MIGUEL DE CERVANTES
GALATEEA
Traducere din limba spaniolă, prefaţă, note şi comentarii de
SORIN MĂRCULESCU
PARALELA 45
CUPRINS

NOTĂ LIMINARĂ 2
GALATEEA CA PROLOG ŞI EPILOG CERVANTIN 5
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 42
CRONOLOGIE SUMARĂ 48
LISTA PERSONAJELOR DIN *GALATEEA* 50
[CERTIFICAT DE PREŢ] 58
[DOVADĂ DE CORECTURĂ] 58
[APROBARE] 58
[PRIVILEGIU] 59
DEDICAŢIE 61
PRIMA CARTE A GALATEEI 67
A DOUA CARTE A GALATEEI 68
A TREIA CARTE A GALATEEI 68
A PATRA CARTE A GALATEEI 68
A CINCEA CARTE A GALATEEI 68
A ŞASEA ŞI ULTIMA CARTE A GALATEEI 68
ANEXĂ 68

Articol I.
NOTĂ LIMINARĂ

Cu traducerea *Galateei* (*La Galatea*, 1585) am reuşit să duc la bun sfârşit transpunerea în româneşte a întregii opere narative a lui Miguel de Cervantes. Semnificaţia primei versiuni în limba română a romanului cervantin de debut e sporită şi de împrejurarea că, odată cu ea, Editura Paralela 45 va inaugura o serie de autor cuprinzând opera

narativă completă a lui Cervantes. *Galateei* îi vor urma, succesiv, *Don Quijote* (I şi II), *Nuvele exemplare* şi *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei*, toate în reeditări atent revizuite şi aduse pe cât posibil la zi. Sper ca astfel şi cititorii români să poată percepe nemijlocit caracterul cosmotic al creaţiei cervanţine şi încadrarea cu necesitate într-o serie cronologică parcă predestinat semnificativă a tuturor pieselor, mai mult sau mai puţin vizibile, ce alcătuiesc un întreg cum cred că puţine mai există în literaturile lumii. „Lumea cervanţină nu poate fi considerată decât ca un tot. Orice fracţionare o trădează”, spunea Luis Rosales, marele poet şi comentator al lui Cervantes.

S-a întâmplat, pe durata a aproape treizeci de ani, să parcurg un drum invers, dar fără să-i întrezăresc de la început capătul, de la romanul postum al lui Cervantes către cel de debut: în 1980, la Editura Univers, am publicat *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei* (reeditat la Editura Paralela 45 în 2002; siglă: *P*), apoi *Nuvele exemplare*, Cartea Românească, 1981 (ediţia a II-a, Polirom, 2001; siglă *NE*); în noiembrie 2004, la Editura Paralela 45, mi-a apărut *Don Quijote* (2 vol; siglă: *DQ* I şi *DQ* II), pentru ca acum să dau într-o primă versiune românească cel dintâi roman al lui Cervantes (viitoare siglă: G), reprezentant al unei specii practic inexistente în literatura noastră, şi anume naraţia pastorală (sau „egloga”, după cum îi spunea autorul), în proză şi în versuri.

Dificultăţile traducerii de fată, de natură oarecum diferită, n-au fost totuşi mai mici decât cele pe care le-am întâmpinat în transpunerea oricăruia dintre celelalte opuri narative cervanţine, în primul rând pentru că *Galateea* reprezintă o căutare deliberată la vremea aceea a modernismului formal, relevabil mai ales la nivel sintactic

şi de structură, însuşi autorul făcând din el şi o pledoarie călduroasă pentru virtuţile expresive ale limbii spaniole: *Galateea* („un lucru visat şi bine scrisa, după cum avea să caracterizeze romanul pastoral câinele Berganza în *Colocviul câinilor*) e un text presărat de cultisme, latinisme şi italienisme, fraza e foarte atent echilibrată şi adesea ritmată, trecerea spre poezie nereprezentând niciodată o ruptură. Cervantes nu evită repetiţiile de cuvinte, tautologiile caracteristice spaniolei, zeugma (construcţie care constă în evitarea repetării în frază a unui cuvânt sau a unui grup de cuvinte deja exprimate într-o propoziţie din imediata apropiere), apoi foarte elaboratul şi des întrebuinţatul sistem al pronumelor anaforice, curente în proza epocii în general şi în cea a lui Cervantes în special. Am urmărit în versiunea mea aceeaşi „literalitate expresivă" care, deşi mi-am asumat-o ca principiu abia în versiunea lui *Don Quijote*, m-a călăuzit în tot ce am tradus din literatura spaniolă, şi nu numai. Pe de altă parte, şi poate în primul rând, cele peste cinci mii de versuri incluse în carte au fost o provocare constantă: am căutat să le echivalez, atâta cât m-a ajutat priceperea, cu acea relativă fidelitate pe care o îngăduie condiţiile foarte constrângătoare impuse de respectarea riguroasă a realităţilor prozodice, a schemelor strofice şi a combinaţiilor rimice de o maximă varietate pe care le-am indicat scrupulos în note. Nu cursivitatea frazării româneşti am urmărit-o în primul rând, ci efectele de surpriză şi de timbru ceva mai diferit de cel ce ar putea fi propus de o discursivitate banal versificată în româneşte, de un mare ajutor fiindu-mi în acest sens, printre altele, hiperbatul. Deşi subapreciată uneori în comparaţie cu restul operei sale, poezia lui Cervantes, din care un volum considerabil se găseşte chiar în *Galateea*, mi s-a părut atrăgătoare, frapantă adeseori, situată la jumătate de

drum între limpidul garcilasism atât de preţuit de el, dar de fapt inimitabil în esenţa lui, şi viitoarea şi tot mai accentuata tensionare barocă ce plutea în aer. Acestea mi-au fost intenţiile şi opţiunile. Rezultatul însă va fi judecat de cititori.

În fine, numele proprii desprinse din complicatul sistem onomastic pastoral, pe care Cervantes îl va ironiza cu blândeţe iubitoare în episodul „noii Arcadii" din *DQ* II, 73, le-am reprodus fără nicio modificare, unificând doar unele rare variaţiuni (sau inconsecvenţe) fără semnificaţie stilistică (de ex. *Marsilio*, *Marsilo*) sau românizând cu discreţie unele nume feminine, precum „Galateea" în loc de „Galatea".

Pentru notele de subsol am apelat la eruditele comentarii ale ediţiilor şi studiilor din bibliografia selectivă direct accesibilă pe care o prezint mai jos, propunând pe alocuri şi câteva reflecţii personale.

Pentru traducere am folosit admirabila ediţie Miguel de Cervantes, *La Galatea*, edición de Francisco López Estrada y María Teresa López García-Berdoy, Catedra, Letras Hispánicas, segunda edición, Madrid, 1999.

Am coroborat această ediţie cu cea a altui mare cervanţist: Miguel de Cervantes, *La Galatea*, edición de Juan Bautista Avalle-Arce, Clásicos castellanos, Espasa Calpe, Madrid, 1987, grevată din păcate de o serie de supărătoare greşeli de tipar, de la care am reţinut însă împărţirea în paragrafe (ştiut fiind că textele spaniole vechi se culegeau continuu, fără alineate), deoarece mi s-a părut mai clară şi mai prietenoasă.

Ajuns la finalul acestei pasionante, dar istovitoare aventuri, ţin să mulţumesc şi de această dată domnului CĂLIN VLASIE, directorul Editurii Paralela 45, pentru deschiderea şi curajul cu care mi-a sprijinit şi, mai ales, continuă să-mi sprijine cândva greu imaginabilul proiect

cervantin; domnului CIPRIAN JELER, domnului VIOREL MIHART şi, în mod deosebit, domnului MUGUR BUTUZA, însoţitor discret entuziast şi de o maximă acribie al tuturor etapelor editării volumului de faţă. Nu mai puţin soţiei mele, care mi-a suportat cu înţelegere umorile arcadice nu totdeauna egale, încurajându-mă şi sfătuindu-mă.

S.M.

Articol II.

GALATEEA CA PROLOG ŞI EPILOG CERVANTIN

Prima menţionare a *Galateei* lui Cervantes în literatura română – alta, tot indirectă, avea să-i aparţină lui M. Kogălniceanu, în *Iluzii pierdute* – ne întâmpină la începutul secolului al XIX-lea într-o proză („Tristeţă”) din o *alergare de cai* de Costache Negruzzi: ştirea despre vechiul roman pastoral îi ajunge scriitorului prin ricoşeu şi pe o cale ocolită: „Ceteşte tu şi eu voi asculta, am zis lui Ivan [valetul naratorului, *n.n.*]. El începu: «După ce alergă de la o turmă la alta, ca să se gudure la Elicio şi la Galateea, cănele începu a alerga prin măgură; şi se ia după un ied sălbatic. Iedul fuge şi trece lângă păstoriţe…» – Deschide în alte loc. – «Estela se roşi uitându-se la maică-sa. Margareta îi dă voie să primească prezentul [” darul”, *n.n.*], şi păstoriţa stă încă nehotărâtă. La urmă, c-o mână tremurândă, apucă cordela verde, care era în grumazii berbecului…» – E! dă-mi pace cu păstoriţele şi cu berbecii cu cordele verzi”. Servitorul Ivan îi citea povestitorului din versiunea rusească a unei imitaţii după Galateea *lui* Cervantes, publicată de scriitorul francez Florian (Jean-Pierre de Florian, 1755 – 1794) în 1783. Era vorba de o prelucrare foarte liberă a romanului cervantin, dar prin care nepotul lui Voltaire readucea în circuitul literar european un roman spaniol apărut cu două veacuri mai devreme şi care, după o promiţătoare carieră internaţională la începutul secolului al XVII-lea, căzuse în

dizgraţia publicului, în primul rând a celui spaniol. Avea să fie redescoperit şi preţuit şi de romanticii germani; Friedrich Schlegel, cu gustul său foarte sigur, îl va elogia de două ori, în 1799 şi 1800, în *Athenäum* („Punând pentru prima oară mâna pe pană, în locul spadei pe care n-o mai putea mânui, Cervantes a compus *Galateea*, o admirabilă şi amplă compoziţie, plină de muzica veşnică a fanteziei şi a iubirii, cel mai delicat şi mai fermecător dintre romane” sau: „… încântătoarea *Galateea*, în care, fugind, jocul vieţii omeneşti se ordonează cu artă simplă şi delicată simetrie într-o frumoasă urzeală măiastră de muzică veşnică şi gingaşă nostalgie. Este cununa de flori a nevinovăţiei şi a primei tinereţi încă sfielnice”), pentru ca abia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi mai ales în secolul trecut să înceapă a fi desprăfuit şi judecat la adevărata-i valoare.

În patria *Mioriţei* însă prima reacţie la *Galateea* a fost, după cum am văzut, una de saţ şi de plictis în faţa atâtor „păstoriţe şi berbeci cu cordele verzi”, nu foarte diferită de cea a unui scriitor spaniol contemporan cu noi, altminteri excelent cunoscător al vieţii şi operei lui Cervantes, şi mă gândesc la Andrés Trapiello („roman *Galateea* ce astăzi, în pofida numeroaselor lui merite, le plictiseşte până şi pe vacile din amintitele scene pastorale”). Dacă reacţia lui Negruzzi e parţial de înţeles (deşi nimic similar din literatura română nu-i putuse pune la încercare capacitatea de rezistenţă la lectură), cea a unui scriitor (şi poet pe deasupra) spaniol, autor a doua remarcabile cărţi, *Vieţile lui Miguel de Cervantes* şi când *a murit don Quijote*, traduse în româneşte, e mult mai puţin scuzabilă, fie şi doar dacă mă gândesc că aprecierea gradului de plictis degajat de o operă literară este o operaţie extrem de subiectivă şi riscantă, întrucât îmi pot imagina lectori capabili să citească pe nerăsuflate *Finnegans Wake* şi să pice de somn pe paginile poveştilor

cu Harry Potter… Sau invers!? Refuzând, aşadar, acest parametru în receptarea *Galateei* (poziţie, sigur, firească la un traducător care mărturiseşte că nu s-a plictisit câtuşi de puţin cât a lucrat la versiunea românească a romanului de faţă), voi încerca să discut pe scurt câteva probleme puse de acest prim roman al lui Cervantes.

Pastoralismul sau literatura pastorală în genere, în expresie poetică sau, ceva mai târziu, prozastică şi chiar dramatică, e unul dintre cele mai străvechi şi persistente fenomene pe care le-a cunoscut literatura occidentală. E.R. Curtius îi găseşte atestări încă de la Homer: în *Iliada*, *Odiseea* şi în imnurile homerice natura calma şi netulburată oferă un loc ideal însufleţit de o veşnică primăvară, copacii înverziţi, iarba mătăsoasă şi izvoarele susurânde asigurând nelipsiţilor frecventatori un cadru propice desfătării, cap de serie într-un scenariu rămas fundamental neschimbat de-a lungul veacurilor, chiar până la unele ipostaze moderne mai atenuate ale genului, ca, bunăoară, *La symphonie pastorale* (1919) a lui André Gide. Arcadia şi locurile ei încântătoare erau frecventate de zei, de divinităţi ale pădurilor, de filosofi (*cf*. Platon, *Phaidros*, 229 a-b) şi, în cele din urmă, predominant, de păstori şi păstoriţe, ca în idilele lui Teocrit (creatorul eglogei şi primul poet care-şi plasează poemele în mitica Arcadie), ale lui Moschos ori Bion. Virgiliu a scris şi el zece bucolice faimoase, a căror autoritate va rămâne copleşitoare până în Renaştere şi chiar până la sfârşitul secolului al XVIII-lea, fiind unul din modelele predilecte ale lui André Chénier. Personajele eglogelor sale dialoghează, îşi etalează suferinţele şi dilemele, şi le transpun în cântece. Crângul devine astfel un loc privilegiat al creaţiei poetice şi muzicale, al mărturisirii decepţiilor sau fericirilor amoroase. Una din capodoperele Antichităţii, *Dafnis şi Hloe* de Longos (sfârşitul secolului al II-lea d.Hr.), impune

definitiv folosirea prozei (aici, e drept, în bună parte ritmată) în naraţia pastorală şi realizează totodată joncţiunea dintre aceasta şi romanul „bizantin" de aventuri, influenţa ei europeană fiind însă limitată de data mai târzie a intrării sale în circuitul umanist. Doi autori de egloge ai latinităţii târzii (secolul al III-lea d.Hr.), citiţi şi imitaţi mult timp după aceea, au fost Titus Calpurnius şi Marcus Aurelius Nemesianus.

Îndeletnicirea pastorală şi scenariile conexe marchează nu numai literatura „păgână", ci şi *Biblia*: conflictul dintre îndeletnicirea păstorească şi cea meşteşugărească, prefigurându-l pe cel dintre civilizaţia rurală, în speţă a păstoritului, şi cea urbană, apare încă din episodul Abel şi Cain, cel dintâi, păstorul, fiind şi prima victimă a conflictului amintit. În *Vechiul Testament*, regii sunt instalaţi de Dumnezeu ca păstori ai poporului lui Israel, care se poate plânge de reaua lor conducere, ca o turmă lipsită de păstor (*cf.* 1 *Rg* 22, 17; *Zah* 10, 2 etc.), iar asupra unui păstor nevrednic se poate abate mânialui – Dumnezeu (*Ier* 28, 1; *Iez* 34, 2 urm.); profeţii vestesc păstori noi şi buni (*Ier* 3, 15), care sunt datori să fie slujitori ai lui Dumnezeu, păstorul suprem (*Ps* 23; 80, 2; *Iez* 40, 11; *Ier* 31, 10 etc.). În *Noul Testament*, după naşterea sa într-un mediu păstoresc cum nu se poate mai umil, Cristos este Păstorul cel bun (*În* 10, 2, 11; 14 – 16, 27 urm.) şi deopotrivă miel al lui Dumnezeu care-şi dă viaţa pentru a-i săi (*În* 10 11, 15; *Ap* 7, 17; *Le* 15, 3 urm.). El îşi va exercita funcţia pastorală la Judecata de Apoi (1 *Ps* 5, 4; *Mt* 25, 32 urm.), după ce pe pământ îşi lăsase ucenicii şi-i trimisese să se îngrijească de oile rătăcite din casa lui Israel (*Mt* 9, 36 urm.; *Mt* 10, 5 urm.) şi apoi de toate neamurile (*Mt* 28, 18 urm.), Petru şi Pavel ocupând un loc privilegiat în această misiune pastorală. Aceste două surse majore, egloga antică şi referatele biblice, se vor împleti

încă de la începutul erei creştine, vor alimenta fermecătoare forme populare romanice (*pastorelas* şi *vaqueras*, sau *pastourelles* în nordul Franţei, ca şi mult răspânditele *cantigas de amigo* din Peninsula Iberică) şi vor modela pe deasupra un gen specific Spaniei, romanele pastorale şi poezia *a lo divino* (în manieră sacră), în care schema narativă sau cea lirică este adaptată, cu mai mare sau mai mic succes, exigenţelor edificării religioase.

Hrănit din tradiţia clasică latină, nu şi grecească, necunoscută lui, Boccaccio deschide Renaşterea italiană cu două naraţii pastorale: una în versuri, *Il ninfale fiesolano* (c. 1345), cealaltă în proză şi versuri, *Il ninfale d'Ameto* sau *Commedia delle ninfe fiorentine* (1341), aceasta din urmă fiind poate cea dintâi scriere cu caracter bucolic în care se combină proza şi versurile. O dată fundamentală în cariera europeană a pastoralismului e marcată de apariţia (în 1501 şi, într-o ediţie îmbogăţită şi profund ameliorată, 1504) a primului roman pastoral propriu-zis într-o limbă vulgară, *Arcadia* lui Jacopo Sannazaro, în care, după mai vechiul exemplu al lui Boccaccio, proza face corp comun cu eglogele în versuri. Tot în Italia, pastorala cucereşte şi genul dramatic prin opere ca *Aminta* lui Tasso (1573) sau îl *pastor fido* a lui Guarini (1590).

Asistăm şi la explozia în literatura spaniolă a acestui gen, puternică, dar nedăinuind mai mult de şase decenii, odată cu publicarea operei fondatoare, *Los seis libros de La Diana* (1559), de către portughezul bilingv Jorge de Montemayor. Ea fusese precedată, în poezie, şi pregătită oarecum, de eglogele de o clară eleganţă şi subtilitate ale lui Garcilaso de la Vega, care asimilează genial modelul virgilian şi modelele renascentiste italiene. Cartea lui Montemayor cunoaşte câteva continuări, cea mai importantă fiind *La Diana enamorada*, de Gaspar Gil Polo

(1564). Tot anterior *Galateei* lui Cervantes apare şi *El pastor de Filida* (1582), datorat bunului său prieten, Luis Gálvez de Montalvo (c.1546-o.1591), cel care îi dedică unul din sonetele preliminare la *Galateea infra*, p.11).

Naraţia pastorală, mai cu seamă sub influenţa *Dianei* lui Jorge de Montemayor, cunoaşte şi o înflorire europeană majoră, ilustrată, printre alţii, de englezul Philip Sidney *Arcadia*, 1580), de francezii Honoré d'Urfé (*L'Astrée*, I, 1607; II, 1610; III, 1619; IV, 1627) sau Florian, *Galatée, roman pastoral imité de Cervantes* (1783, transpus şi în româneşte de C. Stamati, într-o traducere din 1808 şi 1813, rămasă în manuscris), precum şi de elveţianul Salomon Gessner (*Idyllen*, 1756 – 1762), care a avut parte, şi el, de un imens răsunet european, inclusiv în literatura română, unde Gh. Asachi îi adaptează, cel mai probabil prin intermediul aceluiaşi Florian („arcadic tardiv şi romantic prematur", cum îl vede G. Călinescu), o idilă, *Mirtil şi Hloe*, reprezentată în casele hatmanului C. Ghica în decembrie 1816.

Muzica, şi ea, contribuie într-o măsură considerabilă la constituirea noii realităţi literare, întrucât toţi păstorii şi toate păstoriţele utilizează cu egală virtuozitate expresia muzicală, vocală şi instrumentală, în discursurile lor pasionale. În Italia mai cu seamă, muzica şi literatura evoluaseră convergent, astfel încât la finele secolului al XVI-lea şi în primii ani ai celui următor îşi făcuse apariţia un gen prin excelenţă sincretic: opera lirică, pe care o putem privi ca pe o încununare fastuoasă a pastoralismului prin creaţiile lui Jacopo Peri *Dafne*, de la care s-a păstrat doar libretul, e.1597, şi *Euridice*, 1600) sau Claudio Monteverdi (*L'Orfeo*, 1607). Ca atare, despre „cărţile cu păstori" trebuie spus de la bun început că ele nu reprezintă o simplă specie, ci sunt de-a dreptul un gen literaro „muzical" aproape în aceeaşi măsură sincretic ca

şi opera: ele reunesc elemente epice, lirice, dramatice, muzicale şi coregrafice, în proză şi în versuri deopotrivă, utilizând cadrul câmpenesc propus de străvechea utopie arcadică şi de convingerea proclamată a superiorităţii vieţii rustice, curate şi neprefăcute, în raport cu viaţa urbană şi curtenească, abstractă, sofisticată şi artificioasă. Natura, principalul garant al autenticităţii psihologice, îi împrejmuieşte şi-i acompaniază pe păstori, le oferă cadrul optim expansiunilor şi suferinţelor sentimentale ce-i preocupă decisiv şi extensiv, cotloane izolate sau poieni şi luminişuri de jubilaţie comunitară. E, aşadar, primul gen literar în care, la vremea Renaşterii, natura capătă rangul preeminent de acompaniatoare nemijlocit participativă a eroilor şi a vieţii lor sufleteşti. Prin romanul pastoral îşi face intrarea în literatură nu numai natura, fie ea şi stilizată, ci, odată cu ea, şi psihologia individuală concretă, în pofida abstractităţii utopiei arcadice. E.R. Curtius e ca atare perfect îndreptăţit să afirme, pe urmele lui Goethe (*Faust* II, iii, w. 9560 – 61), că „în lumea pastorală «se îmbrăţişează» toate lumile” („Denn wo Natur im reinen Kreise waltet, / Ergreifen alle Welten sich”). Un crâng, un luminiş, o măgură, un râu, un izvor adumbrit de arţari, stejari sau arini, de sălcii bogate cu scoarţă generoasă în care sufletele disperate sau doar melancolice îşi pot săpa în voie, ca pe generoase file de hârtie, mesajele poetice sau pot desfăşura clamările muzicale în acompaniament de fluier, n-ai, cimpoi sau rebec: toate aceste variante ale anticului *locus amoenus*, aşezări răsfirate într-o geografie tot mai precisă şi mai uşor identificabilă pe măsura evoluţiei genului, creează un spaţiu prielnic mişcării nestingherite, la fel de neprihănit ca şi erotica alimentată doar de aspiraţii caste, şi care face să tresară păstori şi păstoriţe vegheaţi, uneori şi îndrumaţi, ca în *Diana* lui Montemayor bunăoară, şi de apariţii mitologice, nimfe sau

magiciene, cu roluri uneori hotărâtoare în legarea şi dezlegarea inimilor învinse, resemnate, şovăitoare sau prea îndrăzneţe.

Deşi amplasarea lui a variat de-a lungul secolelor (grădina regelui feacian Alcinoos, insula nimfei Calipso, în *Odiseea*, Sicilia idilelor teocritiene, Lesbosul din *Dafnis şi Hloe*, Mantova lui Virgiliu sau, peste secole, alte locuri mirifice şi calme din literatura Renaşterii şi a primului Baroc etc.), spaţiul pastoral e învăluit, ca şi în Antichitate, de o meteorologie blândă, o primăvară sau o vară eternă domnesc în tot locul, gerul şi tempestele sunt evocate sau acţionează doar în naraţii adiacente sau ca termeni de comparaţie. Siesta, ceasurile de arşiţă ale după-amiezilor, inevitabile în ambianţa mediteraneană, reprezintă singurul exces climatic înregistrat în lumea pastorală, dar care asigură un răstimp benefic confesiunilor şi turnirurilor de dialectică amoroasă; zăduful îi îndeamnă pe păstori să se refugieze în zone cu umbră protectoare şi să tăifăsuiască sau să cânte pe covoarele de iarbă delicată în aşteptarea orelor temperate ale serii. Personajele scrierilor pastorale, libere în cea mai libera ocupaţie accesibilă omului încă din vechime, îşi trăiesc peripeţiile amoroase într-un mediu aparent natural, departe de exigenţele vieţii curteneşti, dar codificat şi el în lanţuri de stereotipii motivice, cu deosebirea că prezenţa factorilor naturali îi asigură o situare mai avantajoasă în raport cu existenţa curtenească întemeiată pe un sistem de reguli şi un protocol mult mai artificiale, toate intenţiile de evadare din ea fiind univoc orientate spre viaţa câmpenească.

Apa, element atotpătrunzător, brăzdează geografia pastorală, o însufleţeşte şi oferă axele ordonatoare (originea păstorilor e definită prin apartenenţa la malurile fluviilor sau râurilor importante), mai ales sub forma apelor curgătoare, izvoare, pâraie, râuri şi fluvii, a căror

durată în fugacitate configurează tranziţiile sau stazele psihologice ale personajelor, viaţa lor interioară care caută împărtăşirea şi revărsarea în alte fluxuri sufleteşti, iar acestea la rându-le pot furniza şi ele obârşii acvatice prin ochii omeneşti transformaţi în izvoare lacrimale („vărsând din ochi izvoare", *infra*, p. 55). Toate apar ca o reţea argintie care susţine pânza mai fragilă şi mai personalizată a comerţului spiritual şi definesc totodată, mai mult decât zonele etnice, centrele poetice din Peninsula Iberică şi chiar din Indii, cum era numită America hispanică: aşa cum Jorge de Montemayor îşi grupase elogiile literare în „Canto de Turia" (Turia sau Guadalaviar udă provinciile Teruel şi Valencia, din sudul Spaniei), Cervantes şi le clasifică în funcţie de „fluviile poetice" peninsulare şi sud-americane în masivul „Cânt al Caliopei" (cartea a VI-a). Curios este, şi nu fac decât să semnalez faptul, că în romanele pastorale, în *Galateea* în orice caz, universul acvatic e lipsit de ape stătătoare, în speţă de lacuri, spre deosebire de romanele cavalereşti unde acestea joacă un rol important, indiferent sub ce formă s-ar înfăţişa, de apă sau de smoală topită. Apele curgătoare în schimb, în permanenţa fugacităţii lor („sólo lo fugitivo crece y dura", spunea Quevedo) despică cu albiile lor aburite de relativitate ţinuturile gracile şi abstracte ale Arcadiei.

Geografia interioară a inimilor îşi găseşte şi ea obiectivarea în peisaje stereotipe (păduri, crânguri, ape curgătoare), dar nu mai puţin înzestrate cu o putere de obiectivare deosebit de pregnantă atâta timp cât cadrul pastoral reprezintă, după cum s-a spus, „obiectivarea lumii ideale a aspiraţiilor sentimentale" (Mario Casella) şi dă glas totodată unei valori profunde a pastoralităţii ca „adevăr psihologic" (Américo Castro), „ca aspiraţie niciodată stinsă către o «realitate ideală»" întemeiată pe idealul platonician care-l anima şi pe Cervantes.

Lumea arcadică, hotărât, nu pare a aparţine lumii cotidiene, cu toate că, dacă luăm bunăoară cazul Spaniei, viaţa pastorală era aici extrem de dezvoltată încă din vremuri imemoriale, astfel încât transhumanţa la scară mare impusese o reglementare strictă, codificată încă din 1273 de către regele Alfonso cel înţelept, care acordase privilegii importante puternicei organizaţii a crescătorilor de oi, capre şi vite (*Mesta*): reţeaua drumurilor de turme (*cañadas*) brăzda mai tot centrul Spaniei, inclusiv regiunile predilecte din geografia Arcadiei. Prezenţa turmelor în mişcare era fără doar şi poate o realitate pentru spanioli, existenţa arcadică în schimb se desfăşura în marginea şi chiar în afara cadrului legislativ riguros al acestor circuite istorice. Sistemul de norme şi legiferări atât de severe ce reglementa toate tipurile de conflicte, inclusiv pe cele de natură penală, nu se face defel simţit în romanul pastoral, lumea acestuia se supune altor criterii şi raporturi determinate doar de subtila dialectică a erosului şi a psihologiei îndrăgostiţilor.

Doar două exemple în acest sens: mai întâi, copiii, ca făgăduinţă a continuităţii generaţiilor, ca o garanţie a unei posibile istorii în desfăşurare, nu apar deloc în romanele pastorale, şi nici în *Galateea*, altfel decât, rareori, rătăciţi în unele aluzii glumeţe, ca în oraţia de nuntă cântată de bătrânul Arsindo (*infra*, p. 203: „Doi să-şi vadă prunci curând, / rod de pace şi iubire…”), sau în relatările biografice sau autobiografice ale personajelor, ca evocare a unei vârste depăşite: Arcadia e o lume de o sterilitate luminoasă, suspendată şi congelată într-un idilism atemporal asumat de tineri şi de câţiva bătrâni, unii dintre aceştia cu puseuri juvenile. Apoi, legea penală, mai larg vorbind, şi aplicarea ei nu acţionează în pastoralitatea arcadică, împrejurare cu deosebire frapantă în *Galateea*, unde, cu toate că violenţa (asasinate, vărsări de sânge,

posibile ciocniri cvasi-războinice etc.) se manifestă, după cum se va vedea, într-o măsură mult mai mare decât în restul romanelor cu păstori, drept care s-a putut spune (B. Mujica) despre această carte că e o „Arcadie pătată cu sânge”, nu există nicio instanţă punitivă aşa cum se întâmplă în viaţa reală: când, încă în primele pagini ale romanului, păstorii Elicio şi Erastro asistă la asasinarea de către păstorul Lisandro a lui Carino, personaj malefic care pusese la cale uciderea Leonidei, logodnica celui dintâi, şi a păstorului ce-o însoţise într-o anumită împrejurare, nu intervine nicio autoritate judiciară cu mandat de urmărire şi pedepsire, într-o anomie de neconceput în lumea reală, dar nici chiar, printr-un contrast semnificativ, în nuvelele intercalate (ca, de pildă, în cea despre cei doi prieteni, Timbrio şi Silerio) sau în celelalte opere ale lui Cervantes, inclusiv în etapa iberică din Persiles, unde, în cazul unor conflicte similare sau, cu atât mai mult, în cazul unor omoruri, Sfânta Frăţie (*Santa Hermandad*) apărea ca din pământ şi-şi exercita autoritatea. O normă nescrisă a pastoralismului excludea violenţa în relaţiile dintre păstori, lumea arcadică păstra puternice reminiscenţe ale miticei Vârste de Aur, pe când în *Galateea*, pe lângă omoruri, au loc tentative de sinucidere şi răpiri, ca atunci când cavalerul aragonez Artandro o răpeşte pe capricioasa Rosaura şi-l sfidează pe castilianul Grisaldo, introducând în roman nu doar un episod brutal, ci şi un conflict politic curent la scara istoriei reale, între două regate – sau autonomii, cum s-ar zice azi – ale Coroanei spaniole. Sunt fisuri pe care Cervantes le introduce în text, făcând ca puritatea Arcadiei şi universul ei ideal să se vadă invadate de deformările şi de coerciţiile realităţii, care îi mineză astfel temeliile imuabile.

La originea romanului pastoral spaniol se mai află un paradox. El apare în Spania (reamintesc, odată cu *Diana*

lui Jorge de Montemayor, 1559) în vreme ce romanul cavaleresc se angajase pe o curbă de accentuat declin, dar încă circula şi mai era citit, şi imediat după primul roman picaresc, *La vida de Lazarillo de Tormes y de sus fortunas y adversidades* (1554), cap de serie şi operă prototipică a unei specii narative specific spaniole complet diferite, cum nu se poate mai antiidealizante, având în faţă o fulminantă carieră iberică şi europeană. Cervantes va asimila tot ce a rezultat din această bizară întâlnire de direcţii divergente, cu menţiunea însă că, în mod cu totul ciudat, picaresca şi pastorala împărtăşeau şi au continuat să împărtăşească o caracteristică structurală: amândouă sunt genuri deschise şi prin excelenţă neîncheiate (F. López Estrada): toate trei direcţiile, romanul cavaleresc, pastorala şi picaresca aveau să se întâlnească, polemic sau nu, în creaţia lui Cervantes începând cu *Galateea*, dar mai cu seamă din *Don Quijote* I.

Cervantes a publicat *La Galatea* în 1585, în circumstanţele biografice cunoscute. În 1580 se întorsese în Spania după cinci ani de captivitate în Alger, cu speranţa ca aureola de erou al bătăliei de la Lepanto (7 octombrie 1571) să nu-i fi fost uitată şi să-l ajute a-şi face o situaţie şi a-şi ajuta astfel familia care se îndatorase pentru a strânge suma necesară răscumpărării sale din robie. Toate eforturile i-au fost însă zadarnice şi aspiraţiile frustrate după ce, în mai şi iunie 1581, fusese trimis, din Portugalia, unde însoţise curtea lui Filip al II-lea mutată temporar acolo, într-o misiune la Oran, încredinţată pesemne lui în calitatea sa de bun cunoscător al coastelor algeriene, misiune despre care însă nu s-au păstrat niciun fel de informaţii. Dintr-o scrisoare adresată lui Antonio Eraso, membru al consiliului Indiilor, la Lisabona, mai ştim că în 1582 lucra la *Galateea*. În 1584 se născuse Isabel, fiica lui naturală dintr-o legătură cu soţia unui cârciumar, Ana Franca de Rojas. În acelaşi an, la 12 decembrie, se

căsătorise cu Catalina de Salazar, descendentă relativ înstărită a unei familii de nobili mărunţi din Esquivias. Din activitatea lui literară de până atunci ni s-au păstrat doar câteva sonete, cel mai vechi din 1567. Aşa încât debutul literar major şi-l face, la treizeci şi opt de ani, cu romanul pastoral *La Galatea*, apărut în 1585. Cartea avea să mai cunoască două ediţii în secolul al XVI-lea, dintre care cea de la Lisabona (1590) puternic cenzurată, şi patru în secolul următor, ultima datând din 1618, într-un moment când moda romanului pastoral apunea, deşi producţiile apărute până atunci vor continua să fie citite, ca literatură de divertisment, şi în secolul al XVIII-lea. *Galateea* avea să circule în original şi în Franţa, unde literatura spaniolă era deosebit de preţuită, dovadă fiind faptul că César Oudin, viitorul traducător al primei părţi a lui *Don Quijote*, o reeditează la Paris (1611) în originalul pe care-l găsise după multe strădanii în oraşul portughez Évora şi căruia-i scrie, pentru ediţia pariziană îngrijită de el, o precuvântare elogioasă. O dovadă a succesului repurtat pe pământurile galice de romanul de debut al lui Cervantes se găseşte şi în referatul de aprobare a lui *Don Quijote* II, redactat de către licenţiatul Francisco Márquez Torres: când acesta se referă la Cervantes într-un cerc de cavaleri francezi ce-l însoţeau în Spania pe ambasadorul Franţei stârneşte un cor de elogii entuziaste, „ridicând în slăvi preţuirea de care, atât în Franţa, cât şi în regatele învecinate cu ea, se bucurau operele sale: *Galateea*, pe care unul din ei o ştia aproape pe de rost, prima parte a celei de faţă [*Don Quijote* I, *n.n.*] şi *Nuvelele*” (*DQ* II, p. 7).

Acţiunea *Galateei* se petrece preponderent pe malurile Tagului, prin împrejurimile imperialului Toledo, dar, episodic, şi pe cele ale Henaresului. Deşi firul narativ principal e simplu, structura epică în totalitatea sa este extrem de complicată, ceea ce a dus la constatarea că

Galateea este, dintre toate romanele pastorale spaniole, cel mai puţin liniar. Romanul e, dimpotrivă, arborescent: pe trunchiul intrigii principale – dragostea devotată, castă şi dezinteresată a păstorului Elicio, secundat în adoraţia sa de mai rusticul Erastro, pentru Galateea, podoaba neegalată a malurilor Tagului –, se grefează alte patru dezvoltări epice sub forma unor nuvele intercalate, aşa cum se vor întâlni şi în *Don Quijote* I s-au, cu un grad şi mai înalt de complexitate, în romanul postum *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei*. Toate aceste naraţii amplifică enorm spaţiul epic şi geografic al cărţii.

Cervantes, în prologul către „cititorii curioşi”, îşi prezintă cartea drept o „eglogă”, cu alte cuvinte o lucrare tradiţional în versuri, inspirată de mediul câmpenesc în vogă pe atunci, având ca personaje „păstori” şi „păstoriţe”, dintre care unii, după însăşi mărturisirea autorului, nu sunt caracterizaţi altfel decât prin vestimentaţie, nicidecum prin comportament şi orizont de viaţă („mulţi păstori prefăcuţi dintr-însa erau doar prin veşminte”).

Asemenea cărţilor cu păstori care-o precedaseră şi influenţaseră şi după mai vechiul model al *Arcadiei* lui Sannazaro, *Galateea* împleteşte proza cu versurile, dar, spre deosebire de toate celelalte, pastorala lui Cervantes introduce versurile de la bun început, debutând cu o piesă poetică *in medias res*, precum romanul „bizantin”, şi contravenind astfel tradiţiei genului, cel puţin aşa cum se constituise acesta în Spania. S-ar putea spune că istoria principală, neîncheiată – ai cărei protagonişti sunt Galateea, păstorii Elicio şi Erastro, Aureliano, tatăl Galateei, şi un bogat păstor portughez nenumit şi doar evocat, a cărui umbră ameninţătoare apasă asupra ultimelor două cărţi are, în mare, factura unei opere, gen muzical a cărui apariţie, după cum am semnalat, se pregătea în Italia. Din această perspectivă, piesele în

versuri ar funcţiona ca arii solistice, duete, terţete etc., în vreme ce proza pare a juca rolul recitativului ce face legătura între arii şi le motivează printr-o mişcare narativă mai largă.

Trunchiul epic principal, liniar şi simplu după cum am spus, e aproape lipsit de evenimente pe parcursul primei şi singurei părţi a *Galateei* pe care Cervantes a apucat să o scrie: Elicio îşi proclamă şi-şi cântă iubirea pentru Galateea şi, cu toate că suferă din pricina indiferenţei păstoriţei, este mereu grijuliu să-i respecte castitatea plină de rezervă, iar ori de câte ori o întâlneşte îi dă de înţeles cu emoţie sfielnică, în limitele codului păstoresc al onoarei, statornicia iubirii pe care i-o nutreşte; acţiunea se precipită abia spre finalul romanului: ameninţată să devină *o mai maridada*, „rău măritată”, adică victimă a unei căsătorii silite, decise de tatăl ei în temeiul unor interese superioare, cu un bogat păstor portughez care-şi anunţă sosirea la capătul celor cinci zile cât durează acţiunea propriu-zisă a romanului, Galateea (cu dubla sa ascendenţă literară în *Bucolicele* lui Virgiliu şi în mitul sculptorului Pigmalion, care-şi vede însufleţită de către Afrodita statuia de care se îndrăgostise), speriată şi deznădăjduită, conştientă de dragostea lui Elicio şi pesemne împărtăşindu-i-o nemărturisit, îi acceptă oferta de ajutor, astfel încât, dacă tatăl ei nu va fi înduplecat să renunţe la această partidă, se va produce, la convocarea lui Elicio, o amplă mobilizare a păstorilor din valea Tagului şi a Henaresului, decişi s-o apere chiar şi prin forţă de pericolul lusitan: ne întâmpină aici un puseu patriotic, antilusitanismul acesta ar putea fi şi ecoul literar al frustrărilor lui Cervantes legate de stagiile sale portugheze efectuate după eliberarea din captivitatea algeriană şi care se dovediseră inutile în încercarea de-a obţine o slujbă remunerată (altminteri, Portugalia abia fusese anexată

Coroanei spaniole din raţiuni dinastice, şi aşa va rămâne până în 1660): deznodământul frământărilor frumoasei Galateea şi-al admiratorilor ei nu va fi cunoscut însă niciodată. Ca atare „*Galateea* pe care-o avem nu e, toată, decât prologul la ceea ce ar fi urmat să fie povestirea despre Elicio şi Galateea" (Antonio Tamayo). Or, după cum se va vedea, cred, din cele ce urmează, statutul de „prolog" al *Galateei* se referă nu numai la visata continuare a căiţii, ci şi la întreaga operă ulterioară a lui Cervantes. Şi cum, cu câteva zile înainte de a muri, autorul stăruie în a-şi exprima dorinţa de a-i scrie continuarea, *Galateea* fiind ultimul titlu pomenit de către marele scriitor în ultimele clipe ale vieţii (P, p. 9), s-ar putea vorbi pe drept cuvânt şi de statutul de „epilog" testamentar virtual pe care această scriere, îndelung şi nostalgic meditată, îl dobândeşte în raport cu întreaga operă a scriitorului: toate virtualităţile ei se regăsesc în titlurile încheiate şi se readună într-un soi de nostalgică postumitate holografică, într-o stelă finală a incompletitudinii triumfătoare.

Revenind la principalul filon epic al *Galateei*, se constată în primul rând că din el germinează câteva subnaraţii care nu ajung la o dezvoltare independentă, ci doar se schiţează, intensificând povestirea centrală şi sporindu-i relieful şi varietatea: vizita prietenilor Tirsi (îndrăgostit de Fiii) şi Damón (îndrăgostit de Amarili), concentrată într-un duet confesiv în terţine (cartea a II-a); episodul nunţii lui Daranio cu Silveria, în dauna nefericitului Mireno şi, în strânsă legătură cu el, ampla eglogă dialogată cântată la nuntă şi în care păstorii Orompo, Marsilio, Crisio şi Orfenio îşi pun în scenă şi-şi compară propriile dezastre amoroase (cartea a III-a); pomenirea marelui poet mort Meliso de către preotul Telesio (cartea a VI-a), în a cărei nemijlocită succesiune se înserează cântul nimfei sau muzei Caliope (singurul episod

de factură pseudo-mitologică din cuprinsul *Galateei*); în sfârşit, scurte aluzii narative la întâmplările mai multor păstori, precum Francenio, Lauso, Arsindo, Larsileo, Eranio, Siralvo, Filardo, Silvano, Lisardo, Matunto tatăl şi fiul, Astraliano etc.

Prezenţa însă şi a unor nuvele intercalate propriu-zise dinamizează şi diversifică palierul narativ de bază al *Galateei* şi, dacă revenirea la acest procedeu în *Don Quijote* I avea să-i fie reproşată lui Cervantes, drept care-l va abandona în *Don Quijote* II, el înseamnă aici un prim pas către *cervanţizarea* unui gen literar în declin – romanul pastoral – prin infuzie de materie epică proaspătă, care reprezintă totodată şi o punte certă de legătură cu opera sa viitoare, deoarece tocmai în nuvelele intercalate îşi fac apariţia cel mai masiv teme caracteristice marelui autor, care-şi vor aştepta dezvoltarea la capătul tăcerii de douăzeci de ani de după debutul din 1585: abia în 1605, odată cu prima parte din *Don Quijote*, are loc revenirea publică la literatură a lui Cervantes, iar geniul său de nuvelist va izbucni prin volumul *Nuvele exemplare* (1613). Se poate vedea în plus că toate cele patru nuvele intercalate din *Galateea* se desprind din corpul romanului şi se reîntorc pe solul lui odată cu personajul care le povesteşte şi care ia într-o anumită măsură parte la firul narativ principal, spre deosebire de cele introduse în *Don Quijote* I: acestea fie nu au nicio legătură vizibilă cu romanul (de ex. „Curiosul imprudent”), fie această legătură e doar una pasageră, povestea fiind relatată de un personaj cu totul episodic (de ex. „Istoria robului”): primul tip ar putea fi numit „nuvelă ataşată”, celălalt „nuvelă aderentă”.

Cea dintâi dezvoltare epică de sine stătătoare este povestea tragică a cuplului Lisandro-Leonida, care cad victime ale duşmăniei ireconciliabile dintre familiile lor,

ceea ce antrenează, într-o desfăşurare sălbatică de vindicte, şi sfârşitul sângeros al altor personaje; motivul e mai vechi şi se întâlneşte la nuveliştii italieni ca Matteo Bandello şi Luigi da Porto, la răspândirea scrierilor celui dintâi contribuind şi mult cititele *Histoires tragiques*, de Pierre Boistueau şi François de Belleforest, cunoscute şi ca surse ale lui W. Shakespeare, printre altele pentru *Romeo şi Julieta*. Eroilor *Galateei* le e dat astfel să asiste la zvârcolirile unei lumi distorsionate de patimi şi să asculte înfioraţi şuierul vântului tragic ce răvăşeşte crângurile edenice din valea Tagului.

A doua nuvelă intercalată dezvoltă un motiv cu o lungă istorie şi o vastă difuzare, şi anume cel al gemenilor, combinat în subtext, ca în mai toate situaţiile similare, cu motivul dublului: el a pătruns în literaturile europene încă din Antichitate, prin *Menaechmi* (*Gemenii*) lui Plaut, a fost preluat apoi în Spania de Lope de Rueda (*Comedia de los engañados*, 1567), Juan de Timoneda (*El Patrañuelo*, 1567), autori bine cunoscuţi lui Cervantes, care-i şi citează de câteva ori, sau de Alonso Pérez, autorul unei continuări la *Diana* lui Montemayor, *La segunda parte de la Diana*, 1564; în Italia, motivul fusese dezvoltat de II Bibbiena (cardinalul Bernardo Dovizi) în *La Calandria*, 1513, şi de mai obscurul Gian Maria Cecchi, în la *moglie*. La Shakespeare, în *The Comedy oferrors* (1591?), într-o construcţie „mască şi contramască”, perechea de gemeni nobili e dublată de o pereche de gemeni sclavi, soluţie sugerată tot de Plaut (*Amphytrio*). Cervantes apelează şi el la o variantă asemănătoare, mai complexă însă, a celor două perechi de gemeni: în scenă intră două surori gemene, Teolinda şi Leonarda, şi doi fraţi gemeni, Artidoro şi Galercio, toţi angrenaţi într-o suită de confuzii ce duc la un chiasm amoros fără ieşire. Acţiunea acestei nuvele e plasată de Cervantes într-un mediu spaniol familiar şi

identificabil geografic, în valea Tagului şi în cea a Henaresului. Remarcabil, după cum s-a observat, este că unul dintre fraţii gemeni, Galercio, devine protagonist al unei alte schiţe de inserţie nuvelistică, îndrăgostindu-se de păstoriţa Gelasia, o adversară neîmpăcată a dragostei, asemenea Marcelei, din *Don Quijote* I.

A treia nuvelă intercalată aduce în prim-plan alt motiv de largă circulaţie, pe cel al celor doi prieteni, cu rădăcini folclorice orientale şi europene (consemnate în A. Arne-Stith Thompson, *The Types of the Folktale*, nr. 900, sau în motivul K 1817.3, din Stith Thompson, *Motif-Index of Folk-Literature*), dar şi culte, desigur nu fără legătură cu ele, ca în *Decameronul* lui Boccaccio, ziua a zecea, şi pe care Cervantes însuşi o va relua cu accente diferite, în „Curiosul imprudent" (*DQ* I, cap. 33 – 35), cu deosebirea că prietenia dintre cei doi eroi, Timbrio şi Silerio, iese învingătoare din toate încercările la care e supusă. „Povestea celor doi prieteni" cuprinde poate cele mai personale pagini din întregul roman: eroii ei sunt oameni concreţi, cu biografie precizată, originari din oraşul andaluz Jerez, soarta îi poartă pe meleaguri bine cunoscute scriitorului (coasta catalană a Spaniei, Barcelona, Neapole), cu episoade ce reapar obsesiv în celelalte opere ale acestuia (bandiţii catalani generoşi, nemiloşii piraţi algerieni, printre care celebrul Mami Arnăutul, prezent şi în „Istoria robului" din *Don Quijote*, călătoriile maritime întrerupte de uragane imprevizibile prin care trecuse şi autorul etc.). Fruntariile lumii bucolice sunt astfel şi mai mult lărgite, dar, prin vocaţia sa paşnică şi edenică, ea oferă, în cazul povestirii despre cei doi prieteni, mediul propice unor rezolvări fericite.

În sfârşit, cea de-a patra nuvelă intercalată, neîncheiată de data asta, ca şi întregul roman, e istoria unei răpiri: tinerii Rosaura şi Grisaldo, nobili de ţară, se

iubesc, dar capriciile Rosaurei ca şi dorinţa de a-l face la un moment dat gelos pe Grisaldo o împing să-i facă avansuri unui tânăr nobil aragonez, Artandro, căruia îi făgăduieşte chiar că-i va acorda mâna sa; când însă află că Grisaldo, respins de ea, urmează a se căsători cu altă tânără, frumoasa Leopersia, Rosaura, disperată, îl caută şi-l ameninţă că, dacă nu va reveni la ea, se va sinucide pe loc. Impresionat, Grisaldo o sileşte să renunţe la gestul fatal şi amândoi se împacă, urmând ca tânărul să găsească un subterfugiu spre a se căsători în taină cu ea şi a eluda astfel obligaţia de a i se supune tatălui său. Artandro însă, jignit, descinde pe tărâmul de baştină al celei care-l indusese în eroare şi, însoţit de o mică trupă de slujitori, izbuteşte să o răpească pe Rosaura, trimiţându-i vorbă lui Grisaldo că, dacă va vrea să se răzbune, îl va putea găsi în Aragón, unde domneau alte legi decât în Castilia. La înştiinţarea lui Grisaldo participă mai multe personaje din roman, inclusiv Galateea, care-şi formulează şi opinia despre cazul în speţă, socotind că reacţia aragonezului Artandro ar fi oarecum justificată de comportamentul inconsecvent al Rosaurei. Această nuvelă, deşi neterminată, aduce şi ea, pe lângă o distincţie politică certă, mărci localiste inconfundabile, caracteristice şi celorlalte opere narative cervanţine. În această ordine de idei, s-a putut spune (J. B. Avalle-Arce) că aventura neterminată a Rosaurei şi-a lui Grisaldo va fi reluată şi metamorfozată într-o variantă folclorică hazlie în povestea, nici ea terminată, deşi din alte pricini, despre păstoriţa Torralba şi Lope Ruiz, păstorul din Extremadura (*DQ* I, 20, pp. 188 – 190) cu care Sancho caută să-şi distreze stăpânul pe timpul nopţii înfricoşătoare dinaintea aventurii cu maiurile de piuă.

Ca şi celelalte reprezentante ale genului pastoral, *Galateea* foloseşte, cum spuneam, deopotrivă proza şi

versul, e o producţie literara în proză şi în versuri unitar articulate. Trebuie spus de la bun început că *Galateea* cuprinde cea mai bogată şi mai diversă arhivă poetică a poeziei cervanţine, adică 5176 de versuri (nu am luat în calcul sonetele introductive, care nu-i aparţin lui Cervantes). Unele piese au putut fi scrise în diferite perioade ale vieţii autorului, inclusiv în timpul captivităţii din Alger, ele fiind apoi integrate, cu grijă şi fără disonanţe, în fluxul epic al romanului. Exprimând statistic extraordinara diversitate metrică a pieselor poetice din *Galateea* (regăsibilă întru totul şi în echivalenţele româneşti, adnotate de fiecare dată din punct de vedere prozodic, pentru o mai bună orientare a cititorilor), se poate constata că predominante sunt piesele în versuri iambice italienizante: una în sextine, trei canţone, patru stanţe, opt în octave dintre care una în „lire", plus o amplă compoziţie epică encomiastică în o sută unsprece octave („Cântul Caliopei"), una în sextete-liră, patru în terţine, douăzeci de sonete; unele dintre aceste compoziţii utilizează procedee sofisticate, parte de provenienţă provensală (*leixapren*, vezi *infra*, p. 176, n. 138), altele panromanice (versuri plurimembre şi corelative). Piesele în strofe alcătuite din versuri trohaice octoşi heptasilabice, tradiţionale în versificaţia castiliană şi chiar paniberică, sunt şi ele numeroase: unsprezece în *coplas reales* (strofe regale), una mixtă, adică strofe de 6 + 5 versuri, trei glose în *coplas reales*, un *villancico* sau, cum am echivalat aici, *vilanelă* (vezi *infra*, p. 75, n. 76) de extracţie cultă; mai întâlnim o eglogă plurimetrică şi opt ghicitori sau enigme (cinci în „strofe castiliene", două în catrene, una în octavă trohaică); de o remarcabilă virtuozitate şi voit arhaizantă este şi o compoziţie, prima intervenţie a lui Orompo (*infra*, pp. 169 – 172) din lunga eglogă reprezentată în cartea a III-a (pp. 169 – 193), în versuri amfibrahice de *arte mayor*

(„artă majoră”), de tradiţie medievală, foarte puţin practicate în epoca lui Cervantes. Majoritatea poeziilor, ca în toate romanele pastorale dinainte şi de după *Galateea*, au o tematică amoroasă, cu excepţia celor opt ghicitori şi a „Cântului Caliopei”, potrivit unei importante structuri normative caracteristice genului. Două pasaje din cartea lui Fray Luis de León, *De Ios nombres de Cristo* (1583 – 1585), evocate de F. López Estrada, dau seamă despre condiţia poeziei de dragoste din cărţile cu păstori; unul din personajele tratatului, Sabino, spune: „... e prilej de multă minunare cu câtă chibzuinţă poeţii, ori de câte ori au vrut să exprime întâmplări ale iubirii, le-au încredinţat păstorilor şi s-au folosit de persoanele lor mai mult decât de altele pentru a înfăţişa această pasiune prin ele...”, afirmaţie întărită de interlocutorul său, Marcelo (reamintesc că de los nombres *de Cristo e un* tratat dialogat, de inspiraţie crasmiană): „E adevărat că poeţii se folosesc de pastorală pentru a vorbi despre iubire... Căci se poate ca la oraş să existe o mai bună ştiinţă a vorbirii, dar subtilitatea iubirii este proprie vieţii câmpeneşti şi singurătăţii”.

Coexistenţa prozei cu versurile nu semnifică nicidecum opoziţia dintre un discurs umil (în proză) şi altul înalt (în versuri), proza glisează perfect, după criterii interne, în versuri, şi invers, amândouă reprezintă un registru stilistic unic ce foloseşte alternativ şi perfect motivat două instrumente, amândouă egal de flexibile, punând în lucrare două canale expresive: rezervată, asemenea recitativelor din opere ori din oratoriile baroce sau rolurilor vorbite din unele oratorii moderne (*cf. Ioana pe rug* 1938, al lui Arthur Honegger), prin urmare relatărilor, dialogurilor, descrierilor introductive şi intervenţiilor retorico-filozofice (precum disputa despre acţiunea benefică sau malefică a lui Amor), proza îşi

exercită funcţiile într-un regim şi el în bună măsură poetic, deoarece fraza cervanţină, cu numeroase incluziuni ritmate şi făcând uz de tropi şi paralelisme ce o apropie adesea de poezie, se transmută de cele mai multe ori fără efort în materia diafană a acesteia din urmă; poezia, la rându-i, nu întrerupe proza, ci o continuă, traducând-o într-un mediu mai delicat, cultivatorii şi producătorii ei fiind înzestraţi cu mari facilităţi mnemonice (toţi păstorii şi păstoriţele dovedesc o memorie fabuloasă şi, ca într-o epocă de transmisie preponderent orală, îşi debitează pe de rost prestaţiile poetice, indiferent de dimensiunile lor!) sau îi întăreşte argumentarea prin corespondenţe versificate, cu ajutorul rafinat al sonorităţilor ritmice şi-al jocului rimelor; ca să revin la exemplul anterior, lungile peroraţii despre efectele iubirii, aşa cum le susţin adversarul şi partizanul acesteia (Lenio şi Tirsi, *infra*, III, pp. 235 – 259), sunt reluate şi condensate fiecare şi în versuri; alteori, personajele îşi dau glas durerii şi-şi revarsă lacrimile de suferinţă mai întâi în cadenţe prozastice, pentru ca numaidecât să-şi transpună lamentaţiile pe portativele mai penetrante şi oricum mai concise ale pieselor poetice, într-un balans dialogal, oarecum similar intervenţiilor cântate ale corurilor din teatrul antic. De formele extraordinar de variate ale poeziei este legată inseparabil şi muzica instrumentală executată la instrumente lesne portabile şi adaptate rusticităţii (fluier, n-ai, rebec etc.): ea acompaniază şi susţine toate desfăşurările prozodice, cu excepţia celor opt ghicitori, piesele poetice nefiind recitate, ci totdeauna cântate cu acompaniament muzical, ceea ce face ca expresia poetică să beneficieze şi de un şi mai mare grad de penetranţă prin atmosfera pastoralelor, oricum limpidă şi favorabilă în genere difuzării sonore.

Se poate observa, în sfârşit, că poezia constituie

vehiculul preferat pentru etalarea trăirilor intime, fie în prezenţa altora, fie într-o singurătate doar aparentă, deoarece, de cele mai multe ori, alte personaje îşi caută şi-şi asigură, cu intenţii, e drept, totdeauna curate şi caritabile, amplasamente privilegiate pentru a vedea şi auzi mai bine şi fără deformări cauzate de distanţă diversele recitaţii şi a pătrunde astfel mai direct în istoria psihologică ascunsă a victimelor sau aspiranţilor la iubire. De notat în această ordine de idei că păstorii, reticenţi într-o primă instanţă în a-şi dezvălui cauzele teribilelor chinuri prin care trec, sunt spionaţi benign de confraţii lor, dornici să afle ce li se întâmplă doar ca să le poată veni în ajutor cu inimă deschisă şi generozitate; altfel spus, constatăm un şir bogat de scene de „voyeurism" (folosesc termenul fără nicio conotaţie patologic-sexuală, ci desemnând exclusiv o încercare de a asista fără invitaţie şi prevenire la o scenă care se doreşte fără martori), procedeu întâlnit în romanele pastorale, dar nicăieri în proporţia în care îl foloseşte Cervantes (în *Diana* lui Montemayor, de pildă, am găsit doar două asemenea exemple). Acest procedeu de mişcare aşa-zicând scenică trebuie înţeles ca un prim pas pentru de a pătrunde neintruziv şi a te insinua binevoitor în intimitatea celorlalţi pentru a le cunoaşte suferinţele: Elicio şi Erastro se ascund ca să vadă şi să audă ce se petrece în cazul lui Lisandro, exact aşa cum vor face multe alte personaje de-a lungul romanului (vezi *infra* pp.29 şi n. 46, 65, 92, 101, 127, 146, 206, 219220, 283). Pe măsură ce personajele se cunosc mai bine, situaţiile de acest gen se răresc, ele lipsind complet din cartea a Vi-a, unde recitalurile poetice au loc doar în prezenţa ştiută şi acceptată a publicului interesat. Există doar două excepţii de la această procedură constantă, amândouă pline de expresivitate şi plasate semnificativ la începutul şi la finalul cărţii: prima

este poezia cu care se deschide *Galateea*, un cânt foarte elaborat, în octave corelative şi plurimembrate, de o factură aproape preromantică, despre raporturile dintre soartă, natură şi interioritatea zbuciumată a poetului-păstor; intonată de Elicio, principalul adorator al frumoasei Galateea, sonurile ei se difuzează într-un cadru natural lipsit total de martori umani, parcă anterior lumii, într-un spaţiu sensibil şi eterat, plutind deasupra unui pământ ce va găzdui la puţin timp după aceea, paradoxal, un asasinat; a doua excepţie este un sonet, în fapt ultima poezie din carte, cântat tot de Elicio, de astă dată la sfârşitul romanului, într-un mediu nocturn şi într-o singurătate absolută („con el aparejo de la soledad”), cu puţin înainte de revărsatul zorilor, după a cincea noapte, albă pentru Elicio, din câte veghează zilele *Galateei*. Simetric cu prima piesă solitară din pragul povestirii, ultimul sonet se adresează unei instanţe impalpabile unde nu-l putem presupune prezent decât pe un supranarator, care se face simţit pe alocuri şi de-a lungul romanului, în chip surprinzător, prin intervenţia bruscă în fluxul narativ impersonal a câte unui pronume la persoana întâi, şi care va gestiona, ca dintr-un foişor metafizic (locul de refugiu al Elicio chiar şi este o mică măgură deschisă asupra unei vaste întinderi din valea Tagului pe unde încep să se zărească, în lumina celei din urmă revărsări de ziuă, grupurile de păstori sosite spre a-l ajuta pe Elicio), priveliştе de la înălţime ce patronează, printr-o variată alternare de perspective, întreaga creaţie ulterioară a autorului.

Iubirea e principalul concept care structurează romanul pastoral în general, *Galateea* în special, dar şi celelalte opere ale lui Cervantes. E o temă vastă, drept care voi schiţa doar câteva repere. Iubirea frustă, produs al erosului elementar manifestat ca pasiune, savurare şi

împlinire senzuală, atât de prezentă în proza renascentistă europeană, dar şi spaniolă (pe urmele *Celestinei* ar putea fi citată, printre altele, culegerea nuvelistică la *lozana andaluza* a lui Francisco Delicado, autor activ în prima jumătate a secolului al XVI-lea) nu apare mai nicăieri în romanul pastoral, iar în *Galateea* doar sub forma unor aluzii voalate care se rezumă la citarea primelor versuri ale unei canţone a lui Francisco de Figueroa de o delicată senzualitate[1]. Copleşitoare este în schimb prezenţa filonului platonician şi neoplatonician al *iubirii pure* sau al *bunei iubiri* (*buen amor* în *Diana* lui Montemayor), identificabil, cu iradiaţie în tot restul Europei medievale, în lirica provensală a trubadurilor, prin acel *amor de lonh*, care va modela şi cultul dulcineic al lui don Quijote, la Dante, la Petrarca, la Ramón Lull, în *Libre d'Amic e Amat*, la valencianul Ausias March, tradus în castiliană de însuşi Montemayor, la trataţişti ai Renaşterii, precum Leon Evreul sau Mario Equicola, bine cunoscuţi şi imitaţi în Spania, ca în canonul pastoral al iubirii, expus în discursul entuziast al lui Tirsi, care-l combate pe cel advers al lui Lenio (*Galateea*, IV). În esenţa, „iubirea pură" (*agape* sau, în terminologia de mai târziu a minnesängerilor, *Minne*, opusă lui *Liebe*) e dragostea absolută şi necondiţionată, care nu aşteaptă nicio recompensă şi nu acceptă niciun stimulent, nu urmăreşte nimic circumstanţial, nu vrea să-şi savureze (*fruí*) obiectul şi nici să beneficieze (*utí*) de el, sentiment inefabil care nu exultă decât în elanul fără determinări al contemplaţiei obiectului iubirii, fie şi într-o negativitate adoratoare sau în absenţa lui. Aşa gândesc

1 Infra, p. 96, n. 85 şi Anexa, p. 444. Ultima strofă a acestei canţone sună astfel: „Así dice elle, y nunca en tantos nudos / fue de yedra o de vid olmo enlazado / cuanto fui de sus brazos apretado, / hasta el codo deznudos; / y entrando en el jardín de los amores, / cogí las tiernas flores / con el fruto dichoso; / ¿quién vio nunca pastor tan venturoso?".

principalii eroi pastorali ai *Galateei*, mai cu seamă Elicio şi Erastro: primul, şcolit şi rafinat, are toate datele intelectuale ca să se angajeze pe calea îngustă a bunei iubiri de extracţie neoplatonicianã; al doilea, Erastro, rustic, nu visează decât a i se îngădui să o iubească dezinteresat şi neprihănit pe Galateea („chiar dacă ţărănos, era, ca un adevărat îndrăgostit, atât de discernător în cele ale dragostei, încât, atunci când vorbea despre ele, părea că însăşi dragostea i le arăta şi le rostea prin gura sa"), dorinţă pe care i-o şi mărturiseşte prietenului său Elicio fără ca mai cultivatul prieten să se supere. Acesta e filonul amoros care l-a îndreptăţit pe fray Luis de León să spună despre condiţia păstorului „că este foarte deschis pentru buna iubire", deşi în pastoralitatea amoroasă regizată de Cervantes se găsesc şi unele indicii, e drept, cu totul aluzive, ale pasiunii carnale şi ale împlinirii trupeşti jubilante (*infra*, p. 99, n. 87), ca şi gelozia, invidia, moartea, dispreţul, absenţa, micimea sufletească, exigenţa nemăsurată, violenţa, ridicolul, ca în cazul bătrânilor îndrăgostiţi de fetişcane etc. Dar înclinaţia păstorilor către „buna iubire", aşa cum a diagnosticat-o fray Luis de León, este precumpănitoare în romanul pastoral, şi tocmai în ea se găseşte punctul de comunicare nu numai cu literatura mistică propriu-zisă (de la celebrul *Sonet anonim* – „No me mueve mi Dios para quererte / el cielo que me tienes prometido…" până la poezia pastorală a Sfântului Ioan al Crucii, cu exemplul strălucit al micului său poem „El pastorcico", ori, mult mai târziu, când din romanul pastoral nu mai rămăsese în Spania decât amintirea, până la chietismul unui Miguel de Molinos), dar şi cu pseudo-literatura pastorală a lo *divino* („în maniera sacră"). Aceasta din urmă se dezvoltase ca reacţie la erotica eterată, şi aşa socotită prea umană, a cărţilor cu păstori, drept care autorii acestor cărţi, majoritar clerici,

au încercat să teologizeze temele şi discursurile pastorale, transpunându-le în cheie divină, dar fără succes şi fără har, în ciuda câte unei reuşite parţiale precum Los *pastores de Belén* (*Pastorii de la Betleem*, 1612), romanul cincuagenarului Lope de Vega, cuprins de remuşcări faţă de viaţa sa disolută de până atunci.

Doar apele curg în încremenită Arcadie şi, odată cu ele, şi timpul se prelinge în albia duratei, lent sau brusc spulberându-l pe om şi-njghebările sale, bucolica este şi ea cutremurată de istorie, şi-aici s-ar putea găsi una din explicaţiile grabei pioase de a reorienta energiile irosite în planul iubirii umane către cea divină, nepieritoare, încercare soldată, în domeniul prozei narative, respectiv în cel al romanelor pastorale în manieră sacră, cu rezultate din păcate mai mult decât mediocre, şi tot aici s-ar putea afla şi originea tentativelor de recuperare a religiosului într-un gen marcat de la începuturile sale de omisiune sau de refugiul în recuzite mitologice mai degrabă decorative. Religia creştină, catolicismul în speţă, are o prezenţă ambiguă în romanul pastoral, mergând de la absenţă sau disparenţă (ca în *Arcadia* lui Sannazaro, unde nici măcar de cununie nu se vorbeşte în cazul cuplurilor de îndrăgostiţi, ci de „unirea naturală cu femeia iubită”) până la forme adulterate de o terminologie semipăgână, de intervenţia unor divinităţi mitologice minore din panteonul antic (nimfe, satiri etc.) sau de practici magice (vrăjitoarea Felicia din *Diana* lui Montemayor), introduse ca substitute atât ale Fortunei sau sorţii, cât şi ale Providenţei. În *Galateea*, constatăm însă o dublă atitudine („pendulară”, după J.B. Avalle-Arce): în corpul narativ principal, religiozitatea este „tradusă în sistemul pastoral” (F. López Estrada), *biserica* e menţionată ca *templu* (cu o excepţie, *infra*, p. 57), sărbătorile săteşti consacrate sfinţilor patroni sunt acoperite, printr-un act de discreţie confesională şi de

adaptare la poetica genului, cu o terminologie neutră sau de extracţie mitologică, cu toate că ele rămân implicit creştine. Nostalgia şi lucrarea memoriei recuperatoare sub semnul cultului religios structurează unul dintre cele mai semnificative episoade din *Galateea*, şi anume ceremonia de pomenire a marilor poeţi dispăruţi condusă de către preotul Telesio, în Valea Chiparoşilor amenajată pe malul Tagului. Pentru pomenirea poetului Meliso, „bătrânul şi venerabilul" sacerdot Telesio îşi convoacă turma de păstori credincioşi prin sunetul unui corn şi le vorbeşte, într-o terminologie neutră, despre obligaţia sacră de a rosti imnuri sfinte şi rugăciuni cucernice într-un curent unic de întronizare a poeziei dătătoare de veşnică amintire şi de reîntâlnire cu sacrul. Locul de pomenire nu este o biserică sau un cimitir, ci un spaţiu în aer liber stilizat de intervenţia umană prin chiparoşi plantaţi în ordonări simetrice, alei trasate geometric într-o incintă dominată de o simbolică a cvaternarităţii şi, după cum se va vedea, şi de cea a cercului central, garduri vii aproape impenetrabile, care protejează împotriva eventualei invazii a naturii spontane incinta comemorativă concepută după un plan evident cruciform. În centrul acestui ansamblu, în locul unde se întâlnesc culoarele sau cărările practicate în templul vegetal („la capătul şi centrul acelor căi") se găseşte „o amplă piaţă rotundă" în mijlocul căreia apa curge dintr-o cişmea de marmură albă, irigând sub forma unor pârâiaşe tot ansamblul, al căror aport acvatic urmează a fi completat şi de „izvoarele ochilor", de lacrimile declanşate de îndemnul patetic al preotului Telesio (*infra*, pp. 344 – 348). Acolo se află mormintele unor poeţi de seamă, precum şi cel al lui Meliso (numele pastoral al lui Diego Hurtado de Mendoza). Reculegerea la mormântul acestuia, care evocă celebra exclamaţie a păstorului arcadic al lui Nicolás Poussin: „Et in Arcadia

ego”, în sensul inechivoc al unui *memento mori*, precedă apariţia spectaculoasă a nimfei sau muzei Caliope care, în lungul ei cânt, evocă poeţi în viaţă la data aceea, citându-i însă – şi recomandându-i în acest scop adunării decizionale a păstorilor din valea Tagului – ca pe unii demni a-şi dormi somnul de veci în sacra Vale a Chiparoşilor. Chiar dacă apariţia nimfei e tributară recuzitei clasicizante curente în toată literatura Renaşterii şi a Barocului, „miracolul” acesta păgân e cu grijă exorcizat prin rugăciuni îngăduite şi adaptate împrejurării de către preotul Telesio, îmbrăcat în sfinte odăjdii, din dorinţa de a înlătura ispitele unei viziuni necuvenite, dar şi de-a o înţelege. Considerată ca argument puternic în demonstrarea asumării religiozităţii creştine în *Galateea* a fost evocarea lui fray Luis de León, atât de îndrăgit de altfel de către Cervantes şi pe care însăşi locuitoarea Parnasului îl adoră şi-l venerează: „Aş vrea să-mi încunun dulcele cânt / aici, păstorilor, şi lăudându-l / pe-un spirit ce uimirii dă avânt / şi v-ar putea răpi-n extaz cu rândul. / în el rezum şi-adun tot ce-n încânt / v-am arătat şi să v-arăt am gândul: / Fray Luis de León, vi-l semnalez, / îl venerez, l-ador şi îl urmez” (*infra*, p. 390, strofa 84, n. 399). Slujba de pomenire pentru sufletul lui Meliso e însoţită de pioase rugăciuni la care participanţii răspund „Amin, amin, de trei ori” (*infra*, p. 346), sau tot de trei ori rosteşte sacerdotul rugăciunile înconjurând tot de trei ori mormântul lui Meliso şi cădelniţând (*infra*, pp. 346, 356, 401). Sensul bogat-simbolicului templu vegetal imaginat de Cervantes, cel al riturilor celebrate acolo ca şi al encomiilor întru cinstirea gloriilor poetice atribuite nimfei Caliope sunt prin urmare decisiv, dar în regim aluziv, creştine, în spiritul poeticii pastorale: orgolioasa exclamaţie horaţiană „Non omnis moriar multaque pars mei / vitabit Libitinam”[2] ce s-ar zice că subîntinde şirul

2 „Nu voi muri întreg: din mine o parte, partea cea mai mare, / va-

octavelor exclusiv ca o garanţie de supravieţuire prin operă este în realitate doar un pas către asumarea creştină a morţii ca trecere către adevărata viaţă, după împlinirea datoriilor terestre, aşa cum se va vedea din multe locuri ale paginilor cervanţine şi mai ales din grandioasa peregrinare a lui Persiles şi a Sigismundei, la care *Galateea* e şi în acest caz un prolog. În naraţiile intercalate însă, dimpotrivă, prezenţa Bisericii şi apelul la ajutorul lui Dumnezeu sunt explicite, şi în chipul cel mai vizibil în povestea despre cei doi prieteni, Timbrio şi Silerio: pe parcursul drumului lor către Neapole, Silerio, care-l salvase de la o nedreaptă condamnare la moarte pe prietenul său, recurge la un moment dat la ajutorul preoţilor din biserica satului, unde se refugiază pentru a scăpa de urmărire (*infra*, pp.109, 111; cf. şi p. 73, n. 74); în timpul unei teribile furtuni pe mare, captivii creştini imploră în rugăciuni fierbinţi ajutorul Cerului şi rugile lor par ascultate (*infra*, pp. 290, 300): priza la real este evident mult mai marcată în aceste nuvele care lărgesc cadrul pastoral tipic. Şi dacă mai rămâne o situaţie de abordare ambiguă a normelor religioase, aceasta e retragerea lui Silerio din lume, într-o sihăstrire laică fără niciun semn cultic, oricum preferabilă suicidului din dragoste la care sunt tentaţi să apeleze deseori îndrăgostiţii deznădăjduiţi.

În ansamblul scrierilor lui Cervantes, *Galateea* ocupă o poziţie curioasă şi fecundă nu atât prin condiţia ei de operă primă, cât prin capacitatea de-a anticipa liniile de forţă ale tuturor cărţilor care-i vor urma. Prin ea, Cervantes deschide o acoladă pe care-o va închide cu romanul postum, *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei*: atât *Galateea*, cât şi *Persiles* nu înseamnă gesturi de ruptură generică, aşa cum aveau să fie *Nuvelele*

---

nfrânge Moartea” (Ode, 3, 30, 6–7, trad. de N. I. Herescu).

exemplare şi mai ales *Don Quijote*, ci plierea parcă docilă la o formulă literară încă la modă, romanul pastoral, în cazul cărţii de debut, şi romanul „bizantin” în cazul lui *Persiles*. În primul caz, Cervantes are capacitatea de a-şi anticipa întreaga operă, iar în cazul romanului postum de a şi-o reproiecta şi reparcurge în semnificaţiile ei unificatoare din perspectiva unei capodopere fără egal, aşa cum îşi considera el romanul postum în care îşi punea toate speranţele. S-a raportat liber şi personal la cărţile cu păstori sau orgolios emulativ la romanul „bizantin” patronat de Heliodor. Cele două braţe ale acoladei, romanul de debut şi cel postum, reprezentând amândouă câte un pariu estetic şi câte o confruntare, în definitiv recuperatoare, cu genuri literare preexistente, cuprind teritoriul cel mai intens cervantin: *Nuvelele exemplare* şi *Don Quijote*. Şi acestea concurează, dar numai implicit, cu alte realităţi literare şi construiesc *nuvela*, al cărei nou tipar el îl impune pentru prima oară (dar conturat încă din nuvelele intercalate ale *Galateei*), şi *romanul modern*, pe care îl ridică pe ruinele unui gen pe cale de dispariţie, romanul cavaleresc. Miracolul lui *Don Quijote* este cel al unei opere care se autoconstruieşte şi se autodescoperă treptat dintr-un mirador iniţial şi altul final cu vedere spre un cosmos creator relevabil ca atare întreg în oricare dintre componentele sale. În *Nuvele exemplare* şi în *Don Quijote* se precizează întreaga filosofie şi estetică a lui Cervantes şi se găseşte şi reflecţia succesivă despre toate cărţile sale, ca şi despre multe ale altor literaţi care i s-au părut demni de atenţie (dar şi cu omisiuni semnificative: nu e pomenit nicăieri *Guzmán de Aflarăche* al lui Mateo Alemán, la fel cum, cincizeci de ani mai târziu, Baltasar Gracián va trece sub tăcere *Quijote*-le, atât de necesar înţelegerii depline a *Criticonului*…). Or, mişcarea aceasta e conturată încă din prologul Galateei, trecând prin toate

introducerile la celelalte cărţi, cu o menţiune specială pentru prologul Nuvelelor *exemplare*, comentariile din nuvele, mai cu seamă cele din *Colocviul câinilor*, la care se adaugă reflecţiile satirice şi autocritice din Don *Quijote I*, 6, cu prilejul puricării bibliotecii eroului, şi numeroasele locuri cu relevanţă critică din *Persiles*. Extremele, romanul de debut şi cel postum, sunt cele mai ambiţioase din punct de vedere teoretic, ele constituie portalurile care deschid şi închid o creaţie capabilă de autogenerare continuă sau, altfel spus, ele sunt închiderea care garantează deschiderea permanentă şi multiversă a centrului. Părţile se oglindesc în întreg şi întregul se regăseşte specularizat în părţi, şirul cronologic al elaborării fiecărei opere în parte apare mântuit în prezentul continuu al globalităţii universului cervantin. Opera narativă şi poetică, în toate sensurile, a lui Cervantes e unul din cele mai strălucite exemple de coerentă artistică, dezvoltată şi teoretizată *în* actu din literatura universală. „Propensiunea cosmotică" pe care R.-M. Albérés i-o atribuie prozei moderne datează cu certitudine de la Cervantes şi tot de la el o imensă încărcătură de bunătate, ameninţate şi resemnată amărăciune. Doar citit într-o asemenea cheie îşi dezvăluie romanul Galateea valenţele premonitorii, rolul de deschizător de drumuri într-un imperiu artistic care-şi păstrează nealterată capacitatea de înrâurire asupra peisajelor literare ulterioare. A-ţi simţi întreaga operă încă de la primele rânduri aşternute pe hârtie la debut şi a avea şansa de a ţi-o duce la bun sfârşit neuitându-i începuturile, iată, cred, adevăratul semn al genialităţii. Şi o asemenea privire lămureşte poate unul din misterele Galateei: neîncheierea, spiritul deschiderii. Obsesia terminării ei l-a urmărit pe Cervantes până şi pe patul morţii. Şi nu e vorba de un simplu roman pastoral, ci de romanul pastoral pecetluit de spiritul cervantin, *cervanţizat* cu alte cuvinte,

care este Galateea. Având în vedere toate acestea, aş putea reformula radical întrebarea pusă deseori de criticii mai sceptici în privinţa valorii acestei cărţi: dacă Cervantes nu şi-ar fi dat restul operei, oare ce ar mai fi însemnat Galateea Răspunsul cel mai la îndemână ar fi că ea ar fi trecut drept un roman pastoral printre altele, printre cele mai bune, sigur, fără a fi putut însă năzui la faima Dianei *lui* Montemayor. Întrebarea propusă de mine ar suna cu totul altfel: cum şi-ar fi putut concepe Cervantes restul operei dacă nu ar fi scris la început Galateea, din care, după lunga perioadă de „miraculoasă linişte" (cf. Infra, *p*.169, n.135) dintre 1585 şi 1605, fluviul subteran, îmbogăţit de tăcute acumulări, a ţâşnit irezistibil şi fără egal la suprafaţă? Am încercat, în cele de mai sus, să dau un răspuns: fără Galateea, aşa cum este, n-ar fi putut exista, aşa cum sunt, nici *Don Quijote*, nici *Nuvele exemplare*, nici *Persiles*.

*

Destinul *Galateei*, pe de o parte, cum spuneam, şi poetica romanului pastoral, pe de alta, l-au preocupat întreaga viaţă pe Cervantes. Mai întâi chiar în prologul adresat „cititorilor curioşi": discută despre „eglogă" şi despre dificultatea de a scrie poezie într-o vreme când foarte puţină lume are nevoie de ea (motivul prezenţei poeziei „în dürftiger Zeit" e vechi, aşadar); mărturiseşte că şi-a scris cartea mai demult (la începutul anilor '80 sau chiar mai devreme, prin anii '60 ai secolul al XVI-lea?), dar nu s-a încumetat s-o publice ca să nu pară grăbit, îşi caracterizează romanul drept literatură de divertisment; se scuză că a împletit meditaţia filosofică şi poezia pastorală, cu alte cuvinte că a introdus o formă de discurs improprie standardului modest al condiţiei păstoreşti, precizând însă că multe dintre personajele cărţii sunt persoane reale, mascate sub veşminte pastorale; în final îi cere iertare

cititorului dacă încercarea de a-i crea bună-dispoziţie îi va da cumva greş, în speranţa că alte cărţi pe care le va alcătui îşi vor îndeplini cu mai mult succes misiunea făgăduită.

Apoi, în *Don Quijote* I (1605), deşi după o întrerupere de douăzeci de ani a activităţii literare publice (şi spun „publice" pentru că există numeroase indicii că nu a încetat să şi scrie), Cervantes îşi reia, ca şi cum golul timpului nici n-ar fi existat, meditaţiile despre romanul pastoral şi despre *Galateea* şi, mai mult de-atât, după cum susţin unele cercetări mai noi (printre alţii, în modul cel mai tranşant, Paula Ann Kellar), el continuă şi duce aici spre deznodământul promis conflictul central din romanul său de debut: Elicio/Erastro-Galateea-pretendentul străin (portughez), căutând, aşadar, o formă mai rafinată de cavalerism pastoral. Pentru mine, o primă constatare importantă ar fi că în *Galateea* se configurează ceea ce urma să devină o caracteristică a schemei personagiale cervanţine, şi anume ceea ce am numit, în eseul despre *Nuvele exemplare*, „cuplul dioscuric": Elicio, păstor-poet rafinat, platonician, şcolit, şi Erastro, păstorul rustic, needucat, dar spontan, ba chiar cu o notă de impulsivitate, înzestrat cu talent poetic nativ şi respectuos, drept care nu cred că ar fi riscant să vedem în ei o prefigurare a cuplului Don Quijote-Sancho Panza. Această schemă va fi reluată în mai toate *Nuvelele exemplare* (o excepţie eclatantă şi ilustrativă e *Gelosul extremaduran*) şi, parţial, dar în altă cheie, şi în *Persiles*. E aici oarecum o preluare a modelului oferit de romanele cavalereşti prin cuplul cavaler-scutier, cu tendinţa însă de a estompa treptat şi chiar de a suprima diferenţa de statut social şi cultural dintre cei doi, aşa cum se şi tinde, nuanţat, în evoluţia cuplului Don Quijote-Sancho, şi, radical, în cazul cuplurilor de personaje din *Nuvele exemplare*, dar e şi o replică polemică la

solitudinea protagoniştilor din romanele picareşti, care îşi croiesc drumul de unii singuri, precar şi fără altă ţintă decât supravieţuirea la limită, prin preajma în permanenţă ostilă.

Filonul pastoral capătă o importanţă deosebită în *Don Quijote*, dovedind astfel că *Galateea* nu reprezentase pentru Cervantes o simplă aventură literară de circumstanţă. El e trecut mai întâi printr-un filtru critic de către preot, cu prilejul puricării bibliotecii lui don Quijote (I, 6). Genul este salvat mai întâi în bloc, naraţiile păstoreşti „nu fac şi nu vor face răul pe care l-au făcut cele de cavalerii, deoarece sunt cărţi de plăcută petrecere, fără prejudiciu pentru terţ”, epurările vizează doar naraţii particulare ale unor Bernardo de la Vega, Bernardo González de Bobadilla şi Bartolomé López de Enciso; dimpotrivă, *Diana* lui Jorge Montemayor este elogiată şi salvată de la foc, sub rezerva purificării de intruziunile magiei; la fel scapă şi continuarea ei, *Diana a doua*, adică *La Diana enamorada* (1564), de Gâl Polo, sau, mai curios, *Los diez libros de Fortuna d’Amor* (1573) a scriitorului sard Antonio de Lofraso sau Lofrasso, carte cum nu se poate „mai hazlie şi mai trăsnită”, ori *Păstorul Filidei*, de meritoriul Luis Gálvez de Montalvo, prietenul lui Cervantes, şi, în fine, *La Galatea*, a lui Miguel de Cervantes, „mai versat în nenorociri decât în versuri”: „Cartea lui e destul de bună în invenţie: propune ceva şi nu încheie nimica; trebuie să aşteptăm partea a doua pe care o făgăduieşte: poate că, odată cu îndreptarea, are să dobândească pe deplin şi milostivirea ce-i este refuzată acum”. O va menţiona apoi în *Călătoria la Parnas* (1614): „Croit-am cu talent acel veşmânt / cu care-n lume mândra *Galateea* / ieşit-a, de uitare-astfel scăpând”. Şi, într-adevăr, nici în dedicaţia către contele de Lemos care precedă *Cele opt piese de teatru şi opt intermedii* (1615) nu o omite,

anunţând că va da curând şi „a doua parte a *Galateei*, dacă umerii mei bătrâni mai pot duce asemenea povară” (vorbea şi de *Persiles*, pe care îl terminase, şi de *Las semănas del jardín* [*Săptămânile din grădină*], operă păstrată doar într-un fragment incert). Avea să o anunţe fără alte precizări şi în prologul către cititor la *Don Quijote* II (1615), pentru ca, în dedicaţia către don Pedro Fernández de Castro, scrisă cu câteva zile înainte de a se stinge, Cervantes să-i spună: „… veţi vedea… şi sfârşitul Galateei, *pe* care ştiu că Excelenţa Voastră o îndrăgiţi”.

Mai mult, presiunea romanului său pastoral, cu alte cuvinte obsesia pastoralităţii, se face simţită în ambele părţi ale lui *Don Quijote*. Evocarea Vârstei de Aur în discursul lui don Quijote (*DQ* I, 11) nu poate fi desprinsă de imaginea Arcadiei care patronează întreaga literatură pastorală, pentru ca trecerea de la acest inaccesibil şi regresiv utopic tablou de fundal la episodul tragic, conceput pe urmele altora asemănătoare din *Galateea*, să se facă în împrejurările îngropăciunii unui intelectual devenit din raţiuni amoroase păstor şi la care don Quijote este condus tocmai de un păstor din rândul acelora ce-i ascultaseră uimiţi faimoasa peroraţie; protagonişti sunt Grisóstomo („vestitul păstor student”) şi neiubitoarea Marcela, urmaşă directă a Gelasiei din *Galateea*, totul sfârşindu-se cu moartea celui dintâi provocată de dispreţul tinerei iubitoare de libertate („se şopteşte că a murit din dragostea pentru diavoliţa aceea de fată, Marcela, fiica lui Guillermo bogătaşul, aia care bate coclaurii în haine de păstoriţă”, *DQ* I, 12, pp.109 – 119). Urmează apoi aventura din Sierra Morena (*DQ* I, 23 – 27), croită întocmai pe sugestiile unei poveşti de iubire pastorală, cea dintre Cardenio şi Luscinda, şi, în contrast cu ea, episodul nunţii bogatului Camacho (*DQ* I, 20 şi 21), foarte asemănător, în desfăşurarea de supra-împbelşugare şi fast rustic, cu nunta

lui Daranio şi a Silveriei, din *Galateea*, dar încheiat în favoarea perechii de adevăraţi îndrăgostiţi printr-o neaşteptată lovitură de teatru de extracţie picarescă. Spre finalul marelui roman (*DQ* II, 58), don Quijote, tot mai derutat, dar încă fascinat de mirajele pastoralismului, asistă la un episod în care valorile arcadice îl întâmpină manierizate şi stau la temelia unui spectacol al reprezentanţilor lumii curteneşti travestiţi în păstori şi păstoriţe: un grup de tinere şi tineri nobili studiaseră, pentru a le reprezenta, două egloge („una a faimosului poet Garcilaso, iar alta a excelentisimului Camões”). O zvâcnire finală a utopiei păstoreşti îl ademeneşte pe don Quijote în ultimul drum spre satul său, după ce fusese înfrânt la Barcelona de către Cavalerul Albei Luni; însoţit de un Sancho „quijotizat” şi concesiv, însetat şi el de idealitate, don Quijote caută să se refugieze compensator într-o lume a pastoralităţii unde se vede înconjurat, el, păstorul Quijótiz, de către toţi cei apropiaţi şi identificabili sub nume adaptate visatei stări, într-un exerciţiu de onomastică pastorală.

Înainte de *Don Quijote* II Cervantes publicase însă, în 1614, altă capodoperă: *Nuvele exemplare*. Aici, atitudinea faţă de lumea păstorească se nuanţează şi, netulburat de discursul sarcastic atât de caracteristic viziunii sale perspectiviste întâlnit în ultima nuvelă a cărţii, aburul arcadic adie intermitent în spaţiul narativ de o mare diversitate (de pildă în *Ţigăncuşa* sau în *Ilustra rândăşiţă*). În *Colocviul câinilor*, doi câini, urmaşi direcţi ai dulăilor ciobăneşti ai lui Erastro din *Galateea*, capătă, după cum se ştie, darul vorbirii, şi Berganza, primul care apucă să-şi povestească viaţa, îşi deapănă amintirile din lumea pastorală luând cunoştinţă de ea mai întâi dintr-o carte cu păstori pe care o aude citită cu glas tare şi de ale cărei relatări se îndoieşte dată fiind experienţa lui directă şi

mult mai terestră ca participant nemijlocit la vulgarităţile vieţii de stână, concluzia fiind că „toate acele cărţi sunt întâmplări visate şi bine scrise pentru petrecerea celor lipsiţi de alte treburi, iar nicidecum pentru vreun lucru adevărat, căci de-ar fi, s-ar mai fi găsit şi printre ciobanii mei vreo rămăşiţă din acea preafericită viaţă şi din acele pajişti plăcute, codri întinşi, munţi sfinţi, grădini mândre, pâraie limpezi şi izvoare de cleştar, şi din acele vorbe de dragoste pe cât de cinstite, pe-atât de bine rostite, şi din leşinurile acelea, ba păstorul colo, ba păstoriţa colea, şi din răspunsul de cimpoi colo, de fluier dincolo” (N, voi II, p. 231). Şi totuşi, după cum s-a observat (F. López Estrada), câinele Berganza, deşi satirizează pastoralismul, dă semne că era cât pe ce să se fi lăsat robit de farmecul acestor naraţii poetico-muzicale („îţi mulţumesc, Scipione prietene, fiindcă, de nu m-ai fi scuturat, aşa de tare mi se înfierbântase botul, că nu m-aş fi oprit până ce nu-ţi zugrăveam o carte întreagă din acestea de care fusesem amăgit”), după cum nici Cervantes nu i s-a putut sustrage cât a trăit, visând să scrie finalul unei pastorale căreia, prin poziţia demistificatoare manifestată ici-colo, nu ar fi vrut, după toate mărturiile pe care ni le furnizează întreaga-i operă, decât să-i adâncească, purificând-o de excrescenţele manierizate, sensul de veşnică şi blând utopică aspiraţie omenească. Pesemne, cu imensa experienţă acumulată prin capodoperele elaborate în „miraculoasa linişte” dintre 1585 şi 1605, finalul *Galateei* ar fi reuşit să instituie o balanţă inspirată între ficţiunea arcadică („Iată pajiştea unde ne-am întâlnit cu minunatele păstoriţe şi chipeşii păstori care voiau să reînvieze şi să imite aici pastorala Arcadie…”, spunea nostalgic don Quijote în *DQ* II, 67, p. 544) şi asprimea accidentată a realităţii istorice care-şi găsise în Cervantes un observator capabil să o metamorfozeze în idealitate fără a o trăda, aşa

cum promitea însăşi Galateea originară şi cum avea să se învedereze şi în cartea a IV-a a lui Persiles.

Romanul de debut irigă întreaga creaţie cervanţină ulterioară ca o argintie pânză acvatică, întunecată pe-alocuri de presimţiri tragice, şi-n oglinda lăuntrică a apelor limpezi se reflectă atât masivul epic central, înălţat ca un munte transparent, al celor două mari opere, cât şi colinele bariolate, dar mai puţin frecventate, ale unei producţii dramatice deloc neglijabile. *Galateea* e prologul entuziast şi epilogul nostalgic al întregii creaţii cervanţine.

Septembrie-octombrie 2008 SORIN MĂRCULESCU

Articol III.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Texte

CERVANTES, Miguel DE, *La Galatea*, edición de Francisco López Estrada y María Teresa López García-Berdoy, Cátedra, Letras Hispánicas, 2 a edición, Madrid, 1999.

CERVANTES, Miguel DE, *La Galatea*, edición de Juan Bautista Avalle-Arce, Clásicos castellanos, Espasa Calpe, Madrid, 1987.

CERVANTES, Miguel DE, *La Galatea*, edición digital basada en la edición publicada por Rodolfo Schevill y Adolfo Bonilla, Madrid, Imprenta de Bernardo Rodríguez, 1914, 2 vols, http://www. cervantesvirtual.com/ Fichaobra.html? Ref5414 portal = 40.

CERVANTES, Miguel de *Don Quijote de la Mancha*, 2 vol., traducere din limba spaniolă, cuvânt-înainte, cronologie, note şi comentarii de Sorin Mărculescu, cu un studiu introductiv de Martin de Riquer, Editura Paralela 45, Piteşti, 2004.

CERVANTES, Miguel DE, *Nuvele exemplare*, traducere din limba spaniolă, studiu introductiv, note şi comentarii de Sorin Mărculescu, 2 vol., ediţie integral

revăzută şi adăugită, Polirom, Iaşi, 2001.

CERVANTES, Miguel de *Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei*, traducere, studiu introductiv, cronologie, note şi comentarii de Sorin Mărculescu, Editura Paralela 45, Piteşti, 2002.

CERVANTES, *Œuvres romanesques completes*, édition publiée sous la direction de Jean Canavaggio, 2 vol., vol I, *Don Quijote* précedé de *La Galatée*, avec, pour ce volume, la collaboration de Claude Allaigre et Michel Moner, Gallimard, 2001, pp. 1431 – 1488.

GIL POLO, Gaspar, *Diana enamorada*, tercera edición, prólogo, edición y notas de Rafael Ferreras, Espasa-Calpe, S.A., Madrid, 1973.

LOPE de Vega, *Arcadia*, edición, introduceión y notas de Edwin S. Morby, Clásicos Castalia, Madrid, 1975.

Martínez San Juan, Miguel ángel, *Estudio y edición de* El *Pastor de FILIDA por Luis Gálvez de Montalvo*, Tesis de la Universidad Complutense de Madrid, Facultad de Filología, leída el 03 – 04 – 2000, http://www.ucm.es/BUCM/tesis/19972.000/H/3/H3065501.pdf

TASSO, TORQUATO, *Aminta*. *Epistolarul*, studiu introductiv şi îngrijirea ediţiei: Nina Façon; traducere şi note de Romulus Vulpescu (*Aminta*. *Poveste păstorească*) şi George Lăzărescu (*Epistolarul*), ESPLA, 1956.

Studii

ALBORG, JUAN Luis, *Historia de la literatura española*. II. *Época barroca*, Editorial Gredos, Madrid, segunda edición, 1977, cap. III: „Cervantes novelista: *La Galatea*, Las *Novelas exemplares*, EI *Persiles*, pp. 80 – 91.

Albuixech, LOURDES, „El matrimonio y la tradición de la malcasada en la narrativa pastoril española”, *Espéculo*. *Revista de estudios literarios*, Universidad Complutense de Madrid, http://www.ucm.es/info/

especulo/numero3 8/malcasada.html

ALONSO Gamo, José María, *Luis Gálvez de Montalvo. Vida y obra de este gran ignorado*, Institución Provincial de Cultura „Marqués de Saltillana", Guadalajara, 1987.

AVALLE-ARCE, Juan Bautista, *La novela pastoril española*, segunda edición corregida y augmentaţia, Ediciones Istmo, Madrid, 1974.

Avalle-Arce, Juan Bautista, „La Galatea: Four Hundred Years Later", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J.J. Labrador Herraiz and J. Femández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 9 – 17.

Avalle-Arce, Juan Bautista, „La Galatea: The Novelistic Crucible", *Cervantes*: *Bulletin of the Cervantes Society of America*, 8 special issue (1988), pp. 7 – 15.

Avalle-Arce, Juan Bautista, y Riley, Edward C, eds., *Summa Cervanţina*, Tamesis Books, Londra, 1973.

Boruchoff, David A., „Free Will, Beauty and the Pursuit of Happiness: Don Quijote and the Moral Intent of Pastoral Literature", *Anuario de Estudios Cervanţinos*, I (2004), pp. 121 – 135.

Cambridge Companion to Cervantes (The), edited by Anthony J. Cascardi, Cambridge University Press, 2002.

CASTRO, AmÉRICO, *El pensamiento de Cervantes*, Casa editorial Hernando, S.A., Madrid, 1925.

COLÓN Calderón, Isabel, „Poesía y poetas en *La Galatea*", *Dicenda*. *Cuadernos de Filología Hispánica*, n° 14 (1996), pp. 79 – 92, Servicio de Publicaciones UCM, Madrid.

CULL, JOHN T., „Cervantes y el engaño de las apariencias", *Anales Cervanţinos*, 19 (1981), pp. 69 – 92.

CULL, JOHN T., „Another Look at Love în *La Galatea*", *Cervantes and the Pastoral* ed. J.J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 63 – 80.

CURTIUS, ERNST ROBERT, *Literatura europeană şi Evul Mediu latin*, în româneşte de Adolf Armbruster, cu o introducere de Alexandru Duţu, Univers, Bucureşti, 1970, cap. „Peisajul ideal”, pp. 216 – 237.

DAMIANI, Bruno M., „El valle de los cipreses en *La Galatea* de Cervantes”, *Anales de Literatura Española*, n° 5, 1986 – 1987

(www.cervantesvirtual.com Hemeroteca *Anales de Literatura Española* [Publicaciones periódicas]).

Damiani, BRUNO M., „Death în Cervantes *Galatea*”, *Cervantes*. *Bulletin of the Cervantes Society of America*, 4.1 (1984), pp. 53 – 78.

DOMINGUEZ Caparros, José, *Metrica de Cervantes*, Centro de Estudios Cervanţinos, Alcalá de Henares, 2002.

Egido, AURORA, „Sin poética hay poetas. Sobre la teoría de la égloga en el siglo de oro”, *Criticón*, Toulouse, 30 (1985), pp. 43 – 47.

EGIDO, Aurora, „El sosegado y maravilloso silencio de *La Galateau*; „*La Galatea*: espacio y tiempo”, în *Cervantes y las puertas del sueño*. *Estudios sobre La Galatea*, *E*l *Quijote y E*l *Persiles*, Universitas-72, PPU, Barcelona, 1994. Pp.19 – 32, 33 – 90.

EGIDO, Aurora, „Las dos Rosauras. De la *Galatea* a la *vida es sueño*”, în *El gran teatro del mundo de Calderón*. *Personajes*, *temas*, *escenografia*, Edition Reichenberg, Kassel, 1995, pp. 199 – 216.

Finello, Dominick, „Cervantes y lo pastoril a nueva luz”, *Anales Cervanţinos*, 15 (1976), pp. 211 – 222.

HONDA, Seiji, „Sobre las bases ideologicas de la *Diana* de Montemayor”: http://www.canela.org.es/cuadernoscanela/ canela, pdf/cezonda.pdf.

HOWARD, Mancing, *The Cervantes Encyclopedia*, 2 vol., Greenwood Press, Westport, Connecticut, London,

2004.

JOHNSTON, ROBERT M., „*La Galatea*: Structural Unity and the Pastoral Convention”, *Cervantes*: *Bulletin of the Cervantes Society of America*, 8 special issue (1988), pp. 29 – 42.

Kellar, Paula Ann Kellar, *From La Galatea through the Quijotes*: *The Historicization of the Pastoral în Cervantes*, University of Pittsburgh, 1999, http://wvw. cervantesvirtual.com/Fichaobra.html? Ref3628 & portal = 177

KRAUSS, WERNER, „Localización y desplazamientos en la novela pastoril española”, Asociación Internacional de Hispanistas, *Actas* II, 1965, pp. 363 – 369.

LAVOCAT, FraNÇOISE, „Espaces arcadiques: esquisse pour une hydrographie pastorale”, *Études littéraires*, vol. 34, no 1 – 2, 2002, pp. 153 – 167, http://id. erudit.orgziderudit/007559 ar.

Le BRUN, Jacques, *Le pur amour de Platón à Lacan*, La librairie de XXIE siécle, Seuil, Paris, 2002.

LÓPEZ Estrada, Francisco, *La „Galatea” de Cervantes*. *Estudio crítico*, La Laguna de Tenerife, 1948.

LÓPEZ Estrada, Francisco, *Los Libros de pastores en la literatura española*. *La órbita previa*, Biblioteca Románica Hispánica, Editorial Gredos, Madrid, 1974.

López Estrada, Francisco, „El diálogo pastoril en los Siglos de oro”, *Anales de Literatura española* [Publicaciones periódicas], n° 6, 1988.

LÓPEZ Estrada, Francisco, „La literatura pastoril y Cervantes: el caso de *La* Galateau, *Actas del I Colóquio Internacional de Cervanţistas*, Alcalá de Henares, 29/30 nov. Y 1/2 clic.1988, *Anthropos*, Barcelona, 1990, pp. 159 – 174.

Márquez Villanueva, Francisco, „Bernardino Telesio y el «Antiguo sacerdote» de *La Galatea*”, Asociación

Internacional de Hispanistas, *Actas* XII (1995), pp. 72 – 78.

MenÉNDEZ Pelayo, MARCELINO, *Orígenes de la novela*, vol. II, 2 a edición, ESTE, 1962, „La novela pastoril", pp. 185 – 346.

Muñoz Sánchez, Juan Ramón, „EI *Amadís de Gaula* como posible fuente de *La Galatea*", *Nueva Revista de Filología Hispánica*, 52 (2004), n° 1, pp. 29 – 44.

MUÑOZ SÁNCHEZ, Juan Ramón, „Un exemplo de interpolación cervanţina: el episodio de Timbrio y Silerio de *La Galateaa*, *Anuario de Estudios Filologicos*, XXV (2003), pp. 279 – 297.

PARRILLA, Carmen, „La novela pastoril", *Congreso* nacionál *centenario Marcelino Menéndez Pelayo celebraţio en Santander Ios días 11 y 12 de diciembre de 2006*, Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, pp. 295333.

PASTOR Comin, Juan José, „De la música en Cervantes: estado de la cuestión", *IX Colóquio Internacional de la Asociación de Cervanţistas*, Villanueva de los Infantes (Ciudad Real). *Anales Cervanţinos*, 1999, pp. 383 – 395.

PAVEL, TOMA, *Gândirea romanului*, traducere din limba franceză de Mihaela Mancaş, Humanitas, Bucureşti, 2008, „Perfecţiunea şovăielnică. Romanul pastoral", pp. 78 – 89. Pavel, Thomas, *La pensie du roman*, Gallimard, Paris, 2003.

PEREZ VELASCO, Alicia, *El diálogo verso – prosa en „La Galatea" de Cervantes*, State University of New York at Stony Brook, 1989.

Rhodes, Elizabeth, „The Poetics of Pastoral: The Prologue to the *Galatea*", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J.J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp.139 – 155.

Rhodes, Elizabeth, „*La Galatea* and Cervantes Tercia Realidad", *Cervantes*: *Bulletin of the Cervantes Society of*

America, 8 special issue (1988), pp.17 – 28.

SCHLEGEL, Friedrich, *Kritische Schriften*, hrsg. Von Wolfdietrich Rasch, Carl Hanser Verlag, München, 1971.

SHEPHERD, SANFORD, „Death în Arcadia, The Psychological Atmosphere of Cervantes *Galatea*", *Cervantes and the Pastoral*, ed. J.J. Labrador Herraiz and J. Fernández-Jiménez, Penn State-Cleveland State University, 1986, pp. 157 – 168.

STAGG, GEOFFREY L., „The Composition and Revisión of *La Galatea*", *Cervantes*: *Bulletin of the Cervantes Society of America*, 14.2 (1994), pp. 9 – 25.

Tamayo RUBIO, Antonio, „Los pastores de Cervantes", *Revista de Filología Española*, 32 (1948), pp. 382 – 406.

Trambaí OLI, MARCELLA, „La utilización de las functiones poéticas, en la *Galatea*", *Anales Cervanţinos*, 31 (1993), pp. 51 – 73.

TraPIELLO, ANDRES, *Vieţile lui Miguel de Cervantes*. *Un alt fel de biografie*, traducere din spaniolă şi note de Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 2005.

WALLACE, JEANNE C, „El llanto como elemento dramático en *La Galatea Cervantes and the Pastoral* (*Proceedings*), ed. José J. Labrador Herraiz and Juan Fernández Jiménez, Penn State University / Behrend Collège, Cleveland State University, Cleveland, 1986, pp. 185 – 195.

WARDROPPER, BRUCE W., *Historia de la poesía lírica a lo divino en la cristianidad occidental*, Revista de Occidente, Madrid, 1958.

Articol IV.

CRONOLOGIE SUMARĂ

1547 – Este botezat la 9 octombrie în parohia Santa María la Mayor, din Alcalá de Henares, fiind cel de-al patrulea copil al lui Rodrigo de Cervantes şi al Leonorei de

Cortinas.

1551 – Familia lui Rodrigo de Cervantes şi a Leonorei de Cortinas se mută la Valladolid.

1566 – Familia Cervantes se mută la Madrid.

1568 – Studiază la Madrid cu Juan López de Hoyos. Acesta publică primele poezii ocazionale ale lui Cervantes.

1569 – Cervantes fuge din Spania, după un duel cu consecinţe grave, şi se refugiază la Roma. Stagiu în Italia, în serviciul cardinalului Giulio Acquaviva.

1570 – Se angajează în armată ca soldat pe galera Marquesa.

1571 – La 7 octombrie, în timp ce participă la bătălia navală de la Lepanto, e rănit la piept şi la mâna stângă, al cărei uz şi-l pierde.

1572 – La Neapole, în regimentul lui don Jorge de Figueroa, ia parte la campania navală a lui don Juan de Austria.

1575 – întorcându-se în Spania, unde voia să solicite funcţia de căpitan, galera Sol, pe care călătorea împreună cu fratele său Rodrigo, este capturată de corsarul Mami Arnăutul la 26 septembrie, în largul coastei catalane. Cei doi sunt duşi în robie la Alger.

1580 – La 19 septembrie este răscumpărat de călugării trinitari, după achitarea sumei de 500 de scuzi. Se întoarce la Madrid via Valencia.

1583 – 1587 – Sunt reprezentate câteva din piesele lui de teatru.

1584 – Din relaţia cu Ana Franca de Rojas i se naşte o fiică, Isabel de Saavedra. La 12 decembrie se căsătoreşte cu doña Catalina de Salazar, descendentă a unei familii de mici nobili din Esquivias.

1585 – Publică romanul pastoral *La Galatea*.

1587 – Este numit comisar regal cu aprovizionarea, având misiunea de a strânge provizii pentru Invincibila

Armada. Se mută cu familia la Sevilla.

1595 – îndeplineşte funcţia de încasator de impozite în Andaluzia.

1597 – Este închis la Sevilla vreme de trei luni pentru datorii şi iregularităţi în evidenţele contabile ale Finanţelor Regale.

1603 – 1604 – Locuieşte la Valladolid. Solicită privilegiul de tipărirea lui *Don Quijote*; îl obţine la 26 septembrie 1604.

1605 – în ianuarie apare prima parte a lui *Don Quijote* în tipografia lui Juan de la Cuesta din Madrid. În aprilie îşi vinde drepturile de autor librarului Francisco de Robles. E implicat într-un proces penal ca urmare a uciderii lui don Gaspar de Expeleta la poarta casei sale.

1605 – Se mută cu familia la Madrid.

1610 – După Martin de Riquer, călătoreşte la Barcelona.

1613 – Publică *Novelas exemplares*.

1614 – Publică poemul alegoric *El viaje del Parnaso*.

1615 – Publică *Don Quijote* II şi *Ocho comedias y Ocho entremeses nunca reprezentados*.

1616 – Termină *Los trabajos de Persiles y Sigismunda*.

1616 – Moare la Madrid, cel mai probabil la 22 aprilie, fiind înmormântat a doua zi, 23 aprilie, în mănăstirea Trinitarelor Desculţe, ordin călugăresc al cărui membru devenise cu puţine zile în urmă. Locul mormântului nu se mai cunoaşte.

1617 – Apar *Los trabajos de Persiles y Sigismunda*.

Articol V.

LISTA PERSONAJELOR DIN *GALATEEA*

AMARILI: păstoriţă iubită de Damón; nu ia parte la acţiune.

ARMINDA: păstoriţă de pe malurile Tagului, de care

se presupune că s-ar fi îndrăgostit Lauso; nu intervine în acţiune.

ARSINDO: păstor bătrân de pe malurile Tagului, prieten cu Francenio şi Lauso, care se îndrăgosteşte de tânăra Maurisa.

ARTANDRO: cavaler aragonez, pretendent al Rosaurei – îndrăgostită de Grisaldo – pe care o răpeşte.

ARTIDORO: păstor îndrăgostit de Teolinda, se însoară până la urmă cu Leonarda; frate geamăn al lui Galercio şi al Maurisei, tustrei fiii lui Brisenio.

ASTOR: numele pe care şi-l ia Silerio în calitate de bufon la Neapole.

ASTRALIANO: păstor faimos, citat doar. Numele poetic al lui don Juan de Austria.

AURELIO, VENERABILUL: păstor de pe malurile Tagului, tatăl Galateei.

BELISA: păstoriţă neiubitoare, de care e îndrăgostit fără speranţă Marsilio; nu ia parte la acţiune.

BLANCA: sora mai mică a Nísidei, din Neapole, îndrăgostită de Silerio, cu care urmează să se mărite.

BRAS: păstor de pe malurile Henaresului, apare doar în jocurile păstoreşti.

BRISENO: tatăl lui Artidoro şi-al lui Galercio; nu apare în acţiune.

CALIOPE: personaj fantastico-mitologic, nimfă sau muză, îi elogiază pe poeţii spanioli.

CARINO, CEL VICLEAN: păstor de pe malurile Beţisului, rudă a Silviei şi prieten cu Crisalvo; ucis de Lisandro.

CAVALERUL CATALAN: fără nume, căpitan de bandiţi, prietenos cu Timbrio.

CLARAURA: păstoriţă absentă, iubită de Crisio.

CRISALVO CEL CRUD: păstor de pe malurile Beţisului, frate al Leonidei, pe care o ucide; prieten al lui

Carino, îndrăgostit de Silvia; ucis de Lisandro.

CRISIO, ABSENTUL: păstor de pe malurile Tagului, suferă de chinurile absenţei Claraurei, pe care o iubeşte.

DAMÓN: păstor de pe malurile Henaresului, de fel din munţii Leonului şi educat la Madrid, prieten cu Tirsi şi Elicio, îndrăgostit de Amarili.

DARANIO: îndrăgostit de Silveria, cu care se însoară.

DARINTO: cavaler, prieten cu Timbrio şi Nísida, îndrăgostit de Blanca, dar care-l iubeşte pe Silerio.

DIVERŞI: păstori nenominalizaţi de pe malurile Henaresului, care iau parte la serbările păstoreşti.

DIVERŞI: opt păstori aragonezi purtători de zagaie, care-l însoţesc pe Artandro când o răpeşte pe Rosaura.

CANDRA: păstoriţă, iubită de Orfenio cel gelos. Nu apare.

ELEUCO: păstor bătrân de pe malurile Henaresului.

ELICIO: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Galateea, prieten cu Damón. E, împreună cu Galateea, protagonist al romanului.

ERANIO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru învăţătură şi discernământ. Nu apare în roman.

ERASTRO: păstor, cirezar ţărănos de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Galateea.

EUGENIO: păstor de pe malurile Henaresului, iubit de Lidia, dar care se îndrăgosteşte de Leocadia.

FILARDO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studii şi discernământ. Nu intervine în acţiune.

FILI: iubita lui Tirsi, doar citată.

FLORISA: păstoriţă de pe malurile Tagului, prietenă cu Galateea.

FRANCENIO: păstor faimos de pe malurile Tagului, prieten cu Lauso şi Arsenio.

GALATEEA: păstoriţă născută pe malurile Tagului, protagonista romanului, eroina lui eponimă.

GALERCIO: păstor îndrăgostit întâi de Gelasia, apoi de Leonarda; frate geamăn al lui Artidoro, fiu al lui Briseno şi frate al Maurisei.

GELASIA: păstoriţă neiubitoare de pe malurile Tagului.

GRAVINA, DUCE DE: Pe moşia lui are loc duelul dintre Timbrio şi Pransiles. Nu apare.

GRISALDO: cavaler, fiu al bogatului Laurencio, logodit cu Leopersia, dar îndrăgostit de Rosaura.

LARSILEO (LARISEO): păstor faimos, experimentat în treburile de la curte, prieten cu Lauso.

LAURENCIO: stăpân bogat de sate, tatăl lui Grisaldo.

LAUSO: păstor de pe malurile Tagului, prieten cu Francenio şi Damón, neîndrăgostit; a fost curtean şi militar, a călătorit prin Spania, Asia şi Europa, îndrăgostit de Sileria, se leapădă de iubire şi-şi recâştigă libertatea.

LEANDRA: păstoriţă de pe malurile Tagului, posibilă iubire a lui Lauso. E doar menţionată.

LENIO: păstor neiubitor de pe malurile Tagului, îndrăgostit apoi de Gelasia; a studiat la Salamanca, pe malurile Tormesului.

LEOCADIA: păstoriţa de pe malurile Henaresului, fiica lui Lisalco, curtată de Eugenio.

LEONARDA: păstoriţă de pe malurile Henaresului, soră geamănă a Teolindei, îndrăgostită de Galercio, se mărită însă cu fratele lui geamăn, Artidoro.

LEONIDA: născută pe malurile Beţisului, fiica lui Parmindro şi sora lui Crisalvo, îndrăgostită de Lisandro; moare ucisă de Crisalvo.

LEOPERSIA: fiica lui Marcelio, păstoriţă bogată din satul lui Grisaldo, cu care ar fi urmat să se mărite, fiind părăsită de el în favoarea Rosaurei.

LIBEO: păstor cu care Carino e prieten fals, moare în timp ce o însoţeşte pe Leonida.

LICEEA: păstoriţă, prietenă cu Leonida.

LIDIA: păstoriţă de pe malurile Henaresului, prietenă cu Teolinda şi îndrăgostită de Eugenio.

LISALCO: baci de pe malurile Henaresului, tatăl Leocadiei.

LISANDRO: păstor faimos, născut pe malurile Beţisului, îndrăgostit de Leonida, care moare asasinată.

LISARDO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studiile şi discernământul său. Doar menţionat.

LISTEEA: păstoriţă deja decedată, a fost dragostea lui Orompo. Doar menţionată.

MAMÍ ARNĂUTUL: general al flotei de corsari care atacă vasul pe care se află Silerio, Nísida şi Blanca.

MARCELIO: tatăl Leopersiei. Doar menţionat.

MARELE BACI al TUTUROR STÂNELOR: aluzie posibilă la regele Filip al II-lea; doar menţionat.

MARSILIO: păstor de pe malurile Tagului, neiubit de Belisa. În original apare şi ca Marsilo.

MARSILO: vezi Marsilio, formă sub care am unificat numele personajului.

MATUNTO FIUL: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru priceperea sa poetică. Doar menţionat.

MATUNTO TATĂL: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru talentul cu care cântă din liră. Doar menţionat.

MAURISA: ciobăniţă foarte tânără, fiica lui Briseno, sora lui Artidoro şi Galercio, de care se îndrăgosteşte bătrânul Arsindo.

MELISO: păstor faimos, în cinstea căruia se celebrează pomeniri solemne.

MINGO: păstor de pe malurile Henaresului, ia parte doar la jocurile păstoreşti.

MIRENO: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Silveria, care se mărită cu Daranio.

NÍSIDA: sora mai mare a Blancăi, născută la Neapole din părinţi spanioli; de ea se îndrăgostesc Timbrio şi Silerio; se mărită până la urmă cu Timbrio.

ORFENIO GELOSUL: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Candra.

ORFINIO: variantă a numelui Orfenio, unificată ca Orfenio.

OROMPO CEL TRIST: păstor de pe malurile Tagului, îndrăgostit de Listeea.

PARMINDRO: păstor de pe malul Beţisului, tatăl Leonidei.

PASTORUL LUSITAN: nenumit, de pe malurile Limei (Portugalia); Aurelio, tatăl Galateei, i-l propune acesteia drept soţ, spre marea durere a lui Elicio şi Erastro. Nu intervine în acţiune.

PRANSILES: cavaler din Jerez, duşmanul lui Timbrio.

ROSAURA: doamnă nobilă şi bogată, fiica lui Roselio, stăpân peste un sat, îndrăgostită de Grisaldo şi răpită de Artandro.

ROSELIO: stăpân peste un sat, tatăl Rosaurei.

SILENA: păstoriţă de care fusese îndrăgostit Lauso, pasiune de care se eliberează. Doar menţionată.

SILERIO: cavaler din Jerez, prieten cu Timbrio, îndrăgostit mai întâi de Nísida, apoi de Blanca, cu care urmează să se însoare.

SILVANO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studiile şi discernământul său. Doar menţionat.

SILVERIA: păstoriţă de pe malurile Tagului, care se mărită cu Daranio, deşi fusese îndrăgostită de Mireno.

SILVIA: păstoriţă de pe malurile Beţisului, prietenă cu Leonida, rudă cu Carino şi iubită de Crisalvo.

SIRALVO: păstor de pe malurile Tagului, elogiat pentru studii şi discernământ. Doar menţionat.

TELESIO: preot bătrân de pe malurile Tagului,

oficiază pomenirea lui Meliso.

TEOLINDA: păstoriţă de pe malurile Henaresului, fiica lui Parmindro; îndrăgostită de Artidoro, care o părăseşte pentru sora ei geamănă, Leonarda.

TIMBRIO: cavaler din Jerez, prieten cu Silerio, îndrăgostit de Nísida, cu care urmează să se însoare.

TIRSI: păstor de pe malurile Henaresului, născut la Alcalá şi educat la curte şi în universităţi, prieten cu Damón şi îndrăgostit de Fiii.

PRIMA PARTE
DE LA GALATEA,
DIVIDEDA IN SVI LIBRI.
Compusă per Miguel de Cervantes.
CV PRIVILEGIV.
Impressă en Alcalá per Iuan Gracián.
Anno 1585.
PRIMA PARTE
A GALATEEI,
ÎMPĂRŢITĂ ÎN ŞASE CĂRŢI
Alcătuită de Miguel de Cervantes.
CU PRIVILEGIU.
Tipărită în Alcalá de Juan Gracián.
Anul 1585.

[CERTIFICAT DE PREŢ][3]

Eu, Miguel de Ondarza Zavala[4], notar de curte al Maiestăţii Sale, dintre cei ce-şi au locul în Consiliul său, adeveresc şi încredinţez că, după ce domnii membri ai acestuia au examinat o carte pe care, cu privilegiu regal, a tipărit-o Miguel de Cervantes, intitulată *Cele şase cărţi ale Galateei*, au evaluat la trei maravedişi coala de tipar, spre a putea fi pusă în vânzare fără nicio sancţiune. Şi au poruncit ca acest certificat de preţ să fie pus la începutul fiecărui exemplar din cele ce vor fi tipărite astfel, drept care, pentru conformitate, am semnat cu numele meu.

3 Toate formalităţile pentru tipărirea cărţilor în regatul Castiliei au fost reglementate şi unificate în cele din urmă prin decretul regal din 7 septembrie 1588.

4 Miguel de Ondarza Zavala: Basc din Vergara (Guipúzcoa).

Întocmit la Madrid, în treisprezece zile ale lunii martie a anului 1585.

Miguel de Ondarza Zavala

Articol VI. [DOVADĂ DE CORECTURĂ]

Eu, licenţiatul Várez de Castro[5], corector în numele Maiestăţii Sale la universitatea din Alcalá, am văzut această carte intitulată *Prima parte a Galateei*, şi am constatat că este bine tipărită conform originalului său, cu condiţia de a fi scoase greşelile enumerate mai sus[6]; drept adeverire, am eliberat prezenta, semnată cu numele meu. Făcuta azi, în ultima zi a lunii februarie, anul 1585.

Licenţiatul Várez de Castro

Articol VII. [APROBARE]

Prin împuternicirea domnilor din Consiliul Regal, am văzut această carte, intitulată *Cele şase cărţi ale Galateei* şi, după cum mi se pare, ea poate şi trebuie să fie tipărită, dat fiind că este o scriere plăcută şi plină de ingeniozitate, fără a dăuna nimănui, atât proza, cât şi versurile, ci, dimpotrivă, întrucât e o carte folositoare, cu stil foarte pur, limbă frumoasă şi invenţie bogată, fără a avea nimic indecent, necinstit sau contrar bunelor moravuri, i se pot acorda autorului privilegiul şi aprobarea pe care le cere. Făcută în Madrid, în prima zi a lui februarie MDLXXXIII.

Lucas Gracián Dantisco[7]

---

5 Várez de Castro: Sub îngrijirea lui a fost publicată prima ediţie completă a epopeii La Araucana, de Alonso de Ercilla y Zúñiga, Madrid, 1597, precum şi o continuare a acesteia (Salamanca, 1597).

6 În ediţiile vechi şi în unele moderne e reprodusă şi lista de greşeli.

7 Lucas Gracián Dantisco (1557? —1615?): membru al unei ilustre familii de umanişti castilieni, funcţionar în Secretariatul pentru Limbi al lui Filip al II-lea, autor al unui tratat de bune comportări, cu extraordinară circulaţie în epocă, El Galateo español, destierro de ignorancias, matemario de avisos, Madrid, 1582. Se pare că a fost prieten cu Cervantes. Pe fratele său, Tomás Gracián Dantisco, Cervantes îl elogiază în „Cântul Caliopei”, vezi infra, p. 374, strofa 38.

Articol VIII. [PRIVILEGIU]

Având în vedere că, din partea domniei tale, Miguel de Cervantes, rezident la curtea noastră, am fost înştiinţaţi că ai alcătuit o carte intitulată *Galateea*, în versuri şi proză castiliene, şi că ea te-a costat multă trudă şi studiu, fiind o operă de mare ingeniozitate, şi că ne-ai implorat să poruncim a ţi se da aprobare spre a o putea tipări şi privilegiu pentru doisprezece ani sau aşa cum va fi pe placul nostru, drept care a fost examinată de cei din Consiliul nostru şi, ţinând seama că, potrivit dispoziţiei lor, în sus-menţionată carte s-au făcut demersurile impuse de hotărârea de curând dată de către noi cu privire la cărţi, s-a convenit că se cuvine să poruncim a se elibera această adeverinţă pentru domnia ta din amintitul motiv, iar Noi am apreciat că aşa este bine; drept care îţi acordăm aprobare şi învoire ca, pe durata următorilor zece ani ce vor începe a se scurge şi număra de la data adeveririi de faţă, domnia ta sau persoana împuternicită de domnia ta să puteţi tipări şi vinde numita carte mai sus menţionată în aceste regate ale noastre, iar prin prezenta dăm aprobare şi învoire oricărui tipograf numit de domnia ta spre a o putea tipări după originalul care a fost văzut în Consiliul nostru, cu colile parafate şi semnate la sfârşit de Miguel de Ondarza Zavala, notarul nostru de curte, dintre cei ce-şi au locul în Consiliul nostru, şi cu condiţia ca, înainte de a fi pusă în vânzare, să o aduci la Consiliul nostru împreună cu originalul, spre a se vedea dacă sus-zisa tipăritură e conformă cu el, sau să faci dovada în formă publică precum că sus-zisa tipăritură a fost văzută şi corectată de către corectorul numit la porunca noastră şi că a fost tipărită conform originalului, iar greşelile indicate de el să fie tipărite pe fiecare exemplar din cele ce vor fi astfel tipărite, şi să se stabilească preţul pe fiecare exemplar ce va fi să-l faci, sub pedeapsa de a suferi şi a cădea sub

incidenţa pedepselor prevăzute în sus-zisul decret şi în legile din regatele noastre. Şi poruncim ca, pe toată această durată, nimeni, fără împuternicirea domniei tale, să nu o poată tipări, sub pedeapsa ca acela care ar tipări-o sau ar vinde-o în regatele noastre să-şi piardă acum şi în viitor toate exemplarele şi formele pe care le-ar avea şi le-ar vinde şi să fie pe deasupra supus şi unei amenzi de cincizeci de mii de maravedişi, din care o treime să revină denunţătorului, altă treime camerei noastre regale, iar cealaltă treime judecătorului care va da sentinţa. Şi poruncim membrilor Consiliului nostru, preşedinţilor, auditorilor din audienţele noastre, magistraţilor municipali, alguazililor de la reşedinţa şi curtea noastră, precum şi cancelariilor şi tuturor prim-magistraţilor regali, asistenţilor, guvernatorilor, magistraţilor municipali superiori şi de rând, ca şi altor judecători şi organe de justiţie din toate oraşele, târgurile şi satele din regatele şi senioriile noastre, atât celor care sunt în prezent şi vor fi de acum înainte în funcţie, să-ţi respecte şi să-ţi aducă la îndeplinire certificatul de faţă şi sub niciun chip să nu-i încalce conţinutul şi forma, sub pedeapsa de a pierde bunăvoinţa noastră şi a plăti zece mii de maravedişi pentru camera noastră regală. Făcută în Madrid, în a douăsprezecea zi a lunii februarie din anul 1584.

EU REGELE
Din împuternicirea Maiestăţii Sale.
Antonio de Eraso[8]
Articol IX.
DEDICAŢIE

---

8 Antonio de Eraso: secretar al Consiliului Indiilor sub Filip al II-lea. S-a păstrat o scrisoare olografă a lui Cervantes către el (17 februarie 1582) din perioada când scriitorul solicita un post în administraţia Indiilor (vezi Jean Canavaggio, Cervantès, Paris, Fayard, nouvelle édition revue et augmentée, 1997, pp.114–115 ed.1,1986).

Ilustrisimului senior Ascanio Colona[9], abate de Sfânta Sofia

Tăria de cuget a Senioriei Voastre Ilustrisime a avut o asemenea putere asupra mea, încât mi-a risipit frica pe care, cu drept cuvânt, ar fi trebuit s-o simt când am cutezat să vă ofer această pârgă a mărginitei mele ingeniozităţi; având însă în vedere că cea neîntrecută a Senioriei Voastre Ilustrisime a venit în Spania nu doar spre a face prin ea să-i strălucească cele mai bune universităţi, ci şi spre a fi nordul după care să se poată călăuzi cei ce profesează vreo ştiinţă virtuoasă (cu osebire aceia ce se exersează în cea a poeziei[10]), nu am voit să pierd prilejul de a urma un atare ghid, întrucât ştiu că în el şi prin el toţi îşi găsesc port sigur şi primire propice. Bună să o facă Senioria Voastră Ilustrisimă şi faţă de dorinţa mea, pe care mi-o trimit înainte, pentru a da oarece fiinţă măruntei mele slujiri de faţă. Şi dacă n-aş merita-o din acest motiv, o voi fi meritând măcar pentru a fi urmat câţiva ani stindardele biruitoare ale acelui soare al oştirii pe care ieri cerul ni l-a luat din faţa ochilor, nu însă şi din memoria celor ce se străduiesc să le-o păstreze lucrurilor vrednice de ea, şi

---

9 Ascanio Colona (it. Colonna) (1559? —1608): membru al unei ilustre familii italiene de umanişti active în sec. Al XVI-lea, fiu al lui Marco Antonio Colonna, duce de Pagliano, comandant al unei escadre în bătălia de la Lepanto (1571), la care Cervantes se va referi elogios câteva rânduri mai jos; studii la Alcalá şi Salamanca, numit cardinal în 1586 şi vicerege al Aragonului în 1602. În traducere, păstrez grafia spaniolă a numelui.

10 Concepţia despre poezie ca ştiinţă constituie un bun teoretic comun în secolele al XVI-lea şi bună parte din cel de-al XVII-lea. O formulare bine articulată îi va da cu deosebire Alonso López Pinciano (? —după 1627) în tratatul său Filosofía antigua poética (1596). Cf. discursul despre poezie al lui don Quijote în faţa Cavalerului cu Mantia Verde (Don Quijote, II, 16, trad. de Sorin Mărculescu, Editura Paralela 45, Piteşti, 2 voi., 2004, voi. II, pp.140–142 Mai jos, toate trimiterile la Don Quijote se vor face la această ediţie, sub siglele DQ I şi DQ II).

care a fost excelentisimul părinte[11] al Senioriei Voastre Ilustrisime. Adăugând la aceasta efectul de reverenţă exercitat asupra cugetului meu de lucrurile pe care, ca într-o profeţie, le-am auzit spuse despre Senioria Voastră Ilustrisimă de către cardinalul de Acquaviva[12], pe când îi eram camerier la Roma, şi pe care acum le văd împlinite nu doar eu, ci toată lumea ce se bucură de virtutea, zelul creştinesc, măreţia şi bunătatea Senioriei Voastre Ilustrisime, semne zilnice ale strălucitei şi generoasei stirpe din care coborâţi, rivalizând ca vechime cu principiul şi principii grandorii romane, iar în privinţa virtuţilor şi faptelor eroice cu însăşi virtutea şi cele mai vestite isprăvi, după cum ne-o dovedesc mii de istorii adevărate, pline de faimoasele fapte ale trunchiului şi ramurilor casei regale Colona, sub a căror putere şi protecţie mă aşez acum ca să am scut împotriva clevetitorilor ce nu iartă nimic; şi dacă Senioria Voastră Ilustrisimă îmi va ierta îndrăzneala, nu voi mai avea a mă teme de nimica şi nici a dori altceva decât ca Dumnezeul Nostru să o apere pe Ilustrisimă persoană a Senioriei Voastre cu sporul de demnitate şi stare pe care noi, servitorii voştri, vi le dorim.

Ilustrisime Seniore, vă sărută mâinile Senioriei Voastre servitorul vostru cel mai mare.

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

CURIOŞILOR CITITORI.

Mă tem că îndeletnicirea de a scrie egloge[13], într-o

---

11 părinte: Tatăl lui Ascanio a fost Marco Antonio Colonna, duce de Pagliano, care fusese general de galere în bătălia de la Lepanto; a murit „ieri”, adică la 1 august 1584, când, în calitate de vice-rege al Siciliei şi făcând drumul de la Roma ia Madrid, s-a stins din viaţă la Medinaceli.

12 Giulio de Acquaviva (1546–1574), Cervantes i-a fost camerier la Roma în 1570, înainte de a se înrola ca soldat.

13 Termenul de egloga e utilizat aici în sensul larg de „operă pastorală”, alcătuită atât din proză, cât şi din versuri. Sensul restrâns

vreme când, îndeobşte, poezia[14] e atât de defavorizată[15], nu va fi socotită drept o preocupare atât de lăudabilă, încât să nu dea o satisfacţie aparte celor care, urmându-şi gustul diferit al înclinaţiei lor fireşti, socot că tot ce se deosebeşte de el înseamnă muncă şi timp irosit. Întrucât însă nimeni n-ar fi în măsură să mulţumească asemenea minţi ce se închid între hotare atât de înguste, vreau să le răspund numai acelora care, liberi de patimă, au mai multă întemeiere să nu admită diferenţele din sânul poeziei vulgare, crezând că cei ce i se consacră în vremurile acestea se îndeamnă să-şi publice scrierile în chip uşuratic, mânaţi de pasiunea nutrită de autori faţă de propriile lor compuneri, împrejurare împotriva căreia eu unul pot aduce ca argument înclinaţia către poezie pe care dintotdeauna am avut-o şi vârsta, care, abia trecând de pragurile tinereţii[16], pare a autoriza asemenea îndeletniciri. În plus, nu se poate tăgădui nici că studierea acestei facultăţi – cu drept cuvânt atât de preţuită în trecut – aduce cu sine foloase deloc mediocre, cum sunt: îmbogăţirea poetului prin cercetarea propriei limbi şi stăpânirea meşteşugului elocinţei cuprinse într-însa, în vederea altor performanţe mai înalte şi de mai mare însemnătate, şi deschiderea unui drum pentru ca, prin

---

de specie poetică bucolică, pastorală, constând de obicei într-un dialog între doi sau mai mulţi păstori, va fi şi el întâlnit în cuprinsul Galateei.

14 poezia: termenul se referă la literatură în general (cf. germ. Dichtung).

15 defavorizată: Lamentaţia aceasta e endemică în rândul poeţilor şi, în genere, ai intelectualilor spanioli dintotdeauna, precizează J. B. Avalle-Arce, exemplificând prin Feijóo, Larra, Ortega etc.

16 pragurile tinereţii: în 1585, la treizeci şi opt de ani, Cervantes depăşise cu puţin pragul de sus al tinereţii, care începea, în viziunea epocii, la douăzeci şi cinci de ani, ca a treia dintre cele cinci vârste ale omului, potrivit, printre alţii, doctorului Juan Huarte de San Juan, Examen de ingenios para las ciencias (1575).

imitarea sa, cugetele înguste, care vor să încarcereze belşugul limbii castiliene în concizia limbajului vechi, să priceapă că au un câmp deschis, rodnic şi spaţios, pe unde, cu înlesnire şi suavitate, cu gravitate şi elocinţă, pot alerga în libertate, descoperind felurimea conceptelor ascuţite, grave, subtile şi elevate pe care, în rodnicia ingeniozităţilor spaniole, înrâurirea favorabilă a cerului în fericita noastră epocă le-a produs cu atâta folos în diverse părţi şi ceas de ceas; şi într-acestea pot fi eu însumi martor de încredere, întrucât îi cunosc pe unii care, cu deplină îndreptăţire şi fără poticnirea de care am parte eu, ar fi putut parcurge în siguranţă un drum atât de primejdios. Atât de comune şi de felurite sunt însă dificultăţile omeneşti şi atât de diverse acţiunile şi ţelurile întru care se aventurează unii, însetaţi de glorie, încât alţii, de teama infamiei, nu îndrăznesc să dea la lumină ceea ce, odată dezvăluit, trebuie să sufere judecata vulgului, primejdios şi aproape totdeauna amăgit. Eu unul m-am dovedit temerar prin publicarea acestei cărţi nu pentru că aş avea motive de a fi sigur pe mine, ci pentru că n-aş putea preciza care anume, dintre aceste două neajunsuri, ar fi cel mai mare: fie acela ca, din dorinţa de a-ţi împărtăşi talentul primit de la Cer, să te aventurezi în pripă a-ţi oferi patriei[17] şi prietenilor roadele ingeniozităţii tale; fie acela ca, prea scrupulos, leneş şi încet fiind, neapucând niciodată să te arăţi mulţumit cu ceea ce faci şi înţelegi şi, socotind reuşit doar ceea ce nu-ţi e la îndemână, să nu te hotărăşti niciodată a da la lumină şi a-ţi împărtăşi scrierile. Astfel încât, aşa cum cutezanţa şi înfumurarea unuia ar putea fi

17 patriei: „Patria” are aici sensul nou de „naţionalitate supraregională”, spre deosebire de celelalte două sensuri tradiţionale până atunci ale lat. patria în Evul Mediu, şi anume „împărăţia cerurilor” sau „regiunea sau localitatea natală”, care se va numi şi patria chica, adică „patria mică”.

taxate drept excesivă necuviinţă, lucru cu siguranţă recunoscut, la fel de condamnabile sunt şi neîncrederea şi zăbava celuilalt, deoarece târziu sau nicicând nu le este de folos cu rodul ingeniozităţii şi studiului său celor ce aşteaptă şi doresc ajutorări şi exemple asemănătoare spre a înainta în propriile lor exerciţii. Fugind de aceste două neajunsuri, nu am publicat până acum cartea de faţă, dar nici n-am vrut să o păstrez numai pentru mine, căci nu doar pentru propriul plac a alcătuit-o intelectul meu. Ştiu bine că se obişnuieşte ca orice exces în materie de stil să fie condamnat, de vreme ce însuşi prinţul poeziei latineşti[18] a fost ponegrit sub cuvânt că în unele dintre eglogele sale s-a ridicat mai sus decât în altele, drept care nu mă voi teme prea mult dacă cineva mă va osândi că am amestecat consideraţii filosofice printre convorbirile amoroase ale unor păstori ce rareori se ridică mai sus de îndeletnicirile câmpeneşti, şi atunci doar cu obişnuita-le simplitate. Dar ţinând seama – aşa cum se întâmplă uneori pe parcursul câte unei opere – că mulţi păstori prefăcuţi dintr-însa erau doar prin veşminte, obiecţia aceasta e înlăturată. Celelalte ce li s-ar putea aduce invenţiei şi dispoziţiei, ierte-le intenţia sigură a cititorului, cum o va şi avea dacă va fi discernător, şi voinţa autorului, care a fost de a plăcea, făcând în acest scop tot ce i-a stat în putinţă şi a reuşit[19]; căci dacă în partea aceasta opera nu va corespunde dorinţei sale, ea îi va oferi mai încolo şi altele mai bogate în gust şi superioare în artificiu.

DE LA LUI S GÁLVEZ DE MONTALVO[20].

---

18 Aluzie la Virgiliu (Publius Vergilius Maro, 70–19 î.Cr.).

19 „Cartea lui [a lui Cervantes, n.t.] e destul de bună în invenţie: propune ceva şi nu încheie nimica; trebuie să aşteptăm partea a doua pe care o făgăduieşte…”, aşa îşi va judeca Cervantes primul roman în episodul puricării bibliotecii lui don Quijote (DQ I, 7, p. 72).

20 Luis Gálvez de Montalvo (c.1540-c.1591): Autor al romanului

AUTORULUI

Sonet

Cât timp, sub jugul sarazin, grumazul strivit ţi-a fost şi spata apăsata, dar inima-n credinţă neschimbată dârză ţi-a stat, sub tot mai greu zăgazul[21], voios fu cerul, dar, aici, necazul ne-a văduvit pământul şi, frustrată de muze, curtea cea regească-n ceată mâhnită, singură şi-a plâns răgazul.

Ci după ce pe glia-mamă, – n fine, grumaz şi suflet tefere-ţi sosiră din beznele barbare şi confuze, ţi-arată cerul meritu-n lumine, toţi, bucuroşi, de-ntoarcerea-ţi respiră şi-n Spania se-ntorc dusele muze.

DE LA DON LUI S VARGAS MANRIQUE[22]

Sonet

Grandoarea-n tine larg şi-o arătară.

Cervantes mare, zeii din tărie şi, ca întâie-n rang, natura, ţie o veşnică ţi-a dat în dar comoară.

Zevs te-a-nzestrat cu fulgeru-i, şi-ţi zboară scânteie-n vorbe, ca din cremeni, vie;

Diana, ca să-ntreci uşor şi-o mie, stil pur şi cast în mână îţi coboară.

Mercur, istoriile-ntortocheate;

Marte, în braţ, izvor de forţă nouă;

Venus şi Cupidon, iubiri jăratic;

Apolo, cântecele acordate;

ştiinţa-le, surorile lui, nouă;

---

pastoral El pastor de Fílida (1582), care precedă Galateea; elogiat mai jos în „Cântul Caliopei”, pp. 370–371, strofa 28. Este probabil scriitorul cel mai apropiat de Cervantes, cu care a fost bun prieten.

21 Însuşi Cervantes, după cum reaminteşte J. B. Avalle-Arce La Galatea, 1987, p. 61) avea să-şi evoce captivitatea în DQ, I, 45.

22 Luis Vargas Manrique, poet mai tânăr decât Cervantes, activ în cercul lui Lope de Vega, elogiat mai jos, cartea a Vi-a „Cântul Caliopei”, strofa 10, pp. 364–365.

şi pe păstorii-i, zeul păduratic[23].

DE LA LÓPEZ DE MALDONADO[24]

Sonet

Din mare ies şi-n sânul ei revin, sfârşindu-şi cursa lungă-atât de iute, ca-n poala maicii-a toate-ntâi ştiute, feciorii-nstrăinaţi de ea deplin.

N-o fac, plecând, să pară mai puţin, nici, revenind, cu valuri mai temute, ci-ntregi păstrează-şi pururi nescăzute de firea-i apele-n imens bazin.

Ca marea eşti, sublimă Galatee, cu câte fluvii, laude şi roade, că-nalţi, cum eşti, şi viaţa cea mai naltă.

Dar cât ai da, nu-i chip nimic să-ţi iee şi-oricât tribut primeşti, egal îţi cade, şi nici mai sus prea multul nu te saltă.

Articol X.

PRIMA CARTE A GALATEEI

Cât la mâhnitul zvon surpat de jale[25]

---

23 Aluzii la cele nouă Muze („surorile lui, nouă”) şi la zeul Pan („zeul păduratic”).

24 Gabriel López Maldonado (? —după 1615), poet toledan elogiat mai jos în „Cântul Caliopei”, strofa 27, p. 370, precum şi în DQ I, 6, p. 72, ca şi de Lope de Vega sau Vicente Espinel, autor al unui cunoscut Cancionero din 1586.

25 Romanul pastoral al lui Cervantes este inaugurat, contrar uzanţei, cu o piesă poetică, şi încă una de o foarte avansată elaborare prozodică: e vorba de un poem scris în octave regale (octavas reales), formă utilizată frecvent de poeţii italieni şi preluată şi de spanioli. Caracteristică e structurarea sa corelativă şi plurimembră, într-un sistem de ecouri şi opoziţii conceptuale interne; pentru a-i pune mai bine în evidenţă procedeul, preiau, aici ca şi cu alte prilejuri, ideea ediţiei spaniole de bază, publicată de Francisco López Estrada şi María López Garda-Berdoy (în cele ce urmează Estrada-Berdoy), de a sublinia conceptele cheie. De această formă poetică s-a ocupat primul Dámaso Alonso, „Versos plurimembres y poemas correlativos”, Revista de Filología española, XIII, 1944, pp.139–191.

al tristului meu cânt abia-ngăimat, prin Eco[26]-amara, – n icnetele sale, răspund şi *deal*, şi *câmp*, şi *râu*, şi *prat*, zoritului vânt surd i-arunc în cale plânsul pieptului meu ars şi-ngheţat, tânjind în van un ajutor să-mi vie din *deal*, din *prat*, din *râu* sau din *câmpie*.

Fluidul scurs din ochii mei sporeşte apele-n *râu*, iar florile ce-nsmaltă sunt scai şi spini doar *pratul*, nebuneşte, tot sufletul mi-l năpădesc deolaltă;

de jalea-mi *dealul* 'nalt nu se clinteşte, sătul de ea, nici *câmpul* nu tresaltă, şi-atunci alin durerii şi nici frâu nu aflu-n *deal*, în *câmp*, în *prat*, în *râu*.

Credeam că *focu-n* suflet ce mi-aprinde pruncu-aripat[27], *laţul* ce mă înhamă, subtila-i *plasa* ce şi zeii-i prinde, şi-apriga lui *săgeata* fără vamă ar fi putut şi-n ea, ce rob mă cheamă, să caste răni cum crude-n mine-ntinde;

dar pentr-un suflet plămădit din stâncă *foc*, *plasă*, *laţ*, *săgeată* slabe-s încă.

Eu însă-n *foc* mă mistui, ard, şi-ndur, şi-unul în *laţ* grumazul mi-l supun, şi *plasa* nevăzută mi-o conjur, şi brav *săgeţii* dure mă expun.

De-aceea mi-e impasu-atât de dur şi chinul, suferinţa în surghiun e-atâta, – încât mi-apar calm şi zăbavă *săgeată*, *plasă*, *foc* şi *laţ*, ca-n slavă.

Aşa cânta Elicio[28], păstor de pe malurile Tagului, cu

---

26 Eco: sau Echo, nimfă a pădurilor şi izvoarelor, persecutată de Hera pentru că-l ajutase pe Zeus în întreprinderile-i erotice; se spune că ea ar fi pedepsit-o, transformând-o într-o simplă voce, ecoul.

27 pruncu-aripat: Evident, Cupidon, cu toate atributele lui, enumerate în tetramembrarea subsecventă.

28 Elicio: numele personajelor nu erau întâmplătoare în romanul pastoral, cu atât mai mult cu cât erau uneori alese pentru a masca identităţi reale. În cazul acesta, Elicio trimite, pe de o parte, la un context păgân, elicius fiind un supranume al lui Jupiter, şi, pe de alta, la unul creştin, un sfânt Elix sau Elician existând în calendarul bisericesc. Numele poate deriva de la lat. Elicio „a trage", „a atrage", „a smulge",

care Natura se arătase pe-atât de darnică, pe cât de zgârcite soarta şi iubirea, deşi curgerea timpului, nimicitor şi înnoitor al lucrărilor omeneşti, îl adusese în asemenea împrejurări, încât şi le socotea de-a dreptul fericite pe cele fără de sfârşit şi nefaste, în care se aflase şi-n care-l aruncase dorul după incomparabila frumuseţe a neasemuitei Galateea[29], păstoriţă născută pe aceleaşi maluri; aceasta, deşi crescută în îndeletnicirea pastorală şi câmpenească, avea o minte atât de înaltă şi de aleasă, încât doamnele discernătoare, crescute în palatele regeşti şi deprinse cu regulile pline de discernământ de la curte, s-ar fi socotit norocoase să i se poată asemăna cumva, atât în privinţa discernământului, cât şi în cea a frumuseţii. Pentru nesfârşitele şi bogatele daruri cu care o împodobise cerul, Galateea fu iubită cu cea mai adâncă înflăcărare de numeroşi păstori şi cirezari ce-şi păşteau vitele pe malurile Tagului, din rândul cărora s-a încumetat să o îndrăgească şi chipeşul Elicio cu o iubire pe-atât de curată şi neprefăcută, pe cât i-o îngăduiau virtutea şi cinstea Galateei.

Despre Galateea nu se aude să-l fi urât pe Elicio, necum să-l fi iubit, aşa încât uneori, convinsă parcă şi îndatorată de numeroasele slujiri ale lui Elicio, îl făcea să urce-n slava cerului cu câte o cuviincioasă favoare, iar alteori, fără a ţine seama de ele, îl dispreţuia într-atâta pe îndrăgostitul păstor, încât acesta abia dacă mai ştia în ce stare se află. Bunele însuşiri şi virtuţi ale lui Elicio nu aveau cum să fie detestate, după cum nici frumuseţea,

„a obţine” sau „a scoate sunete dintr-un instrument”, sensuri perfect concordante cu prestaţia personagială a lui Elicio, mai ales în raport, după cum se va vedea, cu Galateea.

29 În text: Galatea. Numele descinde fără dubiu din cel al păstoriţei din eglogele lui Virgiliu şi din Ovidiu (Metamorfoze, XIII, vv. 750–897). Sensul grecesc al numelui ar fi „albă ca laptele”, evocând frumuseţea şi puritatea personajului.

graţia şi bunătatea Galateei să nu fie iubite. Pe de o parte, Galateea nu-l respingea de tot pe Elicio; pe de alta, Elicio nu putea, nu se cădea şi nici nu voia s-o uite pe Galateea. Iar Galateei i se părea că, de vreme ce Elicio o iubea cu atâta cuviinţă, ar dovedi o prea mare nerecunoştinţă nerăsplătindu-i cinstitele gânduri cu câte o castă favoare. Elicio îşi închipuia că, de vreme ce Galateeanu-i dispreţuia slujirile, dorinţele lui ar putea avea un deznodământ fericit. Şi când aceste închipuiri îi însufleţeau speranţa, se simţea atât de mulţumit şi de cutezător, încât de înmiite ori vru să-i dezvăluie Galateei ceea ce cu atâta anevoinţă îi ascundea.

Ci discernământul Galateei cunoştea bine, după mişcările chipului, tot ce zăcea în sufletul lui Elicio, şi-atunci şi ea şi-l arăta pe-al ei în aşa fel, încât îndrăgostitului păstor îi îngheţau cuvintele în gură şi îşi păstra doar gustul primului impuls, întrucât i se părea că aducea jignire cinstei Galateei dacă discută cu ea despre lucruri ce ar fi putut părea oarecum că nu sunt într-atâta de cinstite, încât şi cinstea însăşi să nu se fi putut preschimba în ele. Cu asemenea suişuri şi coborâşuri, viaţa i se părea păstorului atât de grea, încât uneori socotea ca pe un noroc nenorocirea de-a şi-o pierde, dacă se gândea la suferinţa pe care i-o pricinuia faptul că ea nu-i lua sfârşit. Şi astfel, într-o bună zi, cu mintea adâncită în felurimea gândurilor sale, aflându-se în mijlocul unei pajişti desfătătoare, poftit de singurătatea şi murmurul unui desfătător pârâu ce curgea pe câmpie, scoţându-şi din desagă un rebec[30] lustruit, în sunetul căruia îşi împărtăşea cerului plângerile, cântă cu glas cum nu se poate mai minunat versurile următoare[31]:

---

30 rebec. În text, rabel, mic instrument muzical în formă de lăută, cu trei corzi, de origine arabă.

31 Poemul care urmează e compus în coplas reales, adică în strofe de

Gând îndrăgostit, de-ţi place că al meu de-a pururi eşti, caută să umbli-n pace, iar la greu de te smereşti, mândru-n bine nu te face.

Drumul mijlociu doar ţine, dacă-n zarvă e să-ţi fie:

nu fugi de bucurie, nici nu-nchide uşa bine plânsului de Amor dat ţie.

Dacă vrei ca vieţii mele calea-n veci să-i fie dreaptă, n-o târî mai jos de schele, nici mai sus, căci o aşteaptă prăbuşiri şi moarte, grele.

Căci deşarta-nfumurare are doar sfârşituri două:

unul propria-ţi pierzare, altul că-n strivirea nouă inima-ţi plăţi-vă dare.

Te-ai născut din ea, şi-aşa ai greşit: ea să plătească;

fugi de ea, căci n-aş putea s-o înduplec să-ţi priască, nu ştiu cum, oricât aş vrea.

Zborul tău primejdios care-n slavă te ridică, dacă nu-i şi norocos, prăbuşindu-te, ne strică pacea mea şi tihna-ţi, jos.

Zici că cine-avan încearcă soarta-n luptă să şi-o schimbe nu-i nebun, nici gând, ci parcă poate chiar să se şi-nnimbe cu bravura ce-l încarcă, şi că-n clipă-atât de-naltă glorie fără egal ţi-e trufia când, unealtă, e dorită-n ceas astral şi de piept, şi-n suflet, caldă.

Eu aşa am înţeles, dar vă scot din amăgire:

semn că-i mai puţin ales bravul prim a fi-n iubire ca umilul slab, ades.

Năzuieşti spre o frumuseţe cum mai mare nu-i pe lume;

ci nu ştiu, zău, de cât preţ e dragostea aceasta-anume ca dispreţul să n-o-ngheţe.

---

zece versuri trohaice hepta- sau octosilabice. Schema rimelor: ababacdcdc. A fost plagiat (semn de succes în epocă) de Jerónimo de Tejeda, „neruşinatul* (cum îl caracterizează Juan Bautista Avalle-Arce), în La Diana de Montemayor. Nuevamente compuesto por… Paris, 1627,1, p. 270.

Gândul căci dacă atras e de un ţel prea-nalt, destul e ca, văzându-l, să-l şi lase, căci, prea-nalt fiind, sătul e a-şi găsi în el ponoase.

Şi ştiind că şi iubirea doar cu-ncredere se naşte şi din ea – şi hrăneşte firea, când nădejde nu mai paşte, ca în ceaţa-i risipirea.

Deci atunci când prea departe mijlocul de scop ţi-l vezi, dacă ţii tot drum de moarte vei avea, poţi să mă crezi, doar de moarte oarbă parte.

Ci nu-ţi pese, căci în luptă, cum e lupta amoroasă, ţinta sus fiind şi-abruptă, moartea-i viaţă luminoasă, chinul – slavă ne-ntreruptă.

Nici nu şi-ar fi întrerupt atât de curând îndrăgostitul Elido plăcuta cântare dacă din dreapta sa n-ar fi răsunat strigătele lui Erastro[32] care, cu turma sa de capre, venea spre locul unde şedea el. Erastro era un cirezar cam ţărănos, dar soarta-i necioplită şi păduratică nu-l scuti ca în pieptul robust să nu i se înstăpânească gingaşa iubire, făcându-l să o iubească mai mult decât propria viaţă pe frumoasa Galateea, căreia, ori de câte ori i se se ivea prilejul, îşi aducea la cunoştinţă plângerile. Şi, chiar dacă ţărănos, era, ca un adevărat îndrăgostit, atât de

32 Numele Erastro poate fi pus în legătură cu sp. rastro sau rastillo „greblă”, precum şi cu verbul arrastrar „a târî”, subliniindu-i-se rusticitatea funciară, ceea ce nu-l face mai puţin apt să dea glas enunţurilor poetice ale lui Amor; cf. lat. Erastus şi gr. -lat. erastes „îndrăgostit, amant”, de la eran „a iubi”; el este totodată un personaj care-l pune în valoare pe Elido, afirmă Claude Allaigre (Cervantes, (Euvres romanesque completes, 2 vol., Gallimard, Paris, Pléiade, vol. I), fiindu-i totodată prieten devotat şi acţionând în consonanţă cu el. Cervantes şi-ar inaugura, aşadar, aici tehnica romanescă a dublului, sau a „cuplului dioscuric”, termen pe care l-am propus în studiul introductiv la traducerea Nuvelelor exemplare (Polirom, Iaşi, 2001), şi care îşi va găsi întruparea perfectă în cuplul don Quijote-Sancho Panza. Rusticitatea lui Erastro completează prin urmare viziunea superioară şi eterată despre iubire pe care o cultivă Elicio.

discernător în cele ale dragostei, încât, atunci când vorbea despre ele, părea că însăşi dragostea i le arăta şi le rostea prin gura sa, dar, cu toate acestea, deşi ele ajungeau la urechile Galateei, aveau parte de aceeaşi primire ca nişte mofturi. Pe Elicio rivalitatea cu Erastro nu-l făcea să sufere deoarece înţelegea că spiritul Galateei o înclina spre lucruri mai înalte; faţă de Erastro îl încerca mai degrabă mila şi invidia: milă, văzând că totuşi iubea, şi încă într-o situaţie în care îi era cu neputinţă să-şi culeagă rodul dorinţelor; invidie, deoarece i se părea că înţelegerea nu-i îngăduia pesemne sufletului său să simtă dispreţurile sau hatârurile Galateei, aşa încât fie unele să-l dea gata, fie celelalte să-l facă a-şi pierde minţile.

Erastro venea însoţit de dulăii săi, paznici credincioşi al naivelor oiţe, care, sub protecţia lor, sunt ferite de colţii sângeroşi ai lupilor înfometaţi, şi petrecea cu ei, strigându-i pe numele care acorda fiecăruia titlul meritat de firea şi curajul propriu: pe unul îl chema *Leu*, pe altul *Şoimu*, pe altul *Vânjosu*, pe altul *Tărcatu*[33]; şi ei, de parcă ar fi fost înzestraţi cu pricepere, clătinând din cap şi gudurându-se pe lângă el, îşi făceau înţeleasă plăcerea pe care le-o făcea plăcerea lui. Astfel ajunse Erastro în locul unde fu întâmpinat prieteneşte de către Elicio şi chiar rugat ca, dacă nu se hotărâse în privinţa locului unde să se adăpostească de soarele de la ceasul siestei celei fierbinţi[34], să nu-i fie cu supărare, întrucât cel unde se afla el era atât de potrivit întru asta, să şi-o petreacă în tovărăşia lui.

---

33 Onomastica semnificativă se aplică şi animalelor, prefigurând situaţii similare din Colocviul câinilor şi Don Quijote.

34 siesta, sp. De la hora sexta „ceasul amiezii”, ora căldurii zăpuşitoare şi a odihnei, de care păstorii profitau întotdeauna, nu numai ca să se odihnească, ci şi ca să-l dedice „bunei conversaţii”. Răstimp cardinal în desfăşurarea romanului pastoral meridional, italian şi spaniol.

— Cu nimeni – răspunse Erastro – nu mi-ar putea fi mai bună decât cu tine, Elicio, fără numai cu cea care e peatât de înstejărită[35] la cererile mele, pe cât de gorun a devenit faţă de necontenitele tale plângeri.

După aceea se tolăniră amândoi în iarba măruntă, lăsându-şi turmele să umble-n voie şi să reteze cu dinţii lor rumegători fragedele firişoare de iarbă de pe câmpia înierbată. Şi cum Erastro, după numeroase şi vădite semne, pricepea limpede că Elicio o iubea pe Galateea şi că meritul lui Elicio avea mai multe carate decât al său, drept dovadă că recunoştea acest adevăr, în toiul conversaţiei, printre alte vorbe, îi spuse următoarele:

— Nu ştiu, chipeşe şi îndrăgostite Elicio, dacă dragostea ce-o nutresc Galateei va fi fost pricină de mâhnire pentru tine; şi dacă a fost, se cade să mă ierţi, pentru că niciodată nu mi-a trecut prin minte să te supăr, iar din partea Galateei nu mi-am dorit altceva decât s-o slujesc. Rea turbare sau cruntă râie lovească şi stârpească-mi iezii cei sprinţari şi gingaşii miei şi, când îşi vor părăsi ugerele mamelor dragi, să nu găsească drept hrană pe pajiştea cea verde decât fructe de colochint[36] amar şi leandri otrăvitori dacă n-am încercat de mii de ori să mi-o izgonesc din memorie şi dacă n-am umblat tot de-atâtea pe la doctorii şi preoţii[37] din sat ca să-mi dea un leac pentru

---

35 În text: enrobrecida, cuvânt derivat de Cervantes de la robre „stejar”.

36 colochint sau „castravetele amar” (sp. tueras, lat. citrullus colocynthis) plantă erbacee mediteraneană înrudită cu pepenele, din al cărei fruct spongios se prepară un purgativ puternic (vezi şi DQ II, 39, p. 322).

37 O localizare în peisajul rural spaniol care distinge Galateea de restul literaturii pastorale, deşi în mai toată cartea predomină abstractizarea şi mitologizarea. Dar originalitatea lui Cervantes se prefigurează încă de pe acum, în unele amănunte (Avalle-Arce, ed. cit., p. 72, n. 16).

chinurile pe care le îndur din pricina ei. Unii îmi prescriu să înghit nu ştiu ce băuturi de răbdare; ceilalţi zic să mă încredinţez Domnului, ce la toate bun e, când nu toate-s nebune[38]. Îngăduie-mi, bunule Elicio, să o iubesc şi eu, deoarece poţi fi sigur că dacă n-o vei îmblânzi tu, cu destoiniciile, harurile şi îndreptăţirile tale nemăsurate, greu îmi va fi mie s-o înduioşez cu neghiobiile mele; iată învoirea pe care ţi-o cer, îndatorat fiind meritelor tale şi având în vedere că, de nu mi-o vei da, îmi va fi la fel de peste poate să încetez a o iubi cum le-ar fi apelor acestora să nu ude sau soarelui să nu ne lumineze cu pletele-i pieptănate.

Elicio nu se putu împiedica să nu radă de vorbele lui Erastro şi de politeţea cu care îl ruga să-l învoiască a o iubi pe Galateea, aşa că-i răspunse:

— Nu mă supăr, Erastro, că o iubeşti pe Galateea, mă supără să văd că, dată fiindu-i firea, puţină putere au să aibă vorbele tale adevărate şi cuvintele-ţi neprefăcute; deie-ţi Dumnezeu pe-atâta de bună împlinire dorinţelor, pe cât o merită sinceritatea gândurilor tale. Şi de-acum încolo nu înceta, din respect pentru mine, s-o iubeşti pe Galateea, căci n-am un caracter atât de josnic, încât, dacă mie unuia-mi lipseşte norocul, să mă bucur că nici alţii nu-l au: ba te rog, dimpotrivă, pe ceea ce datorezi bunăvoinţei mele, să nu-mi refuzi însoţirea şi prietenia ta, căci pe-ale mele poţi fi tot atât de sigur cum ţi-am adeverit-o. Turmele meargă-ne împreună, de vreme ce şi gândurile ne sunt alăturate. Tu, în sunetul naiului tău, vei da în vileag mulţumirea sau suferinţa pe care ţi le vor fi pricinuind chipul vesel sau trist al Galateei; eu, în cel al rebecului meu, în tăcerea nopţilor liniştite sau în fierbinţeala arzătoarelor sieste, la

38 Echivalez jocul de cuvinte din text: „...que todo lo cura, o que todo es locura”, parafrază la proverbul „El mai que no tiene cura es locura”, consemnat de Correas în Vocabulario de refranes.

umbra răcoroasă a copacilor verzi de care malul acesta al nostru e-atât de-mpodobit, te voi ajuta să-ţi duci povara apăsătoare a muncilor, dând veste cerului de ale mele. Şi ca semn al gândului bun şi-al prieteniei noastre adevărate, în timp ce umbrele copacilor sporesc şi soarele spre asfinţitse-nclină, să ne-acordăm instrumentele şi să pornim îndeletnicirea pe care va fi să o avem de-acum încolo.

Erastro nu se lăsă rugat, ci, cu vădiri de neobişnuită mulţumire văzându-se într-un asemenea prieteşug cu Elicio, îşi scoase naiul, iar Elicio rebecul şi, unul începând, iar altul răspunzând, cântară ceea ce urmează:

ELICIO

Duios şi lin, cu amăgiri mărunte[39]

m-ai înrobit, ingrate-Amor în clipă, de cum de aur păr şi-o mândră frunte zării-ntr-un soare peste soare-aripă.

Veninu-ţi, ce c-al aspidei mai crunt e, mustea în blonda pletelor risipă, şi soarele-i buclat zărit în plete tot l-am sorbit cu ochii, ars de sete.

ERASTRO

Năuc stătui şi-ncremenit de vrajă, mut ca o statuă de piatră dură, când prins am fost de Galateea-n mreajă sub harul, nurii, frumuseţea-i pură.

În coasta stângă, – Amor, arcaş de strajă, săgeţi mi-a-nfipt de aur, moarte dură, croindu-i Galateei loc să intre şi sufletul să mi-l răpească-altmintre.

ELICIO

Prin ce minune, – Amor, despici tu pieptul cui rob îţi e din dragoste bolnavă, încât în rana-i ce-i făcuşi de-a dreptul să-şi vadă mândru mult sporită slavă?

Din rău-atât cum oare bine aşteptu-l?

---

39 Urmează un cântec alternat în octave (octavas reales), în endecasilabi iambici (schema rimelor în această strofă italienizantă: abababcc). „Soarele” care rivalizează cu soarele („soare peste soare-aripă”) e însuşi chipul Galateei.

Cum află-n moarte-aprinsă viaţă bravă?

Ah, sufletul ce-ndură-acestea toate pricina ştie doar, nu cum se poate.

ERASTRO

Nu se zăresc duium noi chipuri multe în cioburi de oglindă[40] sau, cu artă, când te priveşti într-unul stau s-asculte mulţimea-le ce-o vezi în multe spartă, cât griji şi griji se bulucesc tumulte de cea mai rea nevrând să se despartă în inima-mi, de-asprimea ei răpusă, până ce-n toate-şi vede viaţa dusă.

ELICIO

Zăpada albă şi-nfocata roză ce verii şi nici verii nu-i cad pradă;

soarele-n aştri doi apoteoză azi dragostei şi *în eterno*-i nadă;

glasul, cântând, ca şi Orfeu, nu-n proză, iazmele-n iad le face-n drum să cadă, şi-alte câte-am văzut orbind, teribil, iască mă fac la focul invizibil.

ERASTRO

Frumoase două mere-mbujorate mi-apar cei doi obraji suavi şi mie;

şi-un dublu arc sprâncenele arcate, cum Iris a-nstrunat nici ea nu ştie;

fulgere două, două salbe-urcate din perle în carmin, cum pot să fie nuri mii fără pereche-n rândul firii, mă lasă ceaţă-n vântu-ndrăgostirii.

ELICIO

Ard fără foc, trăiesc şi mor întruna;

departe sunt şi sunt de mine-aproape;

sper şi, sperând, speranţa-mi pierd, nebuna;

În slavă urc şi hău-apoi mâncape;

---

40 Comparaţia cu oglinda spartă mai fusese folosită de fray Iñigo de Mendoza mult înainte de Cervantes, preluata fiind apoi şi de Diego Saavedra Fajardo (Avalle-Arce, ed. cit., p. 74, n. 29).

Iubesc urând, blând şi feroce-s una;
Iubirea ce ţi-o port stă să măngroape:
şi din contrarii-atâtea, pân' la urmă, simt drumu' –, neet, încet, cum mi se curmă.[41]

ERASTRO

Elicio, jur, i-aş dărui-n crâmpeie tot ce mi-a mai rămas acum pe lume ei, Galateei, doar 'napoi să-mi deie şi inima, şi sufletu-mi tot cúm e, nu turma doar i-aş da, ci să-şi mai ieie pe Şoimu şi Tărcatu, câini cu nume;

ci ea, fiind, cum e, zeiţă, are nevoie doar de sufletu-mi, se pare.

ELICIO

Erastro, inima, ce la-nălţime de scrisă, soartă ori de stea[42] e pusă, silnic, isteţ sau prin strădanii nime clinti n-o poate, – ori e cu mintea dusă;

te bucure norocu-i şi-o câtime, că viaţa chiar în lipsa-i ţi-e răpusă, şi-n lume, cred, nu-i viaţă mai ferice ca moartea dintr-o atât de-naltă price.

Erastro se şi pregătea să-şi continue cântarea, când, dintr-o pădurice deasă din spatele lor, auziră vacarm şi-un

---

41 Suita de opoziţii conceptuale reprezintă un topos foarte vechi în poezia occidentală, începând cu Catul (Odi et amo) şi trecând prin Petrarca. Procedeul se manierizase şi în Spania, în asemenea măsură, încât Cervantes ajunge să-l şi ridiculizeze în DQ II, 38, p. 319, caracterizând, prin gura duenei Dolorida, aceste contrarii sau concepte contradictorii drept „glume răsuflate". Dar şi pastoralismul, după cum se ştie, are parte de tratamente contradictorii de-a lungul operei cervantine!

42 scrisă, soartă... stea: secolul ai XVI-lea oscilează între conotaţiile păgâne şi creştine ale unor atare concepte, deşi, de multe ori, ele nu reprezintă decât pure artificii retorice sau o variantă atenuată în manieră pastorală a referirilor la Dumnezeu şi la ceremoniile religioase. Vezi J. B. Avalle-Arce, La novela pastorii española, Ediciones Istmo, Madrid, 1974. Vezi şi Francisco López Estrada, Estudio critico de la „Galatea" de Miguel de Cervantes, La Laguna de Tenerife, Universidad, 1948.

zgomot deloc mic şi, ridicându-se amândoi în picioare ca să vadă ce se petrecea, văzură că din pădure, alergând cu cea mai mare grabă din lume, ieşea un păstor cu un cuţit gol în mână şi răvăşit la faţă, iar după el venea alt păstor iute de picior, care, după câţiva paşi, îl ajunse din urmă pe cel dintâi şi, prinzându-l de poala bundei, ridică braţul în văzduh cât putu şi-i împlântă în trup de două ori un pumnal ascuţit pe care-l purta scos din teacă, zicând[43]:

— Primeşte, o, nefericită Leonidă, viaţa acestui trădător pe care-l jertfesc întru răzbunarea morţii tale.

Şi totul se petrecu atât de repede, încât Elicio şi Erastro nu avură timp să intervină, căci ajunseră chiar în clipa în care păstorul rănit îşi dădea ultima suflare învăluită în aceste câteva cuvinte îngăimate:

— Ar fi trebuit să mă laşi, Lisandro, să dau satisfacţie Cerului printr-o mai îndelungată căinţă pentru răul făcut ţie, şi abia apoi să-mi iei viaţa ce acuma, din pricina pe care ţi-am spus-o, se-ndepărtează nemulţumită de învelişul acesta trupesc.

Şi nemaiputând să vorbească, închise ochii într-o noapte veşnică.

După asemenea cuvinte, Elicio şi Erastro îşi închipuiră că nu dintr-o pricină măruntă săvârşise celălalt păstor o moarte atât de crudă şi de crâncenă. Şi, ca să se

---

43 Aici se amorsează prima naraţie intercalata din Galateea, relatând tragedia produsă de dragostea dintre doi tineri, Lisandro şi Leonida, ale căror familii se duşmănesc, temă, şi aceasta, cu veche carieră în literatura universală. Protagoniştii au nume semnificative: Lisandro (gr. aner, andre „bărbat” şi lat. lis, litis „ceartă”; Carino şi Crisalvo îşi văd etimologiile tradiţionale răsturnate, rădăcina car-, de la Carino evocând duritatea cojii de nucă (lat. carinas) şi a invectivei (lat. carinans). Crisalvo nu mai evocă radicalul chryso-„aur”, ci criza, în sensul cel mai grav; Leonida, nefericita iubită a lui Lisandro, îşi derivă numele de la un radical león „leu” şi un sufix -ida, cu valoare de participiu pasiv. Mai multe amănunte la Claude Allaigre, ed. cit., vol. I, pp. 1468–1469, n. 14.

informeze mai bine despre cele întâmplate, ar fi vrut să-l întrebe pe păstorul homicid, dar el, cu pas întins, lăsându-l pe păstorul mort şi pe cei doi uluiţi, se afundă iarăşi în desiş. Iar când Elicio dădu să-l urmărească şi să afle de la el ce dorea, îl văzură ieşind încă o dată din pădurice şi, rămânând la o distanţă apreciabilă de ei, le spuse cu voce tare:

— Iertaţi-mă, cuviincioşilor păstori, dacă eu n-am fost asemeni vouă, săvârşind în prezenţa voastră ceea ce aţi văzut, fiindcă mânia dreaptă şi dătătoare de moarte pe care o nutream împotriva acelui trădător nu mi-a îngăduit o comportare mai cumpănită. Ce vă sfătuiesc este ca, dacă nu vreţi să mâniaţi divinitatea sălăşluitoare în înaltul cerului, să nu faceţi nici funeraliile, nici rugăciunile obişnuite pentru sufletul trădător al acelui trup aflat la picioarele voastre şi nici să nu-l duceţi la groapă, dacă nu cumva aici, în ţinutul vostru, se obişnuieşte ca şi trădătorii să fie duşi[44].

Şi, zicând acestea, intră din nou în pădure, fugind cât îl ţineau picioarele, şi încă atât de iute, încât îi reteză lui Elicio orice speranţă de a-l ajunge din urmă chiar de s-ar fi ţinut după el; şi astfel, cei doi se întoarseră, miloşi la suflet, să îndeplinească pioasa îndatorire şi să îngroape cum vor fi putut mai bine trupul acela jalnic ce-şi încheiase atât de neaşteptat drumul zilelor sale scurte. Erastro se duse la coliba sa, nu departe de-acolo, şi aducând unelte îndestulătoare, săpa un mormânt chiar în locul unde se găsea leşul; şi, adresându-i ultimul *vale*[45], îl aşezară într-însul. Apoi, nu fără compătimire pentru nefericitul deznodământ, se întoarseră la turmele lor şi, adunându-le

---

44 Referire la obiceiul de a nu-i îngropa pe trădători, atestat istoric şi evocat, printre alţii, de Juan de Mena (1411–1456) în Laberinto de Fortuna, strofa CCXLV.

45 vale: lat. şi it. „adio”.

cu oarecare grabă, deoarece soarele intra cu repeziciune pe porţile apusului, se adunară în adăposturile lor obişnuite, unde nici tihna, nici puţinul răgaz pe care li-l îngăduiau grijile lor nu-l puteau împiedica pe Elicio să cugete la ce pricini anume îi împinseseră pe cei doi păstori să ajungă într-o situaţie atât de deznădăjduită; începuse să şi regrete că nu-l urmărise pe păstorul ucigaş şi să afle de la el, de-ar fi fost cu putinţă, ceea ce îşi dorea să ştie.

Cu acest gând şi cu cele multe pe care i le stârneau dragostele sale, după ce-şi duse turma la loc sigur, ieşi din colibă cum îi stătea şi alteori în obicei şi, la lumina frumoasei Diana[46], ce se arăta strălucitoare pe cer, se afundă în desişurile unei păduri dese, căutând un loc singuratic unde să-şi poată da mai liniştit frâu liber închipuirilor îndrăgostite, căci e de mult dovedit că inimilor triste şi pline de imaginaţie nimica nu le este mai pe plac decât singurătatea[47], deşteptătoare de amintiri triste sau vesele. Şi astfel, în timp ce se lăsa mângâiat de-un zefir molcom ce-i adia din faţă, plin de preadulcea mireasmă pe care, din înmiresmatele flori ce copleşeau pământul verde, le-o fura suav trecând peste ele învăluit în văzduhul delicat, auzi un glas ca de om ce se plângea cu îndurerare şi, ţinându-şi un pic răsuflarea, pentru ca zgomotul să nu-l împiedice să asculte ce se petrecea, auzi că dintr-un rug-de-mure greu de pătruns, aflat la o mică distanţă de el, ieşea glasul cel întristat[48]; şi, cu toate că

---

46 Diana: Aici, personificare mitologică a lunii. E primul episod nocturn din numeroase altele ce presară romanul.

47 soledad: tema singurătăţii reprezintă un veritabil topos în literatura pastorala, dar în proza lui Cervantes ea capătă conotaţii speciale (cf. P, II, 19), unde vechea temă horaţiană (beatus ille…) e creştinată, singurătatea fiind caracterizată drept „sfântă”. Vezi Karl Vossler, La poesía de la soledad en España, versiune spaniolă, ed. I, Buenos Aires, 1946

48 Avem aici primul exemplu dintr-un şir bogat de scene de

întretăiat de nesfârşite suspinuri, desluşi că rostea vorbele acestea mâhnite:

— Braţ fricos şi laş, duşman de moarte al datoriei tale faţă de tine, iată că nu mai ai pe cine să te răzbuni decât pe tine însuţi. La ce-ţi foloseşte să prelungeşti viaţa pe care-acuma o urăsc atâta? Dacă socoţi că suferinţa noastră e dintre cele pe care le poate vindeca timpul, trăieşti în amăgire, căci de leac nimic nu-i mai lipsit ca nefericirea noastră; aceea care ar fi putut s-o îmbunătăţească a avut-o atât de scurtă, încât, în anii cei verzi ai tinereţii sale pline de veselie, şi-a jertfit viaţa cuţitului setos de sânge ce avea să i-o reteze prin trădarea hainului de Carino, care astăzi, pierzându-şi-o pe-a sa, va fi împăcat cât de cât sufletul fericit al Leonidei, dacă pe tărâmul ceresc unde ea sălăşluieşte mai poate încăpea vreo dorinţă de răzbunare. Ah, Carino, Carino! Rog înaltele ceruri, dacă rugăciunile drepte sunt auzite de ele, să nu accepte nicio justificare, dacă va fi s-aduci vreuna, a trădării tale faţă de mine, şi să îngăduie ca leşul tău să fie lipsit de mormânt, aşa cum sufletul tău a fost lipsit de milă. Şi tu, frumoasă şi îndurerata Leonida, primeşte, ca mărturie a iubirii ce ţi-am purtat în viaţă, lacrimile pe care

---

„voyeurism” (folosesc termenul fără nicio conotaţie patologic-sexuală, ci doar ca pe o încercare de a asista fără invitaţie şi ştire la o scenă), procedeu răspândit în romanele pastorale (dar nu în măsura în care îl foloseşte Cervantes; în Diana lui Montemayor, de pildă am găsit doar două exemple), ca prim pas pentru a pătrunde în intimitatea celorlalţi şi a le cunoaşte suferinţele: Elicio şi Erastro se ascund pentru a vedea şi auzi ce se petrece în cazul lui Lisandro, exact aşa cum vor face multe alte personaje de-a lungul romanului. Vezi infra pp. 65, 92, 101, 127, 146, 206, 219220, 283. E, aşadar, un mod neintruziv de a se insinua binevoitor în intimitatea altcuiva, cu intenţia de a-i da tot ajutorul cu putinţă. Pe măsură ce personajele se cunosc mai bine, situaţiile de acest gen se răresc, ele lipsind complet din cartea a Vi-a. Vezi şi John T. Culi, „Cervantes y el engaño de las apariencias”, Anales cervantinos, 19 (1981), pp. 69–92.

le vărs la moartea ta, şi nu pune pe seama sărăciei simţirii mele faptul că nu-mi pierd viaţa de pe urma durerii aduse de moartea ta, căci durerea sfârşită atât de curând ar fi o prea săracă răsplată faţă de ceea ce sunt dator şi doresc să simt. Vei vedea, dacă mai iei seama la lucrurile de aici, cum trupul acesta nemernic va fi cândva nimicit treptat de durere întru mai mare chin şi suferinţă, asemeni prafului de puşcă ud şi aprins, care, fără a trosni şi-a ridica flacără, se mistuie înde sine, nemailăsând după el decât urma cenuşii mistuite. Mă doare cât de tare mă poate durea, o, suflete al sufletului meu, că, de vreme ce tot nu m-am putut bucura de tine în viaţă, nici în moarte nu ţi-am putut aduce ofrandele şi cinstirile cuvenite bunătăţii şi virtuţii tale; dar îţi făgăduiesc şi jur că-n puţinul timp – căci sigur puţin fi-va – cât pătimaşul meu suflet va mai cârmui povara cea grea a trupului acestuia nefericit, iar glasu-mi ostenit va mai avea suflare ca să-l plăsmuiască, să nu mai aduc vorba în tristele şi-amarele mele cântări decât de laudele şi meritele tale.

Şi-n aceeaşi clipă glasul se curmă, drept care Elicio recunoscu limpede că acela era păstorul ucigaş, ceea ce-l bucură nespus, căci i se păru că din locul unde se afla era-n măsură să afle despre el tot ce-şi dorea. Şi, voind să se apropie şi mai mult, fu nevoit să se oprească iarăşi, căci i se păru că păstorul acorda un rebec şi vru să asculte mai întâi dacă avea să spună ceva în sunetele lui; şi nu după mult timp îl auzi cântând, cu voce suavă şi bine condusă, cele ce urmează:

LISANDRO

O, suflet fericite,[49]

ce, fără pieritorul văl, ai zburat în via sferă-naltă, în

49 Cântec în stanţe de treisprezece versuri, în care endecasilabii şi decasilabii iambici alternează cu hepta- şi octosilabii. Schema rimelor: abcabccdeedff.

ocniţe mâhnite lăsând să-ţi ducă dorul şi viaţa mea, deşi-i cu tineolaltă!

De tine-orfană saltă în beznă ziua, tace;

şi, la pământ culcată, nădejdea, – altcând nălţată pe bucuros temei de zâmbet, zace;

Iar prin a ta plecare trăieşte chinul, viaţa însă moare.

În leşu-ţi învelită, cu sine moartea duse cea mai sublimă treaptă a frumuseţii, lumina îndrăgită din ochi acuma sus e, cum ţi-am văzut comoara-n taina vieţii.

Şi iute, – acuma, bieţii, şi gândul cel sublim, şi pieptu-ndrăgostit în slăvi s-au mistuit cum ceara-n soare – ori ceaţa-n vânt le ştim;

şi tot norocu-mi plânge sub piatra gropii tale ce te strânge.

Ci cum putu o mână neiertătoare, crudă, vindicta sângeroasă să-ţi lase gol şi-n trudă sufletul de-omenescul văl frumos?

De ce-a curmat câinos netulburata tihnă a inimilor noastre?

De nu s-ar fi dus una, s-ar fi unit întruna, pur şi sfinţit, scutite de dezastre.

Vai, braţ hain lovind, cum ai făcut să mai trăiesc murind?

În lacrimi necurmate, nefericitu-mi suflet ani, singur, va petrece;

al tău, în pace-aflat e în neatins răsuflet şi nelovit de-a vremii pală rece.

Cu bucurii vei trece să vezi eterna slavă ce viaţa ta, curato, din plin a meritat-o;

şi-o amintire de-ai păstra, suavă, din locul părăsit, păstreaz-o celui ce-aprig te-a iubit.

Dar vai, cât de naiv, suflete pur şi bun, sunt ca să-ţi cer a-ţi aminti, şi-n glumă că te-am iubit votiv, sperând acum, când spun, că-n cer urca-va dorul meu din humă!

Mai bine cred că nu mă deloc vei ţine minte, ca să mi se-adâncească rana şi să-mi plesnească de jale viaţa-mi câtă mi-e-nainte, şi, prin ciudată soartă, să cred că-i bine răul de a fi moartă.

În sfântul cor tresaltă cu suflete de-o seamă o, suflete, şi bine-n veci te-aştepte, cu-acea comoară-naltă în harul ce te cheamă ca pe-unul ce-i fidel cărării drepte.

Şi sper ca înţelepte păşiri să mă ghideze spre ampăcare rară-n eternă primăvară şi fără frici şi greşuri să m-aşeze;

acolo sus m-aşteaptă, căci fi-va vrednica-mi de tine faptă.

Voi suflete cereşti, dacă vedeţi ce-mi vrea a mea dorinţă, înaripaţi-mi-o şi daţi-i, rog, fiinţă.

Aici încetă vocea, nu însă şi suspinurile nefericitului care cântase, şi una, şi alta sporind în Elicio râvna de-a şti cine era. Şi, făcându-şi loc printre tufele spinoase ca să se apropie cât mai mult de locul de unde ieşise glasul, ajunse într-o mică pajişte, care, toată rotundă, în chipul unui teatru, era înconjurată de tufişuri extrem de dese şi de încâlcite, şi unde văzu un păstor care, cu neclintită hotărâre, stătea cu piciorul drept în faţă şi stângul în spate şi cu braţul drept ridicat, precum cineva care se pregătea să arunce cu toată forţa ceva. Şi acesta şi era adevărul, deoarece, la zgomotul făcut de Elicio ca să răzbească prin tufişuri, crezând că era cine ştie ce animal sălbatic de care trebuia să se apere, păstorul din pădure se şi pregătise să arunce spre el o piatră grea pe care-o ţinea în mână. Elicio, cunoscându-i gândul după postură, îi spuse înainte ca el s-o facă:

— Linişteşte-ţi inima, chinuitule păstor, întrucât cel ce vine aicişi-o aduce pe-a sa pregătită pentru orice ai voi să-i porunceşti şi doar dorinţa de a-ţi cunoaşte soarta l-a făcut să-ţi întrerupă lacrimile şi să-ţi tulbure alinarea ce ţi-

ar putea veni singur fiind.

Vorbele blajine şi cuviincioase ale lui Elicio îl liniştiră pe păstor, care cu un mai puţină blândeţe îi răspunse şi el, zicând:

— Îţi sunt recunoscător pentru frumoasa poftire, oricine-ai fi tu, cuviinciosule păstor, dar dacă vrei cumva să-mi cunoşti soarta, cum bună niciodată n-am avut, anevoie vei putea fi satisfăcut.

— Adevărat zici – răspunse Elicio –, deoarece, prin cuvintele şi plângerile pe care ţi le-am auzit în noaptea asta, arăţi cum nu se poate mai limpede că puţină sau deloc nu ai; ci în nu mai mică măsură îmi vei îndeplini dorinţa istorisindu-mi muncile, nu aducându-mi la cunoştinţă mulţumirile tale. Şi deie-ţi-le pe-acestea Fortuna după cum ţi le doreşti şi nu-mi refuza ceea ce te implor, decât dacă nu te împiedică faptul de-a nu mă cunoaşte, deşi, ca să te liniştesc şi să te îndemn s-o faci, îţi aduc la cunoştinţă că nu am sufletul atât de fericit, încât să nu pot pricepe, atâta cât pot cuprinde cu mintea, nenorocirile pe care vei fi având să mi le povesteşti. Îţi spun asta deoarece ştiu că nu-i lucru mai inutil şi chiar mai irosit decât ca nefericitul să-şi povestească necazurile cuiva ce are inima doldora de mulţumiri.

— Temeinicele tale argumente mă obligă – răspunse păstorul – să-ţi îndeplinesc cererea, atât ca să nu-ţi închipuieşti că plângerile şi jeluirile pe care zici că mi le-ai auzit nasc dintr-un cuget mărunt şi înfricoşat, cât şi ca să ştii că durerea vădită de mine e cu totul neînsemnată faţă de pricina ce mă sileşte să le dau glas.

Elicio îi exprimă întreaga-i recunoştinţă şi, după ce amândoi mai schimbară câteva vorbe cuviincioase, Elicio încredinţându-l pe păstorul din pădure că îi e cu adevărat prieten, acesta din urmă îşi dădu seama că nu erau vorbe în vânt şi acceptă să îndeplinească rugămintea lui Elicio.

Şi, aşezându-se amândoi pe iarba cea verde, scăldaţi în strălucirea frumoasei Diana, care în noaptea aceea putea rivaliza în străluminare cu fratele ei[50], păstorul din pădure, cu vădiri de durere lăuntrică, începu să vorbească astfel:

— Pe malurile Beţisului[51], râu îmbelşugat în ape ce îmbogăţeşte marea Vandalia, s-a născut Lisandro – acesta fiindu-mi nefericitul nume –, din părinţi atât de nobili, încât era mai nimerit ca suveranul Dumnezeu să fi binevoit a-i fi hotărât naşterea într-o stare mai joasă, fiindcă de multe ori nobleţea neamului pune aripi şi sileşte cugetul să ridice ochii într-acolo unde soarta cea umilă nicicând n-ar îndrăzni să-i înalţe. Şi din atare cutezanţe se întâmplă adeseori dezastre precum cele pe care le vei auzi de la mine, dacă mă vei asculta cu atenţie, în satul meu s-a născut şi o păstoriţă, pe care o chema Leonida, sumă a întregii frumuseţi ce s-ar putea găsi – după cum îmi închipui – pe faţa pământului, născută fiind din părinţi nu mai puţini nobili şi bogaţi de cum meritau şi frumuseţea, şi virtutea sa. De unde s-a făcut că, părinţii noştri, ai amândurora, fiind dintre cei mai de seamă din ţinut şi tot lor revenindu-le autoritatea şi guvernământul satului, invidia, vrăjmaşă de moarte a vieţii paşnice, sub cuvântul unor neînţelegeri în cârmuirea satului, a semănat între ei zâzanie şi discordie mortală, astfel încât satul a fost dezbinat în două grupări: una o urma pe cea a rudelor mele; cealaltă, pe cei ai Leonidei, cu o pizmă şi o rea-voinţă atât de înrădăcinate, încât nu a fost de folos nicio strădanie omenească spre a-i împăca. Soarta a rânduit,

---

50 fratele ei: Apolo, adică Soarele, astrul Dianei fiind Luna.

51 Betisului: Vechiul nume latin al Guadalquivirului (Baetis). Utilizarea toponimelor antice sau din primele veacuri ale Evului Mediu (Andaluzia era evocata ca Vandalia, ţara invadată de vandali) furnizează literaturii pastorale un cadru de atemporalitate (Claude Allaigre). Aceste toponime nu au dispărut însă total nici din uzul contemporan.

aşadar, pentru a ne pecetlui pe deplin vrăjmăşia, ca eu să mă îndrăgostesc de frumoasa Leonida, fiica lui Parmindro, principala căpetenie a taberei adverse; şi dragostea mi-a fost atât de puternică, încât, deşi am căutat prin infinite mijloace să mi-o smulg din rărunchi, urmarea tuturor a era că mă făceau şi mai supus şi robit. Mi se ridica în faţă un munte de greutăţi ce mă împiedicau să-mi ating ţelul dorinţei, precum: marea valoare a Leonidei, inveterata duşmănie dintre părinţii noştri, puţinele prilejuri – ba chiar niciunul – ce mi se iveau ca să-i dezvălui gândurile mele; şi, cu toate acestea, când îmi îndreptam ochii închipuirii asupra frumuseţii neobişnuite a Leonidei, orice greutate dispărea, aşa încât mi se părea o nimica toată să-mi croiesc drum printre ţepuşe ascuţite de diamant ca să ajung la împlinirea gândurilor mele iubitoare şi curate. După ce am luptat prin urmare multe zile cu mine însumi spre a vedea dacă nu mi-aş putea abate sufletul de la o înfruntare atât de anevoioasă şi, văzând că era cu neputinţă, mi-am adunat toate iscusinţele ca să văd prin care din ele i-aş putea aduce Leonidei la cunoştinţă dragostea secretă din pieptul meu. Şi cum începuturile oricărei îndeletniciri sunt totdeauna dificile, în ceea ce ţine de dragoste sunt, de cele mai multe ori, nemăsurat mai dificile, până când Amor însuşi, dacă voieşte a se arăta binevoitor, îi deschide leacului porţile tocmai când păreau mai zăvorâte. Şi aşa s-a petrecut şi în ce mă priveşte, căci, gândul meu fiind călăuzit de-al său, mi-am imaginat în cele din urmă că dorinţa mea nu putea găsi mijloc mai bun decât să mă împrietenesc cu părinţii Silviei, o păstoriţă ce era foarte bună prietenă cu Leonida, şi deseori cele două, însoţite de părinţii lor, îşi făceau vizite acasă una alteia. Silvia avea o rubedenie pe nume Carino, tovarăş apropiat al lui Crisalvo, fratele frumoasei Leonida, a cărui irascibilitate şi asprime în felul de-a fi îi aduseseră

renumele de crud, drept care era numit de către toţi câţi îl cunoşteau „Crisalvo cel crud”. Iar Carino, rubedenia Silviei, era numit, nici mai mult nici mai puţin, decât, băgăcios şi iscoditor cum era, „Carino cel viclean”. Cu el şi cu Silvia, deoarece socoteam că-mi puteau fi de folos, cu ajutorul multor plocoane şi daruri, am închegat o prietenie atâta cât părea cu putinţă; cel puţin, din partea Silviei a fost mai trainică decât aş fi vrut, deoarece cadourile şi hatârurile pe care ea mi le făcea cu inimă curată, îndatorată de slujirile mele necurmate, au fost luate drept unelte de către soarta mea, ca să mă arunce în deznădejdea în care mă văd acum. Silvia era peste poate de frumoasă şi împodobită cu atâtea haruri, încât asprimea inimii crude a lui Crisalvo s-a înduplecat s-o iubească. Şi n-am aflat-o decât spre nenorocirea mea, şi abia mult mai târziu; şi pentru că, dintr-o îndelungă experienţă, m-am asigurat de bunăvoinţa Silviei, într-o zi, când mi se ivi prilejul, i-am dezvăluit rana pieptului meu vătămat cu cele mai duioase cuvinte de care-am fost în stare, spunându-i că, deşi era atât de adâncă şi de primejdioasă, o simţeam mai puţin fie şi numai la gândul că în prietenia ei i se afla şi leacul, arătându-i şi ţelul cinstit către care mi se îndrumau gândurile, şi anume acela de a mă uni printr-o căsătorie legiuită cu frumoasa Leonida, şi că, de vreme ce cauza îmi era atât de dreapta şi de bună, putea fără şovăire să se ocupe de ea. În sfârşit, ca să nu lungesc vorba, dragostea mi-a sugerat asemenea cuvinte pe care i le-am spus, încât, biruită de ele, şi încă mai mult de suferinţa pe care, discernătoare cum era, văzu după semnele de pe chipul meu că-mi sălăşluia în suflet, se hotărî să se ocupe de găsirea leacului meu şi să-i spună Leonidei ce simţăminte îi purtam, făgăduindu-mi că avea să facă pentru mine tot ce-i va sta în puterea şi dibăcia sa, deşi îşi dădea seama cât de dificilă era încercarea din

pricina marii duşmănii dintre părinţii noştri, de care avea cunoştinţă, dar, pe de altă parte, îşi închipuia că ar fi putut iniţia şi sfârşitul dihoniilor dintre ei dacă Leonida avea să se mărite cu mine. Însufleţită, aşadar, de gându-i bun şi înduioşată de lacrimile pe care, după cum am mai spus, le vărsăm, s-a-ncumetat să-mi fie mijlocitoare a bucuriei mele; şi, cugetând în sinea-i cum să pornească discuţia cu Leonida, mi-a cerut să-i scriu o scrisoare pe care ea se oferea să i-o dea când avea să i se pară mai nimerit. Mi s-a părut bun sfatul ei, şi-n aceeaşi zi i-am trimis una care, ca prim semn al mulţumirii ce-o simţisem la răspunsul ei, mi-a rămas pentru totdeauna în memorie, deşi ar fi mai bine să nu-mi reamintesc lucruri îmbucurătoare într-o vreme atât de tristă cum e cea în care mă aflu acum[52]. Silvia a primit scrisoarea şi aştepta prilejul de-a i-o înmâna Leonidei.

— Nu – zise Elicio, tăindu-i vorba lui Lisandro –, nu e drept să mă lipseşti a-mi spune scrisoarea trimisă de tine Leonidei şi care, cea dintâi fiind şi, cum tu te aflai atât de îndrăgostit la vremea aceea, trebuie să fie negreşit plină de discernământ. Şi de vreme ce mi-ai spus că o ţii minte şi ţi-a făcut atâta plăcere, nu mi-o refuza acuma neîmpărtăşindu-mi-o.

— Bine zici, prietene – răspunse Lisandro –, căci la vremea aceea eram pe-atât de-ndrăgostit şi de temător, pe cât sunt acuma de nemulţumit şi de disperat; şi tocmai din această pricină pare-mi-se că n-am izbutit să mi le spun pe toate, deşi n-a fost mică izbânda de-a o fi făcut pe Leonida să dea crezământ celor cuprinse în scrisoare. Şi de vreme ce-ţi doreşti atât de mult s-o ştii, ea suna astfel:

---

52 Loc comun provenind din versurile lui Dante: Nessun maggior dolore / che ricordarsi del tempo felice / nelle miserie", inspirate la rându-le din Eneida lui Virgiliu („Infandum regina iubes renovare dolorem", II, 3) şi, poate, din Boethius: „Ceea ce e mai chinuitor e să-ţi aminteşti că ai fost fericit cândva" De consolatione philosophiae, III).

LISANDRO CĂTRE LEONIDA

„Atâta timp cât mi-a fost cu putinţa, deşi cu nespus de mare durere, să rezist cu propriile-mi forţe flăcării amoroase care, datorită ţie, o, frumoasă Leonida, mă mistuie, niciodată n-am avut îndrăzneala, temător fiind în faţa înaltei tale valori cunoscute mie, să-ţi dezvălui dragostea ce-ţi port; acum însă, când s-a sleit virtutea aceea ce mi-a dat până acum putere, sunt silit, dezvăluindu-mi rana din piept, să-mi încerc, scriindu-ţi, primul şi cel din urmă leac al ei: că este primul, o ştii; şi că e cel din urmă, stă în puterea ta, de la care aştept mila făgăduită de frumuseţea ta şi meritată de dorinţele mele cinstite. Pe ele, precum şi ţelul spre care se îndruma, le vei afla de la Silvia, când îţi va da aceasta scrisoare; şi de vreme ce ea însăşi, fiind cine este, s-a încumetat să ţi-o *aducă, înţelege că sunt atât de drepte cât li se cuvine meritelor tale”*.

Lui Elicio nu i se părură rele argumentele din scrisoarea lui Lisandro, care, continuându-şi istoria dragostelor sale, zise:

— Nu s-au scurs multe zile până când scrisoarea asta a ajuns în frumoasele mâini ale Leonidei, prin intermediul celor compătimitoare ale Silviei, adevărată prietenă a mea, care, înmânându-i-o, i-a mai şi spus atare vorbe încât, cu ajutorul lor, a domolit în bună măsură mânia şi tulburarea stârnite în Leonida de scrisoarea mea; i-a spus bunăoară despre tot binele ce ar decurge dacă prin căsătoria noastră s-ar stinge vrăjmăşia dintre părinţii noştri; şi că ţelul unei atât de bune intenţii trebuia s-o îndemne să nu-mi respingă dorinţele, cu atât mai mult cu cât nu concorda cu frumuseţea ei a lăsa să moară fără umbră de respect pe cineva care-o iubea atât de mult ca mine, adăugând acestora şi alte argumente întemeiate, cărora Leonida le dădu dreptate. Dar ca să nu se arate învinsă încă de la

prima întâlnire, nici prinsă din urmă de la primii paşi, ea nu i-a dat Silviei un răspuns atât de plăcut cum s-ar fi aşteptat. Totuşi, prin intermediul Silviei, care i-a impus-o, a răspuns cu această scrisoare pe care ţi-o voi spune acum:

LEONIDA CĂTRE LISANDRO

„Dacă aş înţelege, Lisandro, că marea ta îndrăzneală s-a născut din puţina mea cinste, mi-aş da chiar mie însămi pedeapsa meritată de vina ta; dar pentru că tot ce ştiu despre mine mă linişteşte în această privinţă, îmi dau seama că temeritatea ta a izvorât din gânduri mai degrabă trândave decât îndrăgostite. Şi chiar dacă ele sunt aşa cum spui, să nu îţi închipui că mă vei convinge pe mine să le găsesc leacul aşa cum ai convins-o pe Silvia să le dea crezare, drept care am mai mult temei să-mi reproşez mie că am fost silită să-ţi răspund decât ţie că ai îndrăznit să-mi scrii, deoarece un răspuns demn la nebunia ta ar fi fost tăcerea. Dacă te vei retrage din cele începute, te vei comporta ca un discernător, întrucât vreau să ştii că sunt mai preocupată de onoarea mea decât de fumurile tale”.

Acesta a fost răspunsul Leonidei, şi el, împreună cu speranţele pe care mi le-a dat Silvia, deşi mi s-a părut cam ursuză, m-a făcut să mă socotesc drept omul cel mai fericit de pe lume. În vreme ce ni se întâmplau toate lucrurile acestea, Crisalvo nu scăpa din vedere să o curteze pe Silvia cu infinite mesaje, daruri şi slujiri, dar firea lui era atât de respingătoare şi de urâcioasă, încât niciodată n-a putut-o îndupleca pe Silvia să-i facă fie şi un hatâr mărunt, drept care era la fel de disperat şi la capătul răbdării ca un taur întărâtat şi învins. Datorită iubirii lui, legase prieteşug cu vicleanul Carino, rubedenie de-a Silviei, după ce mai înainte cei doi fuseseră duşmani de moarte din cauză că, într-o zi de mare serbare dată în faţa întregului sat de către cei mai dibaci tineri din partea locului, Carino fusese învins de Crisalvo şi umilit, astfel încât îşi zămislise în

inimă o ură veşnică împotriva lui Crisalvo, nu mai puţină nutrind împotriva unuia din fraţii mei pentru că-i fusese rival într-o dispută amoroasă şi culesese roadele nădăjduite de Carino. Carino îşi ţinuse pica şi reaua-voinţă secrete până când timpul îi dezvăluise un prilej nimerit pentru ca, dintr-o lovitură, să se poată răzbuna pe amândoi în chipul cel mai crud ce se poate închipui. Eu unul mi-l făcusem prieten ca să nu-mi fie interzisă intrarea în casa Silviei; Crisalvo îl adora pentru ca el să-i înlesnească simţămintele faţă de Silvia, şi prietenia era atât de strânsă, încât ori de câte ori Leonida venea acasă la Silvia, o însoţea şi Carino, motiv ce-o făcu pe Silvia să-l pună la curent, de vreme ce-mi era prieten, cu insistenţele mele amoroase pe lângă Leonida, care la vremea aceea luaseră o întorsătură atât de vie şi de norocoasă prin buna mijlocire a Silviei, încât nu mai aşteptam decât timpul şi locul spre a culege rodul cinstit al dorinţelor noastre curate; dar Carino, aflând de ele, şi le folosi drept unelte pentru a săvârşi cea mai grozavă trădare din lume. Şi într-o zi, prefăcându-se că îi e leal lui Crisalvo şi dându-i de înţeles că punea mai mare preţ pe prietenia lui decât pe onoarea rudei sale, îi spuse că pricina de căpetenie pentru care Silvia nu-l iubea şi nu-i dădea atenţie era că se îndrăgostise de mine, cum ştia infailibil, şi că dragostea noastră se şi arăta în asemenea măsură la lumina zilei, încât Crisalvo, de n-ar fi fost orbit de patima sa amoroasă, şi-ar fi dat seama de asta după mii de semne; şi, ca să se încredinţeze mai mult de adevărul pe care i-l spunea, n-avea decât să observe de-acum încolo mai îndeaproape, căci avea să vadă limpede cum, fără nicio ruşine, Silvia îmi făcea hatâruri neobişnuite. Se vede că, la aflarea acestor veşti, Crisalvo îşi ieşi de tot din fire, după cum se va învedera din cele întâmplate. Din clipa aceea, Crisalvo a pus iscoade ca să vadă ce anume se petrecea între mine şi

Silvia, şi cum eu deseori căutam să mă văd între patru ochi cu ea ca să vorbesc nu de iubirea la care se gândea el, ci de cele de folos pentru a mea, toate îi erau aduse la cunoştinţă lui Crisalvo, împreună cu alte favoruri pe care Silvia mi le făcea la tot pasul; asta l-a împins pe Crisalvo la hotărâri atât de disperate, încât de multe ori a încercat să mă omoare, deşi eu nu credeam că acesta era motivul, ci povestea cu vechea duşmănie dintre părinţii noştri. Cum însă era fratele Leonidei, evitam cu orice preţ să-l jignesc, încredinţat fiind că, dacă aveam să mă căsătoresc cu sora lui, vrăjmăşiile noastre aveau să înceteze. Dar el era străin de-a binelea de aşa ceva şi credea că tocmai fiindcă-i eram duşman căutasem să câştig iubirea Silviei, iar nu pentru că aş fi iubit-o cu adevărat, ceea ce-i sporea furia şi ciuda, scoţându-l din minţi, deşi avea atât de puţine, încât puţin îi trebuia ca să le dea de capăt. Şi gândul acesta mârşav a avut asemenea urmări asupra lui, încât a ajuns s-o urască pe Silvia tot atât pe cât o şi iubise, doar fiindcă mi se arăta mie binevoitoare, dar nu cu simţământul închipuit de el, ci aşa cum i-l strecura Carino; şi astfel, în toate cercurile şi adunările în care se găsea, o vorbea de rău pe Silvia, acoperind-o de ocări şi porecle dezonorante; cum însă toţi cunoşteau caracterul lui cumplit şi calităţile Silviei, nu dădeau decât prea puţin sau deloc crezare spuselor sale. În vremea asta, Silvia căzuse la învoială cu Leonida ca noi doi să ne logodim şi, în acest scop, pentru mai marea noastră siguranţă, socotea potrivit ca Silvia să vină într-o zi cu Carino acasă la ea, să nu se întoarcă peste noapte la cea a părinţilor ei, ci de acolo, însoţită de Carino, să meargă într-o aşezare aflată la o jumătate de leghe de-a noastră şi unde locuiau nişte rude bogate de-ale mele, în casa cărora, mai liniştiţi, ne puteam duce planurile la îndeplinire, iar dacă părinţii Leonidei ar fi fost nemulţumiţi de cele întâmplate, în absenţa ei s-ar fi putut ajunge mai

lesne la o înţelegere. Ajungând, aşadar, la această înţelegere şi înştiinţându-l despre ea pe Carino, el s-a oferit, din toată inima, să o conducă pe Leonida în cealaltă aşezare, numai ca să-i facă ei pe plac. Serviciile pe care i le-am făcut lui Carino ca mulţumire pentru bunăvoinţa arătată de el, cuvintele pline de devotament pe care i le-am spus, îmbrăţişările cu care l-am copleşit cred că ar fi fost de ajuns ca să topească până şi într-o inimă de oţel orice gând rău ar fi avut împotriva mea. Dar trădătorul de Carino, dând de-a azvârlită cu vorbele, faptele şi făgăduinţele mele, fără a ţine seama de cele pe care şi le datora lui însuşi, şi-a urzit trădarea de care vei auzi acum. Înştiinţat de vrerea Leonidei şi văzând că era întocmai cu ceea ce-i spusese Silvia, Carino hotărî ca în prima noapte care, după semnele zilei, înţeleseseră că avea să fie întunecoasă, să fie pusă în faptă plecarea Leonidei, nu fără a făgădui încă o dată că va păstra secretul şi lealitatea cât mai mult cu putinţă. După ce s-a căzut de acord aşa cum ai auzit, el s-a dus la Crisalvo, după cum am aflat mai târziu, şi i-a spus că ruda sa, Silvia, mersese atât de departe în iubirea împărtăşită cu mine, încât hotărâsem ca într-o noapte anume să o scot din casa părinţilor ei şi să o duc în cealaltă aşezare, unde locuiau rudele mele, drept care lui i se oferea prilejul de a-şi răzbuna inima pe noi doi: pe Silvia, pentru nepăsarea cu care-i primise slujirile; pe mine, pentru vechea noastră duşmănie şi pentru supărarea pe care i-o pricinuisem răpindu-i-o pe Silvia, deoarece numai din pricina mea îl lăsa. Atât de bine s-a priceput Carino să-şi ridice în slăvi ideile şi să-i spună lui Crisalvo ce anume vrea, încât cu şi mai puţine mijloace ar fi putut împinge şi altă inimă nu atât de crudă spre orice gând mârşav. Când a sosit, aşadar, ziua despre care eu credeam că avea să fie cea a mulţumirii mele supreme, după ce i-am mai spus o dată lui Carino să facă nu ce-a făcut el, ci ceea

ce trebuia să facă, m-am dus în sat ca să arăt cum să fie primită Leonida. Dar încredinţându-i-o lui Carino, n-am făcut decât asemeni cuiva ce lasă la cheremul lupilor flămânzi o mieluşea neştiutoare sau o porumbiţă blândă în ghearele uliului sălbatic pus să o sfârtece. Vai, prietene, când ajung acum cu închipuirea la scena asta, nu ştiu cum de am putere să mai fiu în viaţă, sau gând ca să o gândesc, sau, cu atât mai mult, limbă ca să vorbesc despre ea! Vai, nesocotitule Lisandro! Cum de nu cunoşteai făţărnicia lui Carino? Cine însă nu s-ar fi încrezut în vorbele lui, când el risca atât de puţin ca să şi le adeverească prin fapte? Vai, nefericită Leonida, cât de rău am ştiut să mă bucur de milostivirea ce mi-ai făcut alegându-mă să fiu al tău! în fine, ca să închei cu tragedia nenorocirii mele, află, discernătorule păstor, că în noaptea în care Carino trebuia s-o aducă pe Leonida în aşezarea unde o aşteptam, el l-a chemat pe alt păstor, pe care se vede treaba că-l duşmănea, deşi i-o ascundea sub obişnuita lui prefăcătorie mincinoasă, pe nume Libeo, şi l-a rugat să-l însoţească în noaptea aceea, pentru că se hotărâse s-o ducă pe o păstoriţă, drăguţa lui, în cătunul de care ţi-am vorbit, unde avea de gând să se logodească cu ea. Libeo, curajos şi îndrăgostit fiind, îşi oferi bucuros tovărăşia. Leonida îşi luă rămas-bun de la Silvia cu îmbrăţişări strânse şi lacrimi duioase, ca un presagiu că aveau să le fie ultima despărţire. Se vede că nefericita se gândea atunci la trădarea faţă de părinţii ei, nu la cea pe care i-o urzea Carino, şi ce rău răspundea astfel bunei păreri pe care o aveau despre ea sătenii! Trecând însă peste toate aceste gânduri, împinsă de cel al dragostei care-o-nvingea, s-a încredinţat pazei lui Carino spre a o conduce acolo unde-o aşteptam eu. De câte ori nu-mi rememorez, ajuns aici, visul din ziua pe care aş socoti-o norocoasă dacă, odată cu ea, s-ar fi îngropat şi socoteala celor ale vieţii mele! îmi aduc

aminte că, plecând din cătun puţin mai înainte ca soarele să fi sfârşit a-şi retrage razele din orizontul nostru, m-am aşezat sub un frasin înalt, chiar pe drumul pe unde trebuia să vină Leonida, aşteptând ca noaptea să se facă mai întunecată, spre a-i ieşi în drum şi-a o întâmpina, şi, fără să ştiu cum şi fără voie, am adormit. Abia mi se lăsară ochii în voia somnului, când mi s-a părut că arborele de care mă rezemasem, cedând furiei unui vânt năprasnic ce bătea şi-i smulgea din pământ rădăcinile adânci, căzuse peste trupul meu; şi, străduindu-mă să scap de greutatea aceea grozavă, mă răsuceam de-o parte şi de alta, şi, zbătându-mă în apăsarea aceea, mi s-a părut că zăresc lângă mine o căprioară albă, pe care-o imploram cu toată stăruinţa să-ndepărteze, cum o şti mai bine, povara cea grea de pe umerii mei, şi când ea, plină de compătimire, se pregătea s-o facă, în aceeaşi clipă ieşi din pădure un leu fioros şi, prinzând-o în ghearele-i ascuţite, se afundă cu ea în pădure; şi cum, după ce izbutisem cu mari eforturi să scap de teribila greutate, mă duceam s-o caut în codru şi-o găseam sfâşiată şi acoperită de mii de răni; şi la vederea ei simţeam o asemenea durere, încât sufletul îmi plesnea numai la gândul compătimirii pe care mi-o arătase pentru chinul meu. Şi astfel, am început să plâng atât de tare în vis, încât m-au trezit chiar lacrimile şi, simţindu-mi obrajii scăldaţi de plâns, am căzut pe gânduri cugetând la cele visate[53]; dar, în bucuria pe care nădăjduiam s-o trăiesc la vederea Leonidei mele, nu mi-am dat seama atunci că soarta îmi arătase în vis ceea ce avea să se întâmple, treaz fiind, în scurt timp. La vremea când m-am deşteptat se făcuse de-a binelea noapte, cu atâta întunecime, cu tunete şi fulgere atât de înspăimântătoare, cum se şi cădea pentru a fi mai lesne săvârşită mârşăvia ce s-a săvârşit la

53 Cf. consideraţiile despre visele premonitorii ale lui Mauricio, P, I,18, p. 95.

vremea ei. De îndată ce plecă din casa Silviei cu Leonida, i-o încredinţă lui Libeo şi-i spuse să se ducă cu ea pe drumul către aşezarea pomenită; deşi Leonida s-a neliniştit când l-a văzut pe Libeo, Carino a asigurat-o că Libeo nu-mi era mai puţin prieten decât el însuşi, aşa că putea merge cu el în deplină siguranţă şi fără grabă, în timp ce el avea s-o ia înainte ca să-mi dea mie de ştire despre sosirea ei. Naiva de ea – în fine, îndrăgostită fiind – dădu crezare cuvintelor făţarnicului Carino şi, cu mai puţină bănuială decât s-ar fi cuvenit, călăuzită de cuviinciosul Libeo, întindea pasul temător spre a şi-l căuta pe cel din urmă al vieţii sale, cu gândul că-l va găsi pe cel bun al mulţumirii. Carino o luă înaintea celor doi, după cum ţi-am mai spus, şi merse să-l înştiinţeze pe Crisalvo cum stăteau lucrurile, iar acesta, împreună cu patru rubedenii de-ale sale, se ascunsese chiar pe drumul, închis de-o parte şi de alta de pădure, pe unde aveau să treacă, spunându-le cum că Silvia venea însoţită numai de mine, şi-i îndemnă să profite de prilejul oferit de soartă pentru a se răzbuna de injuria pe care noi doi i-o aduseserăm, el urmând să fie primul care avea să-şi încerce asupra Silviei, deşi îi era rudă, tăişul cuţitului. Cei cinci cruzi vărsători de sânge se pregătiră apoi să se păteze cu sângele nevinovat al celor doi, care îşi urmau drumul fără nici cea mai măruntă bănuială despre o asemenea trădare; ajunşi în locul ambuscadei, asasinii perfizi se năpustiră în clipă asupra lor şi-i înconjurară. Crisalvo se apropie de Leonida, crezând că era Silvia, şi, spumegând vorbe insultătoare, cu furia infernală ce-l stăpânea, o lăsă întinsă la pământ cu şase răni mortale, în timp ce Libeo se prăbuşea la pământ sub nenumăratele lovituri de pumnal ale celor patru, încredinţaţi că mi le dădeau mie. Carino, văzând cât de bine îi izbutise gândul trădător, dispăru din faţa lor fără a mai aştepta explicaţii, şi toţi cei cinci trădători, nespus de mulţumiţi, se-ntoarseră

la ei în sat, iar Crisalvo merse la casa Silviei ca să le dea el însuşi părinţilor ei vestea despre ce făcuse, spre a le spori durerea şi suferinţa, spunându-le să se ducă şi s-o înmormânteze pe fiica lor Silvia, căreia el îi luase viaţa pentru că ea pusese mai mult preţ pe simţirea rece a lui Lisandro, duşmanul lui, decât pe slujirile sale necurmate. Silvia, care auzise cele spuse de Crisalvo, presimţind în adâncul sufletului ce se întâmplase, îi spuse că ea era vie şi în afara oricăruia dintre reproşurile lui, poftindu-l să ia seama dacă nu cumva omorâse pe cineva a cărui moarte l-ar fi putut îndurera mai mult chiar decât pierderea propriei lui vieţi. Îi mai spuse apoi că sora lui, Leonida, plecase în noaptea aceea de acasă înveşmântată în chip neobişnuit. Crisalvo a rămas uluit văzând că Silvia era vie, când el era sigur că o lăsase moartă, şi, cuprins de o mare nelinişte, s-a repezit la el acasă şi, negăsind-o acolo pe sora lui, se întoarse singur, plin de tulburare şi furie, spre a vedea cine era cea pe care o ucisese, de vreme ce Silvia era în viaţă. Pe când se-ntâmplau toate aceste lucruri, eu îi aşteptam pe Carino şi pe Leonida cuprins de o ciudată nelinişte şi, părându-mi-se că întârziaseră mai mult decât se cădea, am vrut să le ies înainte sau să aflu dacă nu-i oprise ceva în noaptea aceea. Nu merseserăm prea mult, când deodată am auzit un glas îndurerat care spunea: „Oh, preaînalt Făcător al cerului, închide mâna dreptăţii tale şi deschide-o pe cea a milei ca să i-o arăţi acestui suflet ce curând îţi va da socoteală de jignirile pe care ţi le-a adus! Ah, Lisandro, Lisandro, prietenia lui Carino te va costa viaţa, căci nu-i cu putinţă să nu-i pună capăt durerea de a mi-o fi pierdut eu pentru tine. Vai, crudule frate! E oare cu putinţă ca, fără a-mi asculta dezvinovăţirile, să fi vrut atât de grabnic să-mi pedepseşti greşeala?” Când am auzit vorbele acelea ca şi vocea care le rostise, am recunoscut numaidecât că Leonida era cea care le spunea şi,

presimţindu-mi nenorocirea, cu simţurile tulburate, m-am îndreptat pe dibuite ca să ajung acolo unde Leonida zăcea scăldată în sângele ei şi, recunoscând-o imediat, m-am prăbuşit peste trupul rănit, lăsându-mă pradă celor mai dezlănţuite vădiri ale durerii, şi i-am spus: „Ce înseamnă nenorocirea asta, comoara mea? Suflete al meu, care mână crudă n-a arătat niciun respect faţă de-o asemenea frumuseţe?” După vorbele astea Leonida m-a recunoscut şi, ridicându-şi cu mare greutate braţele ostenite, mi le-a pus pe după gât şi, strângându-mă cât de tare a mai putut, şi-a alăturat gura de a mea şi, cu vorbe slăbite şi abia pronunţate, mi le-a şoptit doar pe-acestea: „Fratele meu m-a omorât; Carino m-a vândut; Libeo zace fără viaţă, dar ţie să ţi-o dea Dumnezeu, dragul meu Lisandro, cu ani lungi şi fericiţi, iar pe mine să mă lase în cealaltă să mă bucur de odihna pe care aici mi-a refuzat-o”. Şi, unindu-şi gura cu a mea, apropiindu-şi buzele pentru a-mi da cel dintâi şi cel de pe urmă sărut, când şi le întredeschise, printre ele îi ieşi sufletul şi-mi recăzu moartă în braţe. Când am simţit asta, lăsându-mă să cad peste trupul îngheţat, mi-am pierdut cunoştinţa; şi dacă, în loc de a fi în viaţă, aş fi fost şi eu mort, cine ne-ar fi văzut în împrejurarea aceea şi-ar fi putut-o reaminti pe cea jalnică a lui Pâram şi-a Tisbei[54]. Dar după ce mi-am revenit în fire, când să deschid gura spre a umple văzduhul de strigăte şi suspinuri, am auzit că spre locul unde eram venea cineva cu paşii iuţi şi, apropiindu-se, cu toate că noaptea era întunecată, ochii sufletului mi-au îngăduit să-mi dau seama că era Crisalvo, şi aşa şi era, fiindcă el căuta să cerceteze dacă cea pe care

54 Consemnată pentru prima oară de Ovidiu (Metamorfoze, IV, vv. 56–166), tragica întâmplare a celor doi îndrăgostiţi a marcat literatura şi arta europeană. În Spania, referirile la ea sunt foarte numeroase. Printre alţii, Jorge de Montemayor, autorul primului roman pastoral spaniol (Los siete libros de la Diana, 1559), a scris un poem pe această temă.

o ucisese era cu adevărat sora lui, Leonida; şi, cum îl recunoscusem şi cum el nu se ferea de mine, m-am apropiat de el ca un leu feroce şi, rănindu-l de două ori, am dat cu el de pământ; şi înainte de-a apuca să-şi dea sufletul, l-am târât până lângă Leonida şi, punând în mâna neînsufleţită a Leonidei pumnalul purtat de fratele ei, acelaşi cu care el o şi omorâse, i l-am ajutat eu cu al meu şi i l-am înfipt de trei ori în inimă. Şi, consolat oarecum într-a mea cu moartea lui Crisalvo, fără să mai zăbovesc, am luat pe umeri leşul Leonidei, l-am dus în satul unde locuiau rudele mele, le-am povestit întâmplarea şi le-am rugat să o înmormânteze după cuviinţă. Şi-apoi am pus în faptă hotărârea de-a mă răzbuna şi pe Carino, la fel ca pe Crisalvo; acesta, întrucât lipsise din satul nostru, a întârziat până azi, când l-am găsit la ieşirea din pădurea aceea, la şase luni de când am plecat în căutarea lui. A avut parte de sfârşitul meritat de trădarea lui, iar pe mine nu mai are cine să mă răzbune, fără numai viaţa pe care mi-o târăsc împotriva vrerii mele. Iată, păstorule, pricina jeluirilor auzite de tine. Dacă ţi se pare capabilă să provoace şi mâhniri mai mari, las la aprecierea bunului tău discernământ.

Şi cu asta îşi puse capăt vorbirii şi dădu cep atâtor lacrimi, încât Elicio nu putu să nu-i ţină tovărăşie la plâns; dar, după ce, o bună bucată de timp, îşi vărsară cu suspinuri duioase unul suferinţa pe care o simţea, celălalt compătimirea pe care i-o nutrea, Elicio îşi propuse, cu cele mai bune argumente pe care le găsi, să-l consoleze pe Lisandro, deşi durerea îi era atât de neconsolat, după cum văzuse el însuşi. Şi printre alte lucruri pe care i le spuse, şi cel care-i căzu cel mai bine lui Lisandro, fu că, în durerile fără leac, cel mai bun e să nu te-aştepţi la niciunul; şi că Leonida, atâta cât se putea înţelege după cinstea şi firea ei nobilă şi din spusele lui, se bucura de o viaţă dulce, încât

trebuia mai degrabă să se bucure de binele pe care-l câştigase ea decât să se întristeze de cel pe care îl pierduse el. La care Lisandro răspunse:

— Ştiu bine, prietene, că argumentele tale au puterea de a mă face să cred că sunt adevărate, dar nu şi ca o au, ele ori toate câte mi le-ar putea spune o lume întreagă, pe-aceea de-a mă mângâia cât de cât. Prin moartea Leonidei mi-a început nefericirea, şi ea se va termina doar când o voi revedea; iar de vreme ce asta nu se poate fără ca eu să mor, pe cel ce mă va sprijini să-mi găsesc moartea îl voi socoti drept cel mai bun prieten al vieţii mele.

Elicio nu vru să-i mai sporească mâhnirea cu consolările sale, dacă el nu le considera ca atare, ci-l rugă doar să vină la coliba lui, unde putea rămâne cât i-ar fi plăcut, oferindu-i prietenia sa în tot ce-i putea fi de folos ca să-l ajute. Lisandro îi mulţumi cât putu mai bine şi, cu toate că n-ar fi vrut să-l însoţească pe Elicio, trebui totuşi s-o facă, obligat de stăruinţele lui, drept care cei doi se ridicară şi merseră la colibă, unde se odihniră în scurtul răstimp ce mai rămăsese din noapte. De îndată însă ce dalba Aurora părăsi aşternutul gelosului ei soţ[55] şi prinse a da semne că venea ziua, Erastro se sculă şi începu să rânduiască turma lui Elicio şi pe-a lui pentru a le duce la păşunatul obişnuit. Elicio îl pofti pe Lisandro să vină cu el, şi-aşa, pe când cei trei păstori coborau într-o vâlcea cu turma cea blândă, auziră, când să urce un pripor, sunetul unui n-ai suav, după care Elicio şi Erastro cunoscură numaidecât că însăşi Galateea cânta din el. Şi nu trecu mult timp până când în vârful coastei începură să zărească

55 Personificare extrem de răspândită: Aurora sau Eos, zeiţă din prima generaţie divină, care, cu degetele ei trandafirii, deschidea porţile cerului ca să poată trece carul soarelui. Etern îndrăgostită, i-a avut drept soţi pe Astreos şi pe muritorul Titon, pe lângă alte multe legături pasagere.

o mână de oi, şi-n urma lor, Galateea, de-o asemenea frumuseţe, încât ar fi mai bine să fie lăsată în apogeul ei, deoarece lipsesc cuvintele în stare s-o elogieze. Venea în straie de munteancă, părul lung îi era despletit în bătaia vântului şi însuşi soarele părea să i-l pizmuiască, pentru că, săgetându-i-l cu razele sale, se străduia să-i întunece lumina, dar cea care-i izvora din răsfrângerile sale semăna cu alt soare. Erastro se pierdea cu firea privind-o, iar Elicio nu-şi putea dezlipi ochii de la ea.

Când Galateea văzu că turmele lui Elicio şi Erastro se amestecau cu a ei, arătând că-n ziua aceea nu-i era pe plac să-i ţină tovărăşie, o chemă pe oaia aripăriţă a cioporului ei, urmată apoi de toate celelalte, şi-o duse în altă parte, opusă celei spre care se îndrumau păstorii. Când văzu ce făcea Galateea şi neputând răbda un dispreţ atât de notoriu, Elicio se apropie de locul unde era păstoriţa şi-i spuse:

— Lasă-ţi turma, frumoasă Galateea, să vină cu a noastră, iar dacă nu-ţi place tovărăşia noastră, alege-o pe cea care ţi se pare mai plăcută, întrucât nici în lipsa ta oile nu-ţi vor fi mai puţin bine duse la păscut, deoarece eu, născut fiind ca să te slujesc, voi avea mai multă grijă de ele decât de ale mele. Ci nu-mi arăta dispreţul chiar aşa, pe faţă, căci nu o merită simţirea curată ce-ţi port: după drumul pe care-l urmai, le duceai spre Izvorul cu Ardezii[56], iar acum, după ce m-ai văzut, vrei s-o apuci pe alt drum; şi dacă aşa stau lucrurile, cum şi cred, spune-mi unde anume vrei să-ţi duci turma la păscut, azi şi totdeauna, şi-ţi jur că pe-a mea n-o voi duce niciodată acolo.

— Te asigur, Elicio – răspunse Galateea –, că nu din

---

56 Izvorul cu Ardezii: în text, fuente de las Pizarras. Se va mai vorbi de arroyo de las Palmas şi soto del Concejo etc. Pe lângă toponimele cu rezonanţă clasică, Cervantes foloseşte toponime proprii multor sate din Castilia, dând astfel naraţiei o culoare locală pregnantă.

dorinţa de a fugi de tovărăşia ta sau de-a lui Erastro am apucat-o pe alt drum decât acela pe care-ţi închipuiai tu că merg, ci pentru că aveam de gând să petrec astăzi siesta la Pârâul cu Palmieri, în tovărăşia prietenei mele Florisa, care mă aşteaptă acolo, întrucât încă de ieri rămăseserăm înţelese amândouă să ne ducem acolo turmele la păscut, şi-n vreme ce eu eram cu gândurile duse cântând la naiul meu, oaia aripăriţă a luat drumul Ardeziilor, cu care e mai deprinsă. Îţi mulţumesc pentru sentimentele şi atenţiile tale, dar nu-mi dispreţui scuzele faţă de bănuiala ta.

— Vai, Galateea – i-o întoarse Elicio –, ce bine le faci pe toate să arate după placul tău, când de fapt cu mine nu prea ai nevoie să te foloseşti de prefăcătorii, pentru că la urma urmelor eu nu ţin să vreau decât ce vrei tu! Fie că te duci la Pârâul cu Palmieri, la Crângul Sfatului sau la Izvorul cu Ardezii, fii încredinţată că nu te vei duce singură, căci totdeauna te însoţeşte sufletul meu, iar dacă tu nu-l vezi, înseamnă că nu vrei să-l vezi, ca să nu te simţi obligată să-i porţi de grijă.

— Până acum – răspunse Galateea – nu mi-am văzut încă primul suflet, aşa că nu sunt de vină dacă nu i-am purtat de grijă niciunuia.

— Nu ştiu cum de poţi spune asta – răspunse Elicio –, frumoasă Galateea, tu le vezi ca să le răneşti, nu ca să le vindeci.

— Mă acuzi pe nedrept – i-o întoarse Galateea – când spui că eu, fără arme, care femeilor nu le sunt îngăduite, aş fi rănit pe cineva.

— Ah, discernătoare Galateea – zise Elicio –, cum îţi mai baţi joc de ceea ce îmi simte sufletul pe care mi l-ai rănit pe nevăzute, şi fără alte arme decât cele ale frumuseţii tale! Şi nu mă plâng atâta de răul pe care mi l-ai făcut, cât de dispreţul pe care-l ai pentru el.

— M-aş preţui pe mine mai puţin – zise Galateea –

dacă l-aş preţui pe el mai mult.

Într-acestea sosi Erastro şi, văzând că Galateea pleca şi-i părăsea, îi spuse:

— Încotro te duci sau de cine fugi, frumoasă Galateea? Dacă te-ndepărtezi de noi, care te adorăm, cine oare ar putea nădăjdui la tovărăşia ta? Vai, duşmancă ce eşti, cu câtă nepăsare pleci, călcându-ne-n picioare simţirile! Facă-mi-le Cerul praf dacă nu doresc să te văd îndrăgostită de cineva care să pună tot atâta preţ pe plângerile tale cât pui şi tu pe ale mele. Râzi de ce-ţi spun, Galateea? Ei bine, eu unul plâng de ce faci tu.

Galateea nu-i putu răspunde lui Erastro pentru că şi plecase cu turma ei şi-o călăuzea spre Pârâul cu Palmieri şi, înclinându-şi din depărtare capul în semn de bun-rămas, îi părăsi; de cum se văzu singură şi apropiindu-se de locul unde credea că avea s-o găsească pe prietena sa, Florisa, începu să cânte, cu minunata voce pe care i-a plăcut cerului să i-o dăruiască, acest sonet:

GALATEEA

Fugi *foc* al lui Amor, *laţ*, *ger*, *săgeată*,[57]

ce *arde*, *strânge*, – *ngheaţă* şi *străpunge*, căci inimii *flacăra* nu-mi ajunge şi nici de *nod* deloc nu-i încântată.

Arză, *încingă*, – *ngheţe*, – *ucidă*, – *abată*, altei simţiri mai strâmte să se-arunce, c-a mea de *dardă*, *nea* sau *plasă*- atunce nu poate-n *foc* a fi desferecată.

Focul răci-l-va pura mea privire, *nodu*-l voi rupe silnic sau cu artă, zelu-mi ardent topi-va *nea* pe faţă, *săgeata* va bonti-o dârza-mi fire, şi pacea mea de Amor nu fi-va spartă în *foc*, în *laţ*, în *dardă* şi în *gheaţă*.

Cu mai multă îndreptăţire s-ar fi putut opri fiarele,

---

57 Sonet corelativ plurimembru. A fost plagiat de Jerónimo de Tejeda. Cervantes a mai folosit aceiaşi termeni în prima octavă a poeziei pe care i-a trimis-o din Alger lui Antonio Veneziano, luat şi el rob de corsarii algerieni.

clinti arborii şi aduna pietrele ca să asculte suavul cânt şi dulcea armonie a Galateei decât, la ţitera lui Orfeu, la lira lui Apolo şi la muzica lui Amfion, zidurile Troiei şi ale Tebei se înălţaseră de la sine, fără ca niciun meşteşugar să pună mâna, ori surorile, negre locuitoare ale profundului haos, se îmblânziseră la vocea neîntrecută a îndrăgostitului nesăbuit. Pentru Galateea, se petrecură în aceeaşi clipă sfârşitul cântecului şi sosirea la locul unde era Florisa, de care fu întâmpinată cu chipul voios, ca de o prietenă adevărată ce-i era şi cu care Galateea îşi împărtăşea toate gândurile. Şi după ce-şi lăsară turmele să umble-n voia lor ca să pască iarba cea verde, amândouă, atrase de limpezimea apei unui pârâu ce curgea pe-acolo, se hotărâră să-şi spele frumoasele chipuri, căci nu era nevoie, pentru a le spori frumuseţea, de zadarnicul şi supărătorul artificiu cu care şi le martirizează pe-ale lor doamnele ce se consideră drept cele mai frumoase în marile oraşe[58]. După ce se spălară, la fel de frumoase rămaseră cum erau şi-nainte, numai că, întrucât mâinile îşi purtaseră mişcarea pe faţă, obrajii le rămaseră aprinşi şi îmbujoraţi, astfel că un nu ştiu ce spor de frumuseţe li se adăuga, îndeosebi Galateei, în care se văzură reunite cele trei Graţii[59], pe care vechii greci le pictau goale ca să arate, printre alte efecte, că erau doamnele frumuseţii. Începură apoi să culeagă felurite flori de pe pajiştea verde, cu gândul de-a împleti din ele câte o ghirlandă pentru fiecare spre a-şi strânge pletele dezordonate ce le atârnau slobod pe umeri.

Acestei îndeletniciri i se consacrau cele două frumoase păstoriţe când, dintr-odată, văzură coborând pe malul pârâului o păstoriţă plină de graţie şi plăcută la

58 Opoziţie manifestată, aici, în limbaj cosmetic între frumuseţea artificială sau artă (artificio) şi natură, frumoasă prin ea însăşi.

59 cele trei Graţii: sau Charite, erau: Aglae („podoaba”), Eufrosine („bucuria”) şi Thalia („abundenţa”).

înfăţişare, ceea ce le miră, fiindcă li se păru că nu era o păstoriţă din satul lor şi nici de prin vecinătăţi, astfel încât o priviră cu mai mare atenţie şi văzură că venea încet, încet spre locul unde se aflau ele; şi cu toate că erau în imediata ei apropiere, ea umbla atât de absorbită şi de dusă pe gânduri, încât nu le-ar fi văzut niciodată dacă n-ar fi hotărât ele să se arate; din loc în loc se oprea şi, ridicându-şi ochii spre cer, scotea nişte suspine atât de dureroase, de păreau smulse din adâncul rărunchilor; îşi frângea şi albele mâini şi lăsa să i se rostogolească pe obraji câteva lacrimi asemănătoare cu nişte perle lichide. După culmile durerii vădite de către păstoriţă, Galateea şi Florisa îşi dădură seama că sufletul îi era năpădit de cine ştie ce durere lăuntrică şi, pentru a vedea până unde-i ajungeau mâhnirile, amândouă se ascunseră îndărătul unor mirţi stufoşi, iar de-acolo, cu priviri curioase, urmăreau ce făcea păstoriţa; aceasta, apropiindu-se de malul pârâului, se opri şi scrută cu priviri atente apa curgătoare şi, lăsându-se să cadă pe mal ca răpusă de oboseală, îşi făcu una din frumoasele-i mâini căuş, şi-o umplu cu apă limpede şi, spălându-se cu ea pe ochii umezi, cu glas încet şi slăbit zise:

— Vai, limpezi şi răcoritoare ape! Cât de neputincioasă e răceala voastră ca să-mi ostoiască focul pe care mi-l simt în rărunchi! Degeaba aştept de la voi şi chiar de la toate cele din întinsa mare oceană leacul de care am nevoie, căci şi dacă pe toate v-aş turna peste fierbinţeala de care-s mistuită, aţi avea aceeaşi urmare a câtorva stropi peste focul arzător din făurărie, înteţindu-i şi mai mult flacăra. Vai, ochi amari, pricini ale pierzaniei mele, cât de sus v-am ridicat spre o şi mai mare cădere! Vai, soartă, vrăjmaşă a odihnei mele[60], cu ce iuţeală m-ai prăbuşit din

60 vrăjmaşă a odihnei mele: Topos frecvent în literatura pastorală (şi nu numai), în Spania, a fost folosit printre primii de Jorge de

piscul mulţumirii în hăul nenorocirii unde mă aflu! Vai, soră crudă! Cum de n-a domolit umila şi iubitoarea prezenţă a lui [Artidoro][61] mânia pieptului tău sterp de iubire? Oare ce cuvinte ţi-a putut spune el pentru ca tu să-i dai un răspuns atât de acru şi de crud? Se vede, într-adevăr, surioară, că nu-ţi pasă de el aşa cum îmi pasă mie, căci, de n-ar fi aşa, i te-ai fi arătat la fel de umilă pe cât îţi este el de supus.

Toate spusele acestea păstoriţa şi le întreţesea cu atâtea lacrimi, încât n-ar fi fost inimă care, ascultând-o, să nu se-nduioşeze; şi după o vreme, când îşi mai potoli pieptul îndurerat, în sunetul apei molcom curgătoare, adaptând preocupării sale o veche stihuire, cu voce suavă şi gingaşă cântă glosa[62] următoare:

Când nădejdile-s pierdute, n-am decât o consolare:
timpul zboară, n-are stare, viaţa-mi ia şi pleacă iute.
Două lucruri în iubire musai sunt pentru plăcere:
dorul de mai bine-n fire şi speranţă se mai cere, spre a-i da fricii-nsufleţire.

Montemayor, în Los siete libros de la Diana, ed. F. López Estrada şi M. T. López García-Berdoy, Espasa Calpe, Madrid, 1993, pp. 76–77; Cervantes însuşi îl va relua în Galateea (vezi infra, p. 209) şi în DQ I,27, p. 284.

61 în prima ediţie din 1585: Arsildo. Adopt corectura ediţiei Estrada-Berdoy.

62 glosa: Poezie cu formă fixă foarte răspândită în Spania, destinată iniţial parodierii sau comentării unor texte deja existente. A luat un avânt deosebit începând cu Jorge Manrique (1440–1479), fiind cultivată apoi cu mare succes în Secolul de Aur de poeţi ca Herrera, Lope de Vega, Ercilla, Santa Teresa şi Calderón de la Barca. S-a răspândit şi în restul Europei. Glosa e compusă din versuri trohaice heptasau octosilabice grupate în strofe de opt sau zece versuri, cu o strofă iniţială (pie de glosa) ale cărei versuri sunt „glosate” în strofele următoare, fiecare dintre acestea încheindu-se cu câte unul din versurile celei iniţiale, în Galateea, Cervantes include cinci asemenea compoziţii. Vezi H. Janner, „La glosa española. Estudio histórico de su métrica y de sus temas”, Revista de filología española, XXVII (1943), pp. 181–232.

Cele două-n piept stătute zac, dar nu le văd deloc,
ştiu că sufletu-mi durut e ca dorinţa să-mi sufoc,
când nădejdile-s pierdute.

Că dorinţa ştim cum piere când speranţa se-mpuţină
pare-n mine să difere, căci cu cât ea-i mai puţină,
prima-i şi mai în putere.

Griji, prudenţe n-au urmare rănile când măi rău dor,
şi-a iubirii învăţare chin e doar, vlăguitor:

n-am decât o consolare.

Bine nici nu mi-a-nflorit fericirea-n gând, că Cerul,
soarta, scrisa-au şi sărit să mi-o smulgă din ungherul
sufletului pustiit.

Şi dacă deplânge-arare cineva jelirea mea, rău-mi
umflă-şi pânza mare binele-mi ca să nu stea:

timpul zboară, *n-are stare*.

Cine oare nu suspină de necazurile mele, când tu vezi
cum prind să vină grijile ca plumbul grele şi plăcerea fulg
în tină?

Ci şi berc de-i şi căzut e jos norocu-mi în tot locul, şi-
un folos în el crescut e:

când speranţa-mi pierde-şi focul, *viaţa-mi ia şi pleacă
iute*.

Repede îşi isprăvi cântarea păstoriţa, dar nu şi lacrimile cu care învedera totul; adânc mişcate de ele, Galateea şi Florisa ieşiră de unde stătuseră ascunse şi, cu vorbe pline de iubire şi curtenie, o salutară pe trista păstoriţă, spunându-i printre altele:

— Fie-ţi cerurile prielnice, frumoasă păstoriţă, tuturor rugilor pe care ai vrea să li le faci şi fie să capeţi de la ele tot ce-ţi doreşti, ci spune-ne, de nu ţi-e greu, ce întâmplare sau ce destin te-a adus pe pământurile noastre, căci, de când le tot batem, nicicând nu te-am văzut pe malurile acestea. Şi, din ce am auzit că ai cântat adineauri, înţelegând de-aici că inima ta nu se bucură de liniştea de

care ar avea nevoie, ca şi din lacrimile pe care le-ai vărsat, precum dau semn frumoşii tăi ochi umezi, legea bunei-cuviinţe ne obligă să-ţi aducem mângâiere atâta cât ne stă nouă în putinţă; şi dacă suferinţa ta e dintre cele ce nu acceptă nicio mângâiere, vedea-vei cel puţin că suntem cu tot dragul gata să te slujim.

— Nu ştiu cum aş putea să vă răsplătesc, frumoaselor ciobăniţe – răspunse păstoriţa străină –, curtenitoarele poftiri pe care mi le faceţi altfel decât tăcând, mulţumindu-vă şi preţuindu-le după marele lor merit şi nerefuzând să vă spun ceea ce ţineţi să aflaţi, deşi mai bine mi-ar cădea să-mi trec sub tăcere şirul întâmplărilor decât, mărturisindu-vi-le, să vă dau temeiuri pentru a mă socoti drept o uşuratică.

— Chipul şi înfăţişarea ta plăcută, frumoasă păstoriţă – răspunse Galateea –, nu arată că Cerul ţi-ar fi dat o minte atât de greoaie, încât ea să te facă a săvârşi ceva prin care mai apoi să-ţi poţi pierde reputaţia istorisind-o. Şi de vreme ce vederea şi cuvintele tale ne-au făcut atât de grabnic o asemenea impresie şi pentru că de pe-acum te socotim discernătoare, arată-ne, povestindu-ne viaţa ta, dacă soarta ţi se ridică la înălţimea discernământului.

— După câte cred – răspunse păstoriţa –, cele două sunt egale, dacă nu cumva soarta mi-a dat mai multă judecată ca să-mi resimt mai tare durerile ce mă lovesc. Sunt însă cu atât mai sigură că suferinţele îmi întrec discernământul, cu cât întreaga-mi iscusinţă se vede învinsă de ele şi nu m-ajută defel să le găsesc leacul. Şi pentru ca experienţa să vă dezamăgească, frumoaselor ciobăniţe, am să vă povestesc, de veţi binevoi să m-ascultaţi, cât mai pe scurt îmi va sta în putinţă, cum anume, din multă minte pe care socotiţi c-o am, a luat naştere suferinţa care-o şi întrece.

— Cu nimica, discernătoare ciobăniţă, nu ne vei

mulţumi mai mult dorinţele – răspunse Florisa – decât îngăduindu-ne să aflăm ce te-am rugat.

— Să ne îndepărtăm atunci – zise păstoriţa – de locul acesta şi să căutăm altul unde, fără a fi văzute sau stingherite, să vă pot spune ceea ce-mi pare rău că v-am făgăduit, fiindcă ghicesc că buna părere pe care mi-am dobândit-o în ochii voştri nu va mai zăbovi să se piardă decât atâta timp cât voi mai întârzia să vă dezvălui gândurile mele, dacă nu cumva şi ale voastre vor fi fost atinse de boala de care sufăr eu.

Dornice ca păstoriţa să-şi ţină făgăduiala, se ridicară tustrele şi merseră într-un loc tainic şi mai dosnic pe care Galateea şi Florisa îl şi cunoşteau şi unde, la umbra plăcută a unor mirţi stufoşi, fără a fi de nimeni văzute, se puteau aşeza toate trei; apoi, cu nesfârşit farmec şi graţie, păstoriţa străină începu să povestească astfel[63]:

— Pe malurile vestitului Henares, care Tagului vostru aurit[64], preafrumoase păstoriţe, pururea-i plăteşte tribut răcoros şi plăcut, m-am născut şi-am crescut eu, şi nu dintr-o familie atât de săracă, încât să fiu socotită ultima din sat. Părinţii mei sunt plugari, deprinşi cu muncile câmpului, îndeletniciri în care-i imitam, ducând la păscut o turmă de oi nevinovate pe izlazurile obşteşti din satul nostru, potrivindu-mi atât de bine gândurile cu starea în care mă pusese soarta, încât nimica nu-mi făcea mai mare plăcere decât să-mi văd turma înmulţindu-se şi sporind, fără a-mi păsa de altceva decât să-i fac rost de cele mai rodnice şi mai îmbelşugate păşuni, de cele mai limpezi şi

63 Povestirea păstoriţei introduce motivul gemenilor, extrem de răspândit în literatura europeană a Renaşterii şi pe care Cervantes îl plasează într-un cadru sătesc, adecvat desfăşurării pastoralei.

64 Era un loc comun că fluviul Tajo sau Tagul, cum sună forma românizată, avea aur în nisipurile sale. Faima nisipurilor aurifere fusese pusă în circulaţie încă de Plinius cel Bătrân, în Naturalis Historia, IV, 115. Cf. şi DQ I, „Prolog”, p. 13, unde coloratura e însă burlescă.

proaspete ape ce s-ar fi putut găsi. Nu aveam şi nici nu puteam avea alte griji decât cele ce se puteau naşte din meşteşugul păstoresc de care mă ocupam. Soaţe îmi erau pădurile şi-n singurătatea lor, atrasă de suava armonie a dulcilor păsărele, îmi dădeam adeseori drumul vocii în mii de cântări curate, fără ca-n ele să se-amestece suspinuri sau vorbe ce-ar fi putut da semne despre vreun piept îndrăgostit. Oh, de câte ori, numai pentru mulţumirea mea şi ca să-ngădui timpului să treacă, nu hălăduiam de la un râu la altul, dintr-o vale-n alta, culegând aici crinul cel alb, colo stânjenelul vineţiu, ici trandafirul roşu, dincolo garoafa miresmată, făcând din tot soiul de flori odorifere o ghirlandă împletită, cu care-mi împodobeam şi-mi adunam părul, iar apoi, privindu-mă în apele limpezi şi liniştite ale vreunui izvor, mă simţeam atât de bucuroasă că mă văzusem, încât nu mi-aş fi schimbat mulţumirea pe nimic altceva. Şi de câte ori n-am făcut haz de unele ciobăniţe care, crezând că ar fi putut găsi în pieptul meu vreo urmă de compătimire faţă de suferinţa încercată în ale lor, îmi dezvăluiau cu belşug de lacrimi şi suspinuri secretele amoroase din sufletele lor.

Îmi amintesc acum, frumoaselor păstoriţe, că într-o zi s-a apropiat de mine o ciobăniţă, prietenă de-a mea, şi, prinzându-mă cu braţele pe după gât şi lipindu-şi obrazul de-al meu, vărsând din ochi izvoare, mi-a spus: „Vai, frumoasă Teolinda[65] – căci acesta e numele nefericitei de fată –, cred într-adevăr că mi-a venit sfârşitul zilelor, deoarece dragostea n-a ţinut seama de ceea ce meritau dorinţele mele!” Atunci eu, uimită de nemăsura ei, crezând că o lovise o mare nenorocire, pierderea turmei, ori

65 După Kenneth Ph. Allen (Cervantes and the Pastoral Mode, Ann Arbor, University Microfilms Internaţional, 1977, p. 67), numele de Theolinda, cum apare în ediţia princeps, ar putea fi derivat din gr. theos „Dumnezeu” şi sp. linda, adică „frumoasă ca o zeiţă”.

moartea unui părinte sau a unui frate, ştergându-i ochii cu o mânecă a cămăşii mele, am rugat-o să-mi spună ce suferinţă anume o chinuia atât de rău. Ea, continuând să verse lacrimi şi neîncetând să suspine, mi-a spus: „Ce nenorocire mai mare vrei, o, Teolinda, să mi se fi întâmplat decât să plece, fără să-mi spună nimica, feciorul baciului din satul nostru, pe care-l iubesc mai mult ca pe ochii din cap, şi că am văzut azi, în stăpânirea Leocadiei, fata scutaşului Lisalco, o panglică stacojie dăruită de mine făţarnicului de Eugenio, ceea ce mi-a întărit bănuiala despre legătura amoroasă a trădătorului cu ea? a După ce am priceput în sfârşit de ce se plângea, vă jur, dragile mele prietene şi doamne, că abia mi-am putut înăbuşi râsul şi i-am spus: „Pe legea mea, Lidia – căci aşa o chema pe nefericită –, am crezut, după cum te plângeai, că sufereai de-o altă rană, dar acum văd cât de ieşite din minţi sunteţi voi, cele ce vă lăudaţi că sunteţi îndrăgostite, dacă faceţi caz de asemenea copilării. Spune-mi, pe viaţa ta, prietenă Lidia: cât preţuieşte o panglică stacojie ca să te dai de ceasul morţii fiindcă i-a dăruit-o ei Eugenio? Mai bine ţi-ai vedea de propria onoare şi de ce nutreţ li se potriveşte oilor tale şi nu te-ai mai băga în trăsnăile astea amoroase, căci din ele nu te-alegi, după cum văd, decât cu ştirbiri ale liniştii şi bunului nostru nume”. Când auzi un răspuns atât de potrivnic celui aşteptat de ea de la firea mea compătimitoare, nu făcu altceva decât să plece fruntea şi, adăugând lacrimi peste lacrimi şi suspinuri peste suspinuri, se-ndepărtă de mine şi, întorcând capul după scurt timp, îmi spuse: „Deie Domnul, Teolinda, să te vezi într-o asemenea stare, încât a mea să ţi se pară fericită, şi ca iubirea să se poarte cu tine în aşa fel, încât să-ţi istoriseşti suferinţa cuiva care să o preţuiască şi să o simtă la fel cum ai făcut tu cu a mea”. Şi zicând acestea, a plecat, iar eu am urmat să râd de mofturile ei. Dar vai,

nefericita de mine, văd la fiecare pas că m-a ajuns blestemul ei, căci acum mă tem să-mi povestesc suferinţa cuiva ce se va îndurera prea puţin auzind-o!

La care Galateea răspunse:

— Deie Domnul, discernătoare Teolinda, că aşa cum tu vei găsi în noi compătimire pentru chinul tău, să-i poţi găsi şi leacul şi să-ţi pierzi astfel curând bănuiala pe care-o ai împărtăşindu-ni-l.

— Încântătoarea prezenţă şi conversaţia voastră plăcută, dragi păstoriţe – răspunse Teolinda –, mă fac să trag nădejde, dar norocul meu berc mă sileşte să mă tem că va fi dimpotrivă. Fie însă ce-o fi, căci tot am să vă povestesc până la capăt ce v-am făgăduit. În libertatea de care vă vorbeam şi cu îndeletnicirile de care v-am povestit, îmi duceam viaţa atât de voios şi de paşnic, încât dorinţa nu ştia ce să-mi mai pretindă, până când răzbunătorul Amor n-a venit să-mi ceară socoteală deplină de cea prea puţină pe care-o aveam cu el, şi m-a înhăţat în aşa fel, încât nici aducându-mă să-i fiu roabă nu cred că se simte plătit şi satisfăcut.

S-a întâmplat, aşadar, într-o bună zi – care pentru mine ar fi fost cea mai fericită dintre toate cele ale vieţii mele, dacă timpul şi prilejurile nu mi-ar fi pus o asemenea poprire pe voioşii –, când, ducându-mă cu alte păstoriţe de la noi din sat să tăiem crengi şi să adunăm frunzişuri, căprişor şi rogoz verde ca să-mpodobim biserica[66] şi străzile din satul nostru, căci a doua zi era mare sărbătoare, pe care toţi locuitorii aşezării noastre se îndatoraseră prin făgăduieli şi legământ să o ţină, s-a nimerit să trecem cu toatele printr-o pădure desfătătoare aflată între sat şi râu, unde am dat peste o adunare de păstori chipeşi, care la umbra copacilor înverziţi îşi

66 biserică: Marcă decis creştină care colorează atmosfera ritualică evazivă a romanului pastoral.

petreceau ceasul arzător al siestei, şi ei, de cum ne-au văzut, ne-au şi recunoscut, întrucât toţi erau ba văr, ba frate, ba altă rudă de-a noastră. Şi ieşindu-ne în întâmpinare şi aflând ce gânduri aveam, ne-au convins şi ne-au silit cu vorbe curtenitoare să nu ne urmăm drumul, deoarece câţiva dintre ei îşi vor da osteneala să aducă pân-aici rămurişurile şi florile după care plecaserăm. Şi astfel, învinse de rugăminţi, a trebuit să ne supunem vrerii lor, şi numaidecât vreo şase dintre cei mai tineri, având asupră-le cosoare, o porniră bucuroşi ca să ne aducă prada cea verde pe care-o căutam. Noi, care eram şase la număr, ne-am strâns în locul unde erau ceilalţi păstori şi ei ne-au primit cu toată omenia cu putinţă, mai cu seamă un păstor străin, pe care niciuna dintre noi nu-l cunoştea şi care era atât de arătos şi de chipeş, încât toate au rămas uimite la vederea lui, dar eu şi uimită, şi biruită. Nu ştiu ce să vă spun, păstoriţelor, decât că, de cum mi l-au văzut ochii, mi-am simţit inima înduioşându-mi-se şi prin toate vinele a-nceput să-mi curgă o gheaţă care mă aprindea şi, fără a şti cum anume, am simţit că sufletul mi se bucura că-mi aţintisem ochii asupra chipului frumos al păstorului necunoscut. Şi-n clipă, fără a fi pricepută în treburile dragostei, am ajuns să cunosc că era Amor cel ce mă luase cu asalt. Şi dintr-odată aş fi vrut să mă plâng de el, dacă timpul şi împrejurările mi-ar fi dat prilejul s-o fac.

În sfârşit, am devenit aşa cum sunt acuma, învinsă şi îndrăgostită, deşi mai încrezătoare în însănătoşire decât sunt acum. Vai, de câte ori n-am vrut în clipele acelea să mă apropii de Lidia, care era cu noi, şi să-i spun: „Iartă-mă, Lidia surioară, pentru răspunsul morocănos pe care ţi l-am dat mai ieri, căci vreau să ştii că am şi căpătat mai multă experienţă în suferinţa de care te plângeai tu însăţi”. Ce mă miră e cum se face că niciuna din câte se aflau acolo nu mi-a recunoscut după tremurul feţei secretele

inimii, iar cauza trebuie să fi fost că toţi păstorii s-au întors către străin şi l-au rugat să isprăvească de cântat o cântare pe care o-ncepuse înainte de sosirea noastră; el, fără a se lăsa rugat, îşi urmă cântecul început cu o voce atât de desăvârşită şi minunată, încât toţi cei care-o ascultau erau extaziaţi la auzul ei. Atunci am ajuns să mă las de tot în voia vrerilor iubirii, fără ca-n mine să fi rămas mai multă voinţă de parcă n-aş fi avut nici pic toată viaţa. Şi cu toate că, mai mult decât toţi ceilalţi, eram mai răpită la auzul armoniei suave a păstorului, n-am renunţat din pricina asta să urmăresc cu cea mai mare luare-aminte ce cânta în versurile lui, fiindcă dragostea mă aruncase în asemenea stare, încât mi-ar fi mers la suflet dacă l-aş fi auzit cântând despre cele ale dragostei, încât mi-aş fi putut închipui că toate gândurile îi erau ocupate şi poate într-o parte unde niciunul dintr-ale mele nu şi-ar fi găsit locul după dorinţa mea. Dar ceea ce a cântat el atunci n-au fost decât elogii ale stării păstoreşti şi vieţii liniştite de la câmp, precum şi sfaturi folositoare pentru îngrijirea animalelor, ceea m-a umplut de nu puţină mulţumire, căci mi se părea că, dacă păstorul ar fi fost îndrăgostit, n-ar fi vorbit de nimic altceva decât de iubirile lui, întrucât îndrăgostiţilor le stă în fire să li se pară timp rău folosit cel cheltuit pe altceva decât pe proslăvirea şi lauda pricinilor tristeţii şi mulţumirii lor. Vedeţi, dar, dragile mele prietene, în ce scurtă vreme am şi ajuns învăţătoare la şcoala dragostei.

În aceeaşi clipă când păstorul şi-a terminat cântarea, i-am şi zărit pe cei ce veneau cu crengile, şi aceştia, privindu-i de la depărtare, nu păreau decât un mic dâmb ce se mişca odată cu toţi copacii săi, după cum veneau de împovăraţi şi de împodobiţi cu ramuri[67]. Şi ajungând lângă

67 Ecou din Arcadia lui Sannazaro, unde se spune, într-o situaţie asemănătoare, că păreau „non uomini [...] ma una verde selva, che tutta în sierra con gli alberi si movesse” (Proza XI). Cervantes a reluat

noi, tusşase, începând unul şi răspunzând toţi ceilalţi, îşi înălţară glasurile şi, cu chipuri vădind o mare bucurie şi cu multe şi plăcute chiote, începură să intoneze o vilanelă plină de farmec. În mulţumirea şi bucuria asta ajunseră mai iute decât aş fi vrut eu, pentru că mi-au răpit ceea ce simţeam la vederea păstorului. Odată descărcaţi de povara lor verde, am văzut că fiecare purta pe braţ câte o frumoasă ghirlandă, alcătuită din felurite şi plăcute flori, şi, cu vorbe delicate, ne înmânară câte una fiecăreia dintre noi, oferindu-se să ne şi ducă ramurile până în sat. Noi însă, mulţumindu-le pentru bunăvoinţă, pline de bucurie, voiam să dăm ocol satului, când Eleuco, un păstor vârstnic aflat şi el acolo, ne spuse: „Bine-ar fi, frumoaselor păstoriţe, să ne plătiţi cele făcute pentru voi de ciobănaşii noştri lăsându-le lor ghirlandele, căci plecaţi cu mult mai multe decât veniserăţi să căutaţi, dar cu o condiţie: să le daţi cu mâna voastră cui veţi fi dorind”. „Dacă veţi fi mulţumiţi de noi cu o plată atât de mică – răspunse una eu una sunt mulţumită”. Şi luând ghirlanda cu ambele mâini, o puse pe capul unui băiat frumos, văr de-al ei. Celelalte, călăuzite de pilda ei, şi le-au dat pe-ale lor altor ciobănaşi de-acolo, toţi rude cu ele. Eu, ultima la rând, cum nu aveam acolo niciun neam, ca să mă arăt mai dezgheţată, m-am apropiat de păstorul străin şi, punându-i ghirlanda pe creştet, i-am spus: „Ţi-o dăruiesc, bunule cioban, din două pricini: una, pentru mulţumirea pe care ne-ai dat-o tuturor a cu cântarea ta plăcută; cealaltă, pentru că în satul nostru se obişnuieşte să-i cinstim pe străini”. Toţi cei de faţă mi-au primit cu plăcere gestul; dar ce să vă spun eu despre ce mi-a simţit sufletul când m-am văzut atât de

---

comparaţia în P, II, 10, p. 168 şi n. 135: „o pădure de copaci mişcători”); ea se regăseşte şi la Shakespeare, Macbeth (V, 45) al lui. Cf. ca origine posibilă a similului, Marcu 8, 24: „Video homines veiut arbores ambulantes”.

aproape de cel care mi-l furase, decât că aş fi dat orice alt bun pe care s-ar fi nimerit să mi-l doresc în clipa aceea numai ca să-i încing grumazul cu braţele precum i-am încins tâmplele cu ghirlanda? Păstorul se înclină în faţa mea şi cu vorbe pline de discernământ îmi mulţumi pentru privilegiul pe care i-l acordam şi, luându-şi bun-rămas de la mine, pe şoptite, ferindu-se de numeroşii ochi din jur, îmi zise: „Ţi-am plătit mai mult decât crezi, frumoasă păstoriţă, ghirlanda pe care mi-ai dat-o: duci cu tine un zălog care, de vei şti să-l preţuieşti, vei putea vedea că tu însăţi îmi rămâi îndatorată”. Tare aş fi vrut să-i răspund, dar atât de mult mă zoreau tovarăşele mele, încât n-am avut răgaz să-i replic.

Şi m-am întors în sat aşa, cu o inimă atât de deosebită de cea cu care plecasem, încât eu însămi mă miram de mine. Tovărăşia celorlalte îmi era supărătoare şi orice gând mi-ar fi venit, dacă nu se îndrepta către păstorul meu, căutam cât mai repede să mi-l şterg din memorie, nevrednic fiind să ocupe locul plin acum de griji amoroase. Nu ştiu cum de m-am preschimbat, într-un răstimp atât de scurt, în altă fiinţă de cum eram, fiindcă nu mai trăiam în mine însămi, ci în Artidoro[68] – căci aşa se numea jumătatea sufletului meu pe care mi-o tot caut oriîncotro îmi întorceam ochii, mi se părea că-i văd chipul; orice auzeam, numaidecât îmi răsuna în urechi muzica şi armonia lui blândă; nu era loc în care să pun piciorul şi să nu fiu gata să-mi dau şi viaţa ca să-l găsesc pe el acolo; în mâncăruri nu găseam gustul obişnuit şi nici mâinile mele nu mai izbuteau să atingă nimic care să le fie pe plac. Pe scurt, toate simţurile îmi erau schimbate faţă de prima lor fiinţă şi nici sufletul nu mai lucra în ele ca de obicei.

Cu gândul la noua Teolinda ce se născuse în mine şi

68 Artidoro: Nume posibil derivat de la arti d’oro „arte de aur” sau „poet”.

contemplând farmecele păstorului aşa cum îmi rămăseseră întipărite-n suflet mi-am petrecut toată ziua şi toată noaptea dinaintea solemnei serbări, care, odată sosită, a fost celebrată cu nespus de mare bucurie şi entuziasm de către toţi locuitorii satului nostru şi-ai aşezărilor învecinate. Şi după ce s-au terminat la templu sfintele ofrande şi s-au îndeplinit după cuviinţă toate ceremoniile, într-o piaţă mare ce se deschidea în faţa templului, la umbra celor patru plopi bătrâni şi stufoşi ce creşteau acolo, s-au adunat aproape toţi sătenii şi, aşezându-se cu toţii într-un cerc, au făcut loc pentru ca tinerii ciobani din vecinătăţi şi străini să se întreacă, în cinstea sărbătorii, în câteva întreceri păstoreşti. De îndată s-au înfăţişat în piaţă un mare număr de păstori voinici şi chipeşi, care, dând dovezi de tinereţe şi dibăcie, au început mii de jocuri pline de farmec, ba aruncând drugul cel greu, ba arătându-şi sprinteneala mădularelor destinse în sărituri nemaivăzute, ba vădindu-şi forţa puţin obişnuită şi îndemânarea stăruitoare în încleştarea luptelor, ba vădindu-şi iuţeala picioarelor în cursele lungi, fiecare străduindu-se să fie astfel în totul, încât să câştige primul premiu din multele ce fuseseră pregătite de bacii din sat pentru cei mai buni care se avântau în asemenea întreceri. Dar printre cei de care am povestit ca şi printre mulţi alţii pe care-i trec sub tăcere ca să nu lungesc vorba, niciunul din cei aflaţi acolo, din sat sau din împrejurimi, n-a ajuns să fie deopotrivă cu Artidoro al meu, care, prin prezenţa sa, a ţinut să ne onoreze şi să ne veselească sărbătoarea, câştigând onorurile şi premiul tuturor jocurilor ce s-au ţinut. Atât de mari îi erau, dragi păstoriţe, dibăcia şi vitejia, atât de multe laudele ce-i erau de toate aduse, încât mă umpleam eu însămi de mândrie şi-o neobişnuită mulţumire îmi zbucnea în piept fie şi numai gândindu-mă cât de bine ştiusem să-mi ocup gândurile. Şi totuşi eram tare

îndurerată că Artidoro, străin fiind, trebuia să plece curând din satul nostru şi, dacă urma să-l părăsească fără a şti, cel puţin, ce lua cu el din mine – şi anume sufletul meu –, atunci cum mi-ar mai fi fost viaţa în absenta lui sau cum mi-aş mai putea alina chinul, măcar plângându-mă, de vreme ce n-aveam cui, ci doar mie însemi? în timp ce mă frământau aceste închipuiri, serbarea şi petrecerea se isprăviră, şi când Artidoro vru să-şi ia rămas-bun de la prietenii săi, păstorii, ei toţi îl rugară să binevoiască a-şi petrece împreună cu ei octavarul[69] de după sărbătoare, dacă nu-l împiedica altceva mai plăcut lui. „Nimic nu-mi poate fi mai mult, dragi păstori – răspunse Artidoro decât să vă slujesc într-asta ca şi-n tot ce ţine de vrerea voastră, pentru că, deşi a mea ar fi fost deocamdată să o pornesc în căutarea unuia dintre fraţii mei care a dispărut de câteva zile din satul nostru, vă voi îndeplini dorinţa, întrucât cel câştigat voi fi eu. A Toţi i-au adus multe mulţumiri şi-au fost încântaţi că acceptase să rămână, dar cea mai încântată am fost eu, gândind că pe parcursul celor opt zile nu era cu putinţă să nu mi se ivească un prilej cu care să-i dezvălui ceea ce nu mai puteam ţine ascuns.

Aproape toată noaptea aceea ne-a trecut cu dansuri şi jocuri şi tot povestindu-ne una alteia încercările prin care-i văzuserăm trecând pe păstori peste zi, şi ziceam: „Cutare a dansat mai frumos decât Cutărică, chiar dacă ăsta ştia mai multe mişcări decât el; Mingo l-a doborât pe Bras, dar Bras a alergat mai repede decât Mingo. A şi până la urmă, toate trăgeau încheierea că Artidoro, păstorul străin, îi întrecuse pe toţi, fiecare în parte lăudându-i câte o parte anume a farmecului său: laude care, cum am mai spus-o, se întorceau spre folosul mulţumirii mele. În

69 octavarul: Cele opt zile următoare unei sărbători religioase. Termenul e folosit în aceeaşi atmosferă clasicizant creştină caracteristică mediului literar pastoral.

dimineaţa zilei de după sărbătoare, înainte ca răcoroasa aurora să-şi piardă rouă perlată din frumoasele-i plete şi ca soarele să apuce a-şi desface razele pe culmile munţilor învecinaţi, ne-am adunat ca la o duzină de păstoriţe, dintre cele mai admirate din sat, şi, ţinându-ne de mâini, în sunetul unui cimpoi şi-al unui n-ai, făcând şi desfăcând învârtiri şi hore complicate, am ieşit din sat pe o pajişte înverzită din apropiere, spre marea mulţumire a tuturor celor ce ne priveau dansul. Şi întâmplarea, care până atunci îmi călăuzea treburile din bine în mai bine, a rânduit ca pe aceeaşi pajişte să-i găsim pe toţi păstorii din aşezarea noastră, şi cu ei şi pe Artidoro, şi toţi, când ne văzură, acordând numaidecât sunetul unei tamburine a lor cu cel al naiurilor noastre, în acelaşi ritm şi în aceiaşi paşi de dans ne ieşiră în întâmpinare, amestecându-se unii cu alţii complicat şi potrivit, aşa încât a fost nevoie ca noi, păstoriţele, să ne desprindem şi să le dăm mâna păstorilor; şi soarta mea cea bună a vrut ca eu să nimeresc şi să i-o dau pe-a mea lui Artidoro. Nu ştiu cum să vă spun mai convingător, prietene dragi, ce am simţit în clipa aceea, altfel decât că m-am tulburat în asemenea măsură, încât nu nimeream să ţin pasul în cadenţă, drept care Artidoro era nevoit să mă tragă după ei ca să nu se rupă, dacă m-ar fi scăpat, şirul bine rânduit al dansului. Şi profitând de prilej, i-am spus: „Cu ce te-a supărat mâna, Artidoro, de mi-o strângi aşa de tare?” El mi-a răspuns, cu un glas ce nu putea fi auzit de nimeni: „Dar ce ţi-a făcut ţie sufletul meu, de mi-l chinuieşti aşa?” „Suferinţa mea e limpede – am răspuns eu topită –, dar pe-a ta n-o văd şi nici n-o să poată fi văzută”. „Păi tocmai aici e buba – mi-a întors-o Artidoro –, că ai ochi ca să faci rău, dar ei nu te-ajută să-l şi vindeci”. Şi cu asta, vorbele noastre au încetat pentru că încetaseră şi dansurile, aşa încât am rămas mulţumită şi gânditoare de spusele lui Artidoro. Şi cu toate că mi se

părea că erau vorbe de dragoste, nu eram sigură că erau de îndrăgostit.

Apoi, cu toţii, păstori şi păstoriţe, ne-am aşezat pe iarba verde şi, după ce ne-am odihnit un pic după osteneala dansurilor abia isprăvite, bătrânul Eleuco, acordându-şi instrumentul, un rebec, cu naiul altui păstor, îl rugă pe Artidoro să cânte ceva, căci, mai mult decât oricare altul, era dator s-o facă, întrucât Cerul îl dăruise cu atâta farmec, încât ar fi fost nerecunoscător dacă ar fi vrut să şi-l tăinuiască. Artidoro, mulţumindu-i lui Eleuco pentru laudele aduse, începu numaidecât să cânte nişte versuri care, pentru că vorbele ce mi le spusese mai înainte îmi treziseră bănuiala, mi s-au întipărit atât de bine în memorie, încât nu le-am uitat nici până în ziua de azi: şi, chiar dacă au să vă-ntristeze, va trebui să vi le spun, fie şi doar pentru că sunt numai bune ca să vă facă să-nţelegeţi punct cu punct cum de m-a adus dragostea în cel nefericit unde mă aflu acum, aşa că iată-le:

În aspră, – opacă, –ntunecată *noapte*,[70]

făr-a vedea nicicând dorita *ziuă*, şi-n tot mai greu, scrâşnit, amarnic *plânset*, fără plăcere, bucurie, *râset*, merită a sta, ca într-o vie *moarte*, cel ce fără iubire este-n *viaţă*.

Ce poate fi cea mai frumoasă *viaţă* decât o scurtă umbră de o *noapte* ori un portret având model în *moarte*, de-n niciun ceas din câte-s într-o *ziuă*, punând căluş

70 Această canción (cântare, cânt, canţonă), una din cele mai artificioase forme ale metricii culte, e alcătuită din şase sextine în endecasilabi iambici, urmate de o închinare (sp. tornada, fr. envoi) în trei versuri, totul pe o structură corelativă, în care cuvintele cheie (subliniate, după exemplul ediţiei Estrada-Berdoy) apar în poziţia rimelor, ultimul cuvânt al fiecărei strofe apărând ca rimă în strofa următoare. În traducere am respectat toate aceste exigenţe, evitând însă pe cât cu putinţă ca aceşti termeni cheie să apară sub forme flexionare.

năprasnicului *plânset*, nu-ngăduie-al iubirii dulce *râset*?

Unde-i iubirea blândă e şi *râset*, şi-unde ea moare, moare-a noastră *viaţă* şi-orice plăcere se preschimbă-n *plânset*, şi-n neguroasă, sempiternă *noapte* lumina clară de tihnită *ziuă*;

Iar viaţa fără ea-i amară *moarte*.

De asprele-ncercări temute-n *moarte* nu fuge-ndrăgostitul, ci, cu *râset*, îşi vrea prilejul şi-şi doreşte *ziua* când poate-aduce jertfă scumpa-i *viaţă*, spre a vedea ultima, calmă *noapte*, în focul amoros, în dulce *plânset*.

Plânsul din dragoste nu se numeşte *plânset*, nici moartea din iubire nu e *moarte*, iar nopţii ei nu poţi să-i zici doar *noapte*:

râsului ei dator eşti să-i spui *râset*, şi viaţa ei socoate-o pură *viaţă*, sărbătorind doar bucuroasa-i *ziuă*.

Oh, norocoasă-mi este-această *ziuă* când să-mi înfrân putui mâhnitul *plânset* şi să mă bucur că-mi dau jertfă *viaţă* cui poate viaţa-a-mi da ori a-mi da *moarte*!

Dar ce e de-aşteptat dacă nu *râset* de la un chip făcând din soare *noapte*?

Noaptea schimbat-a-n luminoasă *ziuă* iubirea, şi în *râs* sporitu-mi *plânset*, şi-apropiata-mi *moarte*-n lungă *viaţă*.

Acestea au fost versurile, frumoaselor păstoriţe, pe care, cu uimitor farmec şi nu mai puţină mulţumire din partea celor ce le ascultau, le-a cântat în ziua aceea Artidoro al meu, iar în ele, ca şi-n vorbele pe care mi le spusese mai înainte, am găsit prilejul să măntreb dacă nu cumva în pieptul lui Artidoro vederea mea pricinuise pesemne vreun nou accident amoros. Şi bănuiala nu mi s-a vădit atât de zadarnică, încât să nu-mi fie întărită chiar de el însuşi la întoarcerea noastră în sat.

Aici ajunsese Teolinda cu istorisirea iubirilor sale când păstoriţele auziră o larmă asurzitoare de strigăte ale

unor păstori şi lătrături de câini, care le făcu să-şi întrerupă conversaţia începută şi le îndemnă să se oprească pentru a iscodi printre ramuri ce anume se petrecea. Şi astfel văzură că o mulţime de câini străbăteau o câmpie înverzită ce se întindea la dreapta lor pe urmele unui iepure înfricoşat care căuta înnebunit să se acineze în huceag. Şi n-a trecut mult până când, chiar prin locul unde se aflau, păstoriţele îl văzură intrând şi năpustindu-se drept la picioarele Galateei, şi acolo, învins de osteneala fugii îndelungate şi simţindu-se parcă la adăpost de primejdia apropiată, se lăsă să cadă la pământ cu răsuflarea atât de gâfâită, încât s-ar fi zis că nu lipsea mult ca să-şi dea duhul. Câinii, după miros şi urmă, îl fugăriră şi intrară şi ei unde se aflau păstoriţele; dar Galateea, luându-l în braţe pe iepurele cel înfricoşat, le zădărnici câinilor lăcomiţi pornirea vindicativă, întrucât nu i se păru corect să nu ia apărarea cuiva care voise să se pună sub protecţia ei[71]. Peste puţin timp sosiră câţiva păstori, printre care şi tatăl Galateei şi, în semn de respect, ea, Florisa şi Teolinda îi ieşiră în întâmpinare cu politeţea cuvenită. El şi păstorii rămaseră uimiţi de frumuseţea Teolindei şi fură dornici să afle cine era, pentru că îşi dăduseră numaidecât seama că era străină. Nu puţin le mâhni sosirea lor pe Galateea şi Florisa, lipsite astfel de plăcerea de-a afla desfăşurarea iubirilor Teolindei, pe care o rugară să binevoiască a nu pleca încă vreo câteva zile din tovărăşia lor, dacă nu-şi împiedica astfel împlinirea dorinţelor.

— Ba ca să văd dacă mi se pot împlini – răspunse

71 sub protecţia ei: Avalle-Arce semnalează că acest episod cu iepurele hăituit va fi reluat şi în DQ II, 73, pp. 579–580. Aici, protecţia pe care i-o oferă iepurelui Galateea subliniază indirect şi într-un cadru rustic nobleţea eroinei, care se comportă ca o prinţesă medievală ce acordă refugiu inviolabil cuiva urmărit pe nedrept.

Teolinda – îmi convine să mai rămân o vreme pe malurile astea, şi aşa, precum şi ca să nu-mi las neîncheiată povestirea începută, voi face precum îmi porunciţi.

Galateea şi Florisa o îmbrăţişară şi, oferindu-i încă o dată prietenia lor, îi făgăduiră să o slujească atâta cât avea să le stea în putere între timp, după ce tatăl Galateei şi ceilalţi păstori îşi întinseră pe malul pârâului limpede mantiile şi scoaseră din traiste o seamă de bucate ţărăneşti, le poftiră pe Galateea şi pe soaţele ei să mănânce împreună cu dânşii. Ele acceptară invitaţia şi, aşezându-se pe jos, izgoniră foamea care, cum ziua era bine înaintată, începuse a le chinui. Cu acestea şi cu câteva poveşti pe care, ca să mai treacă timpul, le istorisiră pastorii, veni ceasul obişnuit al reîntoarcerii în sat. Şi-atunci, Galateea şi Florisa, dând ocol turmelor lor, le adunară şi, în tovărăşia Teolindei şi-a celorlalţi păstori, o porniră încetul cu încetul către aşezare, iar în curmătura coastei, unde de dimineaţă dăduseră peste Elicio, auziră cu toţii naiul neiubitorului Lenio[72], păstor în al cărui piept niciodată nu-şi putuse afla sălaş iubirea, şi era atât de vesel şi de mulţumit din pricina asta, încât în orice taifas şi adunare de păstori s-ar fi găsit, nu avea alt gând decât să vorbească de rău dragostea şi pe îndrăgostiţi, iar toate cântările sale nu aveau decât acelaşi ţel. Şi din pricina acestei firi atât de ciudate era cunoscut de păstorii de pe acele meleaguri, detestat fiind de unii, preţuit de alţii. Galateea şi toţi cei ce veneau pe-acolo se opriră să asculte,

72 Lenio: Claude Allaigre nu e de acord cu sugestia ed. Estrada-Berdoy potrivit cărora numele ar deriva de la un supranume al lui Bacchus, Laeneus, ci îl plasează în tradiţia latină, ca pe un calc după Laenius sau Lenius, de la lenio „a calma, a potoli”, în raport cu Amor, deşi, după cum se va vedea mai târziu, când el însuşi va cădea sub farmecul exercitat de Gelasia („femeia de gheaţă”), ea însăşi ireductibil ostilă iubirii, sensul acesta al numelui va deveni activ, străduindu-se să combată glacialitatea păstoriţei.

pentru a vedea dacă Lenio, cum îi stătea în obicei, cânta ceva. Şi văzură apoi că, dându-i altui tovarăş de-al său naiul, începu să cânte în sunetul lui cele ce urmează:

LENIO

O vană, şleampătă precugetare, o stearpă şi smintită nălucire, un nu ştiu ce născut din amintire ce însuşiri, temei, fiinţă n-are;

O spulberată-n vânt speranţă mare, o-ndurerare zisă veselire, o noapte neagră fără de zorire, a minţii noastre oarbă o eroare sunt rădăcinile din care creşte himera aceasta veche proslăvită ce-n lume-amor ca nume-i dat să-şi poarte.

Şi inima în care-amor bălteşte de pe pământ să fie mazilită şi de-adăpost în Cer să n-aibă parte.

Pe când Lenio cânta ceea ce aţi auzit, sosiseră cu turmele lor şi Elicio şi Erastro, întovărăşiţi de îndureratul Lisandro, şi, părându-i-se că limba lui Lenio, vorbind de rău iubirea, mergea mai departe decât se cuvenea, Elicio voi să-i arate limpede că se înşela, şi, folosindu-se de aceeaşi idee a versurilor pe care Lenio tocmai le cântase, în clipa când tocmai soseau Galateea, Florisa şi Teolinda şi ceilalţi păstori, în sunetul naiului lui Erastro, începu să cânte astfel:

ELICIO

Merită cine pe lume[73]
umblă fără-n piept iubire.
Cerul să-l alunge cum e, şi pe lume prigonire.

Dragostea, virtute-ntreagă, împreună cu-alte multe, într-un singur cor se leagă prima cauză s-asculte;

merită să n-aibă nume cine-o duce la pieire, *scos din Cer să fie-anume, n-aibă-n lume găzduire*.

Chip frumos şi mândre feţe, fie ele muritoare, sunt

73 Glosa cântată de Elicio reia sub o formă aproximativă ultimele două versuri ale strofei tematice.

un semn şi-o îndrumare spre divina frumuseţe;

Iar pe-acel ce, – nourcă lume, n-are de frumos nici ştire.

Cerul să-l alunge cum e, *lumea nu-i dea găzduire*.

Dragostea în sine, – acolo, de nimica întinată, face lumea mai bogată cum lumina lui Apolo, iar pe-acel ce face spume când aude de iubire *să nu vadă Cerul cum e*, *lumea-nghită-l în neştire*.

Ştim iubirea că e plină de-nsuşiri o mie bune, căci printr-însa răul bun e, bunătatea-i mai deplină:

deci pe-acela pus pe glume şi cu-amoru-n războire, *n-aibă parte-n ceruri cum e*, *nici în lume să respire*.

E iubirea infinită dacă-n cinste creşte doar, iar prea iute stinsul jar e doar poftă mărginită;

şi pe-acel ce-i orb anume şi-o respinge în neştire *ardă-l foc din ceruri cum e*, *n-aibă-n lume cimitire*.

Nu mică le fu încântarea păstorilor îndrăgostiţi când văzură ce bine le apăra cauza Elicio, fără însă ca neiubitorul Lenio să fie mai puţin statornic în părerea sa: ba chiar voia să cânte din nou şi să arate în ce va fi cântat cât de puţină greutate aveau argumentele lui Elicio pentru a întuneca adevărul atât de limpede pe care pretindea el că-l susţine; dar tatăl Galateei, pe nume Aurelio cel venerabil, îi spuse:

— Nu te mai osteni acum, discernătorule Lenio, tot vrând să ne arăţi în cântecul tău ce simţi în inimă, deoarece drumul până-n sat e scurt şi pare-mi-se că ai avea nevoie de mai mult timp decât socoţi ca să te aperi de cele multe potrivnice părerii tale. Păstrează-ţi argumentele pentru un loc mai prielnic, căci într-una din zile vă veţi aduna tu şi Elicio cu alţi păstori la Izvorul cu Ardezii sau la Pârâul cu Palmieri, unde în mai mare linişte şi tihnă vă veţi putea susţine şi lămuri părerile diferite.

— Cea a lui Elicio e o părere – răspunse Lenio –, pe

când a mea nu e decât ştiinţă dovedită şi, într-un răstimp mai scurt sau mai lung, mă leg să mi-o susţin; doar n-o să lipsească un prilej, cum spui, mai prielnic pentru asta[74].

— Am să mi-l găsesc neapărat – răspunse Elicio –, căci regret că unei minţi atât de ascuţite cum e a ta, prietene Lenio, îi lipseşte cineva care să o poată struni şi înălţa, cum e dragostea cea pură şi adevărată, căreia i te arăţi atât de vrăjmaş.

— Te amăgeşti, o, Elicio! – replica Lenio – dacă-ţi închipui ca prin sofisme şi argumente sulemenite mă vei putea face să-mi schimb felul de a gândi, încât nu m-aş mai socoti bărbat dacă mi l-aş schimba.

— Pe-atât de rău – zise Elicio – este să te îndârjeşti în rău, pe cât e de bine să stăruieşti în bine, şi totdeauna i-am auzit pe bătrânii mei zicând că înţelepţii nu stau pe gânduri să-şi schimbe gândul.

— N-aş tăgădui-o – răspunse Lenio – dacă aş înţelege că părerea mea nu-i dreaptă, dar atâta timp cât experienţa şi raţiunea nu-mi dovedesc contrariul a ceea ce mi-au dovedit până acum, cred că opinia mea e la fel de adevărată pe cât e a ta de greşită.

— Dacă ar fi pedepsiţi ereticii iubirii – zise atunci Erastro de pe acum aş începe, prietene Lenio, să tai lemnele ca să fii ars precum cel mai mare eretic şi duşman pe care-l are dragostea.

— Şi chiar de n-aş vedea nimic alta despre dragoste decât că tu, Erastro, o urmezi şi eşti de partea îndrăgostiţilor – răspunse Lenio mi-ar fi de-ajuns ca să mă lepăd de ea cu o sută de mii de guri, dacă o sută de mii de guri aş avea.

— Prin urmare, Lenio – i-o întoarse Erastro –, ţi se pare că nu-s bun de îndrăgostit?

---

74 Nu Elicio, ci Tirsi va fi adversarul lui Lenio în marea dispută despre iubire (vezi infra, pp.248–259.)

— Ba dimpotrivă, mi se pare – răspunse Lenio – că tocmai cei de felul tău şi cu mintea ca a ta sunt potriviţi să-i fie slujitori, fiindcă şchiopul şi la cea mai măruntă poticnire dă cu burta de pământ, iar cine are puţină judecată de puţin are nevoie ca să şi-o piardă de tot. Şi cred în sinea mea că cei care se-nrolează sub steagul acestui viteaz căpitan nu sunt printre cei mai înţelepţi de pe lume, iar dacă totuşi au fost, în clipa în care s-au îndrăgostit au şi încetat a fi.

Mare fu supărarea ce-l cuprinse pe Erastro la spusele lui Lenio, şi-i răspunse astfel:

— Pare-mi-se, Lenio, că vorbele tale smintite merită altă pedeapsă decât cea a cuvintelor, trag însă nădejde că într-o bună zi vei plăti cele spuse acum fără ca nimic din ce vei spune în apărarea ta să te ajute.

— Dacă aş înţelege, văzându-te, Erastro – răspunse Lenio –, că eşti la fel de viteaz pe cât de îndrăgostit, ameninţările tale n-ar lipsi să mă înfricoşeze; cum însă ştiu că eşti la fel de înapoiat în cea dintâi privinţă pe cât de înaintat în cealaltă, ele mă fac mai degrabă să râd decât să mă sperii.

Aici Erastro îşi pierdu răbdarea şi, dacă n-ar fi intervenit Lisandro şi Elicio, care se aşezară între cei doi, i-ar fi răspuns lui Lenio cu mâinile, deoarece limba lui, tulburată de mânie, abia îşi mai putea îndeplini slujba. Tare mult le plăcură tuturor a cearta păstorilor şi mai cu seamă furia şi supărarea vădite de Erastro, aşa încât fu nevoie ca tatăl Galateei să readucă împăcarea prietenească între Lenio şi celălalt, deşi Erastro, dacă altminteri nu şi-ar fi pierdut respectul faţă de tatăl doamnei sale, n-ar fi făcut-o cu niciun chip. De îndată ce disputa se isprăvi, o porniră cu toţii bucuroşi spre sat; şi pe când se apropiau de el, frumoasa Florisa, în sunetul naiului Galateei, cântă sonetul acesta:

FLORISA

Oiţele să-mi crească frumuşele în codrul des, pe pajişti înverzite, şi calde veri şi ierni de frig zburlite belşug de iarbă şi de apă dă-le.

Ca-n vis să treacă nopţi şi zile cele ce stării păstoreşti îi sunt menite, şi-ale iubirii-arsuri nepotolite eu nu le simt, nici vechile-i belele.

Pe unu-l văd iubirea c-o tămâie, iar altul racilele i le-arată:

şi nu ştiu care-i de-adevăr departe şi nici cununa cui va să-i rămâie:

ci ştiu că de iubirea-adevărată, din mulţi chemaţi, puţini aleşi au parte[75].

Drumul li se păru scurt păstorilor, amăgiţi şi bine dispuşi de fermecătoarea voce a Florisei, care nu-şi încetă cântecul până când nu se apropiară de sat şi de colibele lui Elicio şi Erastro, care, împreună cu Lisandro, rămaseră la ele, luându-şi bun-rămas mai întâi de la venerabilul Aurelio, de la Galateea şi Florisa, care merseră-n sat cu Teolinda, şi de la ceilalţi păstori, fiecare dintre aceştia ducându-se acolo unde şi-o avea pe-a lui. În aceeaşi seară, nefericitul Lisandro îi ceru voie lui Elicio să se întoarcă pe meleagurile sale sau oriunde va fi putut, potrivit dorinţelor sale, să-şi sfârşească puţinul, după părerea sa, timp cât îi mai rămânea de trăit. Elicio, în ciuda tuturor argumentelor pe care se pricepu să i le-aducă şi-a infinitelor asigurări de adevărată prietenie, nu izbuti deloc să-l convingă să mai

---

75 „Multi enim sunt vocati, pauci vero electi”, Matei 20, 16. Cervantes secularizează aici, ca şi în numeroase alte locuri, literatura sacră sub o formă care aproape nu se mai practica, spune Avalle-Arce, precizând că în secolul al XV-lea profanul e exprimat în manieră sacră a lo divino), pe când în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea procesul este invers, de sacralizare a temelor profane. Vezi şi B.W. Wardropper, Historia de la poesía lírica a lo divino en la Cristiandad occidental, Revista de Occidente, Madrid, 1958.

rămână cu el măcar câteva zile. Şi astfel, nefericitul păstor, cu belşug de lacrimi şi suspinuri, îşi luă rămas-bun de la el, făgăduindu-i să-l înştiinţeze despre starea sa de oriunde se va fi aflat. Şi după ce fu petrecut de Elicio vreo jumătate de leghe de la coliba sa, îl îmbrăţişă din nou strâns şi, cu noi poftiri prieteneşti, se despărţiră, Elicio rămânând cu o mare durere la gândul celei ce-l apăsa pe Lisandro. Se întoarse astfel la coliba sa ca să-şi petreacă cea mai mare parte din noapte în închipuirile-i de îndrăgostit şi să aştepte ziua următoare pentru a se bucura de binele pe care i-l aducea vederea Galateei. Iar aceasta, după ce ajunse în sat, puse la cale ca ea, Florisa şi Teolinda să rămână singure; şi, găsindu-şi înlesnirea după dorinţă, îndrăgostita păstoriţă îşi continuă povestirea, după cum se va vedea în cartea a doua.

SFÂRŞITUL PRIMEI CĂRŢI A GALATEEI

Articol XI.

A DOUA CARTE A GALATEEI

Libere acum şi fără grijile pe care ar fi fost să le aibă de turmele lor în seara aceea, căutară să se retragă şi să se-ndepărteze cu Teolinda într-un loc unde, fără a fi stingherite de nimeni, să poată auzi ce mai lipsea din istorisirea iubirilor ei. Drept care merseră într-o grădină din casa Galateei şi, aşezându-se tustrele sub o boltă de vită verde şi impunătoare ce se întreţesea încâlcit printre nişte reţele de araci, după ce Teolinda repetă câte ceva din ce spusese, urmă zicând:

— După ce dansul nostru şi cântarea lui Artidoro s-au terminat – după cum v-am mai spus, frumoaselor păstoriţe –, toţi am crezut de cuviinţă să ne întoarcem în sat şi să aducem în templu jertfele solemne[76] şi, pentru că ni se

76 Ediţia Estrada-Berdoy atrage atenţia că sub termenii „templu” şi „jertfe solemne” se ascund practicile religioase catolice legate de sărbătorirea sfântului patron al satului, evocate însă în maniera păgân-

părea că solemnitatea sărbătorii ne dădea oarecum îngăduinţă, dacă nu ne ţineam prea meticulos de reculegere, să ne distrăm mai nestânjenit. Aşa că noi toţi, păstori şi păstoriţe, într-o buluceală bucuroasă şi veselă, ne-am întors în sat, fiecare stând de vorbă cu cine-i plăcea mai mult. Norocul şi stăruinţa mea, precum şi bunăvoinţa lui Artidoro, au rânduit ca, fără a părea deloc nefiresc, să mergem alături, astfel încât să putem vorbi tihnit de-a lungul drumului mai mult decât vorbiserăm, dacă fiecare în parte n-ar fi luat seama la datoria faţă de sine ca şi faţă de celălalt. În sfârşit, eu, ca să-l scot la poartă[77] – cum se zice –, i-am spus: „Ani ţi se vor fi părând, Artidoro, zilele de când eşti la noi în sat, căci se vede că-n al tău vei fi având poate îndeletniciri mai plăcute”. „Tot ce-aş putea nădăjdui de la viaţă aş da în schimb – răspunse Artidoro – pentru ca nu ani, ci veacuri să fie zilele ce trebuie să le petrec aici, deoarece, după ce se vor isprăvi ele, nu trag nădejde să am parte de altele care să-mi aducă mai multă mulţumire”. „Atâta de mare este – i-am răspuns eu – cea de vedea serbările noastre?” „Nu ele îi sunt izvorul – răspunse el –, ci putinţa de-a contempla frumuseţea păstoriţelor din satul vostru”. „Să fie adevărat – i-am replicat eu – că-n al tău lipsesc ciobăniţele frumoase?” „Adevărul e nu că acolo lipsesc – răspunse el ci că aici prisosesc, astfel încât una singură pe care am văzut-o e de-ajuns pentru ca, în comparaţie cu ea, cele de-acolo să fie socotite urâte”. „Curtenia te face să vorbeşti aşa, o, Artidoro! – am răspuns eu –, fiindcă ştiu bine că nu-i una în aşezarea noastră care să fie chiar atât de dăruită”. „Ştiu mai bine că-i adevărat

---

idilică practicată în literatura pastorală şi deja întâlnită. Termenul iglesia „biserică” are însă câteva ocurenţe semnificative în Galateea, mai ales în episodul Timbrio, unde unele accente localiste prevalează, dar şi supra, p. 57.

77 poartă: În text, sacarle a la barrera „a scoate în public”.

ce spun – răspunse el –, căci pe-aceea am văzut-o şi la celelalte m-am uitat”. „Poate ai privit-o de la distanţă, iar depărtarea de sat – am zis eu – te-a făcut să ţi se pară altfel de cum o fi”. „Aşa cum te văd pe tine – răspunse el – şi cum te privesc acuma, am privit-o şi-am văzut-o şi pe ea; şi-aş fi nespus de bucuros să mă fi înşelat, dacă frumuseţea nu-i va fi în armonie cu firea”. „Nu m-aş supăra să fiu eu cea de care vorbeşti, fiindcă mare plăcere trebuie să simtă cea proslăvită astfel şi lăudată pentru frumuseţea ei”. „Cu atât mai mult aş fi vrut eu – răspunse Artidoro – să nu fii tu”. „Dar ce-ai pierde – am răspuns eu – dacă, deşi nu e cazul, eu aş fi cea de care vorbeşti?” „Ce-am câştigat – răspunse el – ştiu bine; cât despre ce-aş avea de pierdut, sunt nesigur şi temător”. „Ce bine ştii să faci pe îndrăgostitul – am zis eu –, o, Artidoro!” „Mai bine ştii tu, o, Teolinda, să trezeşti dragostea!” – răspunse el. La asta i-am spus: „Nu ştiu dacă să-ţi spun, Artidoro, că eu una doresc ca niciunul dintre noi să nu fie cel amăgit”. La care el a răspuns: „Că eu unul nu mă amăgesc, sunt foarte sigur, iar dacă vrei şi tu să te dezamăgeşti, îţi stă la îndemână ori de câte ori vei vrea să-mi pui la încercare voinţa limpede de a te sluji”. „Ţi-o voi plăti pe măsură – i-am întors-o eu –, întrucât mi se pare că n-ar fi bine să rămân îndatorată cuiva pe un preţ atât de mic”. Chiar atunci, fără ca el să mai apuce a-mi răspunde, veni Eleuco, baciul, şi zise cu glas tare: „Hei, voinici păstori şi frumoase păstoriţe! Faceţi să vi se zvonească-n sat sosirea, intonând voi, păstoriţelor, vreo vilanelă, pentru ca sătenii să vadă cât ne străduim noi, cei de-aici, să ne-nveselim sărbătoarea”. Şi fiindcă nu se-ntâmpla ca vreo poruncă a lui Eleuco să nu fie ascultată, păstorii îmi dădură numaidecât mie întâietate să încep. Aşa că, prinzând prilejui şi folosindu-mă de cele petrecute cu Artidoro, am început să cânt vilanela aceasta:

În ţările iubirii[78]
nu-i ins desăvârşit, doar cel discret, cinstit.

Ca să ajungi la blândul iubirii plac te poartă secretul chiar la poartă drept cheie-n cinste-aflându-l;

şi calea nu e gândul că eşti înţelepţit, *ci doar discret, cinstit.*

Umană frumuseţe iubire-i vinovată de nu e cumpătată cu minte şi nobleţe;

Iar dragostea s-o-nveţe e-n stare înmiit *doar cel discret, cinstit.*

E lucru demonstrat şi nu poţi să-l tăgădui că-n vorbe-a pierde-ngădui tot ce tăcerea-a dat, dar cel înamorat nu fi-va hăituit *discret de-i şi cinstit.*

Când limba guralivă şi ochii prea-ndrăzneţi aduc necaz în vieţi şi suflete-ameninţă, scapi de-orice suferinţă şi eşti de chin scutit *discret de eşti, cinstit.*

Nu ştiu, frumoaselor păstoriţe, dacă a fost nimerit să cânt cele auzite de voi, ştiu însă bine că Artidoro a ştiut să se folosească de asta, deoarece, tot timpul cât a mai rămas la noi în sat, deşi mi-a vorbit de multe ori, a făcut-o cu atâta reţinere, tainã şi cinste, încât ochii trândavi şi limbile guralive n-au avut nimic de văzut şi de spus spre paguba reputaţiei noastre. Dar din pricina temerii mele că, odată isprăvit răstimpul cât făgăduise să rămână la noi în sat, Artidoro era nevoit să se întoarcă într-al său, m-am străduit, deşi cu preţul ruşinii, să nu-mi rămână în inima suferindă şi îngropat în tăcere ceea ce apoi ar fi fost de prisos să mai spun în absenţa lui Artidoro. Aşa că, după ce ochii mei au îngăduit alor săi să mă privească, limbile n-au

78 Poemul este un villancico, termen pe care aici l-am echivalat prin vilanelă; e o formă de poezie populară cântată cu diverse prilejuri villancicos cântate de Crăciun sunt asemănătoare colindelor noastre). Asemănătoare şi cu glosa, începe cu o strofă tematică (cabeza – xyy) dezvoltată în sextine iambice hepta- sau octosilabice prin reluarea unui vers din cabeza. Schema rimelor în strofe: abbaayy.

mai fost mute şi nici n-au lipsit să arate în cuvinte ceea ce până atunci ochii vădiseră cu toată limpezimea prin semne.

În sfârşit, aflaţi, dragi prietene, că într-o zi, găsindu-mă din întâmplare singură cu Artidoro, el, cu dovezi de iubire înfocată, dar cuviincioasă, mi-a dezvăluit dragostea adevărată şi cinstită pe care mi-o purta; şi cu toate că aş fi vrut atunci s-o fac pe mofturoasa plină de răceală, fiindcă mă temeam, cum v-am mai spus, că el avea să plece, n-am vrut să-l dispreţuiesc sau să-l alung, deoarece mi se pare că, din pricina amărăciunilor pe care le provoci şi le resimţi la începutul iubirii, cei nu prea experimentaţi întrale ei părăsesc încercarea şi renunţă la ea. Şi de-aceea i-am dat răspunsul pe care doream să i-l dau, rămânând astfel înţeleşi ca el să se ducă în satul său şi de-acolo, printr-o mijlocire cinstită, să trimită un peţitor din partea părinţilor lui; a rămas atât de mulţumit şi de satisfăcut la gândul acesta, încât nu mai isprăvea să numească norocoasă ziua în care ochii lui m-au privit. Cât despre mine, vă pot spune că nu mi-aş fi schimbat mulţumirea de-atunci pe nicio altă închipuire cu putinţă, fiind sigură că valoarea şi calitatea lui Artidoro erau atât de mari, încât tatăl meu ar fi bucuros să-l primească drept ginere.

Din clipa asta fericită, păstoriţelor, după cum aţi auzit, aşa cum era cea a iubirii noastre, nu mai rămâneau decât două, trei zile până la plecarea lui Artidoro, când soarta, ca una ce niciodată n-a cunoscut statornicia în ce-o priveşte, a rânduit ca o soră a mea doar niţel mai mică decât mine să se întoarcă în satul nostru din altul unde stătuse câteva zile acasă la o mătuşă de-a noastră care nu se simţea bine. Şi ca să vă daţi seama, doamnelor, ce ciudate şi neprevăzute împrejurări se-ntâmplă pe lume, vreau să auziţi una ce nu cred că nu vă va pricinui o neobişnuită uimire; şi anume că sora asta a mea despre care v-am vorbit şi care lipsise până atunci, seamănă cu

mine atât de bine la chip, statură, graţie şi vioiciune, de-oi fi având-o, încât nu numai cei de la noi din sat, ci până şi părinţii noştri de multe ori nu ne-au recunoscut şi i s-au adresat uneia în locul celeilalte, aşa încât, pentru a nu ne confunda, ne deosebeau după veşmintele diferite. Într-o singură privinţă, după câte cred, natura ne-a făcut cu totul diferite, şi anume prin firile noastre, cea a surorii mele fiind mai aspră decât ar fi avut nevoie mulţumirea mea şi, pentru că ea e mai puţin miloasă şi mai socotită, eu voi fi silită să plâng tot timpul cât îmi va mai dăinui viaţa.

S-a întâmplat, aşadar, că, de îndată ce a sosit în sat, dornică să-şi reia plăcuta îndeletnicire păstorească, s-a sculat foarte devreme a doua zi, mai mult decât aş fi vrut, şi, cu aceleaşi oi pe care de obicei le păzeam eu, s-a dus la păşune, iar pe mine, care aş fi vrut s-o urmez datorită mulţumirii pe care o simţeam văzându-l pe Artidoro al meu, tata, din nu ştiu ce pricină, m-a ţinut acasă toată ziua aceea, cea de pe urmă a bucuriilor mele. Căci în noaptea aceea, după ce-şi strânsese turma, sora mea mi-a spus, ca în secret, că trebuia să-mi spună ceva de mare însemnătate pentru mine. Eu, care m-aş fi putut gândi la orice altceva decât la ceea ce mi-a spus, am căutat să ne vedem curând între patru ochi, şi ea, oarecum schimbată la faţă, în timp ce eu îi aşteptam cu sufletul la gură cuvintele, începu a-mi spune: „Nu ştiu, surioară, ce să cred despre cinstea ta şi încă mai puţin ştiu dacă să trec sub tăcere ceea ce nu mă pot lipsi să nu-ţi spun, spre a vedea dacă poţi să aduci vreo scuză pentru vina ce-mi închipui c-o ai; şi, cu toate că eu aş fi obligată, ca soră mai mică, să-ţi vorbesc cu mai mult respect, se cade să mă ierţi, fiindcă în ce-am văzut astăzi vei găsi şi dezvinovăţirea de care-ţi vorbeam”. Când am auzit-o vorbind în felul acesta, nu ştiam să-i răspund altceva decât să-şi urmeze spusele. „Cată să ştii, surioară – urmă ea că azi – dimineaţă,

plecând cu oile noastre la păşune şi mergând singură cu ele pe malul răcorosului nostru Henares, când am trecut pe la plopii Sfatului, mi-a ieşit în întâmpinare un păstor pe care aş putea jura într-adevăr că niciodată nu l-am văzut pe meleagurile noastre şi care, cu ciudată îndrăzneală, a început să-mi adreseze saluturi atât de amoroase, încât am rămas ruşinată şi tulburată, fără a şti ce să-i răspund, iar el, fără a trage nicio învăţătură de minte din supărarea pe care, după cum cred, o arătam pe chip, s-a apropiat de mine, zicându-mi: «Ce-i cu tăcerea asta, frumoasă Teolinda, ultim refugiu al unui suflet ce te adoră?» Şi puţin a lipsit să nu-mi ia mâinile ca să mi le sărute, adăugând la ce-am spus un catalog de declaraţii de dragoste, de părea că le învăţase pe de rost. Mi-am dat numaidecât seama că şi el căzuse în greşeala în care şi mulţi alţii căzuseră, şi credea că vorbeşte cu tine, de unde am intrat la bănuială că dacă tu, surioară, nu l-ai fi văzut niciodată şi nici nu te-ai fi purtat atât de apropiat cu el, n-ar fi fost cu putinţă să cuteze a-ţi vorbi în felul acela. Din pricina asta m-a cuprins o asemenea supărare, încât abia puteam îngâna un răspuns, dar în cele din urmă i-am răspuns după cum merita obrăznicia lui şi aşa cum mi s-a părut că ai fi fost tu, surioară, silită să-i răspunzi unuia care ţi-ar vorbi cu atâta nestăpânire. Şi dacă în aceeaşi clipă n-ar fi sosit păstoriţa Liceea, i-aş fi adăugat asemenea vorbe, încât s-ar fi căit de-a binelea că mi le adresase pe-ale lui. Lucrul cel mai bun este că n-am vrut nicicând să-i arăt amăgirea în care se afla, ci a crezut că eu eram Teolinda, ca şi cum i-ai fi vorbit tu însăţi. În sfârşit, a plecat făcându-mă ingrată, nerecunoscătoare şi puţină la minte şi, atâta cât pot judeca după înfăţişarea pe care o avea, zău, surioară, mă prind că altă dată n-o să mai cuteze a-ţi vorbi, chiar dacă te-ar întâlni între patru ochi. Ce vreau să ştiu e cine este păstorul acesta şi ce conversaţie aţi avut, de s-a putut

naşte din ea îndrăzneala lui de a-ţi vorbi cu atâta neobrăzare”.

Las discernământul vostru să-şi închipuie, discernătoare păstoriţe, ce mi-a putut simţi sufletul la auzul celor povestite de sora mea. Ci, în sfârşit, ascunzându-mă cât am putut mai bine, i-am spus: „Mi-ai dat cel mai mare ajutor din lume, soră Leonarda – căci aşa o cheamă pe răvăşitoarea tihnei mele –, că m-ai scutit cu vorbele tale aspre de scârba şi frământarea pe care mi le pricinuiau cuvintele necuvenite ale păstorului de care spui, un străin aflat de vreo opt zile la noi în sat şi-n mintea căruia a-ncăput atâta sfruntare şi nebunie, încât, oriunde mă vede, se poartă cu mine aşa cum ai văzut, dând de înţeles că mi-a câştigat simţirile. Şi cu toate că l-am dezamăgit, poate cu vorbe şi mai aspre decât cele pe care i le-ai spus tu, el nu-nceteaza să stăruie în îndârjirea lui. Şi, zău, surioară, abia aştept să vie ziua de mâine ca să mă duc şi să-i spun că, dacă nu se leapădă de înfumurarea lui, să se-aştepte la deznodământul pe care mereu i l-am pus în faţă”. Şi acesta era adevărul, dulci prietene, aş fi dat oricât mi s-ar fi cerut ca să se facă iarăşi ziuă doar ca să mă duc şi să-l văd pe Artidoro al meu şi să-l dezamăgesc de greşeala în care căzuse, temându-mă ca nu cumva, la răspunsul aspru şi ursuz dat de către sora mea, să nu nesocotească înţelegerea noastră şi să facă ceva spre paguba ei.

Lungile nopţi ale nesuferitului decembrie nu l-ar fi îndurerat mai mult pe îndrăgostitul ce-ar fi aşteptat o mulţumire de la ziua următoare pe cât m-a chinuit pe mine noaptea aceea, deşi una din cele mai scurte ale verii, într-atâta îmi doream să se lumineze de ziuă ca să mă duc să văd lumina prin care vedeau ochii mei. Şi astfel, înainte ca stelele să-şi piardă de tot strălucirea, stând încă la-ndoială dacă era noapte sau zi, împinsă de dorinţa mea, sub cuvânt

că scot oile la păscut, am ieşit din sat şi, zorindu-mi mai tare ca de obicei turma la mers, am ajuns în locul unde alteori obişnuiam să-l găsesc pe Artidoro, şi l-am regăsit pustiu şi fără nimeni care să-mi dea o veste despre el, drept care inima nu puţin mi-a zvâcnit, aproape ghicind adevărul ce-o aştepta. De câte ori, văzând că nu-l găseam, n-am vrut cu glasul meu să rănesc văzduhul, strigând numele iubit al iubitului meu Artidoro, şi să spun: Vino, comoara mea, căci eu sunt adevărata Teolinda care te îndrăgeşte şi te iubeşte mai mult decât pe sine însăşi!, numai că teama ca vorbele mele să nu fie auzite de altcineva m-au făcut să păstrez tăcerea mai mult decât aş fi vrut. Şi astfel, după ce-am bătut în lung şi-n lat tot malul şi crângul molcomului Henares, m-am aşezat ostenită la poalele unei sălcii înverzite, aşteptând ca soarele să-şi răspândească pe deplin razele pe toată faţa pământului pentru ca, la lumina lor, să nu rămână tufiş, peşteră, desiş, bordei sau colibă pe unde să nu-mi caut comoara. Ci nici nu apucase bine noua lumină a-ţi îngădui să distingi culorile, că numaidecât mi se înfăţişă ochilor un plop argintiu cu scoarţa groasă aflat în faţa mea, pe care, ca şi pe mulţi alţii, am văzut scrise nişte litere, întipărite acolo, în care am recunoscut numaidecât mâna lui Artidoro şi, ridicându-mă grabnic pentru a vedea ce spuneau, am văzut, frumoaselor păstoriţe, următoarele:

Preafrumoasă păstoriţă[79]

peste orice-nchipuire, îţi găsesc asemuire doar în inima-ţi de criţă;

eu fidel, tu schimbătoare, semănând în fel şi chip ce promiţi doar în nisip şi ce sper eu doar în boare.

Zău, nicicând n-aş fi crezut că în ce-am văzut încape după *da*, şi foarte-aproape, şi-un *nu* trist, amar şi slut, ci eu

79 Poem în hepta- şi octosilabi trohaici, grupaţi în strofe castiliene castellanas) de opt versuri rimate după schema: abbacddc.

nu m-aş fi-nşelat soarta de mi-aş fi privit cum la nurii tăi, ţintit, ochii mei au căutat.

Căci prin graţia ta aleasă cât primeşti şi-mparţi şi legi, tu cu nenorocu-mi negi şi-ncurci totul ca-ntr-o leasă.

Ochii tăi mă amăgiră, plini deşi păreau de milă.

Ochii tăi mă mint, copilă, ci ai mei au ce-ţi greşiră?

Spune-mi, păstoriţă crudă:

au pe cine n-amăgesc ochii tăi cuminţi, firesc, miere-n vorba-ţi de-i s-audă?

Ştiu de mult acum, prea bine, că şi mai puţin de-ai face, cu-nlesnire m-ai preface în rob ţie şi pe mine.

Literele-n scoarţă tare ce voi scrijeli curând creşte-vor mai mult, pe rând, decât crezul tău, se pare;

tu pe buze doar ţi-l fluturi şi-n făgăduinţi deşarte, nu ca-n stâncile nesparte stând la vânt şi valuri scuturi.

Tu, mai aspră-n răutate ca o viperă sub talpă, tu, frumoasă, dar şi calpă, crudă-n graţiile-ţi toate:

nemiloasele-ţi porunci ţi le voi plini în tot, căci dorinţele-mi nu pot ţie-a se opune-atunci.

Voi sfârşi-n exil, dovadă că tu bine-ai să trăieşti, dar cumva să te păzeşti ca Amor să nu te vadă, căci în dansul amoros, fie şi preacrud amorul, pe cuvântul dat piciorul nu vrea strâmb să-l pui pe dos.

După cum în frumuseţe pe-orişice femeie-ntreci, şi-n cuvânt credeam că-n veci de la tine-au ce să-nveţe;

ci din pătimirea-mi ştiu că în tine-a vrut natura ca de înger s-ar figura, firea însă de-argint-viu.

Dacă vrei să ştii ce drum spre sfârşit ia viaţa-mi tristă, urma sângelui insistă să te duci unde-s acum;

şi deşi nu-ţi pasă-n cale de iubirea-mi şi de-acord, nu-mi lipsi şi trupul mort de un trist şi ultim *vale*[80].

Aspră-ai fi mai rău ca toate, ca un diamant mai dură dac-un leş şi-o groapă-n ură mila-a-ţi stoarce nu ţi-o poate;

---

80 vale: Latinism folosit aici ca formulă de despărţire de un defunct.

În necaz însă-i şi-un bine şi o dulce mângâiere:
viu de-am parte doar de fiere, mort să fiu jelit de tine.

Ce cuvinte fi-vor îndestulătoare, păstoriţelor, spre a vă face să înţelegeţi culmea durerii ce mi-a cotropit inima când am înţeles cu limpezime că versurile pe care le citisem erau ale iubitului meu Artidoro? Dar n-am de ce să v-o spun atât de apăsat de vreme ce n-a ajuns la apogeul trebuincios pentru a-mi pune capăt vieţii, pe care, de-atunci, mi-o urăsc atât de tare, încât n-aş putea simţi şi cunoaşte o mai mare plăcere decât s-o pierd. Suspinurile pe care le-am scos atunci, lacrimile pe care le-am vărsat, jeluirile pe care le-am înălţat au fost astfel şi-atât de multe, încât nimeni nu m-ar fi auzit fără să mă socoată drept nebună.

Pe scurt, am ajuns într-o asemenea stare, încât, fără a mai lua seama la datoriile faţă de reputaţia mea, m-am hotărât să-mi părăsesc patria cea dragă, părinţii iubiţi şi scumpii mei fraţi şi să-mi las turma cea nevinovată să se păzească singură. Şi fără a mai sta pe gânduri, altele decât cele pe care le-am socotit trebuincioase placului meu, îmbrăţişând înmiit scoarţa pe care se aşezaseră mâinile lui Artidoro al meu, am plecat din acel loc cu gândul de-a ajunge pe malurile acestea, unde ştiu că Artidoro îşi are sălaşul şi-şi duce veacul, ca să văd dacă a fost atât de nechibzuit şi de crud cu sine, încât să fi dus la îndeplinire cele scrise de el în ultimele versuri: căci dacă ar fi aşa, de pe acum vă făgăduiesc, prietene dragi, că nu vor fi mai mici dorinţa şi iuţeala de a-l urma în moarte decât mi-a fost simţirea cu care l-am iubit în viaţă. Dar vai mie, tare cred că nu-i bănuială să nu se dovedească adevărată spre paguba mea, de vreme ce, sosită de nouă zile pe malurile astea răcoroase, n-am avut nicio veste despre ceea ce doresc; şi deie Domnul, când le voi afla, să nu fie cele din urmă de care mă tem. Vedeţi, dar, discernătoarelor

ciobăniţe, jalnica desfăşurare a vieţii de îndrăgostită. V-am spus cine sunt şi ce caut; dacă aveţi veşti despre mulţumirea mea, dăruiască-v-o soarta pe cea mai mare pe care v-aţi dori-o, numai să nu mi le-ascundeţi.

Cu atâtea lacrimi îşi însoţea spusele îndrăgostita păstoriţă, încât ar fi avut cu adevărat inimă de criţă cine nu şi-ar fi simţit-o sfâşiată de ele. Galateea şi Florisa, miloase din fire, nu şi le putură stăpâni pe-ale lor şi nici nu lipsiră, cu cele mai blânde şi de cel mai mare ajutor vorbe de care-au fost în stare, să o mângâie, sfătuind-o să rămână câteva zile împreună cu ele: poate voi-va soarta ca pe durata lor să afle vreo veste despre Artidoro, căci Cerul n-ar îngădui ca un păstor cu atâta discernământ cum îl zugrăvise ea să-şi pună capăt, printr-o amăgire atât de ciudată, cursului înfloritorilor săi ani; şi s-ar putea prea bine ca Artidoro, revenit cu vremea la gânduri şi ţeluri mai bune, să se întoarcă şi să-şi revadă patria dorită şi pe bunii săi prieteni, din care pricină acolo, mai curând ca-n oricare altă parte, să poată trage nădejde a-l găsi. La aceste vorbe ca şi la altele, păstoriţa, mângâiată cât de cât, se bucură să rămână cu ele, fiindu-le recunoscătoare pentru favoarea arătată şi pentru dorinţa pe care-o dovedeau de a-i readuce mulţumirea. Într-acestea, noaptea senină, în timp ce carul înstelat zorea pe cer, dădea semne că noua zi se apropia; şi păstoriţele, împinse de dorinţa şi trebuinţa odihnei, se ridicară şi se retraseră din răcoroasa grădină în odăile lor. Ci limpedele soare nici nu risipise şi nu alungase bine ceaţa deasă ce se răspândeşte de obicei prin văzduh în răcoarea zorilor, că cele trei păstoriţe, părăsindu-şi paturile lenevoase, reveniri la obişnuita îndeletnicire de a-şi duce turmele la păscut, Galateea şi Florisa nutrind cu totul alte gânduri decât cel ce-o apăsa pe frumoasa Teolinda, care mergea atât de tristă şi de gânditoare, încât te minunai văzând-o. Şi din pricina asta, Galateea, ca să

vadă dacă era cu putinţa să o distreze cumva, îi făcu rugămintea ca, dându-şi niţel la o parte melancolia, să binevoiască a cânta câteva versuri în sunetul naiului Florisei. La care Teolinda răspunse:

— Dacă aş înţelege că multă mea îndreptăţire de a plânge s-ar micşora cumva prin cea puţină de a cânta, frumoasă Galateea, ar trebui să mă ierţi că nu ţi-aş îndeplini rugămintea; cum ştiu însă din experienţă că tot ce-mi rosteşte limba cântând, inima îmi îndoliază plângând, am să fac după voia ta, căci astfel, fără a merge în răspărul dorinţei mele, ţi-o voi îndeplini pe-a ta.

Şi de îndată păstoriţa Florisa îşi făcu auzit naiul, în sunetul căruia Teolinda cântă următorul sonet:

TEOLINDA

Măcar prin chinu-mi ştiu cum azi mă leagă puterea crudă-a-nşelăciunii clare şi cum Amor, spre rău-mi, ţine tare viaţa să-mi dea când temerea mi-o neagă.

Sufletul meu de carne se dezleagă, dus după ceea ce, destin bizar e, mi-l chinuie cu-atâta-nverşunare, încât de bine-i stors, de rău se roagă.

Dacă trăiesc, trăiesc doar prin speranţă că, deşi-abia mai pâlpâie şi-i goală, de forţa dragostei mi se agaţă.

Oh, ferm debut, fragilă inconstanţă, amară sumă-n dulce socoteală, cum mă lipsiţi voi, pas cu pas, de viaţă!

Nici nu isprăvise bine Teolinda să-şi cânte sonetul pe care l-aţi ascultat, că cele trei păstoriţe auziră din dreapta lor, de pe coasta unei văi răcoroase, zvonul unui n-ai atât de dulce, încât toate, cuprinse de uimire, se opriră pentru a savura cu şi mai multă luare-aminte armonia cea suavă. Şi-n scurt timp auziră că sunetului de n-ai i se alătura armonios cel al unui mic rebec, cu atâta farmec şi dibăcie, încât cele două păstoriţe, Galateea şi Florisa, erau uimite, încercând să-şi imagineze cine puteau fi păstorii ce cântau cu atâta armonie, deoarece îşi dădură seama că niciunul

dintre cei cunoscuţi de ele, cu excepţia lui Elicio, nu era atât de dibaci la muzică. Teolinda zise atunci:

— Dacă nu mănşală urechile, frumoaselor păstoriţe, cred că-i aveţi azi pe malurile voastre pe cei doi renumiţi şi faimoşi păstori Tirsi şi Damón[81], de fel din patria mea; cel puţin Tirsi, care s-a născut în faimosul Complutum, oraş întemeiat pe malurile Henaresului nostru. Şi Damón, prietenul său intim şi desăvârşit, dacă nu sunt greşit informată, îşi are obârşia în munţii Leonului şi-a fost crescut în renumita Mantua Carpentanea[82]: atât de eminenţi amândoi în toate felurile de discernământ, ştiinţe şi îndeletniciri lăudabile, încât sunt cunoscuţi nu numai între hotarele ţinutului nostru, ci în întreaga ţară cunoscuţi şi preţuiţi. Şi să nu vă-nchipuiţi, păstoriţelor, că ingeniozitatea acestor doi păstori se întinde doar la cunoaşterea celor de trebuinţă stării păstoreşti, ci mult mai mult, încât nevăzutele cerului şi neştiutele pământului, după nume şi moduri bine întemeiate, sunt predate şi discutate de ei. Sunt tulburată gândindu-mă ce pricină îi va fi făcut pe Tirsi să o părăsească pe dulcea şi iubita-i Filis, şi pe Damón, pe frumoasa şi cinstita-i Amarili: Filis de către Tirsi, Amarili de către Damón, atât de iubite, încât nici în satul nostru, nici în împrejurimile lui nu-i nimeni, şi

---

81 Tirsi şi Damón: Sub aceste nume convenţionale de rezonanţă virgiliană se ascund două personaje reale, poeţi admiraţi de Cervantes, care le consacră şi un loc privilegiat în finalul „Cântului Caliopei” (vezi infra, strofele 108–111, pp. 398–399). Tirsi e Francisco de Figueroa (1536–1617), născut la Complutum (Alcalá de Henares), unul din cei mai însemnaţi reprezentanţi ai unei lirici de inspiraţie petrarchizantă şi garcilasistă, admirată de Cervantes însuşi: contemporanii îl numeau „El Divino”. Înainte de a muri, el a poruncit să i se ardă toate poeziile. Cele salvate i-au fost editate abia în 1626, la Lisabona. Damón este Pedro Laínez (sau Laynez, c. 1538–1584), poet petrarchizant şi el, mare prieten al lui Figueroa şi al lui Cervantes.

82 Mantua Carpentanea: Numele latin al Madridului.

nici în câmpie, pădure, pajişte, izvor sau râu, care să nu aibă deplină cunoştinţă de înfocatele şi cinstitele lor iubiri.

— Încetează acum, Teolinda – zise Florisa – să ni-i mai lauzi pe păstorii aceştia, căci e mai însemnat pentru noi să ascultăm ce cântă în mers, deoarece mi se pare că n-au mai puţin farmec în voci decât în muzica instrumentelor.

— Dar ce-o să spuneţi – replică Teolinda – când o să vedeţi că mai presus de toate acestea stă desăvârşirea poeziei lor, care a făcut ca unuia să-i fie atribuit chiar renumele de divin, iar celuilalt de mai mult decât omenesc?

În timp ce stăteau astfel de vorbă, păstoriţele văzură că pe o coastă a văii prin care mergeau ele îşi făcură apariţia doi păstori bine făcuţi şi mândri la stat, unul din ei niţel mai în vârstă decât celălalt; înveşmântaţi, deşi ciobăneşte, în aşa fel, încât aduceau după port şi ţinută mai mult a curteni eleganţi decât a cirezari munteni. Fiecare purta câte un cojoc bine croit din lână albă foarte fină, cu garnituri roşcate şi cafeniu-închis, culorile cele mai îndrăgite de către păstoriţele lor; de umeri le atârna câte o traistă, nu mai puţin arătoase şi împodobite decât cojoacele; erau încununaţi cu laur verde şi ierburi proaspete, cu bâte răsucite sub braţe. Nu-i însoţea nimeni şi erau atât de absorbiţi de muzica lor, încât se scurse mult timp până le observară pe păstoriţele ce mergeau pe aceeaşi coastă, nu puţin minunate de farmecul nobil şi graţia păstorilor, care, începând unul şi replicând celălalt, cântau cele ce urmează:

DAMÓN

Tirsi, când trupul solitar departe[83]

decis ţi-l duci, deşi-mpotriva vrerii, de sufletul ce-n

83 Dialog în terţine iambice, endecasilabice; în traducere am folosit şi decasilabi.

raze ţi se-mparte:

cum de nu-ţi dai în viers drumul durerii, când ai atâtea drepturi a te plânge că tihna ţi s-a tulburat tăcerii?

TIRSI

Damón, dacă biet trupul ţi se strânge pe jumătate, fără suflet, iată, şi, fără ce-i mai bun în el, se frânge, de ce virtute-ori ins va fi mişcată limba, ce ca şi moartă mi-o socot, când viaţă-n suflet şi-are doar păstrată?

Şi chiar de parcă-aud, văd şi simt tot, nălucă sunt, de-amor doar plămădită, şi să trăiesc doar prin nădejde pot.

DAMÓN

O, norocoase Tirsi, pizmuită de mine soarta ţi-e pe drept cuvânt, căci dintre toate-i mult de Amor iubită!

Absenta doar îţi taie din avânt, dar sprijinul speranţei ferm îl ai, ea sufletu-ţi ridică de-i înfrânt.

Ci eu, dac-am ajuns unde sunt, vai, al fricii pumn de gheaţă mă sfâşie şi lăncile dispreţului încai!

Socoate-ţi viaţa moartă, chiar mai vie, păstorule, de-ţi pare, căci lumină mai plină dă murind, cum o făclie.

Nici timpu-n zboru-i sprinten nu m-alină nici tot ce e-n absenţă mângâiere sufletul mai puţin nu-mi învenină.

TIRSI

Nicicând amorul ferm şi pur scădere nu pate-n lungul despărţirii-amare, ci-şi ia, fidel, din amintiri putere.

Aşa că-ndrăgostitul şansă n-are, perfect fiind, absenţei, scurtă-ori lungă, poverile să-i facă mai uşoare.

Căci amintirea poate-oricând s-ajungă la lotu-ascuns de-amor în scumpe arce, ca mintea cu icoana-i s-o străpungă.

Şi-acolo blând tăcând povestea-şi toarce de rău ori bine, după cum orbeşte iubind sau nu, privirea şi-o întoarce.

Şi sufletu-mi de-l vezi că nu jeleşte, e că mi-o văd pe Fili-n piept, vibrând, cerându-mi cânt să-nstrun, cum îşi

voieşte.

DAMÓN

Dacă-n frumosul chip al ei curând ai fi văzut că Fiii, la plecare, te-ar fi dispreţuit măcar şi-n gând, ştiu, Tirsi înţelepte, că-ntristare te-ar fi cuprins cum astăzi şi pe mine, când am văzut contrar cum îţi apare.

TIRSI

Damón, prin ce ţi-am spus mă simt mai bine şi rău-absenţei, grav, mi-l domolesc şi plec voios, de plec ori stau, cum vine.

Căci ea, ce pe pământ, cum socotesc, veni ca pildă a frumuseţii-eterne, marmuri cerând, cununi şi templu-obştesc, prin zelu-i şi virtutea-i rară-aşterne pe ochii poftitori opac zăbranic, ca niciun adversar să mă consterne.

Supunerea ce-n chip deloc tiranic sufletu-mi sufletului ei dedică vrea numai s-o ador, calm şi titanic, şi cum spre ea iubirea-mi se ridică şi Fili ştie, – atunci şi ea – mi răspunde şi bucurii îmi dă şi-alungă frică.

DAMÓN

Ferice Tirsi, plină să-ţi abunde în veacuri mulţumirea şi în pace la adăpostul dragostei fecunde!

Eu însă-mpins de soartă în nepace şi-n stări cumplite-atâta de incerte, sărac în plac, bogat în nenoroace, mai bine-ar fi să mor, căci mort, da, cert e că de Amarili-n rău n-aş mai fi dus cu-aşa iubiri ingrate şi deşerte.

Frumoasă cum nici cer, nici soare nu-s, dar mie mai ca diamantul dură[84], la bine-mi leneşă, la rău-mi sus!

---

84 J.B. Avalle-Arce (ed. cit., p. 146, n. 12) semnalează că, aici, discursul lui Cervantes se desfăşoară în umbra lui Garcilaso, detectând ecouri din două celebre versuri ale acestuia: „Oh más dura que mármol a mis quejas…!” (Egloga I, v. 59) şi „Flérida, para mi dulce y sabrosa…” (Egloga III, v. 305), după cum şi în comparaţia, întâlnită la ambii poeţi, între iubită şi acţiunea vânturilor. Primul vers citat din Garcilaso va fi de altfel ales de către Cervantes ca vers final în octavele lui Lenio (vezi

Ce crivăţ, acvilon, coşarvă, – n ură te-au înlemnit, aşa că azi poruncă îmi dai să fug de-a ta căutătură?

O, păstoriţo, în străin m-aruncă pământ să mor amarnica-ţi osândă la fiare, juguri, lanţuri, caznă, muncă.

TIRSI

Pentru că daruri multe, fire blândă.

Damón iubite, milostivul Cer ţi-a dat, şi-n minte-atâta-n ascuţimi dobândă, alină-ţi plânsul, jalea şi, cum sper, gândeşte-te că nu fără-ncetare de soare arşi suntem şi prinşi de ger.

Ce vreau să zic e că nu pururi are doar păsuri line drumul şi prelinse, spre a ne purta spre binele din zare:

că uneori, chiar şi prin curse-ntinse, departe parcă de plăceri şi glorii, ne poartă către mulţumiri nestinse.

Mai aminteşte-ţi, drag amic, istorii şi mai plăcute ce Amor îţi dete, mai darnic altă dată şi-n victorii;

şi, dacă poţi, mai cată pe-ndelete şi amăgiri mai dulci ca să-ţi adoarmă un timp sufletul greu şi să-l desfete.

DAMÓN

Dar gerul care-n foc aprins mă darmă şi focul care ne-ncetat măngheaţă au cine le-ar putea lipsi de armă?

În van trudeşte, – n van de-orice se-agaţă, păstorule, rănitul care-ncearcă să-i dea, pe gustul său, iubirii faţă, căci, prisosind iubirea, soarta-i bearcă.

Aici luă sfârşit cântul neîntrecut al dăruiţilor păstori, dar nu şi plăcerea cu care-i ascultaseră păstoriţele: ele ar fi vrut mai degrabă să nu se fi terminat atât de repede, întrucât nu era dintre cele pe care le auzi la tot pasul. Până una, alta, cei doi chipeşi păstori îşi îndreptară paşii către locul unde se aflau păstoriţele, ceea ce Teolindei nu-i conveni, deoarece se temea să nu fie recunoscută de ei, drept care o rugă pe Galateea să se abată din drum. Aceasta făcu întocmai şi, pe când cei doi treceau, Galateea

---

infra, pp. 427–428).

auzi că Tirsi îi spunea lui Damón:

— Iată, prietene Damón, malurile pe unde-şi mână Galateea turma la păscut şi pe unde şi-o aduce pe-a lui şi îndrăgostitul Elicio, prietenul tău intim şi ales, căruia deie-i norocul în iubire succesul meritat de dorinţele lui cinstite şi nobile. Sunt multe zile de când eu unul nu mai ştiu încotro îl duce soarta, dar după cum am auzit spunându-se despre firea rezervată a discernătoarei Galateea, după care e mort el, teamă mi-e că-i mai mult de plâns decât bucuros.

— Nu m-aş mira deloc – răspunse Damón căci, cu oricâte haruri şi daruri aparte a îmbogăţit-o cerul pe Galateea, tot femeie a făcut-o, şi-n fiinţa ei plăpândă nu se găseşte totdeauna cunoaşterea necesară şi care-i face trebuinţă celui ce-şi pune în joc pentru ele nimic mai puţin decât viaţa. Ce-am auzit eu despre dragostele lui Elicio e că o adoră pe Galateea fără a trece pragul cuviinţei datorate cinstei sale, şi că discernământul Galateei e atât de mare, încât nu dă semne nici că l-ar iubi, nici că l-ar detesta pe Elicio, astfel încât nefericitul ins e supus unor nenumărate accidente contrarii, nădăjduind ca timpul şi soarta, mijloace aproape de prisos, să-i lungească ori să-i scurteze viaţa, mai sigur fiind că i-o scurtează decât că i-o întreţin.

Până aici putu auzi Galateea discuţia păstorilor despre ea şi Elicio, şi mulţumirea nu-i fu mică, deoarece înţelese că ceea ce dădea în vileag faima despre faptele ei se întemeia doar pe gândul ei curat. Şi chiar din clipa aceea se hotărî să nu facă pentru Elicio nimic ce nu s-ar dovedi adevărat în cele date în vileag de către faimă cu privire la gândurile ei. Între timp, cei doi păstori arătoşi, cu paşi indecişi, se îndreptau puţin câte puţin spre sat, dorind să participe la nunta norocosului păstor Daranio, care se cununa cu Silveria cea cu ochii verzi; aceasta a fost

una din cauzele pentru care-şi părăsiseră turmele şi se duceau în satul Galateei. Când însă nu le mai rămăsese mult drum de făcut, auziră din dreapta lor zvonul unui rebec ce răsuna armonios şi dulce, iar Damón, oprindu-se, îl apucă de braţ pe Tirsi şi zise:

— Aşteaptă şi-ascultă un pic, Tirsi, căci, dacă urechile nu mă mint, sunetul ce-mi ajunge la ele vine de la rebecul bunului meu prieten Elicio, căruia natura i-a dăruit atâta har în multe şi diferite priceperi, după cum le vei auzi dacă-l vei asculta şi le vei cunoaşte dacă-l vei frecventa.

— Să nu crezi, Damón – răspunse Tirsi –, că n-am apucat până acum să cunosc bunele înzestrări ale lui Elicio, căci de mult mi le-a învederat faima. Taci însă acum şi să ascultăm dacă ceea ce cântă ne va da vreun semn limpede despre starea vieţii lui.

— Bine zici – replică Damón –, dar, ca să-l auzim mai bine, va trebui să ne apropiem prin frunzişurile acelea, aşa încât, fără a fi văzuţi de el, să-l ascultăm de mai aproape.

Aşa făcură şi se-aşezară într-un loc atât de prielnic, încât niciun cuvânt din ce spuse ori cântă Elicio nu lipsi să fie auzit, ba chiar notat de ei. Elicio se afla în tovărăşia prietenului său Erastro, de care numai rareori se despărţea, de dragul desfătării şi al plăcerii culese din buna conversaţie cu el, şi toate sau cele mai multe ceasuri din zi şi le petreceau cântând din gură sau la instrumente. Şi-n clipa aceea, luându-şi rebecul Elicio şi naiul Erastro, Elicio începu următoarele versuri:

ELICIO

Învins de-un gând puternic de iubire,[85] în chin, cu mulţumire, fără ca altă glorie să-mi vreau decât ce stăruie-

85 Poemul acesta e scris în sextetos lira, adică în strofe de şase versuri în care alternează endecasilabi şi octosilabi, respectiv decasilabi şi heptasilabi iambici. Schema rimelor: aabbcc.

n memorie, fiindcă necurmat ea mi se-arată de-ale iubirii laturi liberată.

Cu ochii sufletului nu pot încă să văd în pace-adâncă chipul vrăjmaşei mele, slavă şi cinste-a tot ce stă sub stele, iar cei trupeşti rămân, privindu-şi ţintă, orbi c-au văzut un soare cum l-alintă.

Oh, grea robie, dulce-al meu nesaţ!

Oh, preaputernic braţ

Al lui Amor, ce-n stare ai fost, ingrat, să nu-mi mai dai ce pare că-mi promiteai, când luam peste picior, liber, şi arc, şi cucura-ţi de zor.

Ce frumuseţi, ce braţe diafane mi-ai arătat, tirane!

Cât mi te-ai mai muncit grumazul ca să-mi vezi în laţ poprit!

Învins însă-ai fi fost în lupta-aceea, de n-ar fi fost pe lume Galateea.

Ea singură, ea numai, izbutit-a, lovind cu sârg, cumplita, inima nesupusă şi gându-mi liber să-mi robească-n husă, ce, de nu mânclinam voinţei sale, s-ar fi-mpietrit în dur oţel de zale.

Au libertatea cum să mi-o mai cer sub chipul cel sever şi mai frumos ca soarele-n amiază al celei ce odihna mi-o retează?

Vai, chip ce în ţărână arată ce comori în cer se-amână!

Natura cum putu s-adune-ntr-una asprime ca-n niciuna şi-atâta frumuseţe, atâţia nuri cu-atâta-n ei bruscheţe?

Ci scrisa mea admite spre paguba-mi contrarii-acum unite.

E-atât de lesne bietei mele soarte să-mi vadă-amara moarte cu dulcea viaţă-alături, şi rău, şi bine sub aceleaşi pături, că-ntre opuşi tendinţa nădejdea e să scadă, nu dorinţa.

Îndrăgostitul păstor nu cântă mai mult şi nici Tirsi şi Damón nu vrură să mai stea locului, ci, dând despre ei îndrăzneaţă şi neaşteptată mărturie[86], se îndreptară spre locul unde stătea Elicio, care, de cum îi văzu, recunoscându-l pe prietenul său Damón, cu incredibilă bucurie îi ieşi în întâmpinare, spunându-i:

— Ce sorti au rânduit, discernătorule Damón, să ni-i faci atât de prielnici pe-ai noştri datorită prezenţei tale pe-aceste maluri ce de-atâta vreme îţi duc dorul?

— Nu pot fi decât buni – răspunse Damón – de vreme ce m-au îndrumat să te văd, o, Elicio, lucru pe care-l preţuiesc cu-atât mai mult, cu cât mi-l doream mai tare, obligat fiind de prietenia ce-ţi port. Dar dacă ai vreun temei să spui ce-ai spus, este că-l ai în faţa ta pe faimosul Tirsi, glorie şi onoare a pământului castilian.

Când auzi că acela era Tirsi, cunoscut de el doar după faimă, Elicio, întâmpinându-l cu multă curtenie, îi zise:

— Bine ţi se potriveşte înfăţişarea plăcută, renumitule Tirsi, cu cele trâmbiţate de faimă în ţinuturile apropiate şi depărtate despre valoarea şi discernământul tău; şi astfel, pe mine, ca pe unul pe care scrierile tale l-au uimit şi l-au îndemnat să-şi dorească a te cunoaşte şi sluji, mă poţi considera ca pe un adevărat prieten şi mi te poţi adresa ca atare.

— E-atât de bine ştiut că cel în câştig sunt eu – răspunse Tirsi –, încât zadarnic ar trâmbiţa faima tot ce afecţiunea ce-mi porţi te face să spui că trâmbiţează despre mine, dacă n-aş cunoaşte favoarea pe care mi-o faci vrând să mă aşezi în rândul prietenilor tăi; şi cum între cei ce-şi sunt astfel n-au ce căuta formulele de politeţe, înceteze acum şi ale noastre şi numai faptele steie-ne

86 Cf. Puterea sângelui, în NE, 1 p. 367: „dând despre sine cea mai neaşteptată şi mai frumoasă mărturie”.

mărturie simţămintelor.

— Ale mele vor fi de a te sluji totdeauna – replică Elicio –, după cum vei vedea, o, Tirsi!, dacă timpul sau soarta mă vor aduce într-o stare aflată la înălţimea acestui scop, fiindcă cea în care mă aflu acum, deşi n-aş schimba-o cu alta mai prielnică, aproape că nu-mi lasă libertatea de a-mi pune dorinţa la dispoziţia cuiva.

— De vreme ce-a ta îţi e prinsă într-un loc atât de înalt – zise Damón –, mi s-ar părea o nebunie să o cobori la un lucru inferior. Aşa că, prietene Elicio, nu vorbi de rău starea în care te afli, căci te asigur că, de-ar fi să o compari cu-a mea, ar fi cazul să-ţi nutresc mai degrabă invidie decât milă.

— Se vede treaba, Damón – zise Elicio –, că de multă vreme lipseşti de pe malurile astea de vreme ce nu ştii ce mă face iubirea să simt pe meleagurile lor; iar dacă nu, se vede că nu cunoşti şi nu eşti învăţat cu firea Galateei: căci de ţi-ar fi ştiută, ţi-ai preface în milă invidia faţă de mine.

— Cine-a gustat din firea Amariliei ce noutate mai poate aştepta de la cea a Galateei? – răspunse Damón.

— Dacă şederea ta pe malurile acestea – îi replică Elicio – ar fi atât de lungă precum doresc, atunci, Damón, vei cunoaşte şi vei vedea într-însa tu însuti şi vei auzi şi de la alţii cum îi stau în aceeaşi cumpănă cruzimea şi blândeţea: extreme ce pun capăt vieţii celui împins de nenoroc să o adore.

— Pe malurile Henaresului nostru – zise atunci Tirsi –, mai renumită e Galateea prin frumuseţea decât prin cruzimea ei, dar mai cu seamă se spune că e discernătoare; şi dacă acesta-i adevărul, cum şi trebuie să fie, din discernământ i se naşte şi cunoaşterea de sine, şi din preţuirea de sine, nedorinţa de a se pierde, şi din nedorinţa de a se pierde vine nevrerea de a te mulţumi; şi când tu vezi, Elicio, cât de nemulţumitor răspunde

dorinţelor tale, tu numeşti cruzime ceea ce ar trebui să numeşti rezervă cinstită. Dar nu mă mir, pentru că, în sfârşit, e felul de a fi propriu îndrăgostiţilor puţin luaţi în seamă.

— S-ar putea să ai dreptate în ce-ai spus, o, Tirsi! – replică Elicio – dacă dorinţele mele s-ar abate de la drumul cuvenit onoarei şi cinstei sale; de vreme ce sunt însă atât de măsurate după cum o cer valoarea şi reputaţia ei, la ce bun atâta dispreţ, atâtea răspunsuri amare şi serbede şi de ce să-şi ascundă atât de vădit chipul celui ce-şi pune-ntreaga-i glorie doar în a-l vedea pe-al ei?

— Vai, Tirsi, Tirsi – răspunse Elicio –, se vede că iubirea te-a ridicat pe cel mai înalt pisc al mulţumirilor sale, de vreme ce vorbeşti cu cuget atât de împăcat despre efectele ei! Nu ştiu cum se potriveşte ce spui acuma cu ce spuneai într-o vreme când cântai:

Vai, din speranţe cad, cât de bogate, jos, la dorinţa cea mai trist sărmană…![87]

cu tot ce-ai mai adăugat la asta.

Până aici Erastro rămăsese tăcut, privind cele ce se petreceau între cei doi păstori, încântat să le vadă farmecul şi ţinuta aleasă, ca şi dovezile pe care le dădea fiecare despre multul lor discernământ.

Văzând însă că, dintr-una-ntr-alta, se mărginiseră să discute cazuri de dragoste, ca unul atât de experimentat în aşa ceva, rupse tăcerea şi zise:

— Sunt convins, discernătorilor păstori, că lunga experienţă vă va fi arătat că firea inimilor îndrăgostite nu se poate reduce la o urzeală neschimbată, ci ele, guvernate fiind de voinţa altcuiva, sunt supuse la mii de accidente contrarii; aşa că tu, faimosule Tirsi, nu ai de ce să te miri de cele spuse de Elicio, după cum nici el de ce spui tu şi

87 Primele versuri ale unui sonet de Francisco de Figueroa (vezi infra, Anexă).

nici să dea drept pildă ceea ce spune că ai cântat şi cu atât mai puţin ce ştiu eu însumi că ai cântat când ai spus:

Paloarea mea şi-adânca mea sfârşeală[88], unde arătai limpede starea îndurerată ce te stăpânea atunci; căci la scurt timp după aceea au ajuns la colibele noastre veşti despre mulţumirea ta, elogiate în acele versuri ale tale atât de renumite care, dacă nu mănşală memoria, începeau:

Iese-Aurora, rodnic din hlamidă…[89]

De unde reiese limpede deosebirea dintre o vreme şi alta şi cum iubirea, odată cu ele, obişnuieşte să schimbe stările, făcând ca azi cel ce ieri plângea să râdă, şi mâine să plângă cel ce astăzi râde. Şi pentru că firea aceasta a ei îmi e atât de bine cunoscută, asprimea şi dispreţul de neîmpăcat ale Galateei nu-mi pot nărui speranţele, dat fiind că eu nu sper nimic altceva de la ea decât să accepte că o iubesc.

— Cine nu s-ar aştepta la o bună încheiere pentru o dorinţă atât de îndrăgostită şi de cumpătată ca aceea arătată de tine, o, păstorule! – răspunse Damón – ar merita un renume mai mare decât de deznădăjduit. Desigur, e mult ce pretinzi din partea Galateei. Spune-mi însă, păstorule, şi bine-ar fi să ţi-o acorde: e oare cu putinţă să-ţi supui dorinţa unei reguli atât de drastice, încât să nu-se-ncumete a dori mai mult decât spui tu?

— Poţi cu siguranţă să-i dai crezare, prietene Damón – zise Elicio –, pentru că virtutea Galateei nu îngăduie să poţi dori sau aştepta şi altceva din partea-i; şi chiar şi asta e atât de greu de obţinut, încât uneori nădejdea lui Erastro

88 Primul vers al unui sonet de acelaşi Figueroa (vezi infra, Anexă).

89 De astă dată se citează primul vers al unui cântec de Figueroa, reprodus integral în Estrada-Berdoy, pp. 652–654. Poemul acesta, de un senzualism neîntâlnit în Galateea, e asumat oarecum indirect, în străveziul şi bogat ornatul său erotism, şi de Cervantes, care se referă aici, cu discretă eleganţă şi aluziv, la plăcerile dragostei împlinite (vezi infra, Anexă).

se mai domoleşte, iar a mea se răceşte, aşa încât pentru el e sigur şi pentru mine verificat că mai degrabă veni-va moartea decât împlinirea dorinţei. Dar pentru că nu-i drept să primim oaspeţi atât de înalţi cu poveşti amare despre netrebniciile noastre, să le punem punct şi să ne întoarcem în sat, unde vă veţi odihni după apăsătoarele munci ale drumului şi-apoi, mai în linişte, de vă va fi pe plac, veţi asculta şi neliniştile noastre.

Se bucurară cu toţii să-i facă voia lui Elicio, care, cu Erastro, adunându-şi turmele, deşi mai devreme cu câteva ceasuri ca de obicei, în tovărăşia celor doi păstori, vorbind de felurite lucruri, deşi despre iubire toate, o porniră către sat. Cum însă unica petrecere a lui Erastro era să cânte la instrumente şi din glas, atât din pricina asta, cât şi din dorinţa de a şti dacă şi cei doi păstori o făceau după cum le umbla vorba, pentru a-i stârni şi pofti să facă la fel, îl rugă pe Elicio să-şi instrune rebecul, şi-n sunetul lui începu să cânte:

ERASTRO

De focul unor ochi senini ce-n soare aprind lumina ce pământu-aprinde, şi ochii-mi ard, şi teama mă cuprinde că moartea leşul lor curând îl are.

De-un soi cu focul e şi-acea vâlvoare ce din al Delosului domn[90] descinde, e şi cosiţa celei ce-mi pretinde îngenuncheat să-i stau în adorare.

O, rug preaclar, solare clare raze, mai sus de soare! Port în voi nădejde

Erastro în iubirea-i să vă-ncingă.

Ci dacă-avar şi soarele-n amiaz e, până durerea-n moartea-mi nu sfârşeşte, o, faceţi, raze, – o rază să mă stingă.

Păstorilor nu le displăcu sonetul şi nici vocea lui

90 Domnul Delosului este Apolo, adică soarele, eclipsat însă de fiecare dată de Galateea, v. şi supra, p. 23, n. 37.

Erastronu-i nemulţumi, căci, deşi nu era dintre cele mai desăvârşite, era totuşi dintre cele bine conduse; şi apoi Elicio, stârnit de exemplul lui Erastro, îl rugă să cânte la n-ai, pe-al cărui sunet spuse sonetul de mai jos:

ELICIO

O, planu-nalt ce tot mai amplu creşte[91]

şi tot mai trainic îmi zideşte gândul, mi-l subminează *cerul*, *focul*, *vântul*, *apă*, *pământ*, *duşmanca* mea, fireşte!

Cu-aşa contrarii, vlaga îmi păleşte şi-ar trebui să-mi las şi crezământul, dar cine poate-opri ce neînfrântul destin morţiş vrea dragostea să-ncleşte?

Înaltul *cer*, iubire, *vântul*, *focul*, *pământul*, *apa*, mândra mea *duşmană*, tari toate, şi cu ele şi ursita, vor binele-a-mi *strica*, *strivi*, *aprinde*, – n locul unde nădejdea-mi *curmă*, dar e vană dorinţa de-a opri ce şi pornit-a.

După ce termină Elicio, pe sunetul aceluiaşi n-ai, Damón prinse a cânta astfel:

DAMÓN

Mai moale decât moalea ceară fui când mi-am întipărit în piept figura frumoasei Amarili, reaua, dura, cum nu-i nici marmura, nici fiara nu-i.

Şi-atunci Amor silitu-m-a să-mi sui în vârful marelui noroc strânsura şi-acum mă tem că în mormânt, de-a dura, îmi va sfârşi trufia mea din grui.

Iubirea căţărată pe speranţă ca viţa-n ulm, urcatu – s-a îndată, ci zborul i-a-ncetat, lipsit de-avânt;

nu şi din ochii mei ce, cu constanţă.

Fortuna ştie că nicicând nu-nceată tribut a da la chip, piept şi pământ.

Sfârşi Damón şi, în sunetul instrumentelor celor trei păstori, începu Tirsi a cânta următorul sonet:

TIRSI

---

91 Sonet construit pe o plurimembrare corelativă. Am subliniat elementele implicate în aceasta construcţie.

Prin lamele-ascuţite ale morţii credinţa mi-a trecut, şi într-atâta, că rang şi-averi nu-mi vreau câte târât-a spre oameni norocita faţă a sorţii.

Vederea-ţi mi-e doar bunul de ce dor ţi-i, frumoasă Fili, – o, Fili care-atâta de rară eşti, că Cerul hotărât-a plânsul în râs să-l schimbi şi-n buni răi sorţii.

Aşa cum se-mblânzeşte-o grea osândă de culpeşu-l priveşte-n ochi pe rege, şi-i lege ce-ncăleare nu cunoaşte, aşa şi mândra-ţi fată este – orândă să fugă moartea, răul să se lege, şi viaţă-n loc şi bun folos se naşte.

Când isprăvi Tirsi, toate instrumentele păstorilor alcătuiră o muzică atât de plăcută, încât îl umplea de mare mulţumire pe ascultător, cu atât mai mult cu cât, din rămurişurile dese, îi ajutau soiuri mii de păsărele multicolore care, cu dumnezeiască armonie, le răspundeau parcă în coruri. Merseseră aşa o bucată de drum, când ajunseră la un vechi schit aşezat pe coasta unui deal, nu atât de departe de drum, încât să nu se audă sunetul unei harfe la care cineva cânta înăuntru, iar Erastro, auzind-o, zise:

— Opriţi-vă păstorilor, căci după cum socot, astăzi vom auzi cu toţii ceva ce de multe zile îmi doresc s-aud, şi-anume glasul unui tânăr graţios care-a ajuns acum vreo douăsprezece sau paisprezece zile în schitul acela pentru a duce o viaţă mai aspră decât îmi închipui că pot îndura puţinii lui ani, iar când uneori am trecut pe-aici, am auzit răsunând o harfă şi-o voce atât de dulce, încât m-am simţit tare dornic să o ascult, dar totdeauna am ajuns în clipa când înceta cântarea. Şi cu toate că, vorbindu-i, am încercat să-i devin prieten, oferindu-mă să-l slujesc din toată fiinţa şi puterile mele, n-am izbutit niciodată să-l fac a-mi dezvălui cine este şi ce pricini l-au împins să se oploşească la o vârstă atât de mică în asemenea singurătate şi strâmtorare.

Cele spuse de către Erastro despre junele şi proaspătul pustnic stârni şi-n ceilalţi păstori aceeaşi dorinţă ca şi a lui de a-l cunoaşte, drept care se înţeleseră să se apropie de schit în aşa fel, încât, fără a fi auziţi, să poată asculta ce cânta înainte de a intra în vorbă cu el, şi astfel făcând, izbutiră să se aşeze într-un loc de unde, fără a fi văzuţi ori auziţi, aflară că, în sunetul harfei, cel dinăuntru spunea versuri precum acestea:

De ceru, – Amor şi soarta, în tortură,[92]
făr-a le fi jignit, s-au hotărât aici să mă aducă.
În van în vânt tot gem necontenit şi-n van sus, până-n lună, vrea gându-mi, stăruind, să mi se ducă.
O, soartă a mea năucă!
Pe ce ciudate căi şi necălcate azi bucuria-mi dat e s-o văd ajunsă într-aşa strâmtoare, că moartea-mi simt şi-a vieţii-mi tem pierzare[93].

Ard împotriva-mi însumi de mânie, văzând ce-amar mă chinui, dar pieptul nu mi-l spintec să ţâşnească sufletul meu ce smulge în suspinu-i din inima-mi, cum ştie, suflarea ultimă ce poate s-o găsească.

Şi din uscata iască simt iar nădejdii că-i redau putere şi, chiar şi fals, mă face viaţă a cere, şi nu din milă, ci pentru că vrea, lungindu-mi viaţa, chin mai lung să-mi dea.

Al prietenului scump chin crunt m-aduse să îmi înmoaie pieptul şi-asupra mea să iau şi-a lui povară.

O, prefăcute rătăciri de-a dreptul!
O, calp cum alt nu fuse!
O, caznă delectabilă şi-amară!
Ce darnic vru să sară iubirea în al altcuiva folos, şi ce

---

92 Cântare alcătuită din strofe de unsprezece versuri iambice, octo- şi endecasilabice (schema rimelor: abcbaccddee) şi o închinare finală de cinci versuri (abacc).

93 Cf. Garcilaso, Egloga I, vezi 60: „Estoy muriendo, y aun la vida temo.”

zgârcit-câinos în temeri şi credinţi la mine strigă!

Ci-un bun amic la şi mai mult te-obligă.

Nedreaptă plată unor cereri drepte vedem la orice pas cum ea, Fortuna, ne-a întins ursuză, şi tu, Amor perfid, ce, ceas de ceas, deşi ştiu că nedrept e te bucuri şi iubirea-i laşi mofluză cui îi e dat s-auză ca, viu şi mort, să ardă-n flecărele şi-aripile rebele, bătând, în foc uşor să ţi le-adune şi, rele de-s ori bune[94], săgeţile-n cenuşă pier şi-n crivăţ sau ţi se-ntorc zvârlite împotrivă-ţi.

Cum, prin ce vicleşug şi-nşelăciune, prin câte pânde rele, pe mine-ai pus deplină stăpânire?

Cum, în piosu-mi dor ţintind la stele şi-n pieptul pur, nebune, în rău schimbaşi ce bune e?

Oare te va supune vreo judecată ca să vezi, sperjure, că ferm, cu gânduri pure, de slava ta vorbeam, de chinuri duse, şi-acum grumazu-n lanţ de tine-mi pus e?[95]

O, drag prieten, scumpă a mea duşmană.

Timbrio, Nísida, voi, şi fericiţi, şi disperaţi la fel!

Ce aspră stea preacrudă peste noi, spre răul meu avană, au ce puteri nedrepte, de oţel, ne ţin departe-astfel?

O, biată soartă ce pe om îl plimbă, ce iute se preschimbă în chin o bucurie, ca bezna după clara zi să vie!

În nestatornicia, inconstanţa stărilor omeneşti au cine-ar cuteza să se încreadă?

Cu aripi zboară timpul, nebuneşti, şi-ţi ia cu el speranţa de vesel eşti ori eşti tristeţii pradă;

şi dacă Cerul nadă hatâr ţi-arată, bine-altminteri nu e decât la cer să suie, sfânt, sufletul ce de iubire scapă, iar

---

94 Săgeţile rele erau de plumb, suscitând ura; cele bune erau de aur şi stârneau dragostea.

95 Ecou din Garcilaso, semnalat de J. M. Blecua (apud Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 271, n. 75: „¿Cuál es el cuello que como en cadena?...” (Egloga I, v. 131).

dacă nu, în mai greu chin se-ngroapă.

Eu, Doamne bun, spre cer îmi nalţ cum pot şi palmele lipite, şi ochi, şi gând spre zarea sfântă-n tot, sufletul meu printr-însul sperând în râs să-şi schimbe-amarnic plânsul.

Cu un adânc suspin îşi termină cântarea plină de jale tânărul aciuat în schit; şi păstorii, auzind că nu mai continua, nu mai stătură pe gânduri şi intrară cu toţii acolo şi văzură înăuntru, aşezat pe o piatră tare, un flăcău bine făcut şi graţios, în vârstă de vreo douăzeci şi doi de ani, îmbrăcat într-un postav grosolan, desculţ şi legat cu o frânghie aspră care-i slujea drept cingătoare. Stătea cu capul plecat într-o latură şi-o mână încleştată de acea parte a tunicii care-i venea peste inimă, braţul celălalt atârnându-i fără vlagă în partea opusă. Şi văzându-l astfel, ca şi faptul că nu făcuse nicio mişcare la intrarea lor, păstorii înţeleseră limpede că leşinase, şi aşa şi era, deoarece profunda închipuire a mizeriilor sale îl ducea deseori la o atare încheiere. Erastro se apropie de el şi, apucându-l strâns de braţ, îl făcu să-şi revină în fire, deşi atât de buimac, încât parcă se trezise dintr-un somn greu, şi aceste semne de durere le pricinuiră alta, şi nu mică, celor ce-l priveau, după care Erastro îi zise:

— Ce se-ntâmplă, domnule? Ce-ţi îndurerează pieptul chinuit? Nu şovăi s-o spui, pentru că cei de faţă nu-şi vor cruţa nicio osteneală ca să o lecuiască pe-a domniei tale.

— Acestea nu sunt – răspunse tânărul cu glasul încă sleit de puteri cuviinciosule păstor, primele poftiri pe care mi le-ai făcut, şi nici ultimele nu vor fi, şi-aş vrea să mă pot bizui pe ele dacă aş putea, ci soarta m-a adus într-o asemenea fundătură, încât nici ele nu-mi pot fi de folos, nici eu nu le pot împlini altfel decât cu dorinţa. O poţi lua în schimbul celei bune pe care mi-o oferi; şi dacă doreşti să afli şi altceva despre mine, timpul, care nimic nu ţine-ascuns, îţi va spune mai mult decât aş vrea eu.

— Dacă laşi timpul să-mi împlinească dorinţa de care vorbeşti – răspunse Erastro –, de puţină recunoştinţă are a se bucura o asemenea răsplată, pentru că el, în ciuda noastră, dă în stambă tot ce ne este mai tainic în inimi.

Într-acestea, toţi ceilalţi păstori îl rugară să le povestească prilejul tristeţii sale, cu deosebire Tirsi, care-l convinse cu argumente eficace, făcându-l a-nţelege că nu-i suferinţă în viaţa asta care, cât ea dăinuie, să nu-şi găsească leacul, fără doar dacă moartea, retezătoare a discursurilor omeneşti, nu li se opune. Şi adăugă apoi şi alte cuvinte ce-l hotărâră pe îndărătnicul tânăr a le satisface tuturor a prin ale sale năzuinţa de-a şti ce-i cu el, drept care zise:

— Deşi mi-ar fi mai bine, o, plăcută societate, să-mi trăiesc fără aşa ceva puţina viaţă ce-mi mai rămâne, ca şi să mă fi retras într-o şi mai mare singurătate decât cea de-acum, iau hotărârea, ca să nu mă arăt potrivnic bunăvoinţei pe care mi-aţi arătat-o, să vă povestesc tot ce cred că va fi de ajuns, precum şi în ce fel soarta cea schimbătoare m-a adus la ananghia în care mă aflu; dar pentru că, mi se pare, s-a şi făcut destul de târziu şi, după cât de lungi îmi sunt nefericirile, s-ar putea să se înnopteze înainte de a le fi terminat de istorisit, ar fi bine să mergem cu toţii în sat, căci mie nu-mi vine mai peste mână să fac drumul într-acolo astă-seară decât mâine, aşa cum mă hotărâsem, întrucât oricum sunt silit să-l fac, deoarece din satul vostru îmi fac rost de cele trebuincioase hranei, iar pe drum, cum voi putea mai bine, vă voi lămuri cu privire la nenorocirile mele.

Tuturor a li se părură nimerite cele spuse de tânărul pustnic şi, aşezându-l la mijloc, îşi reluară cu paşi domoli drumul către sat, iar apoi, cu vădiri de mare durere, întristatul pustnic îşi începu precum urmează povestea nefericirilor sale:

— În vechiul şi faimosul oraş Jerez[96], ai cărui locuitori sunt ocrotiţi de Minerva şi Marte, s-a născut Timbrio, un cavaler viteaz, cu asemenea virtuţi şi mărinimie de cuget, încât, de-ar fi să i le descriu, m-aş vedea pus la grea încercare. E destul să vă spun că, nu ştiu dacă prin marile-i calităţi sau prin puterea stelelor ce mânclinau într-acolo, eu unul m-am străduit, pe toate căile cu putinţă, să-i devin prieten apropiat, şi Cerul mi-a fost atât de prielnic în acest scop, încât cei ce ne cunoşteau, uitând numele de Timbrio şi de Silerio – cum mă cheamă pe mine – ne ziceau doar *cei doi prieteni*, iar noi dădeam, prin neîntrerupta noastră conversaţie, şi alte dovezi de prietenie, pentru ca părerea lor să nu fie neîntemeiată[97].

Astfel ne petreceam amândoi, cu plăcere şi

---

96 Jerez: Oraş în SV Spaniei (Andaluzia), astăzi Jerez de la Frontera.

97 Povestea lui Timbrio şi a lui Silerio reprezintă o variaţiune la un motiv răspândit (K.1817.3 în Motiv-Index de Stith Thompson), probabil de origine orientală, introdus în Europa de Petrus Alfonsus (Pedro Alfonso), în cartea sa Disciplina clericalis (sec. al XII-lea), trecând apoi în El caballero Cifar, Ysopet, Boccaccio (Decameronul, 10, 8) etc. Cervantes va relua motivul în altă cheie în DQ I, 33 şi urm., sub forma nuvelei intercalate Curiosul imprudent. Date suplimentare şi analize: Francisco López Estrada, Estudio crítico de „La Galatea” de Miguel de Cervantes, La Laguna de Tenerife, Universidad, 1948; Juan Bautista Avalle-Arce, Nuevos deslindes cervantinos, a doua ediţie revăzută, Barcelona, Ariel, 1975, cap. „El cuento de los dos amigos” (cartea mi-a fost accesibilă în Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, www.cervantesvirtual.com/servlet/SirveObras/08149510844…). Cu privire la onomastică, se pot găsi sugestii interesante în Claude Allaigre, ed. cit., vol. I, p. 1474, n. 23: Timbrio îl evocă pe Apolo Timbrianul, citat şi în Călătorie la Parnas (IV, 69 şi VIII, 38 şi 192), prin curaj şi frumuseţe. Silerio, naratorul principal, e pus în legătură cu lat. sileo „a tăcea, a trece sub tăcere”; Nisida trimite la numele unei insule italiene, dar poate fi apropiată şi de lat. Niseis, -idis, are aminteşte faimoasa stâncă a Scilei, ea fiind ţancul ascuns ce pune la încercare prietenia celor doi tineri; Blanca, sora ei, are un rol pur funcţional şi prin numele ales i se subliniază puritatea.

mulţumire de necrezut, anii cei tineri, ba la ţară, în îndeletnicirea vânătorii, ba la oraş, consacrându-ne celei a nobilului Marte, până când într-o zi, una din cele multe funeste pe care timpul vrăjmaş m-a făcut să le văd de-a lungul vieţii, prietenul meu Timbrio a avut un grav conflict cu un puternic cavaler, locuitor al aceluiaşi oraş. Disputa a ajuns atât de departe, încât cavalerul şi-a văzut lezată onoarea, şi Timbrio, pentru a se pune capăt discordiei furibunde ce se încingea între cele două familii, a fost nevoit să plece, lăsându-i o scrisoare duşmanului său, prin care-l înştiinţa că-l putea găsi în Italia, la Milano sau la Neapole, dacă totuşi, ca nobil, ar fi ţinut să-i dea satisfacţie pentru ofensă. Astfel au încetat confruntările dintre rudele amândurora şi s-a decis ca nobilul ofensat, pe nume Pransiles, să-l provoace pe Timbrio la luptă egală pe viaţă şi pe moarte, iar de îndată ce avea să se găsească un câmp de bătaie sigur, să i se dea de ştire lui Timbrio. Soarta mea a urzit şi mai mult, şi anume ca la vremea acestei întâmplări eu să fiu atât de lipsit de sănătate, încât abia mă puteam ridica din pat, răpindu-mi-se prilejul de a-l urma oriunde ar fi fost pe prietenul meu, care, înainte de-a pleca, şi-a luat rămas-bun de la mine cu un mică nemulţumire, cerându-mi ca, de îndată ce aveam să prind din nou putere, să-l caut, căci aveam să-l găsesc în oraşul Neapole, apoi plecă şi mă lăsă mai înnegurat decât v-aş putea-o spune acum. Dar, după câteva zile, dorinţa de a-l revedea fiind mai puternică în mine decât slăbiciunea ce mă copleşea, am pornit-o la drum. Şi, ca să-l fac mai repede şi mai sigur, norocul mi-a oferit înlesnirea a patru galere care, în faimoasa Insulă a Cádizului, stăteau pregătite şi armate, gata să plece în Italia. M-am îmbarcat pe una din ele şi, cu vânt prielnic, am întrezărit în scurt timp ţărmurile catalane. Şi după ce a aruncat ancora într-un port de pe-acolo, eu, obosit oarecum de călătoria pe

mare, asigurându-mă în primul rând că peste noapte galerele n-aveau să plece, am debarcat însoţit doar de un prieten şi de un slujitor al meu. Şi nu cred că se făcuse miezul nopţii, când marinarii şi cei ce aveau galerele în grija lor, văzând că seninătatea cerului prevestea mare calmă sau vânt prielnic, spre a nu pierde bunul prilej ce li se ivea, dădură semnalul de plecare chiar de la al doilea cart şi, ridicând ancorele, puseră cu mare iuţeală vâslele în marea liniştită şi pânzele în bătaia vântului domol. Şi totul se făcu, după cum am spus, cu asemenea iuţeală, încât, în ciuda celei cu care am încercat să urc înapoi la bord, n-am ajuns la timp, ci a trebuit să rămân pe ţărm, cu supărarea de care-şi poate da seama oricine va fi trecut prin asemenea nu neobişnuite întâmplări, fiindcă rămăsesem lipsit de aproape toate cele necesare spre a-mi continua călătoria pe uscat. Gândindu-mă însă că, dacă rămâneam acolo, puţin leac era de aşteptat, m-am hotărât să mă întorc la Barcelona, unde, ca într-un oraş mai mare, aş fi putut găsi de la cine să-mi procur cele de trebuinţă, plata lor făcând-o prin corespondenţă la Jerez sau Sevilla.

Zorii m-au prins cu gândurile acestea şi, decis să le pun în faptă, aşteptam să se lumineze mai bine de ziuă, dar, când eram pe punctul de a pleca, am auzit un mare vacarm prin împrejurimi, iar toată lumea fugea spre strada mare a satului şi, întrebând pe cineva ce însemna asta, mi-a răspuns: „Apropie-te, domnule, de colţul străzii de colo şi vei afla ce doreşti din strigătele crainicului”. Aşa am şi făcut şi primele lucruri pe care mi-a căzut privirea au fost un crucifix înalt şi, în tumultul mulţimii, semne că printre ei era un osândit la moarte, ceea ce mi-a şi confirmat glasul crainicului, care anunţa că, deoarece fusese jefuitor şi bandit, justiţia poruncea să fie spânzurat un bărbat, care, de cum s-a apropiat de mine, am cunoscut numaidecât că era bunul meu prieten Timbrio: venea pe

jos cu cătuşe la mâini şi o frânghie de gât şi cu ochii ţintă la crucifixul din faţa lui, spunând şi protestând pe lângă feţele bisericeşti ce-l însoţeau că, pe socoteala necruţătoare pe care urma să i-o dea în scurt timp Dumnezeului celui adevărat, al cărui portret îl avea în faţa ochilor, niciodată de-a lungul vieţii sale nu făptuise nimic pentru a merita să primească o moarte atât de dezonorantă, şi-i ruga pe toţi să-i roage pe judecători să-i acorde un răgaz pentru a dovedi cât era de nevinovat de faptele de care îl acuzau. Gândiţi-vă acum, dacă vi s-ar putea înălţa gândul până acolo, în ce stare m-a putut aduce pe mine înfiorătorul spectacol ce mi se înfăţişa ochilor. Nu ştiu să vă spun altceva, domnilor, decât că am rămas atât de buimăcit şi de scos din fire şi-atât de înstrăinat de toate simţurile mele, încât cui m-ar fi privit în clipa aceea trebuie să-i fi părut ca o statuie de marmură. De îndată însă ce vuietul confuz al poporului, glasurile înalte ale crainicilor, cuvintele jalnice ale lui Timbrio şi cele consolatoare ale preoţilor, precum şi recunoaşterea neîndoielnică a bunului meu prieten m-au smuls din buimăceala de la început, iar sângele tulburat a sărit în ajutorul inimii leşinate, trezindu-mi, odată cu ea, mânia cerută de răzbunarea învederată a ofensei aduse lui Timbrio şi, fără a mai lua seama la pericolul în care intram, ci doar la cel al lui Timbrio, pentru a vedea dacă-l puteam elibera sau însoţi în cealaltă viaţă, prea puţin temător de a mi-o pierde pe-a mea, mi-am dus mâna la spadă şi cuprins de o furie mai mult decât obişnuită, mi-am croit drum prin mulţimea învălmăşită până când am ajuns acolo unde era Timbrio, care, neştiind dacă în folosul lui fuseseră trase atâtea spade din teacă, privea cu cugetul perplex şi zbuciumat cele ce se petreceau, până ce i-am spus eu: „Unde e, o, Timbrio, îndrăzneala pieptului tău viteaz? Ce speri sau ce aştepţi? De ce nu profiţi de prilejul acesta?

Caută, o, prietene adevărat, să-ţi salvezi viaţa în timp ce a mea face scut împotriva iraţiunii ce ţi se face, cred, aici”. Cuvintele mele şi faptul că Timbrio m-a recunoscut l-au împins, dând uitării orice frică, să-şi rupă legăturile sau cătuşele de la mâini, dar toată îndrăzneala i-ar fi fost în zadar dacă preoţii, cuprinşi de milă, nu i-ar fi sărit în ajutorul dorinţei, luându-l pe sus, în pofida celor ce voiau să-l împiedice, năpustindu-se cu el într-o biserică din imediata apropiere, iar pe mine lăsându-mă în mijlocul oamenilor justiţiei, care făceau tot posibilul să mă prindă, cum până la urmă au şi izbutit, deoarece atâtor forţe reunite a mea singură n-a putut să le reziste. Şi, cu jigniri mai mari, pare-mi-se, decât merita păcatul meu, am fost dus, rănit în două locuri, la închisoarea publică.

Cutezanţa mea şi evadarea lui Timbrio au sporit mie vina şi judecătorilor supărarea, aşa încât, osândind sever excesul comis de mine, au considerat că era drept să mor – şi încă repede, repede –, drept care au şi pronunţat cruda sentinţă, iar execuţia au stabilit-o pentru a doua zi. Trista veste i-a ajuns lui Timbrio acolo, în biserica unde stătea şi, după cum am aflat pe urmă, mai mare tulburare i-a pricinuit sentinţa mea decât îi pricinuise cea a morţii sale şi, ca să mă scape de ea, era dispus să se predea din nou în mâinile justiţiei, dar preoţii au fost de părere că ar fi fost de puţin folos: ar fi însemnat doar să adauge rău peste rău şi nenorocire peste nenorocire, fără ca predarea lui să aducă eliberarea mea, deoarece ea nu era posibilă fără a fi fost pedepsit pentru vina comisă. N-au trebuit puţine argumente pentru a-l convinge pe Timbrio să nu se predea justiţiei; s-a liniştit însă propunându-şi în sinea lui să facă a doua zi pentru mine ceea ce făcusem eu pentru el, spre a-mi plăti cu aceeaşi monedă sau a muri în încercare. De tot ce intenţiona el am fost înştiinţat de un preot ce venise să mă spovedească, şi tot pe el l-am trimis să-i spună că

leacul cel mai bun pentru nefericirea mea era să se salveze el şi să-ncerce, în cel mai scurt timp, să-i aducă la cunoştinţă viceregelui Barcelonei cele întâmplate, înainte ca justiţia din satul acela să-şi îndeplinească hotărârea acolo. Am aflat şi cauza pentru care era dus la amarul supliciu prietenul meu Timbrio, după cum mi-a povestit acelaşi preot pomenit adineauri, şi anume că, în timp ce Timbrio călătorea prin regatul Cataloniei, la ieşirea din Perpignan[98], a fost atacat de o trupă de bandiţi al căror senior şi căpetenie era un viteaz cavaler catalan, care, datorită unor vrăjmăşii, intrase în tovărăşia lor, potrivit vechiului obicei din acel regat ca atunci când inamicii sunt persoane sus-puse şi se înfruntă, să facă tot răul posibil, atacând nu numai vieţile, ci şi averile, lucru străin de orice comportare creştină şi vrednic de compătimire. S-a întâmplat, dar, că, în timp ce bandiţii erau ocupaţi să-i ia lui Timbrio tot ce avea asupra lui, a apărut seniorul şi căpitanul lor şi, cavaler fiind, n-a vrut ca sub ochii lui să i se aducă vreun prejudiciu lui Timbrio, ci, părându-i-se că era un bărbat curajos şi de calitate, i-a făcut mii de poftiri curtenitoare, rugându-l să rămână împreună cu el într-un sat din apropiere, urmând ca a doua zi să-i dea o hârtie de liberă trecere, pentru ca fără nicio teamă să-şi poată vedea de drum până la ieşirea din acea provincie. Timbrio n-a putut să nu facă ceea ce-i cerea curtenitorul cavaler, simţindu-se obligat de binefacerile pe care i le făcuse. Au plecat împreună şi-au ajuns într-un sătuc unde au fost primiţi cu bucurie de locuitori. Dar soarta, care până atunci nu făcuse decât să-i joace feste lui Timbrio, a hotărât ca în aceeaşi noapte peste bandiţi să dea o companie de soldaţi, recrutată doar în acest scop, şi,

98 Perpignan: Oraşul francez de azi (sp. Perpiñán) împreună cu o întinsă regiune din sudul Franţei, a făcut parte, până în 1642, din Spania.

atacându-i pe neaşteptate, lesne i-au risipit şi, cu toate că n-au izbutit să-l prindă pe căpitan, i-au prins şi i-au ucis pe mulţi alţii, iar unul dintre cei capturaţi a fost Timbrio, pe care l-au luat drept un faimos tâlhar înrolat în trupa aceea şi cu care, fără doar şi poate, trebuie să fi semănat pesemne mult, căci, în ciuda mărturiilor celorlalţi prizonieri cum că el nu era cine credeau ei, spunând adevărul întregii împrejurări, răutatea din pieptul judecătorilor a fost atât de puternică, încât, fără alte cercetări, l-au osândit la moarte şi pedeapsa ar fi şi fost pusă în aplicare dacă Cerul, ocrotitor al gândurilor bune, n-ar fi hotărât plecarea galerelor şi rămânerea mea pe uscat, ca să fac tot ce v-am povestit până acum că am făcut.

Timbrio stătea în biserică şi eu la închisoare, el pregătindu-se să plece în noaptea aceea la Barcelona, iar eu aşteptând să văd până unde avea să ajungă furia judecătorilor jigniţi, când, printr-o şi mai mare nenorocire a lor, Timbrio şi cu mine am fost eliberaţi de-a noastră. De-ar fi binevoit însă Cerul ca doar asupra mea să cadă înverşunarea mâniei sale, numai să fi fost cruţat de ea satul acela mic şi nefericit, care şi-a văzut grumazul vrednic de plâns expus tăişurilor a mii de spade barbare! Să tot fi fost niţel după miezul nopţii, ceas prielnic agresiunilor scelerate şi la care lumea muncită obişnuieşte să-şi lase mădularele muncite în braţele dulcelui somn, când, pe neaşteptate, peste tot satul s-a ridicat o larmă plină de tulburare, zicând: „La arme, la arme, sunt turci pe ţărm!” Să ne îndoim oare că ecourile acestor strigăte triste n-au stârnit spaimă în piepturile femeieşti şi n-au strecurat tulburare chiar în cugetele bărbaţilor? Nu ştiu ce să vă spun, domnilor, decât că-n clipă acel năpăstuit pământ a început să ardă cu atâta străşnicie, încât părea că până şi pietrele cu care fuseseră durate casele ofereau materie

potrivită focului dezlănţuit şi atotmistuitor. La lumina flăcărilor furioase s-au văzut strălucind iataganele barbare şi ivindu-se turbanele albe ale liotei turceşti, care, înflăcărată, spărgea cu securi sau topoare de oţel dur uşile caselor şi, năpustindu-se înăuntru, ieşeau împovăraţi de prăzi creştine. Unul o lua pe mama deznădăjduită, iar altul pe copilaş, care, cu gemete stinse şi slabe, întrebau de copil mama, şi de mamă copilul; ştiu cum altul, cu mână sacrilegă, a zădărnicit îndreptăţitele dorinţe ale fecioarei caste şi proaspăt măritate şi ale soţului disperat, sub ochii lui pesemne culegând fructul de care nenorocitul gândea să se bucure în scurt timp. Era un asemenea haos, atâtea strigăte şi glasuri amestecate atât de diferite, încât sporeau şi mai mult groaza. Nelegiuita gloată, sălbatică şi îndrăcită, văzând cât de slabă rezistenţă i se opunea, se încumetă să pătrundă în templele sacre şi să pună mâinile lor afurisite pe sfintele relicve, vârându-şi în sân aurul cu care erau împodobite, iar cu ele dând de-a azvârlită cu dispreţ respingător. De puţin folos le erau preotului sfinţenia, călugărului reculegerea şi izolarea, bătrânului cărunteţi-le ninse, flăcăului chipeşa tinereţe şi copilaşului inocenţa neştiutoare, întrucât câinii aceia necredincioşi pe toţi îi jefuiau, astfel că, după ce isprăviră de incendiat casele, de jefuit templele, de deflorat fecioarele, de ucis apărătorii, mai degrabă osteniţi decât sătui de ceea ce făcuseră, la vremea când se apropiau zorii se întoarseră nestânjeniţi la vasele lor, încărcate cu tot ce era mai bun în satul pe care-l lăsaseră devastat şi pustiit, fiindcă-i luaseră cu ei pe cei mai mulţi oameni, alţi câţiva refugiindu-se în munte.

Cine oare, la un spectacol atât de trist, şi-ar fi putut ţine mâinile liniştite şi ochii uscaţi? Dar, vai, viaţa noastră e atât de plină de netrebnicii, încât, într-o împrejurare atât de dureroasă ca aceea pe care v-am povestit-o, s-au găsit

inimi creştine care s-au înveselit, şi-anume ale-acelora aflaţi la închisoare şi care, pe seama nefericirii generale, şi-au găsit fericirea proprie, deoarece, sub cuvânt că sar în apărarea satului, au spart porţile închisorii şi s-au eliberat, fiecare străduindu-se nu să-i înfrunte pe atacatori, ci să se salveze pe sine, printre ei bucurându-mă şi eu de libertatea atât de scump dobândită. Şi, văzând că nimeni nu se ridica să ţină piept duşmanilor, atunci şi eu, ca să nu cad în puterea lor şi nici să nu mă-ntorc în cea a închisorii, cu un mică durere faţă de ce văzusem şi de cea pricinuită de răni, l-am urmat pe un om care mi-a spus că avea să mă ducă în siguranţă la o mănăstire aflată în munţii aceia, unde aveam să găsesc îngrijire pentru răni şi chiar apărare de vor fi vrând să mă aresteze iarăşi. L-am urmat, ce mai, după cum v-am spus, doritor să ştiu ce-i rezervase soarta prietenului meu Timbrio, care, după cum am aflat mai apoi, scăpase cu câteva răni şi, luând-o prin munţi pe alt drum decât mine, s-a oprit în portul Rosas, unde a rămas câteva zile, încercând să afle ce soartă voi fi avut eu, dar, neprimind niciun fel de veşti, s-a îmbarcat pe o navă şi, cu vânt prielnic, a ajuns în marele oraş Neapole. Eu m-am întors la Barcelona, m-am aprovizionat cu tot ce-mi era de trebuinţă şi apoi, cu rănile vindecate, mi-am reluat călătoria şi, fără a mai trece prin vreun necaz, am ajuns la Neapole, unde l-am găsit pe Timbrio bolnav, dar mulţumirea amândurora de a ne revedea a fost atât de mare, încât nu mă simt în stare să v-o descriu acuma pe măsură.

Acolo ne-am dat seamă de vieţile noastre şi de tot ce ni se întâmplase până în momentul acela, dar mie întreaga plăcere îmi era stricată pentru că-l vedeam pe Timbrio într-o stare nu atât de bună cum mi-aş fi dorit, ba chiar atât de rea şi de pe urma unei boli atât de ciudate, încât, dacă n-aş fi ajuns chiar atunci, aş fi ajuns la timp doar ca

să iau parte la înmormântarea lui, nu ca să celebrez bucuria de a-l revedea. După ce-a aflat de la mine tot ce-a vrut, mi-a spus cu lacrimi în ochi: „Vai, prietene Silerio, tare cred că Cerul te vără atât de mult în nenorocirile mele, încât, dându-mi sănătatea pentru a ta, eu să-ţi fiu pe zi ce trece tot mai obligat a te sluji!” Asemenea cuvinte din partea lui Timbrio m-au înduioşat, dar, părându-mi-se a fi expresia unei politeţi atât de puţin obişnuite între noi, m-au şi mirat. Şi, ca să nu vă mai ostenesc spunându-vă punct cu punct ce i-am răspuns eu şi ce mi-a mai replicat el, vă voi spune doar că nefericitul de Timbrio era îndrăgostit de o doamnă nobilă din oraşul acela, ai cărei părinţi erau spanioli, deşi ea se născuse la Neapole[99]. Numele ei era Nísida şi frumuseţea îi era atât de mare, încât cutez a spune că natura îşi rezumase în ea culmea desăvârşirilor, iar cinstea şi frumuseţea erau la ea atât de îngemănate, încât ceea ce o aprindea pe una o răcea pe cealaltă, iar dorinţele pe care farmecul ei le înălţa până în cel mai înalt cer, seriozitatea ei virtuoasă le prăvălea până-n străfundul pământului. Din această pricină Timbrio era tot atât de sărac în speranţă, pe cât de bogat în gânduri şi, mai cu seamă, lipsit de sănătate şi ameninţat să-şi vadă viaţa sfârşindu-i-se fără a apuca să i le dezvăluie: atât de mari erau teama şi respectul pe care le căpătase faţă de frumoasa Nísida. Dar după ce i-am cunoscut bine boala şi am văzut-o pe Nísida, am decis, ţinând seama de calitatea şi nobleţea părinţilor ei, să trec pentru el peste avere, viaţă şi onoare, ba şi peste mai mult de-aş fi avut şi putut, şi ca atare am recurs la tertipul cel mai ciudat de care se va fi auzit sau citit până în ziua de azi, şi anume m-am hotărât să mă îmbrac în bufon şi, cu o chitară, să-mi fac

99 Ulterior (vezi infra, p. 261) Elicio va afirma că Nisida se născuse pe malurile Tagului. López Estrada se întreabă dacă e vorba de un lapsus al lui Cervantes sau de informaţii diferite date de personaje.

intrarea în casa Nísidei, deoarece, părinţii ei fiind dintre cei mai nobili din oraş, casa lor era călcată şi de mulţi alţi bufoni. Decizia asta i s-a părut convenabilă lui Timbrio şi şi-a pus de îndată în mâinile iscusinţei mele toată mulţumirea. Am poruncit numaidecât să mi se facă multe şi felurite costume şi, îmbrăcându-mă cu ele, am început să fac repetiţii pentru noua meserie în faţa lui Timbrio, care râdea nu puţin văzându-mă îmbrăcat atât de bufoneşte; şi, pentru a vedea dacă îndemânarea mi se potrivea cu veşmântul, mi-a cerut ca, prefăcându-ne că el era un mare principe şi ca eu îl vizitam pentru prima oară, să-i spun ceva. Şi, dacă nu-mi aduc aminte greşit şi dacă domniile voastre, domnilor, n-aţi ostenit ascultându-mă, vă voi spune ce-am cântat atunci, adică prima dată.

Toţi ziseră că nimic nu i-ar mulţumi mai mult decât să ştie pe larg tot mersul acelei trebi şi ca atare îl rugau să nu lipsească a le povesti vreun amănunt, oricât de neînsemnat ar fi fost.

— De vreme ce-mi daţi astfel învoire – zise schimnicul –, nu vreau să lipsesc a vă spune cum am început să dau semne de nebunie prin versurile astea pe care i le-am cântat lui Timbrio, închipuindu-mi că i le spuneam unui mare senior:

SILERIO

De la prinţ ce-n lume fler[100]

are să măsoare drept, au la ce pot să m-aştept dacă nu la dar din Cer?

Nu-i în vremile prezente, nici în cele de-altădată ţară-asemeni guvernată de un prinţ ce mai prudent e.

---

100 Glosă în coplas castellanas (strofe castiliene) de opt versuri trohaice hepta- şi octosilabice, rimate: abbacddc. Américo Castro interpretează versurile acestea despre „minciuni” ca pe o dovadă a animozităţii lui Cervantes faţă de regele Filip al II-lea, vezi „La ejemplaridad de las novelas cervantinas”, în Hacia Cervantes, Taurus, Madrid, 1957, apud Estrada-Berdoy, p. 285, n. 109.

Şi când ţine un echer creştinesc şi înţelept, *au la ce pot să m-aştept dacă nu la dar din Cer*?

De la el ce pentru aproape milă doar în ochi nutreşte, dar nimic nu-i pizmuieşte, drept fiindu-i cât încape, de la cel ce, – ales boier, dă şi ce nu are-n piept, *au la ce pot să m-aştept dacă nu la dar din Cer*?

Faima milei, renumită, ce-ţi ajunge şi-n tărie şi sfânt sufletu-ţi, se ştie, ţi-s dovadă neclintită.

De la cel ce-atotsever.

Cerului doar este-adept, *au la ce pot să m-aştept dacă nu la dar din Cer*?

De la cel ce, creştineşte, doar asprimea şi-o amână, iar dreptatea iute-o mână şi, clement, o cântăreşte, de la cel ce, auster, primul ianălţimi apiept, *au la ce pot să m-aştept dacă nu la dar din Cer*?

Aşa ceva, precum şi alte trăsnăi, încă mai nostime şi mai jucăuşe, i-am cântat atunci lui Timbrio, străduindu-mă să îmbin hazul cu sprinteneala trupului, astfel încât să dau impresie deplină de bufon stăpân pe meseria lui; şi mi-a reuşit atât de bine, încât în câteva zile am fost cunoscut de toată lumea nobilă din oraş, iar faima bufonului spaniol zbura peste tot, astfel încât s-a dorit să fiu văzut şi-n casa tatălui Nísidei, dorinţă ce mi s-ar fi împlinit cu mare uşurinţă, dacă nu m-aş fi lăsat dinadins rugat. În cele din urmă însă, într-o zi de banchet, n-a mai fost cu putinţă să nu mă duc acolo, unde am văzut mai îndeaproape cauza îndreptăţită a suferinţelor lui Timbrio şi cea pe care Cerul mi-a dat-o ca să-mi răpească mulţumirea pentru toate zilele cât are să-mi mai dăinuiască viaţa. Am văzut-o pe Nísida, pe Nísida am văzut-o[101], ca să nu mai văd pe urmă

---

101 Avalle-Arce (ed. cit., p. 286, n. 112) că acest recurs pleonastic la un paralelism invers – sau în chiasm, aş zice eu – trimite la unul similar din „Curiosul imprudent” (DQ I, 34, p. 368): „Camila capitulă, capitulă Camila”. Ambele repetiţii emfatice marchează punctul culminant, în

nimic şi să nu mai am nimica de văzut după ce am văzut-o pe ea. O, putere fără egal a dragostei, împotriva căreia neputincioase sunt ale noastre, oricât de mari! Şi e oare cu putinţă ca-ntr-o clipă, într-un moment, să ajungi a-mi slăbi într-atâta prevederile şi armurile lealităţii, încât să mi le pui pe toate la pământ? Şi, vai, dacă mi-ar fi zăbovit cât de puţin să-mi sară în ajutor preţuirea de sine, prietenia pe care i-o datoram lui Timbrio, marea valoare a Nísidei, costumul vrednic de dispreţ în care mănveşmântasem...[102], căci totul era un obstacol pentru ca, odată cu noua şi amoroasa dorinţă, să nu nască-n mine şi dorinţa de-a ajunge la ea, adică reazemul cu ajutorul căruia dragostea înaintează ori face cale-ntoarsă la începuturile ei! în fine, am văzut frumuseţea de care v-am vorbit şi, pentru că era de-o asemenea însemnătate pentru mine să o văd, m-am străduit necontenit să câştig prietenia părinţilor ei şi-a tuturor celor ai casei lor, şi totul jucându-l pe bufon şi pe omul binecrescut, făcându-mi meseria cu cel mai mare discernământ şi haz mie cu putinţă. Şi când un cavaler care stătea la masă în ziua aceea m-a rugat să cânt ceva întru lauda frumuseţii Nísidei, norocul a voit să-mi amintesc nişte versuri pe care le făcusem cu mult timp în urmă şi pentru un prilej aproape asemănător, numai bune însă şi pentru cel de-acum, aşa că le-am spus precum urmează:

SILERIO
Nísida, cu care Cerul[103]
se-arătă atât de darnic, dându-ţi şi model, cum ceru-l,

---

care ambele naraţiuni se pregătesc de o bruscă schimbare de traseu.

102 Frază sincopată, după cum au observat încă Schevill şi Bonilla, semnificând fie deruta interioară a lui Silerio, fie, pur şi simplu, o omisiune în text.

103 Strofe de zece versuri (décimas) în hepta- şi octosilabi trohaici; schema rimelor: ababaccddc.

şi icoana-n tine, harnic dezvelindu-şi giuvaierul:

n-ar avea ce-u mai meni şi nici tu ce-ţi mai dori, cinţeles e peste toate cum ca nimeni nu mai poate laudă a-ţi potrivi.

A splendorii tale sumă e-n desăvârşiri supremă şi spre Cer ea doar ne-ndrumă, căci umană nu-i emblemă care graiul sfânt şi-asumă spre a zice: ar fi bine unui suflet ce susţine fire-aşa de minunată vălul a-i fi dat odată cum nici lumea n-are-n sine.

De la soare-şi are plete, fruntea, de la cerul lin;

raza ochilor i-o dete astrul cel mai cristalin careacum ei doar portret e.

Vrere-având şi-având şi nadă la carmin şi la zăpadă, le-a răpit frumoase boiuri, încât toate-n stol şi-n roiuri, eleacum pe ea o pradă.

Din ivorii şi coral dinţi şi buze-şi plămădit-a, dintre care-n ager val vorba-i înţelept pornit-a son ceresc şi triumfal.

Marmuri dure i-au făcut pieptul preafrumos cioplit, şi din operă ca dânsa nou folos pământul strâns-a şi-a fost Cerul mulţumit.

Datorită acestora precum şi altor lucruri pe care leam cântat atunci, am fost îndrăgit de toată lumea, şi îndeosebi de părinţii Nísidei, care mi-au oferit tot ce mi-ar fi fost de trebuinţă şi m-au rugat să nu las să treacă nicio zi fără a-i vizita. Şi aşa, fără ca dibăcia mea să fi fost descoperită sau bănuită, mi-am atins primul scop, şi anume să-mi înlesnesc intrarea în casa Nísidei, căreia giumbuşlucurile mele îi plăceau nespus de mult. Dar, deşi multele zile, multă conversaţie a mea şi marea prietenie pe care toţi ai casei mi-o arătau înlăturaseră unele umbre din prea marea teamă pe care o simţeam de a-mi dezvălui Nísidei gândul meu, am luat hotărârea de a vedea până unde ajungea norocul lui Timbrio, care nu şi-l aştepta

decât de la bunăvoinţa mea. Ci, vai mie!, eram atunci mai degrabă în situaţia de a cere eu o doctorie pentru rana mea decât pentru a celuilalt, pentru că farmecul, frumuseţea, discernământul şi seriozitatea Nísidei avuseseră asemenea urmări asupra sufletului meu, încât acesta nu-mi era copleşit de mai puţină durere şi iubire decât cel al nefericitului de Timbrio. Las în seama gândului discernător al domniilor voastre să-şi închipuie ce putea simţi o inimă asaltată pe de o parte de legile prieteniei, iar pe de alta de cele inviolabile ale lui Cupidon, căci dacă unele îl sileau să nu iasă din ceea ce-i cereau ele şi raţiunea, celelalte îl constrângeau a ţine seama doar de ceea ce datora mulţumirii sale.

Aceste spaime şi ciocniri mă apăsau atât de rău, încât, fără a-i aduce sănătate celuilalt, am început eu să mă-ndoiesc de-a mea şi să ajung atât de slab şi de gălbejit, încât trezeam compătimirea tuturor celor ce mă priveau, iar cei ce şi-o arătau cel mai mult erau chiar părinţii Nísidei; ba şi ea însăşi, cu rărunchi curaţi şi creştineşti, m-a rugat deseori să-i spun pricina bolii mele, oferindu-mi tot ce era de trebuinţă pentru a mi-o lecui. „Vai – îmi ziceam eu în sinea-mi când Nísida îmi făcea asemenea propuneri –, ce lesne, frumoasă Nísida, mi-ar putea vindeca mâna ta răul pe care frumuseţea ta mi l-a pricinuit! Dar mă mândresc că sunt un prieten atât de bun, încât chiar dacă mi-aş vedea leacul la fel de neîndoios pe cât de imposibil îl socotesc, ar fi cu neputinţă să-l accept”. Şi cum cugetările acestea îmi tulburau imaginaţia, nu izbuteam să-i dau niciun răspuns Nísidei, fapt care pe ea şi pe-o soră de-a ei, pe nume Blanca, mai mică decât ea, dar nu mai puţin discernătoare şi frumoasă decât Nísida, le mira nespus; şi încă şi mai dornice să afle obârşia tristeţii mele, mă rugau cu multe stăruinţe să nu le-ascund nimica din durerea mea. Văzând, dar, că norocul îmi oferea împrejurarea

prielnică de a-mi pune în faptă ceea ce făurise până atunci dibăcia mea, odată, când s-a întâmplat ca Nísida şi sora să fie singure, după ce au început iar să mă roage acelaşi lucru ca în atâtea alte rânduri, le-am spus: „Să nu credeţi, doamnelor, că tăcerea pe care am păstrat-o până acum, nespunându-vă cauza suferinţei ce vă-nchipuiţi că o simt, ar fi fost pricinuită de puţina mea dorinţă de a vă da ascultare, deoarece se ştie că dacă starea mea de tristeţe se bucură de vreun folos în viaţa aceasta, e că am reuşit s-ajung a vă cunoaşte şi-a a vă sluji ca servitor; cauza a fost doar faptul de a-mi fi închipuit că, şi dacă v-o dezvălui, n-ar fi de alt folos decât a vă supăra şi mai mult, văzând cât de îndepărtat îi e leacul. De vreme ce însă mă văd silit să vă dau satisfacţie în privinţa asta, aflaţi, doamnelor, că aici, în oraş, trăieşte un cavaler din aceeaşi patrie[104] ca şi mine, pe care mi-l consider stăpân, sprijin şi prieten al meu, cel mai generos, discernător şi nobil om, cum altul nu prea poate fi nicăieri întâlnit: a plecat din patria noastră iubită din pricina unor conflicte pe care le-a avut acolo şi care l-au constrâns să vină în oraşul acesta, crezând că, dacă într-al lui îşi părăsea duşmanii, aici, în cel străin, n-avea să ducă lipsă de prieteni; ci gândul ieşindu-i cu totul de-a-ndoaselea, aici i s-a întâmplat că un singur duşman, pe care el însuşi, fără a şti cum, şi l-a făcut, l-a adus într-o stare atât de disperată, că, dacă Cerul nu-l va ajuta, odată cu sfârşitul vieţii i se vor termina şi prieteniile, şi duşmăniile; şi cum eu cunosc valoarea lui Timbrio – căci acesta e numele cavalerului a cărui nenorocire v-o povestesc –, şi, cum ştiu ce ar pierde lumea pierzându-l pe el, precum şi ce-aş pierde şi eu dacă l-aş pierde pe el, de-aceea vădesc semnele de mâhnire pe care mi le-aţi văzut, ba chiar sunt puţine faţă de cât mă obligă primejdia în care

104 patrie: în sensul de loc unde s-a născut cineva, patria chica („patrie mică”).

se află Timbrio. Ştiu bine că aţi dori să ştiţi, doamnelor, cine e duşmanul care l-a împins într-o situaţie atât de disperată pe un cavaler atât de viteaz cum este cel pe care vi l-am descris; ştiu însă şi că, de îndată ce v-aş spune, v-aţi întreba uimite doar cum de nu l-a şi dat gata, mistuit şi mort. Duşmanul său e Amor, distrugătorul universal al tihnelor şi norocirilor noastre. Duşmanul acesta sălbatic i-a pus stăpânire pe rărunchi. De cum a intrat în oraşul acesta, Timbrio a văzut o frumoasă doamnă, de neasemuită valoare şi frumuseţe, dar atât de nobila şi de cinstită, încât niciodată nefericitul de el n-a cutezat să-i dezvăluie gândul său”.

Aici ajunsesem când Nísida mi-a spus: „La drept vorbind, Astor[105] – căci acesta era pe-atunci numele meu –, nu-mi vine să cred că acel cavaler e atât de viteaz şi de discernător cum spui tu, de vreme ce s-a lăsat cu atâta uşurinţă înfrânt de o dorinţă rea născută de-atât de puţin timp, lăsându-se fără niciun temei să cadă în braţele deznădejdii. Şi chiar dacă eu mă pricep prea puţin în efectele iubirii, mi se pare totuşi că e dovadă de naivitate şi de slăbiciune din partea cuiva chinuit de ele să nu-şi dezvăluie gândul în faţa persoanei care le este pricină, oricât ar fi de mare valoarea ce poţi presupune c-o are, căci oare ce ofensă i-ar putea aduce faptul de-a afla că este iubită, sau de ce răspunsul ei acru şi searbăd ar însemna pentru el un rău mai mare decât moartea pe care şi-o atrage el însuşi păstrând tăcerea? Şi n-ar fi bine ca, din pricină că un judecător are faima de a fi aspru, să renunţi

105 Astor: După Claude Allaigre (ed. cit., p. 1475, n. 26), numele acesta ar putea fi pus în legătură cu verbul latin asto sau adsto „a sta alături de cineva, a-l sprijini”, după cum rolul de bufon pe care şi l-a asumat ca să-l ajute pe Timbrio ar putea duce la cuvântul vechi sp. asto „astut, viclean”. Se poate vorbi astfel de o „reţea de motivaţii onomastice”, o veritabilă cheie în demersul cervantin al elaborării acestui roman.

a-ţi susţine dreptatea. Presupunând însă că ar surveni moartea unui îndrăgostit atât de tăcut şi de temător ca prietenul acela al tău, ai putea tu s-o numeşti crudă pe doamna de care era îndrăgostit? Nu, nici vorbă: căci nimeni nu poate vindeca o suferinţă ce nu-i este cunoscută şi nici nu e obligat să caute a o cunoaşte spre a o vindeca. Aşa că, Astor, iartă-mă, dar faptele acelui prieten al tău nu prea adeveresc laudele pe care i le-aduci”.

Auzind asemenea judecăţi din partea Nísidei, aş fi vrut să-i vorbesc şi să-i dezvălui pe loc secretul din pieptul meu, dar cum înţelegeam bunătatea şi simplitatea cu care le rostise, a trebuit să mă înfrânez şi să aştept o împrejurare mai confidenţială şi mai potrivită, aşa încât i-am răspuns: „Când priveşti cu ochi liberi, frumoasă Nísida, cazurile amoroase, vezi în ele atâtea sminteli, încât la fel de vrednice sunt de râs ca şi de compătimire; dar dacă sufletul e înlănţuit de subtila plasă a iubirii, simţurile sunt atunci atât de împleticite şi atât de puţin conştiente de propria fiinţă, încât memoria slujeşte doar drept vistiernică şi păzitoare a obiectului văzut de ochi, intelectul vrea să scruteze şi să cunoască doar valoarea persoanei iubite, iar voinţa nu consimte ca memoria şi intelectul să aibă alte îndeletniciri; şi astfel, ochii văd ca într-o oglindă mărităoare, toate lucrurile le apar mai mari: ba le creşte speranţa când au parte de bunăvoinţă, ba teama, când sunt refuzaţi; multora li se întâmplă ce i s-a întâmplat lui Timbrio, şi anume că, la început, obiectul asupra căruia şi-au ridicat privirea părându-li-se foarte înalt, îşi pierd nădejdea de-a ajunge la el, dar nu într-atâta, încât iubirea să nu le spună în adâncul sufletului: „Cine ştie! Poate, poate…”, şi aşa, speranţa umblă, cum se spune, între două ape, căci, dacă i-ar lăsa de izbelişte, odată cu ea ar fugi şi dragostea. Şi aşa se face că inima îndrăgostitului, între frică şi îndrăzneală, se vede atât de chinuită, încât, fără a

risca să o spună, se închide şi se ghemuieşte în rana ei, aşteptând, deşi nu ştie de la cine, leacul pe care şi-l vede atât de îndepărtat. Tocmai într-o asemenea ananghie l-am găsit pe Timbrio, deşi, la stăruinţele mele, i-a scris o misivă doamnei după care moare şi mi-a dat-o şi mie ca să o văd şi să-i spun dacă nu se arată în ea oarecum necuviincios, întrucât ar fi gata să o corecteze. M-a însărcinat de asemenea să găsesc mijlocul de-a o pune în mâinile doamnei sale, ceea ce cred că va fi cu neputinţă, nu pentru că n-aş risca s-o fac, întrucât cel mai mic lucru pe care l-aş risca spre a-l sluji ar fi viaţa mea, ci deoarece mi se pare că nu voi găsi prilejul de a i-o înmâna”. „S-o vedem – zise Nísida –, căci vreau să văd cum scriu îndrăgostiţii discernători”. Am scos numaidecât o scrisoare din sân, ce fusese scrisă cu câteva zile în urmă, pândind un prilej pentru ca Nísida să o vadă, şi, norocul oferindu-mi-l pe-acesta, i-am arătat-o; pentru că am citit-o de multe ori, mi-a rămas în memorie, şi iată cum suna:

TIMBRIO CĂTRE NÍSIDA

Mă hotărâsem, frumoasă doamnă, ca sfârşitul meu dezastruos[106] *să vă dea de ştire cine sunt, întrucât mi se părea preferabil să-mi lăudaţi tăcerea în moarte decât să-mi blamaţi îndrăzneala în viaţă; dar, închipuindu-mi că sufletului meu i-ar prinde bine să plece din viaţa aceasta în plină graţie a domniei voastre, pentru ca în cealaltă iubirea să nu-i refuze premiul pentru suferinţele îndurate, vă încunoştinţez în ce stare m-a adus rara voastră frumuseţe: dacă mi-aş putea-o exprima, nu i-aş găsi leacul, căci nimeni nu trebuie să rişte, de dragul unor lucruri mărunte, să aducă atingere neîntrecutei voastre valori, cu ajutorul căreia, ca şi cu al cinstitei voastre mărinimii, trag nădejde să-mi recâştig viaţa, pentru a vă sluji, sau să-mi*

106 dezastruos: în accepţie etimologică strictă, „lipsit de sprijinul astrelor”.

găsesc moartea, pentru a nu vă mai ofensa nicicând.

Cu multă atenţie a ascultat Nísida scrisoarea aceasta şi, după ce-o auzi, spuse: „Doamna căreia i se trimite această scrisoare nu are de ce se simţi jignită, dacă nu cumva de prea serioasă ce e, ar ajunge să fie năzuroasă, boală de care cele mai multe doamne din oraşul acesta nu scapă. Cu toate astea, nu cumva, Astor, să nu i-o dai, deoarece, aşa cum ţi-am mai spus, nu te poţi aştepta de pe urma răspunsului ei la un rău mai mare decât cel de care zici că suferă acum prietenul tău. Dar, ca să te mai încurajez, vreau să te asigur că nu există femeie atât de rezervată şi de prezentă în foişorul de veghe de unde-şi apăra reputaţia, încât să se umple de supărare văzându-se şi ştiindu-se iubită, deoarece atunci vede că părerea înaltă pe care o nutreşte despre sine nu e deşartă, ceea ce ar fi cu totul dimpotrivă dacă ar vedea că nu este de nimeni curtată”. „Ştiu bine, doamnă, că ceea ce spui e adevărat – am răspuns eu –, dar mi-e teamă că, dacă voi îndrăzni să i-o dau, mă va costa nu mai puţin decât interdicţia de a mai intra în acea casă, ceea ce la fel m-ar păgubi pe mine ca şi pe Timbrio”. „Nu pune tu, Astor – mi-a întors-o Nísida –, în aplicare sentinţa pe care nici judecătorul încă nu ţi-a dat-o. Dă dovadă de curaj, căci bătălia în care te arunci nu e cu adevărat necruţătoare”. „Dar-ar Cerul, frumoasă Nísida – am răspuns eu –, să mă găsesc într-o asemenea grea cumpănă, căci mai bucuros mi-aş oferi pieptul primejdiei şi asprimii a mii de arme vrăjmaşe decât mâna ca să dau această scrisoare de dragoste cuiva care, simţindu-se ofensată de ea, ar arunca pe umerii mei pedeapsa meritată de vina altuia! Ci, în ciuda tuturor acestor neajunsuri, am de gând să urmez, doamnă, sfatul dat de tine, deşi voi aştepta o vreme când teama să nu-mi covârşească simţurile ca acum; şi până atunci, te implor ca, închipuindu-ţi că tu eşti cea căreia îi e trimisă scrisoarea,

să-mi dai un răspuns oarecare spre a i-l duce lui Timbrio, pentru ca lui, prin această amăgire, să-i mai crească niţel inima, iar mie timpul şi prilejurile să-mi arate ce am de făcut”. „Rău tertip vrei să foloseşti – a răspuns Nísida –, căci şi presupunând că aş da acum în numele alteia un răspuns blând sau lipsit de bunăvoinţă, nu vezi oare că timpul, dezvăluitor al scopurilor noastre, va da pe faţă amăgirea, şi Timbrio va avea motive mai curând să se plângă decât să fie mulţumit de tine? Cu atât mai mult cu cât, nedând până acum răspunsuri la asemenea scrisori, n-aş vrea să mi le inaugurez în chip mincinos şi prefăcut; dar, chiar şi ştiind că procedez în răspărul datoriei faţă de mine însămi, dacă-mi promiţi să-mi spui cine e doamna, îţi voi spune ce să-i spui prietenului tău ca să rămână mulţumit până una, alta; şi chiar dacă mai apoi lucrurile vor merge pe dos de cum şi-ar închipui el, minciuna n-ar putea fi dată de gol din pricina asta”. „Nu-mi porunci aşa ceva, o, Nísida – i-am răspuns eu –, fiindcă la fel de tulburat aş fi spunându-ţi numele ei ţie, ca şi înmânându-i ei scrisoarea; e destul să ştii că e nobilă şi, fără a te ofensa nicicum, nu-ţi este cu nimic mai prejos în frumuseţe, punând-o astfel mai presus de toate cele ce s-au născut”. „Nu mă mir că spui asta despre mine – a spus Nísida –, căci la oamenii de condiţia şi manierele tale, linguşirea ţine chiar de meseria lor. Lăsând însă toate astea la o parte şi pentru că doresc să nu-ţi pierzi înlesnirea unui prieten atât de bun, te sfătuiesc să-i spui că te-ai dus să-i înmânezi scrisoarea doamnei lui şi că ai schimbat cu ea toate vorbele dintre noi, fără a omite nimic, şi cum ţi-a citit scrisoarea, şi faptul de a te fi încurajat să i-o duci doamnei lui, închipuindu-şi că nu era ea destinatara, şi că, deşi n-ai cutezat să-i mărturiseşti totul, ţi-ai dat seama că nici dacă ar afla că ei îi era destinată scrisoarea, tertipul şi aflarea lui nu-i vor pricinui multă supărare. Astfel se va simţi şi el

oarecum uşurat în muncile lui, iar apoi, când îi vei dezvălui doamnei intenţia ta, îi vei putea răspunde lui Timbrio ce-ţi va răspunde ea, şi până-n clipa când ea va afla, vor rămâne valabile şi minciuna, şi adevărul celor întâmplate, fără ca amăgirea de-acum să mai conteze”.

Am rămas uimit de propunerea plină de discernământ a Nísidei, socotind chiar că ar fi putut nutri o bănuială despre adevărul tertipului meu. Şi astfel, sărutându-i mâinile pentru sfatul cel bun şi învoindu-ne să-i aduc la cunoştinţă amănunţit orice ar mai surveni în treaba aceasta, m-am dus la Timbrio ca să-i istorisesc tot ce mi se întâmplase cu Nísida, ceea ce a făcut să-i mijească iarăşi speranţa în suflet, susţinându-l şi risipindu-i din inimă norii temerii glaciale ce-l întunecaseră până atunci. Şi toată plăcerea asta i-a sporit când i-am făgăduit la fiecare pas că nu voi face alţii decât în slujba lui, şi data viitoare, când urma să mă văd iarăşi cu Nísida, aveam să conduc jocul cu iscusinţă către un deznodământ atât de bun cum îl meritau gândurile lui. Un lucru am uitat să vă spun, şi anume că tot timpul cât am stat de vorbă cu Nísida şi cu sora ei, mezina nu a scos o vorbă, ci, păstrând o tăcere ciudată, a rămas tot timpul agăţată de ale mele. Şi vă pot spune, domnilor, că, dacă tăcea, nu o făcea pentru că nu s-ar fi priceput a vorbi cu discernământ şi farmec, deoarece în aceste două surori natura a arătat tot ce poate şi preţuieşte; şi cu toate astea, nu ştiu dacă să vă spun că m-aş bucura dacă Cerul mi-ar fi refuzat norocul de a le fi cunoscut, îndeosebi pe Nísida, început şi sfârşit al întregii mele nefericiri. Ce pot face însă dacă cele rânduite de soartă nu pot fi oprite de judecăţile oamenilor? Am iubit-o, o iubesc şi-o voi iubi mult pe Nísida, fără a-i aduce nicio atingere lui Timbrio, după cum a şi învederat-o din plin ostenita mea limbă, care niciodată nu i-a spus ceva care să nu fi fost în favoarea lui Timbrio, ascunzându-şi totdeauna,

cu o discreţie mai mult decât obişnuită, propria suferinţă pentru a o lecui pe-a celuilalt.

Şi cum frumuseţea Nísidei mi-a rămas în asemenea măsură sculptată în suflet din prima clipă când ochii mei au văzut-o, iar pieptul meu nu putea dosi un tezaur atât de bogat, s-a întâmplat, aşadar, că, uneori, aflându-mă singur sau mai departe, mi-l mai dădeam în vileag prin cântări îndrăgostite şi înlăcrimate, sub vălul unui nume născocit. Şi astfel, într-o noapte, crezând că nici Timbrio, nici altcineva nu m-ar fi putut auzi şi ca să-mi mai alin un pic sufletul sleit de puteri, am cântat într-o odaie retrasă, acompaniat doar de-o lăuta, nişte versuri pe care, întrucât m-au cufundat într-o nespus de grea tulburare, va trebui să vi le spun, şi erau următoarele:

SILERIO

Ce labirint e-acel unde se-ascunde[107]

smintita şi-aroganta-mi fantezie?

Au cine pacea-mi vrea-n război s-afunde şi în tristeţe-ntreaga-mi veselie?

Ce scrisă vru să-mi văd pământul unde afla-voi groapa destinată mie, ori cine-mi va salva prin raţiune cinstitul gând spre bună-nţelepciune?

Dacă firavu-mi piept crud străpungându-l şi-apoi lipsindu-mă de dulcea viaţă şi-ar mulţumi pământ şi cer tot gândul că i-am rămas fidel lui Timbrio-n faţă, laş crudul adevăr neevitându-l, eu însumi asasin mi-aş fi din ceaţă;

ci eu sfârşind, speranţa lui se stinge în dragoste, şi focu-n else-ncinge.

Azvârle-şi ploi săgeţile-aurite zeul cel orb şi cu nebună-asprime să intre-n trista inimă ţintite, de-o mână trase grea şi cu iuţime;

căci, chiar cenuşii-ori pulberii sortite, rănile-adânci,

---

107 Poem în octavas reales, octave în endecasilabi iambici, rimate abababcc.

câştigu-mi din cruzime, dosind adânc durerea încruntată, bogată-n rău-mi e ilustră platã.

Tăcerea-n veci în limba-mi ostenită e-o lege a prieteniei pure, virtute făr-egal pecetluită, făcând-o chinul mai uşor să-ndure;

ci chiar de-ar fi mereu să-mi compromită cinstea şi sănătatea, n-o să-mi fure fidelitatea: ea – mi rămâne tare ca stânca zguduită-n aspra mare.

Din ochii-mi seva care se revarsă şi-a limbii mele slujbă mult pioasă, câştigul stors din inima mea arsă şi jertfa simţământului să-mi iasă drept noi răsplăţi şi pradă reîntoarsă fie-i prietenului scump în casă, iar ceru-mi vadă doru-mi cum râvneşte celuilalt bine, sieşi rău, fireşte.

Ajută-mi, blând Amor, fii călăuză puţinei mele minţi la greu aflate, şi către ţintă-ndrum-o, suflă-n spuză sufletului şi limbii timorate, care-ar putea, de-ar fi să mi te-auză, să treacă lesne de-orice greutate, s-atace soarta şi nenorocirea şi-n culmea-i să-şi atingă norocirea.

Fiind atât de transporat în închipuirile mele necontenite, n-am mai luat aminte să cânt versurile acestea cu glas încet, aşa cum s-ar fi cuvenit, şi nici locul unde mă aflam nu era atât de ascuns, încât să-l împiedice pe Timbrio a le asculta, aşa că lui, de cum le-a auzit, i-a dat prin gând că al meu nu era liber de iubire şi, dacă nutream vreuna, aceasta era pentru Nísida, după cum se putea deduce din cântarea mea. Şi cu toate că mi-a pătruns adevărul gândurilor, nu mi l-a pătruns pe cel al dorinţelor, ci, înţelegând pe dos de cum gândeam, s-a hotărât să plece chiar în noaptea aceea şi să se ducă unde nimeni nu l-ar fi putut găsi, doar ca să-mi lase mie înlesnirea de-a o sluji doar pe Nísida. Toate astea le-am aflat de la un paj de-al său ce-i cunoştea toate secretele şi care a venit la mine foarte alarmat şi mi-a spus:

„Veniţi repede, domnule Silerio, căci Timbrio,

stăpânul meu şi prietenul vostru, vrea să ne părăsească şi să plece în noaptea asta, şi nu mi-a spus unde, ci doar să-i pregătesc nu ştiu câţi bani şi să nu spun nimănui că are de gând să plece. Mi-a zis mai ales să nu-ţi spun domniei tale, şi ideea asta i-a venit după ce a ascultat nu ştiu ce versuri ai cântat cu puţin timp în urmă, iar după cum arăta de rău, cred că e gata să se lase în voia deznădejdii[108]; şi întrucât mi se pare că sunt dator mai întâi să-i sar în ajutor decât să mă supun poruncii lui, vin să-ţi spun domniei tale, socotind că-ţi stă în putere să-l împiedici de a-şi pune în faptă un gând atât de vrednic de osândă”.

Am ascultat cu mare groază cele spuse de către paj şi numaidecât m-am dus să-l văd pe Timbrio în apartamentul său şi, înainte de-a intra, m-am oprit ca să văd ce făcea şi-am văzut că zăcea întins pe pat cu faţa în jos, vărsând infinite lacrimi, însoţite de suspinuri adânci şi, în şiruri de vorbe prost articulate, mi s-a părut că spunea acestea: „Încearcă, Silerio, adevărat prieten al meu, să culegi fructul pe care străduinţa şi munca ta îl merită pe deplin, şi nu căuta, în numele a ceea ce ţi se pare că datorezi prieteniei cu mine, să nu faci pe placul dorinţei tale, căci eu mi-o voi înfrâna pe-a mea, fie şi prin mijlocul extrem al morţii: de vreme ce tu m-ai scăpat de ea când, cu atâta dragoste şi tărie de cuget, te-ai expus străşniciei a mii de spade, nu-i mare lucru ca şi eu acum să-ţi plătesc în parte o faptă atât de bună, îngăduind ca, fără piedica pe care ţi-o poate ridica prezenţa mea, să te poţi bucura de aceea în care cerul şi-a încifrat întreaga frumuseţe şi dragostea şi-a pus toată mulţumirea mea. De un singur lucru îmi pare

108 să se lase în voia deznădejdii: în text: desesperarse „a-şi pierde nădejdea, a deznădăjdui”, verb care în Secolul de Aur avea sensul de „a-şi lua viaţa”, potrivit lui Covarrubias, în Tesoro de la lengua castellana: „Desesperar, Perder la esperança. Desesperarse es matarse de qualquiera manera, por despecho; pecado contra el Espíritu Santo…”

rău, scumpe prietene, şi anume că nu-mi pot lua rămas-bun de la tine înaintea acestei plecări, dar acceptă ca dezvinovăţire faptul că tu îi eşti pricina. O, Nísida, Nísida, cât de sigur e că, frumuseţea fiind totul, vina celui care cutează a ţi-o privi trebuie plătită cu pedeapsa de a muri pentru ea! Silerio a văzut-o şi, dacă n-ar fi ajuns aşa cum îmi închipui c-a ajuns, pentru mine şi-ar pierde în bună parte reputaţia de discernător pe care-o are. Dacă însă aşa a vrut soarta mea, afle Cerul că nu-i sunt mai puţin prieten lui Silerio decât îmi este el mie; şi, ca mărturie a acestui adevăr, Timbrio să se îndepărteze de slava lui, să se exileze din mulţumirea lui, să peregrineze din loc în loc, departe de Silerio şi de Nísida, două dragi şi adevărate jumătăţi ale sufletului său". Iar apoi, ieşindu-şi din fire, s-a ridicat din pat şi a deschis uşa, pentru ca, văzându-mă acolo, să-mi zică: „Ce vrei, prietene, la ceasul acesta? E oare vreo noutate?" „Şi încă atâtea – i-am răspuns eu încât, de-ar fi mai puţine, nu m-aş supăra". În fine, ca să nu vă mai ostenesc, atâta şi-n asemenea fel i-am vorbit, încât l-am convins şi l-am făcut să priceapă că închipuirile lui erau neîntemeiate, nu că nu eram îndrăgostit, ci de cine, şi anume nu de Nísida, ci de sora ei, Blanca; şi am ştiut să-i vorbesc în aşa fel, încât s-a încredinţat că spuneam adevărul. Şi, ca să fiu şi mai demn de crezare, memoria mi-a oferit câteva strofe pe care eu însumi le încropisem mai demult pentru altă doamnă cu acelaşi nume, şi lui i-am spus că le compusesem pentru sora Nísidei, ele potrivindu-se atât de bine, încât, chiar dacă nu-i cazul să vi le spun acuma, nu vreau să le trec sub tăcere, aşa că iată-le:

SILERIO
O, Blanca, mai presus tu de zăpadă[109]
şi-n fire gheţii chiar deopotrivă!
Nu crede că-i uşoară a mea corvoadă şi că s-o vindeci

109 Octave în endecasilabi iambici.

poţi prin invectivă.

Vezi, boala mea de nu va şti să scadă pornirea-n sufletu-ţi ce-mi stă-mpotrivă, norocul meu negrimea va să-nveţe, cum albă-n nume eşti şi frumuseţe[110].

Gentilă Blanca, – n inima ta albă iubirea bucuria-şi cuibăreşte!

Şi pân' ce-a mea, de lacrimi toată o jalbă, zăcea-va-n praf şi în pământ orbeşte arată cum a ta măcar se-nvoalbă de chin şi-amorul ce-n al meu cloceşte, căci preţu-acesta-ndestulat îţi fi-va şi-n mărunţiş necazu-mi crunt plăţi-vă.

Blanca, pe tine-aş da neşovăind de aur cel mai fin ducat din lume, şi pentru a te vedea aş da, lucind, în schimb şi starea-mi cea mai 'naltă cum e.

Aşa, iubită Blanca, dar, ştiind, lasă dispreţ şi neiubire-anume şi fă iubirea-mi, Blanca, la verige dând c-o pară doar, lotul să-l câştige.

Şi-n sărăcia-mi lucie din pungă de-o albă de-aş avea pară, doar una, de-ai fi tu ea, n-aş da-o-n schimb s-ajung nici celui mai bogat de-ar cere-o-ntruna;

şi dacă m-aş preface, într-o dungă, prea fericit, în „Juan-împuşcă-luna"[111]

când trei parale-n pungă-ar fi să dibui, doar una, Blanca, – aş vrea tu să-mi atribui.

Silerio şi-ar fi continuat povestea dacă nu l-ar fi stânjenit sunetul acordat al multor naiuri şi cavale ce se auzea din spatele lor şi, întorcând capul, văzură venind spre ei o duzină de păstori chipeşi pe două şiruri, iar în mijlocul lor venea un păstor arătos, încununat cu o

110 Poemul valorizează polisemia sp.blanca: 1. numele tinerei; 2. culoarea albă; 3. monedă măruntă; 4. sacar blanca înseamnă a scoate o carte de joc fără figură. Nu am reuşit să echivalez decât în parte toate aceste subînţelesuri.

111 În text: Juan Espera en Dios, aluzie la legenda jidovului rătăcitor, care trăieşte sute de ani şi, când are nevoie de bani, găseşte în pungă cinci parale, deşi Silerio alias Cervantes vorbeşte doar de trei.

ghirlandă de caprifoi şi alte flori felurite. În mână avea un baston şi păşea tacticos, iar ceilalţi păstori mergeau în acelaşi pas şi, cântând din toate instrumentele, ofereau o privelişte plăcută şi neobişnuită. De îndată ce-i zări, Elicio văzu că păstorul din mijlocul lor era Daranio, iar toţi ceilalţi, vecini de prin împrejurimi, care ţineau să asiste la nunta lui, la care veniseră şi Tirsi şi Damón, şi se îndreptau spre sat în felul acela ca să înveselească serbarea nunţii şi să-l cinstească pe mire. Văzând însă că sosirea lor redusese la tăcere povestirea lui Silerio, Tirsi îl rugă să petreacă împreună în sat noaptea aceea, unde va fi întâmpinat cu cea mai mare bunăvoinţă şi le-ar împlini şi pe-ale lor ducându-şi la bun sfârşit povestirea peripeţiilor. Silerio le făgădui că aşa va face. Şi tocmai atunci sosi şi voioasa trupă a păstorilor, care, recunoscându-l pe Elicio, iar Daranio pe Tirsi şi pe Damón, prietenii săi, îi primiră cu vădiri de mare bucurie şi, reluându-şi muzica şi reînnoindu-şi veselia, îşi continuară drumul început şi, de cum se apropiară de sat, le ajunse la urechi sunetul naiului la care cânta neiubitorul Lenio, ceea ce nu puţină plăcere le făcu tuturor a, deoarece îi cunoşteau firea neînduplecată. Şi de îndată ce-i recunoscu, Lenio, fără a-şi întrerupe suava cântare, se îndreptă către ei, cântând astfel:

LENIO

Drept fericită, plină[112]

de mulţumire şi de bucurie, voi socoti senină acea tovărăşie de Amor neapăsată-n tiranie.

Voi săruta pământul călcat de cel care din gând şi-alungă iubirii calp încântul, ca-n piept să nu ajungă furia-i crudă, chinu-amar crescându-l.

---

112 Poezie cu reminiscenţe din Luis de León, scrisă în liras („lire”, strofe alcătuite din cinci octosilabi şi endecasilabi iambici; schema rimelor: ababb).

Şi fericit voi spune la câmp chivernisitul cirezar că e grijuliu s-adune sărac cioporu-i parcă, vrând dragostei un ochi avar să-ntoarcă.

Şi-n turma-i mieluşele, mult înaintea vremii calde coapte, vor sta să fete, ele, şi-n stâncile inapte găsi-vor iarbă şi-ape-n clare şoapte.

Şi-Amor, cam mânios, de l-ar lovi cumva în sănătate, eu turma-i de folos cu-a mea-i voi duce-o poate la iarbă din belşug, la râu sticlos.

Şi de tămâie-ntr-asta sfânt fum spre ceruri zborul îşi lua-va şi-l voi ruga cu-aceasta, cu zel pios otava culcând-o sub genunchi spre toată slava:

„O, Cer prea sfânt şi drepte, dacă-l proteguieşti pe cel ce cată spre voia-ţi să se-ndrepte, dă-i sănătatea toată cui, ţie rob, Amor să nu-l mai bată!

Nu-ngădui satrapul să-şi ia jertfiri doar ţie cuvenite, ci lui, plecându-ţi capul în proslăviri cinstite, revigorează-i forţele slăbite”.

Când isprăvi de cântat, Lenio fu întâmpinat curtenitor de toţi păstorii şi, auzind numele lui Damón şi-al lui Tirsi, pe care nu-i cunoştea decât după faimă, le zise precum urmează, uimit de ţinuta lor aleasă:

— Ce elogii ar fi de-ajuns, fie ele şi cele mai înălţătoare din câte s-ar putea găsi în elocinţă, ca să vă poată proslăvi şi elogia valoarea, faimoşilor păstori, dacă fleacurile copilăreşti ale iubirii nu v-ar tulbura adevărurile scrierilor atât de apreciate? Dar de vreme ce sunteţi ftiziei de iubire, maladie pare-se incurabilă, chiar dacă grosolănia mea, preţuindu-vă şi lăudându-vă rarul discernământ, vă răsplăteşte astfel după merit, va fi cu neputinţă să nu vă blamez cugetările.

— Dacă peste ale tale, discernătorule Lenio – îi răspunse Tirsi nu s-ar întinde umbrele părerii deşarte care le umple, ai vedea lesne cât de limpezi sunt ale noastre şi

cum, îndrăgostite fiind, merită mai multă glorie şi laudă decât pentru orice subtilitate sau discernere ce s-ar putea ascunde-n ele.

— Destul, Tirsi, destul – i-o întoarse Lenio –, pentru că ştiu bine că împotriva unor duşmani atât de mulţi şi de înverşunaţi, prea puţină putere vor avea argumentele mele.

— Dacă într-adevăr ar fi aşa – răspunse Elicio –, cei de faţă sunt atât de buni prieteni ai adevărului, că nici în glumă nu ţi le-ar contrazice, şi de-aici vei putea vedea, Lenio, cât de departe eşti de el, de vreme ce nu-i unul care să fie de acord cu vorbele tale sau să-ţi socotească drept bune intenţiile.

— Pe legea mea – zise Lenio –, a ta nu te va salva, o, Elicio! De nu, s-o spună văzduhul, pe care-l sporeşti necontenit cu suspinuri, şi iarba pajiştilor acestora, care creşte din lacrimile tale, şi versurile pe care le-ai scris deunăzi pe fagii din pădurea de colo, şi-n ele se va vedea anume ce lauzi în tine şi ce blamezi la mine.

Lenio n-ar fi rămas fără răspuns dacă spre locul unde erau nu le-ar fi văzut venind pe frumoasa Galateea împreună cu discernătoarele păstoriţe Florisa şi Teolinda, care, pentru a nu fi recunoscută de Damón şi Tirsi, îşi pusese un văl alb peste chipul frumos. Ele sosiră, şi păstorii le făcură o primire plină de veselie, mai cu seamă cei doi îndrăgostiţi, Elicio şi Erastro, care, la vederea Galateei, se simţiră copleşiţi de o asemenea mulţumire, încât Erastro, neputând să şi-o ascundă, îi făcu semn lui Elicio să-şi ia naiul, în sunetul căruia, cu accente voioase şi suave, cântă următoarele versuri:

ERASTRO

Ochii ce frumoşi vedea-i-aş[113]

113 Poem în strofe castiliene, de opt versuri trohaice, hepta- şi octosilabice, rimate abbacddc.

soarelui ce-mi luminează, dacă ei se-ndepărtează tot cu sufletul urma-i-aş.

N-am lumină-n lipsa lor şi nici sufletu-mi nu are, căci, de nu-s, lumina-i moare, bine, libertate-i mor.

Ochii cine poate vadă-i, dar a-i lăuda nu-i chip, ci-a găsi să-i vezi tertip, viaţa-ntreagă o corvoadă-i.

Eu îi văd şi i-am văzut, dar de câte ori o fac, alte doruri dau harac, nu doar sufletu-mi vândut.

Nu mai am nimic de dat, nu ştiu ce-ar mai fi să dau, când răsplată tot nu iau nici dorindu-i necurmat.

Ne-ndoioasă-mi fu pieirea de când ochii plini de bine vor doar fapte de la mine, nu, cinstită, năzuirea.

Ziua aceasta şi de-ar tine veacuri mii, cum îmi doresc, mie, slava de-o privesc, doar o clipă-ar ţine-n fine.

Timpul, – n zborul său uşor, cursul vieţii nu-mi atinge frumuseţea cât mănvinge cu-a ei viaţă-n care mor.

Văzul ei îmi odihneşte sufletul, şi-o tot mai vreau şi cât, viu, din focu-i beau, frumuseţea-i nu sleieşte.

Şi iubirea-aşa mă-ncearcă, încât flacăra-i mă cheamă ca scrumit, din scumpa-i flamă, fenix, viaţa să-mi întoarcă.

Îmi rămâne doar cu gândul să-mi mai caut, dulce, gloria, şi-n adânc, scurmând memoria, mulţumirii-i aflu-orândul.

Zace-nchisă acolo-anume, nu-n putere, nici în fală, nu-n splendori sau vrere goală, nici în aurul din lume.

Aici îşi încheie cântarea Erastro şi luă sfârşit şi drumul către sat, unde Tirsi şi Damón se retraseră acasă la Elicio ca să nu piardă prilejul de-a şti cum avea să se termine povestirea începută de Silerio. Frumoasele păstoriţe Galateea şi Florisa, făgăduind să ia parte la nunta lui Daranio, îi părăsiră pe păstori, şi toţi sau cei mai mulţi rămaseră cu mirele, iar ele plecară pe la casele lor. Şi-n aceeaşi noapte, poftit de prietenul său Erastro şi de dorinţa aprinsă de a se întoarce la sihăstrie, Silerio îşi

isprăvi povestirea istoriei sale, după cum se va vedea în cartea următoare.

SFÂRŞITUL CĂRŢII A DOUA

Articol XII.

A TREIA CARTE A GALATEEI

Zarva plină de voioşie ce se făcea auzită în noaptea aceea în sat, cu prilejul nunţii lui Daranio, nu-i împiedică pe Elicio, Tirsi, Damón şi Erastro să-şi găsească un loc unde, fără a fi de nimeni tulburaţi, Silerio să-şi poată continua istoria începută. Şi el, după ce cu toţii îi oferiră o tăcere îmbietoare, urmă în felul acesta:

— Cu prefăcutele stanţe către Blanca, despre care v-am spus că i le-am recitat lui Timbrio, el a rămas mulţumit că suferinţa mea se trăgea nu din dragostea pentru Nísida, ci pentru sora ei. Şi cu asigurarea asta, cerându-mi iertare de ceea ce greşit îşi închipuise despre mine, mi-a încredinţat din nou găsirea leacului său. Aşa că eu, uitându-mi de-al meu, nu m-am abătut câtuşi de puţin de la tot ce-l privea pe-al lui. Au trecut câteva zile, în timpul cărora norocul nu mi-a arătat un prilej atât de favorabil cum aş fi vrut ca să-i dezvălui Nísidei adevărul gândurilor mele, deşi ea mă întreba mereu cum îi merge în dragoste prietenului meu şi dacă doamna lui apucase a fi oarecumva înştiinţată. La care i-am spus că teama de-a nu o jigni mă oprea să-i aduc ceva la cunoştinţă. Din pricina asta Nísida se supăra tare rău şi mă făcea laş şi puţin discernător, adăugând că, de vreme ce mă înfricoşam aşa, fie Timbrio nu suferea atâta cât trâmbiţam eu, fie nu îi eram eu prieten atât de adevărat cum pretindeam. Toate acestea m-au silit să mă decid şi cu primul prilej să mă dezvăluiesc, aşa cum am şi făcut într-o zi când era singură, şi ea ascultă într-o ciudată tăcere tot ce-am vrut să-i spun, iar eu, cum m-am priceput mai bine, i-am proslăvit valoarea lui Timbrio, dragostea adevărată pe care i-o purta şi care era

atât de puternică, încât mă împinsese pe mine să-mi iau îndeletnicirea umilă de bufon, doar ca să am putinţa de a-i spune cele ce-i spuneam, adăugând la toate acestea şi alte argumente ce-i vor fi părut întemeiate Nísidei, numai că atunci n-a vrut să arate în vorbe ceea ce mai târziu în fapte n-a putut ţine ascuns: ci, cu gravitate şi cinste fără egal, m-a mustrat pentru obrăznicie, m-a acuzat de îndrăzneală, mi-a osândit vorbele şi mi-a retras parte din încredere, dar nu într-atâta, încât să mă surghiunească din prezenţa ei, lucrul de care mă temeam cel mai mult. A încheiat spunându-mi doar să fiu mai atent în legătură cu cinstea ei şi să fac în aşa fel, încât să nu-mi dau de gol veşmântul înşelător. Concluzie care mi-a pecetluit tragedia vieţii mele şi i-a pus capac, deoarece am înţeles de-aici că Nísida ar putea pleca urechea la plânsetele lui Timbrio.

În ce piept a putut sau poate încăpea acea culme de durere cese-nchidea atunci într-al meu, de vreme ce sfârşitul celei mai mari dorinţe îi era şi capătul şi sfârşitul mulţumirii? Mă bucura bunul început pe care-l adusesem vindecării lui Timbrio, dar această bucurie se prefăcea pentru mine în chin, întrucât mi se părea, şi aşa şi era, că, văzând-o pe Nísida în puterea altuia, a mea se termina. O, forţă nemărginită a adevăratei prietenii, cât de departe baţi şi la ce m-ai obligat, de vreme ce eu însumi, silit de obligaţia faţă de tine, mi-am ascuţit cu propria-mi iscusinţă cuţitul ce avea să-mi descăpăţâneze nădejdile, care, murindu-mi mie în suflet, au trăit şi-au înviat în cel al lui Timbrio când a aflat de la mine toate prin câte trecusem cu Nísida! Dar ea se purta atât de rezervat în privinţa lui şi-a mea, încât niciodată n-a lăsat să se înţeleagă pe deplin că era mulţumită de intervenţia mea şi de iubirea lui Timbrio, dar nici n-a arătat destul dispreţ pentru ca nemulţumirile şi răceala ei să ne facă pe amândoi să ne lăsăm păgubaşi, până când Timbrio află că duşmanul acela al său, Pransiles

– cavalerul pe care-l jignise la Jerez –, dornic să-şi spele onoarea, îi aducea la cunoştinţă provocarea, indicându-i un câmp liber şi sigur, pe un pământ din statul ducelui de Gravina, dându-i un termen de şase luni de atunci şi până-n ziua luptei. Îngrijorarea pricinuită de vestea asta nu l-a făcut să dea uitării grijile dragostei, ba, dimpotrivă, cu ajutorul noilor mele mijlociri şi al stăruinţelor lui, am înduplecat-o pe Nísida să nu se arate vitregă nici când Timbrio o privea sau o vizita în casa părintească, păstrând în toate cinstita bună-cuviinţă impusă de valoarea ei. Apropiindu-se sorocul provocării şi văzând că nu se putea sustrage călătoriei, se hotărî să plece, dar mai înainte i-a scris Nísidei o asemenea scrisoare, încât a dus în ea la bun sfârşit într-o clipită lucruri pe care eu, de multe luni de zile şi cu multe cuvinte, nici nu le începusem. Am păstrat scrisoarea în memorie şi, fiind însemnată pentru povestirea mea, nu voi lipsi să vă spun că suna astfel:

TIMBRIO CĂTRE NÍSIDA

Fii sănătoasă-ţi spune cine nu e[114]

Nísida, nici nu speră a fi vr-odată, de nu prin mâna-ţi sănătatea-i suie.

N-aş vrea a crede-anoste că se-arată, oribil zic, aceste, toate, rânduri, cu-n sânge scrise pana-mi înmuiată.

Ci furia-mi de-mpătimite gânduri mă tulbură-ntr-atâta, că în stare nu-s să cobor de pe-amoroase scânduri.

În frica rece-ori arsa cutezare, în crezu-mi prins şi-n al virtuţii-ţi crug, cât vei citi, preaîntristat îmi pare cum tot scriindu-ţi, parcă mă distrug de-o glumă tot ce-ţi spun aici ţi-apare ori la dispreţul tău când tac mănjug.

Mi-e martor Cerul ţie c-adorare

Îţi port la fel ca din întâia clipă când chipul ţi-l zării, duşmanu-mi mare.

---

114 Terţine în endecasilabi iambici; în traducere folosesc şi decasilabi. Schema rimelor: aba bcb cdc etc.

Te-am şi văzut şi adorat în pripă, căci oare cine n-ar fi adorat un înger copiat în chip şi-aripă?

Sufletu-mi frumuseţea rară-odat

văzu-o-atât de lacom, că putere n-avu să te admire doar curat.

În sufletu-ţi un rai şi o avere de nuri asemeni ţi-am descoperit, şi slăvi mi-au fost, nu numai o părere.

Cu-aripile bogate te-ai suit până la cer, şi pe pământ, la urmă, uimit savantu-i, simplul, uluit.

Ferice pieptul ce ascunde-o urmă precum a ei, şi-acela mai ferice care-n războiul dragostei şi-l curmă.

Dator fatalei stele-mi sunt, aş zice, că m-a-nrobit aceleia ce-ascunde în trup superb un suflet fără price.

Şi firea-ţi, doamnă, îmi arată unde dezamăgirea gândului îmi zace şi teama cum nădejdea mi-o pătrunde.

Cinstit însă şi drept pornit, în pace ţin piept ne-ncrederii, plin de constanţă, şi când să pier, nou suflu mă reface.

Iubire nu-i, s-a zis, fără speranţă, ci cred că-i doar părere, – aşa-mi şi pare, şi forţa dragostei mă poartă ca pe-o zdreanţă.

Te-ador supus pentru virtutea-ţi mare, dar şi de frumuseţe-atras de-a silă, capcana-ntâi de Amor întinsă, care mi-ademeneşte-n plasa ei subtilă sufletul fără griji ca să mi-l prindă, liber, să mi-l poprească fără milă.

Amor puterea-n stare-i să-şi întindă prin frumuseţe-n orişicare piept, dar nu şi duhul ascuţit să-l prindă, ce nu vrea-n al iubirii laţ nedrept întins în pletele de aur moale, lăsându-l mulţumit pe-al lor adept, şi nici în pieptul de-alabastru-n cale ce dincolo de piept nici nu se-adâncă, şi nici în fildeş de grumaze pale, ci în focarul sufletului încă admiră mii de frumuseţi prea pure ce-n faţa-i sar şi-n drum ca dup-o stâncă.

Doar frumuseţea vremii sub secure nemuritorul

suflet nu-l împacă, nevrând din slăvi s-orbecăie-n pădure.

Virtutea-ţi făr-egal sub lauri joacă, şi gândurile mele-ofrandă-i poartă şi face boantele simţiri să tacă.

Ţi se supun şi nu mi se mai ceartă, căci îşi măsoară chinul greu şi-amar după frumoasa-ţi meritelor artă.

Însămânţez nisip şi-n mare ar când nestrunita forţă a dorinţei mai mult vrea, nu doar să contemplu clar.

Ştiu că eşti sus, văd jalea nepriinţei şi-ntre atât de-nvrăjmăşite-extreme nu-i drum de mijloc, liber străduinţei.

De-aceea neajunsuri şi blesteme leacului mi se-opun, atâtea câte sunt stele-n cer şi omenet cât geme.

Ştiu sufletului de folos ce-atât e;

ştiu ce-i mai bun şi ce-i mai rău puţin pe căile iubirii viforâte.

Deci, mândră Nísida, acuma vin, încrâncenat dorindu-mi chiar sfârşitul ca să-mi închei mult prea-nduratul chin.

Vrăjmaşul braţ m-aşteaptă cu-ascuţitul, necruţător tăiş al spadei trase asupră-mi, cum cruzimea-ţi asmuţitu-l.

Voinţa-ţi răzbunată va să-mi lase curând obraznica-mi nesăbuită vrere ce fără rost respingerea-ţi şi-atrase.

Alt chin mai dur, altă mai rea zăcere, fie şi decât moartea mai cumplite, mâhnitul gând n-o să mi-l mai dispere de sorţii mele triste şi-asuprite dat i-ar fi-aşa să mi te mulţumească, nu cum te văd acum, cu vreri scârbite.

Cărarea binelui strâmtă-mi se cască, a răului mi-e largă, – neapătoare, cum nenorocul vrut-a să mi-o nască.

Prin ea – mi aleargă rea, răzbunătoare, chiar moartea, de dispreţu-ţi asmuţită, ca să-mi supună viaţa doritoare.

Pe-a binelui strecoară-se-umilită de-asprimea-ţi, doamnă, grav persecutată şi-mi vede scurta viaţă-acum sfârşită.

În astfel de ananghii-adus sunt, iată, de soarta mea,

încât acum mi-e frică de adversarul crunt ce mi se-arată văzând doar focu-n care ard cum pică şi-n piept schimbat mi-e-n gheaţă şi la parte cu el, la fel, curajul meu abdică.

Şi dacă tu în gând n-ai să-mi ţii parte, cum să nu se-nspăimânte biata-mi mână, chiar arta şi silinţa-mi de-au s-o poarte?

Cu tine-alături însă, o, stăpână, au ce roman sau grec soldat în stare ar fi să mă prăvale în ţărână?

M-aş arunca-n primejdii ca-n focare şi-aş smulge negreşit şi cu cruzime şi ce-i de moarte încleştat în gheare.

Doar tu poţi soarta-mi duce la-nălţime peste-omenescul fast sau poţi asemeni în rău abis s-o zvârli mai rău ca nime.

Căci cum putu s-o-nalţe-n culmi de cremeni iubirea pură, simplu şi Fortunii i-ar fi în vârf a ţine-o, peste semeni, urcată dincolo de crugul lunii mi-ar sta nădejdea care-acuma-mi zace în loc unde-a spera posibil nu ni-i.

Aşa cum sunt, acum mă satisface şi răul ce dispreţu-ţi mi-l trimite, şi rău în clipe-atât de grele-mi face, doar pentru a şti că-s viu în amintire.

Nísida, şi măcar ţi-aduci aminte să-mi faci un rău ce bine mi-e, s-ar ştire.

Mai lesne-a povesti găsesc cuvinte despre-ale mării boabe de nisip sau stele din a opta sferă[115] ţinte, decât de griji, dureri şi chin să ţip, la care-asprimea ta neîndurată în gol mă osândeşte-n fel şi chip.

Nu-ţi măsura valoarea niciodată cu josnicia-mi, căci, oricum, datornic mărimii tale-aş fi rămas din gloată.

Deci te iubesc cum sunt şi sunt chiar dornic a-ţi spune că-n iubire fermă-ntrec piscul iubirii cel mai nalt şi spornic.

Cu-atâta frumuseţe sună sec cruzime-atâta şi nu-şi

---

115 a opta sfera: în concepţia ptolemaică astronomică, a opta sferă cuprindea stelele.

are locul ingrată a fi, virtuţii când mă plec.

Te-aş întreba, Nísida, unde-i focul şi sufletul ce ţi l-am dat şi unde l-ai dus, că-n lipsă tot el mi-e norocul?

N-ai vrut pe-un suflet să fii doamnă-oriunde, dar ce-ţi pot da mai mult când doar te-ador?

Aşa trufia n-ai cum ţi-o ascunde!

Sunt fără suflet de când fără spor mi te-am zărit, spre bine-ori rău să-mi fie, şi-a nu te mai vedea ar fi să mor.

Ţi-am dat voinţa-mi, mâna-ţi frâu s-o ţie, tu mă conduci, am viaţă doar prin tine, puterea-ţi chiar mai mare să se ştie.

În focul purului amor mi-e bine, dar mă şi sting, căci, fenix, iau în loc din moartea dragostei, noi vieţi în mine.

În numele credinţei, dar, te rog doar, Nísida, să crezi că sigur este că ard trăind în amorosul foc, şi-ţi stă-n putere, moartea-mi când dă veste, iar să-mi dai viaţă şi cât baţi din pleoape în port să mă conduci pe valu-n creste.

Căci pentru mine-n tine-atât de-aproape sunt vrerea şi puterea, că-s un tot, nu-s altfel, şi un singur gând le-ncape.

Pun punct, n-aş vrea să te-amărăsc de tot.

Nu ştiu dacă vorbele din scrisoare sau cele multe pe care i le spusesem eu mai înainte Nísidei, încredinţând-o despre dragostea adevărată pe care i-o nutrea Timbrio, sau slujirile necurmate ale lui Timbrio, sau cerurile, care rânduiseră astfel lucrurile, au mişcat rărunchii Nísidei într-atâta, încât, de îndată ce a terminat de citit, să mă cheme şi cu lacrimi în ochi să-mi spună: „Vai, Silerio, Silerio, tare-mi vine să cred că spre paguba sănătăţii mele ai vrut să o câştigi pe cea a prietenului tău! Deie pronia, care m-a adus aici, ca faptele lui Timbrio să-ţi adeverească vorbele. Şi dacă şi unele, şi altele m-au amăgit, să-mi răzbune ofensa Cerul, pe care-l iau martor al violenţei cu care dorinţa îmi cere să nu mi-o mai ţin ascunsă. Dar vai, ce scuză uşoară

pentru o vină atât de grea, căci ar trebui mai degrabă să mor eu păstrând tăcerea pentru ca onoarea mea să trăiască decât, spunând ce vreau să spun acuma, s-o îngrop pe ea şi să-mi sfârşesc viaţa!” Cuvintele Nísidei m-au tulburat nespus, şi încă mai mult emoţia cu care le rostea, şi, vrând cu ale mele să o încurajez să se destăinuiască fără teamă, n-a fost nevoie să insist mult, pentru că în cele din urmă mi-a spus că nu doar îl iubea pe Timbrio, ci îl adora, dar că sentimentul acela şi l-ar fi păstrat mereu tăinuit dacă împrejurarea plecării silite a lui Timbrio n-ar fi silit-o să şi-l dezvăluiască.

Nu-i chip să vă spun, păstorilor, cum am rămas după ce-am auzit ce spunea Nísida şi-am văzut simţirea amoroasă pe care şi-o vădea fată de Timbrio, şi e chiar bine ca o durere atât de sfâşietoare să nu poată fi exprimată, nu pentru că aş fi suferit văzându-l iubit pe Timbrio, ci pentru că mă vedeam lipsit pentru totdeauna de orice mulţumire, căci era şi este limpede că nu puteam şi nu pot trăi fără Nísida, iar a o vedea, după cum am spus şi-n alte dăţi, încăpută pe mâinile altcuiva, înseamnă să fiu înstrăinat de orice plăcere; şi totuşi dacă soarta îmi acorda vreuna în împrejurarea asta, era gândul la binele prietenului meu Timbrio, ceea ce a făcut ca moartea să nu mă lovească în aceeaşi clipă. Şi-am ascultat-o cum am putut pe Nísida mărturisindu-şi sentimentele, şi-am asigurat-o cum m-am priceput de integritatea pieptului lui Timbrio, la care ea mi-a răspuns că nu mai era nevoie să o asigur în privinţa asta, deoarece, în starea ei, nu putea şi nici nu-i convenea să nu mă creadă, dar mă ruga doar, de-ar fi fost cu putinţă, să-ncerc a-l convinge pe Timbrio să găsească vreun mijloc onorabil pentru a nu ajunge să se lupte cu duşmanul său, şi după ce i-am răspuns că aşa ceva era imposibil fără ca el să rămână dezonorat, s-a liniştit şi, scoţându-şi de la gât nişte relicve preţioase, mi le-a dat ca

să i le dau la rându-mi lui Timbrio din partea ei. A rămas de asemenea înţeles între noi că, după ştiinţa ei, părinţii lor urmau să asiste la lupta lui Timbrio şi aveau să le ia şi pe ea, şi pe sora ei, dar, întrucât nu avea destul curaj spre a fi prezentă la confruntarea pe viaţă şi pe moarte a lui Timbrio, avea să pretexteze că nu se simte bine şi să rămână într-o vilă de plăcere unde aveau să tragă părinţii lor, aflată la o jumătate de leghe de burgul unde urma să aibă loc lupta, şi acolo avea să-şi aştepte soarta bună sau rea, după cum avea să-i fie lui Timbrio. Mi-a mai poruncit ca, pentru a scurta dorinţa de-a afla rezultatul luptei, să iau cu mine un văl alb dat de ea şi, dacă Timbrio ieşea învingător, să mi-l leg la braţ când aveam să mă întorc spre a-i da vestea; iar dacă avea să fie învins, să nu mi-l leg, şi astfel avea să-şi cunoască de departe, prin semnul vălului, începutul mulţumirii sau sfârşitul vieţii.

I-am făgăduit să fac întocmai ce-mi poruncise şi, luând relicvele şi vălul, m-am despărţit de ea cu cea mai mare tristeţe şi cea mai mare mulţumire din câte am avut vreodată; puţinu-mi noroc îmi pricinuia tristeţea, iar cel mult al lui Timbrio, bucuria. El a aflat de la mine ce-i aduceam din partea Nísidei şi s-a simţit atât de vioi, de mulţumit şi de mândru, socotind primejdia luptei aşteptate o nimica toată, pe când favoarea arătată de doamna sa nici moartea însăşi n-ar fi fost în stare să i-o întunece. Trec acum sub tăcere excesele lui Timbrio pentru a-şi arăta recunoştinţa pe care o datora strădaniei mele, întrucât au fost atâtea, încât arăta de-a dreptul că-şi ieşise din minţi.

Plin de îndrăzneală, aşadar, şi încurajat de vestea cea bună, începu să se pregătească de plecare, luându-şi-i ca martori pe un nobil spaniol şi pe altul napolitan. Iar faima acestui duel particular le făcu pe nenumărate persoane din regat să se ducă şi să-l vadă cu ochii lor, şi tot acolo s-au

dus şi părinţii Nísidei, luându-le cu ei pe ea şi pe sora ei, Blanca. Şi cum alegerea armelor i-a revenit lui Timbrio, el vru să arate că îşi întemeia dreptul nu pe avantajul acestora, ci pe raţiune, drept care alese spada şi pumnalul, fără nicio armă defensivă. Mai erau câteva zile până la termenul hotărât, când Nísida şi părinţii ei plecară din oraşul Neapole, împreună cu alţi numeroşi cavaleri, şi cum ea ajunsese prima, mi-a reamintit în repetate rânduri să nu uit de înţelegerea noastră. Dar memoria mea slăbită, care nu mi-a slujit niciodată decât spre a-mi aminti neplăcerile, a uitat, neschimbându-şi firea, cele spuse de Nísida, văzând într-asta un prilej de a-mi lua viaţa sau, cel puţin, de a mă aduce în starea netrebnică în care mă văd astăzi.

Păstorii ascultau cu mare atenţie ce povestea Silerio, când firul povestirii fu întrerupt de glasul unui păstor îndurerat care cânta în mijlocul unui pâlc de copaci şi nu atât de departe de ferestrele odăii unde se aflau ei, încât să nu i se facă auzite toate spusele. Era o asemenea voce, încât lui Silerio îi impuse tăcerea şi nu mai vru cu niciun chip să continue, ci îi rugă pe ceilalţi păstori să o asculte, deoarece, „pentru puţinul cât a mai rămas din povestea mea, am tot timpul să o isprăvesc”. Tirsi şi Damón s-ar fi împotrivit dacă Elicio nu le-ar fi spus:

— Puţin vom avea de pierdut, păstorilor, ascultându-l pe nefericitul Mireno – căci el, fără îndoială, e păstorul ce cântă adus de soartă în asemenea împrejurări, încât îmi închipui că nu aşteaptă nicio mulţumire din partea ei.

— Cum să aştepte – zise Erastro –, de vreme ce mâine Daranio se însoară cu păstoriţa Silveria, cu care avea el însuşi de gând să se căsătorească? Dar până la urmă pentru părinţii Silveriei mai mult au cântărit bogăţiile lui Daranio decât înzestrările lui Mireno[116].

116 Cf „Nunta lui Camacho”, un caz similar în DQ II, 20 şi 21, scos însă din cadrul pastoral şi rezolvat printr-o soluţie de factură picarescă.

— E adevărat ce spui – replică Elicio –, dar pentru Silveria mai puternice decât orice comoară ar fi trebuit să fie simţămintele lui Mireno, pe care le cunoştea, ca să nu mai vorbim că nici Mireno nu-i chiar atât de sărac, încât, dacă Silveria s-ar fi măritat cu el, să i se fi băgat de seamă lipsurile.

După cele spuse de Elicio şi Erastro, dorinţa păstorilor de-a asculta ce cânta Mireno spori. Şi ca atare, Silerio rugă să nu mai vorbească nimeni, şi toţi, ciulind urechile, se opriră să-l asculte pe păstorul care, îndurerat de ingratitudinea Silveriei şi ştiind că a doua zi ea urma să se mărite cu Daranio, mânat de furia şi durerea pricinuite de acel eveniment, plecase de-acasă, întovărăşit doar de rebecul său, şi, îmbiat de singurătatea şi liniştea unei poieniţe aflate lângă zidurile satului şi încredinţat că într-o noapte atât de paşnică n-avea să-l audă nimeni, se aşeză la poalele unui copac şi, acordându-şi rebecul, cântă precum urmează:

MIRENO

Senine cer, cu ochii răi puzderii[117]

priveşti dulcile rapturi amoroase, mâhnind sau veselind cu-a ta rotire pe cel ce sub tăcerea ta mizerii îşi spune-unul, sau pe-altul ce-n impas e că tu nu-i dărui plac, nici ocrotire:

şi, de binevoire ai pentru mine-a-mi arăta, ştiind că şi doar a vorbi îmi e pe plac şi ştii şi tot ce fac, nu-i greu s-asculţi ce voi rosti cu jind, scoţând prin vocea-mi plânsă, şi inima-mi de-ndurerare strânsă.

Nici glasu-mi stins, nici slabele-mi jelanii n-au cum jigni văzduhul când se-ngână, căci într-atât de grea sunt strâmtorare, c-Amor aruncă-n vânt turbat litanii cu tot ce

---

117 Cântec în stanţe de treisprezece versuri în octosilabi şi endecasilabi iambici (în traducere şi hepta- şi decasilabi); schema rimelor: abcabccdeedff.

sper, şi în străină mână mi-a pus comoara care-a mea îmi pare.

Rod astfel poate are în brazdă pus de-ndrăgostitu-mi gândul şi-a fost udat cu lacrimile-mi grele, de mâinile acele ce, norocite, merit neavându-l, şansa le prisosit-a, greu-nvingând şi îmblânzind ursita.

Şi cel ce-şi vede slava preschimbată într-o amară, aspră suferinţă şi tihna-i pe-orice drum că o ia razna, de ce cumplita viaţă nu şi-o gată?

De ce vitalul lanţ nu-şi dă silinţa a-l rupe-n ciuda Sorţii crunte cazna?

Încet, încet năprasna se-neacă-n dulcea morţii crude vamă;

şi-aşa, dârz braţ al meu, dar prea molatic, nehotărârii-ostatic al vieţii fii, căci soarta ni se-ntreamă

Amor de ştim că-i place să facă chinul tot ce fierul face.

Mi-e moartea sigură, căci cu putinţă nu-i viu să fii când ţi-e speranţa moartă deplin, şi-nstrăinat te vezi de slavă, ci teamă-mi e c-Amor cu neputinţă mi-ar face moartea, viaţă vrând să-mpartă durerii şi-amintirii, – un rest de pleavă.

Şi ce? Dacă, suavă, comoara-mi veche-i vie şi-mi irumpe şi văd c-aievea relele-s trecute şi chinurile mute şi tot ce-absenţa-i tristă-acum o umple, cu-atât mai mult cu şart de viaţă-i şi de ea să mă despart.

Vai, unic bun şi singură comoară, tu, soare ce-mi înseninaşi furtuna, culme-a valorii ce-a dori ţi-o poţi!

Veni-va iar ziua de-odinioară când va să ştiu că m-ai uitat întruna, şi Amor să vrea s-o ştiu cum o ştiu toţi?

Ci până nu socoţi, până ce dalbul, mândru-al tău grumazul de alte braţe-i fi-va-ncolăcit, până ce, aurit.

părul tău blond doar lui Daranio-obrazul pur i-l îmbogăţi-vă, pierindu-mi viaţa, şi-al meu rău pieri-va.

Nu-i nimeni prin credinţă-a-ţi fi de-o seamă cu mine, dar credinţa, cum se vede, e moartă-n fapte de nu se vădeşte[118].

De-ar avea preţ o viaţă ce se-nhamă durerii şi în răsplătiri nu crede, s-ar mai părea lumina că-mi sclipeşte;

dar cum nu se vădeşte în cruda-i lege-Amor blajin să fie, căci vechi proverb de-amor ne spune-n şoapte că dragostea stă-n fapte, dar cum, spre rău-mi, dat îmi este mie doar să mi le doresc, de ce-s lipsit de tot când îmi lipsesc?

Credeam că-n tine are să se rumpă de-avaru-Amor dictată-această lege, o, păstoriţo, şi-ochii c-ai să-ţi pleci spre – un suflet ţie rob, care-ţi sucumbă, şi-n lanţ vrea doar de tine să se lege, şi cunoscând cum e, să-l şi-nţelegi.

Crezui că n-ai s-alegi, în loc de o credinţă dovedită, una ce-ntinde-ţi doruri pe tarabe şi-n vanele podoabe ale-avuţiei crase te invită:

te-ai dat, pe aur, toată, ca să m-arunci în jale necurmată.

Jalnică sărăcie, tu, procletă pricină a chinului ce mă frământă, doar cei ce nu te ştiu în slăvi te urcă!

O păstoriţă, faţa despuietă zărindu-ţi, în iubire nu se-avântă şi, ca să scape, fuge, nuse-ncurcă.

Cu tine nu se spurcă să-şi pună-n fapte gânduri amoroase:

tu la pământ pui naltele speranţe şi coci doar inconstante

În piepturi femeieşti nesăţioase;

tu nu-i desăvârşeşti cu dragoste pe cei ce-ar vrea să-i

---

118 Cf. Epistola Sf Iacob, 2,26: „Căci precum trupul fără de suflet mort este, astfel şi credinţa fără de fapte moartă este” („Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita est fides sine operibus mortua est”). Don Quijote foloseşte şi el aceste cuvinte în discuţia cu canonicul toledan: „… recunoştinţa care constă numai în dorinţă este lucru mort, aşa cum moartă este şi credinţa fără fapte” (DQ I, 50, p. 540).

creşti.

E soare aurul, raza-i vederea şi cea mai bună-orbeşte de se-nfruptă din a câştigului înşelătoare faţă.

Darnicei mâini nu-şi mai dosesc plăcerea celor ce mari vor să se-arate-n luptă c-un piept suav, frumos, avid, de gheaţă.

Aurul strâmbă-o viaţă, credinţa-n gândul bun făcând să moară şi nu doar crezu-l sfarmă în amant, ci chiar şi-un diamant, tăria-n piept el o preschimbă-n ceară, oricât ar fi de tare, prin el în dar primind tot ce nu are.

Regret, vrăjmaşă dulce, că atâtea desăvârşiri curate-n tine-aflate sluţitu-le-ai cu-avara ta micime.

De aur ele-ţi sunt viclean târâte, încât simţirile-mi uitării-s date şi-mi uiţi de tot şi grijile-nfocate.

Te-ai măritat, aflat e!

Te-ai măritat, o, păstoriţo! Cerul alegerea să ţi-o binecuvânte, şi ce-o să mă frământe, nedrept, să nu-ţi ştirbească azi deverul;

ci totuşi Ceru-n bine răsplată dă şi-n rău pedeapsa vine.

Aici îşi puse capăt cântării greu mâhnitul Mireno, cu semne de-o asemenea durere, încât fură pătrunşi de ea toţi cei ce-l ascultaseră, mai cu seamă aceia ce-i cunoşteau virtuţile, felul ales de-a fi şi tovărăşia cinstită. Şi după ce păstorii schimbară între ei câteva consideraţii despre firea ciudată a femeilor, mai ales despre căsătoria Silveriei care, dând uitării dragostea şi bunătatea lui Mireno, se încredinţase bogăţiilor lui Daranio, dornici ca Silverio să-şi termine povestirea, impuseră tăcere deplină fără a fi fost nevoie să le-o ceară el, iar acesta continuă zicând:

— Sosind, aşadar, ziua neiertătoarei încleştări, Nísida, rămasă la o jumătate de leghe de intrarea burgului, în nişte grădini, aşa cum se înţelesese cu mine, sub pretextul, menit părinţilor ei, că nu se simţea bine, mi-a

recomandat, când m-am despărţit de ea, să mă întorc repede cu semnul vălului, căci, după cum îl purtam sau nu, avea să înţeleagă sfârşitul luptei, favorabil sau nefericit pentru Timbrio. I-am făgăduit-o din nou, simţindu-mă iritat de insistenţa recomandărilor ei, şi mi-am luat rămas-bun de la ea şi de la sora ei, care rămăsese cu Nísida. Şi odată ajuns la locul luptei şi venind ceasul începerii acesteia, după ce martorii celor două părţi făcură formalităţile şi punerile în gardă trebuincioase în atare împrejurări, cei doi cavaleri intrară în terenul îngrădit şi, la sunetul unei trompete răguşite, se atacară cu asemenea dibăcie şi artă, încât îi umplură de admiraţie pe privitori. Dar dragostea sau – mai sigur – dreptatea care-l ajutorau pe Timbrio îi insuflară un asemenea avânt, încât, chiar şi cu preţul câtorva răni, în scurt timp îl puse pe adversarul său la pământ, rănit şi plin de sânge, somându-l ca, dacă voia să-şi salveze viaţa, să-şi recunoască înfrângerea. Ci nefericitul Pransiles voia să-l convingă să-i dea moartea, căci lui i-ar fi fost mai lesne şi mai puţin păgubitor să treacă prin o mie de morţi decât să se predea o singură dată. Cugetul lui Timbrio e însă atât de mărinimos, încât nu vru să-l ucidă pe duşmanul său şi nici chiar ca acesta să-şi recunoască înfrângerea: se mulţumi ca el să spună şi să dea mărturie că Timbrio era la fel de bun ca el, ceea ce Pransiles mărturisi bucuros, căci îl costa atât de puţin, încât ar fi putut-o afirma prea lesne şi fără a se fi văzut la o asemenea ananghie[119].

Toţi privitorii, auzind cum se purtase Timbrio cu duşmanul său, îl lăudară şi-l preţuiră în chip deosebit. Şi de îndată ce-am văzut întâmplarea fericită a prietenului

119 Avalle-Arce (ed. cit., p. 213, n. 9) propune ca această înfrângere în duel să fie comparată cu o versiune comică (episodul Cavalerului cu Oglinzile, DQ II, 14) şi două serioase: cea a lui don Quijote însuşi (DQ II, 64) şi cea a lui Renato (P, II, 19).

meu, cu bucurie de necrezut şi sprinteneală neîntrecută, m-am întors să-i duc vestea Nísidei. Dar, vai mie!, neglijenţa de-atunci mi-a adus neliniştea de-acum. O, memorie, memorie a mea! De ce m-ai trădat tocmai când mi-ai fi fost de mai mare trebuinţă? Cred însă că era scris în soarta mea ca începutul acelei bucurii să-mi fie capătul şi sfârşitul tuturor mulţumirilor. M-am întors să o văd pe Nísida cu iuţeala de care vorbeam, dar m-am întors fără să-mi pun vălul alb pe braţ[120]. Nísida, care aştepta tot mai plină de nelinişte şi-mi urmărea întoarcerea de la înălţimea unei galerii, mă văzu întorcându-mă fără văl şi pricepu că lui Timbrio i se întâmplase o neizbândă sinistră, crezând-o şi simţind-o atât de puternic, încât, fără niciun alt motiv, îşi pierdu cu totul cunoştinţa şi căzu la pământ într-un leşin atât de ciudat, încât toţi o socotiră moartă. Când am sosit eu, i-am găsit pe toţi ai casei în fierbere, şi pe sora ei frângându-se în mii de vădiri nemăsurate ale durerii asupra trupului tristei Nísida. Când am văzut-o în starea aceasta, am crezut neclintit că era moartă şi-am văzut că turbarea durerii mă scotea din minţi şi, temându-mă ca nu cumva, dacă mi le-aş fi pierdut de tot, să nu-mi dau în vileag parte din gânduri, am ieşit din casă şi, agale, m-am întors să-i dau veştile nefericite nefericitului Timbrio. Cum însă chinurile şi i i sfârşeala îmi sleiseră de puteri trupul şi sufletul, paşii mei n-au fost la fel de iuţi cum fuseseră alţii porniţi să le ducă trista veste părinţilor Nísidei, dându-le drept sigur că ea murise de pe urma unei sincope neiertătoare. Se vede că Timbrio a auzit şi el şi trebuie să fi rămas cum am rămas şi eu, dacă nu şi mai rău: pot spune doar că, ajungând unde credeam că voi da de el, începuse să se întunece şi-am aflat de la unul dintre martorii lui că plecase cu un cal de poştă la Neapole,

120 Uitarea semnalului convenit e un motiv tradiţional, aminteşte Avalle-Arce, trimiţând la legenda lui Tezeu şi la cea a lui Tristan.

arătând atât de nemulţumit, de parcă ar fi ieşit învins şi dezonorat din înfruntare. Mi-am închipuit pe loc ce putea fi şi-am pornit-o imediat la drum ca să-l urmez; dar înainte să fi ajuns la Neapole, am aflat neîndoios că Nísida nu era moartă, ci căzuse pradă unui leşin ce ţinuse douăzeci şi patru de ore, la capătul căruia îşi revenise în fire cu multe lacrimi şi suspinuri. Certitudinea veştii m-a consolat şi-am ajuns la Neapole mai mulţumit, gândind că aveam să-l găsesc acolo pe Timbrio; dar n-a fost aşa, deoarece cavalerul cu care venise mi-a confirmat că, odată ajuns la Neapole, plecase fără o vorbă, neştiindu-se încotro; îşi închipuia doar, după cât îl văzuse de trist şi de melancolic la sfârşitul bătăliei, că o pornise la drum doar ca să se lase pradă deznădejdii[121].

Toate veştile acestea m-au reîntors la lacrimile dintâi, dar soarta mea, tot nemulţumită, a rânduit ca după câteva zile să sosească la Neapole părinţii Nísidei, fără ea şi fără sora ei, deoarece ele, călătorind spre Neapole cu părinţii lor, dispăruseră într-o noapte şi nu se mai ştiuse nimica despre ele. Atât de tulburat am rămas atunci, încât nu mai ştiam ce să fac sau să spun; şi, cufundat în confuzia aceea fără pereche, am reuşit să aflu, dar nu foarte sigur, că Timbrio, în portul Gaeta[122], se îmbarcase pe o navă mare ce mergea în Spania. Şi, crezând că s-ar fi putut să fie adevărat, am plecat şi eu în Spania şi, la Jerez şi în toate locurile unde mi-am închipuit că ar fi putut fi, l-am căutat fără a-i da de urmă. În cele din urmă am venit în oraşul Toledo, unde locuiesc toate rudele părinţilor Nísidei şi tot ce-am reuşit să aflu a fost că aceştia se întorceau la Toledo fără a fi aflat nimic despre fiicele lor. Văzându-mă, dar, separat de Timbrio, înstrăinat de Nísida şi, socotind că, de-

121 Adică, după cum s-a mai precizat, să se sinucidă.

122 Gaeta: Oraş din Italia (provincia Latina, Lazio), situat la 80 km N de Neapole, port ia Marea Tireniană.

ar fi să-i găsesc, ar fi doar spre placul lor şi pierzania mea, obosit şi dezamăgit de lucrurile lumii acesteia mincinoase în care trăim, m-am decis să-mi îndrept gândurile spre un nord mai bun şi să-mi pun puţina viaţă ce-mi mai rămâne de trăit în slujba celui care preţuieşte dorinţele şi faptele după adevăratul lor merit[123]. Şi astfel, am ales veşmântul în care mă vedeţi şi schitul pe care l-aţi văzut şi unde, într-o blândă singurătate, îmi pun frâu dorinţelor şi-mi îndrum faptele spre un ţel mai bun, deşi, cum năvala relelor porniri mă ajunge dintr-o asemenea depărtare, ele nu sunt prea lesne de zăgăzuit şi tot mă prigonesc, şi amintirile mă atacă din nou, aducându-mi în minte cele trecute; şi când mă văd în asemenea clipe, în sunetul harfei pe care mi-am ales-o ca tovarăşă de singurătate, mă străduiesc să-mi alin povara apăsătoare a grijilor, până când Cerul o va face şi se va-ngriji de mine, amintindu-şi să mă cheme la o viaţă mai bună. Iată, păstorilor, mersul nesocotinţei mele, iar dacă m-am lungit povestindu-vi-o, e pentru că nici ea n-a fost scurtă cât m-a chinuit. Ce vă rog este să-mi îngăduiţi să mă-ntorc la schitul meu, deoarece, deşi tovărăşia voastră îmi e plăcută, am ajuns într-o asemenea stare, încât nimica nu-mi face mai multă plăcere decât singurătatea, de unde veţi putea înţelege viaţa pe care-o duc şi răul pe care-l îndur.

Cu acestea, Silerio îşi isprăvi povestirea, nu însă şi lacrimile cu care deseori şi-o însoţise. Păstorii îl consolară într-acestea cum se pricepură mai bine, îndeosebi Damón şi Tirsi, care, cu multe argumente, îl convinseră să nu-şi

123 Dezamăgirea ca atare, precizează Avalle-Arce (Galatea, 1987, p. 215), e un motiv străin literaturii pastorale, care reprezintă un elogiu al vieţii curate, în comuniune cu natura şi în prezenţa dragostei. Ea însă îl face pe Silerio să recurgi la ajutorul religiozităţii şi să se retragă din lume. În Galateea totuşi, deşi dezamăgirea (el desengaño) este tranzitorie şi datorată unei erori, ea reintroduce tema iubirii divine şi face o interesantă legătură cu mistica.

piardă speranţa de a-l revedea pe prietenul său, Timbrio, cu mai mare mulţumire decât şi-ar putea imagina, deoarece nu era cu putinţă ca, după atâta furtună, cerul să nu se înseninеze iarăşi, de unde s-ar fi putut nădăjdui că Fortuna nu va îngădui ca falsa veste a morţii Nísidei să nu fi ajuns la urechile lui Timbrio într-o relatare mai adevărată înainte ca disperarea să-i vină de hac. Şi, în ce-o priveşte pe Nísida, erau temeiuri să creadă şi să presupună că, după ce-l văzuse dispărut pe Timbrio, va fi plecat în căutarea lui, iar dacă până atunci soarta îi separase prin accidente atât de ciudate, acuma, prin altele nu mai puţin ciudate, va şti şi să-i reunească. Toate vorbele astea şi multe altele pe care i le spuseră îl consolară oarecum, dar nu în asemenea măsură, încât să trezească-n el nădejdea de-a se vedea într-o viaţă mai plină de mulţumire, dar nici el nu se străduia, deoarece i se părea că cea pe care şi-o alesese îi era cea mai potrivită.

Se scursese bună parte din noapte, când păstorii se hotărâră să se şi odihnească în scurtul răstimp ce mai rămăsese până la ziua în care avea să fie celebrată nunta lui Daranio cu Silveria. Ci abia îşi părăsise dalba Aurora supărătorul pat al soţului gelos, când mai toţi păstorii din sat şi le părăsiră şi ei pe-ale lor şi fiecare în parte, cât mai bine cu putinţă, prinse a înveseli serbarea, ba aducând ramuri verzi pentru a împodobi poarta mirilor, ba cântându-le de revărsatul zorilor din tamburină şi flaut; colo se auzea veselul cimpoi, ici răsuna cumpănitul rebec; colo, vechiul psalterion, ici des întâlnitele alboge[124]; unul

124 alboge: Instrument de percuţie încă neidentificat cu precizie; în DQ II, 67, p. 546, şi n. 932, Sancho, necunoscându-l, îl întreabă pe don Quijote ce înseamnă aceste albogues, primind răspunsul: „Albogele sunt… nişte talgere de metal ca de la sfeşnicele de alamă, care, lovindu-se una de alta pe partea goală şi pe cea plină, dau naştere unui sunet, dacă nu foarte plăcut şi armonios, cel puţin nu neplăcut şi foarte potrivit cu rusticitatea cimpoiului şi-a dairelelor.”

îşi împodobea cu panglici roşii castanietele pentru aşteptatele dansuri; altul îşi lustruia iarăşi şi iarăşi podoabele rustice ca să apară ferchezuit în ochii vreunei iubite păstoriţe; astfel încât, pe oriunde te-ai fi dus în sat, totul mirosea a mulţumire, plăcere şi sărbătoare. Numai tristului şi nefericitului de Mireno toate aceste bucurii îi aduceau o nesfârşită tristeţe şi plecând din sat ca să nu-şi vadă sacrificiul slavei, urcă pe o costişă din apropierea satului şi acolo, aşezându-se la poalele unui frasin bătrân, cu mâna la obraz şi boneta trasă peste ochii aţintiţi în pământ, începu să-şi imagineze clipa nefericită în care se afla şi cum nu se putea opune ca, sub ochii lui, să-şi vadă cules fructul dorinţelor. Şi, apăsat de gândul acesta, plângea atât de duios şi de amar, încât nimeni care l-ar fi văzut în acea stare n-ar fi putut să nu-i ţină tovărăşie în lacrimi. La vremea aceea se treziră şi Damón şi Tirsi, Elicio şi Erastro şi, privind de la o fereastră ce dădea spre câmp, primul lucru asupra căruia li se opriră ochii fu vrednicul de plâns Mireno şi, văzându-l cum se înfăţişa, înţeleseră numaidecât durerea ce-l făcea să sufere şi, cuprinşi de milă, se hotărâră cu toţii să meargă la el şi să-l consoleze, şi aşa ar fi şi făcut, dacă Elicio nu i-ar fi rugat să-l lase doar pe el să se ducă, deoarece îşi închipuia că Mireno, prieten atât de bun cu el, avea să-şi împărtăşească durerea mai nestânjenit lui decât celorlalţi. Păstorii consimţiră, şi Elicio, ducându-se acolo, îl găsi atât de ieşit din fire şi atât de prăbuşit în durerea sa, încât Mireno nici nu-l recunoscu şi nu-i adresă niciun cuvânt, drept care, văzând cum stăteau lucrurile, Elicio le făcu semn celorlalţi păstori să vină şi ei şi, de teamă că lui Mireno i se va fi întâmplat vreun accident neobişnuit, atât de zorit îi chema Elicio, încât se duseră de îndată acolo şi văzură că Mireno stătea cu ochii pironiţi în pământ şi atât de încremenit, încât semăna cu o statuie, căci nici la sosirea lui Elicio, şi nici la

cea a lui Tirsi, Damón şi Erastro nu-şi ieşise din ciudata-i uitare de sine[125]; abia după o bună bucată de vreme, vorbind parcă printre dinţi, începu să spună:

— Silveria, tu eşti, Silveria? Dacă eşti tu, eu sunt Mireno; şi dacă sunt Mireno, tu nu eşti Silveria, căci nu-i cu putinţă ca Silveria să fie fără Mireno sau Mireno fără Silveria. Atunci cine sunt eu, nefericitul de mine? Sau cine eşti tu, ingrato? Eu unul ştiu bine că nu sunt Mireno, pentru că tu n-ai vrut să fii Silveria, cel puţin nu acea Silveria care trebuia să fii, şi cum şi eu credeam că eşti.

În clipa aceea ridică ochii şi, văzându-i în jurul său pe cei patru păstori, îl recunoscu printre ei pe Elicio, se ridică şi, fără a-şi întrerupe plânsul amar, îşi aruncă braţele pe după grumazul lui şi-i zise:

— Vai, tu, adevărat prieten al meu, iată că acum nu vei avea prilejul să-mi invidiezi starea, aşa cum mi-o invidiai când mă vedeai bucurându-mă de hatârurile Silveriei; căci dacă atunci m-ai numit norocos, acuma poţi să-mi zici nefericit şi să schimbi toate denumirile vesele pe care mi le dădeai atunci cu cele jalnice pe care mi le poţi da acuma! Eu cu adevărat îţi voi putea zice fericit, Elicio, deoarece mai mult te mângâie speranţa că vei fi iubit, decât te chinuieşte adevărata frică de a fi dat uitării.

— Sunt tare tulburat, o, Mireno! – răspunse Elicio –, când văd excesele în care cazi din pricina purtării Silveriei, când ştii doar că are părinţi cărora a fost firesc să le dea ascultare.

— Dacă ar fi fost însufleţită de dragoste – i-o întoarse Mireno prea puţin ar fi împiedicat-o datoria faţă de părinţi

---

125 Avalle-Arce (ed. cit., p. 218, n. 2) compară pasajul acesta cu comportamentul lui Basilio: „Alteori îşi pironeşte ochii în pământ, priveşte din când în când la cer, încât nu-l poţi asemui decât cu o statuie înveşmântată, ale cărei straie i le fluturi vântul” (DQ II, 19, p. 167).

spre a nu şi-o face faţă de dragoste; de unde vin şi zic, o, Elicio, că cine m-a iubit cu toată dragostea mi-a făcut tot răul măritându-se, iar dacă iubirea pe care mi-o arăta a fost prefăcută, a făcut şi mai rău amăgindu-mă, iar dezamăgirea vine într-un moment când nu-mi mai poate fi de folos decât ca să-mi las viaţa în mâinile ei.

— Viaţa ta n-a ajuns, Mireno, până acolo, încât să nu găsească alt leac decât curmarea ei, deoarece s-ar putea ca schimbarea Silveriei să nu se datoreze simţirii ei, ci obligaţiei de a le da ascultare părinţilor; şi, dacă tu ai iubit-o curat şi cinstit ca fecioară, o poţi iubi şi acum ca femeie măritată, ea răspunzând, acum ca şi atunci, dorinţelor tale frumoase şi cinstite.[126]

— Greşit o cunoşti pe Silveria, Elicio – răspunse Mireno –, dacă-ţi închipui despre ea că va putea face lucruri care să-i aducă atingere.

— Chiar vorbele spuse de tine te şi osândesc – răspunse Elicio căci dacă tu, Mireno, ştii despre Silveria că nu va face nimic care să o compromită, nici în ceea ce-a făcut se vede că n-a greşit.

— Dacă n-a greşit – răspunse Mireno –, a izbutit să-mi răpească tot bunul deznodământ la care mă aşteptam de pe urma gândurilor mele curate, şi doar în privinţa asta îi găsesc vină: că niciodată nu m-a prevenit de-o asemenea pagubă, ba chiar, cum eu mă temeam de aşa ceva, mă asigura cu jurăminte neclintite că nu erau decât năzăriri

---

126 Soluţia propusă de Elicio impasului amoros al lui Mireno, precizează Avalle-Arce (ed. cit., p. 219, n. 10), şi anume să iubească o femeie căsătorită, este curentă în Diana lui Jorge de Montemayor, consunând cu preceptele amorului curtenesc filtrat prin neoplatonismul dominant pe-atunci. Pentru Cervantes însă, cu concepţia sa despre căsătorie ca sacrament creştin, o atare soluţie e inacceptabilă, deşi în viaţa reală a avut, după cum se ştie, o legătură cu Ana Franca, femeie căsătorită, din care a rezultat şi o fiică, reamintesc eu. Poate şi în acest sens opera a fost pentru Cervantes un mod ideal de răscumpărare.

de-ale mele şi că niciodată ei nu i-ar fi dat prin gând să se mărite cu Daranio, şi, dacă nu cu mine, nici cu el şi nici cu altcineva nu s-ar fi măritat, deşi astfel ar fi riscat să cadă în dizgraţia neînduplecată a părinţilor şi-a rudelor sale, iar ca după o asemenea încredinţare şi făgăduinţă să-ţi încalci cuvântul şi să-ţi rupi legământul de credinţă aşa cum ai văzut, ce minte ar putea-o accepta sau ce inimă ar îndura-o?

Atunci Mireno reîncepu să plângă şi tot atunci păstorii se topiră iarăşi de mila lui. În aceeaşi clipă, în locul unde se aflau sosiră doi ciobănei, unul rudă cu Mireno, iar celălalt slujitor al lui Daranio, care venise să-i cheme pe Elicio, Tirsi, Damón şi Erastro, pentru că sărbătoarea cununiei stătea să înceapă. Păstorii nu cu inimă uşoară îl lăsau singur pe Mireno, dar păstorul care-i era rudă se oferi să rămână cu el. Şi chiar Mireno îi spuse lui Elicio că voia să plece din ţinutul lor, ca să nu-şi mai aibă sub ochi zi de zi pricina propriei nenorociri. Elicio îl lăudă pentru acea hotărâre şi-i ceru ca, oriunde ar fi, să-l înştiinţeze cum îi merge. Mireno i-o făgădui şi, scoţând de la piept o hârtie, îl rugă, de cum va găsi un prilej potrivit, să i-o dea Silveriei; şi cu acestea, îşi luă rămas-bun de la toţi păstorii, nu fără semne de mare durere şi tristeţe. Nici nu se depărtase bine de ei, când Elicio, dornic să ştie ce cuprindea hârtia, văzând că, de vreme ce era deschisă, nu era oprit să o citească, o despături şi, după ce-i pofti pe ceilalţi păstori să-l asculte, văzu că pe ea stăteau scrise următoarele versuri:

MIRENO CĂTRE SILVERIA

Păstorul care ţi-a dat[127]

mai tot bunul său, duium, păstoriţo, şi acum şi puţinul rest scăpat, eu, vai, îţi trimit răvaş de-unde vei

127 Coplas castellanas („strofe castiliene”) de opt versuri trohaice hepta- şi octosilabice; schema rimelor: abbacddc.

vedea prea clar cum în tine nu-i crez, dar chinu-n el e uriaş.

Ci-i de prea puţin folos tot să-ţi spun cu-amănunţime, crezul tău când nici chiar im e, iar durerea-mi ţi-e prea jos.

Să nu crezi că am de gând să mă plâng de părăsire, căci târziu este-a jelire patima-mi de mult arzând.

Îţi plecai cândva urechea la necazurile mele, lacrimile, şi pe ele, le ştergeai iubirii, vechea.

Pe atunci Mireno parte de privirile-ţi avea;

cum de te-ai putut schimba bune timp, timp bun, departe!

De-ar fi dăinuit iluzii, scârba mi-ar fi fost mai mică, doar de gustul calp mi-e frică, nu şi de-adevărul buzii.

Însă tu, ce pui la cale nenorocul meu cumplit, prin schimbare-ai plăsmuit bine calp şi certă jale.

Vorbele-ţi linguşitoare şi urechile-mi credule mi-au născut doar bunuri nule, rele doar convingătoare.

Bunurile aparente mi-au zâmbit a sănătate, relele, adevărate, duble bolii-au pus accente.

De-asta judec şi discern ca pe-un lucru preaştiut, ca Amor şi-a desfăcut slava-n prag, lângă infern;

şi că un dispreţ transportă, ca şi-uitarea, într-o clipă culmea în abis, în pripă, celui ce iubiri suportă.

Ai trecut atât de iute prin schimbările aceste, că-mprejuru-mi chin doar este, dar nimic ca să m-ajute;

căci mi-nchipui şi că ieri mă iubeai, într-adevăr, ori te prefăceai, cum săr să cred azi, şi nu-n doi peri.

Şi plăcutul zvon se-adună al frumoaselor cuvinte ce-a iubire mai-nainte şi-astăzi în auz îmi sună.

Astfel de-amintiri suave nu-s mai mare-acum tortură, vântul vorbele le fură, faptele-ţi ştim cui spun ave!

Oare nu chiar tu jurai zile să nu ai pe lume dacă pe Mireno-anume ajungeai de nu-l iubeai?

Eşti chiar tu, Silveria, – aceea ce de mine-atâta caz ai

făcut, că şi-n necaz eu ţi-eram spre bine cheia?

Oh, ce titluri de ingrată ţi-aş mai da, precum şi eşti, dac-aşa cum mă deteşti, te-aş urî şi eu odată!

Ci nu folosesc prea bine arma urii, căci mai mult de iubire şi-azi ascult, de uitare nu, ca tine.

Geamăt mi-a făcut din cânt mâna-ţi rea, şi-n aspră iarnă primăvara mi-o întoarnă, râsu-n plâns şi în frământ.

Bucuria-n strai cernit mi-ai trecut, şi-amoru-n floare, pat de spini acum, mă doare, rodul blând mi-ai otrăvit.

Şi-ai să spui, şi chiar mai trist e, că ţi-e nunta acătării, iar că tu m-ai dat uitării, fapt cinstit şi evghenist e.

Asta ţi-ar fi poate-o scuză, de ştiut n-ar fi să-ţi fie că tu, prin căsătorie, mă ucizi, şi te acuză!

În sfârşit, pe gustu-ţi încă ţi-ai făcut, un gust nu just[128], căci cu preţu-acest injust crezul mi-l plăteşti, de stâncă;

el, văzând prilej că are să arate unde-ajunge, nu-i schimbarea-ţi s-o alunge, nici să-mi taie chinu-n stare.

Cine seama va să-şi deie sigur n-are să se mire că-s bărbat în port şi-n fire, iar Silveria, tu, femeie, unde-uşurătatea pură şi-are-ntruna locuinţa, iar în mine suferinţa mi-e a doua mea natură.

Te contemplu măritată şi mai ştiu c-o să regreţi, schimbătoare-a fi te-nveţi, statornică niciodată.

Caută să-ţi porţi voioasă jugul ce ţi-ai pus pe umeri:

---

128 un gust nu just: Ponderea celor două concepte, modul de-a ajunge la unul prin celălalt, se polariza în etica secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea spaniole sub forma a două atitudini: una hedonista, potrivit căreia la ceea ce e just se ajunge prin gust, adică prin plăcere; cealaltă, stoico-creştină, adopta drumul opus, şi anume doar prin ceea ce e just se ajunge la gust, la plăcere. Din opera lui Cervantes se poate deduce că aceasta din urmă era şi viziunea lui (cf., printre altele, episoadele Leandra (DQ I, 51), Rutilio sau Rosamunda din P, II, 8–9 şi I, 19–21 (Avalle-Arce, La Galatea, ed. cit., p. 223, n. 1).

căci urât de ţi-l prenumeri, el dat jos nu se mai lasă.

Ci atât de inumană eşti şi-atât de schimbătoare, încât ieri ce-ai zis că-i floare, mâine ai să spui că-i rană.

Şi, pecete curioasă, vorba îţi va merge-n zare:

„Chipeşă, dar schimbătoare, schimbătoare, dar frumoasă”.

Versurile lui Mireno nu li se părură deloc proaste păstorilor, ci doar prilejul cu care fuseseră scrise, gândindu-se cât de iute fusese adus de schimbarea Silveriei să-şi părăsească patria iubită şi prietenii dragi şi temându-se, fiecare dintre ei, ca în împlinirea propriilor aspiraţii, să nu o păţească la fel. De cum intrară în sat şi sosiră acolo unde se aflau Daranio şi Silveria, serbarea începu, cu atâta veselie şi bucurie cum de multă vreme nu se mai văzuse pe malurile Tagului: căci, întrucât Daranio era unul dintre cei mai bogaţi păstori din ţinutul acela, iar Silveria una dintre cele mai frumoase păstoriţe de pe acele maluri, la nunta lor sosi toată sau mai toată păstorimea de pe acele meleaguri. Şi se alcătui astfel o celebră adunare de păstori discernători şi de frumoase păstoriţe, iar printre cei ce s-au ilustrat mai mult decât ceilalţi au fost tristul Orompo, gelosul Orfenio, însinguratul Crisio şi rău iubitul Marsilio[129], tineri toţi şi toţi îndrăgostiţi, deşi năpăstuiţi de patimi diferite: pe tristul Orompo îl tortura moartea timpurie a iubitei sale Listeea; pe gelosul Orfenio, nesuferita turbare a geloziei, îndrăgostit fiind de iubita sa, frumoasa păstoriţă Candra; pe însinguratul Crisio, depărtarea de Claraura, frumoasă şi discernătoare păstoriţă ce însemna pentru el singurul bun al său; iar pe

129 Marsilio: Numele apare sub mai multe forme: Masilio, Marsilo sau Marsilio, fără ca sub aceste oscilaţii să se poată detecta incontroversabil vreo intenţie, ca în cazul numelui hidalgului de La Mancha (Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 337, n. 58). Ca atare, în traducere adopt şi eu, pe urmele acestei ediţii, o singură formă: Marsilio.

deznădăjduitul Marsilio, neiubirea ce pentru el în pieptul Belisei se-ascundea[130]. Erau cu toţii prieteni şi din acelaşi sat, şi pătimirea unuia nu le era celorlalţi necunoscută; ba chiar adeseori se reuniseră în întreceri de durere ca să-şi exalte fiecare pricina chinului propriu şi străduindu-se fiecare în parte să arate cum se pricepea mai bine că durerea lui era mai presus de oricare alta şi socotind drept glorie supremă să se vadă îmbunătăţit în suferinţă; şi toţi aveau o asemenea ingeniozitate sau, mai bine zis, îndurau o atare durere, încât, indiferent cum ar fi numit-o, demonstrau că era cea mai mare din câte se puteau imagina. Prin aceste dispute şi întreceri erau vestiţi şi cunoscuţi pe toate malurile Tagului şi treziseră în Tirsi şi Damón dorinţa de a-i cunoaşte: văzându-i acolo pe toţi laolaltă, îşi făcură unii altora întâmpinări curtenitoare, cu admiraţie privindu-i toţi mai ales pe cei doi păstori Tirsi şi Damón, cunoscuţi lor până-atunci doar după faimă.

În clipa aceea îşi făcu apariţia bogatul păstor Daranio îmbrăcat munteneşte: purta cămaşă înaltă cu gulerul plisat, vestă de postav, pieptar verde răscroit, nădragi încreţiţi din pânză fină, jambiere albastre, pantofi rotunzi, şerpar bătut în ţinte şi, de culoarea pieptarului, o bonetă în carouri. Nu mai puţin bine împodobită apăru Silveria, mireasa, căci purta fustă şi tunică arămii garnisite cu satin alb, cămaşă strânsă brodată cu albastru şi verde, guleraş de fir galben stropit cu fire argintii, invenţie a Galateei şi Florisei, care o îmbrăcaseră, fileu civit cu ţarţamuri de mătase stacojie, saboţi cu talpă de plută, săndăluţe fine, mărgeanuri bogate şi verighetă de aur, dar, mai presus de

130 Cei patru păstori menţionaţi aici se vor întrece într-un soi de supravalorizare a nefericirii amoroase a fiecăruia dintre ei. Exista deja o tradiţie în acest sens în romanul pastoral, încă de la primul publicat în Spania, şi anume Los siete libros de la Diana, de Jorge de Montemayor, autor care scrisese: „Căci cei ce suferă cel mai mult sunt cei mai buni” (op. cit., ed. F. Lázaro Estrada, Espasa Calpe, Madrid, 1993, p. 248).

orice, frumuseţea ei, care-o împodobea mai mult ca toate celelalte. Apăru îndată după ea neasemuita Galateea, ca soarele după auroră, şi prietena sa Florisa, împreună cu alte multe şi frumoase păstoriţe care veniseră la nuntă din dorinţa de-a o cinsti, şi printre ele era şi Teolinda, grijulie să-şi ascundă faţa de ochii lui Damón şi Tirsi, ca să nu o recunoască. Şi apoi, păstoriţele, urmându-i pe păstorii aflaţi în frunte, în sunetul multor instrumente păstoreşti, o porniră spre templu, răstimp pe care-l avură Elicio şi Erastro spre a-şi nutri ochii cu frumosul chip al Galateei şi dorindu-şi ca drumul acela să se prelungească mai mult decât lunga peregrinare a lui Ulise. Şi atât era de exaltat Erastro de mulţumirea de-a o putea vedea, încât, stând de vorbă cu Elicio, îi spuse:

— La ce te uiţi, păstorule, de nu te uiţi la Galateea? Ci cum te vei putea uita la soarele părului, la cerul frunţii, la stelele ochilor, la neaua chipului, la carminul obrajilor, la fildeşul dinţilor, la cleştarul grumazului, la marmura pieptului ei?

— Am putut vedea toate acestea, o, Erastro! – răspunse Elicio –, şi nimic din câte ai spus nu este o cauză a chinului meu, cum e doar asprimea firii sale, căci de n-ar fi aşa cum o ştii, toate harurile şi frumuseţile pe care i le cunoşti Galateei ar fi prilej de mai mare slavă a noastră.

— Bine zici – spuse Erastro –, dar tot nu vei putea tăgădui ca, dacă n-ar fi atât de frumoasă, Galateea n-ar fi atât de dorită şi, dacă n-ar fi atât de dorită, nici suferinţa n-ar fi atât de mare, deoarece toată din dorinţă se naşte.

— Nu pot tăgădui, Erastro – răspunse Elicio că orice durere şi zbucium se nasc din privarea de lucrul dorit şi din lipsa lui; dar vreau să-ţi spun totodată că pentru mine dragostea pe care credeam că i-o purtai Galateei şi-a pierdut din calitate, căci dacă o iubeşti doar fiindcă e frumoasă, ea are prea puţine motive să-ţi fie

recunoscătoare, de vreme ce nu-i bărbat, oricât de ţărănos ar fi, care să o privească şi să n-o dorească, pentru că frumuseţea, oriunde s-ar afla, se face de la sine dorită. Aşa încât acestei simple dorinţe, ca uneia atât de firești, nu-i datorăm nicio preţuire, căci dacă i-am datora, ar fi de ajuns să dorim Cerul şi l-am şi merita; vezi însă, Erastro, toate acestea stau cu totul altfel, aşa cum ne-o arată adevărata noastră lege. Şi cu toate că frumosul şi frumuseţea au un rol esenţial pentru a ne atrage să le dorim şi să le savurăm, cine este cu adevărat îndrăgostit nu trebuie să aibă savurarea drept scop suprem, ci, chiar dacă frumuseţea îi produce această dorinţă, el trebuie să o iubească doar fiindcă aşa e bine, fără a fi împins de alt interes; şi aceasta e ceea ce se poate numi, chiar şi în cazul lucrurilor de pe lumea aceasta, iubire desăvârşită şi adevărată, şi ea este vrednică de recunoştinţă şi răsplată, după cum vedem că făcătorul tuturor lucrurilor îi răsplăteşte, în chip vădit şi cu folos, pe cei ce, fără a fi îmboldiţi de niciun fel de interes, de frica osândei sau de speranţa slavei[131], îl iubesc din toată inima şi-l slujesc doar fiindcă e bun şi vrednic de a fi iubit; şi aceasta e suprema şi cea mai mare desăvârşire cuprinsă în iubirea divină, dar şi în cea umană, atunci când nu iubeşti decât pentru că obiectul dragostei este bun, şi când mintea nu cade într-o greşeală, pentru că deseori răul ni se pare bun şi binele rău, şi astfel îl iubim pe unul şi-l detestăm pe celălalt, această iubire nemeritând răsplată, ci pedeapsă. Din tot ce-am spus vreau să desprind, o, Erastro, că dacă tu adori

131 Accept lecţiunea lui Jean Canavaggio, care, în textul: „sin moverles interese alguno de temor, de pena o de esperanza de gloria”, prezent în toate ediţiile, propune să fie suprimată virgula dintre temor şi de pena, drept care temor de pena se poate astfel interpreta ca „teamă de osândă sau de infern”, în opoziţie cu esperanza de gloria, adică „speranţă a slavei sau a paradisului”, vezi Claude Allaigre, ed. cit, p. 1476, n. 10.

şi iubeşti frumuseţea Galateei cu intenţia de a o savura, şi dacă la asta se reduce scopul dorinţei tale, fără a merge mai departe şi a-i iubi virtutea, sporirea faimei, sănătatea, viaţa şi bunele însuşiri, trebuie să înţelegi că nu o iubeşti după cum eşti dator şi nici nu ai de ce să fii răsplătit după cum vrei.

Erastro ar fi vrut să-i replice lui Elicio şi să-i dea de înţeles că nu înţelegea bine dragostea cu care o iubea pe Galateea, dar îl împiedică sunetul cimpoiului lui Lenio, cel neiubitor, care vru şi el să ia parte la nunta lui Daranio şi să înveselească petrecerea cu cântarea sa. Aşa că, aşezându-se în faţa mirilor pe când aceştia se apropiau de templu, însoţit de rebecul lui Eugenio, cântă următoarele versuri:

LENIO

Necunoscut, ingrat Amor ce-ntuneci[132]

atâtea brave inimi uneori şi cu năluci şi vane umbre-aluneci şi-n lanţ sufletul liber înfăşori!

Zeu dacă eşti într-adevăr, şi nu negi, nu-i ierţi pe cei lui Himeneu[133] datori şi care, totuşi, nodu-acestui laţ şi-l vor schimba pe altul, cu nesaţ.

Păstrarea legii sincere şi pure a sfintei căsnicii să-ţi fie ţintă;

şi-n apărarea-i steagu-ţi să se-ndure;

efortu-ntr-asta firea să-ţi dezmintă şi flori culeagă doar şi roade pure, iar truda-i pară-n glumă că-l alintă şi-ajută-l jugu-a-şi duce cum se cade şi, chiar de-i pare greu, povara-i scade.

Poţi, dacă dai uitării a tale fapte şi firea ta ştiut capricioasă, din patul nupţial să-i faci ca-n şoapte pe-

---

132 Epitalam în octave.

133 Himeneu: Himeneos, zeu al căsătoriei, care conducea cortegiul nupţial. Se pare că, la origine, fusese o personificare a cântecului de nuntă.

ntinsu-i jugul să şi-l simtă casă.

Fă-i, blând, în piept şi suflet să se-adapte atât cât cursul vieţii lor îi lasă, şi să se bucure-mpreună iară de-o nesfârşit plăcută primăvară.

Dă voie ciobăneştilor bordeie liberi păstori în ele s-oploşească şi, cum tot zbori, zborul mai sus să-ţi steie, şi tel mai bun şi faptă să ţintească.

Te zbaţi în van şi dormi doar în crâmpeie ca sufletele ţie să-ţi jertfească, de nu le-ndrumi cu gând mai bun mereu spre dulcea-mpreunare-n Himeneu.

Aşa poţi arăta prin mâna-ţi vie că şi miracole a face poţi, pe proaspăta şi gingaşa soţie iubită a face-o şi-a-l iubi pe soţ, fără ca prin turbări de gelozie din tihna mulţumirii grav să-i scoţi, ori ca dispreţ şi ciudă să-şi asmuţă, de somn lipsiţi, de pacea lui plăcută.

Ci dacă, – Amor perfid, tu ascultare nu dai nici la ce-un bun amic te roagă, cum să m-aştept din parte-ţi landurare când inamic îţi sunt ce-n veci te neagă.

Şi faptele, şi firea ta, barbare, mi-e martoră c-o spun o lume-ntreagă, mândreptăţesc să cred că de la tine nu pot s-aştept nici bucurii, nici bine.

Se mirau cei care-l ascultau pe neiubitorul Lenio, văzând cu câtă blajinătate se ocupa de treburile lui Amor, numindu-l zeu cu mână puternică, lucru pe care nu-l auziseră niciodată spus de el. După ce însă auziră versurile cu care îşi sfârşi cântarea, nu putură să nu izbucnească în râs, pentru că observau că era tot mai cuprins de mânie şi că, de şi-ar fi continuat cântecul, ar fi încondeiat dragostea aşa cum obişnuia, dar nu mai avu răgaz din pricină că drumul se isprăvise. După ce ajunseră la templu şi preoţii săvârşiră acolo ceremoniile îndătinate, Daranio şi Silveria rămaseră legaţi de un nod perpetuu şi strâns[134], nu fără a

134 Limbajul de factură mitologizantă trimite totuşi inechivoc la sacramentul creştin al cununiei.

stârni invidia multora dintre cei care-i priveau sau durerea altora ce râvneau la frumuseţea Silveriei, dar orice durere ar fi fost depăşită de cea pe care ar fi simţit-o nefericitul Mireno dacă ar fi fost prezent la spectacolul acesta. Întorcându-se, aşadar, de la templu, în acelaşi alai ce-i însoţise, mirii sosiră în piaţa satului, unde găsiră mesele puse şi unde Daranio vru să facă public paradă de bogăţiile sale, adresând întregului sat o invitaţie mărinimoasă şi somptuoasă. Piaţa era atât de bine acoperită de rămurişuri, încât părea un crâng frumos şi proaspăt înverzit, ramurile fiind împletite pe deasupra în aşa fel, încât razele ascuţite ale soarelui nu-şi găseau pe toată întinderea aceea nicio intrare pe unde să încălzească solul răcoros ce se vedea că era aşternut cu mulţi snopi de papură şi mare felurime de flori[135].

Acolo, aşadar, spre mulţumirea tuturor a, se celebră generosul ospăţ, în sunetul a numeroase instrumente păstoreşti, fără a face mai puţină plăcere decât cea pe care o produc îndeobşte muzicile armonioase practicate în palatele regeşti. Dar ceea ce dădu şi mai multă strălucire serbării fu constatarea că, de îndată ce se strânseră mesele, în acelaşi loc fu ridicată cu mare iuţeală o estradă, pentru ca toţi cei patru păstori nefericiţi şi discernători, şi anume Orompo, Marsilio, Crisio şi Orfenio, spre a onora nunta prietenului lor Daranio, dar şi pentru a împlini dorinţa lui Tirsi şi-a lui Damón de a-i asculta, să poată recita o eglogă pe care ei înşişi, mişcaţi de propriile lor dureri, o compuseseră[136]. După ce toţi păstorii şi

135 Cf., pentru regia şi decorul unor asemenea evenimente relatate de Cervantes, „Nunta lui Camacho”, DQ II, 20–21, şi ceremoniile nupţiale de pe Insula Pescarilor din P, II, 10.

136 Inserarea în corpul unui roman pastoral a unei întregi egloge reprezentabile a fost o noutate introdusă de Gálvez de Montalvo, în Pastor de Fílida, şi preluată de acolo de Cervantes în Galateea (vezi J. M. Alonso Gamo, Luis Gálvez de Montalvo. Vida y obra de ese gran

păstoriţele aflaţi acolo se aşezară, aşadar, pe scaune şi după ce cimpoiul lui Erastro, lira lui Lenio şi celelalte instrumente impuseră celor de faţă o calmă şi miraculoasă linişte[137], primul care îşi făcu apariţia pe umila scenă fu tristul Orompo, îmbrăcat într-o bundiţă neagră şi purtând în mână un toiag galben de cimişir pe-al cărui mâner se ridica o figură urâtă a morţii şi purtând o cunună din frunze funebre de chiparos, toate acestea semne ale tristeţii ce-l stăpânea de pe urma morţii premature a iubitei sale Listeea; şi după ce, cu chipul întristat şi cu însemne de infinită durere şi amărăciune, îşi plimbă dintr-o parte în alta ochii plânşi, rupse tăcerea cu vorbe precum acestea:

OROMPO

Ieşiţi din adâncul inimii-amare[138]

---

desconocido, Guadalajara, 1987; Miguel Ángel Martínez San Juan, Estudio y edición de El pastor de Fílida por Luis Gálvez de Montalvo, tesis doctoral, 1999). Un precedent şi mai vechi se poate găsi la Boccaccio, Il Filocolo, cartea a IV-a, quest. V. Spectacolul din nunta lui Camacho are însă o cu totul altă desfăşurare şi o semnificaţie mult mai „realistă” (DQ II, 20).

137 miraculoasa linişte: în text: „un sosegado y maravilloso silencio”, una din primele mărturii ale subtilei poetici cervantine a „liniştii”. Era de fapt un topos încă din Evul Mediu (vezi A. Salazar, „Música, instrumentos y danzas en las obras de Cervantes”, Nueva Revista de Filología Hispánica, 2, 1948, pp. 262–263), care însă la Cervantes dobândeşte o aură de autenticitate spirituală, pusă în evidenţă mai târziu de însuşi don Quijote (DQ II, 18, p.158: „miraculoasa linişte care domnea în toată casa”). Motivul a fost studiat de A.S. Trueblood, „Nota adicional sobre Cervantes y el silencio”, Nueva Revista de Filología Hispanica, 13, 1959, pp. 98–100, şi de Aurora Egido, Cervantes y las puertas del sueño, PPU, Barcelona, 1994, pp. 19–32.

138 Strofa folosită de Orompo e „foarte curioasă” (López Estrada), poate chiar unică, oricum unul din rarisimele exemple de utilizare a strofei medievale de arte mayor („artă majoră”) în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Versurile declamate aici de Orompo sunt în arte mayor, un tip de versificaţie tipic castiliană, în ritm amfibrahic, larg

cuvinte de sânge cu moarte umplute, şi-n lanţ de vă ţin, o, suspine gemute, deschideţi şi rupeţi stâng locul ce doare.

În cale văzduhul vă stă, ars cum tare din toapsecul vostru-i, din glasuri năuce ieşiţi, că pesemne un vânt vă va duce, cum binele-mi şi el pe-aripa-i dispare.

Vi-i paguba mică fiind rătăcite, căci tot v-a lipsit preaînaltul subiect de care vorbeaţi în stil grav şi perfect de lucruri sublime şi preafericite;

ştiute o vreme şi-atent auzite, căci dulci şi gentile eraţi şi voioase;

acum, întristate şi-amar plângăcioase, veţi fi de pământ şi de Cer socotite.

O, moarte ce tai şi rupi firul subţire a mii de plăcute dorinţe-omeneşti şi într-o clipită şi munţi netezeşti, şi Nilul îl faci cu Henares de-o fire!

De ce nu-mblânzit-ai preacruda ta fire?

De ce încercat-ai, spre a-mi face în ciudă, pe pieptul cel dalb şi frumos, tu, zăludă, tăişul hangerului tău cu pornire?

Ce rău îţi făcură, făţarnico, anii cei gingaşi şi verzi ai mieluţei acele?

De ce ţi-arătaşi pentru ea urgisele?

De ce întru ea mi-ai sporit noi jelanii?

Duşmancă, o, tu, tu, făţarnică-n danii!

Te caut, dar fugi, te ascunzi şi nu eşti, la cale pui pricini şi-atâtea urzeşti acelui ce frică-i de-a tale zâzanii.

În anii mai copţi, mult prea strâmba ta lege puterea mai mult ar putea să-şi arate, în loc ca pe-acela tu rana-a-ţi abate ce farmecul vieţii abia-l înţelege.

---

folosită în Evul Mediu, dar aproape nemaipracticat din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Contrastul cu versificaţia de influenţă italiană din mai tot restul eglogei poate semnifica şi o trimitere voită la structura ritmică a vechii Danza de los muertos. Schema rimelor: abbaacca.

Dar coasa-ţi ce ştie, tăind, să dezlege, nici forţă, nici rugă, nimic nu te curmă, din floarea gingaşă nu laşi nicio urmă, cum şi trestii tari şi uscate-ai culege.

Când tu pe Listeea din lume-ai răpit-o, fiinţa, puterea, curajul, vigoarea, mânia, şefia, porunca, născarea, cu doar un triumf ţi-ai vădit, şi-ai ţintit-o!

Răpind-o pe ea, ai răpit, o, cumplito, şi nurii, şi graţii, frumseţe, cuvânt, minuni ale lumii, şi-odată-n mormânt, cu ea şi-o comoară ai pecetluit-o.

În lipsa-i, rămas-am în bezna nespartă să sufăr în viaţa ce-atât se lungeşte, c-amara-i povară spinarea-mi zdrobeşte:

că-n nefericire şi viaţa-i e moartă.

Nu sper în Fortuna, nu sper nici în soartă, nu sper nici în timp, nu sper nici în Cer, alin nu mai am de la cine să sper, spre bine din rău-mi nu aflu vreo poartă.

O, voi, ce simţiţi ce-i aceea durere, veniţi şi-ntr-a mea mângâiaţi-vă chinul, văzându-i tăria şi sârgul, dezbinul, vedea-veţi c-a voastră-i mai slabă-n putere.

Acum unde-mi sunteţi, păstori, la vedere?

Crisio, Marsilio şi Orfenio, sunteţi?

De ce nu veniţi? Şi de ce nu vedeţi că mie şi chinul ca-n voi mai sever e?

Dar cine se-arată şi cine se-avântă pe unde aceste cărări se bifurcă?

Marsilio-i, desigur, Amor îl încurcă.

Belisa e pricina, pururi o cântă.

Îl roade dispreţul şi crede că-i zvântă năpârca nemilei şi suflet, şi piept, şi viaţa-şi târăşte sub crivăţ nedrept, dar chinu-i ca-n mine mai rău nu se-mplântă.

El crede că răul ce sufletu-i frânge mai crunt ca durerea-mi îi e şi mai crunt.

Mai bine-n desişul de-aici să m-ascund, să văd dacă jalea cumva nu şi-o plânge.

Ci, vai, suferinţa ce sufletu-mi strânge eşti prost de crezi alta-a-i găsi pe măsură, căci cale deschide şi drum de tortură la răul ce vine şi binele-nfrânge.

MARSILIO

Paşi ce spre cel al morţii[139]

mă duceţi pas cu pas, silit sunt să vă-nvinuiesc de lene!

Pe urma dulce-a sorţii, ce-i în amar impas, mi-e binele, şi-n iutea-vă nelene.

Aspritele sprâncene şi-ale duşmanei scene i din pieptu-i mânios, spre întregu-mi nefolos mi-arată-asprimea-ntreagă în noiene;

să ne ferim, de-i vreme, de asprele şi recile-i blesteme.

În ce străină climă sau neguros tărâm pot să mă duc spre a fi la adăpost de răul ce m-oprimă, de griji ce mă fărâm

şi nu-ncetează pân' nu-mi dau de rost?

Nici dus şi nici la post, nici Libii nisipoase, ori ţara unde şade alb scitul crunt nu-mi scade nici pic tăria jalei dureroase, şi-oricum, pe plac nu-mi este să mă tot mut din locurile-aceste.

M-ajunge orişiunde dispreţul fără milă al neperechei, crudei păstoriţe, şi nimeni nu-mi răspunde un prag cruţat de silă de pot spera, scăpat de-atâtea criţe.

Belisa, dulci cosiţe, tu, slavă a vremii noastre:

de-apleci încă-o ureche la prietenia veche, descarcă-ţi dreapta plină de dezastre şi dintr-a mea văpaia topească-ţi gerului din piept bătaia!

Dar surdă-mi la plânsoare, mai crudă şi-nrăită decât

---

139 Marsilio foloseşte în cântecul său stanţe de treisprezece versuri în octosilabi şi endecasilabi iambici (în traducere, şi hepta- şi decasilabi); schema rimelor: abcabccdeedff. Lungimea strofelor va deveni variabilă după intervenţia lui Orompo.

la glasul de năier sfârşit furtuna-ngrozitoare ce răscoleşte marea şi-o agită şi-arată vieţii-apropiat sfârşit;

oţel, olmaz, pepită, alpestră rocă dură, stejar ce fierul seacă, tufan ce nu-şi apleacă coroana nici de crivăţ biciuită:

totu-i suav şi moale pe lângă-asprimea îndârjirii tale.

Amara-mi, dură scrisă, steaua-mi ne-nduplecată, voinţa mea de-atoateprimitoare, m-ai osândit, Belisă ingrată-n nuri închisă, să-ţi fiu pe veci fiinţă iubitoare.

Şi chiar de fruntea-ţi mare, cu încruntată vână şi ochi plini de-ncântări, mi-anunţă supărări, vei fi pe sufletu-mi deplin stăpână atât cât pe pământ purta-va muritor, trupesc veşmânt.

E-un bine mai ales ca răul ce mă frânge?

Şi-i rău mai aspru oare-n lumea-ntreagă?

Şi unul, şi-altul ţes mai mult decât te frânge, de ea lipsit trăiesc o moarte vie.

De-atât dispreţ şi mie credinţa mi se-aprinde în gerul ce domneşte;

văd haosul cum creşte şi aprigă durerea-mi cum sentinde şi nu cred că există alta mai cruntă cum acum mântristă.

Dar cine mişcă oare hăţişurile dese de mirţi cunstufoşata lor coroană?

OROMPO

E un păstor ce pare îndreptăţit c-alese să-şi scoată chinu-aici, chiar în poiană, să vezi cum crunta-i rană decât a ta mai grea e, oricât de sus ţi-o crezi, ţi-o socoteşti şi-o vezi.

MARSILIO

Învins vei fi-n bătaie.

Orompo, scump amic, şi-nfrângerii-ţi şi martor vei fi, zic.

Chinul de mi-ai cunoaşte şi boala mea smintită de mi-

ai pricepe-o, fie şi în parte, trufia nu te-ar paşte, spusa-mi ţi-ar fi vădită că nu a ta, ci-a mea e-o jale-aparte.

OROMPO

Himere nu te-ntarte.

Marsil, c-a ta durere decât a mea-i mai mare, căci viaţa-mi zile n-are şi sper să scapi de-a amăgirii vrere şi să-ţi arăt deschis că rău-mi e-adevăr, şi-al tău doar vis.

Ci vocea-atotsonoră i-aud lui Crisio-n cânt, păstor ce-aidoma cu tine crede;

s-o ascultăm în oră cum, în mâhnit cuvânt, la fel de mare ca pe-a ta şi-o vede.

MARSILIO

Azi vremea îmi pot crede că potrivită-mi este ca să vă pot convinge că nu-mi puteţi atinge durerea, singura ce nu-i poveste.

OROMPO

Ascultă-acum, Marsil, glasul lui Crisio şi-al lui jalnic stil.

CRISIO

Vai, aspră, rău venită, tristă-absenţă![140]

de-a ta cunoaştere a fost departe acela ce-n puteri şi violenţă te-a comparat cu neoprita moarte.

Căci ea, osândă dând cu virulenţă, de ce e-n stare mărginita-i parte decât ca nodul strâns să îl desfacă ce

---

140 Crisio îşi expune tânguirea în octave; începând cu cea de-a doua, întâlnim rimele înlănţuite, frecvente în metrica medievală şi folosite încă şi de Garcilaso în Egloga a II-a (cf. W. 338–384), surprinzătoare tehnică manieristă în mediul epurat al pastoralismului. E o înlănţuire strofică de ascendenţă medievală, cum s-a mai arătat (Cf, de pildă, Cancionero de Baena c. 1445, piesele 19, 174,312,313 etc., ediţie modernă Visor, Madrid, 1993): ultimul vers al unei strofe e totodată primul al strofei următoare, conform unei tehnici frecvent utilizate şi în poezia provensală şi cunoscută sub denumirea de leixapren („lasă şi dă”). Urmez şi aici, ca în toate celelalte cazuri similare, sugestia ediţiei Estrada-Berdoy, subliniind rimele respective.

sufletul în trup îl ţine-n teacă?

Hangerul mult mai mult de rău e-n stare, un spirit poate-n două să-l despartă.

Minuni ale iubirii, nimeni n-are putere-a-l şti nici prin ştiinţe-ori artă!

Să-şi lase jumătatea ce ardoare dă sufletului şi aici s-o-mpartă pe cea firavă, – n care, mai strident, să stea oricât, decât din viaţă-*absent*

Absent de ochii-aceia lucii sunt ce-atâta îmi înseninau furtuna;

ochi, viaţă cui vă ştie de-amănunt, de visul nu le-a pus mai sus cununa:

căci a-i vedea şi-a-i merita, mărunt, e-o cutezanţă nebunească-ntruna.

Eu i-am văzut, vai mie, şi putinţa de-a-i revedea m-omoară, şi *dorinţa*.

Dorinţa-mi e să-mi văd curând scindată, ca-n suferinţă să-mi scurtez osânda, străvechea legătură ce-o bucată din trup şi suflet fac, închise-n blânda carceră a cărnii, ca, desferecată, suflarea-mi iute-n zbor să-şi frângă-orânda şi iarăşi ochii-aceia să-i revadă, pe ei, ce-mi sunt în jale-a păcii *nadă*.

Ci *nadă* sunt răsplata şi câştigul ce-Amor iubitului absent le-oferă, şi ele-n scurt jignirii răul strigu-l, cum în iubiri mai mare nu-i zaveră

Discernământu-n van înalţă-mi digul, şi nici simţiri arzând înalt de-o eră n-ajung să-ndepărteze o amară, grea suferinţă, furie *barbară*.

Barbară-i plasa-acestei suferinţe, dar, mai mult încă, e atât de tare, că gata dă răbdări şi suferinţe, ba chiar a vieţii grea desfăşurare.

Morţi, gelozii, nemilă, nevoinţe şi furii-n piept sau fire schimbătoare nu chinuie şi nici nu torturează ca răul ce pe nume-i numai *groază*.

Groază ar fi dureri atât de crunte şi-ucigătoare dacă n-ar produce, dar slabe sunt, nu mor de tot ce ciunt e, absent de viaţa-mi scumpă doar mă duce.

Ci cântu-mi jalnic nu se mai confrunte cu o tovărăşie ce seduce prin rar discernământ, şi-a ei vedere firesc e să-mi stârnească doar *plăcere*.

OROMPO

Plăcere ni-i, o, Crisio, întâlnirea cu tine, măi ales cu cât acum a venit sorocul să-ncheiem sfădirea.

CRISIO

Orompo, dacă vrei, putem şi-acuma să-ncepem, judeaici avându-l, drept, pe Marsil, corect cum ştim că-i numa.

MARSILIO

Dai semne, cunoscut fiindu-ţi gândul, c-acea greşeală ce vă-mbibă-atâta, păreri tot vane că aveţi de-a rândul, căci vreţi, cum adunarea hotărât-a pe-a voastre-a prefera, chiar de-s mărunte, durerii-mi, care-n plâns e-ntâi, nu-a câta.

Dar ca să vadă bine cer şi munte că jalea voastră nu-i atât de gravă cum sufletului meu i-e dat să-nfrunte şi cea din pieptul meu nu e suavă, de gând am să v-arăt în înfruntare aşa cum o pricepe biata-mi glavă;

vă las pe voi să faceţi judecare şi rău-mi mult mai rău că e a spune decât cum aspră-i lunga-absenţă-amară sau prea cumplita moarte ce răpune, de care amândoi vă plângeţi tare, zicând că scurte sorti aveţi, nebune.

OROMPO

Ce spui, Marsil, mă mulţumeşte, – mi sare în ajutor, căci toată a mea dreptate va triumfa, cum chinu-mi e mai mare.

CRISIO

Deşi neştiutor sunt câmpii-a bate, vedea-veţi, când tristeţea-mi veţi afla, că ale voastre-n urma-i rămân toate.

MARSILIO

Ce-absenţă poate-asprimea egala a lipsei păstoriţei mele, dură, ce-a frumuseţii doamnă-n toate sta?

OROMPO

La timp ajunge, – n bună conjunctură.

Orfenio. El e. Fiţi atenţi cum vine, îi veţi afla necazul chiar din gură.

E gelozia chinul care-l ţine, ea, spada şi-uzurparea ce se-avântă ca pacea-n dragoste să o dezbine.

CRISIO

Să-l ascultăm, durerea-acum şi-o cântă.

ORFENIO

Ah, umbră-opacă ce-a-mi vâna tot stărui[141]

Întunecata-mi, tristă-nchipuire;

grea beznă crudă, pururea-n răcire, ce-mi prigoneşti lumina şi mă nărui!

Când fi-va-asprimii pace să-i mai dărui, crud monstru, harpie-n nelegiuire?

Ce vrei, când bucuria-mi strici, vampire, sau ce câştigi, fiind doar în răspăru-i?

Dar dacă firea care-ţi e podoabă pretinde viaţa însăşi să i-o curme, când ea-i dădu-o şi i-a zămislit-o, nu-i de mirare că-ţi doreşti degrabă mie-asasină-a-mi fi mereu pe urme, ci că-ţi mai stau tot viu sub ochi, cumplito.

OROMPO

Dacă desfătătoare ţi-e pajiştea, Orfenio, ca-nainte, în vremi de bucurare, vin, şi o zi aţin te în trista-ne-adunare mai cuminte.

Cel trist cu triştii-alături, cum bine vezi, se simte lesne bine;

vino, aici te-mpături lâng-ape reci şi line ca soarele de foc departe-a-l ţine.

Hai, şi-n ştiutul stil, sus, şi-apără-te, cum ştim că te prinde, de Crisio şi Marsil, căci şi-unul, şi-altul tinde să-şi

141 Intervenţia lui Orfenio întrerupe lungul şir de „lire” cu un sonet.

vadă numai chinul ce-l aprinde.

Eu numai de-astă dată voi adversar a fi şi lor, şi ţie, căci chinul ce mă gată sunt gata să-mi proclam peste-alte-o mie, şi doar vădind din el doar o felie.

ORFENIO

Nu-i e la fel gustoasă cum mieluşelei iarba-nfometate, şi nici nu-i savuroasă mai noua sănătate celui ce se ştia cum condamnat e, aşa cum mie-mi place să dovedesc în lupta cese-ncinge că apriga nepace ce inima mi-o-ncinge aproape-ntreaga lume o învinge.

Să-şi treacă sub tăcere

Orompo chinul; Crisio nu-l mai spună;

Marsilio mut s-adere:

moarte, dispreţ, absenţă pălesc de-a geloziei rea prezenţă.

Dar dacă Cerul vrea ca azi disputa noastră să pornească, cep cine-o vrea să dea, şi celorlalţi vădească

— Şi durerea, slab sau bine s-o rostească:

cred că nu-n eleganţă şi-n felul de-a vorbi e-ntemeiată şi-şi are-ntâi substanţă povestea netrucată, ci-n purul adevăr stă aşezată[142].

CRISIO

Simt, o, păstorule, trufia cum *abruptă*[143]

În astă *luptă* dintre noi, prin *paterni*, ţi-o *vatemi* şi-o prefaci în *delirare*.

ORFENIO

E-o *avântare* goală la *nevreme*, un naz, *mă tem*, *e*, –

---

142 Avalle-Arce (ed. cit., p. 242) găseşte în această strofă o formulare importantă a poeticii lui Cervantes, care se pronunţă aici în favoarea adevărului, pe care-l găseşte superior „eleganţei”. Citează şi alte locuri unde autorul pledează pentru proprietatea limbajului (de ex. Persiles, III, 6).

143 Cu acest endecasilab încep versurile cu rimă internă, procedeu introdus, pare-se, de Garcilaso după modele italieneşti, în Egloga a II-a. Ca şi în ediţia Estrada-Berdoy, repet, subliniez rimele.

amice, – a ta *durere*:

căci dacă grabnic *piere*, schimbând *pasul*, nu este *ceasul* s-o numeşti *simţire*.

CRISIO

E după *fire* chinu-atât de *crud*, că iute-aştept *s-aud* că spui tu *însuţi* că nici chiar *plânsu-ţi* nu-i e *pe potrivă*.

MARSILIO

Eu, *dimpotrivă*, sunt din faşă-o *rană*.

OROMPO

Spusa ţi-e *vană*: eu, şi *nenăscut*, mi-am *cunoscut* în piept *nefericirea*.

ORFENIO

Poprirea-n mine-a pus-o, mare, *nenorocul*.

CRISIO

Cu-al tău nu-i *locul* mie să-l *asemui*.

MARSILIO

Al tău un *ghemu-i*, luce-al meu *făţiş*.

OROMPO

Acest *hăţiş* tot fi-va *descâlcit* când chinul *povestit* o să-mi *descopăr*.

N-o să-l *acopăr*, cum nici voi, *vă* rog, acuma când mi-l scot de sub *polog*.

Când nădejdile-mi găsiră[144]

loc prielnic pe ogor, dulce rod făgăduiră şi, când a mi-l da voiră.

Cerul le schimbă-n omor.

Florile lor uimitoare le-am văzut mult doritoare să-mi aducă-o bună parte, ci furată-mi fu de moarte chiar atunci, zavistitoare.

M-am văzut ca un plugar ce din truda-i necurmată roade crede că-i apar, ci dureri culege doar de destin puse-n găleată, şi-i şi taie-orice nădejde, neferindu-l de primejde

144 Urmează o lungă succesiune de coplas reales (decastihuri) în hepta- şi octosilabi trohaici, rimaţi abaabccddc.

şi-adâncindu-i-l sub praf

Cerul locul unde vraf crezuri încă mai nutreşte.

Şi dacă odată-ajuns placul să mi-l văd în glorie, deznădăjduiesc străpuns de dureri de neascuns, faptă-i certă şi notorie:

că speranţa te mai lasă şi-n nenorocire crasă

În final mai bun a crede, dar vai celui care vede groapa lespedea c-apasă!

MARSILIO

Eu, ai cărui ochi pământul mi-l stropiră-ntotdeauna unde numai mătrăguna şi scaieţii cresc de-a rândul, inima-mi rănind-o-ntruna, eu sunt cel nefericit, căci obrazul meu zbicit nu mi-a fost văzut nicicând, frunză, floare, fruct, nici gând, truda-mi nu mi-a oferit.

Căci de-ar fi să am dovadă de folos oricât de mic, pacea-n piept mi-ar sta un pic şi, chiar fără nicio roadă, mulţumit mi-ar fi, să zic, c-ar vedea că-n van nu trece dragostea-mi cerşind potece, dar atât de rea se-arată, c-al meu ger în foc înoată, iar în foc sunt sloi şi rece.

Aşadar, de truda-mi vană e doar plânset şi suspin şi răgaz n-am nici puţin în durerea-mi inumană, unde-i alt mai mare chin?

Ceea ce durerea-ţi poartă e că pricina e moartă a, Oromp, tristeţii tale;

ci a mea fără egal e şi-i mai crudă şi nu iartă.

CRISIO

Eu, având la vremea lui fruct ce şi-azi mi se sustrage patimii şi-al meu tot nu-i, şi-un prilej, cum nu crezui, când să-l gust mi-l şi retrage, pot fi-ndreptăţit numit peste toţi nefericit, căci pieri-voi, cum prevăd, dacă nu pot să m-arăt sufletu-mi unde-a fugit.

Şi cu cât mai grea-mplinirea c-a nădejdii-apropiate, mai cumplită-i chinuirea, cazna şi mai crud răzbate de-i departe regăsirea.

Pentru chinuri inegale leacul singur radical e leac să nu aştepţi deloc, însă nici de el noroc n-au absenţele mortale.

ORFENIO

Roada ce-a fost semănată de trudirea-mi ne-ntreruptă coaptă s-a văzut îndată, iar de soartă, fără luptă.

În puterea-mi fu lăsată.

Ci nici nu mă văzui bine gata-n mână c-o pot ţine, c-am văzut într-o clipită că prilejul bun ispită doar spre chinuri mai deplin e.

Fructu-n mână-acum îl port, dar să-l am e-o suferinţă şi-i un chin să-l mai suport când în el, cu nepriinţă, văd un vierme c-are port.

Vai, detest tot ce ador, şi din ce-mi dă viaţă mor, şi-mi durez mereu şi-mi mint fără preget labirint de-unde nu mai pot să zbor.

Moartea-mi vreau în chinuire, şi prin rău doar ea – mi dă viaţă, adevăru-mi e-amăgire, şi-n lumină ca şi-n ceaţă boala-mi creşte peste fire.

Nu-i speranţă să-şi găsească boala-mi leac puternic foarte, nici fugind, nici stând lor iască nu-i nimic să mă ferească de prea trista-mi, vie moarte.

OROMPO

Nu-i oare o eroare[145]

să spui că paguba ce moartea-o face, fiind atât de mare, în parte-aduce pace speranţa distrugând-o şi-odat cu ea durerea suprimând-o?

Dacă a slavei moarte n-ar dăinui de-a pururi amintirea de care placul spart e, ştiută-i însuşirea lipsirii de nădejde:

durerea că o pierzi ţi-o domoleşte.

---

145 Metrul se schimbă din nou, urmează iarăşi „lire”, dar de astă dată sextinas aliradas, strofe de şase versuri iambice de cinci/şase şi zece/unsprezece silabe, rimate ababcc.

Dar dacă e prezentă memoria bunurilor răposate, mai vie, mai ardentă decât chiar posedate, cum chinu-acesta crezi că mai amar ca altele ţi-l vezi?

MARSILIO

Unui drumeţ sărman de i s-ar întâmpla, cum, nu se ştie, din ochi să-i piară-avan, când noaptea stă să vie, mult aşteptatul han spre care se grăbea să nu-ntârzie, opri-s-ar în derută, cuprins de spaima ce grozavă-l prinde de-a nopţii beznă mută, cum Cerul nu descinde spre el şi nu sendură lumină clară-a-i oferi şi pură.

Eu sunt cel ce se-ndreaptă spre – un adăpost în calea-i, norocos, şi când zic că m-aşteaptă să-mi pun blând capul jos, ca o fugară umbră binele-mi fuge, cazna mă adumbră.

CRISIO

Cum un torent sălbatic l-opreşte pe drumeţ să-nainteze şi-n nea şi vânt iernatic drumul stă să-i reteze tocmai când hanu-aproape i se arată-n faţă ca să-l scape, aşa şi mie-mi curmă absenţa bucuria-nceţoşată şi nici măcar o urmă de-alin nu-mi mai arată, când mai la nicio şchioapă o ştiu pe cea ce, vrând, de chin mă scapă

Şi faptul că durerea mi-e de sfârşit aproape rău mă doare şi-mi răscoleşte fierea, căci, din pricini neclare, cu cât mai la-ndemână, e bunul, cu-atât fuge şi se-amână.

ORFENIO

Mi s-a ivit în faţă un han, de bunătăţi plin şi merinde;

triumf mi-a fost de-o viaţă, ci când să zic că prinde să-mi fie soarta bună, îl văd schimbat în beznă şi furtună.

Acolo unde şade norocu-ndrăgostiţilor aleşi, năpasta şi ea – mi cade;

acolo, megieşi, şi rele-s, şi dispreţ, unde-ndeobşte-s bunuri fără preţ.

Mi-s în acel sălaş, dar să mai ies de-acolo-i peste poate, durerea mi-i lăcaş, şi-atât de-ntemeiat e, încât visez să-l darme toţi câţi îl vor, îl văd şi-l ţin sub arme.

OROMPO

Chiar soarele-nainte să termine[146]

ştiutu-i crug, dând cerului tot roată şi-n fiecare semn[147] trecând cu bine, măcar un dram din cazna nouă dată nu ne-o vom da-n vileag nici scoşi din minte, oricât de sus şi tare-ar fi strigată.

Zici, Crisio, tu, că cel ce-şi ia aminte absenţa, moare; eu sunt mort, căci viaţa prea cruda soartă vru să mi-o-nmorminte.

Şi tu, Marsil, susţii că numai greaţa o simţi când vezi nădejdea cum te lasă şi-un rău dispreţ îţi taie vieţii aţa.

Tu tot repeţi, Orfenio, că te-apasă cu lancea-i gelozia şi-ţi străpunge nu pieptul doar, ci sufletul, tăioasă.

Şi cum niciunul dintre voi n-ajunge să simtă ce-i cu cel'lalt, umflă numa durerea-i, vrând pe-a altuia s-alunge.

Şi-a noastră-ndurerată luptă-acuma, de jalnice-argumente dând pe-afară, şi apei Tagului sporeşte-i spuma.

Ni-i jalea-aşa nu mai puţin amară, ci, zgândărindu-ne atâta-n rană, osânda suferinţei creste iară.

Cât poate zice limba şi avană c-a gândului tristeţe fără-oprire, prilej e lacrimilor a da nouă vrană.

Să-ncete, dar, disputa prea subţire, căci nu ştiu rău ce grav să nu frământe, nici bine cert mereu în mulţumire.

Vai celui traiul vrând să-şi înspăimânte doar cu a gropii groaznică strâmtime şi-n grea singurătate şi frânt e!

Vai celui trist şi podidit de-acrime, nenorocos răbdând cerescul bici de neoprit prin forţă-ori isteţime!

Şi cel bătut de-o lungă-absenţă-aici ce-şi trece triste jalnicele zile ferit doar de-al răbdării-ngust prichici!

Vai şi de-acel ce-n îndârjiri debile, când mai încins e, – n păstoriţă simte rărunchii cruzi şi vrerile sterile!

---

146 Urmează o secvenţă în terţine endecasilabice (în traducere vor apărea şi decasilabi).

147 semn: Se referă la cele douăsprezece case ale zodiacului.

CRISIO

Să facem, dar, acum ce-Oromp consimte, căci vine ceasul turmele să strângem, ducându-le spre ţarcurile strâmte.

Şi drumul cât spre adăpost ni-l frângem ca de-obicei, iar soarele-asfinţeşte şi pleacă de pe pajişti, să ne plângem cu glas amar şi-n jeluiri orbeşte, în sunet de-acordate instrumente să ne cântăm durerea ce sporeşte.

MARSILIO

Începe, dar, tu, Crisio, cu accente ce până la Claraura s-ajungă, domol împinse-n zbor de brize-atente, ca-n drum spre cea ce jalea nu-ţi alungă.

CRISIO

Cui absenţa îi oferă[148]

trist potirul ca să-l bea, nu se teme, nici să vrea, de nimic, dar nici nu speră.

În această boală-amară nu e rău neîncifrat:

teama de-a nu fi uitat sau, gelos, c-alţii-o-nconjoară.

Cine e bolnav de ea seama îşi va da îndat

că nu-i rău mai de speriat, nici vreun bine-a mai spera.

OROMPO

Nu-i alt rău să mă subjuge, nici chiar moartea nu-i, fireşte, când şi viaţa se jeleşte că de dânsa moartea fuge.

Moartea silnic când mi-a luat slava şi-orice încântare, mi-a lăsat un chin mai mare când în viaţă m-a lăsat.

Răul vine, bunul trece, şi se duc atât de iute, viaţa plângeri că-şi ascute moartea cum i se petrece.

MARSILIO

În amarnicul meu chin, ca să sufăr mai din greu, lacrimi n-am să plâng mereu, nici suflare să suspin.

Nerecunoştinţi, dispreţ m-au făcut atât de-olog,

---

148 Ultima secvenţă a eglogei se încheie cu redondillas (catrene) tradiţionale, în hepta- şi octosilabi trohaici; schema rimelor: abba.

moartea că mi-o sper şi-mi rog viaţa ca să-mi mai sumeţ.

Voi mai zăbovi puţin, căci în supărări mi-e greu:

lacrimi n-am să plâng mereu, nici suflări să tot suspin.

ORFENIO

Gelozia, de-aş fi-n stare să pot face cum e bine, mi-aş dori-o-amor în mine, iar zulia-amor prea mare.

De pe urma-acestui schimb, bine-aş câştiga şi glorii, şi cunună, şi victorii de îndrăgostit cu nimb.

Dacă toate-ar fi aşa, mi-ar fi bună gelozia, căci amor fiind sclavia, doar iubirii eu m-aş da.

Cu această ultimă cântare a gelosului Orfenio, discernătorii păstori îşi încheiară egloga, lăsându-i pe deplin satisfăcuţi de discernământul lor pe toţi cei care-i ascultaseră, cu deosebire pe Damón şi pe Tirsi, care trăiră o mare mulţumire auzindu-i şi li se păru că vorbele şi argumentele propuse de cei patru păstori pentru a-şi atinge scopul depăşeau simpla ingeniozitate păstorească. Cum însă în rândul publicului se stârnise o dispută despre care dintre cei patru îşi pledase cel mai bine cauza, până la urmă fură toţi de acord cu opinia discernătorului Damón, care le spuse că, după el, dintre toate neplăcerile şi amărăciunile aduse de dragoste, niciuna nu chinuieşte mai mult pieptul îndrăgostit decât ciuma incurabilă a geloziei şi că pierderea suferită de Orompo, singurătatea lui Crisio sau neîncrederea lui Marsilio nu o puteau egala.

— Cauza este – zise el – că raţiunea naturală nu admite ca lucrurile cu adevărat inaccesibile să poată constrânge vreme îndelungată voinţa să le voiască şi nici să incite dorinţa să dobândească imposibilul, fiind limpede că în asemenea cazuri, cu cât ar prisosi mai mult dorinţa, cu atât înţelegerea ar da înapoi. Şi din acelaşi motiv zic că tortura îndurată de Orompo nu e decât milă şi compătimire pentru bunul pierdut, iar pentru că l-a pierdut în aşa fel,

încât nu e posibil să-l mai recapete, această imposibilitate trebuie să fie cauza curmării durerii, căci, cum înţelegerea omenească nu poate fi mereu atât de unită cu raţiunea, încât să înceteze a simţi pierderea bunului irecuperabil, trebuie în fapt să-şi manifeste suferinţa prin lacrimi duioase, suspinuri fierbinţi şi cuvinte pline de jale, altminteri cine nu face aşa riscă să fie socotit mai degrabă animal decât om raţional: până la urma urmelor, curgerea timpului vindecă boala asta, raţiunea o temperează şi noile prilejuri contribuie în bună parte la ştergerea ei din memorie.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul absenţei, cum bine a notat Crisio în versurile sale, căci, cum speranţa în cel absent e atât de strâns legată de dorinţă, întârzierea întoarcerii îl supune unei torturi cumplite, deoarece, neoprindu-l nimic altceva să se bucure de bunul său decât un braţ de mare sau o întindere oarecare de pământ, i se pare că, de vreme ce posedă elementul principal, şi anume voinţa persoanei iubite, plăcerea îi este vădit ofensată de împrejurarea că lucruri atât de puţin însemnate, precum un pic de apă sau de pământ, îi stăvilesc fericirea şi gloria. Se mai adaugă acestei suferinţe şi teama de a fi dat uitării, nestatorniciile inimilor omeneşti, şi-atâta timp cât ţine absenţa, nu-ncape îndoială că străşnicia şi asprimea cu care ele tratează sufletul nefericitului absent sunt nespus de mari; cum însă leacul, şi anume întoarcerea, îi este atât de aproape, îşi poate îndura chinul ceva mai lesne, iar dacă s-ar întâmpla ca absenţa să fie de aşa natură, încât să facă imposibilă revenirea la prezenţa dorită, tocmai imposibilitatea aceea ajunge să fie şi leac, la fel ca şi în cazul morţii.

Durerea de care se plânge Marsilio, deşi e aceeaşi de care şi cu sufăr şi care, tocmai de-aceea, ar trebui să mi se pară mai gravă ca oricare alta, nu voi lipsi totuşi să spun

ce-mi arată însăşi raţiunea cu privire la ea, mai curând decât ce mă împinge pasiunea. Mărturisesc că e o durere teribilă să iubeşti şi să nu fii iubit, şi mai mare însă ar fi să iubeşti şi să fii detestat, iar dacă noi, proaspeţii îndrăgostiţi, ne-am călăuzi după ce ne învaţă raţiunea şi experienţa, am vedea că toate începuturile în orice lucru sunt dificile, regula asta necunoscând excepţie nici în cazurile de iubire, ba chiar în ele se confirmă şi se întăreşte şi mai mult; aşa încât lamentaţia proaspătului îndrăgostit despre duritatea pieptului refractar al doamnei sale contrazice orice considerent raţional, deoarece, cum dragostea este şi trebuie să fie voluntară, iar nu silnică, eu nu trebuie să mă lamentez că nu sunt iubit de cea pe care o iubesc şi nici să-mi fac capital din povara pe care i-o impun, spunându-i că e obligată să mă iubească pentru că eu o iubesc: căci, deşi persoana iubită trebuie, în virtutea legii naturii şi dintr-o bună curtenie, să nu i se arate ingrată aceluia care o iubeşte cu adevărat, nu trebuie nicidecum să fie şi silită şi constrânsă din pricina asta să răspundă în totul şi total dorinţelor celui ce o iubeşte: căci dacă aşa ar sta lucrurile, s-ar găsi mii de îndrăgostiţi supărători care, prin insistenţa lor, ar obţine poate ceea ce nici nu li s-ar cuveni de drept[149]. Şi întrucât dragostea e odrasla cunoaşterii, s-ar putea ca-n mine fiinţa iubită să nu găsească defel calităţi care să o îndemne şi să o dispună, după cum am spus, să mă iubească aşa cum sunt eu obligat să o ador întrucât am găsit în ea ceea ce mie îmi lipseşte. Şi din acest motiv, cel dispreţuit nu trebuie să se plângă de iubita, ci de soarta sa, care i-a refuzat harurile ce-ar fi putut-o determina pe doamna sa să-l iubească din toată inima. Aşa că el e dator, prin slujiri neîntrerupte, prin vorbe de dragoste, printr-o prezenţă nesâcâitoare, prin virtuţi învederate, să dreagă şi să îndrepte lipsurile

149 Cf. consideraţiile Marcelei în acest sens în DQ 1,14, p. 134.

pricinuite în el de natură, acesta fiind un leac atât de important, încât pot afirma că va fi cu neputinţă să nu fie iubit cel ce, cu mijloace atât de drepte, se va strădui să câştige simţirea doamnei sale. Şi de vreme ce răul dispreţului are la îndemână binele acestui leac, să se consoleze Marsilio şi să-i fie milă de nefericitul şi gelosul Orfenio, în a cărui nenorocire se-ascunde cea mai mare din câte se pot imagina printre cele ale iubirii.

O, gelozie, răvăşitoare a tihnitei păci amoroase, gelozie, jungher al celor mai trainice speranţe[150]! Nu ştiu cât de priceput a fost în genealogii cel care te-a făcut fiică a iubirii, când de fapt e de-a-ndoaselea, întrucât iubirea ar înceta să mai existe dacă zămisleşte asemenea odrasle. O, gelozie, tâlhar perfid şi mincinos, deoarece, ca să se ţină seama de tine în lume, de cum vezi născându-se într-un piept vreo scânteie de dragoste, cauţi numaidecât să te amesteci cu ea, luând aceeaşi culoare, ba chiar te străduieşti să-i uzurpi puterea şi autoritatea! Şi-aşa se face că, văzută fiind într-o atât de strânsă legătură cu dragostea, deşi efectele tale arată că nu eşti aceeaşi iubire, tot mai încerci să-i dai de înţeles ignorantului că eşti fiica lui, când de fapt te-ai născut dintr-o bănuială josnică, zămislită fiind de o ticăloasă şi mârşavă frică, alăptată la sânii închipuirilor înşelătoare, crescută între invidii cum nu se poate mai abjecte, hrănită cu bârfe şi minciuni. Şi ca să se vadă devastările pe care le pricinuieşte în piepturile îndrăgostite boala aceasta a geloziei turbate, când gelos este amantul, se cuvine, să nu le fie cu supărare geloşilor îndrăgostiţi, se cuvine, repet, să

150 Cu acest paragraf se introduce tema geloziei, importantă în întreaga operă a lui Cervantes, contrazicând parţial idealul iubirii purificate („iubirea pură şi simplă”, învecinată cu iubirea mistică) de asemenea scorii. Tema capătă o importanţă cu torni aparte în P. Vezi A. G. De Amezúa, Cervantes, creador de la novela corta española, Madrid, 1956, vol. I, pp. 232–237.

fie numit, cum şi este, trădător, viclean, instigator, bârfitor, cusurgiu şi chiar prost crescut; şi într-atât de departe îi ajunge furia zuliară care-l subjugă, încât tocmai celui pe care-l iubeşte cel mai mult îi vrea şi răul cel mai mare. Îndrăgostitul gelos ar vrea ca doamna sa numai pentru el să fie frumoasă, iar pentru restul lumii, urâtă; doreşte să nu aibă ochi pentru altceva decât voieşte el, să nu aibă urechi ca să audă, nici limbă ca să vorbească; să fie singuratică, ursuză, trufaşă şi chiar necioplită; iar uneori, somat de această patimă diavolească, doreşte ca doamna lui să moară şi totul să ia sfârşit.

Toate aceste patimi sunt zămislite de gelozie în cugetele amanţilor geloşi, cu totul altminteri decât virtuţile pe care iubirea pură şi simplă le sporeşte în adevăraţii şi curtenitorii slujitori ai iubirii, deoarece în pieptul unui îndrăgostit bun se ascund discernământ, generozitate, curtenie şi tot ce-l poate face lăudabil în ochii oamenilor. Gelozia are de asemenea puterea unui venin neiertător, încât nu există antidot capabil să te apere, sfat care să precumpănească, prieten care să te ajute sau dezvinovăţire pe care s-o accepte; toate acestea sălăşluiesc în gelosul îndrăgostit, ba mai mult: orice umbră îl înspăimântă, orice copilărie îl tulbură şi orice bănuială, falsă sau adevărată, îl distruge, şi tuturor nenorocirilor acestora li se adaugă alta: şi anume că toate dezvinovăţirile ce i se înfăţişează le socoteşte încercări de inducere în eroare; şi cum bolnavul de gelozie nu vrea să le admită, rezultă că boala aceasta nu are leac şi trebuie pusă mai presus de toate celelalte. Aşa încât, după opinia mea, Orfenio e cel mai suferind, nu însă şi cel mai îndrăgostit, pentru că gelozia nu e semn de multă iubire, ci de multă curiozitate imprudentă[151]; dacă există semne de

151 Aici se găseşte în nuce nu numai subiectul, dar şi titlul cunoscutei nuvele intercalate despre „Curiosul imprudent”, din DQ I, 33–34,

dragoste, atunci ele sunt ca febra la omul bolnav, iar faptul de-a o avea e semn că este în viaţă, dar o viaţă bolnăvicioasă şi pidosnică, astfel încât, dacă îndrăgostitul gelos nutreşte iubire, e mai mult o iubire bolnavă şi rău îndrumată. Şi a fi gelos mai este şi semn de puţină încredere în propria valoare; şi că aşa stau lucrurile ne-o arată îndrăgostitul discernător şi neclintit, care, fără a ajunge în întunecimea geloziei, atinge fugar umbrele temerii, dar nu intră în ele atâta cât să-i întunece soarele mulţumirii, şi nici nu se depărtează de ele atâta cât să uite a se comporta îndatoritor şi temător; căci dacă această temere discernătoare n-ar exista în cel ce iubeşte, eu unul l-aş socoti drept infatuat şi excesiv de încrezător, deoarece, aşa cum zice un proverb de pe la noi, cine iubeşte se şi teme; se teme, iar cel ce iubeşte are şi temei să se teamă, întrucât, cum fiinţa iubită este peste poate înzestrată, sau aşa i s-a părut lui că este, la fel poate apărea şi în ochii altuia ce ar privi-o, şi din acelaşi motiv s-ar putea zămisli şi-n celălalt iubirea, ajungând să i-o tulbure pe-a lui. Bunul îndrăgostit se teme, şi bine face, de nestatorniciile vremurilor, de noile prilejuri ce s-ar putea ivi spre paguba sa, se teme ca în scurt timp starea fericită de care se bucură să nu ia sfârşit, iar teama aceasta trebuie să fie atât de tainică, încât să nu-i ajungă pe buze ca să o spună şi nici chiar în ochi ca să o dea la iveală; şi această temere are efecte atât de contrarii celei produse în piepturile îndrăgostite de către gelozie, încât naşte în de noi dorinţe de a-şi spori dragostea, de-ar fi cu putinţă; de-a se strădui cu toată grija, astfel încât ochii iubitei sale să nu vadă în ele nimic nevrednic de laudă, arătându-se generoşi, cuviincioşi, galanţi, curaţi şi bine-crescuţi; şi pe cât e de îndreptăţit ca temerea aceasta virtuoasă să fie lăudată, cu atât mai drept şi chiar şi mai mult de-atât este ca gelozia

---

prefigurată şi în Galateea şi de povestea lui Timbrio şi a lui Silerio.

să fie blamată[152].

Zicând acestea, faimosul Damón tăcu, atrăgându-şi părerile contrarii ale unora dintre cei ce-l ascultaseră, dar lăsându-i pe toţi mulţumiţi de adevărul pe care li-l expusese cu atâta simplitate. Dar n-ar fi rămas fără răspuns dacă la cuvântarea lui ar fi fost de faţă şi păstorii Orompo, Crisio, Marsilio şi Orfenio: aceştia, osteniţi după recitarea eglogei, se duseseră acasă la prietenul lor Daranio. Aşa stând lucrurile, tocmai când erau gata să reia horele şi dansurile, cei prezenţi văzură că dintr-o parte a pieţei soseau trei păstori chipeşi, şi anume binevoitorul Francenio, liberul Lauso şi, între ei doi, bătrânul Arsindo[153], cu o frumoasă ghirlandă de laur verde în mâini, şi, traversând piaţa drept prin mijloc, se opriră în locul unde stăteau Tirsi, Damón, Elicio şi Erastro, împreună cu toţi ceilalţi păstori mai de seamă; îi salutară cu vorbe curtenitoare, cu un mai puţină curtenie fiind primiţi şi ei, îndeosebi Lauso de către Damón, cu care era vechi şi adevărat prieten. Când se încheiară adresările politicoase, Arsindo, întorcându-şi ochii către Damón şi Tirsi, începu să vorbească după cum urmează:

— Cunoscută de aproape şi de departe, discernători

152 Avalle-Arce (ed. cit., p. 258) semnalează reluarea acestei lungi disertaţii despre dragoste şi gelozie sub o formă elegant aforistică în P, III, 19, ed. Cât., p. 352: „Poate exista dragoste fără gelozie, dar nu şi fără temeri”.

153 Lauso e cel mai probabil numele pastoral al lui Cervantes însuşi, ipoteza bazându-se pe prietenia dintre Lauso şi Damón, în roman, şi pe cea dintre Cervantes şi Pedro Laínez (vezi mai sus, n. 63) în realitate; alt argument ar fi şi componenta laudativa (lat. laus) a Galateei. La Cervantes, Lauso mai apare în catalogul de nume pastorale făcut de Berganza, în Colocviul câinilor (NE). Arsindo poate fi pus în legătură cu gr. arsen „viril”, deşi personajul e un bătrân, dar care, mai jos, se va îndrăgosti de păstoriţa Maurisa. Francenio e o variantă pastorală de la Francisco. Mai multe date la Claude Allaigre, ed. cit., vol. I, p. 1478, n. 24.

şi mândri păstori, faima înţelepciunii voastre ne face, pe păstorii aceştia şi pe mine, a vă ruga fierbinte să acceptaţi a fi judecătorii unei plăcute întreceri ce s-a născut între aceşti doi păstori, Francenio şi Lauso, aici de faţă, atunci când, aflându-se prinşi, cu prilejul trecutei serbări, într-o conversaţie purtată de câteva frumoase păstoriţe, care, pentru a petrece fără plictis ceasurile de răgaz ale zilei, au pornit, printre alte jocuri, unul aşa-zis al vorbelor. S-a făcut, aşadar, că, venind rândul unuia dintre păstorii aceştia să propună şi să înceapă, soarta a vrut ca păstoriţa aflată în dreapta lui să-i fie, după cum zice el, vistiernica secretelor sufletului său, care mai era, după părerea tuturor a, şi cea mai discernătoare şi mai îndrăgostită. Apropiindu-i-se prin urmare de ureche, i-a spus: „Cum speranţa-i tot pe fugă”. Păstoriţa, fără a şovăi câtuşi de puţin, a şoptit mai departe şi, când fiecare a trebuit să spună cu glas tare ce i se spusese în taină, s-a dovedit că păstoriţa urmaşe vorba zicând: „Cu dorinţa stă-i de pază”. Ascuţimea răspunsului ei a fost elogiată de cei prezenţi, cel mai mult a proslăvit-o însă păstorul Lauso, dar nici Francenio n-a apreciat-o mai puţin. Şi aşa, fiecare, vizând că vorba propusă şi răspunsul la ea erau versuri scandate, s-au oferit să le gloseze şi, după ce au făcut-o, fiecare s-a străduit ca glosa proprie s-o întreacă pe-a celuilalt, iar ca să se asigure, au vrut să mă pună pe mine judecător. Dar când am aflat că prezenţa voastră ne bucură malurile, i-am sfătuit să vi se adreseze, întrucât ştiinţei şi înţelepciunii voastre neîntrecute li se pot încredinţa negreşit şi probleme de mai mare însemnătate. Mi-au ascultat sfatul, iar eu mi-am dat osteneala să încropesc ghirlanda asta spre a fi dată ca premiu aceluia dintre păstori care, după cum veţi socoti, a compus cea mai bună glosă.

Arsindo tăcu şi aşteptă răspunsul păstorilor: aceştia îi mulţumiră călduros pentru buna părere pe care o avea

despre ei şi se învoiră bucuros să fie judecători imparţiali în acea onorabilă întrecere. Primind această asigurare, Francenio repetă versurile şi-şi recită glosa precum urmează:

Cum speranţa-i tot pe fugă, cu dorinţa stă-i de pază.

GLOSĂ

Când gândesc să mă salvez prin credinţa-mi în iubire, fricii repede-i cedez, că-s prea slab în sumeţire sau în chinuri prea obez.

Mi-e încrederea pe ducă, pulsul vieţii mi se-opreşte, şi în soarta mea năucă, văd, ca frica să n-o-ncleşte, *cum speranţa-i tot pe fugă*.

Fuge şi cu sine-mi ia şi-alinarea suferinţei, dar, pedeapsă şi mai grea, cheia lanţului silinţei las-o la duşmanca mea.

Iute-atât se-ndepărtează, că-i curând de nevăzut, şi-n iuţeala-i, văd cu groază că nu pot niciun minut *cu dorinţa-a-i sta de pază*.

După ce Francenio îşi spuse glosa, Lauso şi-o începu pe-a sa, care suna astfel:

Chiar de cum mi te-am zărit, te-am văzut aşa frumoasă, că, – nfricat, am năzuit;

teama însă nu mă lasă şi-am rămas tot ei robit.

Când te văd, atât mănjugă:

O încredere pleşugă şi o lasă-nfricoşare:

dacă-alături nu şi-o are, *stă speranţa tot pe fugă*.

Şi deşi mă lasă-n drum şi-o ia iute la picior, văd ca prin minune-acum că eu gata sunt să mor, dar iubirea-mi nicidecum.

Fără de speranţă sunt;

dar, ca să triumf cu vază, în iubire fără plată, n-aş mai vrea, nici să se poată, *cu dorinţa-a-i sta de pază*.

De îndată ce Lauso îşi isprăvi de spus glosa, Arsindo zise:

— Iată, faimoşilor Damón şi Tirsi, vi s-a adus la cunoştinţa cauza în jurul căreia are loc întrecerea acestor păstori; rămâne-acum doar ca voi să-i daţi ghirlanda celui ce socotiţi că o merită cu mai mare îndreptăţire: Lauso şi Francenio sunt oricum atât de buni prieteni, încât vor aprecia sentinţa dată de voi.

— Să nu crezi, Arsindo – răspunse Tirsi –, că ar fi cu putinţă ca ingeniozitatea noastră, fie ea şi de calitatea pe care tu i-o atribui, ar putea sau ar fi datoare să judece cu atâta promptitudine deosebirea, dacă există vreuna, dintre aceste glose pline de discernământ. Ce vă pot spune eu despre ele, şi Damón nu mă va contrazice, este că amândouă sunt la fel de bune şi că ghirlanda trebuie înmânată păstoriţei care a prilejuit o întrecere atât de curioasă şi de lăudabilă. Şi dacă sunteţi mulţumiţi de părerea noastră, plătiţi-ne-o cinstind nunta prietenului nostru Daranio, înveselind-o cu plăcutele voastre cântări şi sporindu-i prestigiul prin onorabila voastră prezenţă.

Tuturor a li se păru bună sentinţa lui Tirsi; cei doi păstori o acceptară şi fură de acord să facă tot ce le poruncea Tirsi. Ci păstoriţele şi păstorii care-l cunoşteau pe Lauso se minunau văzându-i firea liberă prinsă în plasa iubirii, căci îşi dădeau seama, după gălbejeala feţei, după amuţirea gurii şi după întrecerea în care se angajase cu Francenio, că voinţa nu-i era în starea ei obişnuită şi se tot întrebau cine-ar putea fi păstoriţa care triumfase asupra inimii lui slobode. Unii o bănuiau pe discernătoarea Belisa, alţii pe mândra Leandra, iar ceilalţi pe neasemuita Arminda, îndemnaţi fiind să şi le imagineze de obiceiul îndătinat al lui Lauso de-a vizita colibele acestor păstoriţe, tustrele în stare, cu farmecul, nurii şi frumuseţea lor, să subjuge şi alte inimi la fel de libere ca aceea a lui Lauso. Şi multe zile zăboviră să-şi lămurească îndoiala, pentru că îndrăgostitul păstor abia îşi încredinţa şi lui însuşi taina

iubirilor sale. Isprăvindu-se acestea, tot tineretul satului îşi reluă dansurile, şi instrumentele păstoreşti alcătuiră o muzică plăcută; văzând însă că soarele îşi zorea cursa către asfinţit, glasurile armonioase încetară şi toţi cei ce s-aflau acolo se hotărâră să-i petreacă pe miri până la casa lor; iar bătrânul Arsindo, pentru a-şi ţine făgăduiala făcută lui Tirsi, pe drumul din piaţă şi până la casa lui Daranio, în sunetul naiului lui Erastro, merse cântând versurile de mai jos:

ARSINDO

Facă Cerul mii de semne[154]

de răsfăţ şi bucurie, bată ziua de-azi norocul, sărbătoare să însemne vesela lor cununie, veselă peste tot locul.

Treacă de-astăzi înainte plânsu-n cânturi dulci şi sfinte, şi necazurile toate fie în plăceri schimbate, jalea-alunge-o, necuminte.

Bunuri fie câte stele şi-ntre miri doar fericire unul pentru altu-şi fie;

dea răchita micşunele, aibă plopii peren şire, ghinde mirţii să înşire, perle-n stânci să tot găsească, struguri crească-le din iască şi-aibă-n roşcovi cantalupi şi, ferite şi de lupi, târlele li se prăsească.

Stârpiciunile la ei să ajungă fătătoare, îndoindu-le averea, iar albinele-n ştiubei de prin haturi şi răzoare să le înmulţească mierea;

toate câte-au semănat, şi pe-ogoare, şi în sat, să le dea cules pe-alese, mana via nu le-apese, nici neghini la treierat.

Doi să-şi vadă prunci curând, rod de pace şi iubire cât îşi vor şi-şi pot dori;

---

154 Epitalam comic în stil popular şi tradiţional, de canţonier, scris în strofe de unsprezece versuri, foarte rare încă din vremea lui Cervantes. Hepta- şi octosilabi trohaici, schema rimelor: abcabcddeed.

şi, când le vor fi crescând, de un doctor s-aibă ştire, şi-altul popă-n sat l-ar şti.

Pururi fie bogătani şi-n virtuţi, dar şi în bani, şi aşa să le tot meargă, taxidari de nu-i aleargă spre a-i scoate sărăcani.

Mai bătrâni ca Sarra[155] fie, sănătoşi cât vor trăi n-aibă doftori de-ajutor, de necazuri să nu ştie, fete triste-n căsnicii sau feciorul cartofor.

Şi-am de ani, aibă câţi vin cât Matusalem peşin, viaţa fără frică-şi lase, şi urmaşii parastase facă-le în veac. Amin.

Cu nespus de mare plăcere fură ascultate versurile câmpeneşti ale lui Arsindo, şi el şi le-ar mai fi lungit dacă nu l-ar fi împiedicat sosirea la casa lui Daranio, care, invitându-i într-însa pe toţi cei ce-l însoţiseră, rămase fără ea[156], doar că Galateea şi Florisa, de teamă ca Teolinda să nu fie recunoscută de Tirsi şi Damón, nu primiră să rămână la cina mirilor. Tare-ar fi vrut Elicio – şi Erastro – s-o conducă pe Galateea până la ea acasă, dar nu fu cu putinţă a o face să accepte, aşa încât fură nevoiţi să rămână cu prietenii lor, iar ele plecară ostenite de dansurile de peste zi; şi Teolinda suferea mai mult ca oricând, văzând că de la nunta solemnă a lui Daranio, unde veniseră atâţia păstori, lipsea doar Artidoro al ei. Cu gândul acesta apăsător, îşi petrecu noaptea în tovărăşia Galateei şi-a Florisei care şi-o trecură cu inimile mai libere şi neîmpătimite, până când, a doua zi, li se întâmplă ceea ce se va spune în cartea următoare.

SFÂRŞITUL CĂRŢII A TREIA

Articol XIII.

---

155 Sarra (Sara): Una din soţiile lui Avraam, mama lui Isaac, pe care l-a născut la nouăzeci de ani (Exodul, 17, 7–10), devenită paradigmă prin excelenţă a longevităţii feminine.

156 Zeugmă: adică rămase fără „casă”.

A PATRA CARTE A GALATEEI

Cu mare jind aştepta frumoasa Teolinda venirea zilei ca să-şi poată lua rămas-bun de la Galateea şi Florisa şi să-şi continue căutările pe toate malurile Tagului după iubitul ei Artidoro, cu gândul de a-şi sfârşi viaţa în tristă şi amară singurătate dacă avea să aibă atât de puţin noroc, încât să nu afle nicio veste despre dragul ei păstor. Când se făcu, aşadar, ceasul dorit şi soarele începu să-şi răspândească razele pe faţa pământului, ea se sculă şi, cu lacrimi în ochi, le ceru celor două păstoriţe învoirea de a-şi urma căutarea, dar ele, cu multe vorbe stăruitoare, încercară s-o convingă să mai aştepte alături de ele încă vreo câteva zile, Galateea oferindu-se să trimită pe un păstor dintre cei ai tatălui ei să-l caute pe Artidoro pe toate malurile Tagului şi pe oriunde şi-ar închipui că i s-ar putea da de urmă. Teolinda îi mulţumi pentru propunere, dar nu vru să facă ce îi cereau, ba chiar, după ce le arătă, cu cele mai potrivite cuvinte pe care se pricepu a le găsi, cât de obligată se simţea să le slujească în toate zilele vieţii sale pentru bunăvoinţele pe care i le făcuseră, le rugă, îmbrăţişându-le cu simţire duioasă, să nu o mai reţină nici măcar un ceas. Galateea şi Florisa, văzând, aşadar, cât de zadarnic se trudeau s-o oprească, îi cerură să caute a le înştiinţa de orice întâmplare, bună sau rea, de care va fi fost să aibă pane în căutarea ei amoroasă, încredinţând-o de plăcerea lor pentru mulţumirea sau de suferinţa pentru nefericirea ei pe care aveau să le simtă. Teolinda se oferi să le aducă ea însăşi veştile despre soarta ei bună, căci la cele rele viaţa ei n-ar avea tăria de a rezista, ceea ce ar face cu neputinţă ca ele să mai afle ceva despre dânsa. Declarându-se mulţumite cu această făgăduinţă a Teolindei, Galateea şi Florisa hotărâră să o mai petreacă o bucată de drum în afara satului, şi astfel, luându-şi amândouă doar bâtele şi umplând traista Teolindei cu

niscai bunătăţi pentru călătoria obositoare, plecară cu ea din sat la ceasul când razele soarelui prinseseră a răni pământul mai drepte şi cu mai multă putere.

Şi după ce o petrecuseră aproape o jumătate de leghe de la ieşirea din sat, în clipa când erau pe punctul de a se întoarce şi a o părăsi, văzură cum printr-o strungă nu departe de ele treceau patru bărbaţi călare şi câţiva pedeştri, recunoscând numaidecât că erau vânători după costume şi după şoimii şi câinii ce-i însoţeau. Şi, privindu-i cu atenţie spre a vedea dacă nu-i cunoşteau, văzură ieşind din nişte hăţişuri dese aflate în apropierea strungii, două păstoriţe pline de farmec şi bine făcute. Chipurile şi le mascaseră cu câte o pânză albă şi, ridicând glasul, una din ele îi rugă pe vânători să se oprească, ceea ce ei şi făcură, şi, apropiindu-se amândouă de unul din ei, care după port şi ţinută părea mai-marele celorlalţi, îi prinseră calul de hăţuri şi schimbară cu el câteva cuvinte, fără a le fi cu putinţă celor trei păstoriţe să audă ce-şi spuneau, împiedicate fiind de depărtarea la care se aflau. Văzură doar că la scurt timp după ce-i vorbiseră, cavalerul descălecă şi, după cât se putea judeca, le porunci soţilor săi să se întoarcă şi, lăsându-şi calul în grija unui argat, le luă de mâini pe cele două păstoriţe şi se afundă încet cu ele într-o pădure deasă de lângă ei; văzând acestea, cele trei păstoriţe, Galateea, Florisa şi Teolinda, se hotărâră să vadă, dacă se putea, cine erau păstoriţele mascate şi cavalerul care le ducea cu el, drept care îşi propuseră să dea ocol printr-o latură a pădurii şi să se uite dacă puteau sta într-un loc de unde să-şi poată mulţumi dorinţa. Făcând întocmai cum gândiseră, o luară înaintea cavalerului şi păstoriţelor, şi Galateea, căutând să vadă printre rămurişuri ce anume făceau, văzu că, apucând-o la dreapta, se afundau în pădure, aşa că, pornind-o pe urmele lor, îi urmară, până când cavalerul şi păstoriţele, socotind

că se aflau în inima pădurii, în mijlocul unei poieniţe strâmte înconjurate de infinite lăstărişuri, se opriră. Galateea şi soaţele ei se apropiară atât de mult, încât, fără a fi văzute ori auzite, vedeau tot ce făceau şi-şi spuneau cavalerul şi păstoriţele; acestea, după ce priviră de jur-împrejur ca să vadă dacă ar putea fi văzute de cineva, liniştindu-se în privinţa asta, una dintre ele îşi dădu jos obrăzarul şi, nici nu şi-l scoase bine, că fu recunoscută de Teolinda, care, apropiindu-se de urechea Galateei, îi spuse cu glasul cel mai şoptit cu putinţă:

— Nespus de ciudată întâmplare, căci, dacă nu cumva mi-am pierdut cunoştinţa din pricina suferinţei prin care trec, nu-ncape îndoială că păstoriţa care şi-a dat jos obrăzarul e frumoasa Rosaura, fiica lui Roselio, seniorul unui sat vecin cu al nostru, şi nu ştiu care anume ar putea fi pricina ce-a făcut-o să se îmbrace într-un veşmânt atât de neobişnuit şi să-şi părăsească pământul natal, fapte păgubitoare, după cum se vede, cinstei sale. Dar, vai, nefericita de ea! – adăugă Teolinda –, cavalerul ce-i cu ea e Grisaldo, fiul cel mare al bogatului Laurencio, care, aproape de satul vostru, are alte două ale lui[157].

---

157 Cu această nouă scenă de voyeurism (vezi supra, p. 29, n. 46) debutează o altă aventură în Galateea, a cărei încheiere însă nu o vom cunoaşte, întrucât romanul nu a fost terminat. Este o intrigă violentă şi precis localizată (în Castilia şi Aragon), ceea ce constituie o abatere de la canonul abstract şi idealizam al genului. Claude Allaigre (ed. cit., I, p. 1479, n. 1) se opreşte amănunţit asupra semnificaţiei numelor noilor personaje. Pe urmele lui Hermann Iventosch (Los nómbres bucólicos en Sannazaro y la pastoral española. Ensayo sobre el sentido de la bucólica en el Renacimiento, Soler, Valencia, 1975), el presupune că Grisaldo (prezent la Sannazaro sub forma Grisaldo), cu o sonorizare „de prestigiu” a C-ului iniţial italian, ca şi Grisóstomo din DQ I, ar fi un „om de aur”, trimiţând la epoca de aur şi la Hesiod; el e fiul lui Laurencio, care evocă laurul şi, prin paronomază, şi aurul. Rosaura, iubita lui, se poate descompune în Rosa áurea („trandafir de aur”), fiind pusă astfel în legătură cu Grisaldo, pe de o parte, şi, pe de alta, cu tatăl ei, Roselio,

— E adevărat ce spui, Teolinda – răspunse Galateea –, îl cunosc şi eu; taci însă şi potoleşte-te, căci curând vom vedea cu ce scop a venit aici.

La cuvintele acestea, Teolinda se linişti şi începu să privească atent ce făcea Rosaura, care, cu glasul tulburat şi faţa mâniată, apropiindu-se de cavalerul în vârstă, pare-se, de vreo douăzeci de ani, începu a-i spune:

— Suntem într-un loc, perfidule cavaler, unde mă voi putea răzbuna după cuviinţă împotriva lipsei de dragoste şi nepăsării tale. Dar chiar dacă aş face-o într-atâta încât să te coste şi viaţa, prea mică plată ar fi pentru răul pe care mi l-ai pricinuit. Iată-mă, nevrednicule de a fi cunoscut Grisaldo, cum la fel de nevrednică de a fi cunoscută sunt şi eu, doar pentru că te-am cunoscut[158]; iat-o, şi-a schimbat veşmântul ca să te caute cea care niciodată nu şi-a schimbat voinţa de a te iubi. Ia seama, ingratule şi duşmanule al iubirii, cea care, la ea acasă şi cu slujnice alături, abia era în stare să păşească, umblă acum din pricina ta din vale-n vale şi din munte-n munte, căutându-ţi însoţirea într-aşa singurătate.

Toate vorbele acestea rostite de Rosaura cavalerul le asculta cu ochii în pământ şi scrijelind linii în ţărână cu

---

alterare probabilă a numelui real Rogelio („Roger”), luat şi într-o accepţie vegetală, ca Laurencio. Mai târziu vor interveni în povestire alte două personaje: Leopersia, care ar semnifica agresivitatea (leo), incluzând şi ea o semnificaţie vegetală prin trimiterea la sp. persicaria („iarbă-roşie”), cu corespondentul lat. chrysallion, adică chrysa-lion, ceea ce îi evocă, prin calambur, atât pe Grisaldo, cât şi pe Rosaura; în sfârşit, Artandro, evocând „omul, bărbatul” (andró), dar şi viclenia (arte).

158 În text, poliptoton: desconocido, desconocida, conocerte; ed. Estrada-Berdoy atrage atenţia asupra faptului că verbul a cunoaşte trebuie înţeles în accepţia sa biblică, „a cunoaşte o femeie în mod carnal” (Covarrubias). O asemenea aluzie, fie şi îndepărtată, la amorul fizic e extrem de rară în romanele pastorale. În traducere, încerc să păstrez figura din original şi interpretările subiacente posibile.

vârful unei săbii scurte pe care-o ţinea în mână. Nemulţumită însă de ce spusese, Rosaura îşi continuă vorbirea cu următoarele vorbe:

— Spune-mi, ştii care, Grisaldo, ştii care că eu sunt cea care, nu cu mult timp în urmă, ţi-a uscat lacrimile, ţi-a pus capăt suspinurilor, ţi-a lecuit suferinţele şi, mai cu seamă, s-a încrezut în cuvintele tale? Sau eşti cumva în stare să-nţelegi că tocmai ţie ţi se păreau prea scurte şi lipsite de putere toate jurămintele câte se puteau închipui ca să mă convingi de adevărul cu care mă amăgeai? Tu eşti oare, Grisaldo, cel ale cărui infinite lacrimi au înduioşat asprimea inimii mele cinstite? Eşti tu, într-adevăr, căci te văd, şi sunt eu, căci mă recunosc: dar dacă tu eşti Grisaldo, cel pe care-l cred, şi eu sunt Rosaura, cea pe care ţi-o închipuieşti, ţine-ţi cuvântul pe care mi l-ai dat, şi eu îţi voi face făgăduinţa pe care niciodată nu ţi-am tăgăduit-o. Mi s-a spus că te însori cu Leopersia, fiica lui Marcelio, atât de plăcută ţie, încât tu însuţi umbli după ea; şi faptul că o asemenea veste m-a făcut să sufăr se poate vedea după tot ce am făcut ca să-i împiedic înfăptuirea, iar dacă tu o poţi adeveri, o las pe seama conştiinţei tale. Ce răspunzi la asta, vrăjmaş de moarte-al odihnei mele[159]? Aprobi, aşadar, prin tăcere ceea ce nici prin gând n-ar fi drept să-ţi treacă? înalţă acum ochii şi îndreaptă-i către cei ce spre răul lor te-au privit; ridică-ţi-i şi priveşte-o pe cea pe care-o amăgeşti, o părăseşti şi-o uiţi. Vedea-vei, dacă iei bine seama, că o amăgeşti pe cea care mereu ţi-a spus doar adevăruri, o părăseşti pe cea care şi-a părăsit onoarea şi pe sine însăşi ca să te urmeze, o uiţi pe cea care niciodată nu te-a gonit din memoria ei. Ia seama, Grisaldo, că în privinţa nobleţei nu-ţi sunt cu nimic datoare şi că-n

159 În text: enemigo mortal de mi descanso, apostrofare deja întâlnită, care, în plus, are şi structura unui endecasilab. Vezi supra, p. 51, n. 58.

bogăţie nu-ţi sunt mai prejos, ba te şi întrec în bunătatea cugetului şi-n statornicia credinţei. Ţine-ţi, domnule, cuvântul dat, dacă te preţuieşti ca nobil şi nu te dispreţuieşti ca creştin[160]. Vezi că de nu-ţi vei îndeplini datoria faţă de mine, voi ruga Cerul să te pedepsească, focul să te mistuie, aerul să-ţi lipsească, apa să te înece, pământul să nu te rabde şi pe rudele mele să mă răzbune. Vezi că de-ţi vei încălca obligaţia faţă de mine, vei avea în mine o necontenită tulburătoare a plăcerilor tale cât timp îmi va fi dat să trăiesc, ba chiar moartă, de va fi cu putinţă, cu necurmate umbre îţi voi îngrozi spiritul trădător şi cu înspăimântătoare vedenii îţi voi chinui ochii amăgitori. Ia seama că nu cer decât ce-mi aparţine şi că tu, dându-mi asta, câştigi ceea ce vei pierde dacă mi-o vei refuza. Împinge-ţi acum limba să vorbească spre a mă scoate din amăgirea în care m-ai adus tot prin ea ca să mă jigneşti.

Zicând acestea, frumoasa doamnă tăcu şi aşteptă niţel spre a vedea ce avea să răspundă Grisaldo; acesta, ridicând fruntea pe care până atunci şi-o ţinuse aplecată, aprinsă de ruşinea pe care i-o pricinuiseră vorbele Rosaurei, cu glas liniştit îi răspunse astfel:

— Dacă aş vrea să tăgăduiesc, o, Rosaura, că-ţi sunt dator cu mai mult decât spui, aş tăgădui totodată că lumina soarelui e limpede, ba chiar aş spune că focul e rece şi văzduhul tare. Aşa că în privinţa asta îmi mărturisesc datoria faţă de tine şi obligaţia de a ţi-o plăti. E însă cu neputinţă să mărturisesc că mi-o pot plăti aşa cum vrei tu, pentru că poruncile tatălui meu mi-au interzis-o, iar dispreţul tău plin de asprime au făcut-o imposibilă; şi nu vreau să aduc în sprijinul acestui adevăr alt martor

160 O nouă marcă a inserării romanului în contemporaneitatea spaniolă, iar nu într-o ideală epocă de aur fără conotaţii religioase altfel decât decorative. Se tac aici referiri la poziţia socială, morală şi, nu în ultimul rând, la cea religioasă a personajului.

decât pe tine însăţi, ca pe una ce ştie şi de câte ori, şi cu câte lacrimi te-am rugat să mă accepţi drept soţ şi să binevoieşti a-mi da voie să-mi ţin cuvântul de a-ţi fi soţ pe care ţi-l dădusem. Dar tu, din pricini închipuite sau pentru că ţi s-a părut potrivit să răspunzi favorabil promisiunilor deşarte ale lui Artandro, n-ai vrut niciodată să ajungem la o atare împlinire, ci din zi în zi mă duceai cu vorba şi-mi puneai la încercare statornicia, când ai fi putut să te asiguri de ea primindu-mă să fiu al tău. La fel de bine cunoşti, Rosaura, dorinţa tatălui meu de a mă vedea căsătorit şi graba lui de a-mi prezenta partidele bogate şi onorabile pe care le ştii, şi cum eu, cu mii de scuze, mă sustrăgeam sâcâielilor sale, atacându-te la rându-mi cu ele ca să nu mai amâni ceea ce îţi era atât de potrivit şi eu îmi doream; şi în cele din urmă ţi-am spus într-o bună zi că voinţa tatălui meu era ca eu să mă însor cu Leopersia, iar tu, auzind numele de Leopersia, mi-ai spus cu furie disperată să nu-ţi mai vorbesc şi că n-am decât să mă însor cu Leopersia sau cu cine mi-o mai năzări. Ştii bine că am încercat deseori să te conving să renunţi la smintelile geloziei, căci eu eram al tău, iar nu al Leopersiei, şi că niciodată n-ai vrut să-mi accepţi scuzele sau să-mi dai ascultare rugăminţilor: dimpotrivă, stăruind în încăpăţânarea şi asprimea ta, ca şi în încurajările arătate lui Artandro, mi-ai trimis vorbă că ţi-ar plăcea să nu te mai văd niciodată. Am făcut ce mi-ai poruncit şi, ca să nu-ţi încalc porunca şi s-o ascult totodată pe cea a tatălui meu, m-am hotărât să mă însor cu Leopersia sau, cel puţin, să mă însor mâine, cum s-a căzut la înţelegere între ai ei şi-ai mei; vezi, aşadar, Rosaura, cât de dezvinovăţit sunt de vina pe care mi-o atribui şi cât de târziu ţi-ai dat seama de nedreptatea ta faţă de mine. Şi ca să nu mă socoteşti de-acum înainte atât de ingrat cum m-ai încondeiat în închipuirea ta, vezi, rogu-te, dacă există ceva în care să-ţi

fac pe voie, căci, afară de căsătoria cu tine, sunt gata pentru a te sluji să-mi pun în joc averea, viaţa şi onoarea.

În timp ce Grisaldo spunea cuvintele acestea, Rosaura nu-l slăbi din ochi, vărsând din ei atâtea lacrimi, încât lăsau lesne să se-nţeleagă durerea din sufletul ei; văzând însă că Grisaldo tăcea, ea scoase un suspin adânc şi dureros şi-i spuse:

— Cum în anii tăi verzi nu poate încăpea, o, Grisaldo, o experienţă îndelungată şi vădită a infinitelor accidente ale dragostei, nu mă mir că un mărunt dispreţ al meu te-a putut aduce la libertatea de care faci caz; dacă însă ai şti că temerile geloase sunt pinteni ce fac dragostea să-şi iasă din pasul obişnuit, ai fi văzut limpede că cea nutrită de mine împotriva Leopersiei nu însemna decât că te iubeam şi mai mult. Dar cum tu îmi tratai cu atâta nepăsare faptele, la cel mai neînsemnat prilej ţi-ai învederat puţina dragoste din piept şi mi-ai întărit adevărul bănuielilor mele, ajungând chiar să-mi spui că mâine te însori cu Leopersia. Eu însă te asigur că, înainte de-a o duce tu pe ea la crivatul nupţial, va trebui să mă duci pe mine la groapă, dacă nu vei fi atât de crud, încât să i-o refuzi trupului peste al cărui suflet ai fost totdeauna stăpân absolut. Şi ca să-ţi dai seama cu toată limpezimea şi să vezi că pierderea vieţii nu înseamnă mare lucru pentru cea care şi-a pierdut de dragul tău cinstea şi şi-a ştirbit reputaţia, pumnalul acesta ascuţit pe care-l am, iată, asupra mea îmi va pune în faptă gândul disperat şi virtuos şi va fi martor al cruzimii ce sălăşluieşte în pieptul tău trădător.

Şi zicând acestea, îşi scoase din sân un jungher gol şi, cu mare iuţeală, şi-ar fi şi străpuns inima cu el, dacă, şi mai iute, Grisaldo nu i-ar fi imobilizat braţul şi păstoriţa mascată nu s-ar fi repezit s-o strângă-ntr-ale ei. Se căzniră mult timp Grisaldo şi păstoriţa să-i smulgă Rosaurei

pumnalul din mâini, în timp ce ea îi spunea lui Grisaldo:

— Lasă-mă, duşmanule trădător, să termin odată şi bine cu tragedia vieţii mele, fără ca dispreţul tău lipsit de dragoste să mă facă să gust de-atâtea ori moartea!

— Nu din pricina mea o vei gusta – i-o întoarse Grisaldo căci mai degrabă să-şi calce tata cuvântul dat în numele meu Leopersiei decât să mă abat eu cât de puţin de la ceea ce recunosc că-ţi sunt dator. Potoleşte-ţi pieptul, Rosaura, căci te asigur că al meu nu va mai putea dori nimic altceva în afara mulţumirii tale.

Cu aceste vorbe de dragoste ale lui Grisaldo, Rosaura se trezi din moartea tristeţii sale la viaţa bucuriei şi, fără a se opri din plâns, căzu în genunchi în faţa lui Grisaldo, cerându-i mâinile ca semn al milosteniei pe care i-o făcea. Grisaldo făcu la fel şi, prinzând-o cu braţele pe după grumaz, rămaseră o bună bucată de vreme fără a-şi putea spune niciun cuvânt, vărsând amândoi râuri de lacrimi îndrăgostite. Păstoriţa cu obrăzar, văzând acel deznodământ fericit pentru prietena sa, sleită de osteneala pe care şi-o dăduse când ajutase să-i fie luat Rosaurei jungherul, nemaiputând suferi vălul, şi-l dădu jos şi descoperi un chip atât de asemănător cu cel al Teolindei, încât Galateea şi Florisa rămaseră uluite la vederea lui, dar mai mult încă Teolinda şi, fără a se mai putea ascunde, ridică glasul şi zise:

— O, Ceruri!, ce-mi văd oare ochii? Nu cumva e chiar sora mea Leonarda, răvăşitoarea tihnei mele? Ea este, fără doar şi poate.

Şi, fără a se mai stăpâni, ieşi de unde stătea şi, odată cu ea, Galateea şi Florisa. Şi de cum o văzu pe Teolinda, cealaltă păstoriţă o recunoscu şi, cu braţele deschise, veniră una în întâmpinarea celeilalte, uimite că se găsiseră într-un asemenea loc, la un asemenea ceas şi într-o asemenea împrejurare. Dacă Grisaldo şi Rosaura văzură,

aşadar, ce făceau Leonarda şi Teolinda şi cum fuseseră descoperiţi de păstoriţele Galateea şi Florisa, nu puţin ruşinaţi de a fi fost găsiţi în felul acela, se ridicară şi, ştergându-şi lacrimile, cu stinghereală ascunsă şi curtenie, le primiră pe păstoriţe, pe care Grisaldo le recunoscu numaidecât. Dar discernătoarea Galateea, pentru a transforma în împăcare neplăcerea pe care cei doi îndrăgostiţi o simţiseră pesemne la vederea lor, cu farmecul plin de duh ce-o însoţea ori de câte ori vorbea, le spuse:

— Să nu vă mâhnească venirea noastră, fericiţilor Grisaldo şi Rosaura, ea nu va sluji decât să vă sporească mulţumirea, căci, cuprinşi de ea, şi cei de-aici şi-o vor găsi doar în slujirea voastră. Norocul a rânduit să vă vedem, şi încă într-o împrejurare în care gândurile niciunuia dintre voi să nu ne rămână ascunse; şi întrucât Cerul le-a adus la un liman atât de fericit, drept mulţumire împăcaţi-vă inimile şi iertaţi-ne îndrăzneala.

— Prezenţa ta, frumoasă Galateea – răspunse Grisaldo n-a lipsit niciodată să facă plăcere oriunde şi, adevărul acesta fiind atât de bine ştiut, noi îţi rămânem mai curând îndatoraţi că te-am văzut decât scârbiţi de sosirea ta.

Mai schimbară apoi câteva vorbe curtenitoare, mult diferite de cele pe care şi le spuneau Leonarda şi Teolinda; acestea, după ce se îmbrăţişară o dată şi pentru a doua oară, îşi puneau întrebări, cu vorbe întretăiate de lacrimi duioase, despre mersul vieţii lor, făcându-i pe toţi cei de faţă să le privească plini de uimire, deoarece semănau atât de bine, încât aproape nu puteai zice că seamănă, ci că erau una şi aceeaşi persoană, şi dacă Teolinda n-ar fi fost îmbrăcată în alte veşminte decât Leonarda, nu încape nicio îndoială că nici Galateea, nici Florisa nu le-ar fi putut deosebi, amândouă înţelegând atunci cum de se putuse

înşela Artidoro când crezuse că Leonarda era Teolinda. Dar văzând că soarele se apropia de jumătatea cerului şi că era bine să caute ceva umbră spre a le apăra de razele lui său, şi mai bine, să se întoarcă-n sat, căci, fără a fi avut prilejul de a-şi duce oile la păscut, nu se cădea să rămână atâta la câmp, Florisa le spuse Teolindei şi Leonardei:

— O să vină, păstoriţelor, şi timpul când vă veţi putea potoli dorinţele în chip mai înlesnit şi prenumăra mai pe îndelete gândurile; deocamdată să căutăm însă un loc unde să ne petrecem ceasurile siestei care ne ameninţă: fie la un izvor răcoros aflat la ieşirea văii pe care-am lăsat-o în urmă, fie întorcându-ne în sat, unde Leonarda va fi primită cu aceeaşi bunăvoinţă cunoscută şi ţie, Teolinda, din partea Galateei şi-a mea. Şi dacă vă adresez doar vouă, păstoriţelor, poftirea asta, nu o fac pentru că aş fi uitat de Grisaldo şi Rosaura, ci pentru că mi se pare că, la rangul şi meritul lor, nu le pot oferi mai mult decât dorinţa mea de bine.

— Aşa ceva nu-mi va lipsi câte zile voi avea – răspunse Grisaldo –, spre a mă pune cu totul în slujba ta, păstoriţo, căci bunăvoinţa ce ne arăţi nu poate fi răsplătită cu mai puţin. Dar, întrucât mi se pare nimerit să facem cum spui şi pentru că înţeleg că nu vă e neştiut ce s-a petrecut între Rosaura şi mine, nu vreau să vă mai fac a zăbovi şi nici să mai zăbovesc eu ca să vă povestesc totul. Vă rog doar să binevoiţi a o duce cu voi şi pe Rosaura în satul vostru, în vreme ce eu voi face într-al meu unele pregătiri ca să ducem la bun sfârşit cele dorite de inimile noastre. Şi pentru ca Rosaura să fie liberă de orice bănuială şi să nu mai poată nutri niciuna cu privire la fidelitatea gândului meu, cu bună şi nesilită vrere, luându-vă pe voi ca martore, îi dau mâna în chip de soţ adevărat[161].

161 soţ adevărat: Sunt astfel rostite „las palabras de matrimonio”

Şi zicând acestea, şi-o întinse pe-a lui şi o apucă pe cea a frumoasei Rosaura. Iar ea fu atât de emoţionată văzând ce făcea Grisaldo, încât abia putu să scoată o vorbă de răspuns; îşi lăsă doar mâna într-a lui şi după un scurt răstimp zise:

— Dragostea mă cufundase în asemenea deznădejde, Grisaldo, stăpâne drag, încât şi mai puţin de-ai fi făcut pentru mine, ţi-aş fi rămas pe veci îndatorată; dar de vreme ce tu ai vrut să te porţi mai degrabă după cum eşti decât după meritele mele, voi face tot ce ţine de mine, şi anume să-ţi dau din nou sufletul drept recompensă pentru această facere de bine. Şi deie-ţi Cerul apoi în locul meu plata cuvenită unei simţiri atât de îndatoritoare.

— Destul – zise atunci Galateea –, destul, domnilor, prea multele curtenii nu-şi găsesc locul acolo unde se întâmplă fapte atât de adevărate. Rămâne doar să rugăm Cerul să ducă la o fericită împlinire începuturile acestea şi să vă bucuraţi, într-o pace lungă şi binecuvântată, de iubirea voastră. Cât despre ceea ce spuneai, Grisaldo, ca Rosaura să vină în satul nostru, ne faci o asemenea onoare, încât noi însene ţi-o cerem fierbinte.

— Atât de bucuroasă voi merge împreună cu voi – zise Rosaura încât nu ştiu cum să vă mulţumesc mai mult decât spunându-vă că, alături de voi, nu voi simţi mult absenţa lui Grisaldo.

— Să mergem atunci – zise Florisa –, căci satul e departe şi soarele arzător, iar întoarcerea noastră târzie ne va atrage mustrări. Domnia ta, domnule Grisaldo, te poţi duce să-ţi vezi de treburi cum socoţi mai bine, căci acasă la Galateea o vei găsi pe Rosaura şi pe ele, o păstoriţă,

---

(Covarrubias), adică „formula de căsătorie”, procedeu curent pe atunci, care trebuia urmat cât mai curând de ceremonia religioasă statuată de Conciliul de la Trento (1545–1563). În acest curs firesc al evenimentelor va interveni ceva mai târziu Artandro, schimbându-le desfăşurarea.

întrucât nici nu merită să le zicem două după cât de mult seamănă.

— Fie după voia voastră – zise Grisaldo.

Şi luând-o pe Rosaura de mână, ieşiră cu toţii din pădure, rămânând înţeleşi ca a doua zi Grisaldo să trimită pe unul dintre numeroşii ciobani ai tatălui său ca s-o înştiinţeze pe Rosaura ce anume avea de făcut, întrucât, trimiţându-l pe cioban, acela, putea vorbi cu Galateea şi Florisa fără a bate la ochi şi rândui lucrurile cum era mai bine. Învoiala li se păru buna tuturor a şi, la ieşirea din pădure, Grisaldo văzu că slujitorul său îl aştepta cu calul, aşa că, îmbrăţişând-o iarăşi pe Rosaura şi luându-şi rămas-bun de la păstoriţe, plecă însoţit de lacrimile şi privirile Rosaurei, care nu se dezlipiră nicio clipă de el până când nu-l pierdu din vedere. Şi cum păstoriţele rămaseră singure, Teolinda o luă la o parte pe Leonarda, doritoare fiind să afle pricina venirii ei; Rosaura, şi ea, le povesti Galateei şi Florisei prilejul ce-o împinsese a îmbrăca straie de păstoriţă şi-a porni în căutarea lui Grisaldo, zicând:

— N-aţi fi atât de mirate, frumoaselor păstoriţe, că mă vedeţi în veşmântul acesta dacă aţi şti până unde se întinde puterea şi forţa iubirii: ea nu doar îi face pe cei ce iubesc cu adevărat să-şi schimbe straiele, ci, după cum îi este pe plac, şi voinţa, şi sufletul; eu una mi l-aş fi pierdut pe vecie pe-al meu dacă nu m-ar fi ajutat născocirea cu îmbrăcămintea asta; trebuie să ştiţi, prietenelor, că, pe când mă aflam în satul Leonardei, al cărui senior e tatăl meu, a venit acolo şi Grisaldo, cu gândul de a rămâne câteva zile spre a se consacra încântătoarei îndeletniciri a vânătorii şi, cum tatăl meu era bun prieten cu al lui, a poruncit să fie găzduit la noi acasă şi să i se asigure cea mai bună primire cu putinţă; s-a făcut întocmai, dar venirea lui Grisaldo la mine în casă a însemnat să mă scoată pe mine dintr-a mea şi din ale mele, deoarece, într-

adevăr, fie şi cu preţul ruşinării mele, sunt silită să vă spun că vederea, felul de-a vorbi, ţinuta lui Grisaldo au făcut o asemenea impresie asupra sufletului meu, încât, fără a şti cum, după cele câteva zile cât a stat acolo, eu una n-am mai fost în toate apele mele, n-am mai vrut şi nici n-am mai putut trăi fără să mi-l fac stăpân peste libertatea mea, nu însă chiar atât de năvalnic, încât mai întâi să nu fiu încredinţată că sentimentele lui Grisaldo nu-mi erau cu nimic potrivnice, după cum mi-a dat el însuşi de înţeles prin multe şi foarte adevărate semne. Asigurându-mă de acest adevăr şi văzând cât de bine mi-ar fi fost să-l am pe Grisaldo drept soţ, am acceptat să cedez dorinţelor lui şi să mi le pun în faptă şi pe-ale mele. Aşa că, prin mijlocirea uneia dintre domnişoarele mele, Grisaldo şi cu mine ne-am văzut deseori pe un coridor mai dosnic, fără ca întâlnirile noastre acolo să ducă la altceva decât la întrevederi şi la cuvântul pe care azi mi l-a dat din nou cu şi mai deplină tărie în faţa voastră.

soartă rânduit) ca, în timp ce eu mă bucuram de o stare atât de dulce, tatăl meu să fie vizitat şi de un viteaz cavaler aragonez pe nume Artandro, care, învins, după cum a arătat, de frumuseţea mea – de-oi fi având-o –, mi-a cerut cu mare insistenţă să ne căsătorim fără ştirea tatălui meu. În vremea asta Grisaldo se străduise să-şi pună în faptă intenţia, dar eu, arătându-mă mai aspră decât ar fi trebuit, îl duceam cu vorba, cu gândul ca tata să se hotărască în privinţa măritişului şi Grisaldo să mă ceară atunci de soţie; el însă nu voia s-o facă deoarece ştia că voinţa tatălui său era să-l însoare cu bogata şi frumoasa Leopersia, pe care trebuie să o cunoaşteţi după faima bogăţiei şi frumuseţii sale. Am aflat de asta şi m-am slujit de prilej ca să-i fac scene de gelozie[162], deşi prefăcută,

162 gelozie: Cf. P, III, 12, p. 313: dacă e vorba de gelozie, nici nu fi, nici nu face deoarece, dacă eşti, îţi păgubeşti preţuirea şi, dacă-l faci pe

doar ca să-i pun la încercare statornicia fidelităţii, dar am fost atât de neatentă sau, mai bine zis, atât de naivă, încât, crezând că ies în câştig, am început să-i arăt oarece bunăvoinţă lui Artandro; văzând asta, Grisaldo mi-a adus de multe ori la cunoştinţă suferinţa pe care o trăia văzând ce se întâmpla între Artandro şi mine, şi chiar m-a prevenit că, dacă eu nu ţineam ca el să-şi respecte cuvântul ce mi-l dăduse, el nu putea să nu se supună voinţei tatălui său. La toate mustrările şi prevenirile lui, am răspuns fără niciuna, plină de trufie şi aroganţă, sigură fiind că mrejele în care frumuseţea mea prinsese sufletul lui Grisaldo nu puteau fi rupte atât de lesne şi nici chiar atinse de orice altă frumuseţe; ci prea marea mea încredere a avut urmări cu totul potrivnice, după cum mi-a arătat-o curând Grisaldo, care, sătul de dispreţurile mele prosteşti şi răutăcioase, a găsit cu cale să mă părăsească şi să se supună poruncii tatălui său. De cum a plecat însă din satul meu şi s-a despărţit de mine, mi-am dat seama de greşeala în care căzusem, şi absenţa lui Grisaldo şi gelozia mea împotriva Leopersiei au început să mă chinuiască atât de înverşunat, încât lipsa lui mă ucidea, iar gelozia împotriva ei mă mistuia.

Gândindu-mă, aşadar, că, dacă leacul îmi mai zăbovea mult, aveam să-mi las neapărat viaţa în mâinile durerii, m-am hotărât să risc şi să pierd lucrul cel mai puţin însemnat, adică, după părerea mea, bunul nume, spre a câştiga totul, şi anume pe Grisaldo; drept care, pretinzând în faţa tatălui meu că mă duceam să o văd pe-o mătuşă de-a mea, stăpână peste un sat aproape de-al nostru, am plecat de-acasă însoţită de mulţi slujitori de-ai tatii şi, odată ajunsă acasă la mătuşa mea, i-am dezvăluit toate secretele gândului meu şi-am rugat-o să binevoiască a-mi îngădui să mămbrac în straiele astea şi să mă duc

---

el, bunul nume.”

spre a vorbi cu Grisaldo, asigurând-o că, dacă nu mă duceam eu însămi, încercarea mea avea să se încheie rău. Ea a consimţit, cu condiţia să o iau cu mine pe Leonarda, în care avea mare încredere; a trimis după ea în satul nostru, m-a îmbrăcat în straiele astea şi ne-a dat câteva sfaturi despre ce anume aveam de făcut, după care ne-am luat rămas-bun de la ea acum să tot fie opt zile; acum şase zile am ajuns în satul lui Grisaldo şi n-am avut niciodată prilejul de-a vorbi cu el între patru ochi, aşa cum îmi doream, până când am aflat abia azi-dimineaţă că pleca la vânătoare, aşa încât l-am aşteptat în acelaşi loc unde adineauri şi-a luat rămas-bun, iar între noi s-a petrecut tot ce-aţi văzut şi voi, prietenele mele, cu încheierea fericită ce mă umple de-atâta mulţumire câtă e drept să aibă cineva care şi-a dorit-o atât de mult. Iată, păstoriţelor, istoria vieţii mele; şi dacă v-am ostenit cu povestirea ei, de vină-i doar dorinţa voastră de-a o afla şi-a mea, care n-a putut să nu v-o îndeplinească.

— Dimpotrivă, îţi rămânem atât de îndatorate – răspunse Florisa – pentru binefacerea ce ne-ai făcut, încât, chiar dacă ne-am lega să te slujim mereu, tot n-am reuşi să ne plătim datoria.

— E mai mare a mea faţă de voi – replică Rosaura –, şi mă voi strădui să mi-o plătesc cum voi putea mai bine. Dar lăsând asta, ia întoarceţi-vă ochii, păstoriţelor, şi-i veţi vedea pe cei ai Teolindei şi Leonardei atât de plini de lacrimi, încât i-ar face şi pe-ai voştri să le însoţiţi într-însele.

Galateea şi Florisa se întoarseră să le privească şi văzură că spusele Rosaurei erau adevărate; iar ceea ce pricinuia plânsul celor două surori era faptul că, după ce Leonarda îi spusese surorii sale tot ce le povestise şi Galateei şi Florisei, i-a zis:

— Află, surioară, că de îndată ce-ai plecat din satul

nostru, lumea şi-a închipuit că te-a luat cu el păstorul Artidoro, care a plecat în aceeaşi zi, fără a-şi fi luat rămas-bun de la nimeni. I-am întărit în părerea asta pe părinţii mei, fiindcă le-am povestit cele ce mi se întâmplaseră cu Artidoro în crâng, ceea ce le-a sporit bănuiala, drept care tata se pregătea să plece în căutarea ta şi-a lui Artidoro; şi chiar ar fi făcut-o dacă două zile mai târziu n-ar fi venit la noi în sat un păstor pe care toată lumea l-a luat drept Artidoro. De cum a aflat tata vestea că sosise răpitorul tău, a venit numaidecât cu justiţia acolo unde se găsea păstorul, întrebându-l dacă te cunoştea sau unde te dusese. Păstorul a tăgăduit sub jurământ că te văzuse vreodată în viaţa lui şi nici nu ştia despre ce era vorba. Toţi cei de fată au rămas uluiţi văzând că păstorul tăgăduia că te cunoaşte, când vreme de zece zile fusese în sat, vorbise şi dansase cu tine de multe ori, aşa încât toţi au crezut fără umbră de îndoială că Artidoro era vinovat de ce i se imputa şi, fără a-i admite nicio dezvinovăţire şi fără a pleca urechea la vorbele lui, l-au dus la închisoare unde a stat câteva zile fără ca nimeni să-i vorbească, iar la capătul lor, când a fost vizitat pentru a i se asculta mărturisirea, a jurat iarăşi că nu te cunoştea şi că-n viaţa lui nu mai fusese până atunci în satul nostru, şi-i ruga să aibă în vedere, după cum le mai spusese şi-n alte rânduri, dacă acel Artidoro despre credeau că era el, nu era cumva un frate de-al lui ce semăna leit cu el, după cum aveau să vadă că este adevărat când avea să le arate că se înşelaseră luându-l pe el drept Artidoro, întrucât pe el îl chema Galercio, fiul lui Briseno, de fel din satul lui Grisaldo. Şi, în sfârşit, atâtea demonstraţii făcu şi atâtea dovezi aduse, încât toţi au văzut neîndoios că nu el era Artidoro, ceea ce-i minună nespus, şi ziceau că alta mai mare pe lume decât asemănarea dintre mine şi tine şi cea dintre Galercio şi Artidoro nu se văzuse.

Cele spuse despre Galercio m-au îndemnat să mă duc să-l văd deseori în locul unde era deţinut, iar vederea lui m-a făcut să nu mai văd nimic altceva, cel puţin nimic altceva care să mă mulţumească în lipsa vederii lui Galercio. Cel mai rău, surioară, e însă că a plecat din sat fără ca el să ştie că-mi luase cu sine libertatea şi fără ca eu să fi avut vreodată răgazul de a i-o spune, aşa încât am rămas cu suferinţa pe care ţi-o poţi închipui, până când mătuşa Rosaurei m-a trimis să-l rog pe tata să mănvoiască pentru câteva zile, totul ca să merg şi s-o însoţesc pe Rosaura, lucru ce m-a mulţumit cum nu se poate mai mult, deoarece ştiam că ne duceam în satul lui Galercio şi că acolo aveam să-i pot da de ştire despre datoria pe care-o avea faţă de mine. Dar norocul mi-a fost atât de berc, încât de patru zile de când suntem în satul lui, nu l-am văzut niciodată, deşi am întrebat despre el, şi-am aflat doar că era cu turma la câmp. Am întrebat şi de Artidoro şi mi s-a spus că de câteva zile nu mai apăruse prin sat; şi, ca să nu mă îndepărtez de lângă Rosaura, n-a fost cu putinţă să plec în căutarea lui Galercio, de la care puteam afla veşti şi despre Artidoro. Iată, aşadar, ce mi s-a întâmplat, pe lângă ce-ai văzut şi tu, cu Grisaldo, cât ai lipsit din sat, surioară.

Teolinda rămăsese uluită de cele povestite de sora ei; dar când află în cele din urmă că-n satul lui Artidoro nu se ştia nimic despre el, nu-şi putu stăpâni lacrimile, deşi se consolă oarecum la gândul că Galercio ar fi putut avea veşti despre fratele lui, şi astfel hotărî să plece a doua zi în căutarea lui Galercio, oriunde ar fi fost. Apoi, după ce-i povesti Leonardei, cât mai pe scurt izbuti, tot ce i se întâmplase de când o pornise în căutarea lui Artidoro, o îmbrăţişă încă o dată, se întoarse în locul unde erau păstoriţele care, ceva mai departe de drum, mergeau pe sub nişte copaci care le apărau niţel de fierbinţeala soarelui. Teolinda le povesti tot ce-i spusese sora ei, cum

se întâmplase cu dragostea ei şi cu asemănarea dintre Galercio şi Artidoro, uimindu-le nu puţin, deşi Galateea zise:

— Cine vede asemănarea atât de neobişnuită dintre tine, Teolinda, şi sora ta nu are de ce să se mire când vede şi altele, de vreme ce niciuna, cred, nu o egalează pe-a voastră.

— Nu-ncape îndoială – răspunse Leonarda – că cea dintre Artidoro şi Galercio e atât de mare, încât, dacă nu o-ntrece pe cea dintre noi, cel puţin nici nu-i este mai prejos.

— Facă Cerul – zise Florisa – că aşa cum vă asemănaţi tuspatru unii cu alţii, să vă potriviţi şi să vă-nţelegeţi şi-n privinţa norocului, şi acela pe care soarta îl dăruieşte dorinţelor voastre să fie atât de bun, încât toată lumea să vă invidieze mulţumirile la fel de mult pe cât se minunează de asemănările dintre voi.

Teolinda ar fi replicat vorbelor ei dacă n-ar fi fost împiedicată de un glas pe care-l auziră venind dintre copaci şi, oprindu-se cu toatele ca să-l asculte, îl recunoscură de îndată ca fiind al păstorului Lauso, fapt ce le mulţumi mult pe Galateea şi Florisa, fiindcă doreau fierbinte să ştie de cine era Lauso îndrăgostit şi credeau că ceea ce cânta păstorul le-ar fi putut scoate din nedumerire; şi de-aceea, fără a se clinti din locul unde se aflau, îl ascultară în cea mai mare tăcere. Păstorul şedea la poalele unei sălcii verzi, însoţit numai de gândurile sale şi de un mic rebec, în sunetul căruia cânta astfel:

LAUSO

De-ar fi să spun ce bine-n gând mă-ncearcă,[163]

În rău să se preschimbe tot ce am, căci nu-i de spus cât bine-acum mâncarcă.

Dorinţa cu glas tare nu-mi declam, şi amuţească-mi

163 Poem în terţine şi în endecasilabi iambici (în traducere şi decasilabi).

limba-n astă parte, trofeu-şi ţină-n al tăcerii ham.

Să-ncete meşteşugul, gata arte de-a proslăvi al sufletului placul ce-Amor cu mână darnică împarte.

De-ajuns c-a spune-n linişte că lacul iubirii-l trec sau marea, –ne rezător, şi calmu-n laur şi-n triumf prefăcu-l.

Urmări să afli, nu pricina lor, căci binele-i atât peste măsură, că sufletu-i doar lui încăpător.

Fiinţă, viaţă nouă îmi născură, sunt demn pe tot pământul de-un renume ce faima strălucită-acum concură, şi gândul clar, zelu-amoros anume ce-ndrăgostitu-mi piept adânc mi-ascunde, mă pot în slăvi urca mult peste lume.

Silena, tu nădejdea-mi eşti, pătrunde

Silena, – n gându-mi sfera cea mai naltă, voinţei tu mi-eşti nordul orişiunde.

Sper mintea ta, cum nu mai este altă, pe-a mea s-o facă aptă a-nţelege că doar credinţa-mi, nu alt dar, mă saltă.

Sper, păstoriţo, – n piept să ţise-ncnege la fel voinţă coaptă-n experienţă cum doar în cele nobile se-alege.

Ce bunuri nu aduce-a ta prezenţă?

Ce rele nu alungă? Cine oare, lipsit de ea, nu va tânji de-absenţă?

Ca frumuseţea mai frumoasă-apare, decât discernământul mai completă, stea mării mele, ochilor mei soare!

Nici cea răpită spre faimoasa Cretă de prefăcutul şi frumosul taur[164]

n-a fost ca frumuseţea ta completă;

nici cea ce-n poala-i boabele de aur simţi plouându-i,

---

164 cea răpită: Se referă la Europa, fiica regelui fenician Agenor,răpită de Zeus/Iupiter şi purtată înot până în Creta. În original, formularea e uşor ambiguă: „No la que fue de la [subl. mea] nombrada Creta / robada…”, adică, textual: „Nici cea care fu din faimoasa Cretă / răpită… –, deşi Creta a fost destinaţia acţiunii de răpire. Corectez tacit cu „spre”.

şi aşa-şi pierdut-a tot virginalul ei bogat tezaur[165];

nici cea ce, crud, cu mâna-i abătut-a pumnalu-n sânu-i şi prea castu-i sânge tăişul l-a-nroşit, curmând disputa[166];

nici cea ce, mânioasă, putu strânge în jurul Troiei piepturile grece şi Ilionu-n foc şi-n colb înfrânge[167];

nici cea ce izbuti să facă a trece latini călări contra teucrei ginte, robiţi de Iuno-atâtor patimi, rece[168];

necum aceea ce ţinută minte e prin tărie şi al ei trofeu, păstrat neîntinat, ca mai ’nainte, vorbesc de cea ce-l plânse pe Sicheu, de mantovanul Titir înfierată pentru capricii şi nesfânt tupeu[169];

şi nici în câte-avu frumoase toată trecută vârstă, nici în cea de-acuma, şi nici în cea ce va veni odată, nu-i una păstoriţei mele numa de-o seamă-n merit, minte, frumuseţe şi-n merit lumii-ntregi să-i fie spuma.

Ferice-acelui ce cu-aşa nobleţe.

Silena, tu, curată, – l îndrăgi-vei, făr-a-ncerca a geloziei greţe!

---

165 E vorba de Danae, fiica lui Acrisios, regele Argosului, ascunsă de tatăl său într-o încăpere subterană cu pereţii de bronz; Zeus a pătruns însă până la ea sub forma unei ploi de aur prin tavan, posedând-o.

166 Referire la Lucreţia, frumoasa şi virtuoasa matroană romană, care, violată de Sextus, fiul lui Tarquinius, s-a sinucis.

167 Evident, Elena din Troia.

168 Se referă la Lavinia, a cărei căsătorie cu Eneas a provocat confruntarea latinilor cu neamul veneticilor al teucrilor („teucra gintă”, numiţi astfel după Teucer, primul lor rege).

169 Didona era căsătorită cu Sicheu, care a murit asasinat; cu bogăţiile moştenite şi o mână de credincioşi, văduva a plecat spre Africa, întemeind Cartagina; respingând cererea în căsătorie formulată de un suveran libian, ea a vrut să rămână credincioasă memoriei soţului său şi a preferat să moară pe un rug pregătit la porunca ei. În versiunea lui Virgiliu („mantovanul Titir”) din Eneida, Didona moare tot pe rug, dar din durerea pricinuită de plecarea lui Eneas, de care se îndrăgostise, versiune respinsă aici de Lauso, în numele adevărului istoric.

Amor, din fericitul vârf al stivei unde m-ai pus, nu mă da jos, fă bine, în beznele uitării şi derivei!

Fii senior, iar nu tiran cu mine!

Mai mult nu cântă păstorul îndrăgostit şi nici după ce cântase păstoriţele nu izbutiră să afle ce-şi doreau, căci, deşi Lauso pomenise numele Silenei în cântecul său, n-o putură recunoaşte după acest nume pe păstoriţă; şi astfel îşi închipuiră, întrucât Lauso colindase prin multe părţi din Spania şi chiar din toată Asia şi Europa[170], ca vreo păstoriţă străină îi va fi supus voinţa liberă. Gândindu-se totuşi încă o dată că-l văzuseră doar cu câteva zile în urmă triumfând în libertate şi bătându-şi joc de îndrăgostiţi, îşi închipuiră că, fără nicio îndoială, o celebra sub un nume schimbat pe vreo păstoriţă pe care şi-o făcuse stăpână peste gânduri; şi ca atare, fără a-şi potoli curiozitatea, o porniră spre sat, lăsându-l pe păstor în acelaşi loc unde se afla. Dar nu merseră mult şi văzură venind din depărtare mai mulţi păstori pe care-i recunoscură numaidecât, căci erau Tirsi, Damón, Elicio, Erastro, Arsindo, Francenio, Crisio, Orompo, Daranio şi Marsilio, cu toţi păstorii mai de seamă din sat şi, printre ei, neiubitorul Lenio şi îndureratul Silerio[171], care plecaseră să petreacă siesta la Izvorul cu Ardezii, la umbra ce-o făceau în locul acela ramurile strâns împletite ale copacilor verzi şi deşi. Şi înainte de-a sosi păstorii, Teolinda, Leonarda şi Rosaura se grăbiră să-şi acopere faţa cu câte-o pânză albă spre a nu fi recunoscute de către Tirsi şi Damón. Păstorii sosiră şi le făcură o primire plină de curtenie păstoriţelor, poftindu-le să-şi

170 F. López Estrada vede în aceste trimiteri geografice unul din temeiurile identificării lui Lauso cu Cervantes (ed. Estrada-Berdoy, p. 402, n. 51).

171 Silerio: Numele acesta ar putea fi derivat de la rădăcina lat. sil-, de unde sileo, silare „a tăcea”: într-adevăr, el îşi trece sub tăcere dragostea pentru Nísida, sacrificându-se pentru prietenul său, Timbrio.

petreacă, dacă voiau, în tovărăşia lor siesta, dar Galateea se scuză şi le spuse că păstoriţele străine ce veneau cu ea trebuiau neapărat să meargă în sat. Astfel îşi luară bun-rămas de la ei, târând după ele sufletele lui Elicio şi-al lui Erastro, precum şi păstoriţele cu obrăzare dorinţele de a le cunoaşte ale tuturor celor acolo de fată.

Ele se duseră în sat, şi la izvorul răcoros păstorii, dar înainte de-a ajunge-acolo, Silerio îşi luă rămas-bun de la toţi, cerându-le voie să se întoarcă la sihăstria lui, şi, cu toate că Tirsi, Damón, Elicio şi Erastro îl rugară să mai rămână cu ei şi-n ziua aceea, nu-l putură cu niciun chip convinge, astfel încât, îmbrăţişându-i pe toţi, se despărţi de ei, îndemnându-l şi rugându-l pe Erastro să nu lipsească a-l vizita ori de câte ori avea să treacă prin preajma sihăstriei sale. Erastro i-o făgădui şi, apucând-o pe alt drum, însoţit de necurmatu-i zbucium, Silerio se întoarse la singurătatea sihăstriei, lăsându-i pe ceilalţi pastori nu fără povara tristeţii de a vedea asprimea vieţii pe care şi-o alesese la o vârstă atât de fragedă, apăsaţi fiind cu atât mai mult cei ce-l cunoşteau şi-i ştiau calitatea şi valoarea persoanei.

Odată ajunşi la izvor, păstorii găsiră acolo trei cavaleri şi două frumoase doamne în veşminte de drum, cărora, sfârşiţi de oboseală şi ademeniţi de locul cel plăcut şi răcoros, li se păruse nimerit să-şi întrerupă călătoria şi să-şi petreacă acolo ceasurile zăpuşitoare ale siestei, îi însoţeau câţiva slujitori, vădind astfel după toate aparenţele că erau persoane de calitate. De cum îi văzură, păstorii voiră să le lase numai lor locul, dar unul dintre cavaleri, care părea cel mai de seamă, văzând că păstorii, de curtenitori ce erau, voiau să plece altundeva, le zise:

— Dacă era într-adevăr pe placul vostru, chipeşilor păstori, să vi petreceţi siesta în locul acesta desfătător, nu vă fie piedică tovărăşia noastră, ci faceţi-ne favoarea ca

printr-a voastră să ne sporiţi şi nouă plăcerea, căci nu făgăduiesc mai puţin aleasa voastră ţinută şi purtare. Şi locul fiind, cum şi este, atât de încăpător pentru încă şi mai multă lume, ne-aţi insulta şi pe mine, şi pe doamnele acestea dacă n-aţi accepta ceea ce vă propun în numele lor şi-al meu[172].

— Făcând, domnule, ceea ce ne porunceşti – răspunse Elicio –, ne vom împlini propria dorinţă, care deocamdată nu urmărea altceva decât să venim în locul acesta spre a ne petrece într-o bună conversaţie[173] supărătoarele ceasuri ale siestei; şi chiar dacă intenţia noastră ar fi fost alta, am fi schimbat-o doar ca să facem ce ne ceri.

— Vă rămân îndatorat – răspunse cavalerul – pentru atâtea vădiri de bunăvoinţă; şi, ca să fiu şi mai sigur şi mai îndatorat, aşezaţi-vă, păstorilor, în jurul acestui izvor răcoros, unde, cu câte ceva adus de către doamnele de faţă pentru desfătarea drumului, vă veţi putea stârni setea, potolind-o din apele proaspete cu care ne îmbie izvorul acesta limpede.

Făcură cu toţii întocmai, obligaţi de aleasa-i curtenie. Până atunci doamnele îşi păstraseră feţele acoperite cu două măşti bogate, dar, văzând că păstorii rămâneau, se descoperiră, descoperind o frumuseţe atât de neobişnuită, încât toţi cei ce o văzură fură copleşiţi de admiraţie, întrucât li se păru că, după cea a Galateei, nu mai putea exista alta pe pământ deopotrivă cu a lor. Cele două

---

172 începe un scurt episod în care cavalerii şi păstorii discută despre avantajele vieţii pastorale în comparaţie cu viaţa curtenească; Elicio, prin înfloriturile verbale ale discursului său, se ridică la nivelul curtenilor.

173 bună conversaţie: buna sau plăcuta conversaţie reprezenta una din plăcerile capitale ale omului Renaşterii, cea a conversaţiei, care, artisticeşte vorbind, stă la baza unuia dintre genurile cele mai gustate în epocă, şi anume dialogul.

doamne erau la fel de frumoase, deşi una din ele, care părea mai în vârstă, o întrecea pe cea mai tânără cu o anume graţie şi vioiciune. După ce toţi se-aşezară şi-şi găsiră locul cel mai comod, al doilea cavaler, care până atunci nu scosese nicio vorbă, zise:

— Când stau şi-ncep să cuget, dragi păstori, la superioritatea lumii voastre păstoreşti şi umile faţă de cea curtenească şi arogantă, nu pot să nu simt compătimire faţă de mine şi, faţă de voi, o cinstită invidie.

— De ce spui asta, prietene Darinto? – zise celălalt cavaler.

— O spun, domnule – replică cel dintâi –, pentru că văd cu câtă pedanterie exclusivistă[174] domnia ta şi cu mine, precum şi cei ce duc viaţa lumii noastre, ne străduim să ne-mpodobim persoanele, să ne hrănim trupurile şi să ne sporim averile, şi cât de puţină strălucire căpătăm, deoarece purpura, aurul, brocartul ce ni le-aşternem pe trupuri, cum feţele ne sunt ofilite de bucatele prost mistuite, mâncate într-aiurea şi pe cât de costisitoare, pe-atâta de nebuneşte risipite, nimica nu ne-mpodobeşte şi nu ne poate face să arătăm bine în ochii celor ce ne privesc; poţi vedea însă că lucrurile stau cu totul altfel la cei ce urmează rustica îndeletnicire câmpenească, şi o poţi vedea pe viu la cei din faţa ta, care s-ar putea, şi aşa şi este, să se fi hrănit şi să se hrănească doar cu mâncăruri simple şi cu totul opuse zadarnicei complicaţii ale bucatelor noastre. Şi cu toate astea, priveşte-le chipurile arse de soare, culoare ce învederează o sănătate mai trainică decât paloarea stinsă a feţelor noastre; şi cât de bine le şade pe mădularele robuste şi nestânjenite o bundă de lână albă, o

174 exclusivistă: în text curiosidad, pentru care aleg o echivalare interpretativă şi puternic neologistică, justificată de discursul personajului.

scufă închisă şi jambiere[175] de orice culoare ar fi. Şi cu astea, în ochii păstoriţelor lor trebuie să pară mai frumoşi decât curtenii strălucitţi în cei ai doamnelor retrase. Ce să spun, apoi, de-aş mai vrea, despre simplitatea vieţii lor, despre neprefăcătoria firii şi despre onestitatea iubirii lor? Nu-ţi spun mai mult decât că asupră-mi tot ce ştiu despre viaţa pastorală are o asemenea putere, încât bucuros mi-aş da-o pe-a mea în schimbul ei.

— Noi, păstorii, îţi suntem îndatoraţi – zise Elicio – pentru buna părere pe care-o ai despre noi, dar pot să-ţi spun cu toate acestea că-n viaţa noastră câmpenească sunt tot atâtea alunecuşuri şi neajunsuri câte se-ascund şi-n a voastră, cea de la curte.

— N-aş putea să nu fiu de acord cu ce spui, prietene – replica Darinto –, căci este bine şi de mult ştiut că viaţa noastră e un război pe pământ[176]. Dar, în sfârşit, în cea păstorească sunt mai puţine decât în cea de la oraş, întrucât e mai puţin împovărată de prilejuri ce pot strica şi tulbura cugetul.

— Cât de bine se potriveşte cu părerea ta, Darinto – zise Damón –, cea a unui păstor şi prieten de-al meu pe care-l cheamă Lauso, şi care, după ce şi-a risipit câţiva ani buni pe îndeletniciri curteneşti şi alţi câţiva pe cele trudnice ale necruţătorului Marte, s-a restrâns până la urmă la sărăcia vieţii noastre rustice! Şi, înainte de-a ajunge la ea, a arătat că şi-o doreşte tare mult, aşa cum reiese dintr-o cântare pe care a compus-o şi i-a trimis-o vestitului Larsileo, om cu bogată experienţă şi hârşit în

---

175 Cf. Rinconete şi Cortadillo: „Taică-meu, din mila Cerului, este croitor şi ciorăpar şi m-a-nvăţat să croiesc turetci care, după cum ştii domnia ta, sunt nişte jumătăţi de colţuni cu carâmbi în faţă, cărora pe numele lor adevărat li se zice jambiere” (NE, I, p. 209).

176 Cf. „Militia est vita hominis super terram” (Iov, 7, 1) şi Seneca: „Vivere militari est” (Scrisori către Lucilius, 96,5).

treburile curţii; şi pentru că mi s-a părut bună, mi-am întipărit-o pe toată în memorie şi v-aş spune-o şi vouă, dacă mi-aş putea închipui că timpul mi-ar da răgaz şi că pe voi nu v-ar osteni ascultarea ei.

— Nimic altceva nu mi-ar face mai mare plăcere decât să te ascult, discernătorule Damón – răspunse Darinto, spunându-i lui Damón pe nume, căci i-l ştia, întrucât auzise cum i se adresaseră ceilalţi păstori, prieteni cu el aşa încât, în ce mă priveşte, rogu-te să ne spui cântarea lui Lauso, căci dacă e făcută, după cum zici, după gândurile mele, iar tu ai învăţat-o pe de rost, ar fi cu neputinţă să nu fie bună.

Damón începea să se căiască de spusele sale şi încerca să se scuture de făgăduială, dar cavalerii şi doamnele îl rugară atât de mult, şi la fel şi toţi păstorii, încât nu putu scăpa de-a o spune; şi astfel, liniştindu-se un pic, cu deosebit haz şi har zise astfel:

DAMÓN

Deşarta-nchipuire-a minţii noastre[177], de mii de-opuse vânturi azvârlită

Încolo, – neoace, – ntruna, fără tihnă;

umană fire, slabă sub dezastre, de trecătoare pofte-ademenită, scrutând în ele, – n dam, un pic de-odihnă;

177 Cântecul lui Damón e scris în strofe de şaisprezece versuri, într-o alternanţă de endecasilabi şi octosilabi iambici, rimaţi abcabccdeedffgfg, încheindu-se cu o sextina de închinare în cinci endecasilabi iambici şi un octosilab în acelaşi metru, rimată abbacc. Asemănător cu poemul lui Cervantes Epístola a Mateo Vázquez (1577?), piesa de faţă reia şi dezvoltă o temă răspândită în epocă şi încă şi mult după aceea, menosprecio de corte y alabanza de aldea („dispreţuirea vieţii curteneşti şi lauda celei săteşti”), cu puternice accente horaţiene, care a cunoscut şi o bogată carieră europeană ulterioară. S-a presupus că Cervantes a scris-o în 1583, după ce s-a întors decepţionat de la curtea stabilită pe-atunci la Lisabona, unde postulase în chip zadarnic un post în Indii (L. Astrana Marín, Vida heróica y ejemplar de Cervantes, 1948, vol. III, pp. 175–180).

calpa lume-n netihnă ce-amăgitoare desfătări promite;

cântecu-i de sirene, abia şoptit alene când placu-l schimbă-n chinuri înmiite;

ea, Babilon, ea, haos ce văzut e în tot ce mi se-asmute;

prudenta comportare curtenească dorinţele mi-ascute şi până-n mâna-mi, biet, vor să-mi urnească.

Aş vrea, mărite domn, s-ajungă unde dorinţa-mi vrea, preascurta-ntraripare a penei mele boante, prost tăiate, doar ca de-ndată, – n trăsături rotunde, să-nalţe până-n culmea cea mai mare virtutea-vă şi rara bunătate.

Dar cine-a crede poate să ducă-n spate-asemenea povară, de nu un nou Atlant e[178]

cu forţe-aşa gigante, încât şi Cerul tot negreu să-i pară?

Ba chiar silit să fie povara din tărie spre a duce, să-l ajute-un nou Alcide[179];

şi chiar gemând s-o ţie, odihnă truda-i cred, căci nu-l ucide.

Cum mi-e aşa ceva cu neputinţă şi martor îmi aduc dorinţa vană de ce-mi întrece-n tot gândirea dreaptă, ia să vedem de n-o fi cu putinţă ca slaba şi beteaga-mi mână-n pană s-arate şi-n enigmă-oricum vreo faptă;

ci-atâta de inaptă puterea-aici mi-o simt, c-ar fi nevoie să ascultaţi în freamăt doar preamâhnitul geamăt din piept umil şi trist smuls anevoie, cu care focul, apa, aerul, pământul se războiesc de-a rândul, întru nefericirea-i conjurate şi nemiloase dându-l

---

178 Atlant: Atlas, titanul care, înfrânt împreună cu ceilalţi confraţi în revolta împotriva lui Zeus, a fost osândit să poarte bolta cerească pe umeri.

179 Alcide: Supranume al lui Hercule, în calitatea lui de descendent din Alceu.

În gheara bercei sorţi a lui, frustrate.

De-aşa n-ar fi, ar fi prea lesne pasul să ţi-l iuţeşti spre ţara fericirii şi sute, mii s-aduci iar în memorie, pădure, luncă, râu pictând în ceasul când soarta, – Amor, Fortuna, scrisa firii i-au dat unui păstor întreaga glorie.

Ci astă dulce-istorie o-nghite timpul, şi din ea rămâne o doar măruntă umbră ce sperie-acum şi-adumbră chiar gândul ce-ar voi mai mult s-o-ngâne;

e pentru firea omenească normă ce placul ni-l transformă în scârbă, şi plăcerea ne-o ucide, iar alta, nediformă, nu mai găsim în ani şi ani de-obide.

Revină-ori steie, urce sau coboare deşertul gând în hăuri nesfârşite;

din Tule-n Bactrii[180] fugă într-o clipă, în van munci-va trudnic şi-n sudoare, şi chiar ieşi îşi poate din sărite, în sferă-ncremenind ori în Baratru[181].

De-una, de trei sau patru[182], de cinci, de şase-ori şi mai mult bogat în soartă un cirezar sărman e ce-n bietele-i armane mai mulţumit trăieşte fără ceartă decât un Crassu-avut ori avar Mida[183], în viaţa-i, neavida, simplă robustă, aspră, câmpenească, uitării dând stupida, falsa, mizera viaţă curtenească.

---

180 Tule, în viziunea geografică a epocii era ultima din regiunile nordice, iar Bactrii (în text: Batro), pl. de la Bactria, râu din Bactriana, ţară asiatică la limitele Sciţiei, ceea ce vrea să spună „dintr-o extremitate a lumii în cealaltă”.

181 sferă: Cerul, iar Baratru (de la gr. barathron „abis”, râpă, actualmente aproape astupată, la V de Atena, unde în vechime erau aruncaţi unii criminali) figurează abisul infernal.

182 Posibilă reminiscenţă din Virgiliu: „O ter, quaterque beati” („De trei ori şi patru ferice… ”, Eneida, I, v. 94) sugerează Avalle-Arce, ed. Cât., p. 290, n. 17.

183 M. Licinius Crassus, roman celebru prin bogăţiile sale; Mida (sau Midas), rege din Frigia, renumit printre altele pentru că transforma în aur tot ce atingea.

La vreme de geros-zburlită iarnă, la trunchiu-unul stejar întreg şi falnic, aprins chiar de Vulcan[184], se încălzeşte, şi-acolo planuri face şi răstoarnă cum turma să-şi conducă şi, strădalnic, doar Cerului dă seama prea fireşte.

Şi când se domoleşte şi, sterp, crud, ţeapăn, gerul aspru pleacă, iar cel din Délos[185] arde cer şi pământ cu dar de pe-un mal de râu înmiresmat se pleacă, sub sălcii verzi şi plopi cu umbre certe, şi-n câmpeneşti concerte dă drumul vocii sau din fluier sună şi-adeseori, inerte, vezi râuri stând spre a şti ce vrea să spună.

Nu-l supără acolo faţa gravă a favoritului, ce-n aparenţă poruncă dă unde-ascultat nu este, nici lauda smerită şi suavă a falsului admirator ce, în absenţă, păreri îşi schimbă, domn, partid şi veste;

nici scuturate ţeste de secretari subtili nu-l mai intrigă, nici faţa-nalt sucită cu cheia aurită[186], nici prinţii de tot soiul strânşi în ligă;

de blânda-i turmă-o clipă nu-i departe pentru ca-n furii Marte să-şi urle-n toate părţile mânia, cu-atât de aspre arte, c-adeptu-i lasă-abia, abia pustia.

Îşi poartă paşii-n spaţii tot mai strâmte:

din munţii-nalţi la pacea din câmpie, de la izvoare reci la râuri clare, fără ca, depărtate ţări când simte, a Oceanului mobilă netărie, de mult înnebunit brăzdând, s-o are[187].

---

184 Vulcan: Invocat aici în ipostaza sa de zeu al focului.

185 cel din Delos: Apolo, zeul soarelui.

186 cheia aurită: Se referă la cavalerii însărcinaţi cu slujirea directă a regelui.

187 Se dă expresie indiferenţei faţă de aventurile maritime, care constituiau, de aproape un secol, titlul de glorie al Spaniei. Atitudinea aceasta, de origine horaţiană, îşi făcuse apariţia şi în alte romane pastorale, de ex., în Diana enamorada, 1564, de Gaspar Gil Polo (? — 1585?): „No va por nuevos mundo y nuevos mares / el simple

Pornit, el nu tresare la ştirea că monarhu-nalt se-aşază de satul său aproape, şi-n bine de-l încape, nu suferă că nu îi stă de pază;

nici ca procletul ipocrit n-aleargă cu mintea-n lumea largă, doar de hatâr atras ori post de seamă, şi-n veci nu vrea să meargă în sânge turc ori maur să dea iarnă.

La chip sau la culoare nu se schimbă doar că boiaua-şi schimbă sau obrazul stăpânul său, căci n-are niciodată stăpân ce după sine, mult, îl plimbă cum domnu-i blond dă Cliţiei[188] ucazul ca dulce-amar să-l vadă când se-arată.

Nu-l veţi zări că piere când nepăsare vede sau tăcere ingrat ţâşnind din pieptul stăpânului, nedreptul, şi din slujirea lui, într-o părere, este-alungat printr-o pripită-osândă.

N-arată doar la pândă că altu-i gându-n cuget care-i zace, căci rustica orândă nu-l lasă pact cu ipocrita curte-a face.

Au cine viaţa-astfel dispreţuieşte, văzând că-adevărata doar e viaţă cea care pacea sufletului cată?

Curteanul dacă nu o preţuieşte mai lesne bunătatea-i dă pe faţă celui ce bine vrea şi rău-l gată.

O, viaţă ce ne-arată cum măi bun placu-i în singurătate!

Micime pastorală, mai naltă ca o fală de sceptru sus, pe culmi de vanitate!

O, miresmate flori, o, voi, umbroase păduri, o, clare ape, de-aş fi cu voi măcar şi-o scurtă vreme, fără ca prin hârtoape dulcea-vă tihnă rău-mi s-o blesteme!

Cântare, încotro te duci, ştiută şi-n lipsa-ţi fi-vei, şi la

---

pastorcillo navegando”.

188 Clitia: una din fiicele lui Okeanos şi a lui Thetis. A fost iubită de Apolo (în text: „su dorado amante”, în trad.: „domnu-i blond”), care a sedus-o şi apoi a abandonat-o; de disperare, nimfa s-a lăsat să moară de foame, fiind metamorfozată în heliotrop, pentru a se putea întoarce mereu după soare (vezi Ovidiu, Metamorfoze, IV, w. 206–270).

fel şi-n fapte!

Ci zi, măcar în şoapte, cu chip umil, în rugă renăscută:

„Iartă-mă, Doamne, cel ce mă trimite să te găsesc dorindu-te, grăbit e!”

— Iată, domnilor, cântarea lui Lauso – zise Damón de îndată ce-o termină –, şi ea fu pe-atât de elogiată de Larsileo, pe cât de bine primită de către cei ce luară atunci cunoştinţă de ea.

— Cu îndreptăţire o poţi spune – răspunse Darinto căci adevărul şi meşteşugul ei sunt vrednice de toată lauda.

— Asemenea cântări sunt pe gustul meu – zise atunci neiubitorul Lenio –, nu cele ce-mi ajung la ureche la fiecare pas, pline de mii de întorsături amoroase absoluţe, atât de prost aranjate şi întortocheate, încât aş îndrăzni să jur că sunt unele pe care nu le pricepe nu doar cine le aude, oricât ar fi de discernător, dar nici cine le-a făcut nu le dă de rost. Nu mai puţin supărătoare sunt însă altele, care se tot împleticesc în laude aduse lui Cupidon şi în glorificarea puterii, valorii, minunăţiilor şi miracolelor lui, înfăţişându-l ca pe stăpânul cerului şi al pământului şi conferindu-i alte mii de atribute de putere, autoritate şi suveranitate. Şi cel mai supărător la autorii lor e că, atunci când vorbesc de iubire, au în vedere pe un nu ştiu cine numit de ei Cupidon, al cărui simplu nume, prin înţelesul lui, ne arată ce este, şi anume o poftă senzuală şi deşartă, vrednică de tot blamul[189].

189 în această primă diatribă a lui Lenio împotriva lui Amor/Cupidon, identificat cu senzualitatea sau „cupiditatea”, se confruntă de fapt două şcoli poetice din epocă: una de descendenţă petrarchistă, care utilizează până la saţietate limbajul conceptual şi figurativ al marelui poet italian, ocupându-se exclusiv de iubire, adică de ceea ce îi displace profund „neiubitorului” Lenio, şi alta care se opune acestei „secte poetice”, în frunte cu Góngora, alături de care însă la data aceea se

Astfel cuvântă neiubitorul Lenio, care nici acum nu se putu abţine să nu vorbească de rău dragostea, dar, cum mai toţi cei ce se aflau acolo îi cunoşteau firea, nu prea dădură atenţie vorbelor lui, fără numai Erastro, care-i spuse:

— Crezi oare, Lenio, că stai de vorbă doar cu naivul de Erastro, care nu ştie să-ţi combată părerile sau să răspundă argumentelor tale? Vreau să-ţi atrag însă atenţia că deocamdată ţi-ar prinde bine să taci sau, cel puţin, să te ocupi de alte lucruri decât să osândeşti dragostea, dacă n-ai chef ca discernământul şi ştiinţa lui Tirsi şi Damón să-ţi lumineze orbirea în care te afli şi să-ţi arate limpede ce înţeleg ei şi ce trebuie şi tu să înţelegi prin dragoste şi prin ce ţine de ea.

— Ce mi-ar putea spune ei fără a nu-mi fi de mult ştiut? – zise Lenio sau ce le-aş putea replica eu fără ca ei s-o ignore?

— Asta e trufie, Lenio – răspunse Elicio –, şi prin ea arăţi cât de mult te îndepărtezi de drumul adevărului iubirii şi cum te călăuzeşti mai degrabă după nordul părerii şi al toanei tale decât după cel ce-ar trebui să te călăuzească, şi anume adevărul şi experienţa.

— Dimpotrivă, tocmai prin cea multă pe care-o am despre lucrările sale – răspunse Lenio – sunt atât de pornit împotriva ei după cum se vede şi se va vedea câte zile voi avea.

— Pe ce-ţi întemeiezi susţinerea? – zise Tirsi.

— Pe ce, păstorule? – răspunse Lenio. Pe faptul că, după efectele ei, cunosc şi cât de rea e cauza ce le produce.

— Care sunt efectele iubirii pe care tu le consideri atât de rele? – îi replică Tirsi.

---

găsea şi Cervantes (1585); vezi A. Collard, Nueva poesía. Conceptismo, culteranismo en la crítica española, Castalia, Madrid, 1967.

— Ţi le voi spune, dacă mă vei asculta cu atenţie – zise Lenio N-aş vrea însă ca vorbele mele să plictisească auzul celor de faţă, de vreme ce şi-ar putea petrece timpul cu altă conversaţie mai plăcută.

— Nimic nu ne-ar putea fi mai pe plac – zise Darinto – decât să auzim tratându-se despre subiectul acesta, cu deosebire între persoane ce vor şti să-şi susţină atât de bine părerea; aşa încât, în ce mă priveşte, dacă păstorii de faţă nu se vor opune, te rog, Lenio, să-ţi continui discuţia începută.

— O voi face bucuros – răspunse Lenio –, căci am de gând să arăt limpede într-însa câte argumente mă silesc să fiu de părerea pe care-o am şi să o blamez pe oricare alta ce i s-ar opune.

— Începe atunci, o, Lenio – zise Damón –, căci n-o vei mai avea când tovarăşul meu Tirsi şi-o va face cunoscută pe-a lui.

În clipa când Lenio se şi pregătea să-şi rostească blamurile împotriva iubirii, sosiră la izvor venerabilul Aurelio, tatăl Galateei, cu câţiva păstori, şi cu el mai veneau şi Galateea şi Florisa împreună cu cele trei păstoriţe mascate, Rosaura, Teolinda şi Leonarda, pe care, după ce le întâlnise la intrarea în sat şi aflase de la ele despre întrunirea păstorilor ţinută la Izvorul cu Ardezii, le rugase şi înduplecase să se întoarcă din drum, păstoriţele străine încredinţate fiind că, sub măştile lor, n-aveau să fie recunoscute de nimeni. Se ridicară cu toţii în picioare spre a-i primi pe Aurelio şi pe păstoriţe, acestea aşezându-se alături de doamne, iar Aurelio cu ceilalţi păstori. Când însă doamnele văzură neasemuita frumuseţe a Galateei, rămaseră atât de uimite, încât nu-şi mai puteau desprinde ochii de la ea. Nu mai puţin fu Galateea de frumuseţea lor, îndeosebi de-a aceleia ce părea mai în vârstă. Ele schimbară câteva vorbe curtenitoare, dar totul încetă când

aflară de înţelegerea dintre discernătorul Tirsi şi neiubitorul Lenio, ceea ce-l bucură nespus pe venerabilul Aurelio, deoarece voia cu tot dinadinsul să asiste la acea întrunire şi să asculte disputa, mai cu seamă în acea împrejurare, când Lenio avea interlocutori ce-i puteau răspunde atât de bine. Şi astfel, fără a mai zăbovi, aşezându-se pe o buturugă de ulm, cu glas mai întâi încet, apoi sonor, Lenio prinse a vorbi în felul acesta:

— Aproape ghicesc, valoroasă şi plină de discernământ adunare, că în mintea voastră mă şi judecaţi drept îndrăzneţ şi temerar, de vreme ce cu restrânsă mea ingeniozitate şi încă şi mai puţina experienţă pe care-o poate oferi viaţa câmpenească în care m-am format o vreme, vreau să intru în dispută pe un subiect atât de dificil ca acesta cu faimosul Tirsi, a cărui educaţie în academii vestite şi ale cărui studii temeinic însuşite nu-i pot garanta năzuinţei mele decât o înfrângere neîndoioasă. Încrezător însă că, uneori, forţa ingeniozităţii naturale, împodobite cu ceva experienţă, poate descoperi cărări noi ce înlesnesc ştiinţele de mult cunoscute, vreau să cutez astăzi a arăta în public motivele ce m-au făcut să-i fiu dragostei duşman atât de înverşunat, încât am meritat din această pricină să-mi dobândesc porecla de „neiubitor”. Şi chiar dacă nimic altceva decât porunca voastră m-ar fi împins să o fac, tot nu m-aş fi dat înapoi s-o accept, cu atât mai mult cu cât nu mică va fi gloria pe care o voi aduna de aici, chiar dacă voi pierde înfruntarea, căci la urma urmelor faima va spune că am avut curaj să mă iau la întrecere cu renumitul Tirsi. Şi astfel, admiţând că aşa stau lucrurile, fără a-mi dori să fiu sprijinit decât de dreptatea mea, doar pe ea o invoc şi-o rog să-mi dăruiască atâta forţă cuvintelor şi argumentelor, încât să se străvadă şi-n unele, şi-n celelalte cea pe care-o am pentru a fi un

atât de mare duşman al dragostei pe cât pretind.[190]

Iubirea e, aşadar, după cum i-am auzit spunând pe înaintaşii mei, o dorinţă de frumuseţe, iar această definiţie i-o dau, printre multe altele, cei care care au adâncit cel mai mult această problemă. Or, dacă admitem că iubirea este dorinţă de frumuseţe, trebuie să admitem negreşit că, la fel cum ar fi frumuseţea pe care o iubim, aşa va fi şi iubirea cu care o iubim. Şi pentru că frumuseţea este de două feluri, corporală şi necorporală, iubirea care ar îndrăgi frumuseţea corporală ca scop suprem al ei, iubirea aceasta ca atare nu poate fi bună, şi aceasta e iubirea căreia îi sunt vrăjmaş. Cum însă şi frumuseţea corporală se divide în două părţi, şi anume trupuri vii şi trupuri moarte, poate exista şi o iubire pentru o frumuseţe corporală care să fie bună. Una din părţile frumuseţii corporale se manifestă în trupuri vii de bărbaţi şi de femei, şi ea constă în aceea ca toate părţile trupului să fie în sine bune şi toate laolaltă să constituie un tot desăvârşit şi să alcătuiască un trup proporţionat prin membre şi blândeţe a culorilor. Cealaltă frumuseţe a părţii corporale neînsufleţite constă în picturi, statui, edificii, a căror frumuseţe poate fi iubită fără ca iubirea cu care ar fi iubite să fie blamabilă. Frumuseţea necorporală se divide şi ea în

190 în cele două lungi discursuri care urmează, cel al lui Lenio şi cel al lui Tirsi. Se întreţes, după cum spune Avalle-Arce, o serie de pasaje imitate, traduse sau parafrazate din mai mulţi tratatişti despre iubire. Cei interesaţi pot consulta canea lui F. López Estrada, Estudio crítico de „La Galatea" de Miguel de Cervantes, Universidad de La Laguna de Tenerife, 1948, pp. 86–95 şi 110–114, şi articolul aceluiaşi autor, „La influencia italiana en La Galatea de Cervantes", Comparative Literature, 4 (1952), pp. 161–169, precum şi ediţia de bază folosită pentru traducerea de faţă, Miguel de Cervantes, La Galatea, edición de F. López Estrada, M. T. López García-Berdoy, Cátedra. Letras Hispánicas, segunda edición, Madrid, 1999, pp. 416–452, unde, în copioase note de subsol, se reproduc numeroase surse ale discuţiilor, cu bibliografie suplimentară.

două părţi, în virtuţi şi în ştiinţe ale sufletului, iar iubirea arătată virtuţii trebuie să fie cu necesitate bună, şi la fel, nici mai mult, nici mai puţin, cea nutrită ştiinţelor virtuoase şi plăcutelor studii. Dar cum aceste două soiuri de frumuseţe sunt cauza ce zămisleşte iubirea în piepturile noastre, urmează că, iubindu-l pe unul sau pe celălalt, iubirea poate fi bună sau rea. Cum însă frumuseţea necorporală este contemplată cu ochii curaţi şi limpezi ai intelectului, iar frumuseţea corporală e privită cu ochii corporali, tulburi şi orbi în comparaţie cu cei necorporali, şi cum ochii trupului sunt mai dispuşi să privească frumuseţea corporală prezentă, care inspiră plăcere, decât cei ai intelectului să o contemple pe cea necorporală absentă, care înalţă, rezultă că muritorii iubesc mai degrabă frumuseţea şubredă şi pieritoare, care-i distruge, decât pe cea fără pereche şi divină, care-i îmbunătăţeşte. Ei bine, tocmai din iubirea şi dorinţa frumuseţii corporale s-au născut, se nasc şi se vor naşte în lume devastarea oraşelor, ruinarea statelor, distrugerea imperiilor şi moartea prietenilor. Şi chiar dacă nu totdeauna se-ntâmplă aşa, ce nefericiri mai mari, ce chinuri mai cumplite, ce incendii, ce gelozii, ce suferinţe, ce morţi poate imagina mintea omului care să se poată asemui cu cele de care suferă jalnicul îndrăgostit? Şi cauza acestei stări de lucruri este că, întrucât întreaga fericire a îndrăgostitului constă în a savura frumuseţea pe care o doreşte, iar această frumuseţe e cu neputinţă de a fi posedată şi savurată în întregime, neputinţa aceea de-a ajunge la scopul dorit dă naştere în el suspinurilor, lacrimilor, lamentaţiilor şi necazurilor. Şi cum adevărul că frumuseţea de care vorbesc nu poate fi savurată în chip desăvârşit şi pe de-a-ntregul este vădit şi limpede, pentru că nu e la îndemâna omului să savureze complet nimic care se află în afara lui şi nu-i aparţine în întregime, deoarece e lucru ştiut că cele

exterioare sunt mereu supuse voii şi toanei celei pe care o numim soartă sau întâmplare, nu stau în puterea voinţei noastre libere. Şi de aici se poate trage concluzia că, unde este iubire, este şi durere; şi cine ar tăgădui-o, ar tăgădui şi că soarele este luminos, şi că focul arde. Dar spre a se ajunge mai lesne la cunoaşterea amărăciunii ascunse în iubire, şi anume urmând calea pasiunilor cugetului, se va vedea limpede adevărul pe care-l urmez. După cum ştiţi mai bine decât mine, discernători cavaleri şi păstori, patru în general, şi nu mai multe, sunt pasiunile cugetului: a dori prea mult, a te bucura mult, mare frică de nenorocirile viitoare, mare durere în calamităţile prezente; aceste pasiuni, fiind ca nişte vânturi contrarii ce tulbură liniştea sufletului, sunt denumite, cu un termen mai potrivit, perturbări. Şi dintre aceste perturbări, prima este proprie iubirii, deoarece iubirea nu e altceva decât dorinţă; şi ca atare, dorinţa este începutul şi obârşia de unde purced toate pasiunile noastre, ca orice pârâu din izvorul său. Şi aşa se face că, ori de câte ori ni se aprinde în inimi dorinţa după un anumit lucru, ea ne împinge numaidecât să-l urmăm şi să-l căutăm, şi aşa, tot căutându-l şi ţinându-ne după el, ne duce în cele din urmă la mii de deznodăminte pline de neorânduială. Dorinţa asta e cea care-l instigă pe frate să smulgă îmbrăţişările dezgustătoare ale surorii iubite, pe maşteră pe-ale fiului ei vitreg şi, mai rău de-atâta, pe tatăl însuşi pe-ale propriei fiice; dorinţa asta e cea care ne călăuzeşte gândurile către primejdii dureroase, şi nu-i de niciun folos să-i ridicăm în cale obstacolul raţiunii, căci, oricât de limpede ne-am cunoaşte răul, nu vom şti din această pricină să ne ferim de el. Şi iubirea nu se mulţumeşte să ne concentreze atenţia asupra unei singure voinţe, ci, întrucât, după cum s-a mai spus, din dorinţa de lucruri iau naştere toate pasiunile, tot aşa, din prima dorinţă ce se naşte în noi se trag altele o mie, şi

ele, la îndrăgostiţi, sunt deopotrivă diverse şi infinite. Şi cu toate că de cele mai multe ori ţintesc un singur scop, totuşi, cum obiectele sunt diverse şi diversă e şi soarta fiecăruia dintre îndrăgostiţi, dorim, fără doar şi poate, în chip diferit. Sunt unii care, pentru a izbuti să obţină ceea ce-şi doresc, îşi pun toată puterea într-o cursă în care, vai!, cât de multe şi cât de aspre piedici nu întâlnesc, de câte ori nu cad şi câţi spini înţepători nu le chinuiesc picioarele şi de câte ori nu-şi pierd puterea şi răsuflarea înainte de-a ajunge unde râvnesc! Sunt alţii care se şi află în posesia obiectului iubit şi nu doresc nimic altceva şi nu vor decât să se menţină în starea aceea şi, ocupându-şi gândurile numai cu asta şi cheltuindu-şi doar într-asta toate faptele şi tot timpul, sunt nefericiţi în fericire, săraci în bogăţie şi nenorocoşi în plin noroc. Alţii, care şi-au şi pierdut stăpânirea asupra bunurilor proprii, caută să şi le redobândească, folosind în acest scop mii de rugăminţi, mii de făgăduieli, mii de condiţii, lacrimi infinite şi, până la urmă, obsedaţi numai de asemenea nemernicii, ajung pe punctul de a-şi pierde viaţa. Chinurile astea nu se văd însă chiar de la ivirea primelor dorinţe, fiindcă atunci amăgitorul Amor ne arată o cărare pe unde intrăm, largă şi încăpătoare după toate aparenţele, dar care, încetul cu încetul, se îngustează, astfel încât nu mai poţi merge nici înainte, nici înapoi. Şi astfel, nenorociţii de îndrăgostiţi, amăgiţi şi atraşi de un râs dulce şi calp, de o singură clipire din ochi, de două vorbe prost îngăimate, care în piepturile lor dau naştere unei nădejdi calpe şi sfrijite, se năpustesc în clipă după ea, îmboldiţi de dorinţă, iar apoi, niţel mai încolo şi după câteva zile, când îşi văd cărarea leacului închisă şi drumul plăcerii blocat, se grăbesc să-şi ude obrazul cu lacrimi, să tulbure văzduhul cu suspinuri, să asurzească urechile cu jalnice lamentaţii; şi cel mai rău e că, dacă se-ntâmplă să nu-şi vadă împlinirea dorinţei cu

ajutorul suspinurilor şi-al jeluirilor, atunci întorc foaia şi încearcă să obţină prin mijloace mârşave ceea ce nu le e cu putinţă cu binele. De aici iau naştere urile, furiile, asasinatele, atât între prieteni, cât şi între duşmani; din pricina asta s-a văzut şi se vede la tot pasul cum femeile duioase şi delicate se-apucă să săvârşească lucruri atât de neobişnuite şi de necugetate, încât şi numai a ţi le-nchipui te îngrozeşte; de-asta se văd sfintele paturi conjugale scăldate în sângele purpuriu fie al tristei şi rău sfătuitei soţii, fie al soţului naiv şi imprudent. Pentru a-şi vedea împlinită dorinţa, fratele e trădător de frate, tatăl de fiu şi prietenul de prieten. Îi vezi cum dezlănţuie duşmănii, calcă-n picioare orice respect, ignoră legile, îşi uită îndatoririle şi face curte rudelor. Dar ca să se vadă limpede până unde ajunge nemernicia îndrăgostiţilor, e de ştiut că nicio poftă nu are atâta putere asupra noastră şi nici nu ne poartă cu atâta avânt către obiectul propus precum cea stârnită de pintenii amorului; şi aşa se face că nicio bucurie sau mulţumire nu depăşeşte în asemenea măsură limitele cuvenite ca acelea ale îndrăgostitului când ajunge să-şi dobândească vreunul din lucrurile pe care şi le doreşte. Şi se vede că este aşa, pentru că altminteri ce ins cu scaun la cap, în afară de îndrăgostit, va lua drept supremă fericire atingerea, fie şi fugară, a mâinii iubitei, un zuluf de-al ei, o scurtă ocheadă drăgăstoasă şi alte lucruri asemănătoare, de-o atât de mică însemnătate, cum le socoteşte orice minte nepătimaşă? Şi nici prin aceste plăceri pe deplin satisfăcute pe care, după părerea lor, şi le văd împlinite, nu se poate spune că îndrăgostiţii sunt fericiţi şi copleşiţi de beatitudine, pentru că nu există mulţumire de-a lor neînsoţită de supărări şi neplăceri fără de număr cu care Amor li le subţiază şi le tulbură, şi niciodată slava dragostei n-a ajuns până unde ajunge şi se ridică suferinţa. Şi bucuria îndrăgostiţilor e-atât de

crâncenă, încât îi scoate din fire şi-i face neglijenţi şi smintiţi, deoarece, concentrându-şi toate gândurile şi puterile spre a se menţine în acea stare plăcută în care-şi închipuie că se află, neglijează orice altceva, din care pricină se aleg cu un puţine păgubiri, atât în materie de avere, cât şi de onoare şi viaţă, deoarece, în schimbul a ceea ce am spus, se fac robi a mii de nelinişti şi-şi devin propriii lor duşmani, aşa încât, atunci când se întâmplă că în toiul cursei plăcerilor lancea grea a geloziei îi atinge cu fierul ei îngheţat, li se şi întunecă cerul, li se tulbură văzduhul şi toate stihiile ajung să le fie vrăjmaşe. Nu mai au atunci de la cine aştepta mulţumire, căci atingerea scopului dorit nu le-o poate da; năvălesc atunci asupra lor temerea necurmată, deznădejdea vulgară, bănuielile sfredelitoare, gândurile nestatornice, atenţia inutilă, râsul prefăcut şi plânsul adevărat, odată cu alte mii de accidente ciudate şi înfricoşătoare ce-i mistuie şi-i *t*»

doboară la pământ. Tot ce i se-ntâmplă obiectului iubirii lor îi face să sufere: dacă priveşte, dacă se-ntoarce, dacă tace, dacă vorbeşte; şi, în cele din urmă, până şi toate farmecele care l-au îndemnat să iubească sunt motive de tortură pentru îndrăgostitul gelos. Şi cine nu ştie că, dacă norocul nu ocroteşte cu mâinile pline începuturile iubirii şi nu le conduce cu promptă sârguinţă la un deznodământ desfătător, cât sunt de costisitoare pentru cel ce iubeşte orice alte mijloace la care nefericitul apelează pentru a-şi atinge scopul? Ce de lacrimi varsă, ce de suspinuri răspândeşte, câte scrisori scrie, câte nopţi nu doarme, cât de multe şi cât de învrăjmăşite gânduri îl încolţesc, câte suspiciuni îl chinuiesc şi câte temeri îl bagă-n răcori! Există oare alt Tantal[191] care să se chinuiască între ape şi

191 Tantal: Pedepsit pentru a fi vrut să cunoască secretele lui Zeus, a fost osândit la Tartar, unde era însetat în mijlocul unul lac, ale cărui ape se retrăgeau când voia să bea, şi flămând în mijlocul unei livezi bogate,

mărul întins mai mult decât nenorocitul de îndrăgostit prins între teamă şi speranţă? Slujirile îndrăgostitului dispreţuit sunt butoaiele fiicelor lui Danaos[192], atât de inutil vărsate, încât nu ajung niciodată să-şi păstreze nici cea mai mică parte din capacitatea lor. Există oare alt vultur care să-i sfâşie măruntaiele lui Titios[193] aşa cum le distruge şi le sfârtecă gelozia pe cele ale îndrăgostitului gelos? Există oare o stâncă ce împovărează umerii lui Sisif[194] la fel de mult cum împovărează temerea necurmată gândurile îndrăgostiţilor? Există vreo roată a lui Ixion[195] care să se învârtească mai repede şi să tortureze mai mult decât închipuirile vii şi felurite ale amanţilor înfricoşaţi? Sunt oare alţi Minos[196] şi Radamantes[197] care să pedepsească şi să obidească sufletele osândite şi nefericite

---

pomii ridicându-şi ramurile încărcate când voia să le culeagă fructele.

192 fiicelor lui Danaos: Cele cincizeci de fiice ale regelui Danaos din Argos, osândite, pentru că-şi uciseseră bărbaţii chiar în noaptea nunţii, să umple veşnic, în infern, un butoi fără fund.

193 Titios: Unui dintre giganţi care, printre altele, instigat de Hera, a încercat s-o violeze pe Latona, dar a fost oprit de săgeţile lui Artemis sau ale lui Apolo, sau fulgerat de însuşi Zeus. Apoi, aruncat în infern, ficatul îi era devorat de doi vulturi sau doi şerpi, regenerându-i-se însă la fiecare lună nouă, într-o veşnică tortură. Vezi şi „Cântarea disperată”, DQ I, 14, p. 131.

194 Sisif: Rege al Corintului, osândit după moarte, în infern, să împingă neîncetat pe un povârniş o stâncă uriaşă, care, odată în vârf, se rostogoleşte din nou la vale.

195 Ixion: Rege al lapiţilor, considerat ca primul muritor care şi-a ucis o rudă; a fost osândit de Zeus să fie legat de o roată în flăcări care se rotea necontenit.

196 Minos: Rege al Cretei, considerat ca primul legislator înţelept al insulei.

197 Radamantes: Fiu al lui Zeus şi al Europei, frate al lui Minos, care, datorită meritelor sale de legislator şi de civilizator, a fost numit după moarte, împreună cu cel dintâi, judecător în infern, amândoi fiind ajutaţi de Eac.

aşa cum pedepseşte şi obideşte iubirea pieptul îndrăgostit supus autorităţii sale de nesuferit? Nu există crudă Megeră sau turbată Tisifonă sau răzbunătoare Afecto[198] care să maltrateze astfel sufletul unde sălăşluiesc aşa cum îi maltratează această furie, această dorinţă pe nenorociţii ce o recunosc drept stăpână şi i se smeresc în chip de vasali şi care, pentru a se dezvinovăţi oarecum de nebuniile săvârşite de ei, zic, sau cel puţin ziceau păgânii din vechime, că instinctul ce-l incită şi-l împinge pe îndrăgostit să iubească altă viaţă mai mult decât pe-a lui însuşi era un zeu numit de ei Cupidon[199], şi că astfel, siliţi de făptura lui zeiască, le era cu neputinţă să nu-l urmeze şi să nu umble după voia lui. I-a îndemnat să spună asta şi să-i dea nume de zeu acestei dorinţe vederea efectelor suprafireşti pe care le are asupra îndrăgostiţilor. Şi pare-se, fără umbră de îndoială, că e de-a dreptul suprafiresc ca un îndrăgostit să fie în aceeaşi clipă temător şi încrezător, să ardă când e departe de iubita sa şi să se prefacă-n sloi de gheaţă când e mai aproape de ea, mut când e limbut şi limbut când e mut. Ciudat este şi să mă ţin după cine fuge de mine, să laud pe cine mă defăimează, să strig după cine nu m-ascultă, să slujesc pe o ingrată şi să trag nădejde de la cine niciodată nu făgăduieşte şi nici nu poate da ceva bun.

Oh, amară dulceaţă, oh, leac veninos al îndrăgostiţilor nesănătoşi, oh, tristă veselie, oh, floare iubitoare ce nu vesteşti niciun fruct afară de căinţa târzie! Iată efectele acestui zeu închipuit, iată isprăvile şi lucrările lui minunate. Şi cât de plini erau ei înşişi de deşertăciune se poate vedea şi după felul cum îl zugrăveau pe zeul

198 Megera, Tisifona şi Afecto erau cele trei Furii sau Erinii, care pedepseau în infern sufletele morţilor.

199 Cupidon: Zeul iubirii, extrem de important în literatura pastorală, descris ceva mai jos în amănunţime.

acesta plin de deşertăciune: îl înfăţişau ca pe un prunc gol, înaripat, legat la ochi, cu arc şi săgeţi în mâini, pentru a ne da de înţeles, printre altele, că, dacă te îndrăgosteşti, împrumuţi firea unui copil naiv şi năzuros, orb în năzuinţe, uşuratic în gânduri, crud în fapte, gol şi sărac în bogăţiile minţii. Mai ziceau că, printre săgeţile lui, avea două, una de plumb şi cealaltă de aur, cu care producea efecte diferite, întrucât cu cea de plumb zămislea ură în piepturile atinse de ea, şi cu cea de aur dragoste sporită în cei de ea răniţi, doar ca să ne înştiinţeze că aurul bogat te face să iubeşti, iar plumbul sărăcăcios să urăşti; şi tocmai de-aceea nu în zadar o cântă poeţii pe Atalanta[200] învinsă de trei arătoase mere de aur, sau pe frumoasa Danae, însărcinată de către ploaia de aur, sau pe piosul Eneas coborând în infern cu creanga de aur în mână[201]. În sfârşit, aurul şi darurile reprezintă una dintre cele mai puternice săgeţi de care dispune amorul şi cu ajutorul cărora supune cele mai multe inimi; cu totul dimpotrivă cea de plumb, metal josnic şi dispreţuit, cum e şi sărăcia, care zămisleşte, acolo unde se arată, ură şi antipatie mai degrabă decât orice fel de bunăvoinţă. Dacă însă argumentele enumerate până acum de mine nu sunt de ajuns pentru a demonstra că nu se poate să nu am raporturi proaste cu această iubire perfidă de care mă ocup, ascultaţi în câteva pilde adevărate din trecut ce efecte are şi veţi vedea, cum văd şi eu, că cine nu atinge adevărul predicat de mine nu vede şi nici n-are ochi de înţeles. Să vedem, aşadar, cine dacă nu amorul acesta l-a făcut pe dreptul Lot să-şi calce-n picioare

---

200 Atalanta: Fecioară crescută de-o ursoaică pe muntele Partenion, care s-a consacrat ulterior vânătorii. Neînvinsă alergătoare, a fost întrecută doar de Hippomenes, cu ajutorul a trei mere de aur dăruite lui de către Afrodita pentru a i le arunca în cale şi pe care ea se oprea să le ridice.

201 Vezi Eneida, cartea a V-a.

gândul cast şi să-şi violeze propriile fiice? Tot el, fără doar şi poate, a făcut ca alesul David să fie adulter şi homicid, şi tot el l-a silit pe libidinosul Amnon să caute josnica împerechere cu Tamara, iubita-i soră; el a pus capul puternicului Samson în poalele trădătoare ale Dalilei şi, pierzându-şi el puterea, au fost lipsiţi şi-ai lui de sprijinul său; el a mişcat limba lui Irod ca să-i făgăduiască copilei dansatoare capul înaintemergătorului vieţii[202]; el face să ne îndoim de mântuirea celui mai înţelept şi mai bogat rege dintre regi şi chiar dintre toţi oamenii[203]; el a silit puternicele braţe ale lui Hercule, deprinse cu mânuirea unei măciuci grele, să învârtească un fus micuţ şi să se dedea îndeletnicirilor muiereşti[204]; el a făcut ca furioasa şi îndrăgostita Medeea să risipească prin văzduh delicatele mădulare ale fratelui ei mai mic[205]; el i-a tăiat limba Procnei[206], l-a târât pe Hipolit[207], a batjocorit-o pe

---

202 Cunoscute figuri biblice: Lot şi fiicele sale, Geneza, 20, 30–38; David şi Betsabe (sau Batşeba), 2 Regi, 11, 1–26; Amnon şi Tamara, 2 Regi 13, 7–23; Samson şi Dalila (în text: Dalida), Judecători, 16, 4–32; Irod An tipa, însurat cu Irodiada, cumnata lui, a acceptat să fie ucis Ioan Botezătorul („înaintemergătorul vieţii*), Matei, 14,3.

203 Aluzie la Solomon.

204 îndrăgostit de Omfala, regina Lidiei, Hercule s-a resemnat să toarcă şi sa se îmbrace în straie femeieşti.

205 Pentru a scăpa de urmărirea tatălui ei, regele Aietes al Colhidei, în vreme ce fugea cu Iason şi argonauţii, Medeea l-a ucis pe fratele ei, Absirtos, şi i-a aruncat pe rând membrele pentru ca tatăl ei să se oprească şi să le adune.

206 Procne, fiica regelui atenian Pandion şi soţia lui Tereu; acesta, îndrăgostit de Filomela, sora lui Procne, a violat-o şi a izolat-o în pădure, tăindu-i limba ei, nu lui Procne, ca să nu poată povesti cele întâmplate.

207 Acuzat de Fedra, mama lui vitregă, că a încercat să o siluiască, Hipolit, fiul lui Tezeu, a fost pedepsit şi omorât de Neptun, la cererea tatălui său.

Pasifae[208], a distrus Troia[209], l-a ucis pe Egist[210]; el a făcut să înceteze lucrările de construcţie a noii Cartagine şi ca prima ei regină să-şi străpungă pieptul cu sabia ascuţită[211]; el a pus în mâinile renumitei şi frumoasei Sofonisba vasul cu veninul ucigaş care i-a pus capăt vieţii[212]; el a răpit-o pe-a lui viteazului Turnus[213], şi lui Tarquinius regatul[214], comanda lui Marc Antoniu şi viaţa şi onoarea prietenei sale[215]; el, în sfârşit, a predat Spaniile noastre barbarei furii mahomedane, chemată întru răzbunarea iubirii nesăbuite a mizerabilului Rodrigo[216]. Cum cred însă că ne-ar acoperi noaptea cu umbra ei înainte ca eu să isprăvesc a vă reaminti pildele ce-mi vin mie în memorie despre isprăvile pe care le-a făcut amorul şi zilnic le face pe lume, nu vreau să trec mai departe cu ele, după cum nici cu discursul început, pentru a-i da răgaz faimosului Tirsi să-

208 Pentru că s-a îndrăgostit de un frumos taur alb, cu care l-a avut pe Minotaur.

209 Războiul Troiei a fost declanşat, după cum bine se ştie, din cauza frumoasei Elena.

210 Egist a fost ucis de Oreste, fiul lui Agamemnon, pe care cel dintâi îl omorâse ca să se poată căsători cu mama lui, Clitemnestra.

211 După versiunea lui Virgiliu din Eneida, pentru că fusese părăsită de Eneas.

212 La insistenţele soţului ei, Masinisa, rege al masilienilor, duşman şi apoi prieten al romanilor, Sofonisba s-a otrăvit pentru a evita ca Scipio să rupă tratatul încheiat de soţul ei cu imperiul.

213 Turnus, luptând cu Eneas, a murit din cauza Laviniei. Vezi Eneida, XII.

214 Sătul de tirania lui Tarquinius Superbus şi sub pretextul iubirilor unui fiu al lui, poporul l-a dat jos de pe tron şi a proclamat republica.

215 Se referă la conducerea Egiptului, pierdută în favoarea lui Octavius; „prietena lui” e, desigur, Cleopatra.

216 Exemplele istorice se încheie cu unul spaniol, şi anume cunoscuta legendă despre relaţia amoroasă abuzivă dintre don Rodrigo şi Florinda la Cava, fiica contelui don Julián care, ca să se răzbune, i-a chemat pe mauri în Spania în anul 711.

mi răspundă, rugându-vă mai întâi, domnilor, să nu vă supere ascultarea unei cântări pe care am compus-o cu multe zile în urmă pentru a-l blama pe acest duşman al meu şi care, dacă-mi aduc bine aminte, sună în felul acesta:

Neînfricat de gheaţa şi de focul,[217]

de-arcul şi tolba-Amorului despotic, spre veştejirea-i am să-mi slobod gura, căci ce pierd dacă pe-un prunc orb provocu-l, când plin de toane-i şi la gând haotic, oricât şi-ar agita de aprig ura?

Simt plac mai mult, mai mică-n chin măsura când vocii-i dau avântul şi adevărul cântu-l şi-n blam iubirii viersu-mi se transformă atât de-adevărat şi-n aşa formă, că-ntregii lumi câinia i-o dezvălui şi-n limpezită normă rup să se vadă-al răutăţii vălu-i.

Amoru-i foc ce sufletul îl arde, ger îngheţând, dardă ce sânu-mpunge cui viclenia nu i-o ia în seamă;

turbată mare-n veci cu valuri hoarde, sol furiei, tată-al onoarei ciunge, duşman în bun amic pitit sub mască, sub binele-i firav hău rău el cască, plăcut, linguşitor, tiran şi-asupritor şi Circe-amăgitoare-n ipochimeni hâzi preschimbându-ne[218], fără ca nimeni să poată fosta-a ne da iar fiinţă, chiar şi când cu iuţime-ni mintea-ajutor ne-oferă şi priinţă.

Jug umilind grumazul cel mai falnic, ţintă de-orice dorinţe jinduită ce-n lene-s şi nenoime izvorâte, plasă-mpletită dintr-un păr şăgalnic, ce, prinse, dă-n vileag scârbos ispite ce-n lume-au trecere şi nu-s urâte, şi simţurile ştiu să le-ntărâte, otravă deghizată, în hap de aur, toată, fulger rănind şi-arzând orişice-atinge, braţ mânios

---

217 Stanţe de paisprezece octo- şi endecasilabi iambici; schema rimelor: abcabccddeefef.

218 Circe: Fiica Soarelui şi a lui Perseis, vrăjitoare de pe insula Ea, care forma pe soţii lui Ulise în animale (Odiseea, X).

ce prin trădare-nvinge, al gândului captiv amarnic gâde, şi-al cui cată-a-l respinge, fugind de calpul laţ care-i surâde.

Pagubă dragă-ntâi, când văzu-atras e şi desfătat de-obiectul adorării, ce-asemeni cerului frumos îi pare;

dar câtă vreme timpul vrea să-l lase a trece, vine crudă plata dării în inima pe care totu-o doare.

Mut şi flecar, limbut ce limbă n-are, mintos ce bate câmpii, ruină a tot, scălâmb i-i vieţii celei mai vesele şi pure, binelui umbră, – n rău trecând scursure, zbor ce ne poartă până-n sferă-avântul, ca şi mai greu să-ndure mort placul şi viu chinul cum frământu-l.

Hoţ invizibil care ne distruge şi fură tot din cât ni-i bun avutul, sufletu-ne fără răgaz răpindu-l;

Iuţeală ajungând pe cine fuge, mister ce nu-l pricepe nici astutul, viaţă ce pururi duhu-şi dă, golindu-l, război ales cum din senin aprindu-l, vremelnic armistiţiu, iubit din toate viţiu, sarcină la soroc nicicând ajunsă, în cuget boală fără greş pătrunsă, laş îndrăzneţ şi-ncumetat la rele, datornic pus s-ascunză ştiuta-i datorie şi s-o spele.

Orb labirint, în care vizuină îşi face-o fiară crudă ce mănâncă inimi de oameni pururi ei robite, laţ strâns în care viaţa ni se-anină, stăpân ce slugii-i cere seama încă de fapte, şi de vorbe, de intenţii;

pofte cu felurite, mii, pretenţii, vierme care-şi durează cămară strâmtă-ori brează, puţin trăind în ea, şi-n ea şi piere, vrere ce se ignoră şi ca vrere, nour ce simţurile ni le-astupă, tăioase-n noi junghere…

Amoru-aşa-i. Vă place? Mergeţi după!

Cu acest cântec îşi isprăvi demonstraţia neiubitorul Lenio, şi cu aceasta, dar şi cu celălalt îi uimi de-a dreptul pe câţiva dintre cei de faţă, cu deosebire pe cavaleri, cărora li se păru că cele spuse de Lenio erau mai îmbelşugate decât te-ai fi aşteptat de la o ingeniozitate păstorească şi, cu mare dorinţă şi atenţie, aşteptau

răspunsul lui Tirsi, nădăjduind cu toţii în închipuirea lor că, fără nicio îndoială, avea să-l întreacă pe cel al lui Lenio, datorită avantajelor vârstei, experienţei şi studiilor mai temeinice, dar şi pentru că îşi doreau cu tărie ca părerea neiubitoare a lui Lenio să nu aibă câştig de cauză. E foarte adevărat că îndurerata Teolinda, îndrăgostita Leonarda, frumoasa Rosaura şi chiar doamna care venise cu Darinto şi tovarăşul acestuia văzură figurate în discursul lui Lenio mii de amănunte din mersul iubirilor lor, mai cu seamă când ajunsese a vorbi despre lacrimi şi suspinuri şi despre cât de scump se cumpărau mulţumirile în dragoste. Singure frumoasa Galateea şi discernătoarea Florisa nu intrau în darea de seamă, deoarece Amor nu le-o ceruse încă frumoaselor şi răzvrătitelor lor piepturi, aşa că nu erau atente decât ca să asculte ascuţimea cu care cei doi vestiţi păstori îşi duceau disputa, fără ca efectele iubirii de care auzeau să-şi afle vreo potrivire în voinţele lor libere. Totuşi, cum cea a lui Tirsi era să aducă la o mai bună înţelegere părerea neiubitorului păstor, fără a se mai lăsa rugat, cu toţi cei de faţă aninaţi de buzele sale, aşezându-se în faţa lui Lenio, începu a spune pe un ton blând şi convingător:

— Dacă ascuţimea bunei tale ingeniozităţi, neiubitorule păstor, nu m-ar asigura că lesne se poate ajunge ia adevărul de care e atât de departe acum, mai degrabă decât să mă înham la munca de a-ţi contrazice părerea, te-aş lăsa pradă ei drept pedeapsă pentru iraţiunile tale. Cum însă cele spuse de tine întru osândirea iubirii îmi arata bunele principii pe care le ai şi care te-ar putea aduce la un gând mai bun, nu vreau ca prin tăcerea mea să-i las pe ascultătorii noştri indignaţi, pe Amor pus în inferioritate, iar pe tine îndărătnicit şi infatuat. Şi astfel, cu ajutorul lui Amor, pe care-l invoc, am de gând ca în puţine cuvinte să lămuresc cât îi sunt lucrările şi efectele

de diferite faţă de cele pe care i le-ai pus tu public în seamă vorbind numai despre iubirea aşa cum o înţelegi tu şi pe care ai definit-o zicând că este o dorinţă de frumuseţe, precizând totodată ce anume e frumuseţea, pentru ca apoi să amănunţeşti toate efectele pe care iubirea, despre care vorbim, le are în piepturile îndrăgostite, întărindu-le la sfârşit cu diverse şi nefericite evenimente pricinuite de iubire. Şi deşi definiţia dată de tine iubirii e cea mai generală din câte se dau îndeobşte, nu e totuşi chiar aşa, încât să nu poată fi contrazisă, fiindcă iubirea şi dorinţa sunt două lucruri diferite, dat fiind că nu doreşti tot ce iubeşti, după cum nici nu iubeşti tot ce doreşti. Motivul e limpede în privinţa tuturor lucrurilor pe care le posedăm, căci atunci nu se poate spune că le dorim, ci că le iubim, aşa cum cine este sănătos nu va spune că-şi doreşte sănătatea, ci că şi-o iubeşte; iar cel ce are copii nu va putea spune că-şi doreşte copii, ci că-şi iubeşte copiii; nu se poate spune nici că lucrurile pe care le dorim le şi iubim, cum ar fi moartea duşmanilor, pe care o dorim, dar n-o iubim. Aşa că, din acest motiv, iubirea şi dorinţa se dovedesc a fi afecte diferite ale voinţei. E adevărat că iubirea e mama dorinţei şi, printre alte definiţii pe care le dăm iubirii, există una: iubirea e acea primă mutaţie pe care o simţim producându-se în mintea noastră prin apetitul ce ne mişcă şi ne atrage către sine, desfătându-ne şi plăcându-ne; iar acea plăcere dă naştere unei mişcări în cuget, care mişcare se numeşte dorinţă; şi, într-un cuvânt, dorinţa este mişcarea apetitului pe lângă ceea ce iubim, şi o vrere a ceea ce posedăm, obiect fiindu-i binele. Şi întrucât există diverse feluri de dorinţe, iubirea este un fel de dorinţă care urmăreşte şi are în vedere binele care se numeşte frumos; dar pentru o mai clară definire şi distingere a iubirii, trebuie să înţelegem că ea se împarte în trei moduri: în iubire onestă,

în iubire utilă şi în iubire delectabilă. Şi la aceste trei feluri de iubire se reduc toate felurile de a iubi şi dori câte pot încăpea în voinţa noastră, pentru că iubirea onestă vizează lucrurile Cerului, veşnice şi dumnezeieşti; cea utilă, pe cele de pe pământ, îmbucurătoare şi pieritoare, cum sunt bogăţiile, autoritatea şi puterea; cea delectabilă, pe cele atrăgătoare şi plăcute, cum sunt frumuseţile corporale vii despre care ai vorbit tu, Lenio. Şi niciuna dintre aceste iubiri pe care le-am arătat nu trebuie să fie blamată de nicio limbă, fiindcă iubirea onestă totdeauna a fost, este şi va fi curată, simplă, pură şi divină, aţintită numai către Dumnezeu şi doar în el aflându-şi liniştea; iubirea folositoare, fiind, cum şi este, naturală, nu trebuie osândită, după cum nici cea delectabilă, şi mai naturală fiind decât cea folositoare. Că aceste două feluri de iubire sunt naturale în noi ne-o arată în chip limpede experienţa, căci de îndată ce primul nostru părinte a încălcat, insolent, porunca divină şi din stăpân a devenit rob, şi din om liber, sclav, a cunoscut imediat netrebnicia în care căzuse şi sărăcia în care se găsea; drept care a luat în clipă frunzele din copaci ca să se acopere cu ele şi a năduşit şi a muncit scurmând pământul pentru a se hrăni şi a trăi cât mai puţin inconfortabil cu putinţă; şi după aceea, ascultând mai mult de Dumnezeu în privinţa asta decât în cealaltă, s-a străduit să aibă copii şi să prelungească prin ei generaţia omenească. Şi aşa cum prin neascultarea lui în el şi prin el în toţi urmaşii săi a intrat moartea, tot aşa îi moştenim concomitent toate afectele şi pasiunile, după cum îi moştenim şi însăşi natura; şi aşa cum el s-a străduit să-şi îmbunătăţească nevoia şi sărăcia, la fel nici noi nu putem să încetăm a ne strădui şi-a dori să ni le îmbunătăţim pe-ale noastre. Şi de-aici ia naştere iubirea pe care-o purtăm lucrurilor folositoare vieţii omeneşti; şi cu cât izbutim să ne însuşim mai multe, cu atât mai mult ni se pare că ne

îndreptăm vina, şi din aceeaşi pricina moştenim şi dorinţa de a ne perpetua în copiii noştri; iar din această dorinţă derivă cea pe care o avem de a ne bucura de frumuseţea corporală vie, ca singur şi adevărat mijloc ce duce la fericită împlinire atare dorinţe. Aşa că această iubire delectabilă, singură şi neamestecată cu niciun alt accident, e vrednică mai degrabă de elogiu decât de blam, or, aceasta este iubirea pe care tu, Lenio, ţi-o socoteşti vrăjmaşă, iar pricina este că n-o înţelegi şi nici n-o cunoşti, fiindcă niciodată n-ai văzut-o singură şi sub adevărata ei înfăţişare, ci mereu însoţită de dorinţe vătămătoare, lascive şi rău aşezate. Dar asta nu e vina iubirii – care e totdeauna bună –, ci a accidentelor ce i se-alătură, după cum vedem că se întâmplă cu un fluviu bogat în ape avându-şi obârşia într-un izvor zglobiu şi limpede ce-l dăruieşte pururea cu ape limpezi şi proaspete, dar căruia, la scurt timp după ce se îndepărtează de maica sa curată, apele dulci şi cristaline îi sunt preschimbate în altele amare şi tulburi de către numeroasele şi necuratele pâraie ce i se-alătură de-o parte şi de alta. Aşa că această primă mişcare – iubire sau dorinţă, cum vei fi vrând să o numeşti – nu poate lua naştere decât dintr-un început bun, şi chiar ei îi revine să recunoască frumuseţea, care, cunoscută ca atare, pare aproape cu neputinţă să nu fie iubită. Şi frumuseţea are atâta putere de a ne mâna cugetele, încât ea singură a putut face ca vechii filosofi, orbi şi fără iluminarea credinţei, să se îndrume, purtaţi de raţiunea naturală şi atraşi de frumuseţea pe care-o contemplau în cerurile înstelate şi în maşinăria şi rotunjimea pământului, uluiţi de atâta mulţumire şi frumuseţe, să dibuie adulmecând cu mintea, poposind prin aceste cauze secunde, până când ajungeau la prima cauză a cauzelor, şi au cunoscut că există un singur început fără de început al tuturor lucrurilor. Ceea ce însă i-a uimit şi le-a înălţat cel

mai mult reflecţia a fost să vadă alcătuirea omului, atât de ordonată, atât de desăvârşită şi atât de frumoasă, încât au ajuns a-l numi lume prescurtată, şi acesta şi este adevărul, căci dintre toate lucrările săvârşite de către majordomul lui Dumnezeu, Natura[219], niciuna nu-i atât de plină de har şi nu dezvăluie mai bine măreţia şi înţelepciunea făcătorului ei, deoarece în figura şi alcătuirea omului se încifrează şi se-nchide frumuseţea risipită în toate celelalte părţi ale ei, şi aşa se face că această frumuseţe, odată cunoscută, este şi iubită; şi întrucât ea se arată şi străluceşte cel mai mult în chip, un chip frumos, de îndată ce e văzut, cheamă şi atrage voinţa să-l iubească. De unde rezultă că, întrucât chipurile femeilor le întrec atât de mult în frumuseţe pe cele ale tuturor bărbaţilor, ele sunt cele mai iubite, slujite şi curtate de către noi, ca un ce în care sălăşluieşte frumuseţea ce ne mulţumeşte în mod firesc şi în cea mai mare măsură văzul. Văzând însă că natura proprie sufletului nostru este să fie necurmat în perpetuă mişcare şi râvnire, de vreme ce ea nu se poate linişti decât în Dumnezeu, ca în propriu-i centru[220], făcătorul şi creatorul nostru a voit, pentru ca ea să nu se năpustească fără oprelişte a dori lucrurile pieritoare şi deşarte – şi asta fără a-i răpi libertatea liberului arbitru – să-i aşeze deasupra celor trei facultăţi[221] o santinelă veghetoare care să-l înştiinţeze de primejdiile cu care se confruntă şi de inamicii care-l asaltează, iar aceasta e raţiunea ce ne îndreaptă şi ne înfrânează dorinţele dezordonate. Şi văzând de asemenea că frumuseţii îi era dat să tragă după sine afectele şi înclinaţiile noastre, fără a socoti cu cale să

---

219 Cervantes îşi va păstra până la sfârşitul vieţii această concepţie despre raportul dintre natură şi Dumnezeu, vezi Pt III, 11, p. 305.

220 Aceeaşi idee, de provenienţă augustiniană, se regăseşte în P, III, 1, p. 231 şi n. 187.

221 cele trei facultăţi: Intelectul, memoria şi voinţa.

ne lipsească de această dorinţă, a vrut cel puţin să o modereze şi să o îndrepte, instituind sfântul jug al căsătoriei, sub care bărbatului şi femeii le sunt îngăduite şi cuvenite cele mai multe dintre plăcerile şi mulţumirile fireşti ale dragostei. Cu aceste două leacuri, aduse de mâna dumnezeiască, se moderează excesul ce poate exista în dragostea naturală pe care o blamezi tu, Lenio, şi care dragoste e atât de bună în sine, încât, dacă ne-ar lipsi, lumea şi noi înşine ne-am sfârşi. Tot în această iubire de care vorbesc sunt încifrate toate virtuţile, pentru că iubirea este cumpătare, căci cel ce iubeşte şi-o moderează pe-a sa potrivit voinţei caste a obiectului iubirii sale; este tărie de cuget, pentru că îndrăgostitul poate răbda orice schimbare de dragul persoanei iubite; este dreptate, deoarece cu ea o slujeşte pe cea pe care o iubeşte, obligat fiind într-asta de raţiunea însăşi; este prudenţă, pentru că dragostea e împodobită de întreaga înţelepciune. Dar acum îţi cer, o, Lenio, ţie care ai spus că iubirea e cauza ruinării imperiilor, a distrugerii oraşelor, a morţii prietenilor, a faptelor nelegiuite, născocitoare de trădări, violatoare de legi, îţi cer, zic, să-mi spui: Ce lucru lăudabil există pe lume, oricât de bun ar fi, care să nu poată fi preschimbat în rău prin utilizarea dată lui? Osândească-se filosofia, pentru că ne descoperă adeseori defectele, iar mulţi filosofi au fost răi; arză-se operele poeţilor eroici, deoarece cu satirele şi versurile lor mustră şi blamează viciile; osândească-se medicina, pentru că descoperă otrăvurile; proclame-se inutilitatea elocvenţei, pentru că uneori a fost atât de arogantă, încât a pus la îndoială adevărul cunoscut; să nu se mai făurească arme, pentru că le folosesc tâlharii şi asasinii; să nu se mai construiască nici case, pentru că se pot prăbuşi peste locuitorii lor; interzică-se varietatea felurilor de mâncare, pentru că sunt uneori pricină de îmbolnăvire; nimeni să nu mai voiască a

avea copii, pentru că Edip, instigat de o furie peste poate de crudă, şi-a ucis părintele, şi Oreste a străpuns pieptul propriei mame; fie socotit rău focul, pentru că poate incendia casele şi mistui oraşele; dispreţuiască-se apa, deoarece cu ea a fost înecat tot pământul; osândească-se, în sfârşit, stihiile, pentru că pot fi folosite în chip pervers de unii perverşi. Şi în felul acesta orice lucru bun poate fi preschimbat într-unul rău şi din el pot decurge efecte rele, dacă sunt puse în mâinile celor care, ca nişte smintiţi fără simţul măsurii, se lasă guvernaţi de pofte. Vechea Cartagină, rivală a Imperiului Roman, războinica Numancia, împodobitul Corint, trufaşa Tebă, docta Atenă şi cetatea lui Dumnezeu, Ierusalimul, care au fost învinse şi rase de pe faţa pământului: să zicem atunci că iubirea a fost cauza distrugerii şi ruinării lor. Aşa că cei deprinşi să vorbească de rău iubirea ar trebui să se vorbească astfel şi pe ei înşişi, fiindcă darurile iubirii, dacă sunt folosite cu moderaţie, vrednice sunt de perpetuă laudă, deoarece calea de mijloc a fost pururi lăudată în toate lucrurile, după cum blamate au fost excesele; căci dacă îmbrăţişăm virtutea mai mult decât e de ajuns, înţeleptul îşi va agonisi numele de nebun, iar dreptul, de nedrept. Tragicul antic Cheremon[222] a fost de părere că, după cum vinul îndoit cu apă e bun, la fel şi iubirea cumpătată e folositoare, lucrurile stând pe dos în cea necumpătată. Zămislirea fiinţelor raţionale şi-a animalelor ar fi nulă dacă n-ar lucra iubirea şi, dacă ea ar lipsi de pe pământ, acesta ar rămâne deşert şi gol. Anticii au crezut că iubirea era opera zeilor, lăsată pentru conservarea şi îngrijirea oamenilor. Venind

222 Cheremon: poet tragic grec din secolul al IV-lea î. Hr., din care s-au păstrat câteva fragmente, inclusiv sentinţa de mai sus. Cervantes o preia de la italianul Mario Equicola, Libro di natura d’amore (1554), tratat urmat de altfel îndeaproape în multe pasaje ale discursurilor pro şi contra iubirii.

însă la ce-ai spus tu, Lenio, despre efectele triste şi ciudate pe care le provoacă iubirea în piepturile îndrăgostiţilor, supunându-i mereu lacrimilor nesfârşite, suspinurilor adânci, închipuirilor deznădăjduite, fără a le-ngădui vreodată nici măcar un ceas de odihnă, să vedem ce lucru am putea dori oare în viaţa asta a cărui dobândire să nu coste osteneală şi muncă? Şi cu cât valoarea lucrului e mai mare, cu atât mai mult trebuie să suferim şi suferim pentru el, fiindcă dorinţa presupune lipsa obiectului dorit, şi până la obţinerea lui neliniştea cugetului ne este inevitabilă; aşa încât, dacă toate dorinţele omeneşti pot fi satisfăcute şi mulţumite fără a dobândi întru totul ceea ce-şi doresc, ci dându-li-se numai o parte, şi dacă tot suferim ca să obţinem şi-atâta, ce-i de mirare dacă, spre a dobândi ceea ce nu poate satisface şi mulţumi dorinţa decât cu acest preţ, suferim, plângem, ne temem şi nădăjduim? Dacă cine-şi doreşte putere, autoritate, onoruri şi bogăţii, de vreme ce nu se poate ridica până la treapta supremă pe care şi-ar dori-o, se vede totuşi într-un punct convenabil, rămâne în parte satisfăcut, fiindcă lipsa speranţei de-a urca mai sus îl face să se oprească unde poate şi cum poate mai bine, cu totul dimpotrivă se întâmplă în iubire, pentru că iubirea nu are altă plată sau altă satisfacţie decât însăşi iubirea, tocmai ea fiindu-şi singura şi adevărata plată. Şi din acest motiv e cu neputinţă ca acela care iubeşte să fie mulţumit până când nu constată limpede că este cu adevărat iubit, după cum i-o atestă semnele dragostei cunoscute tuturor celor ca el. Şi preţuiesc astfel ca atare o tandra ochire şi un zălog oarecare din partea iubitei, un nu ştiu ce în râs, în vorbă, în şotii, pe care ei cu adevărat le iau drept indicii care le confirmă plata dorită; ca atare, ori de câte ori văd semne contrarii acestora, cei ce iubesc se văd siliţi să se lamenteze şi să se dea de ceasul morţii, fără a avea măsură

în durerile lor, întrucât n-o pot avea nici în privinţa mulţumirilor, atunci când soarta favorabilă şi blânda iubire li le acordă. Şi cum e o ispravă atât de dificilă să faci ca o voinţă străina să nu fie decât una cu a ta şi să alături două suflete diferite printr-un nod atât de lesne de desfăcut[223] şi-ntr-o atât de strânsă apropiere, încât gândurile celor două să le fie unul singur şi una şi faptele, nu e de mirare ca, pentru a duce la bun sfârşit o asemenea ispravă, să suferim mai mult decât pentru orice alt lucru, căci, odată dobândit, el oferă mai mare satisfacţie şi bucură mai mult decât toate cele pe care ni le putem dori în viaţa aceasta. Şi lacrimile îndrăgostiţilor nu sunt totdeauna cu îndreptăţire şi temei vărsate şi nici suspinurile lor împrăştiate, căci dacă toate lacrimile şi suspinurile lor au fost pricinuite de constatarea că nu li se răspunde vrerii după cum se cuvine şi cu plata cerută, ar trebui să cercetăm mai întâi până unde şi-au înălţat fantezia; iar dacă şi-au înălţat-o mai sus decât poate ajunge meritul lor, nu e de mirare că, asemeni unor noi Icari[224], vor cădea mistuiţi de flăcări în fluviul nemerniciilor, de care vinovată se face nu iubirea, ci nebunia lor. Nu neg totuşi, ci afirm, că dorinţa de a dobândi cu sila ceea ce iubim pricinuieşte suferinţă, din cauza costului prea mare pe care-l

223 în text: „tan disoluble ñudo”, ceea ce pare un paradox; vezi Avalle-Arce, ed. cit., p. 314, n. 4. Sensul se lămureşte însă dacă, potrivit lui F. Sánchez y Escribano („Nota a disoluble ñudo, Quijote, I, XXVIII”, Revista de Literatura, 5 1954, pp. 253–255) şi lui F. López Estrada (vezi Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 445, n.187), înţelegem că Cervantes nu concepe dragostea decât sub semnul caducităţii. Interpretarea e confirmată de apariţia termenului disoluble şi în DQ 1,27, p.285, unde însă l-am interpretat nesatisfăcător, pe urmele altor comentatori, ca „nod de nedesfăcut”.

224 Trimitere la foarte cunoscuta legendă despre Icar, fiul miticului arhitect Dedal, şi care, zburând nesăbuit cu nişte aripi lipite cu ceară şi avântându-se prea aproape de soare, s-a prăbuşit, în apropierea insulei Samos, în ceea ce de atunci avea să se numească Marea Icariană.

presupune, după cum am mai spus-o şi-n alte rânduri, dar zic totodată şi că obţinerea sa aduce nespus de mare plăcere şi mulţumire, precum odihna pentru cel ostenit şi sănătatea pentru bolnav. Mărturisesc totodată că, dacă cei ce iubesc şi-ar marca, după obiceiul din vechime, cu pietre albe şi negre zilele triste sau fericite, nu încape îndoială că ar fi cei mai nefericiţi; calitatea unei singure pietre albe ştiu însă la fel de bine că ar întrece cantitatea altora negre infinit de multe. Şi ca dovadă a acestui adevăr, vedem că îndrăgostiţii nu se căiesc niciodată de starea lor, ci, dimpotrivă, dacă cineva le-ar făgădui să-i elibereze de boala iubirii, l-ar izgoni ca pe un duşman, deoarece le e dulce până şi s-o îndure. Şi de-aceea, o, îndrăgostiţilor, nicio temere să nu vă împiedice de a vă oferi şi dedica să iubiţi chiar şi ce vi s-ar părea cel mai anevoios, şi nici să nu vă plângeţi sau să nu vă căiţi dacă aţi ridicat la Înălţimea Voastră lucrurile josnice, întrucât iubirea face egale micul şi sublimul şi mai puţinul cu mai multul şi cu o justă armonie acordează diversele condiţii ale celor ce iubesc atunci când cu simţire pură harul îi primesc în inimi[225]. Nu cedaţi în faţa primejdiilor, deoarece gloria va fi atât de mare, încât va şterge simţământul oricărei dureri. Şi la fel cum vechilor căpitani şi împăraţi, ca premiu pentru muncile şi ostenelile lor, pe măsura măreţiei victoriilor, le erau pregătite triumfuri, aşa şi celor ce iubesc le sunt rezervate mulţime de plăceri şi mulţumiri, şi aşa cum pe cei dintâi glorioasa primire îi făcea să uite toate incomodităţile şi dezgusturile trecute, la fel şi pe iubitul iubit de iubită. Visele înspăimântătoare, somnul nesigur, nopţile de veghe, zilele neliniştite, în supremă linişte şi bucurie se prefac. Astfel încât, Lenio, dacă-i

225 în text: recibe, formă de singular acceptată de toate ediţiile consultate. Mi se pare (ca şi lui Claude Allaigre, ed. cit., p. 1481, n. 26) mai corect pluralul: reciben, subiectul fiind „cei ce iubesc”.

osândeşti după efectele lor triste, după cele plăcute şi vesele trebuie să-i dezlegi; cât despre interpretarea dată de tine figurii lui Cupidon, sunt gata să spun că te-ai înşelat în ea la fel de mult ca şi în celelalte lucruri pe care le-ai spus împotriva lui Amor. Faptul că este zugrăvit copil, orb, gol, cu aripi şi săgeţi nu vrea să însemne altceva decât că cel ce iubeşte trebuie să fie copil fără să aibă purtare duplicitară; trebuie să fie orb faţă de orice alt obiect i s-ar înfăţişa în afara celui pe care a ştiut să-l privească şi să i se încredinţeze; trebuie să fie gol, pentru că nu trebuie să aibă nimic ce să nu-i aparţină şi celei pe care o iubeşte; trebuie să aibă aripi ca să fie uşure şi gata la tot ce i s-ar porunci să facă; e întruchipat cu săgeţi, pentru că rana din pieptul îndrăgostit trebuie să fie adâncă şi secretă şi să nu i se descopere decât înseşi cauzei care o poate şi vindeca. Iar faptul că Amor împunge cu două săgeţi, fiecare lucrând în felul ei, ne dă de înţeles că în iubirea desăvârşită nu trebuie să existe o cale de mijloc între a iubi şi a nu iubi în aceeaşi clipă, ci că acela ce iubeşte trebuie să iubească integral, fără urmă de moliciune într-un fel sau altul. În sfârşit, o, Lenio, iubirea asta e cea care, dacă i-a mistuit pe troieni, i-a înălţat pe greci; dacă a pus capăt lucrărilor Cartaginei, a făcut să crească edificiile Romei; dacă i-a răpit regatul lui Tarquinius, a readus la libertate republica. Şi, cu toate că aş putea să aduc aici multe exemple, contrarii celor aduse de tine, despre efectele bune produse de iubire, nu vreau să mă mai ocup de ele, într-atâta sunt de cunoscute; vreau doar să te rog a fi gata să crezi ceea ce ţi-am arătat şi să ai răbdare să asculţi o cântare de-a mea ce s-a compus parcă în concurenţă cu a ta. Şi dacă nici ea şi nici cele spuse de mine nu te-ar face să treci de partea iubirii şi ţi s-ar părea că nu ai rămas satisfăcut de adevărurile pe care le-am afirmat despre ea şi dacă ne va îngădui-o timpul acum sau în oricare alt moment pe care l-

ai alege şi indica tu, îţi făgăduiesc să-ţi dau răspuns la toate replicile şi argumentele pe care ai vrea să le rosteşti împotriva alor mele; acum însă acordă-mi atenţie şi ascultă:

CÂNTAREA LUI TIRSI

Din pieptu-ndrăgostit şi pur să iasă[226]

sonorul glas şi-n blânde modulaţii cânte-ale-amorului minuni înalte, aşa încât, cu mulţumire-aleasă, rămâie slobod gândul plin de graţii şi, auzindu-le, răsplata-i salte.

Tu, dulce-amor, ce poţi să le dai alte rostiri, de vrei, prin mine, atâta har i-adună, încât ea, cea mai bună, să poată a te slăvi cum se cuvine, şi, de-mi vei fi alături, cum pot crede, zbura-vom peste *nori* tu, precum *zbori*, şi eu, precum se vede.

Principiu al binelui ne e iubirea, mijloc prin care-atingi şi-aduni preaspornic ţelul cel mai frumos ce-l pot pretinde, căci ea ştiinţelor e instruirea:

foc ce în piept, chiar şi de gheaţă dornic, limpide flăcări de virtute-aprinde;

În slabi e vlagă şi-n cei tari doar jind e, temei din care creşte preafericita plantă ce-n Cer ne ia, vibrantă, şi rodu-i sufletul ni-l împlineşte cu haruri, bine şi porniri cinstite, plăceri fără de *nume* ce-ncântă o *lume* şi-s de Cer iubite.

Curtean, discernător, savant, cuminte, tăcut, blând, generos, viteaz, subţire, cu văzul ager chiar şi-n cecitate;

respect adevărat păstrând în minte, cap tot învingător peste oştire ce prin onoare numai câştigat e;

---

226 „Cântarea lui Tirsi” este scrisă în aceleaşi forme prozodice ca şi cea a competitorului său, Lenio. Există însă şi o deosebire, şi anume rimele interioare (pe care şi aici le subliniez, ca în ediţia Estrada-Berdoy) de la finele fiecărei strofe, la fel ca în „Cântarea disperată” a lui Grisóstomo (DQ I, 13), de unde Avalle-Arce (ed. Cât., p. 317, n. 4) trage concluzia că ambele ar fi putut fi compuse aproximativ la aceeaşi dată (cândva înainte de 1585).

floare ce printre spini şi scai se zbate, în piept şi-n vieţi podoabă;

al fricii neprieten;

nădejdii-n veci prieten;

oaspe ce-i aşteptat mereu degrabă;

unealtă ce de-onoare larg te împle, prin care vezi cum *saltă* iedera-*naltă* pe cinstite tâmple.

Instinct firesc ce pururi ne porneşte să ne-aţintim gândirile spre slavă, unde-anevoie văzu-uman ajunge;

scară celui ce a urca-ndrăzneşte

În Cerul sfânt spre dulcea sferă bravă;

munte cu-n vârf şes, paşilor prielnic;

mijloc ce greu-nvinge nesfielnic, nord după care merge pe marea-ne confuză gândul ce nu se-acuză şi tristul vis îl şterge, nun ce jigniţi n-acceptă să ne vază;

far ce nu piere-n *ceaţă*, ci clar *în faţă* către port ni-i rază.

Pictor ce-n suflete ne zugrăveşte cu umbre şi culori domol întinse, eternă-ori muritoare frumuseţe;

soare ce norii-n raze-i risipeşte;

gust ce-n orice durere neînvins e;

oglindă Firea-n ea să se răsfeţe şi, generos, s-aşeze cu francheţe la locul lor pe toate;

un duh de foc, lumină dând şi celor mai orbi, cu dărnicie, la ură-ori frică sigur leacu-l ştie;

Argus[227] ce-n somn nu cade niciodată chiar dacă la *ureche* îi sună *streche* de-un zeu fals[228] purtată.

Armată de infanterişti, mulţime, ce spulberă mii de-

---

227 Argus: Gigant cu o sută de ochi, însărcinat de Iunona să o păzească pe °’ metamorfozată în vacă; Mercur, înşirându-i poveşti, a izbutit să-l adoarmă şi i-a tăiat capul.

228 zeu fals: E vorba de Mercur şi de performanţa lui de a-l adormi pe Argus. Amorul, după Tirsi, e deci un Argus invincibil, superior celui consemnat de mitologie.

alte-anevoinţe şi cu victorii pururise-ncununã;

sălaş de bucurii şi agerime;

chip ce n-aşterne pe-adevăr velinţe, dând în vileag ce-n suflet i se-adună;

mare unde furtuna-i undă bună când numai cu nădejde ştii s-o aştepţi să vină;

reconfortare lină ce, de dispreţ când mori, te lecuieşte;

În fine, – amoru-i viaţă, slăvi, plăcere, almă, ferice *tihnă*.

Urmaţi-l făr-*odihnă*, cum se cere!

Sfârşitul argumentaţiei şi cântării lui Tirsi i-au confirmat încă o dată în rândul tuturor a reputaţia de discernător de care se bucura, fără numai în ochii lui Lenio, căruia răspunsul nu i se păru chiar atât de bun, încât să-i satisfacă mintea şi să-l clintească din opinia sa dintâi. Se văzu limpede că aşa stăteau lucrurile, deoarece dădea semne că voia să-i răspundă şi să-i replice lui Tirsi, dacă nu l-ar fi împiedicat elogiile adresate amândurora de către Darinto şi tovarăşul acestuia, precum şi de toţi păstorii şi păstoriţele de faţă, întrucât, luând cuvântul, prietenul lui Darinto zise:

— Tocmai am înţeles în clipa asta cum puterea şi înţelepciunea iubirii se întind peste toate părţile pământului, dar şi că cel mai mult se rafinează şi se purifică în piepturile păstoreşti, după cum au arătat-o cele auzite de la neiubitorul Lenio şi discernătorul Tirsi, ale căror desfăşurări şi argumente par mai degrabă ale unor ingeniozităţi educate între cărţi şi în aule decât ale unora crescuţi în colibe de paie. Nu m-aş mira însă atât de mult dacă aş fi de părerea celui care a spus că învăţătura sufletelor noastre stă în a-şi aminti ceea ce de mult ştiau, presupunând că toate apar gata instruite; dar când văd că trebuie să urmez opinia mai bună a celui ce-a afirmat că

sufletul nostru e ca o tablă ştearsă, fără nimic zugrăvit pe ea[229], nu pot să nu mă minunezîntrebând u-mă cum de-a fost cu putinţă ca în tovărăşia oilor, în singurătatea câmpurilor, să poată fi învăţate ştiinţe care abia ajung să se discute în universităţile de renume dacă nu vreau să rămân convins de ce-am spus la început: şi anume că iubirea se răspândeşte pretutindeni şi li se împărtăşeşte tuturor a, pe cel căzut îl ridică, pe naiv îl învaţă şi pe ştiutor îl desăvârşeşte.

— Dacă ai fi ştiut, domnule – răspunse atunci Elicio –, că educaţia renumitului Tirsi nu s-a făcut printre copaci şi dumbrăvi, cum îţi închipui tu, ci la curţile regeşti şi în şcoli cunoscute, nu te-ai mira de ceea ce a spus, ci de ceea ce n-a apucat să spună[230]. Şi cu toate că neiubitorul Lenio, în smerenia lui, a mărturisit că rusticitatea vieţii sale puţine zăloage de ingeniozitate poate făgădui, te asigur totuşi că cei mai înfloritori ani ai vieţii de până acum şi i-a petrecut nu îndeletnicindu-se cu păzitul caprelor în munţi, ci pe malurile limpedelui Tormes, în studii lăudabile şi conversaţii discernătoare. Aşa încât, dacă discuţia pe care

---

229 Cervantes menţionează aici cele mai răspândite teorii despre cunoaştere din epoca sa: cea platoniciană (teoria anamnezei, a reminiscenţei sau a ideilor înnăscute, vezi dialogurile Menon şi Phaidon) şi cea aristotelică, cea a cunoaşterii prin achiziţiile simţurilor, facultăţile fiind astfel populate treptat şi scoase din starea lor iniţială de tabula rasa. Amândouă aceste teorii au fost rezumate de Juan Huarte de San Juan, în celebrul său tratat Examen de ingenios para las ciencias, 1575 şi 1594.

230 ceea ce n-a apucat să spună: Avalle-Arce (ed. Cât., p. 320, n. 3) atrage atenţia asupra faptului că aici se schiţează un principiu de selecţie artistică ce va ajunge la deplină valabilitate şi eficacitate critică în DQ. O identică reticenţă conştientă şi implicaţii estetice similare se regăsesc şi în exclamaţia lui Berganza: „No me maravillo de lo que hablo, pero espantóme de lo que dejo de hablar” („Nu mă minunez doar de faptul că vorbesc, ci mă trec fiorii de ce nu apuc să spun”, vezi Colocviul câinilor, NE, 1, p. 232).

au susţinut-o cei doi ţi se pare mai presus de starea păstorilor, gândeşte-te cum au fost, iar nu cum sunt acuma. Nu mai spun că vei găsi pe malurile-acestea ale noastre păstori ce nu-ţi vor stârni mai puţină mirare dacă-i vei asculta decât cei pe care i-ai ascultat acum, pentru că pe-aici îşi duc la păşunat turmele vestiţii şi cunoscuţii Eranio, Siralvo, Filardo, Silvano, Lisardo şi cei doi Matunto, tatăl şi fiul, unul la liră şi celălalt în poezie strălucind mai presus de toate strălucirile. Şi, ca deplină încununare, întoarce ochii şi-l vei recunoaşte acolo pe atotcunoscutul Damón, pe care-l ai în faţa ta, gata să-ţi împlinească dorinţa, dacă ţii să cunoşti culmea discernământului şi-a învăţăturii.

Cavalerul voia să-i răspundă lui Elicio, când una dintre doamnele ce veniseră cu ei îi spuse celeilalte:

— Mi se pare, doamnă Nísida, că, întrucât soarele se şi pregăteşte să coboare, ar fi bine să plecăm dacă e să ajungem mâine unde ni s-a spus că este tatăl nostru.

Nici nu rosti bine doamna acestea, că Darinto şi tovarăşul său o priviră, arătându-se nemulţumiţi că-i spusese pe nume celeilalte. Dar de îndată ce Elicio auzi numele de Nísida, inima îi şopti că putea fi acea Nísida despre care sihastrul Silerio le povestise atâtea lucruri, acelaşi gând bătându-i şi pe Tirsi, Damón şi Erastro; şi, ca să-şi lămurească bănuiala, Elicio zise:

— Acum câteva zile, domnule Darinto, pe când eu şi câţiva dintre cei ce ne aflăm aici am auzit pomenit numele de Nísida, cum a făcut acum doamna aceea, dar însoţit de mai multe lacrimi şi rostit cu mai multe emoţii.

— Nu cumva – răspunse Darinto – pe malurile voastre este vreo păstoriţă pe care o cheamă Nísida?

— Nu – răspunse Elicio –, dar cea de care vorbesc s-a născut aici şi a fost crescută pe cele îndepărtate ale

vestitului Sebeto[231].

— Ce tot spui, păstorule? – replică celălalt cavaler.

— Întocmai ce auzi – răspunse Elicio –, şi vei auzi şi mai mult dacă-mi lămureşti o îndoială pe care-o am.

— Spune-mi-o – zise cavalerul –, căci s-ar putea să ţi-o lămuresc.

La care Elicio replică:

— Nu cumva, domnule, numele domniei tale e Timbrio?

— Nu pot tăgădui acest adevăr – răspunse celălalt –, pentru că Timbrio mă numesc, nume pe care aş vrea să-l ascund până la un prilej mai potrivit; dar dorinţa de-a şti de ce ai bănuit că mă cheamă aşa mă sileşte să nu-ţi ascund nimic din ce vei fi vrând să ştii despre mine.

— Prin urmare, nu-mi vei tăgădui – zise Elicio – nici că pe doamna aceasta pe care-o conduci o cheamă Nísida, necum, după cât pot deduce, că pe cealaltă o cheamă Blanca şi e sora ei.

— Ai nimerit în totul – răspunse Timbrio dar de vreme ce eu nu ţi-am refuzat răspunsul la niciuna din întrebările pe care mi le-ai pus, nu refuza nici tu să-mi spui din ce pricină m-ai întrebat.

— E una întru totul temeinică şi-ţi va face multă plăcere – i-o întoarse Elicio –, după cum vei vedea peste puţine ceasuri.

Toţi cei ce nu ştiau ce le povestise sihastrul Silerio lui Tirsi, Damón şi Erastro erau tulburaţi auzind ce-şi spuneau Timbrio şi Elicio, dar atunci Damón, adresându-i-se lui Elicio, îi zise:

— Nu mai amâna, o, Elicio, veştile cele bune pe care i le poţi da lui Timbrio.

— După cum nici eu – zise Erastro – nu voi zăbovi

---

231 Sebeto: mic râu în apropiere de Neapole, a cărui faimă a fost creată de Sannazaro.

nicio clipă sa mă duc şi să i le dau nefericitului de Silerio, spunându-i despre găsirea lui Timbrio.

— Ceruri sfinte! Ce mi-e dat s-aud – zise Timbrio –, şi ce tot spui, păstorule? Acel Silerio pe care l-ai pomenit e cumva prietenul meu adevărat, cel ce mi-e jumătatea sufletului meu, cel pe care doresc să-l revăd mai mult decât orice mi-ar putea cere dorinţa? Scoate-mi iute din îndoiala asta, şi facă Cerul să-ţi crească şi să ţi se-nmulţească turmele de să te pizmuiască toţi cirezarii din vecinătăţi!

— Nu te chinui atâta, Timbrio – zise Damón –, căci acel Silerio de care vorbeşte Erastro e acelaşi de care vorbeşti tu şi care doreşte să ştie ce e cu viaţa ta mai mult chiar decât să şi-o susţină şi să şi-o sporească pe-a lui, deoarece, de când ai plecat din Neapole, după cum ne-a povestit el însuşi, absenţa ta l-a durut atât de mult, încât suferinţa pricinuită de ea, alături de cea de pe urma altor pierderi pe care ni le-a povestit, l-a făcut ca în cele din urmă să se refugieze într-o mică sihăstrie, aflată la mai puţin de-o leghe de-aici, unde duce viaţa cea mai strâmtorată din câte se pot închipui, hotărât fiind să-şi aştepte acolo moartea de vreme ce nu mai putea şti nimic despre viaţa ta. Ştim asta fără nicio îndoială, noi, Tirsi, Elicio, Erastro şi cu mine, fiindcă el însuşi ne-a povestit despre prietenia cu tine, împreună cu toată istoria întâmplărilor abătute asupra voastră, până ce soarta, prin accidente atât de ciudate, v-a îndepărtat pe unul de celălalt, el ajungând să trăiască într-o singurătate atât de neobişnuită, încât te va uimi când îl vei vedea.

— De l-aş vedea, şi pe urmă n-are decât să vină şi ultima clipă a zilelor mele – zise Timbrio aşa că rogu-vă, renumiţilor păstori, pe curtenia ce sălăşluieşte în piepturile voastre, să binevoiţi a mi-l satisface şi pe-al meu, spunându-mi unde e sihăstria aceea unde trăieşte Silerio.

— Ai putea spune mai degrabă unde moare – zise Erastro –, dar de-acum înainte, când va afla de venirea ta, va trăi. Şi de vreme ce-ţi doreşti atât de mult deopotrivă plăcerea lui şi pe-a ta, ridică-te şi să mergem, căci înainte de-a apune soarele, te voi pune în faţa lui Silerio; dar cu o condiţie, şi anume ca pe drum să ne povesteşti tot ce ţi s-a întâmplat după ce-ai plecat din Neapole, căci de toate celelalte, până în momentul acela, unii dintre cei de faţă suntem mulţumiţi cu ce ştim.

— Puţină plată îmi ceri – răspunse Timbrio – pentru un lucru atât de însemnat cum e cel pe care mi-l oferi, dar, în schimb, nu zic că-ţi voi povesti numai asta, ci tot ce-ai să vrei să ştii despre mine.

Şi-apoi, întorcându-se către doamnele care veneau cu el, le zise:

— Întrucât cu un prilej atât de fericit, Nísida, iubită doamnă, s-a rupt înţelegerea dintre noi de a nu ne spune numele adevărate, cu bucuria cerută de vestea cea bună ce ni s-a dat, te rog să nu mai întârziem, ci să ne grăbim a merge să-l vedem pe Silerio, căruia domnia ta şi cu mine îi datorăm vieţile şi mulţumirea de care avem parte.

— E inutil, domnule Timbrio – răspunse Nísida –, să mă rogi să fac tocmai ce-mi doresc atât de mult şi-mi prinde atât de bine s-o fac. Să mergem într-un ceas bun, căci fiece clipă cât voi mai întârzia să-l văd va însemna pentru mine un veac.

La fel vorbi şi cealaltă doamnă, care era sora ei, Blanca, cea pomenită de Silerio şi cea care dădu cele mai vii semne de mulţumire. Numai Darinto, la veştile lui Silerio, se schimbă într-atâta la faţă de nu-şi mai dezlipi buzele, ci, păstrând o tăcere ciudată, se ridică şi, poruncindu-i unui slujitor de-al său să-i aducă îndată calul pe care venise, încălecă şi, fără a-şi lua rămas-bun de la nimeni, întorcând scurt din frâu, se îndepărtă de toţi în pas

întins. Văzând asta, Timbrio încălecă pe alt cal şi în mare grabă o luă după Darinto până ce-l ajunse din urmă; apoi, apucându-i hăţurile calului, îl sili să se oprească şi rămase acolo vorbind cu el o bună bucată de vreme, după care se întoarse unde rămăseseră păstorii, iar Darinto îşi urmă drumul, cerându-şi scuze prin gura lui Timbrio că plecase fără a-şi fi luat rămas-bun. În vremea asta, Galateea, Rosaura, Teolinda, Leonarda şi Florisa se apropiară de frumoasele Nísida şi Blanca, iar discernătoarea Nísida le povesti pe scurt despre marea prietenie dintre Timbrio şi Silerio, precum şi bună parte din întâmplările prin care trecuseră, dar, de cum se întoarse Timbrio, toţi voiră să o pornească la drum către sihăstria lui Silerio, numai că în aceeaşi clipă sosi la izvor o frumoasă ciobăniţă, care să tot fi avut vreo cincisprezece ani, cu traista pe umăr şi bâta în mână, şi care, văzând o întrunire atât de numeroasă şi de plăcută, le spuse cu lacrimi în ochi:

— Dacă printre domniile voastre, domnilor, se găseşte cumva cineva care are unele cunoştinţe despre urmările ciudate şi împrejurările iubirii, iar lacrimile şi suspinurile amoroase îi înduioşează pieptul, îl rog să vină şi să vadă dacă e cu putinţă să afle un leac şi să oprească cele mai îndrăgostite lacrimi şi sfâşietoare suspinuri ce-au ieşit vreodată din ochii şi piepturile îndrăgostite. Veniţi, dar, păstorilor, unde vă spun; şi tot ce-o să vedeţi cu ochii voştri o să vă dovedească adevărul vorbelor mele.

Şi zicând acestea, le întoarse spatele, şi o urmară toţi câţi erau acolo. Văzând, aşadar, că veneau după ea, păstoriţa se afundă cu paşi grăbiţi printre câţiva copaci aflaţi pe-o latură a izvorului şi, fără să fi mers mult, se întoarse către cei ce se ţineau după ea şi le zise:

— Iată, domnilor, pricina lacrimilor mele, căci păstorul pe care-l vedeţi acolo e un frate de-al meu care, pentru păstoriţa în faţa căreia stă în genunchi, îşi va lăsa

fără doar şi poate viaţa în mâinile cruzimii ei.

Întoarseră cu toţii privirile către locul spre care arăta păstoriţa şi văzură că de poalele unei sălcii verzi stătea rezemată o păstoriţă în straie de nimfă pregătită pentru vânătoare, cu o tolbă bogată atârnându-i pe-un şold şi-un arc încovoiat în mâini şi cu frumoasele plete bălaie prinse într-o ghirlandă verde. Păstorul stătea în genunchi în faţa ei, cu o funie trecută pe după grumaz şi un cuţit scos din teacă în mâna dreaptă[232], în vreme ce cu stânga o ţinea strâns pe păstoriţă de un văl alb de in pe care-l purta peste veşminte. Păstoriţa avea o căutătură încruntată şi pe chip i se vedea supărarea că păstorul o ţinea acolo cu sila. Când însă văzu că era privită, se strădui din toate puterile să scape din mâna îndureratului păstor, care, cu belşug de lacrimi şi cuvinte duioase şi pline de dragoste, o ruga să-i îngăduie măcar să dea glas suferinţei îndurate din pricina ei. Dar păstoriţa, dispreţuitoare şi mânioasă, se depărtă de el tocmai când toţi păstorii apucaseră să se şi apropie atât de mult, încât auziră că tânărul îndrăgostit îi vorbea astfel păstoriţei:

— O, ingrată şi nerecunoscătoare Gelasia[233], cu câtă îndreptăţire ţi-ai dobândit renumele de crudă pe care-l ai! întoarce-ţi ochii, împietrito, ca să-l priveşti pe cel care, din pricină că te-a privit, se află pe cea mai cruntă culme a durerii din câte se pot închipui. De ce fugi de cine te urmează? De ce nu-l accepţi pe cel ce te slujeşte? Şi de ce-l deteşti pe cel ce te adoră? O, pe nedrept duşmancă a mea,

232 Prefigurare literală a morţii la care aspiră Grisóstomo în versurile „Cântării disperate”: „O, gelozie, crâncenă stăpână / pe ţara dragostei, dă-mi fier în mână. / Dă-mi tu, dispreţule, un ştreang ce-mpacă…” (DQ I, 14, p. 130).

233 Gelasia e şi ea o păstoriţă neiubitoare, ostilă iubirii, la fel ca păstorul Lenio. Numele ei poate fi pus în legătură cu it. gelo, gelare, gelato, gelidezza, din pricină că se arată rece faţă de dovezile de iubire ale păstorilor.

dură ca o stâncă prăpăstioasă, furioasă ca un şarpe atacat, surdă ca o pădure mută, ursuză ca o hirsută, hirsută ca o fiară, fiară ca o tigroaică, tigroaică ce-mi mănânci măruntaiele! E oare cu putinţă ca lacrimile mele să nu te-nduioşeze, ca suspinurile mele să nu-ţi trezească mila şi ca slujirile mele să nu te mişte? Da, este cu putinţă, de vreme ce aşa vrea soarta mea bearcă şi nefericită, ba chiar e cu putinţă ca tu să nu vrei să strângi laţul pe care-l am pe grumaz, nici să înfigi cuţitul în inima asta care te-adoră. Întoarce-te, păstoriţo, întoarce-te, şi pune capăt tragediei vieţii mele netrebnice, de vreme ce atât de lesne îţi e să-mi strângi funia în jurul gâtului sau să-mi însângerezi cuţitul în piept!

Astfel de vorbe şi altele asemănătoare rostea îndureratul păstor, însoţindu-şi-le cu atâtea hohote de plâns şi lacrimi, încât le făcea milă tuturor celor ce-l ascultau. Cruda şi lipsită de iubire păstoriţă nu se oprea însă din drum din pricina asta şi nu voia nici să-şi întoarcă ochii ca să-l privească pe păstorul ajuns în asemenea stare din cauza ei, ceea ce nu puţin îi miră pe cei ce-i văzură dispreţul furios, într-atâta, încât până şi neiubitorul Lenio dezaprobă cruzimea păstoriţei. Aşa că el, împreună cu bătrânul Arsindo, o luară înainte şi o rugară să binevoiască a se întoarce şi-a asculta plângerile îndrăgostitului tânăr, chiar dacă n-avea de gând să i le vindece. Dar n-a fost cu putinţă s-o convingă a se răzgândi, ba îi şi rugă să nu o socotească necurtenitoare pentru că nu făcea ce-i cereau, pentru că intenţia ei era să fie vrăjmaşă de moarte a dragostei şi-a tuturor îndrăgostiţilor din multe pricini care-o hotărâseră să fie aşa, una din ele fiind că încă din copilărie se consacrase slujirii acestei îndeletniciri a castei Diana, adăugând atâtea alte pricini ca să nu se plece rugăminţii păstorilor[234], încât lui Arsindo i se păru nimerit

234 Gelasia e o precursoare evidentă a Marcelei din DQ I, 14.

să renunţe şi să se întoarcă, spre deosebire de neiubitorul Lenio, care, de cum văzu că păstoriţa era atât de vrăjmaşă iubirii pe cât se vedea şi că se potrivea întru totul cu propria-i fire neiubitoare, se hotărî să afle cine era şi să rămână câteva zile în tovărăşia ei, drept care îi mărturisi că şi el era cel mai mare duşman pe care-l aveau dragostea şi îndrăgostiţii, rugând-o ca, de vreme ce se potriveau atât de bine în păreri, să binevoiască a nu-i privi cu ochi răi tovărăşia, ce nu va dura mai mult decât îi va fi ei voia.

Păstoriţa fu bucuroasă cunoscând intenţia lui Lenio şi-i îngădui s-o însoţească până în satul ei, aflat la două leghe de-al lui. Lenio îşi luă atunci rămas-bun de la Arsindo, rugându-l să-l scuze faţă de toţi prietenii săi şi să le explice pricina care-l mânase să plece cu păstoriţa aceea; şi, fără a mai zăbovi, el şi Gelasia lungiră pasul şi-n scurt timp se făcură nevăzuţi. Când Arsindo se întoarse ca să le spună ce se petrecuse cu păstoriţa, văzu că toţi păstorii se strânseseră lângă păstorul cel îndrăgostit ca să-l consoleze şi că, dintre cele trei păstoriţe mascate, una leşinase în poalele frumoasei Galateea, iar cealaltă o ţinea strâns îmbrăţişată pe frumoasa Rosaura, care şi ea avea obrazul acoperit. Cea care stătea cu Galateea era Teolinda, iar cealaltă, sora ei, Leonarda, şi, de cum îl văzuseră pe disperatul păstor pe care-l găsiseră cu Gelasia, o sfârşeală geloasă şi îndrăgostită le înnegură inima, deoarece Leonarda crezu că păstorul era iubitul ei Galercio, iar Teolinda credea cu tărie că era iubitul ei Artidoro; şi cum amândouă îl văzură atât de zdrobit şi de pierdut din pricina crudei Gelasia, mâhnirea le cuprinse într-atâta sufletul, încât îşi pierdură cunoştinţa şi căzură leşinate una în poalele Galateei, cealaltă în braţele Rosaurei. În scurt timp însă Leonarda îşi veni în fire şi-i spuse Rosaurei:

— Vai, doamna mea, tare cred că toate trecătorile lecuirii mele mi-au fost închise de soartă, deoarece voinţa

lui Galercio e-atâta de străină de-a mea, după cum se poate vedea din cuvintele spuse de acel păstor neiubitoarei Gelasia! Căci vreau să ştii, doamnă, că el e cel ce mi-a răpit libertatea şi tot el are să-mi pună capăt zilelor.

Rosaura fu uluită de cele spuse de Leonarda, şi încă mai mult, după ce şi Teolinda îşi reveni în simţiri, când ea şi Galateea o întrebară, alăturându-li-se tuturor a şi Florisa, şi Leonarda, şi ea le spuse că păstorul cu pricina era însuşi doritul ei Artidoro. Dar nici nu-i rosti bine numele, că sora ei îi şi răspunse că se înşela şi că nu era decât Galercio, fratele lui.

— Vai, trădătoare Leonarda! – răspunse Teolinda Nu-ţi ajunge că m-ai îndepărtat o dată de binele meu, ci acum, când îl regăsesc, vrei să spui că e-al tău? Ei bine, dezamăgeşte-te, căci dacă-i pe-aşa, n-am de gând să-ţi fiu soră, ci duşmancă făţişă.

— Nu-ncape-ndoială că te-nşeli, surioară – răspunse Leonarda –, şi nici nu mă mir, că-n aceeaşi amăgire au căzut toţi consătenii noştri, crezând că păstorul acesta e Artidoro, până când au ajuns să-nţeleagă limpede că nu e decât fratele lui, Galercio, semănând unul cu altul la fel de mult cum semănăm noi două una cu alta, şi, dacă s-ar putea ca asemănarea să fie şi mai mare, ei şi mai mult îşi seamănă.

— Nu pot crede – răspunse Teolinda –, pentru că, deşi noi două semănăm atât de bine, minunile de felul acesta nu se-ntâlnesc atât de lesne în natură; aşa că vreau să ştii că, atâta timp cât experienţa nu-mi învederează mai mult adevărul cuvintelor tale, n-am de gând să renunţ a crede că păstorul pe care-l văd acolo e Artidoro; şi, dacă ceva m-ar putea face să am îndoieli, este să nu mă gândesc că de la caracterul şi statornicia lui Artidoro, aşa cum îmi sunt ele cunoscute, nu te poţi aştepta sau teme că s-ar fi schimbat şi m-ar fi dat uitării atât de repede.

— Liniştiţi-vă, păstoriţelor – zise atunci Rosaura vă voi scoate eu iute din îndoiala în care vă găsiţi.

Şi, părăsindu-le, se îndreptă spre locul unde păstorul le dădea seamă celorlalţi păstori despre ciudata fire a Gelasiei şi despre infinitele iraţiuni pe care i le făcea. Păstorul o avea alături de el pe frumoasa ciobăniţă care pretindea că-i este soră: Rosaura o chemă şi, trăgându-se mai la o parte cu ea, o somă şi o rugă să-i spună cum îl chema pe fratele ei şi dacă mai avea altul care să semene cu el, iar păstoriţa răspunse că îl chema Galercio şi că mai avea altul pe nume Artidoro, atât de asemănător cu el, încât nu se deosebeau altfel decât prin cine ştie ce semn de pe veşminte sau prin timbrul vocii, diferit oarecum. O întrebă şi ce se întâmplase cu Artidoro. Păstoriţa îi răspunse ea acesta umbla prin păduri ceva mai depărtate, ducând la păşunat parte din turma lui Grisaldo cu altă turmă de capre a lui şi că niciodată de când se întorsese de pe malurile Henaresului nu mai voise să intre-n sat şi să mai stea de vorbă cu cineva; şi pe lângă acestea îi mai dădu şi alte amănunte datorită cărora Rosaura fu încredinţată că păstorul acela nu era Artidoro, ci Galercio, aşa cum spusese şi Leonarda şi cum spunea păstoriţa aceea, care se numea, după cum află ea, Maurisa; şi, aducând-o cu ea în locul unde erau Galateea şi celelalte păstoriţe, ea povesti încă o dată, în prezenţa Teolindei şi-a Leonardei, tot ce ştia despre Artidoro şi Galercio, drept care Teolinda se linişti, şi Leonarda se nemulţumi, văzând cât de puţin preocupat era Galercio să se gândească la treburile ei. Se nimeri, în convorbirile dintre păstoriţe, ca Leonarda s-o dea de gol, spunându-i pe nume Rosaurei, aşa că Maurisa, auzind asta, zise:

— Dacă nu mă-nşel, doamnă, domnia ta eşti pricina atât a venirii mele aici, cât şi a fratelui meu.

— Cum asta? – zise Rosaura.

— Am să-ţi spun, dacă-mi îngăduieşti să ţi-o spun între patru ochi – răspunse păstoriţa.

— Bucuros – replică Rosaura.

Şi, îndepărtându-se cu ea, păstoriţa îi zise:

— Nu-ncape nicio îndoială, frumoasă doamnă, că fratele meu şi cu mine venim cu o veste pentru dumneata şi pentru păstoriţa Galateea din partea stăpânului nostru Grisaldo.

— Aşa o fi – răspunse Rosaura.

Şi, strigând-o pe Galateea, ascultară amândouă ce le spunea Maurisa din partea lui Grisaldo, şi anume le înştiinţa că peste două zile avea să vină cu doi prieteni de-ai să-i spre a o duce acasă la mătuşa ei, unde aveau să-şi celebreze în taină nunta, iar odată cu asta Grisaldo îi trimitea Galateei nişte bijuterii bogate de aur, ca mulţumire pentru bunăvoinţa ce-o arătase de-a o găzdui pe Rosaura. Rosaura şi Galateea îi mulţumiră Maurisei pentru vestea cea bună şi, ca răsplată, discernătoarea Galateea voi să împartă cu ea darul pe care i-l trimisese Grisaldo, dar Maurisa nu voi în ruptul capului să accepte. Atunci Galateea se interesă din nou de extraordinara asemănare dintre Galercio şi Artidoro. Tot timpul pe care Galateea şi Rosaura şi-l petrecură stând de vorbă cu Maurisa, Teolinda şi Leonarda îl folosiră ca să-l privească pe Galercio, deoarece, prinşi în nadă, ochii Teolindei nu se puteau desprinde de chipul lui Galercio, care semăna atât de mult cu cel al lui Artidoro, şi, cum cei ai îndrăgostitei Leonarda ştiau ce anume privesc, îi era şi ei cu neputinţă să şi-i întoarcă în altă parte.

Păstorii izbutiseră între timp să-l consoleze pe Galercio, deşi, la răul de care suferea, orice sfaturi şi consolări i se păreau vane şi nefolositoare, totul spre paguba Leonardei. Rosaura şi Galateea, văzând că păstorii se îndreptau spre ele, se despărţiră de Maurisa, spunându-

i să-i spună lui Grisaldo că Rosaura stătea la Galateea acasă. Maurisa îşi luă rămas-bun de la ele şi, chemându-l pe fratele ei, îi povesti în taină cum se petrecuseră lucrurile cu Rosaura şi Galateea, după care, cu multă curtenie, îşi luă rămas-bun de la ele şi de la păstori şi, împreună cu sora lui, se întoarse la ei în sat. Îndrăgostitele surori Teolinda şi Leonarda, văzând că, odată cu plecarea lui Galercio, le pleca şi lumina ochilor şi viaţa vieţii lor, se apropiară amândouă de Galateea şi de Rosaura şi le rugară să le dea voie a-l urma pe Galercio, sub pretextul că Galercio ar putea spune unde era Artidoro, iar Leonarda, că simţirea lui Galercio avea poate să se schimbe ţinând seama de datoria pe care o avea faţă de dânsa. Păstoriţele le-o dădură cu condiţia pe care i-o pusese mai înainte Galateea Teolindei, şi anume să le înştiinţeze de tot ce avea să li se întâmple, în bine sau în rău. Teolinda le-o făgădui din nou şi, după ce-şi luă din nou bun-rămas, o porni pe drumul urmat de Galercio şi Maurisa. La fel făcură apoi, deşi în alte direcţii, Timbrio, Tirsi, Damón, Orompo, Crisio, Marsilio şi Orfenio, care-o porniră spre sihăstria lui Silerio, împreună cu surorile Nísida şi Blanca, după ce mai întâi şi ei, şi ele îşi luară bun-rămas de la venerabilul Aurelio şi de la Galateea, Rosaura şi Florisa, precum şi de la Elicio şi Erastro care nu voiră a lipsi să se întoarcă cu Galateea, Aurelio făgăduind că, după ce avea să ajungă la el în sat, avea să meargă de îndată cu Elicio şi Erastro şi să-i caute la sihăstria lui Silerio, aducând şi câte ceva spre a face cu putinţă ca Silerio, în strâmtorarea lui, să poată primi cum se cuvine asemenea oaspeţi. Cu acestea în gând, plecară, unii într-o parte, alţii în alta, dar nevăzându-l, când să-şi ia rămas-bun, pe bătrânul Arsindo, îl căutară şi văzură că, fără a-şi fi luat rămas-bun de la cineva, o pornise pe drumul urmat de Galercio şi Maurisa şi de păstoriţele mascate, fapt de care se mirară. Şi văzând

că soarele îşi precipita cursa pentru a intra pe poarta occidentului, nu voiră să mai întârzie acolo, ci să ajungă în sat înaintea umbrelor nopţii. Elicio şi Erastro, aşadar, aflându-se în faţa doamnei gândurilor lor, ca să aducă la lumină cumva ceea ce nu puteau ţine sub obroc şi să uşureze osteneala drumului, dar şi spre a îndeplini porunca Florisei, care le porunci ca în timp ce se apropiau de sat, să cânte ceva în sunetul naiului Florisei, Elicio începu să cânte şi Erastro să-i răspundă în felul următor:

ELICIO

Acel ce frumuseţe-ar vrea să vadă[235]

cum n-a mai fost, nu e şi n-o să fie, şi focul, vasu-n care pura mladă a castităţii cu avânt se-mbie;

tot ce-i curaj şi-n cuminţenii roadă şi proaspăt cer azi încifrat în glie ce curtenia cu mândria-mbină, *pe păstoriţa-mi să o vadă vină*.

ERASTRO

Pe păstoriţa-mi să o vadă vină acel ce-a spune vrea din gură-n gură că ziua din alt soare-şi ia lumină, mai clar cum cel ce dă din est căldură.

Putea-va zice focul său că-mbină văpăi şi ger în sufletul ce-ndură a ochilor ei căşti prea vie rază, *şi, dacă-i vede, nu-i ce să mai vază*.

ELICIO

Şi, dacă-i vede, nu-i ce să mai vază, o ştiu prea bine ochii mei, sărmanii, ochi ce, spre rău-mi, au atâta vază, că pricini prime-mi sunt şi de jelanii.

Văzându-i, am văzut că-mi arde trează suflarea-n ei şi-n triste pogrebanii puterile-mi privirea-i le cuprinde, *m-*

235 Urmează o piesă poetică în octave octavas reales), încheiată cu un catren scris tot în endecasilabi iambici. Caracteristică e folosirea artificiului cunoscut sub denumirea occitană de leixa-pren („lasă-ia”), care constă în reluarea ultimului vers al unei strofe sub aceeaşi formă ca prim vers al strofei următoare; în versurile finale se recurge la o cascadă de rime interioare.

alungă, – ngheaţă, cheamă şi aprinde.

ERASTRO

M-alungă, – ngheaţă, cheamă şi aprinde vrăjmaşa aceasta dulce-a slavei mele, iluştrii-i nuri de care faimantinde istorii şi poveşti oricând sub stele.

Ci ochii ei, de unde-Amor descinde ca har şi vlagă să reverse grele, prilej vor fi spre cer să salte-avană *cea mai umilă şi căzută pană*.

ELICIO

Cea mai umilă şi căzută pană, de-o vrea să-şi ia spre nalte ceruri zborul, să cânte curtenia ce-o emană unicul fenix, singur, cum imploru-l a noastră eră, cinstea-ne umană şi-al limpedelui Tag vestit ponorul, frumseţea şi neegalata-i minte, *prin ea Natura sieşi ia-nainte*.

ERASTRO

Prin ea Natura sieşi ia-nainte, prin ea gândirea s-anălţat la artă, prin ea – s un tot şi graţii, şi cuvinte, cum altora pot doar să li se-mpartă;

prin ea nobleţea şi-umilinţa-aminte iau ca-n iatac să nu se mai despartă, şi-unde-adăpost şi cuib iubirea-şi are, *ingrat-frumoasa mea vrăjmaşă-apare*.

ELICIO

Ingrat-frumoasa mea vrăjmaşă-apare, ea care vru, putu, ştiu-ntr-o clipă c-un fir firav de păr să-mi înfăşoare liberu-mi gând vagant pus pe risipă.

Şi chiar în lat robit de-s la strâmtoare, atâta bine-n carceri se-nfiripă, că-n lanţ tind şi picior, şi gât a-mi pune, *dulci vrând amarelor dureri a-mi spune*.

ERASTRO

Dulci vrând amarelor dureri a-mi spune, îmi trec preascurta viaţă chinuită, fără ca-n tristu-mi suflet s-o adune, abia-abia de trupul meu proptită.

Fortuna-mi dărui ca prin minune scurtei nădejdi credinţă împlinită.

Ce plac atunci, ce slăvi sau bun primeşte *cel ce-n nădejdi sărac*, *credinţa-şi creşte*?

ELICIO

Cel ce-n nădejdi sărac credinţa-şi creşte,[236]

Înalt i se *iveşte*-n toate-*avântul* şi-n dragoste *cuvântul* ferm şi *tare*

Încredere-*are* în iubirea *pură* şi viaţa-*ndură* sigur de-o *răsplata* care, *curată*, sufletu-i *să-mpace*.

ERASTRO

Nefericitul *zace* şi *supus e* şi bolii *dus e*, însă *încântat e* când rău-l *bate* crâncen *chinuindu-l*, dregându-şi *jindul* cu-orice *consolare*;

dar când îl *doare* mai puţin *năpasta*, el vede-n *asta* sănătate-*ntreagă*.

Aşa e *să-nţeleagă* gingaş *pieptul* îndrăgostitului *de-a dreptul*, prin *suspine*, că-şi află *bine* doar prin jale *lină* când raza cea *senină* din *privire*, căreia în *neştire* viaţa-şi *dete*, calp să-l *săgete* poate-ori să-l *aline*;

ci iute-Amor îl *ţine* şi-l *distruge* ca să-l *înjuge* mai cantâia *oară*.

ELICIO

Iată, *coboară* dealul mândrul *soare*.

Erastro, *pare* că acum *invită* noaptea *ivită* la odihnă*natul*.

ERASTRO

E-aproape *satul* şi eu ostenit.

ELICIO

Să ne curmăm, dar, cântu-obişnuit.

Toţi cei care-i ascultau pe Elicio şi pe Erastro ar fi preferat ca drumul să se mai lungească, pentru a savura mai pe-ndelete plăcuta cântare a păstorilor îndrăgostiţi.

---

236 începând de aici locul octavelor construite în leixa-pren e luat de o succesiune de versuri legate prin rime interioare succesive şi complicate.

Dar lăsarea nopţii şi sosirea în sat îi puseră capăt, şi Aurelio, Galateea, Rosaura şi Florisa trebuiră să se retragă la casele lor. La fel făcură şi Elicio şi Erastro la ale lor, cu gândul de a pleca de îndată unde se găseau Tirsi şi Damón şi ceilalţi păstori, cum fusese înţelegerea dintre ei şi tata! Galateei. Aşteptai doar ca luna argintie să alunge întunecimea nopţii şi, după ce ea îşi arătă chipul frumos, plecară în căutarea lui Aurelio şi se îndrumară cu toţii spre sihăstrie, unde li se întâmplă ceea ce se va vedea în următoarea carte.

SFÂRŞITUL CĂRŢII A PATRA

Articol XIV.

A CINCEA CARTE A GALATEEI

Atât de puternică era dorinţa îndrăgostitului Timbrio şi-a celor două frumoase surori, Nísida şi Blanca, de-a ajunge la sihăstria lui Silerio, încât iuţeala paşilor, deşi mare, nu era cu putinţă să o ajungă pe cea a simţirii; şi, văzând asta, Tirsi şi Damón nu vrură a-l sâcâi pe Timbrio ca să-şi ţină cuvântul dat şi să le povestească pe drum tot ce i se întâmplase de când se despărţise de Silerio. Şi totuşi, mânaţi de dorinţa de-a o afla, erau gata să-l întrebe, dacă în clipa aceea nu le-ar fi izbit tuturor a auzul un glas de păstor care cânta, ceva mai departe de drum, dintr-un pâlc de arbori înverziţi, şi care, după sunetul nu prea armonios al vocii şi după ceea ce cânta, fu recunoscut de mai toţi cei ce veneau, îndeosebi de prietenul său Damón, ca fiind păstorul Lauso; şi cum păstorul acesta era atât de cunoscut şi toţi îi ştiau schimbarea suferită de libera lui voinţă, de comun acord îşi încetiniră pasul şi se opriră să asculte ce cânta Lauso, şi anume:

LAUSO

Cine gândul liber oare[237]

237 Poem scris în coplas reales (decastihuri în hepta- şi octosilabi trohaici, rimaţi:ababaccddc).

astfel mi l-a înrobit?

Pe temeiuri curgătoare cine oare a zidit vane, – nalte foişoare?

Cine oare m-a supus când, cu niciun chip sedus, vieţuiam netulburat?

Cine vrerea mi-a furat pieptul dacă mi-a răpus?

Au din ce închipuire firea mi-e ursuză-acum?

Sufletu-mi în ce neştire, inima pe unde-n fum mi-s, în loc să-şi vie-n fire?

Sunt întreg acum, sunt ciunt?

De-unde vin, ce drum înfrunt?

Ce-i cu mine oare ştiu?

Sunt cel ce eram ieri viu sau ce-am fost nici nu mai sunt?

Îmi cer strânsă socoteală şi de capăt nu-mi mai dau, sufăr parcă de o boală, cel ce eu drept eu mă iau umbră a tot ce-am fost e, goală.

Nu pricep ce pot pricepe, ce încep nu pot începe şi în oarba ceată deasă sunt pierdut şi nu-mi mai pasă, dar nici nu mă pot concepe.

Apăsarea grijii mele şi iubirea ce-o primeşte starea mi-au schimbat şi-astfel e că-mi vreau clipe nebuneşte şi când trec, plâng după ele.

În prezent mă văd murind şi după trecut m-aprind;

astăzi moartea mi-o ador, ieri, norocu-mi vreau cu spor, ci-a trecut şi nu-l mai prind.

În ciudata-mi agonie mi-e simţirea oarbă toată, căci, văzând iubirea-mi vie şi în foc făptura-mi dată, apa rece mă mânie, vreau doar cea din ochii-mi, câtă foc şi chin îmi întărâtă;

pe-al iubirii jar să n-aud de-altă apă, nici nu-mi caut cazna în alin târâtă.

Binele mi-ar curge-ndată, chinul tot mi-ar răposa, dac-ar porunci odată soarta-mi ca Silena mea să se-

ncreadă-n mine toată.

O, oftări, încredinţaţi-o, ochilor, asiguraţi-o, adevărumi iar plângându-l;

pană, gură, voi, de-a rândul, ei dreptatea-mi confirmaţi-o.

Zoritul Timbrio nu putu şi nici nu vru să mai aştepte ca păstorul Lauso să-şi continue cântecul, ci, rugându-i pe păstori, dacă ei aveau cumva de gând să mai stea, să-i arate drumul către sihăstrie, dădu să o ia înainte, dar toţi îl urmară şi trecură atât de aproape de locul unde se afla îndrăgostitul Lauso, încât nu fu cu putinţă ca acesta să nu-i audă şi să nu le iasă în întâmpinare, după cum şi făcu, şi toţi se bucurară de tovărăşia lui, îndeosebi Damón, prietenul lui adevărat, care-l însoţi tot restul drumului cât mai era de-acolo până la sihăstrie, întreţinându-se despre diverse şi felurite evenimente prin care trecuseră amândoi de când nu se mai văzuseră, şi anume de pe vremea când viteazul şi renumitul păstor Astraliano[238] părăsise păşunile cisalpine spre a se duce să-i îngenuncheze pe cei ce se răzvrăţiseră împotriva faimosului său frate şi adevăratei lor religii, iar în cele din urmă aduseră vorba despre iubirile lui Lauso, Damón întrebându-l stăruitor cine era păstoriţa care atât de lesne îi supusese libera voinţă. Şi neputând afla nimica de la Lauso, îl rugă să-i spună măcar în ce stare se afla, dacă trăia în teamă sau speranţă, dacă era pradă nerecunoştinţei sau îl chinuia gelozia. Şi Lauso îi satisfăcu întru totul curiozitatea, povestindu-i câte ceva din cele întâmplate cu păstoriţa sa; şi, printre altele, îi spuse că într-o zi, când se simţise gelos şi oropsit, ajunsese

238 păstor Astraliano: Sub acest nume pastoral se ascunde don Juan de Austria; în 1576 a fost chemat din vechiul Milanesato („păşunile cisalpine”) de către fratele său vitreg, regele Filip al II-lea, şi trimis să potolească răscoalele din Flandra, unde a şi murit, lângă Namur, în 1578.

pe punctul de a-şi pierde nădejdea[239] sau de a săvârşi ceva care să se-ntoarcă împotriva lui însuşi ca şi împotriva reputaţiei şi onoarei păstoriţei sale, dar că totul se îndreptase după ce vorbise cu ea şi primise asigurări din partea-i că bănuiala îi era neîntemeiată, şi ea îşi întărise spusele dăruindu-i cu mâna ei un inel, şi adusese astfel pe un drum mai bun înţelegerea lor, el celebrând acea favoare printr-un sonet care fusese preţuit drept bun de cei ce-l văzuseră. Damón îl rugă atunci pe Lauso să i-l spună şi lui, şi acesta, neputând să-l mai refuze, fu silit *îl* i-l spună, şi suna astfel:

LAUSO

Zălog bogat şi vesel ce-ai ornat fildeşu-atât de scump, zăpada pură!

Zălog ce dintre morţi şi umbră-obscură luminii noi şi vieţii m-ai redat!

Seninul cer al binelui ţi-ai dat pe iadu-n care-urgiile-mi stătură ca să-mi trăiesc în pace şi măsură speranţa ce mi-o ai reînviat.

Ştii cât mă coşti, zălogule drag mie:

chiar sufletul; ci tot mâncearcă-obide că dau mai mult în schimbu-a ce primesc.

Ci pentru ca valoarea-ţi să se ştie, fii-mi suflet şi în pieptul meu te-nchide:

altfel, lipsit de suflet eu trăiesc.

Lauso îşi spuse sonetul, iar Damón îl rugă încă o dată ca, dacă mai scrisese ceva pentru păstoriţa sa, să-i spună şi lui, ştiind câtă plăcere îi făcea să-i asculte versurile. La care Lauso răspunse:

— Pesemne spui asta, Damón, pentru că tu mi-ai fost maestru în privinţa lor, şi dorinţa de a vedea cât mi-ai fost de folos te face să doreşti a le auzi; dar, oricum ar fi, nu ţi-aş refuza nimic din ce ţi-aş putea da. Află, aşadar, că tot pe

239 a-şi pierde nădejdea: „a se sinucide”, după cum s-a mai precizat.

când eram gelos şi măcinat de îndoieli, i-am trimis păstoriţei mele următoarele versuri:

LAUSO CĂTRE SILENA

În naivitatea-mi mare,[240]

dintr-un nobil gând născută, trupul dragostea mi-l mută, şi-s ţel nurii tăi, se pare.

Frumuseţea şi iubirea judeca-vor, o, Silena, drept discernământ gheena nebuniei ce-mi e firea.

Mă împing şi mă forţează să te-ador şi să-ţi şi scriu, şi cum crezului meu, ştiu, sprijin i-a mâna cutează.

Şi chiar dacă-n culpa-mi gravă mi-eşti sever judecător, crezu-mi, nurii tăi şi Amor vinei mele-i sunt izbăvă.

Căci cu sprijinul ce-l am, chiar de vinovat mă scot, fără teamă a spune pot că-n rău binele-mi aclam.

Şi-acest bine, cum gândesc, nu-i, Silena, altceva decât că-n durerea mea boală stranie-mi găsesc.

Şi nu vorbe goale spun că e bine-a suferi, căci de n-ar fi-aşa, să ştii, răul m-ar găsi nebun.

Dar simţirile mă leagă toate-acum şi spun curat că, dacă tot mor, s-o pat răbdător, cu mintea-ntreagă.

Însă, bine socotit, greu va fi să am răbdare cu-amoroasa mea lingoare, şi gelos, şi neiubit.

Căci, în suferinţa-mi cruntă, binele-mi se tot întartă că nădejdea-mi este moartă şi vrăjmaşa-n ochi mănfruntă.

Bucură-te, păstoriţă, de ce crezi că bun ţi-e-n gând, căci eu nu-mi doresc comând din necazu-ţi, nici şuviţă.

Vezi-ţi, doamnă, tu, de plac, dacă-atât de bun ţi-l crezi, că plângând n-ai să mă vezi şi de-al altui bine tac.

Căci ar fi uşurătate sufletu-altuia să-mi dau ce triumf, cum eu nu vreau, lipsa-şi ia de libertate.

Ci-a Fortunei, vai, e vrere, şi-a iubirii, să nu pot a-mi

---

240 Poem în coplas castellanas, aici de opt hepta- şi octosilabi trohaici, rimaţi: abbacddc.

feri grumazul tot de cuţit şi de tăiere.

Limpede văd că mă duc după cine mă condamnă, dar când fuga mi se-ndeamnă, ţeapăn stau şi nu-s năuc.

Au ce laţuri, ce năvoade ai, Silena, – n ochi, belciuge, că biet sufletu-mi, când fuge, mai dihai în ele cade?

Vai, ochi dragi, mi-e tare teamă că, de sunt privit de voi, parte-am doar de chinuri noi, şi-alinarea nu mai vrea-mă.

E-adevăru-adevărat că, privindu-mă, minţiţi, căci simţirea mi-o plătiţi cu zălogul detestat.

Ce de frici şi năzăriri gându-mi prigonesc şi câţi adversari mai am, urâţi, în secretele-mi iubiri!

Lasă-mă, vie memorie, uită, minte nu mai ţine ce-i bun altuia în tine:

credit rişti să-ţi pierzi şi glorie.

Tot clamând atât, proclami dragostea ce-ţi zace-n piept şi, Silena, tu, nedrept la alt chin şi-alt chin mănhami.

O, vicleană, rea iubire, în virtutea cărei legi de Silena-aşa mă legi, fără-a-mi da măcar de ştire?

E de-ajuns, Silena, – ţi spun, îndârjirea-ţi este-atâta, că şi-un dram de-ar fi, urâta, mort mă lasă ori nebun.

Pana-acum să-mi stea, umilă, căci o faci să înţeleagă cum nu poate-a scrie-o-ntreagă suferinţă-n doar o filă.

Cât timp Lauso îşi spuse versurile şi lăudă în ele neobişnuita frumuseţe, discernământul, duhul, cinstea şi virtutea păstoriţei sale, lui şi lui Damón li se păru mai uşoară povara drumului şi vremea le trecu fără s-o simtă până când ajunseră lângă sihăstria lui Silerio, unde Timbrio, Nísida şi Blanca nu voiră să intre, pentru a nu-l speria cu sosirea lor negândită. Dar soarta rândui lucrurile altfel, deoarece, când Tirsi şi Damón o luară înainte ca să vadă ce făcea Silerio, găsiră sihăstria deschisă şi fără nimeni înăuntru şi, derutaţi fiind, neştiind unde putea fi Silerio la ceasul acela, le ajunse la urechi sunetul harpei

lui, de unde înţeleseră că nu putea fi departe; şi, plecând în căutarea lui, călăuziţi de sunetul harpei, văzură în strălucirea clarului de lună că şedea pe un trunchi de măslin, singur şi fără altă tovărăşie decât a harpei sale, pe care-o mângâia atât de blând, încât, ca să se bucure de o armonie atât de suavă, păstorii nu voiră să se apropie şi să-i vorbească, mai ales când auziră că începu să cânte cu glas neîntrecut aceste versuri:

SILERIO

Uşoare ceasuri din uşoara vreme, mie neharnice şi ostenite, de nu sunteţi spre paguba-mi vorbite, ştiţi că-i sorocul moartea să mă cheme.

De mă sfârşiţi, o faceţi chiar la vreme, când nenorocu-ntregu-mi vârfuit e;

dar va scădea de greu de voi lovit e, căci chinul trece vremea de-are vreme.

Nu să veniţi, vă rog, dulci, savuroase, căci nu găsiveţi drum, pas ori cărare ca să-mi redaţi pierduta mea fiinţă.

Ceasuri oricărui altui norocoase!

Pe-acela ultim doar, de dezlegare, pe-al morţii-mi doar vi-l cer cu-ngăduinţă!

După ce ascultară, fără ca el să-i vadă, ce cântase Silerio, păstorii se întoarseră şi-i găsiră pe ceilalţi sosiţi, cu gândul ca Timbrio să facă ceea ce veţi auzi acum,[241] şi anume ca, după ce-i spuse cum îl găsiseră pe Silerio şi unde se afla, Tirsi îl rugă să se apropie cu toţii de el tiptil,

241 ceea ce veţi auzi acum: Autorul se adresează aici direct cititorului. Avalle-Arce precizează că lumea romanului pastoral, ermetic închisă şi imanentă, nu permite asemenea amestecuri de voci ale autorului şi cititorului decât în cazuri când materia se „demitizează” oarecum; vezi de acelaşi autor, La novela pastoril española, cap. I. F. López Estrada insistă asupra caracterului oral al relatării, cu alte cuvinte Galateea ar putea fi o operă de citit cu glas tare pentru a percepe astfel deopotrivă ritmul versurilor şi pe cel al prozei (ed. cit., p. 477, n. 13).

fără a se da niciunul de gol, fără grija de a fi văzuţi sau nu, căci, deşi noaptea era luminoasă, n-aveau cum să fie recunoscuţi, şi atât Nísida cât şi el să cânte ceva, toate acestea pentru a întări plăcerea pe care avea să i-o facă lui Silerio venirea lor. Timbrio fu mulţumit de idee şi, când îi spuse, Nísida fu şi ea de aceeaşi părere. Prin urmare, când lui Tirsi i se păru că erau destul de aproape ca să fie auziţi de Silerio, îi ceru frumoasei Nísida să înceapă, şi ea, acompaniată de rebecul gelosului Orfenio, începu a cânta precum urmează:

NÍSIDA

Chiar de binele ce-l am[242]

sufletul mi-l satisface, tot mi-l scurmă, nu-i dă pace altul dus, cum nu-l vedeam.

Căci Amor şi soarta-avară, ei, duşmanii-mi plini de ură, binele-mi dau cu măsură, răul însă mi-l tot ară.

Ştiu că-n starea amoroasă, merite chiar dacă n-ai, singură-i plăcerea, vai, pe când răul rele-ndeasă.

Umblă relele unite, şi nicicând nu se separă, bunurile trag să moară şi mereu sunt răzleţite.

Costă mult să dobândeşti în iubire mulţumire, chinuri ne consumă, – oştire, şi iubire, şi nădejdi.

Mii de cazne costă o slavă, bucuria, chinuri multe;

ochii-mi ştiu şi un tumult e şi-n memoria mea bolnavă.

Ea şi-aduce-oricând aminte ce i-ar fi putut fi bine, dar deloc nu ştie ţine nici cărări, nici drum ’nainte.

Ah, prieten bun acelui care-a lui că eşti crezut-a, cât al tău să-ţi fie vrut-a, ca şi mine întru ţelu-i!

Îndulceşte prin prezenţă negândindu-ne noroc, nu-l prefacă-n nenoroc lunga, neagra ta absenţă.

Rău memoria îmi căşună, cum eram mi-aduce-aminte,

---

242 Strofe castiliene de opt versuri trohaice, hepta- şi octosilabice, ca mai sus.

ieri nebun tu, eu cuminte, azi tu-ntreg şi eu nebună.

Tot ce-ai vrut să-mi dai atunci ca noroc mereu să-mi poarte nu mi-a dat câştig în parte, ci, pierzându-te, doar munci.

Suflet tu i-ai fost jumate şi mijloc prin care-al meu bucuros scăpă de greu şi de-absenţa ce-l abate.

Dacă neîntrecută graţie cu care cânta Nísida stârni admiraţia tuturor însoţitorilor săi, ce va fi pricinuit oare în pieptul lui Silerio, care, fără a pierde niciun cuvânt, îi ascultă şi reţinu toate amănuntele cântării? Şi cum vocea Nísidei îi era atât de adânc întipărită în suflet, nici nu-i ajunse bine la urechi accentul ei, că se şi tulbură, uluit şi extaziat de cele auzite; şi cu toate că i se păru într-adevăr vocea Nísidei, îşi pierduse într-atâta nădejdea de-a o revedea – cu atât mai mult în locul acela –, încât cu niciun chip nu-şi putu înlătura neîncrederea. Astfel încât se apropiară cu toţii de locul unde era el şi, salutându-l, Tirsi îi zise:

— Atâta afecţiune ne-au trezit, prietene Silerio, starea ta şi conversaţia cu tine, încât Damón şi cu mine, atraşi de cele trăite, iar cei ce ne însoţesc de faima lor, părăsind drumul pe care treceam, am venit să te căutăm la sihăstrie, unde, negăsindu-te, aşa cum nu te-am găsit, dorinţa noastră ar fi rămas neîmplinită dacă sunetul harpei tale şi-al preţuitei tale cântări nu ne-ar fi îndrumat încoace.

— Mult mai bine-ar fi fost, domnilor – răspunse Silerio să nu mă fi găsit, deoarece la mine nu veţi găsi decât prilejuri de întristare, căci pe cea îndurată de mine-n suflet are timpul grijă s-o împrospăteze zi de zi, nu doar cu amintirea binelui trecut, ci şi cu umbrele prezentului, cum şi sunt până la urmă, de vreme ce de la ursita mea nu-s de aşteptat decât bunuri închipuite şi temeri neîndoioase.

Vorbele lui Silerio îi îndurerară pe toţi cei ce-l cunoşteau, mai cu seamă pe Timbrio, Nísida şi Blanca,

aceia ce-l iubeau atât de mult şi-ar fi vrut să i se facă numaidecât cunoscuţi, dacă n-ar fi însemnat să treacă peste rugămintea pe care le-o făcuse Tirsi; acesta îi pofti pe toţi să şadă pe iarba cea verde în aşa fel, încât razele lunii să lumineze din spate chipurile Nísidei şi Blancăi, pentru ca Silerio să nu le recunoască Aşezaţi, aşadar, în felul acesta şi după ce Damón îi spuse lui Silerio câteva cuvinte consolatoare, pentru ca timpul să nu treacă doar în ale tristeţii şi pentru a face cu putinţă ca aceea a lui Silerio să dispară, îl rugă să-şi instrune harpa, în sunetul căreia Damón însuşi cântă acest sonet:

DAMÓN

De crunt răscolul mării-nfuriate în tragica-i turbare mult ar ţine, greu s-ar găsi să-ncredinţeze cine şubredu-i vas vâltorii tulburate.

Nu dăinuie de-a pururi neschimbate nici rău, nici bine, unu-n altul vine, căci de-ar rămâne răul fără bine, s-ar fi surpat pe lume-n haos toate.

Zi după noapte, frig după căldură, floare şi fruct vin una după alta, din stări contrarii înjghebându-şi schela.

Robia trece-n stăpânire pură, plăcerea-n chin, gloria-n fum, înalta, *che per tal variar natura e bella*[243].

Damón isprăvi de cântat şi-i făcu semn lui Timbrio să-i urmeze, iar acesta, tot în sunetul harpei lui Silerio, începu un sonet pe care-l compusese la vremea de înfocare a iubirilor sale, cunoscută deopotrivă lui Silerio ca şi lui Timbrio însuşi:

TIMBRIO

---

243 Che per tal variar natura é bella: „încât prin atare varietate e frumoasă natura", vers al poetului italian Serafino dell'Aquila (1466–1500), care, cu mici variaţiuni, se bucură de o extraordinară popularitate în Spania secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea. Ideea de varietate ca izvor al frumuseţii e însă pe deplin medievală, după cum se poate vedea la Sfântul Toma d'Acquino, Summa contra gentiles, III, 71. Bibliografie suplimentară oferă Avalle-Arce, ed. cit., p. 348, n. 2.

Speranţa-mi temelie-atât de-adâncă îşi are, că şi crunt de-a bate vântul, nu-i va putea clinti aşezământul:

atât i-a crez, valoare, forţă încă…[244]

Timbrio nu-şi putu încheia sonetul început fiindcă pentru Silerio a-i auzi glasul şi a i-l recunoaşte au fost totuna şi, fără a mai ţine seama de nimic, acesta se ridică de unde se aşezase şi se repezi să-şi arunce braţele pe după grumazul lui Timbrio, cu vădiri de-o asemenea mulţumire şi emoţie neobişnuite, încât, fără a scoate o vorbă, îşi pierdu cunoştinţa şi rămase aşa o bucată de vreme, spre marea durere a celor prezenţi, care se temeau să nu se fi întâmplat ceva rău şi îi şi condamnau ca rău inspirată viclenia lui Tirsi, dar cine trecea prin cele mai mari culmi de durere era frumoasa Blanca, semn al iubirii duioase ce-i purta. Nísida şi sora ei dădură fuga să-l scoată din leşin pe Silerio, care, după un timp, îşi veni în fire zicând:

— Oh, Cer atotputernic! E oare cu putinţă să-l am în faţa ochilor pe adevăratul meu prieten Timbrio? E chiar Timbrio cel pe care-l aud? Da, el este, dacă nu cumva mă-nşeală soarta şi ochii nu mă amăgesc.

— Nici soarta nu te-nşală, nici ochii nu te amăgesc, drag şi dulce prieten al meu – răspunse Timbrio –, eu sunt cel ce nu existam fără tine şi cel ce n-aş mai fi existat niciodată dacă Cerul nu mi-ar fi îngăduit să te regăsesc. Înceteze-ţi lacrimile, Silerio prietene, dacă pentru mine le-ai vărsat, căci iată-mă în faţa ta, şi mi le voi curma şi eu pe-ale mele, de vreme ce tu îmi stai în faţa ochilor, aşa că

---

244 Sonetul lui Timbrio va fi reluat şi terminat mai jos, la pp. 320–321. Întreruperea sonetului ţine de o tehnică folosită în naraţiile lui Cervantes (şi nu numai), inclusiv în DQ (de exemplu, DQ I, 8, p. 88, întreruperea bruscă a luptei dintre don Quijote şi vizcain, reluată abia în DQ I, 10), care cultivă acest gen de suspans pentru a stârni curiozitatea cititorului şi a-i menţine trează atenţia. Vezi un caz mult mai complicat, infra, p. 423, n. 443.

mă pot numi cel mai fericit din câţi trăiesc pe lume de vreme ce nenorocirile şi vitregiile mele mi-au făcut un asemenea rabat, încât sufletul mi se bucură de stăpânirea Nísidei mele, şi ochii de prezenţa ta.

După vorbele acestea ale lui Timbrio, Silerio înţelese că cea care cântase şi se afla acolo era Nísida, şi se încredinţă şi mai mult că aşa e când ea însăşi îi spuse:

— Ce-i asta, Silerio drag? Ce-i cu singurătatea şi straiele acestea, toate mărturii atât de puternice ale nemulţumirii tale? Ce bănuieli înşelătoare sau ce amăgiri te-au adus într-o asemenea deznădejde, încât ne-a pătruns, pe Timbrio şi pe mine, de durere cât pentru toată viaţa, despărţiţi fiind de tine, tu, care ne-ai pricinuit-o?

— Amăgiri au fost, frumoasă Nísida – răspunse Silerio –, dar pentru că au adus asemenea dezamăgiri, memoria mi le va celebra cât timp îmi va dăinui.

Mai tot timpul acesta, Blanca îl ţinea strâns de-o mână pe Silerio, privindu-i cu luare-aminte chipul şi vărsând lacrimi ce-i învederau bucuria şi jalea din inimă. Mult ar fi de povestit despre vorbele de iubire şi mulţumire schimbate între Silerio, Timbrio, Nísida şi Blanca, atât de duioase şi atât de mişcătoare, încât toţi păstorii care le ascultau aveau ochii scăldaţi în lacrimi de bucurie. Silerio povesti apoi pe scurtăm prejurarea care-l împinsese să se retragă în sihăstria aceea, cu gândul de a-şi sfârşi acolo viaţa, deoarece de-a lor nu putuse afla nicio veste, şi tot ce spuse nu fu pentru Timbrio decât un prilej de-a-i face şi mai vii în piept dragostea şi prietenia ce i le nutrea lui Silerio, iar în cel al Blancăi, mila pentru starea lui jalnică. Şi de îndată ce Silerio isprăvi de povestit ce i se întâmplase după plecarea sa din Neapole, îl rugă pe Timbrio să facă la fel, fiindcă şi-o dorea nespus de mult, şi să nu se sfiască de păstorii acolo de faţă, căci toţi, sau cei mai mulţi, le şi cunoşteau marea prietenie şi parte din

păţaniile lor. Timbrio fu bucuros să facă ce-i cerea Silerio, iar păstorii şi mai tare se bucurară, întrucât şi ei şi-o doreau, dat fiind că tuturor a le era ştiută dragostea dintre Timbrio şi Nísida pentru că le fusese povestită de Tirsi, precum şi tot ce auzise el însuşi din gura lui Silerio. Aşezându-se, dar, cu toţii, după cum am mai spus[245], pe iarba cea verde, cu miraculoasă atenţie aşteptau ce avea să le spună Timbrio, care zise[246]:

— După ce soarta mi-a fost atât de prielnică şi atât de vrăjmaşă, încât mi-a îngăduit să-l învinge pe duşmanul meu şi m-a învins cu spaima veştii false despre moartea Nísidei, cu durerea pe care v-o puteţi închipui, în aceeaşi clipă am plecat la Neapole şi, confirmându-mi-se acolo nefericita întâmplare a Nísidei, nemaivrând să văd casa tatălui ei, unde o văzusem şi pe ea, şi pentru ca străzile, ferestrele şi alte locuri unde o vedeam de obicei să nu-mi răscolească necontenit amintirea binelui meu dispărut, fără a şti pe ce drum s-o apuc şi fără a fi în stare să vreau ceva anume, am ieşit din oraş şi după două zile am ajuns la fortul din Gaeta, unde am găsit o navă gata să înalţe pânzele în vânt spre a pleca în Spania. M-am îmbarcat pe ea doar ca să fug de pământul odios unde-mi lăsam cerul; dar de îndată ce marinarii harnici au ridicat ancorele, au întins velele şi au ieşit niţel în larg, s-a stârnit o vijelie neaşteptată şi bruscă, iar o rafală de vânt a izbit cu atâta furie velatura navei, încât a rupt trinchetul şi vela foc s-a sfâşiat de sus până

---

245 Nouă intervenţie la persoana întâi a autorului într-o lume pastorală generic închisă şi suficientă sieşi.

246 Toate amănuntele geografice sau de artă marinărească menţionate mai jos de Cervantes provin din experienţa sa directă, ca soldat, mai ales în bătălia de la Lepanto, iar apoi după capturarea galerei Sol, pe care se afla împreună cu fratele său, Rodrigo, episod ce a culminat cu anii de robie din Alger. Vezi J. B. Avalle-Arce, „La captura (Cervantes y la autobiografia)”, în cartea sa Nuevos deslindes cervantinos, Ariel, Barcelona, 1975.

jos. Marinarii au sărit să repare ce se putea şi, cu foarte mare greutate, au coborât toate velele, deoarece furtuna se înteţea şi marea începea să se umfle, iar cerul dădea semne de furtună de lungă durată şi înspăimântătoare. N-a fost chip să ne întoarcem în port, deoarece bătea mistralul, şi cu asemenea violenţă, încât au fost nevoiţi să întindă trinca de pe arborele mare şi să o fileze, cum se zice, la pupa, lăsând să fim duşi după voia vântului. Şi aşa a început nava, dusă de furtună, să alerge pe marea agitată cu asemenea iuţeală, încât, în două zile cât a ţinut mistralul, am trecut pe lângă toate insulele din părţile acelea, plutind mereu în largul lor, fără ca Stromboli să ne adăpostească, Lipari să ne primească sau să ne ajute cumva la ananghie Zimbrano, Lampedusa ori Pantelleria; şi-am trecut atât de aproape de coastele Berberiei, încât se zăreau zidurile de curând dărâmate ale Goletei[247] şi se întrezăreau ruinele antice ale Cartaginei. Nu mică a fost spaima celor ce se aflau pe navă, deoarece se temeau să nu fie azvârliţi pe pământ inamic dacă se mai înteţea vântul, dar când erau mai înfricoşaţi la gândul acesta, soarta, care ne pregătea una mai bună, sau Cerul, care ascultase rugăciunile şi legămintele ce i s-au înălţat acolo, a poruncit ca mistralul să se întoarcă şi să se schimbe într-un vânt de miazăzi atât de puternic, încât atingea cam un cuart dintr-un siroco şi care, după alte două zile, ne-a readus în acelaşi port al Gaetei de unde plecasem, spre atât de marea mângâiere a tuturor a, încât unii sau şi hotărât să-şi pună numaidecât în faptă hagealâcurile şi legămintele pe care le făgăduiseră în toiul primejdiei trecute.

Nava a rămas acolo încă patru zile, aprovizionându-

247 zidurile... Goletei: Goleta a fost cucerită de turci la 23 august 1574. Asediul şi căderea ei sunt relatate în istoria căpitanului rob din DQ, I, 39.

se cu o seamă de lucruri ce-i lipseau, după care şi-a reluat călătoria pe o mare mai potolită şi cu vânt prielnic, trecând în largul frumoaselor ţărmuri ale Genovei, împodobite cu grădini minunate, case albe şi capiteluri strălucitoare, care, lovite de razele soarelui, reverberează cu asemenea străluminare, încât abia te poţi uita la ele. Toate acele lucruri admirate de pe navă erau pricini de mulţumire pentru toţi cei de pe ea, în afară de mine, căci îmi erau prilej deşi mai mare amărăciune. Singura mea odihnă era să-mi omor timpul plângându-mi suferinţele, cântându-mi-le sau, mai bine zis, jeluindu-mi-le în sunetul unei lăute pe care o avea unul dintre marinari. Şi-mi amintesc că într-o noapte – şi bine e să-mi amintesc, deoarece atunci a început să-mi mijească şi mie ziua –, marea fiind liniştită, vânturile domolite, marinarii, fără nicio grijă, întinşi ici şi colo pe punte, iar timonierul pe jumătate adormit datorită calmului de pe ape şi-al celui făgăduit de Cer, în toiul acelei linişti şi-al închipuirilor mele, întrucât durerile nu mă lăsau să-mi abandonez ochii somnului, aşezat pe duneta de la pupa, am luat lăuta şi-am început să cânt nişte versuri pe care va trebui să vi le repet şi-acum, ca să se vadă din ce prăpastie de tristeţe m-a făcut soarta să trec, aproape fără a-mi da seama, pe cea mai înaltă culme a bucuriei din câte se pot închipui. Şi ce cântam, dacă-mi amintesc bine, suna aşa:

TIMBRIO

Vântul dacă se răzbună[248]

şi e faţa mării calmă, chinul meu să se impună:

sufletul dea glas de-a valmă cu-n tristeţi mai gravă strună.

Căci spre a scoate cânt de jale, lămurind cât de puţin, trebuie să dea semnale suflet ca şi piept, de chin în

248 Decastihuri în hepta- şi octosilabi trohaici; schema rimelor: ababacdcdc.

durerile mortale.

M-a purtat iubirea-n zbor dintr-o suferinţă-n altă, până-n cer, mai sus de nor, şi Amor şi moartea-naltă de pământ m-au dat cu zor.

Moartea şi Amor hotărâră moarte şi iubire-altfel cum în Nísida vârâră, şi cu rău şi bine-n zel faima-n veci lăsat-a dâră.

Cu glas nou şi mai teribil, de-azi mai tare-nspăimântând, faima ştire dă, credibil, că Amor ne-nvins e-n rând şi mormântul invincibil.

Mulţumită de putere fi-va lumea, de-şi dă seama ce isprăvi pot ei s-ofere, cum ia vieţii moartea vama, cum iubirea-n piept nu-mi piere.

Cred, cum însă n-am venit a muri sau mintea-a-mi pierde din tot chinul suferit, sau că tronul morţii-incert e, sau că am înnebunit.

Căci de-aş fi cu mintea-ntreagă, după cum şi cazna-mi creşte şi pe urma-mi se tot bagă, vieţi de-aş avea mii, fireşte, mort aş fi mereu de vlagă.

Iar victoria-mi vestită fu prin moarte celebrată peste-o viaţă cum trăită nici acum, nici altă dată n-a mai fost cândva ivită.

Resturile-i adunate chin în inimă mi-am luat, lacrimi mii în ochi păstrate, nor în suflet adunat şi dureri în piept uscate.

Ah, rea mână inamică!

De mi-ai fi venit de hac, te-aş fi socotit amică şi-ucigându-mă, – ai fi leac chinului ce rău îmi pică!

Vai, ce-amară socoteală mi-a lăsat victoria mea, căci plăti-voi, nu mănşală, placul meu de-o zi în ea cu vecii de-amar şi boală!

Mare, tu, ce plânsu-mi ştii tu, o, Cer, ce-aşa l-ai vrut;

dragoste ce-n plâns îmi vii, moarte-n care-am tot pierdut, hai, sfârşiţi-mă aci!

Mare, tu, primeşte-mi trupul, sufletul, tu, Cer, mi-l ia, tu, Amor, primind otcupul, scrie cum prin faima mea traiul ce nu-i viu întrupu-l!

Daţi-mi, rogu-vă, – ajutorul, mare, cer, Amor şi moarte!

Hai, sfârşiţi-vă omorul, că e cea mai bună soarte ce-mi ştiţi da, şi-i viitorul!

Căci de marea nu măneacă.

Cerul de nu mă primeşte şi Amor de nu vrea să tacă şi-ndoiala nu-mi sfârşeşte, nu ştiu ce-o să se petreacă!

Îmi aduc aminte că ajunsesem la aceste ultime versuri pe care vi le-am spus, fără a putea trece mai departe, întrerupt de infinitele suspinuri şi hohote de plâns ce-mi ieşeau din pieptul îndurerat, chinuit de amintirea nenorocirilor mele, de neştearsa mâhnire pricinuită de ele, când deodată mi-am pierdut cunoştinţa într-un leşin atât de adânc, încât m-a ţinut o bună bucată de vreme în afara oricărei simţiri, dar apoi, după trecerea amarului accident, mi-am deschis ochii osteniţi şi m-am pomenit cu capul în poala unei femei îmbrăcate în straie de pelerină, iar lângă mine stătea altă femeie, înveşmântată la fel, şi care, ţinându-mă de mâini, plângea duios împreună cu cealaltă. Când m-am văzut aşa, am fost uimit şi tulburat, mă întrebam dacă ce vedeam nu era un vis, fiindcă niciodată nu văzusem asemenea femei pe navă de când mă îmbarcasem, dar din năuceală m-a scos curând frumoasa Nísida, aici de faţă, căci ea era pelerina de-acolo, zicându-mi: „Vai, Timbrio, tu, adevăratule stăpân şi prieten al meu! Ce închipuiri mincinoase ori ce accidente nefericite au putut să te-aducă-n starea asta, iar pe noi, adică pe mine şi pe sora mea, să ţinem atât de puţin seama de îndatoririle faţă de onoarea noastră, încât, fără a mai lua seama la niciun neajuns, să fi vrut a-i părăsi pe iubiţii noştri părinţi şi veşmintele obişnuite doar cu gândul de-a te căuta şi a te

scoate din amăgirea morţii mele pe-atât de neadeverite, pe cât de capabilă să ţi-o pricinuiască domniei tale pe cea adevărată?” Când am auzit asemenea vorbe, am crezut că visez de-a binelea şi că tot ce aveam în faţa ochilor era o vedenie, închipuirea mea ce niciodată nu se îndepărta de Nísida fiind cauza împrejurării că mi-o reprezentam, acolo, în faţa ochilor, vie. Le-am pus mii de întrebări şi ele mi-au răspuns mulţumitor la toate, mai întâi pentru ca mintea să mi se poată linişti şi să mă conving că erau cu adevărat Nísida şi Blanca. Dar pe măsură ce aflam adevărul, bucuria resimţită mi-a fost şi ea gata să mă facă a-mi pierde viaţa, la fel ca şi durerea din trecut. Acolo am aflat de la Nísida cum din pricina amăgirii şi-a neglijenţei tale, o, Silerio, de-a face semnul cu pânza, crezând că mi se întâmplase ceva rău, ea şi-a pierdut cunoştinţa şi-a trecut prin leşinul ce i-a făcut pe toţi să o creadă moartă, după cum şi eu am crezut şi-ai crezut şi tu, Silerio. Mi-a mai spus şi cum, după ce şi-a revenit, a aflat adevărul despre victoria mea, în acelaşi timp cu plecarea mea neaşteptată şi fulgerătoare, ca şi despre absenţa ta, toate acele noutăţi aducând-o pe punctul de a şi-o adeveri pe cea a morţii sale. Dar pentru că nu ajunsese la acest mijloc de pe urmă, ea şi sora ei, prin iscusinţa unei jupânese care le însoţea, s-au îmbrăcat în veşminte de pelerine şi-au plecat pe ascuns de lângă părinţii lor într-o noapte când ajunseseră în apropiere de Gaeta, în timp ce se întorceau la Neapole; asta s-a întâmplat chiar în clipa când nava pe care mă îmbarcasem eu, după ce fusese reparată în urma trecutei furtuni, stătea să plece; spunându-i căpitanului că voiau să treacă în Spania spre a merge la Sfântul Iacob[249] din Galicia, s-au îmbarcat cu gândul de a mă căuta la Jerez, unde se aşteptau să mă găsească pe mine sau măcar vreo veste

249 Sfântul Iacob: Adică în vestitul pelerinaj la Santiago de Compostela.

despre mine; şi tot timpul cât au fost pe navă, nu ieşiseră dintr-o cabină pe care le-o pusese la dispoziţie căpitanul până în clipa în care, auzindu-mă cântând versurile pe care vi le-am spus şi recunoscându-mi glasul precum şi ce spuneam, au ieşit la vremea când v-am povestit şi, sărbătorind cu lacrimi bucuroase mulţumirea de-a ne fi regăsit, ne priveam unii pe alţii, fără a şti cu ce cuvinte să ne ridicăm în slăvi noua şi negândita bucurie care ar fi sporit şi mai mult şi-ar fi ajuns la înălţimea de-acum dacă am fi avut acolo, prietene Silerio, vreo veste despre tine; cum însă nu există plăcere care să vină atât de întreagă, încât să îndestuleze inima pe deplin, din cea pe care-am avut-o atunci nu doar prezenţa ta ne-a lipsit, ci şi veştile despre tine. Limpezimea nopţii, vântul răcoros şi plăcut ce-a prins să lovească prielnic şi blând în clipa aceea velele, marea liniştită şi cerul curat, toate laolaltă şi fiecare în parte ne ajutau parcă să ne sărbătorim bucuria inimilor.

Dar soarta schimbătoare, de la a cărei fire nu ne putem aştepta la nimic statornic, invidioasă pe norocul nostru, a vrut să ni-l tulbure prin cel mai mare nenoroc din câte ne-am fi putut închipui, dacă timpul şi întâmplările prielnice nu ni l-ar fi readus la o încheiere mai bună. S-a întâmplat, aşadar, că, în clipa când vântul începea să se răcorească, harnicii marinari au înălţat mai mult toate velele, pregătind, spre bucuria tuturor a, o călătorie prielnică. Unul dintre ei, care şedea într-o parte la prora, descoperi, în lumina razelor joase ale lunii, că patru vase cu vâsle, în stroc lung şi apăsat, se îndreptau cu mare iuţeală şi grabă către nava noastră şi, de îndată ce îşi dădu seama că erau ale duşmanului, începu a striga: „La arme, la arme! Se văd corăbii turceşti!” Glasul şi strigătul său neaşteptat au stârnit o asemenea panică la bord, încât, fără a şti pe unde să scoată cămaşa în faţa primejdiei apropiate, se uitau unii la alţii, dar căpitanul, care se

văzuse de mai multe ori în împrejurări asemănătoare, ducându-se la prora, încercă să recunoască mărimea şi numărul corăbiilor şi descoperi încă două faţă de cele văzute de marinar, precum şi că erau galere cu ocnaşi, ceea ce l-a înfricoşat nu puţin, dar, ascunzându-şi teama cât putu mai bine, porunci ca artileria numaidecât să fie pusă în poziţie de tragere, pânzele să fie strânse cât mai mult şi a pune capul cât mai mult cu putinţă spre navele inamice[250], pentru a vedea dacă n-ar putea trece printre ele, folosind artileria şi de la babord, şi de la tribord. Dădură fuga toţi la arme şi, ocupându-şi posturile cum putură mai bine, aşteptau venirea duşmanilor.

Cine v-ar putea descrie, domnilor, durerea ce m-a copleşit atunci când am văzut cât de iute mi se spulberase mulţumirea şi cât de aproape eram să mi-o pierd, mai cu seamă când le-am văzut pe Nísida şi pe Blanca privindu-se una pe alta, fără a putea scoate o vorbă, năucite de vacarmul şi strigătele de pe navă şi uitându-se la mine cum le rugam să se închidă în cabina lor şi să-l roage Dumnezeu să ne scape din mâinile duşmanilor! Pas şi impas atât de grele, încât închipuirea îşi pierde cunoştinţa când memoria le readuce în minte. Lacrimile lor neascunse şi sforţarea pe care-o făceam ca să nu mi le-arăt şi eu pe-ale mele mă covârşiseră în aşa hal, încât aproape uitasem ce trebuia să fac şi ce ne impunea primejdia. În cele din urmă însă le-am convins să se retragă în încăperea lor aproape leşinate şi, închizându-le acolo, m-am grăbit să văd ce ordona căpitanul; acesta, cu grijă prudentă, lua aproape toate măsurile de trebuinţă într-un asemenea caz şi, încredinţându-i lui Darinto, cavalerul acela care s-a despărţit azi de noi, garda dunetei de la prora, iar mie

250 navele inamice: Toată această frază e destul de neclară în original. Estrada-Berdoy (p. 491, n. 46) se întreabă dacă nu cumva e vreo lacună în text.

răspunderea celei de la pupa, el, cu câţiva marinari şi pasageri, se aşezară în grabă de-a lungul întregului corp al navei, atât la babord, cât şi la tribord. Inamicii nu zăboviră mult să vină, dar şi mai puţin zăbovi vântul să se potolească de tot, ceea ce a fost cauza supremă a pierzaniei noastre. Inamicii n-au cutezat să ne abordeze deoarece, văzând că vântul se potolea, li s-a părut mai nimerit să aştepte ziua ca să ne ia cu asalt. Aşa şi făcură şi, când se lumină de ziuă, deşi îi mai numărasem o dată, am sfârşit prin a vedea că eram înconjuraţi de cincisprezece galere mari, şi-atunci ni s-a înstăpânit în inimi teama pierzaniei noastre. Şi totuşi căpitanul, fără a se înfricoşa, după cum nici vreunul dintre cei care-i stăteam alături, aşteptă să vadă ce-aveau să facă duşmanii, care, de îndată ce s-a făcut dimineaţă, au lăsat la apă o barcă din galera căpitan, trimiţând cu ea un renegat pentru a-i spune căpitanului să se predea, de vreme ce vedea că era cu neputinţă să se apere de atâtea galere, mai cu seamă că toate erau dintre cele mai bune din Alger, şi-l ameninţă din partea lui Mami Arnăutul[251], generalul lor, că, dacă nava noastră avea să tragă fie şi cu un singur tun, avea să-l spânzure de o vergă după ce-l va captura, adăugând la toate acestea şi alte ameninţări. Renegatul căuta să-l convingă să se predea, dar cum nu avea de gând să facă una ca asta, căpitanul îi răspunse renegatului să se îndepărteze de navă, că de nu, avea să-l scufunde cu artileria. Arnăutul îi auzi răspunsul şi numaidecât, strângând nava din toate părţile, începu să tragă de la distanţă cu artileria cu atâta grabă, furie şi zgomot, că te

251 Mami Arnăutul: Renegat albanez, căpitan al corsarilor din Alger, care, în septembrie 1575, atacând galera Sol, i-a capturat pe Cervantes şi pe fratele acestuia, Rodrigo, pe când se întorceau de la Neapole în Spania. Personajul mai e menţionat în DQ I, 41 („Istoria robului”), p. 445, n. 745, şi în nuvela Spaniola englezoaică din NE, 2, p.293 şi n.156.

minunai. Nava noastră începu să facă la fel şi încă atât de ţintit, încât scufundă una din galerele ce-o atacau pe la pupa, nimerind-o cu o ghiulea chiar lângă brâul de acostare, astfel încât, fără a i se mai putea da un ajutor, fu în câteva clipe înghiţită de mare. Văzând asta, turcii înteţiră lupta şi vreme de patru ceasuri ne asaltară de patru ori, dar tot de-atâtea se retraseră cu mari pagube pentru ei şi nu mai mici pentru noi.

Dar ca să nu vă ostenesc povestindu-vă amănunţit cele întâmplate în lupta asta, vă voi spune doar că, luptând vreme de şaisprezece ore şi după ce căpitanul şi mai toţi bărbaţii de pe navă au murit, la capătul a noua asalturi date asupra noastră, la ultimul au sărit cu furie pe punte. N-aş putea nici dac-aş vrea să dau glas durerii ce mi-a potopit sufletul când am văzut că iubitele mele odoare, pe care le am acum sub ochi, aveau să cadă atunci sub puterea acelor cruzi casapi. Şi astfel, purtat de mânia stârnită în mine de temerea şi gândul acesta, cu pieptul dezarmat m-am năpustit în mijlocul spadelor barbare, dorindu-mi mai degrabă să mor sub tăişul lor necruţător, decât să văd cu ochii mei ce avea să urmeze. S-a întâmplat însă altfel de cum gândeam: trei turci vânjoşi m-au prins în braţe şi, în timp ce mă zbăteam şi mă opuneam, ne-am prăvălit grămadă în uşa cabinei unde se aflau Nísida şi Blanca şi, sub greutatea izbiturii, uşa s-a spart şi s-a deschis, dând la iveală comoara ascunsă acolo, după care, hulpavi, unul dintre duşmani a înşfăcat-o pe Nísida şi altul pe Blanca, iar eu, văzându-mă eliberat de cei doi, pe ultimul, care mă ţinea pe mine, l-am făcut să-şi dea sufletul la picioarele mele şi-aveam de gând să fac la fel şi cu ceilalţi doi, dacă ei, dându-şi seama de primejdie, nu le-ar fi dat drumul din strânsoare doamnelor şi nu m-ar fi pus pe mine la pământ cu două răni grave; Nísida, văzând asta, s-a azvârlit peste trupul meu rănit şi le-a cerut turcilor, cu

gemete jalnice, să-i pună capăt vieţii. În aceeaşi clipă, atras de strigătele şi plângerile Blancăi şi ale Nísidei, a venit la faţa locului Arnăutul, comandantul flotei, şi, informându-se de la soldaţi despre cele ce se întâmplau, porunci ca Nísida şi Blanca să fie duse pe galera lui, iar apoi, la rugăminţile Nísidei, mai dădu ordin să fiu dus şi eu, căci nu eram încă mort. Şi aşa, lipsit de orice simţire, am fost dus pe galera căpitan a duşmanului, unde am fost de îndată îngrijit cu oarecare sârguinţă, fiindcă Nísida îi spusese căpitanului că eram persoană nobilă şi pentru mine se putea obţine o răscumpărare considerabilă, pentru ca ei, mânaţi de lăcomie şi de banii pe care i-ar fi putut scoate de pe urma mea, să se ocupe cu ceva mai multă grijă de sănătatea mea. Aşa că, în timp ce-mi erau îngrijite rănile, de durerea lor mi-am recăpătat cunoştinţa şi, întorcându-mi privirile într-o parte şi-ntr-alta, mi-am dat seama că eram în puterea duşmanilor mei şi pe galera inamică, dar nimic nu mi-a săgetat mai crunt sufletul decât să le văd la pupa galerei pe Nísida şi pe Blanca, şezând la picioarele câinelui de general şi vărsând din ochi lacrimi infinite, semne ale durerii lăuntrice care le rodea. Nici teama de moartea josnică pe care o aşteptam când tu, Silerio, bunul meu prieten, m-ai scăpat de ea în Catalonia, nici vestea falsă a morţii Nísidei, socotită de mine drept adevărată, nici durerea rănilor mele mortale, nici orice altă obidă pe care mi-aş putea-o imagina nu mi-au pricinuit şi nu-mi vor pricinui o mai cumplita mâhnire decât cea care m-a covârşit când le-am văzut pe Nísida şi Blanca în puterea acelui barbar necredincios, onoarea fiindu-le ameninţată de un pericol atât de apropiat şi de vădit. Durerea acestei tristeţi a lucrat în aşa fel asupra sufletului meu, încât mi-am pierdut din nou simţirile, iar chirurgului ce mă îngrijea i-am răpit în asemenea măsură speranţa de-a mă ţine-n viaţă, şi de-a mă însănătoşi, încât, crezând că

eram mort, s-a oprit în mijlocul îngrijirilor, aducându-le tuturor a la cunoştinţă că răposasem. Când cele două surori nefericite au auzit aceste veşti, să spună ele ce-au simţit, dacă se-ncumetă, căci eu nu pot spune decât că, ridicându-se de unde şedeau, smulgându-şi pletele blonde şi zgâriindu-şi chipurile frumoase, au venit unde zăceam eu leşinat şi-acolo au izbucnit într-un plâns atât de sfâşietor, încât au înduioşat până şi piepturile crude ale barbarilor. Datorită lacrimilor Nísidei care-mi cădeau pe faţă sau rănilor răcite şi tocmai de-aceea obrintite ce mă dureau îngrozitor, mi-am revenit din nou în simţiri ca să-mi simt iarăşi noua nefericire. Am să trec sub tăcere cuvintele sfâşietoare şi pline de iubire schimbate în clipa aceea deznădăjduită între mine şi Nísida, ca să nu o întunec pe cea atât de bucuroasă în care ne regăsim acum, şi nu vreau nici să mai spun amănunţit încercările groaznice prin care, după cum mi-a povestit, trecuse cu căpitanul, care, cucerit de frumuseţea ei, i-a înşirat mii de făgăduieli, mii de daruri şi mii de ameninţări ca să accepte să se supună vrerii sale bezmetice; ci ea, arătându-se pe-atât de tăioasă, pe cât de cinstită şi pe-atât de cinstită, pe cât de tăioasă, a reuşit tot restul zilei şi toată noaptea următoare să se apere de insistenţele apăsătoare ale corsarului. Cum însă prezenţa continuă a Nísidei făcea să crească-n el clipă de clipă dorinţa libidinoasă, era fără doar şi poate de temut, cum mă temeam eu însumi, că, renunţând la rugăminţi şi folosind forţa, Nísida avea să-şi piardă onoarea sau viaţa, căci asta era cel mai de aşteptat de la virtutea ei.

Dar, sătulă de a ne fi adus pe treapta cea mai de jos a mizeriei, Fortuna a vrut să ne dea de înţeles cât de adevărată îi e nestatornicia atât de vestită, printr-un mijloc ce ne-a adus în situaţia de a ne ruga Cerului să ne păstreze în impasul acela nefericit, doar – doar nu ne-om pierdem

viaţa în valurile umflate ale mării mânioase, şi anume că, la capătul a două zile de captivitate şi-n vreme ce mergeam drept spre Berberia, răscolită de un siroco furios, a început să înalţe munţi de apă şi să biciuiască cu atâta furie flota corsarilor, încât, fără ca vâslaşii frânţi de oboseală să se mai poată folosi de vâsle, fură nevoiţi să le ridice şi să le priponească, recurgând ia obişnuitul leac al trincăi de pe arborele mare, lăsându-se purtaţi încotro va fi vrut vântul. Şi-atât de grozav s-a înteţit furtuna, încât în mai puţin de-o jumătate de ceas a risipit şi îndepărtat galerele care-ncotro, fără ca vreuneia să-i mai fie cu putinţă a-l urma pe căpitan, ci, răzleţite toate în scurt timp, după cum am spus, galera noastră a rămas singură şi-a ajuns a fi cea mai primejduită, fiindcă a început să ia atâta apă prin toate încheieturile, încât zadarnic o scoteau cu ispolurile din despărţămintele de la pupa, prora şi din mijloc, căci în santină apa ajungea la genunchi; şi peste toată această nenorocire s-a adăugat şi lăsarea nopţii, care, în asemenea împrejurări, mai mult ca-n altele, sporeşte temerea plină de groază; şi s-a lăsat cu atâta beznă şi reînnoită vijelie, încât toţi ne-am pierdut orice speranţă într-o scăpare. Nu căutaţi să ştiţi mai mult, domnilor, ajunge să vă spun că până şi turcii îi rugau pe creştinii robi de la vâsle să-şi invoce sfinţii şi pe Cristos al lor ca să-i scape dintr-o asemenea nenorocire, iar rugăciunile amărâţilor de creştini aflaţi acolo se pare că n-au fost atât de zadarnice, pentru ca mişcat de ele, cerul, să potolească vântul, ci, dimpotrivă, l-a înteţit cu asemenea violenţă şi furie, încât la ivirea zilei, de care şi-au putut da seama doar după ceasul de nisip după care se conduc, galera rău cârmuită s-a pomenit lângă coasta Cataloniei, atât de aproape de uscat şi atât de incapabilă să se îndepărteze de el, încât a fost nevoie să se înalţe ceva mai mult pânza ca să poată eşua cu mai multă putere pe o plajă

largă ce ni se îmbia, iar dragostea de viaţă i-a făcut pe turci să li se pară dulce robia ce-i aştepta. De îndată ce galera a eşuat pe uscat, pe plajă au dat fuga numeroşi oameni înarmaţi care, după straie şi limbă, se vedea că erau catalani şi că ţărmul acela era în Catalonia, ba chiar în acelaşi loc unde, cu riscul vieţii tale, prietene Silerio, mi-ai salvat mie viaţa. Cine-ar putea descrie cu adevărat bucuria creştinilor, care se vedeau liberi şi îşi simţeau grumajii despovăraţi de nesuferitul şi apăsătorul jug al robiei amare, şi rugăminţile şi implorările pe care turcii, liberi şi stăpâni cu puţin timp în urmă, le adresau chiar robilor lor, rugându-i să nu fie rău trataţi de creştinii cuprinşi de indignare! Dar aceştia îi şi aşteptau pe plajă dornici să se răzbune împotriva jignirii pe care aceiaşi turci le-o aduseseră jefuindu-le satul, după cum ştii bine, Silerio. Şi nu degeaba s-au speriat, fiindcă, intrând în galera eşuată pe nisip, sătenii au făcut un asemenea măcel în rândul corsarilor, încât foarte puţini au rămas în viaţă, şi dacă nu i-ar fi orbit lăcomia de-a jefui galera, toţi turcii ar fi fost ucişi în acel prim iureş. Până la urmă, şi turcii care rămăseseră, şi creştinii robi câţi eram acolo, toţi am fost prădaţi; şi dacă hainele pe care le purtam n-ar fi fost însângerate, cred că nici pe ele nu ni le-ar fi lăsat. Darinto, care era şi el acolo, s-a repezit imediat să vadă ce făceau Nísida şi Blanca şi să caute să mă ducă pe uscat spre a mi se da îngrijiri.

Când am ieşit şi-am recunoscut locul unde mă aflam, n-am putut să nu mă simt îngrijorat, temându-mă să nu fiu recunoscut şi pedepsit pentru ce nu se cădea, drept care l-am rugat pe Darinto ca, fără nicio amânare, să caute să plecăm la Barcelona, spunându-i şi din ce cauză mă simţeam îndemnat s-o fac; n-a fost însă cu putinţă, pentru că rănile mă chinuiau atât de tare, încât m-au silit să rămân acolo câteva zile, cum am şi rămas, fără să mă fi

văzut altcineva decât un chirurg, între timp, Darinto s-a dus la Barcelona, unde, aprovizionându-se cu cele de trebuinţă, s-a întors şi, cum eu mă simţeam mai bine şi mai în puteri, am pornit numaidecât la drum către oraşul Toledo ca să aflăm de la rudele Nísidei dacă aveau veşti despre părinţii ei, cărora le şi scrisesem despre toate păţaniile vieţilor noastre, cerându-le iertare pentru greşelile din trecut. Iar toată mulţumirea şi durerea acestor păţanii bune şi rele ni le-a sporit sau micşorat absenţa ta, Silerio. De vreme ce însă Cerul ne-a adus acum cu atâta folos leacul năpastelor noastre, nu rămâne altceva de făcut decât ca tu, Silerio prietene, aducându-i cuvenitele mulţumiri, să izgoneşti tristeţea trecută cu prilejul bucuriei prezente şi să cauţi să i-o împărtăşeşti şi cuiva ce de multă vreme din pricina ta trăieşte fără ea, după cum vei şti când voi sta de vorbă cu tine între patru ochi. Îmi mai rămâne câte ceva de spus din cele ce mi s-au mai întâmplat în decursul acestei peregrinări ale mele, dar trebuie să le las deocamdată, ca să nu-i scârbesc cu prea încâlcitele lor amănunte pe păstorii aceştia, care mi-au fost unealta întregii mele plăceri şi desfătări. Iată deci, prietene Silerio şi prieteni păstori, cursul vieţii mele; spuneţi voi dacă, prin ceea ce am trăit şi prin ceea ce trăiesc acum, mă pot numi cel mai îndurerat şi cel mai fericit om din câţi sunt astăzi în viaţă.

Cu aceste ultime cuvinte Timbrio îşi termină povestirea, iar toţi cei ce erau de faţă se bucurară de fericitul deznodământ pe care-l avuseseră muncile lui, mulţumirea lui Silerio depăşind tot ce se poate spune şi, îmbrăţişându-l încă o dată pe Timbrio, împins de dorinţa de a şti cine era persoana care trăia fără mulţumire din pricina lui, le ceru învoire păstorilor şi se retrase mai la o parte cu Timbrio, pe care-l încunoştinţă că frumoasa Blanca, sora Nísidei, îl iubea mai mult ca pe sine însăşi

încă din ziua şi din clipa când aflase cine era şi ce calităţi avea persoana lui, dar că niciodată, ca să nu-şi încalce obligaţiile faţă de propria cinste, nu voise să-şi mărturisească aceste gânduri altcuiva decât surorii ei, cu ajutorul căreia trăgea nădejde să-şi găsească o împlinire onorabilă a dorinţelor. Timbrio i-a mai spus şi că acel cavaler, Darinto, care venise cu el şi despre care adusese vorba în povestirea de adineauri, aflând cine era Blanca şi atras de frumuseţea ei, se îndrăgostise de ea atât de adânc, încât o ceruse de soţie surorii ei, Nísida, dar aceasta îl dezamăgise şi-i arătase că Blanca n-ar accepta cu niciun chip, aşa încât Darinto, jignit de răspuns, crezuse că era respins din pricina puţinelor sale calităţi, iar Nísida, doar ca să-l scoată din asemenea bănuieli, se văzuse nevoită să-i spună că Blanca îşi avea toate gândurile ocupate de Silerio, ceea ce însă nu-l descurajase pe Darinto şi nici nu-l făcuse să abandoneze încercarea[252], „căci aflând că despre tine, Silerio, nu se mai ştia nimic, şi-a închipuit că slujirile pe care intenţiona să i le aducă Blancăi, dimpreună cu trecerea timpului, aveau s-o îndepărteze de gândul ei dintâi şi, în temeiul acesta, n-a vrut niciodată să ne părăsească, până ieri, când, auzind de la pastori veştile sigure despre viaţa ta, văzând şi mulţumirea simţită de Blanca la primirea lor şi dându-şi seama că era cu neputinţă ca, odată cu apariţia lui Silerio, el, Darinto să mai poată obţine ce-şi dorea, fără a-şi lua de la nimeni rămas-bun, s-a îndepărtat de toţi, cu semnele celei mai mari dureri”. Tot atunci, Timbrio îşi sfătui prietenul să fie mulţumit că-i aparţine Blancăi, alegând-o şi acceptând-o ca soţie, de vreme ce o ştia şi nu-i erau necunoscute valoarea şi virtutea ei, după care îi ridică în slăvi plăcerea şi satisfacţia amândurora de a se vedea

252 Cea care vorbeşte e Nísida: a făcut-o până acum în stil indirect, după care trece brusc la adresarea directă.

însuraţi cu două surori ca ele. Răspunzându-i, Silerio îi ceru răgaz să reflecteze asupra acelei împrejurări, deşi ştia bine că până la urmă i-ar fi fost cu neputinţă să nu facă cele cerute de Timbrio.

La vremea aceea, dalba aurora începuse a şi da semne de noua-i venire, iar stelele îşi ascundeau încetul cu încetul sclipirea, când chiar în acea clipă la urechile tuturor a ajunse vocea îndrăgostitului Lauso, care, ştiind că prietenul său Damón avea să-şi petreacă noaptea împreună cu ceilalţi la sihăstria lui Silerio, voise să vină şi să se întâlnească cu el şi cu ceilalţi păstori şi, cum toată plăcerea şi distracţia îi erau să-şi cânte în sunetul rebecului întâmplările prielnice sau vitrege ale dragostelor lui, purtat de firea sa şi îmbiat de singurătatea drumului şi de desfătătoarea armonie a păsărilor ce şi prindeau să salute cu cântul lor armonios şi dulce ziua cea nouă, se-apropia cântând cu glas domol versuri precum acestea:

LAUSO

Ochii-mi ridic spre cea mai naltă parte[253]

ce poate fi de gând închipuită, şi-n ea valoare-admir, contemplu arte de care şi-nţelegerea-i uimită.

Ci ca să ştiţi şi cine-a vrut să poarte sălbatic jug spinarea-mi nerobită, cui sunt predat şi cui azi îi duc trena, sunt ochii mei şi ochii tăi, Silena.

Sunt ochii tăi şi-n limpedea-le rază lumina-mi vine ce spre Cer mânclină:

lumina care bezna depărtează, lumină ce-i semn cert spre cea divină.

Prin ea, şi foc, şi jug, şi lanţ de pază, tot ce mă arde, –-ncearcă şi dezbină, răcoare, – alin, extaz, încununare sunt sufletului de la care viaţa-i dar e.

Cereşti ochi dragi, comoară-n suflet mie, ţel şi-

253 Poem în octave (octavas reales), endecasilabi iambici rimaţi abababcc. De remarcat în a doua octavă construcţia plurimembră.

mplinire-a tot ce mi-e dorinţă, ochi seninând şi ziua fumurie, ce văz îmi dau şi văd ce mi-i priinţă!

În raza voastră chin şi bucurie mi-a pus iubirea; – n voi contemplu, vie, amara, dulcea, sigura istorie cu iadu-mi cert şi îndoioasa glorie.

În beznă oarbă-orbecăiam o vreme când îmi lipsea frumoasa-vă lumină, ochi dragi, cădeam, fără cereşti embleme, prin spini tăioşi şi mărăcini pe-o clină;

ci chiar din clipa-n care două geme în suflet raza mi-au adus deplin a ochilor tăi clari, văzui ca-n palmă cărarea-mi către bine, –ntinsă calmă.

Văzui, ochi limpezi, că doar voi putere aveţi şi-avea-veţi să mă luaţi de mână şi-ntre puţinii buni să ştiţi a-mi cere întâiu-a fi, cu mult peste ţărână.

Puteţi s-o faceţi şi cu bună vrere să-mi aruncaţi privirea-vă stăpână, căci placul celui pur într-o iubire este-a privi şi-a căpăta privire.

De este-aşa, Silena, oare cine te-a mai iubit cu inimă curată, acum şi-n viitor, mai mult ca mine, de-i şi de soartă inima-mi purtată?

Ţi-am meritat privirea-naltă-n sine prin crezu-mi ferm, ci nebunie-i toată să crezi că poţi să meriţi toate cele când poţi abia să te contempli-n ele.

Cântarea şi drumul şi le sfârşi în aceeaşi clipă îndrăgostitul Lauso, care fu primit cu drag de toţi cei ce erau împreună cu Silerio, sporind cu prezenţa sa bucuria de toţi resimţită pentru fericitul deznodământ cunoscut de muncile lui Silerio; şi-n timp ce Damón i le povestea, îl văzură ivindu-se lângă sihăstrie pe venerabilul Aurelio, care, cu câţiva dintre păstorii săi, aducea bunătăţi ca să-i îmbuneze şi să-i îndestuleze şi mai mult pe cei ce erau acolo, după cum le făgăduise în ajun, când se despărţise de ei. Tirsi şi Damón se mirară văzându-l că soseşte fără Elicio şi Erastro, şi mai mult când aflară din ce pricină nu

veniseră. Aurelio sosi, şi sosirea lui ar fi sporit încă o dată mulţumirea tuturor a de n-ar fi zis, adresându-i-se lui Timbrio:

— Dacă te măguleşti, după cum e şi drept s-o faci, viteazule Timbrio, că eşti prieten adevărat al celui ce-ţi este ţie, a venit vremea s-o dovedeşti şi să te grăbeşti a-i da o mână de ajutor lui Darinto, care, nu departe de-aici, zace atât de întristat şi de împătimit şi-atât de puţin dispus să primească mângâieri în durerea de care suferă, încât cele pe care i le-am adus eu n-au putut deloc să-i apară ca atare. L-am găsit, Elicio, Erastro şi cu mine, să tot fie două ceasuri de-atunci, în adâncul pădurii ce se înalţă colo, pe mâna dreaptă, cu calul priponit de un pin, iar el la pământ, culcat cu faţa-n jos şi scoţând suspinuri duioase şi îndurerate, şi din când în când spunea vorbe ţintite să-şi blesteme soarta, şi după răsunetul lor tânguitor am ajuns la el; l-am recunoscut, deşi anevoie, în lumina lunii, şi l-am îmboldit să ne spună cauza suferinţei sale; ne-a spus-o şi din ea am înţeles puţinul leac pe care-l avea. Cu toate astea, Elicio şi Erastro au rămas cu el, iar eu am venit să-ţi aduc la cunoştinţă fundătura fără ieşire unde l-au dus gândurile lui şi, întrucât ţie-ţi sunt atât de bine ştiute, încearcă să-i aduci lecuire prin fapte sau grăbeşte-te să-i spui vorbe de mângâiere.

— Doar vorbe vor rămâne, bunule Aurelio – răspunse Timbrio –, toate câte le voi irosi acolo dacă el tot nu va vrea să se folosească de prilejul dezamăgirii şi să-şi rânduiască dorinţele astfel încât timpul şi depărtarea să-şi aibă asupra lui obişnuitele urmări. Dar ca să nu se creadă că nu mă achit de obligaţiile prieteniei, arată-mi, Aurelio, locul unde l-ai lăsat, căci vreau să mă duc să-l văd chiar acum.

— Am să merg cu tine – răspunse Aurelio.

Şi-n clipă se ridicară toţi păstorii ca să-l însoţească

pe Timbrio şi să afle pricina torturii lui Darinto, lăsându-l pe Silerio cu Nísida şi Blanca, tustrei covârşiţi de-o asemenea bucurie, încât nu mai nimereau să scoată nicio vorbă. Pe drumul ce se făcea de-acolo până unde-l lăsase Aurelio pe Darinto, Timbrio le povesti celor ce mergeau cu el prilejul suferinţei lui Darinto şi puţinul leac ce se putea nădăjdui în cazul lui, deoarece frumoasa Blanca, pentru care suferea el, îşi avea dorinţele îndreptate asupra bunului său prieten Silerio, spunându-le pe deasupra că trebuia să se străduiască din toate puterile şi cu toată sârguinţa pentru ca Silerio să-i facă Blancăi pe plac, implorându-i pe toţi să-l ajute şi să-i înlesnească intenţia, pentru că, după ce aveau să-l părăsească pe Darinto, voia ca toţi să-l roage pe Silerio să accepte ca Blanca să-i fie soţie legiuită. Păstorii se oferiră să facă ce li se cerea şi, stând aşa de vorbă, ajunseră acolo unde Aurelio credea că se aflau Elicio, Darinto şi Erastro, dar nu-l găsiră pe niciunul, deşi dădură ocol unei pădurici de pe-acolo şi-o bătură mai pe toată, ceea ce-i mâhni pe toţi. Dar auziră într-acestea un suspin îndurerat care-i tulbură şi-i făcu dornici să afle de la cine venea, ci îi scoase curând din îndoială altul pe care-l auziră, nu mai puţin trist decât cel dintâi; şi, dând fuga cu toţii în partea de unde ieşea, văzură şezând nu departe de ei, la poalele unui nuc falnic, doi păstori, unul aşezat pe iarba cea verde, iar celălalt culcat pe jos şi cu capul proptit de genunchii celuilalt. Cel aşezat îşi ţinea capul plecat, vărsând lacrimi şi privindu-l cu luare-aminte pe-acela pe care-l ţinea pe genunchi; şi din pricina asta, precum şi fiindcă celălalt era livid la faţă şi leşinat, nu-şi putură da seama imediat cine era, dar când se apropiară mai mult, îi recunoscură în cei doi păstori pe Elicio şi pe Erastro: Elicio, cel leşinat, şi Erastro, cel plângător. Mare uimire şi tristeţe le pricinui tuturor celor ce veniseră acolo înfăţişarea tristă a celor doi păstori

îndureraţi, întrucât le erau atât de buni prieteni şi ignorau motivul care-i adusese într-o asemenea stare; cel mai mirat fu însă Aurelio, care ştia că-i lăsase cu atât de puţin în urmă în tovărăşia lui Darinto, părând întru totul bine dispuşi şi mulţumiţi, ca şi cum nu el ar fi fost pe de-a-ntregul pricina propriei sale nefericiri. Când Erastro văzu că păstorii se apropiau de el, îl scutură pe Elicio, zicându-i:

— Vino-ţi în fire, îndureratule păstor, ridică-te şi caută un loc unde să-ţi poţi plânge singur nefericirea, căci la fel vreau să fac şi eu până la sfârşitul zilelor mele.

Şi, zicând acestea, prinse cu amândouă mâinile capul lui Elicio şi, ridicându-i-l de pe genunchii săi, i-l aşeză pe jos, fără ca păstorul să-şi poată recăpăta cunoştinţa, iar apoi, ridicându-se, Erastro le întoarse spatele, gata să plece, dacă Tirsi şi Damón şi ceilalţi păstori nu l-ar fi împiedicat. Damón se apropie de Elicio şi, luându-l în braţe, îl făcu să-şi vină-n fire. Elicio deschise ochii şi, recunoscându-i pe toţi cei ce erau acolo, avu grijă ca limba, împinsă şi silită de durere, să nu spună ceva care să dezvăluie pricina ei. Şi cu toate că toţi păstorii îi puseră întrebarea aceasta, el nu răspunse decât că nu-şi amintea altceva despre sine însuşi decât că, în vreme ce stătea de vorbă cu Erastro, căzuse într-un leşin adânc. La fel spunea şi Erastro, drept care păstorii încetară a-i mai pune întrebări despre cauza pătimirii, ci-l rugară să se întoarcă împreună cu ei la sihăstria lui Silerio, de unde aveau să-l conducă în sat sau la coliba lui, dar nu fu cu putinţă să-şi ducă la bun sfârşit gândul, întrucât el nu voia decât să fie lăsat să se întoarcă de unul singur în sat. Văzând, aşadar, că aceasta îi era vrerea, nu voiră să-l mai contrazică, ci se oferiră să meargă cu el, numai că nu accepta să fie însoţit de nimeni şi aşa ar fi ţinut-o dacă nu l-ar fi învins stăruinţele prietenului său Damón, drept care fu nevoit să plece cu el, Damón înţelegându-se cu Tirsi să se vadă în

seara acelei zile în sat sau la coliba lui Elicio, spre a vedea apoi cum să se întoarcă la a lor. Aurelio şi Timbrio îl întrebară pe Erastro despre Darinto şi el le răspunse că de îndată ce Aurelio plecase de lângă ei, pe Elicio îl cuprinsese leşinul şi, în timp ce căuta să-l ajute, Darinto plecase în mare grabă şi de-atunci nu-l mai văzuseră. Timbrio şi cei ce veniseră cu el văzând, dar, că nu-l găsesc pe Darinto, se hotărâră să se întoarcă la sihăstrie spre a-l ruga pe Silerio să o accepte pe frumoasa Blanca drept soţie, şi cu gândul acesta se întoarseră toţi afară de Erastro, care vru să-l urmeze pe prietenul său Elicio; şi astfel, luându-şi rămas-bun de la ei, însoţit doar de rebecul său, se îndepărtă pe-acelaşi drum pe care-o apucase Elicio, care, îndepărtându-se o vreme cu prietenul său Damón de ceilalţi, cu lacrimi în ochi şi semne de foarte mare tristeţe, începu a-i spune astfel:

— Ştiu bine, discernătorule Damón, că eşti atât de încercat în urmările iubirii, încât nu te vor putea mira cele pe care am de gând să ţi le povestesc acuma şi care, după mine, pot fi socotite şi puse printre cele mai nefericite din câte se întâlnesc în iubire.

Damón, care nu dorea altceva decât să ştie cauza leşinului şi a tristeţii lui, îl asigură că nimic din ce ţine de suferinţele pe care le provoacă iubirea nu ar fi o noutate pentru el. Şi astfel, Elicio, cu această asigurare şi cu cea şi mai puternică pe care o avea în prietenia lui, urmă zicând:

— După cum ştii, prietene Damón, soarta mea bună – căci bună pururea o voi numi, chiar dacă împrejurarea prin care am trecut mă va costa viaţa zic, aşadar, că soarta mea bună a voit, după cum tot cerul şi toate malurile acestea ştiu, să o iubesc, ce zic să o iubesc?, să o ador pe neasemuita Galateea, cu o dragoste pură şi adevărată aşa cum i se cuvine meritului său. Şi-ţi mărturisesc tot acum, prietene, că în tot timpul de când a avut cunoştinţă de

dorinţa mea neclintită, ea nu i-a răspuns prin alte semne decât prin cele generale, pe care obişnuieşte şi trebuie să le dea un piept cast şi recunoscător; şi dacă, în urmă cu câţiva ani, nădejdea fiindu-mi hrănită de o cinstită legătură de iubire, am trăit atât de bucuros şi împlinit de gândurile mele, încât mă socoteam drept cel mai fericit păstor ce şi-a dus vreodată turmele la păscut, mulţumindu-mă doar să o privesc pe Galateea şi să constat că, dacă nu mă iubea, nici nu mă ura, şi că niciun păstor nu s-ar putea lăuda de-a fi măcar privit de ea, şi nu mică era satisfacţia dorinţei mele de a-mi îndrepta gândurile către o ţintă atât de sigură, încât de nimeni altul nu mă puteam teme, întărit fiind în acest adevăr de părerea nutrită de mine despre valoarea Galateei, una atât de înaltă, încât nu dă prilej nici înseşi îndrăznelii să cuteze ceva în legătură cu ea. Împotriva acestui bine pe care cu un preţ atât de mic mi-l dădea iubirea, împotriva acestei slave atât de neofensatoare de care se bucura Galateea, împotriva acestei plăceri atât de îndreptăţit meritate de dorinţa mea, s-a dat astăzi sentinţa irevocabilă ca binele să ia sfârşit, ca slava să expire, ca plăcerea să se schimbe şi ca, în cele din urmă, să se încheie tragedia vieţii mele dureroase[254]. Căci trebuie să ştii, Damón, că azi-dimineaţă, pe când veneam cu Aurelio, tatăl Galateei, să vă căutăm la sihăstria lui Silerio, el mi-a spus că pusese la cale să o mărite pe Galateea cu un păstor lusitan ce-şi duce la păscut pe malurile paşnicului râu Lima[255] un mare număr de turme. M-a rugat să-i spun ce părere am, deoarece, în temeiul prieteniei pe care mi-o

---

254 F. López Estrada atrage atenţia asupra acestui fragment în care proza se organizează după procedeele corelaţiei plurimembre, mult mai adecvate versurilor: bine, slavă, gust, plac se repetă paralel de două ori, iar suma negaţiilor formulate a doua oară se încheie cu „tragedia vieţii mele dureroase” (ed. cit. Estrada-Berdoy, . 506, n. 68).

255 Lima: Râu din N Portugaliei, se varsă în Viana do Castelo.

nutrea şi al înţelegerii mele, aştepta să fie bine sfătuit. I-am răspuns că mi se părea prea aspru să se lipsească de bunăvoie de vederea unei fiice atât de frumoase desţărând-o pe pământuri atât de îndepărtate şi că, dacă o făcea împins şi ademenit de bogăţiile păstorului străin, să ia seama că nu era atât de lipsit de ele, încât să nu poată trăi în satul său mai bine decât toţi cei ce-şi închipuiau a fi bogaţi, şi că niciunul dintre cei mai de soi din câţi trăiau pe malurile Tagului n-ar lipsi să se socotească norocos dacă ar izbuti s-o aibă pe Galateea drept soţie. Argumentele mele n-au fost rău primite de către venerabilul Aurelio, dar în cele din urmă s-a hotărât zicând că aşa îi poruncea marele baci al tuturor stânelor[256], acesta fiind cel ce pusese la cale şi discutase căsătoria, astfel încât era cu neputinţă să mai dea înapoi. L-am întrebat în ce chip primise Galateea vestea desţărării sale; mi-a spus că se supusese vrerii lui şi că şi-o pregătea pe-a ei spre a face tot ce voia el, ca o fiică ascultătoare. Asta am aflat de la Aurelio; asta e, Damón, cauza leşinului meu şi va fi şi cea a morţii mele, căci dacă va fi s-o văd pe Galateea în puterea altcuiva şi înstrăinată de văzul meu, nu e de aşteptat altceva decât sfârşitul zilelor mele.

Aici îşi încheie vorbirea îndrăgostitul Elicio şi i se porniră lacrimile, vărsate atât de îmbelşugat, încât, înduioşându-i şi lui pieptul, prietenul său Damón nu putu să nu-i ţină tovărăşie în ele; dar, după câteva clipe, începu, cu cele mai potrivite vorbe de care fu în stare, să-l consoleze pe Elicio; ci toate cuvintele nu-i erau decât cuvinte, fără a avea niciun efect. Căzură însă de acord ca Elicio să vorbească cu Galateea şi să afle de la ea dacă de bunăvoie accepta căsătoria pusă la cale de tatăl ei, iar dacă nu era pe placul ei, să-i ofere a o scăpa de acea

256 marele baci al tuturor stânelor. Imagine pastorală a monarhului, posibilă aluzie la regele Filip al II-lea.

silnicie, căci n-avea să fie lipsit de ajutor în acest scop. Lui Elicio i se păru că Damón avea dreptate şi se hotărî să plece în căutarea Galateei ca să-şi mărturisească simţirea şi să afle şi ce i se ascundea în piept. Şi astfel, abătându-se de la drumul ce ducea la coliba lui, o porniră către sat şi, ajungând la o răscruce din care se despărţeau patru drumuri, pe unul din ele văzură venind în ceată nu mai puţin de opt păstori, toţi cu zagaie[257] în mâini, fără numai unul din ei, care venea călare pe o iapă frumoasă, îmbrăcat într-o mantie violetă, iar ceilalţi pedeştri, toţi avându-şi feţele mascate cu câte o basma.

Damón şi Elicio se opriră şi aşteptară să treacă păstorii, care, trecând pe lângă ei, plecară capetele şi salutară curtenitor, fără a rosti niciun cuvânt. Rămaseră amândoi miraţi de înfăţişarea ciudată a celor opt şi stătură locului să vadă pe ce drum o apucă, dar văzură că o luau pe cel către sat, deşi pe altul decât cel pe care mergeau ei. Damón îi spuse lui Elicio să-i urmeze, dar acesta nu vru, sub cuvânt că pe drumul pe care vrea el să meargă, lângă un izvor nu departe departe de-acolo, obişnuia să stea deseori Galateea cu unele păstoriţe din sat, şi că ar fi fost bine să vadă dacă norocul avea să-i fie atât de binevoitor, încât să o găsească acolo. Damón fu mulţumit de voia lui Elicio şi-i spuse, aşadar, să-l călăuzească pe unde găsea de cuviinţă. Şi soarta i se potrivi aşa cum îşi închipuise, întrucât nu merseră mult şi la urechi le ajunse naiul Florisei, însoţit de glasul frumoasei Galateea, la auzul căruia amândoi îşi uitară parcă de sine. Atunci apucă Damón să priceapă cât de adevărat era ce spuneau toţi cei ce proslăveau farmecele Galateei, care se afla în tovărăşia Rosaurei şi-a Florisei, ca şi a frumoasei şi proaspăt căsătoritei Silveria, cu alte păstoriţe din acelaşi sat. Şi cu

257 zagaie: în text, azagayas „suliţe scurte folosite de oamenii de la munte”.

toate că-i văzu venind pe păstori, Galateea nu voi să-şi întrerupă cântarea începută, ci păru a fi chiar mulţumită că aveau s-o asculte şi ei, ceea ce păstorii şi făcură, cu cea mai mare luare-aminte cu putinţă; şi ce izbutiră să audă din ceea ce cânta păstoriţa era precum urmează:

GALATEEA

Ochii-mi încotro să-ndrept[258]

când necazu-mi stă la pândă şi, departe de izbândă, la mai bine nu m-aştept?

La grea caznă mă condamnă jalea de-a fi desţărată, căci şi-aici de-i ne-ndurată, au printre străini ce-nseamnă?

Dreaptă, – amară ascultare, ca să-ţi fac pe plac, silită sunt cu *da* s-accept smerită o la moarte condamnare.

Rău-n tot mai rău se schimbă şi mai bine-ar fi, pe faţă, să mă văd fără de viaţă sau măcar fără de limbă.

Scurte-mi fură şi-ostenite ceasurile mulţumirii, veşnice ale chinuirii, mai mult, tulburi şi silite.

Parte-avui de libertate doar în fraged anotimp, dar acum, de la un timp, subjugarea voia-mi bate.

Iată cât de cruntă luptă visurile mi le-ncearcă şi-a mă hotărî mâncarcă, renunţare-ori nu, abruptă.

O, cumplită cârmuire ca, de dragul legii-umane voii să-mi înclin, tirane biet grumazul în neştire.

Cum, să plec, să nu mai văd

Tagul cu-aurite unde?

Turma cui să-mi las şi unde să plec, tristă, la prăpăd?

Cum, umbroşi copacii-aceşti, verzile păşuni întinse să nu le mai văd prelinse printr-a ochilor fereşti?

Tată nemilos, ce faci?

---

258 Cântec în hepta- şi octosilabi trohaici, grupaţi în strofe de opt versuri (coplas castellanas) şi rimaţi: abbacddc. Tema libertăţii de alegere a soţului în contradicţie cu autoritatea paternă este recurentă la Cervantes, vezi printre altele episodul Quiteria, DQ, II, 19 şi 20, p. 164–167 şi 182–188.

Seama ia că, prin ce vrei, mie viaţa-ntreagă-mi iei voii tale ca să placi.

De suspinurile-mi toate chinul meu nu ţi-l pot spune, ce nu spun să mi se-adune doar în ochi ca să-ţi arate.

Tristă de pe-acum mi-apare clipa neagră a plecării, slava stinsă-a-ndepărtării şi mormântu-amar din zare.

Fata totdeauna acră a unui soţ neştiut, drumul lung, necunoscut, şi cicălitoarea soacră[259].

Şi-alte mii de neajunsuri, stăvili toate peste-o mie, alte gusturi, cine ştie, soţ, şi rude, şi răspunsuri.

Toate însă-aceste temeri şi-alte câte soarta-mparte se vor isprăvi prin moarte, ce-i sfârşitu-oricăror gemeri.

Galateea nu mai cântă, deoarece lacrimile pe care le vărsa îi sugrumară ei vocea, dar şi tuturor celor ce-o ascultaseră mulţumirea, fiindcă înţeleseră în chip limpede ceea ce doar confuz îşi închipuiseră despre căsătoria Galateei cu păstorul lusitan, şi cât de contrar voinţei acesteia se făcea, dar cel mai mult îl îndurerară lacrimile ei pe Elicio, care, ca să le găsească lecuirea, şi viaţa şi-ar fi dat-o, dacă în asta le-ar fi stat leacul. Dar bizuindu-se pe propriul discernământ şi chipul său ascunzând durerea pe care i-o simţea sufletul, el şi Damón se apropiară de locul unde stăteau păstoriţele şi le salutară curtenitor, cu un mai puţină curtenie fiind şi ei primiţi de ele. Apoi Galateea îl întrebă pe Damón de tatăl ei, şi el îi răspunse că rămăsese la sihăstria lui Silerio, în tovărăşia lui Timbrio şi-a Nísidei şi-a tuturor celorlalţi păstori ce-l însoţiseră pe Timbrio, punând-o la curent şi cu întâlnirea dintre Silerio şi Timbrio, despre iubirea lui Darinto pentru Blanca, sora

259 cicălitoarea soacră: Această evocare a soacrei, de obicei personaj comic, este disonantă într-un roman pastoral, după López Estrada (Estrada-Berdoy, p. 510, n. 75), cu atât mai mult cu cât e pusă în gura eroinei eponime; se vede din acest amănunt că Galateea ideală e bine inserată în realitatea lumii, adaugă Claude Allaigre (ed. cit., vol. I, p. 1483, n. 14).

Nísidei, cu toate amănuntele povestite de Timbrio despre cele întâmplate lui în cursul dragostelor sale, la care Galateea zise:

— Norocosule Timbrio şi fericită Nísida, de vreme ce chinurile îndurate până acum au ajuns la o asemenea împlinire şi ea v-a făcut să daţi uitării dezastrele din trecut, acestea vor să sluji, dimpotrivă, la sporirea gloriei voastre, căci se spune de obicei că amintirea trecutelor urgii măreşte bucuriile prezente. Dar vai de sufletul nefericit care se vede constrâns a-şi aminti de binele pierdut, înfricoşat fiind de răul ce stă să vină, fără a întrezări vreun leac sau mijloc pentru a stăvili nenorocirea ce-l ameninţă, căci durerile sunt cu atât mai chinuitoare, cu cât sunt mai temute!

— E-adevărat ce spui, frumoasă Galateea – zise Damón –, nu-ncape nicio îndoială că durerea venită fulgerător şi neaşteptat nu e atât de chinuitoare, deşi zguduie, ca aceea ce ameninţă timp îndelungat şi închide toate drumurile vindecării. Şi totuşi, Galateea, vreau să-ţi spun că Cerul nu ne dă relele atât de neiertătoare, încât să ne răpească orice cale de vindecare, mai ales când ne îngăduie să le vedem pentru prima oară, deoarece s-ar părea că atunci vrea să-i dea prilej raţiunii noastre de a se face simţită şi a se îndeletnici cu îmblânzirea sau abaterea nefericirilor ce stau să vină, şi adeseori se mulţumeşte să ne copleşească doar împovărându-ne cugetele cu cine ştie ce temere de durată, fără a ajunge şi la îndeplinirea răului temut, ci şi dacă ar ajunge aici, nimeni, cu condiţia ca viaţa să nu i se termine, nu ar trebui să-şi piardă nădejdea leacului pentru niciun rău de care ar suferi.

— Nu mă-ndoiesc că aşa este – replică Galateea –, dacă relele de care ne temem sau de care suferim ar fi atât de uşoare, încât ne-ar lăsa liberă şi nestânjenită desfăşurarea minţii, dar ştii bine, Damón, că atunci când

răul e astfel, încât îşi merită cu adevărat numele, cel dintâi lucru pe care-l face este să ne înceţoşeze simţirile şi să ne nimicnicească puterile liberei alegeri, virtutea ajungând să ne fie atât de slăbită, încât abia se mai poate ridica, oricât de mult ar îndemna-o speranţa.

— Nu ştiu, Galateea – răspunse Damón –, cum de poate încăpea atâta experienţă a relelor în anii tăi verzi, dacă nu cumva vrei să ne dai de înţeles că multul tău discernământ vorbeşte întemeindu-se pe ştiinţa lucrurilor, căci altminteri, nu ai nicio cunoaştere a lor.

— Deie Cerul, discernătorule Damón – replică Galateea să nu-ţi pot contrazice spusele, căci astfel aş avea două câştiguri: să-mi păstrez buna părere pe care-o ai despre mine şi să nu simt suferinţa care mă face să vorbesc ştiind pe pielea mea ce spun.

Până în clipa aceea, Elicio rămăsese tăcut, dar, nemaiputând răbda să o vadă pe Galateea cum îşi arăta amara durere de care suferea, îi spuse:

— Dacă socoţi cumva, neasemuită Galateea, că nefericirea ce te ameninţă poate fi cumva lecuită, te rog, pe ceea ce datorezi voinţei mele de a te sluji, aşa cum îţi e cunoscută, să mi-o dezvălui; iar dacă nu vrei, întrucât datoria îţi e legată de ascultarea părintească, dă-mi, cel puţin, îngăduinţa de-a mă împotrivi cui ar voi să le răpească malurilor acestora comoara frumuseţii tale crescute în cuprinsul lor. Şi să nu crezi, păstoriţo, că aş fi atât de închipuit, încât să mă încumet a îndeplini de unul singur faptele pe care ţi le-ofer acum în cuvinte, căci, deşi iubirea ce-ţi port îmi dă curaj pentru acţiuni şi mai înalte, nu mă încred în norocul meu, aşa că va trebui să mă încredinţez mâinilor raţiunii şi celor ale tuturor păstorilor ce-şi pasc turmele pe malurile acestea ale Tagului şi care n-ar vrea să accepte a fi se fura soarele ce-i luminează şi discernământul ce-i uimeşte, şi frumuseţea ce-i îndeamnă

şi-i însufleţeşte către mii de întreceri onorabile. Aşa că, frumoasă Galateea, în numele raţiunii de care ţi-am vorbit şi-a aceleia pe care-o am ca să te-ador, îţi fac această poftire ce te obligă să-mi dezvălui voinţa ta pentru ca nu cumva să cad în greşeala de a săvârşi ceva împotriva ei. Ţinând seama însă ca bunătatea şi virtutea ta neasemuită te vor îndemna să te supui mai degrabă voinţei tatălui tău decât propriei tale vreri, nu voiesc, păstoriţo, să mi-o dezvălui, ci să iau asupră-mi obligaţia de-a proceda cum voi crede de cuviinţă, fără a uita să veghez asupra onoarei tale cu aceeaşi grijă cu care tu însăţi ai vegheat mereu asupra ei.

Galateea se pregătea să-i răspundă lui Elicio şi să-i mulţumească pentru buna lui dorire, dar o împiedică sosirea pe nepusă masă a celor opt păstori mascaţi pe care Damón şi Elicio îi văzuseră puţin mai înainte trecând spre sat. Sosiră cu toţii unde se găseau păstorii şi, fără a scoate o vorbă, şase dintre ei se repeziră cu o iuţeală de necrezut şi-i prinseră în braţe pe Damón şi Elicio şi-i strânseră atât de puternic, încât ei nu mai putură cu niciun chip să se elibereze. În acest timp, ceilalţi doi, dintre care unul venise călare, se năpustiră spre locul unde se găsea Rosaura, care protesta împotriva silniciei la care erau supuşi Damón şi Elicio, şi, fără a-i mai fi de folos vreo încercare de a se apăra, unul dintre păstori o luă în braţe şi, după ce-o urcă pe iapă, o puse-n cele ale insului călare pe ea şi care, smulgându-şi masca, li se adresă păstorilor şi păstoriţelor, zicând:

— Să nu vă mire, bunii mei prieteni, silnicia ce vi s-a făcut, pentru că puterea iubirii şi nerecunoştinţa acestei doamne au provocat-o; rogu-vă să mă iertaţi, căci nu mai atârnă de mine şi, dacă pe meleagurile astea va sosi, după cum şi cred că o va face în curând, cunoscutul Grisaldo, spuneţi-i că Artandro o răpeşte pe Rosaura fiindcă nu mai

rabdă să fie bătaia ei de joc şi că, dacă iubirea şi insulta aceasta l-ar îndemna să voiască a se răzbuna, ştie prea bine că Aragonul îmi e patria şi locul unde trăiesc[260].

Rosaura leşinase pe oblâncul şeii, iar ceilalţi păstori nu voiau să le dea drumul lui Elicio şi Damón până când Artandro nu le porunci să-i lase, şi ei, văzându-se liberi, cu inimă vitează îşi scoaseră cuţitele? i-i atacară pe cei şapte păstori, dar aceştia, toţi deodată, le puseră în piept zagaiele cu care erau înarmaţi, zicându-le să se oprească, deoarece vedeau ce puţin aveau de câştigat din înfruntarea aceasta.

— Şi mai puţin va avea de câştigat Artandro – le răspunse Elicio – dacă va săvârşi o asemenea trădare.

— Nu o numi trădare – răspunse unul dintre ceilalţi – fiindcă doamna aceasta şi-a dat cuvântul să-i fie soţie lui Artandro, iar acum, ca să confirme firea schimbătoare a femeii, şi l-a tăgăduit şi i s-a încredinţat lui Grisaldo, ceea ce e o jignire atât de vădită şi de-o asemenea gravitate, încât n-a putut fi trecută cu vederea de stăpânul nostru Artandro. Liniştiţi-vă de-aceea, păstorilor, şi căutaţi să aveţi o mai bună părere despre noi decât până acum, căci faptul de a-l sluji pe stăpânul nostru într-o împrejurare atât de dreapta ne dezvinovăţeşte.

Şi fără a mai spune altceva, le întoarseră spatele, încă neîncrezători în căutăturile pornite în care stăruiau Elicio şi Damón, atât de mânioşi că nu se putuseră opune acelei silnicii şi că se găsiseră în imposibilitatea de a se răzbuna pentru ce li se făcuse, încât nu ştiau ce să zică şi să facă. Şi totuşi culmile de disperare în care căzuseră Galateea şi Florisa văzând cum fusese răpită Rosaura erau

---

260 Intervenţia brutală a lui Artandro este oarecum justificată de faptul că Rosaura, dorind să-l facă gelos pe Grisaldo, încurajase asiduităţile amoroase ale tânărului aragonez, care voia în felul acesta să o silească a-şi respecta promisiunile făcute.

atât de teribile, încât îl îmboldiră pe Elicio să-şi pună viaţa în pericol vădit de a şi-o pierde, căci, scoţându-şi praştia, iar Damón procedând la fel, o luă la fugă pe urmele lui Artandro şi de la distanţă, cu mult curaj şi dibăcie, începură a trage asupra lor cu atâtea pietre, încât îi făcură să se oprească şi să treacă în apărare. Cu toate acestea, celor doi păstori îndrăzneţi nu se putea să nu le meargă rău, dacă Artandro nu le-ar fi poruncit alor săi să o ia înainte şi să-i lase în pace, cum şi făcură, până ce intrară într-o dumbravă deasă ce se înălţa pe-o latură a drumului, şi astfel, la adăpostul copacilor, praştiile şi pietrele păstorilor, nu mai aveau mare efect. Şi totuşi ar fi continuat să-i urmărească dacă n-ar fi văzut că Galateea şi Florisa şi celelalte două păstoriţe se îndreptau cât mai iute cu putinţă spre locul unde se aflau ei, drept care se opriră şi, stăpânindu-şi mânia care-i incita la dorita răzbunare, ieşiră în întâmpinarea Galateei, care le zise:

— Domoliţi-vă mânia, vitejilor păstori, deoarece superioritatea duşmanilor noştri nu poate fi egalată de sârguinţa voastră, deşi ea a fost aşa cum ne-a arătat-o curajul inimilor voastre.

— Văzându-ţi nemulţumirea, Galateea – zise Elicio –, am crezut că ea ar putea insufla asemenea forţă nemulţumirii mele, încât păstorii aceia sfruntaţi nu s-ar mai putea lăuda cu cea pe care ne-au făcut-o, dar în norocul meu nu-ncape să-l am în orice doresc.

— Cea amoroasă nutrită de Artandro – zise Galateea – l-a împins la o atare sfruntare, aşa încât în ochii mei e în parte dezvinovăţit.

Şi apoi, punct cu punct, le povesti istoria Rosaurei şi cum anume îl aştepta pe Grisaldo ca să-l primească drept soţ, fapt ce va fi ajuns pesemne la cunoştinţa lui Artandro, îmboldit de turbarea sa geloasă să facă ceea ce aţi văzut.

— Dacă lucrurile stau cum spui, discernătoare

Galateea – zise Damón –, din pricina neglijenţei lui Grisaldo, îndrăzneai» lui Artandro şi-a firii schimbătoare a Rosaurei, mă tem că vor lua naştere necazuri şi neînţelegeri.

— Aşa ar fi – răspunse Galateea –, dacă Artandro ar locui în Castilia, dar dacă el se închide în Aragon, care e patria lui, Grisaldo va trebui să rămână doar cu dorinţa de a se răzbuna.

— Nu are cine să-l înştiinţeze despre această insultă? – zise Elicio.

— Ba da – răspunse Florisa –, înainte de lăsarea nopţii, sigur îi va ajunge vestea.

— De-ar fi aşa – răspunse Damón –, şi-ar putea recupera odorul înainte ca ei să ajungă în Aragon, căci un piept îndrăgostit nu obişnuieşte a fi lenevos.

— Nu cred că ar putea fi astfel cel al lui Grisaldo – zise Florisa –, şi pentru a nu-i lipsi timpul şi prilejul ca să o arate, te implor, Galateea, să ne-ntoarcem în sat, pentru că vreau să trimit pe cineva a-i da de ştire lui Grisaldo despre nefericirea lui.

— Fie cum porunceşti, prietenă – răspunse Galateea –, îţi voi da eu un păstor care să-i ducă vestea.

Şi cu asta voiau să se despartă de Damón şi Elicio, dacă ei n-ar fi stăruit să meargă cu ele; şi, de cum o apucară spre sat, pe mâna dreaptă auziră naiul lui Erastro, numaidecât recunoscut de toţi, care venea pe urmele prietenului său Elicio. Se opriră să-l asculte şi auziră că, dând semne de duioasă durere, cânta următoarele:

ERASTRO

Pe drumuri nebătute-ntruna caut nesigur ţelu-nchipuirii mele, la timp de noapte rece, fără stele, puterea vieţii-arzându-mi neprecaut.

Şi chiar de moartea-mi văd, eu nu mă laud că drumul strâmt l-aş părăsi în jele;

căci în credinţa mea fără-ndoiele, nu spun ca de ceva mai grav să n-aud.

Credinţa far mi-e ce spre port mândrumă ferit de uragane, şi ea numai sfârşit călătoriei bun decide, chiar dacă mijloacele-mi slabe nu mă scot la liman şi steaua-mi stinsă acuma-i de dragoste, şi cerul mă desfide[261].

Cu un adânc suspin, îndureratul păstor îşi isprăvi cântecul şi, crezând că nimeni nu-l auzea, începu să rostească vorbe precum cele de mai jos:

— Amor, puterea ta neînfrântă, fără a-mi apăsa sufletul, m-a ajutat şi pe mine ca, datorită ei, gândurile să-mi fie ocupate de un ţel atât de nobil! Şi dacă tot mi-ai făcut atâta bine, nu-mi arăta acum, făcându-mi răul cu care mă ameninţi, că firea ta e mai schimbătoare decât cea a nestatornicei Fortuna. Ţine seama, stăpâne, cât de supus am fost legilor tale, cât de săritor ca să-ţi ascult poruncile şi cât de supusă voinţei tale mi-am avut-o pe-a mea. Răsplăteşte-mi ascultarea făcând ceea ce pentru tine e atât de însemnat să faci: nu îngădui ca malurile astea ale noastre să rămână văduvite de frumuseţea pe care ea le-o dăruia şi le-o împărtăşea celei a ierbilor proaspete şi fine, a plantelor umile şi a copacilor mândri de pe ele; nu consimţi, stăpâne, ca limpedelui Tag să i se răpească odorul ce-l îmbogăţeşte şi datorită căruia are mai mult faimă decât prin nisipurile de aur pe care le creşte-n sânul său; nu le lua păstorilor de pe păşunile acestea lumina ochilor, slava gândurilor şi imboldul onoarei ce-i îndemna la mii de isprăvi onorabile şi virtuoase; gândeşte-te bine că, dacă vei consimţi să fie luată Galateea, vei fi despuiat de autoritatea ta asupra acestor maluri, deoarece numai prin Galateea ţi-o faci simţită; şi dacă ea va lipsi, fii sigur că nu vei mai fi recunoscut pe câmpiile acestea, că toţi cei

261 Versurile din terţete rimează după o schemă diferită de cea obişnuită, şi anume: cde / cde.

ce trăiesc în ele îţi vor tăgădui ascultarea şi nu ţi se vor mai înfăţişa cu obişnuitul tribut; ia seama că implorarea mea e atât de binevenită şi potrivită raţiunii, încât ţi-ai pierde-o de-a binelea dacă nu mi-ai îndeplini rugămintea. Fiindcă ce lege porunceşte sau ce raţiune consimte ca frumuseţea de noi crescută, discernământul printr-un dar ceresc aparte acordat patriei noastre, tocmai acum când trăgeam nădejde să culegem rodul atâtor bunuri şi bogăţii, să fie dus în regate străine, să fie stăpânit şi gospodărit de mâini străine şi necunoscute? Nu, binevoiască Cerul milostiv să nu ne pricinuiască o atât de mare pagubă. O, verzilor câmpii ce vă bucuraţi la vederea ei! O, florilor înmiresmate care, atinse de picioarele ei, vă umpleaţi deşi mai multă mireznă! O, plantelor! O, copaci ai acestui codru desfătător! Arăta-ţi-vă cu toţii aşa cum puteţi mâhnirea, chiar dacă naturii voastre nu-i e îngăduit, ca să se înduplece acuma Cerul a-mi acorda ce îl implor!

Aşa vorbea îndrăgostitul păstor, vărsând atâtea lacrimi, încât Galateea nu şi le putu ascunde pe-ale sale, necum vreunul dintre cei ce veneau cu dânsa, toţi văzând o asemenea mâhnire, de parcă ar fi plâns la funeraliile lui. Atunci Erastro se apropie de ei şi fu primit cu afectuoasă curtenie, iar apoi, de cum o văzu pe Galateea cu semne că l-ar fi însoţit în lacrimi, nu-şi îndepărtă ochii de la ea şi, privind-o un timp cu luare-aminte, zise apoi:

— Tocmai mi-am dat seama, Galateea, că niciun om nu scapă de loviturile nestatornicei Fortuna, de vreme ce şi pe tine, pe care, printr-un privilegiu aparte, mi te închipuiam ferită de ele, te hărţuiesc şi te chinuiesc, de unde văd că Cerul a vrut ca dintr-o singură lovitură să-i îndurereze pe toţi cei ce te cunosc şi pe toţi ce au cunoştinţă cât de cât despre valoarea ta, şi totuşi trag nădejde că asprimea lui nu va merge până acolo, încât să ducă şi mai departe nefericirea începută ce-ţi păgubeşte

într-atâta mulţumirea.

— Tocmai din acest motiv – răspunse Galateea – sunt mai puţin sigură de nefericirea mea, căci niciodată n-am avut-o în ceea ce mi-am dorit; dar pentru că nu şade bine cinstei cu care mă mândresc să dezvălui atât de limpede că numai trasă de păr mă târăşte după sine ascultarea datorată de mine părinţilor mei, te rog, Erastro, să nu-mi dai prilej de a-mi arăta din nou mâhnirea, fără ca tu sau oricare altul să aduceţi vorba cumva şi să răscoliţi în mine amintirea neplăcerii de care mă tem. Şi astfel, vă rog şi pe voi, păstorilor, să mă lăsaţi să ajung mai repede în sat, pentru ca Grisaldo, înştiinţat fiind, să aibă timpul trebuincios pentru a-şi spăla ofensa pe care i-a adus-o Artandro.

Erastro nu ştia nimic despre întâmplarea cu Artandro, dar păstoriţa Florisa, pe scurt, îi povesti totul, şi Erastro rămase uimit, socotind că nu mic trebuie să fi fost curajul lui Artandro de vreme ce se înhămase la o ispravă atât de anevoioasă. Păstorii se şi pregăteau să facă după cum le poruncise Galateea, când în aceeaşi clipă zăriră toată societatea cavalerilor, păstorilor şi doamnelor ce rămăseseră noaptea trecută la sihăstria lui Silerio şi care, în semn de foarte mare mulţumire, veneau în sat, aducându-l cu ei pe Silerio, în veşmânt şi stare sufletească diferite de cele de până atunci, fiindcă-l lepădase pe cel de schimnic, schimbându-l cu unul de mire voios, cum era şi cel al frumoasei Blanca, spre egala mulţumire şi satisfacţie a amândurora şi-a bunilor lor prieteni Timbrio şi Nísida, care-i hotărâseră, punând prin căsătorie capăt tuturor nenorocirilor, împliniştindu-şi şi potolindu-şi gândurile ce-l chinuiseră de dorul Nísidei. Şi astfel, cu veselia stârnită de un asemenea eveniment, veneau toţi învederându-şi-o cu muzică plăcută şi cântări pline de discernământ şi iubire, pe care şi le întrerupseră când o văzură pe Galateea ca şi

pe ceilalţi ce o-nsoţeau, şi se întâmpinară unii pe alţii cu mare plăcere şi curtenie, iar Galateea îl felicită pe Silerio pentru buna-i împlinire şi pe frumoasa Blanca pentru căsătoria ei; şi la fel făcură păstorii Damón, Elicio şi Erastro, care nutreau o afecţiune cum nu se poate mai puternică pentru Silerio. De cum luară sfârşit felicitările şi curteniile, se hotărâră să-şi continue drumul spre sat şi, ca să şi-l înveselească, Tirsi îl rugă pe Timbrio să-şi isprăvească sonetul pe care-l începuse când fusese recunoscut de Silerio; Şi Timbrio, nepregetând s-o facă, în sunetul flautului gelosului Orfenio, cu desăvârşită şi dulce voce, îl cântă şi-l termină în acest chip:

TIMBRIO

Speranţa-mi temelie-atât de-adâncă[262]

Îşi are, că şi crunt de-ar bate vântul, nu-i va putea clinti aşezământul:

atât i-a crez, valoare, forţă încă.

Simţirea-mi în iubire-i ca o stâncă şi-atât nu vreau să-i schimb deloc veşmântul, încât mai bine-mi aflu-n chin mormântul decât să văd cum crezu-mi se mănâncă.

Şi dacă pieptu-ndrăgostit de sila opreliştilor şovăie, nedemn e ca-n pacea dragostei să-şi vadă mila.

De-aceea – al meu, ce-n crez tot mai solemn e, de-i rea Caribda sau turbează Scila, se-aruncă-n val şi-i dă iubirii semne.

Sonetul lui Timbrio le plăcu mult păstorilor şi nu mai puţin farmecul cu care-l cântase, astfel încât îl rugară să mai zică ceva, dar el se scuză şi-i ceru prietenului său Silerio să răspundă în locul lui în cauza aceea. Silerio nu putu să nu facă după cum îi cerea prietenul său, şi astfel, copleşit de plăcerea de a se vedea într-o stare atât de fericită, tot în sunetul flautului lui Orfenio cântă ceea ce

---

262 Textul fusese început la p. 287. În sonetul cântat de Timbrio se foloseşte o nouă schemă a rimelor în terţete: cdc / dcd.

urmează:

SILERIO

Cerului slavă-i dau că am scăpat de toanele acestei mări incerte şi-n primitorul port, pe căi deşerte, fără a şti pe unde, – am ancorat.

Strângă-se velele ce griji străbat;

dreagă-se nava, de-apă se deşerte;

primită fie ruga şi se ierte cui voturi în turbarea mării-a dat.

Sărut pământul, Cerului mă plec, norocu-mi strâng în braţe, căci mai blând e, destinul meu fatal ferice-mi pare, şi neasemuitei noi cătuşe blânde cu zel înamorat nou gând îmi trec şi-i las grumazu-mi frânt cu bucurare[263].

După ce termină, Silerio o rugă pe Nísida să binevoiască a veseli câmpurile cu cântul ei, şi ea, privindu-l pe iubitul ei Timbrio, îi ceru din ochi învoirea de-a da curs rugăminţii lui Silerio şi, după ce el i-o dădu tot din priviri, ea, fără a mai aştepta, cu mult haz şi farmec, nu în sunetul flautului oprit al lui Orfenio, ci în cel al naiului lui Orompo, cântă acest sonet:

NÍSIDA

Nu-s de părerea celui care jură că mulţumirea-n dragoste nu-ntrece nicicând asprimea caznei ce-o petrece, oricât i-ar fi norocul pe măsură.

Ştiu ce e bine, ştiu ce e tortură, ştiu ce urmări au, bine ştiu cum trece din gându-mbolnăvit iubirea rece în altul cald, mai lesne şi mai pură.

Nici strânsă-n braţe de amara moarte prin groaznica şi rău adusa ştire, nici de corsari barbari c-am fost răpită nu m-au făcut să am de chinuri parte, ca azi să nu-nţeleg

---

263 Şi în acest sonet schema rimelor din terţete se abate de la modelul cel mai uzual (cdc / dcd) în Spania epocii: cdc / dcc. Sonetul confirmă acceptarea de către Silerio a făgăduitei fericiri matrimoniale cu Blanca.

cu prisosire de placul ei că sunt mai răsplătită[264].

Uimite rămaseră Galateea şi Florisa de vocea nemaiauzită a frumoasei Nísida, care, observând că numai Timbrio şi-ai să-i cântaseră până atunci, nu vru ca sora ei să rămână mai prejos, şi astfel, fără a fi fost nevoie să insiste prea mult, cu un mai puţin farmec decât Nísida, Blanca, făcându-i semn lui Orfenio să-şi ia flautul, cântă astfel în sunetul lui:

BLANCA

Ca-n Libia cu nisipoase dune de-aş fi, ori ca în Sciţia sub gheaţă, văzui reci temerile cum mănhaţă ori focu-arzând simţii cum mă supune.

Speranţa însă, ce-i la chin minune, schimbându-se-n extreme iar la faţă, e doamnă-atotputernică pe viaţă, când apăsând-o, când dorind s-o-mbune.

Trecu mânia iernii îngheţate, şi-al dragostei pojar chiar şi de-ncins e, sosi şi mult dorita primăvară, când într-o clipă de noroc descinse doritul fruct să-l gust şi să-mi arate dovezi neşterse de credinţă clară[265].

Pe păstori glasul Blancăi şi ce cântase ea nu-i mulţumi mai puţin decât toate cele auzite mai înainte. Şi când să învedereze că nu tot talentul îşi găsea locul numai printre cavalerii curteni, iar într-acestea Orompo, Crisio, Orfenio şi Marsilio, într-un gând, începuseră să-şi acordeze instrumentele, îi sili a-şi întoarce capetele un zgomot pe care-l auziră în spatele lor, stârnit de un păstor ce-şi croia cu furie drum prin desişurile pădurii verzi şi care fu de toţi

---

264 Aceeaşi observaţie despre schema rimelor în terţete: cde / cde. Sonetul Nísidei pare şi el o contraargumentare la diatriba lui Lenio împotriva iubirii din cartea a IV-a (vezi supra, pp. 235–247).

265 Schema rimelor în terţete: cdc / dcc. Sonetul Blancăi pune punct episodului de aventuri de tip bizantin într-un cadru idilic, exact însă într-un moment în care universul pastoral e ameninţat de o fază conflictuală (căsătoria silnică a Galateei), al cărei deznodământ nu va fi niciodată cunoscut, întrucât romanul nu a mai fost continuat şi terminat.

recunoscut, întrucât era îndrăgostitul Lauso, ceea ce-l miră pe Tirsi, deoarece noaptea trecută se despărţiseră, el zicându-i că se ducea să sfârşească neapărat o treabă, spre a pune capăt suferinţei şi a da cep plăcerii, după care, fără a-i mai spune altceva, plecase împreună cu alt păstor prieten de-al său, şi-acum nu ştia ce i se putuse întâmpla de mergea atât de grăbit. Cele spuse de Tirsi îl îndemnară pe Damón să-l cheme pe Lauso, astfel încât îl strigă să vină, dar văzând că nu auzise şi că se şi pregătea să treacă dincolo de o costişă, îi tăie calea cu repeziciune şi, din vârful altei măguri, îl strigă din nou cu glas şi mai tare, iar Lauso, auzindu-l de data asta şi recunoscând cine-l striga, nu putu să nu se-ntoarcă din drum; şi, ajungând la Damón, îl îmbrăţişă cu semne de neobişnuită mulţumire, ba chiar într-atâta, încât pe Damón îl uimiră semnele de veselie pe care le dădea, drept care-i zise:

— Ce-i asta, prietene Lauso? Ţi-ai văzut oare împlinite dorinţele sau ţi s-au dat, de ieri şi până azi, toate încredinţările că vei ajunge lesne la tot ce năzuieşti?

— Mult mai mare e binele de care am parte, Damón, prietene adevărat – răspunse Lauso –, deoarece pricina care altora le aduce îndeobşte deznădejde şi moarte, mie mi-a dăruit speranţă şi viaţă; am văzut la păstoriţa mea dispreţ şi dezamăgire, însoţite de toane mofturoase, ceea ce m-a readus la fiinţa mea dintâi. Gata, gata, păstorule, grumazul meu muncit nu mai simte apăsătorul jug al iubirii; gata, s-au destrămat în mine trufaşele clădării de gânduri ce-mi suciseră de tot minţile[266]; gata, acum mă voi întoarce la pierduta conversaţie cu prietenii mei; gata, acum ierburile verzi şi florile înmiresmate de pe câmpiile

266 F. López Estrada (ed. Estrada-Berdoy, p. 523, n. 90) crede că aici apare în germene don Quijote ca personaj pe care „trufaşele clădării de gânduri”, în cazul său unele de extracţie cavalerească, l-au smuls din viaţa de hidalg manceg.

acestea paşnice îmi vor apărea aşa cum sunt; gata, acum suspinurile îmi vor avea parte de răgaz, şi lacrimile de vad, şi frământările de linişte, aşa că vezi şi tu, Damón, dacă nu am destule motive să mă simt vesel şi bucuros.

— Aşa e, Lauso – răspunse Damón –, dar teamă mi-e ca veselia ta atât de repede ivită să nu fie de scurtă durată, căci ştiu, păţit fiind, că toate libertăţile zămislite de dispreţuri se risipesc ca fumul, după care preocuparea amoroasă ni se întoarce cu şi mai mare zor ca să-şi urmeze ţelurile. Aşa că, prietene Lauso, deie Cerul ca mulţumirea ta să fie mai statornică de cum mă bate pe mine gândul, şi să te bucuri îndelungă vreme de libertatea pe care-o proslăveşti: căci bine mi-ar părea nu doar din datoria faţă de prietenia noastră, ci şi pentru că aş vedea o neobişnuită minune în dorinţele îndrăgostite.

— Oricum ar fi, Damón – răspunse Lauso –, eu unul mă simt acum liber şi stăpân pe vrerea mea şi pentru ca şi-a ta să se încredinţeze că e adevărat ce spun, cată ce vrei să fac spre a ţi-o dovedi. Vrei să plec de-aici? Vrei să trec mai des pe la colibele unde-ţi închipuieşti că s-ar putea afla pricina suferinţelor mele trecute şi-a bucuriilor prezente? Voi face orice ca să te mulţumesc.

— Important e, Lauso, ca tu să fii mulţumit – răspunse Damón –, şi voi vedea că eşti aşa dacă şi peste şase zile te voi vedea în aceeaşi stare. Dar deocamdată nu vreau altceva de la tine decât să te abaţi de la drumul pe care-l urmai şi să vii cu mine unde ne-aşteaptă toţi acei păstori şi doamne, şi să-ţi proslăveşti veselia trăită de tine întreţinându-ne cu cântul tău în vreme ce mergem spre sat.

Lauso fu mulţumit să facă ce-i cerea Damón, aşa că se întoarse cu el tocmai când şi Tirsi îi făcea semne lui Damón să se întoarcă şi, de cum sosiră el şi Lauso, fără a mai pierde timpul cu vorbe politicoase, Lauso zise:

— Nu vin, domnilor, pentru mai puţin decât pentru serbări şi mulţumiri; de-aceea, dacă veţi accepta să mă ascultaţi, răsune naiul lui Marsilio şi pregătiţi-vă să auziţi ce nicicând n-am crezut că limba mea va avea prilejul să o zică şi nici gândul meu să şi-o închipuiască.

Toţi păstorii răspunseră într-un glas că le-ar face mare plăcere să-l audă; şi numaidecât Marsilio, dornic şi el să-l asculte, îşi luă naiul în al cărui sunet Lauso începu a cânta în felul acesta:

LAUSO

Cu amândoi genunchii în ţărână,[267]

cu mâinile smerit împreunate şi inima de-avânt şi cloruri plină, preasfânt dispreţ, te-ador şi văd ca-n mână pricina-n tine-a veştii minunate, ce-n calm răgaz şi fericit m-alină.

Tu, la otrava crudă ce-nvenină a dragostei cruzime un leac fost-ai fără de greş şi iute;

tu, prăbuşirea-mi gravă mi-ai preschimbat-o-n rai, războiu-n slavă, şi-aşa, ca pe-o comoară a mea sfinţită, te-ador nu doar o clipă, ci-nmiită.

Prin tine-a ochilor mei stinşi lumina, de-atâta timp în ceaţă-aproape stinsă, şi-a regăsit dintâi fiinţa-avută;

prin tine-mi redescopăr rădăcina ce-a voii mele şi a vieţii-mi stins-a, de-amor fiind de mult în jug ţinută.

Prin tine-a vinei nopţi azi mi-o strămută în zi senină gândul recâştigat, şi mintea, ce-nainte stătea-n robii cuminte, netulburatul pas recâştigându-l, acum, pe ea stăpână, mă conduce spre n veci focar de bine ce străluce.

Dispreţule, mi-arăţi ce-nşelătoare, ce calpe-au fost şi cât de prefăcute dovezile-arătate de iubire, cum vorbele preadulci şi-amăgitoare şi-urechilor atâta de plăcute, ce sufletu-mi înstrăinau cu ştire, se făureau în glumă şi-

---

267 Stanţe de treisprezece versuri iambice endeca- şi octosilabice; schema rimelor: abcabccdeedff.

amăgire, şi-acea gingaş-duioasă privire-a ochilor urmărea doară ca blânda-mi primăvară să se preschimbe-n iarna friguroasă şi, crudă, cu dezamăgiri să vie:

ci tu i-ai fost, dispreţ blând, doctorie.

Tu pinten eşti, dispreţule, ce-mpunge şi gându-l face drept să-nainteze spre ţelul vrut al amoroasei lupte, sub chipul tău efectu-astfel m-ajunge, încât prin tine fug de visuri breze ce m-atrăgeau în goană, ne-ntrerupte, dar cum, viclean, amorul tot abrupt e, şi, ne-mpăcat de mine, vrea laţu-n calea-mi iarăşi să-l întindă şi mai rău să m-aprindă, cu mii ţintite-n piept săgeţi îmi vine, doar tu, dispreţ, doar tu-l poţi întrerupe, dardele-i frânge, plasa a i-o rupe.

Iubirea-mi, simplă, nu era chiar slabă, ca un dispreţ să poată să o darme;

săriră-ntâi mii alte să-l ajute, şi-aşa doar, puse la un loc la treabă, s-au strâns, pinu-a-l da jos, destule arme, şi a făcut-o ultimul din sute.

Dispreţ preagrav, cu trăsături temute, crescut din neiubire şi din puţinul preţ ce-l pui pe-aproape, plăcerea-abia mâncape când mi te văd, te-aud, te-ating şi ştire am că-mi vii-n suflet când anume ţie ţi-e lesne să mă scapi de nebunie.

Curmi nebunia-mi şi-mi întinzi şi mâna minţii, dispreţule, să se ridice şi să se scuture de greu coşmarul, ca sănătos şi părăsind ţărâna, noi laude, cânt nou să poată zice şi-altui stăpân mai bun să-i cânte harul.

Tu măselariţei i-ai stins rău darul prin care, – ingrat, amorul îmi adormea virtutea suferindă;

şi-a ta veni s-aprindă vieţi noi în mine, alungându-mi norul;

şi-acum pricep că-n stare-s a mă teme doar cu măsură şi-a spera cu vreme.

Lauso nu cântă mai mult, dar ceea ce cântase fu de

ajuns pentru a-i ului pe cei de faţă, deoarece, cum toţi ştiau că în ajun fusese atât de îndrăgostit şi de mulţumit că era aşa, se mirau să-l vadă într-un răstimp aşa de scurt atât de schimbat şi atât de diferit de cum obişnuia să fie. Şi cumpănind toate acestea, prietenul său Tirsi îi zise:

— Nu ştiu dacă e cazul să te felicit, prietene Lauso, pentru binele pe care l-ai dobândit în atât de puţine ceasuri, fiindcă mă tem că n-are cum să fie atât de statornic şi de sigur cum îţi închipui tu; îmi pare totuşi bine că te bucuri, fie şi pentru scurt timp, de plăcerea pe care i-o produce sufletului libertatea redobândită, căci s-ar putea, ştiind cât se cuvine s-o preţuieşti, chiar şi dacă te-ai reîntoarce la legăturile şi lanţurile rupte, să te străduieşti de-acum încolo cu mai multă putere să le frângi, atras de dulceaţa şi desfătarea de care se bucură o minte liberă şi o voinţă nepătimaşă.

— Nu te teme câtuşi de puţin, discernătorule Tirsi – răspunse Lauso –, nicio altă nouă capcană nu va fi în stare să mă facă a-mi pune din nou picioarele în butucii iubirii şi nici nu mă socoti atât de uşuratic şi de capricios, încât intrarea în starea aceasta să nu mă fi costat infinite reflecţii, mii de bănuieli verificate şi mii de făgăduinţe împlinite făcute lui Cupidon ca să mă readucă la lumina pierdută şi, fiindcă acum văd datorită ei cât de puţin vedeam înainte, mă voi strădui să mi-o păstrez în cel mai bun chip cu putinţă.

— Niciunul nu va fi atât de bun – zise Tirsi – precum grija de a nu te întoarce ca să priveşti din nou ce-ai lăsat în urmă, fiindcă vei pierde, dacă vei recădea, libertatea ce te-a costat atât de mult şi te vei pomeni, cum s-a pomenit acel îndrăgostit neprevăzător, cu noi prilejuri de plâns necurmat[268]; şi fii pe deplin încredinţat, Lauso prietene, că

---

268 „îndrăgostitul neprevăzător” este, desigur, Orfeu. Coborând în intern ca să o readucă de-acolo pe soţia sa, Euridice, şi-a întors privirea

nu-i pe lume piept atât de îndrăgostit pe care dispreţurile şi arogantele gratuite să nu-l răcească şi chiar să-l facă să se scuture de gândurile sale prost plasate. Şi mă face să fiu şi mai încredinţat de acest adevăr faptul că ştiu cine e Silena, deşi tu nu mi-ai spus-o nicicând, şi-i ştiu şi firea schimbătoare, pornirile neprevăzute şi simplitatea, ca să nu-i zic altfel, a dorinţelor ei, lucruri din pricina cărora, dacă nu i le-ar modera şi ascunde inegalabila frumuseţe cu care a înzestrat-o Cerul, ar fi detestată de toată lumea.

— Adevărat grăieşti, Tirsi – răspunse Lauso –, pentru că, fără nicio îndoială, frumuseţea ei aparte şi aparenţele cinstei incomparabile cu care se găteşte fac să fie nu doar iubită, ci adorată de toţi cei ce ar privi-o, aşa încât nu trebuie să se mire nimeni că voinţa mea liberă a îngenuncheat în faţa unor adversari atât de tari şi de puternici; e drept să se mire doar cum de-am putut scăpa de ei, căci, deşi scap din mâinile lor atât de răvăşit, cu voinţa făcută praf, cu mintea tulburată, cu memoria slăbită, tot mi se pare că pot ieşi învingător din bătălie.

Cei doi păstori nu merseră mai departe în convorbirea lor deoarece în aceeaşi clipă văzură că, pe-acelaşi drum urmat de ei, venea o frumoasă păstoriţă şi, nu prea departe de ea, un păstor, care, după cum de îndată îl recunoscură, era bătrânul Arsindo, iar păstoriţa era sora lui Galercio, Maurisa, care, după cum înţeleseră Galateea şi Florisa de îndată ce-o recunoscură, venea cu vreo solie de la Grisaldo pentru Rosaura. Şi cele două ieşindu-i în întâmpinare, Maurisa se apropie de Galateea ca s-o îmbrăţişeze, iar bătrânul Arsindo îi salută pe toţi păstorii şi-l îmbrăţişă pe prietenul său Lauso, care era foarte doritor să ştie ce făcuse Arsindo după ce i se spusese că ar fi plecat pe urmele Maurisei. Şi când îl văzu acum

---

spre ea pe drumul de întoarcere, încălcând interdicţia ce-i fusese impusă, şi astfel a pierdut-o pentru totdeauna.

întorcându-se cu ea, îşi pierdu numaidecât în ochii lui şi-ai tuturor a buna reputaţie pe care i-o adusese căruntеţea[269], ba chiar şi-ar fi pierdut-o de-a binelea dacă cei ce veneau n-ar fi ştiut din proprie experienţă până unde şi cât de tare se întinde puterea iubirii, şi astfel, pe lângă aceiaşi care-l învinuiseră, greşeala lui îşi găsi şi scuza[270]. Şi Arsindo, bănuind pare-se ce bănuiau păstorii despre el, ca pentru a-i satisface şi a se dezvinovăţi, le spuse: – Auziţi, păstorilor, una din cele mai ciudate întâmplări de iubire, cum nu s-au mai văzut de ani îndelungaţi nici pe malurile noastre, nici pe cele străine. Cred într-adevăr că-l cunoaşteţi şi-l cunoaştem cu toţii pe renumitul păstor Lenio, cel a cărui pornire împotriva iubirii i-a adus porecla de neiubitor; cel care, cu un multe zile în urmă, doar ca să ponegrească iubirea, s-a încumetat să se ia la întrecere cu faimosul Tirsi, aici de faţă; cel care, zic, n-a ştiut niciodată să-şi mişte limba altfel decât ca să ponegrească iubirea; cel care îi mustra cu atâta asprime pe cei pe care-i vedea suferinzi de boala amoroasă. Ei bine, el, duşmanul atât de înverşunat al iubirii, a ajuns într-o asemenea stare, încât sunt sigur că Amor nu are adept mai aprins şi nici vasal mai lesne de prins, fiindcă l-a făcut să se îndrăgostească de neiubitoarea păstoriţă Gelasia, acea păstoriţă crudă care pe fratele acesteia – şi arătă spre Maurisa –, atât de asemănătoare cu ea la fire, l-a lăsat cu funia de gât pentru ca zilele scurte şi nefericite să i se curme în mâinile cruzimii ei. Zic, în sfârşit, păstorilor, că Lenio cel neiubitor moare după împietrită Gelasia şi umple pentru ea văzduhul

269 Motivul bătrânului îndrăgostit de o tânără e larg răspândit în epica folclorică şi nu numai (Omnia vincit amor!). La Cervantes ea mai poate fi întâlnită în NE Gelosul extremaduran) şi în P, II, unde bătrânul rege Policarpo se îndrăgosteşte de Sigismunda.

270 Greşelile comise din dragoste sunt scuzabile, conform proverbului „Yerros de amor, dignos son de perdón” („Greşelile din iubire vrednice-s de izbăvire”).

de suspinuri şi pământul de lacrimi. Şi cel mai rău în asta e că iubirea a vrut să se răzbune pe inima răzvrătită a lui Lenio, supunându-l celei mai dure şi mai nemiloase păstoriţe din câte s-au văzut; şi cum el o recunoaşte, acum se străduieşte în tot ce zice şi face să se împace cu Amor şi, la fel cum înainte îl hulea, acuma îl ridică-n slavă şi-l cinsteşte. Şi totuşi nici Amor nu se-ndeamnă să-l ocrotească şi nici Gelasia nu înclină să-l ajute, după cum am văzut-o chiar eu cu ochii mei, deoarece doar acum câteva ceasuri, pe când veneam în tovărăşia acestei păstoriţe, l-am găsit la Izvorul cu Ardezii, culcat la pământ, cu faţa acoperită de o sudoare rece şi respirând ciudat de gâfâit. M-am apropiat de el şi l-am recunoscut, iar apoi i-am umezit faţa cu apă de izvor, ceea ce l-a făcut să-şi revină în simţiri, şi, aşezându-mă lângă el, l-am întrebat ce pricină are suferinţa lui, şi el mi-a spus-o de-a fir a păr, povestindu-mi-o cu mâhnire nespus de duioasă îndreptată spre acea păstoriţă în care cred că niciodată nu şi-a găsit locul vreun semn de compătimire. Mi-a vorbit înflăcărat despre marea cruzime a Gelasiei şi despre iubirea pe care o simţea pentru dânsa, precum şi despre bănuiala ce-l stăpânea, cum că iubirea îl adusese în starea asta ca să se răzbune dintr-o singură lovitură pentru multele jigniri pe care el i le adusese. L-am mângâiat cum m-am priceput mai bine şi, ştiindu-l scăpat de sfârşeală, vin însoţind-o pe această păstoriţă şi ca să te caut pe tine, Lauso, pentru ca, dacă vei binevoi, să ne întoarcem la colibele noastre, deoarece au trecut zece zile de când le-am părăsit şi s-ar putea ca turmele să ne simtă lipsa mai mult decât noi pe-a lor.

— Nu ştiu dacă să-ţi răspund, Arsindo – răspunse Lauso –, că mie mi se pare că din curtenie mai degrabă decât din alt motiv mă pofteşti să ne întoarcem la colibele noastre câtă vreme avem atâtea de (acut pe lângă ale

celorlalţi, aşa cum a arătat-o lipsa ta de lângă mine zilele astea. Lăsând însă pentru o clipă şi-o împrejurare mai prielnică cele mai multe lucruri pe care ţi le-aş putea spune în privinţa asta, spune-mi încă o dată dacă e adevărat ce spui despre Lenio, pentru că, dacă aşa este, voi putea afirma că iubirea a făcut zilele astea minuni dintre cele mai mari din câte-a făcut de când există, precum faptul de-a fi înfrânt şi supus inima împietrită a lui Lenio şi de-a o fi eliberat pe-a mea, cea atât de înrobită ei.

— Ia seama ce spui – zise atunci Orompo –, prietene Lauso, cum oare, dacă iubirea te ţinea în robie, aşa cum ai arătat până acuma, cum se face, aşadar, că aceeaşi iubire te-a pus în libertatea pe care-o faci cunoscută?

— Dacă vrei să mă înţelegi, Orompo – i-o întoarse Lauso vei vedea că nu mă contrazic deloc, fiindcă spun, sau vreau să spun, că iubirea care domnea şi domneşte în pieptul celei pe care o iubeam peste poate, dat fiind că tot iubire este şi cum are alte ţeluri decât a mea, urmarea ei asupra mea este că pe mine m-a pus în libertate, şi pe Lenio în robie, şi nu mă face, Orompo, să povestesc şi alte minuni în afară de astea.

Şi zicând asta, îşi întoarse ochii către bătrânul Arsindo şi spuse cu ei ceea ce cu limba trecea sub tăcere, întrucât toţi pricepură că a treia minune pe care ar fi putut s-o povestească era de a vedea căruntele lui Arsindo îndrăgostite de puţinii şi fragezii ani ai Maurisei, care în tot acest timp stătea de vorbă mai la o parte cu Galateea şi Florisa şi le spunea că a doua zi Grisaldo avea să vie în veşminte de păstor în sat, unde avea de gând să se căsătorească în taină cu Rosaura, deoarece în public nu putea, din pricină că părinţii Leopersiei, cu care tatăl lui pusese la cale să-l însoare, aflaseră că Grisaldo voia să-şi încalce cuvântul dat şi nu voiau în ruptul capului să li se-aducă o asemenea insultă, Grisaldo fiind însă hotărât să-şi

îndeplinească datoria faţă de Rosaura, şi nu obligaţia faţă de tatăl său.

— Tot ce v-am spus eu, păstoriţelor – urmă Maurisa –, mi-a spus să v-o spun fratele meu, şi el însuşi trebuia să vă aducă înştiinţarea aceasta; dar cruda Gelasia, a cărei frumuseţe târăşte după sine sufletul nefericitului meu frate, a fost pricina ce l-a împiedicat să vină el însuşi şi să vă spună ce v-am spus eu, deoarece, ca s-o urmeze pe ea, a renunţat să-şi vadă de drumul lui şi mi s-a încredinţat mie, ca soră. Aţi înţeles, aşadar, păstoriţelor, de ce-am venit; spuneţi-mi unde e Rosaura ca să-i spun şi ei sau spuneţi-i voi, fiindcă neliniştea de care-i copleşit fratele meu nu-mi îngăduie să mai zăbovesc aici nicio clipă.

În timp ce păstoriţa le spunea aceste lucruri, Galateea cumpănea răspunsul amar pe care avea de gând să i-l dea şi veştile triste ce trebuiau să ajungă la urechile nefericitului de Grisaldo, dar, văzând că nu era chip să nu i le dea şi că mai rău era să o ţină în loc, îi povesti numaidecât tot ce i se întâmplase Rosaurei şi cum Artandro o ducea cu sine, Maurisa rămânând de-a dreptul uluită şi fiind gata în clipă să se întoarcă spre a-l înştiinţa pe Grisaldo, dacă nu ar fi reţinut-o Galateea ca s-o întrebe ce anume se întâmplase cu cele două păstoriţe ce plecaseră cu ea şi cu Galercio, la care Maurisa răspunse:

— Ţi-aş putea povesti despre ele, Galateea, lucruri care să te minuneze şi mai mult decât pe mine întâmplarea cu Rosaura, dar timpul nu-mi dă răgazul trebuincios; îţi spun doar că cea pe care o cheamă Leonarda s-a măritat cu fratele meu Artidoro prin cea mai subţire viclenie din câte s-au văzut vreodată, iar Teolinda, cealaltă, e pe punctul de a-şi pierde sau viaţa, sau minţile şi n-o consolează decât chipul lui Galercio, de care, întrucât seamănă atât de mult cu cel al fratelui meu Artidoro, nu se mai desparte nicio clipă, fapt ce pentru Galercio e atât de

apăsător şi de supărător, pe cât îi e de dulce şi de plăcută tovărăşia crudei Gelasia. Cum s-au petrecut toate acestea îţi voi povesti mai pe îndelete când ne vom mai revedea, fiindcă nu e drept ca din pricina întârzierii mele Grisaldo să fie împiedicat a-şi găsi leac la nefericirea sa, folosindu-se pentru a şi-o îndrepta de toată sârguinţa cu putinţă, căci, dacă Artandro a răpit-o pe Rosaura doar azi de dimineaţă, nu se va fi putut îndepărta atât de mult de malurile acestea, încât să-i reteze lui Grisaldo speranţa de-a i-o lua înapoi, mai ales dacă-mi iuţesc paşii, cum şi am de gând.

Galateei i se părură întemeiate cele spuse de Maurisa, aşa că nu vru s-o mai reţină; o rugă doar să binevoiască a se întoarce cât mai curând cu putinţă pentru a-i povesti întâmplarea Teolindei, precum şi ce urma să facă în povestea cu Rosaura. Păstoriţa i-o făgădui şi, fără a mai zăbovi, îşi luă rămas-bun de la cei de-acolo şi se întoarse în sat, lăsându-i pe toţi încântaţi de farmecul şi frumuseţea ei; dar cel mai mâhnit de plecarea păstoriţei fu bătrânul Arsindo, care, pentru a nu-şi învedera dorinţa, fu nevoit să rămână pe cât de însingurat de Maurisa, pe-atât de însoţit de propriile gânduri. Şi păstoriţele rămaseră uimite de cele auzite despre Teolinda şi-şi doreau nespus să afle ce i se întâmplase. Şi tocmai atunci auziră sunetul limpede al unui corn ce răsuna în dreapta lor şi, întorcându-şi ochii într-acolo, văzură în vârful unei costişe destul de pieptişe doi păstori bătrâni ce-l aveau între ei pe un preot vechi de zile, în care-l recunoscură îndată pe bătrânul Telesio[271]. Şi după ce unul dintre păstori mai sună

271 Telesio: în ediţia princeps: Thelesio. Este un preot bătrân care va conduce ceremoniile de pomenire ale marelui poet Melesio (vezi mai jos). A fost pus în legătură cu experienţa umanistă făcută în Italia de Cervantes, care s-ar referi, după Schevill şi Bonilla, în Introducerea la ediţia lor La Galatea din 1914, la un Antonio Telesio (1482–1534), umanist şi poet, unchiul mult mai cunoscutului Bernardino Telesio

o dată din corn, toţi trei coborâră de pe costişă şi se îndreptară spre alta din apropiere, unde, suindu-se, iar sunară din el şi, la zvonul lui, din diferite părţi se urniră numeroşi păstori spre a veni să vadă ce voia Telesio, căci cu semnalul acela obişnuia el să-i convoace pe toţi păstorii de pe acel mal când voia să le ţină vreo cuvântare plină de folos ori să le aducă la cunoştinţă moartea vreunui cunoscut păstor de pe acele meleaguri sau să le amintească ziua vreunei sărbători solemne sau pe cea a unor triste funeralii. Cum Aurelio şi aproape toţi păstorii ce veneau acolo cunoşteau, aşadar, obiceiul şi firea lui Telesio, toţi se apropiară de locul unde era el, dar Telesio, când văzu venind atâţia oameni şi văzu de ce bună condiţie erau cu toţii, coborî de pe costişă şi le ieşi în întâmpinare cu multă dragoste şi curtenie, şi la fel fu primit de toţi, iar Aurelio, apropiindu-se de Telesio, îi zise:

— Binevoieşte să ne spui, cinstite şi venerabile Telesio, ce nou prilej te-ndeamnă să voieşti a-i aduna pe

---

(1509–1588), ipoteză către care înclină Estrada-Berdoy (ed. Cât., pp. 72–73); acesta din urmă a fost filosof, născut la Cosenza (Calabria), a întemeiat la Neapole Academia di Telesio sau Academia di Cosenza, fiind adeptul unei doctrine materialiste despre lume (De natura rerum juxta propria principia, 1565), reputaţie suficientă pentru a-l face cunoscut şi în Spania, unde-l pomeneşte însuşi Quevedo. Anumite afinităţi dintre gândirea lui şi cea a lui Cervantes au fost puse în evidenţă de Américo Castro în El pensamiento de Cervantes. Claude Allaigre (trad. cit., vol. I. pp. 1483–1484, n. 23) crede însă că mai importante şi mai convergente cu rolul şi prestaţiile sale culturale şi cultuale (cu deosebire pomenirea lui Meliso) din Galateea ar fi alte sugestii onomastice, precum cele pornind de la lat. teleta „iniţiere în misterii, consacrare”, el asigurând marilor spirite morminte într-o simbolică Vale a Chiparoşilor (vezi infra „Cântul Caliopei”). Ca aure, numele poate fi pus în legătură cu ideea de perfecţiune (cf. Gr. teleios) şi de finalitate sau scop (gr. telos). Tot C. Allaigre crede că grafia din ediţia princeps, pe care el o păstrează în versiunea sa, şi anume Thelesio, nu e străină de gr. Theo, evocând sacerdoţiul personajului cervantin.

păstorii de pe păşunile astea. E oare vorba de serbări vesele sau de evenimente triste şi funebre? Sau vrei să ne arăţi ceva pentru îmbunătăţirea vieţilor noastre? Spune-ne, Telesio, ce porunceşte voia ta, deoarece ştii bine că ale noastre nu vor ieşi din hotarele puse de-a ta.

— Cerul să vă răsplătească, păstorilor – răspunse Telesio –, pentru sinceritatea intenţiilor voastre, de vreme ce se potrivesc cu cea a aceluia care urmăreşte doar binele şi folosul vostru. Dar, pentru a vă împlini dorinţa pe care o nutriţi de a şti ce anume vreau, vreau să vă readuc în memorie pe cea pe care trebuie să o păstraţi necontenit valorii şi faimei faimosului şi eminentului păstor Meliso[272], ale cărui slujbe de pomenire se reînnoiesc şi se vor reînnoi an de an în ziua de mâine, atâta timp cât pe malurile noastre fi-vor păstori şi-n sufletele noastre nu ne va lipsi conştiinţa datoriei faţă de bunătatea şi valoarea lui Meliso. Cel puţin despre mine vă pot spune că, atâtea zile câte voi avea, nu voi pregeta să vă amintesc la timpul potrivit obligaţia pe care v-o impun dibăcia, curtenia şi virtutea neasemuitului Meliso; şi ca atare azi v-o reamintesc şi vă anunţ că mâine este ziua în care se cade să o pomenim pe cea nefericită când am pierdut o asemenea avuţie, şi anume plăcuta prezenţă a prudentului păstor Meliso. Pentru ceea ce datoraţi bunătăţii sale şi pentru obligaţia faţă de gândul meu de a vă sluji, rogu-vă, păstorilor, ca mâine, în revărsatul zorilor, să vă găsiţi cu toţii în Valea Chiparoşilor, unde se află mormântul cinstitelor rămăşiţe ale lui Meliso, pentru ca acolo, cu triste cântări şi pioase jertfe, să căutăm a uşura suferinţa, de va fi îndurând

272 Meliso: După toate probabilităţile (Schevill şi Bonilla, La Galatea, 1914, II, pp.291–292), acesta e numele poetic şi pastoral al lui don Diego Hurtado de Mendoza (1503–1575), important ambasador al lui Carol Quintul şi Filip al II-lea, om de litere de mare cultură, filosof şi poet. Numele evocă mierea, „melifluitatea” poeziei sale.

vreuna, acelui suflet norocit care ne-a lăsat într-o asemenea însingurare.

Şi zicând acestea, din duioasa mâhnire pe care i-o pricinuia amintirea morţii lui Meliso, venerabilii săi ochi se umplură de lacrimi, ţinându-i tovărăşia într-însele aproape toţi cei de faţă, care, cu toţii în aceeaşi pornire, făgăduiră să vină a doua zi unde le poruncea Telesio, la fel procedând şi Timbrio şi Silerio, Nísida şi Blanca, întrucât li se păru că n-ar fi fost bine să nu ia parte la un prilej atât de pios şi la o adunare a atâtor păstori celebri câţi îşi închipuiră că aveau să se adune. Cu acestea se despărţiră de Telesio şi îşi reluară drumul spre sat, dar nu se depărtaseră mult de locul acela, când îl văzură venind către ei pe neiubitorul Lenio, cu chip atât de trist şi de îngândurat, încât pe toţi îi uimi; şi venea atât de cufundat în închipuirile sale, încât trecu pe lângă păstori fără a-i vedea şi, întorcându-şi drumul la stânga, nu mai făcu mulţi paşi, ci se aruncă la poalele unei sălcii verzi şi, scoţând un suspin greu şi adânc, ridică mâna şi, apucându-se de gulerul bundei, trase atât de înverşunat, încât o sfâşie de sus până jos, iar apoi îşi dădu jos traista de pe umăr şi, scoţând din ea un rebec strălucitor, prinse a-l acorda cu mare atenţie şi tihnă şi, după câteva clipe, cu îndurerată şi armonioasă voce începu să cânte în aşa fel, încât îi sili pe toţi câţi îl văzuseră să se oprească şi să-l asculte până la sfârşitul cântării, care sună astfel:

LENIO

Dulce-Amor, azi rău îmi pare[273]

de-ndârjirile-mi trecute, le regret şi, cu glas tare, recunosc c-au fost crescute pe temei de toane rare.

Astăzi fruntea sumeţită mi-o aplec şi, umilită, mi-o înjug, supusă ţie, căci puterea-ţi, cum se ştie, este-n tot

273 Decastihuri (coplas reales) trohaice în versuri de şapte sau opt silabe, rimate: ababaccddc.

nebiruită.

Tot poţi face după vrere, ştiu, şi vrei ce nu se poate, ştiu c-arăţi ce eşti şi cere firea-ţi necrâcnire-n toate, în plăceri ca şi-n durere.

În sfârşit, mai ştiu că eu

În răspăr te-am luat mereu, amăgirea-ţi, lămurire, ce spui sigur, amăgire, şi dispreţul, empireu.

Tot ce se ştia prea bine văd acum că-n mine port şi-s rărunchii-mi robi la tine, văd că tu doar ne eşti port unde vieţile ni-s pline.

Tu, furtuna fără milă, fostă a sufletului silă, azi o faci un lin răsuflet, plac eşti şi lumină-n sufle şi-i eşti hrană neumilă.

De-asta-ţi cer, mărturisind, chiar de pare cam târziu, să fii blând, Amor, ferind umerii-mi de bici aspriu şi de mult prea greul jind.

Inamicului învins nu-i mai da pedeapsă-adins ca şi-acelui ce-ţi rezistă, mai ales c-atât insistă cel ce-amic a-ţi fi s-a prins.

Cerbicia mi-o reneg, răutatea-n ea mă duse, vreau hatârul tău întreg şi-n privirile-ţi sus-puse vreau dreptatea să-mi culeg.

Căci puţina mea valoare de n-o preţui cu-ndurare, cum din partea ta s-aşteaptă, viaţa-mi spre sfârşit se-ndreaptă, frântă de îndurerare.

Vai, Gelasia mă împinge în atât de crunte chinuri, că un pic dacă mai strânge, şi cruzime, şi suspinuri simt sfârşitul că le-atinge.

Ah, Gelasia, rea şi dură, plină de dispreţ şi ură!

Păstoriţo, de ce-ţi place inima ce sluj îţi face cazne să o vezi că-ndură?

Puţin cântă Lenio, dar plânse-atât de mult, încât s-ar fi topit acolo-n lacrimi dacă păstorii n-ar fi dat fuga să-l mângâie. Când însă el îi văzu venind şi-l recunoscu între ei

pe Tirsi, se ridică fără zăbava şi merse de i se aruncă la picioare, strângându-l tare de genunchi şi, fără a conteni din plâns, îi spuse:

— Acuma poţi, faimosule păstor, să te răzbuni cum se cuvine împotriva cutezanţei pe care-am arătat-o luându-mă la-ntrecere cu tine şi apărând nedreapta cauză propusă de neştiinţa mea. Acuma zic că poţi ridica braţul ca să-mi străpungi cu un cuţit tăios inima unde s-a putut aciua o asemenea sărăcie cu duhul, încât să nu-l socotească pe Amor drept universalul stăpân al lumii. Dar asupra unui lucru vreau să-ţi atrag atenţia: şi anume că, de vrei să te răzbuni pe măsura greşelii mele, să mă laşi cu viaţa pe care o îndur, căci aşa cum este ea, nicio moarte nu i se poate-asemui.

Tirsi îl şi ridicase de la pământ pe îndureratul Lenio şi, îmbrăţişându-l, căuta să-l consoleze cu vorbe discernătoare şi afectuoase, spunându-i:

— Păcatul păcatelor, prietene Lenio, e stăruinţa-n ele, fiindcă e în firea diavolilor să nu se pocăiască niciodată de păcatele săvârşite, şi, de asemenea, una din principalele cauze ce te îndeamnă şi te obligă să ierţi ofensele e să vezi căinţa pocăită a ofensatorului, mai cu seamă când iertarea este în mâinile celui ce nu face nimic acordând-o, căci caracterul său nobil îl aduce şi-l sileşte să o acorde, rămânând mai bogat şi mai împlinit prin iertare decât prin răzbunare, după cum se vede la fiecare pas la marii seniori şi regi, care agonisesc mai mult glorie din iertarea injuriilor decât din răzbunarea împotriva lor. Şi de vreme ce tu, Lenio, mărturiseşti greşeala în care ai căzut şi recunoşti acum puterile de neînvins ale iubirii şi înţelegi că Amorul e atotstăpânul inimilor noastre, datorită acestei noi cunoaşteri şi căinţei pe care o arăţi, poţi fi încredinţat şi trăi cu siguranţa că mărinimosul şi blândul Amor te va readuce curând la o viaţă liniştită şi plină de iubire; căci

dacă acum te pedepseşte dându-ţi-o pe cea anevoioasă pe care-o duci, o face ca să-l cunoşti şi pentru ca după aceea să o trăieşti şi să o preţuieşti mai mult pe cea pe care fără îndoială are de gând săţi-o dea.

Elicio şi ceilalţi păstori ce se aflau acolo adăugară acestor vorbe multe altele, şi Lenio, cu ajutorul lor, se simţi parcă mai mângâiat, iar apoi le povesti cum murea după cruda păstoriţă Gelasia, zugrăvindu-le cât mai convingător firea ei sălbatică şi pornită împotriva iubirii, şi spunându-le cât de liberă şi de neatinsă era ea faţă de orice urmări ale dragostei, descriindu-le apăsat şi chinul nesuferit pe care-l îndura din pricina ei chipeşul păstor Galercio, căruia îi dădea atât de puţină atenţie, încât de înmiite ori îl adusese în pragul deznădejdii. Dar, după ce vorbiră o vreme despre împrejurările acestea, îşi reluară drumul, luându-l cu dânşii pe Lenio, şi, fără a fi se mai întâmpla nimic altceva, ajunseră în sat, Elicio luându-i cu el pe Tirsi, Damón, Erastro, Lauso şi Arsindo. Cu Daranio merseră Crisio, Orfenio, Marsilio şi Orompo. Florisa şi celelalte păstoriţe se duseră cu Galateea şi cu tatăl ei, după ce mai întâi se înţeleseră ca a doua zi, la revărsatul zorilor, să se adune pentru a merge în Valea Chiparoşilor, după cum le poruncise Telesio, pentru a celebra pomenirea solemnă a lui Meliso, la care, după cum s-a spus, ţineau să ia parte şi Timbrio, Silerio, Nísida şi Blanca, aşa că în noaptea aceea se duseră cu venerabilul Aurelio.

SFÂRŞITUL CĂRŢII A CINCEA

Articol XV.

A ŞASEA ŞI ULTIMA CARTE A GALATEEI

Abia prinseseră a miji razele auritului Phoebus de sub cea mai de jos linie a orizontului nostru, când bătrânul şi venerabilul Telesio făcu să ajungă la urechile tuturor celor ce se aflau în sat răsunetul tânguitor al cornului său,

semn care-i îndemnă pe cei ce-l auziră să renunţe la odihna din paturile păstoreşti şi să se grăbească spre ceea ce le cerea Telesio. Dar primii care se arătară fură Elicio, Aurelio, Daranio şi toţi păstorii şi păstoriţele ce erau cu ei, nelipsind frumoasele Nísida şi Blanca şi norocoşii Timbrio şi Silerio, după cum şi o mulţime de alţi păstori mândri şi de frumoase păstoriţe ce li se-alăturară şi ajunseră ca la treizeci, printre ei numărându-se neasemuita Galateea, nou miracol de frumuseţe, şi proaspăt măritata Silveria, care-o aducea cu sine pe frumoasa şi apriga Belisa, din pricina căreia îndura păstorul Marsilio nelinişti amoroase atât de ucigătoare. Belisa venise să o viziteze pe Silveria şi să o felicite pentru noua ei stare, vrând de asemenea să ia parte la o pomenire atât de celebră cum nădăjduiau să fie cea pe care-o celebrau atâţia păstori faimoşi.

Plecară, aşadar, cu toţii din sat şi, la ieşirea din el, îl găsiră pe Telesio însoţit de mulţi alţi păstori, cu toţii înveşmântaţi şi împodobiţi astfel încât arătau întru totul că se reuniseră pentru o tristă şi jalnică îndeletnicire. Telesio porunci numaidecât, pentru ca jertfele cele solemne să fie făcute în acea zi cu intenţii mai pure şi gânduri mai împăcate, ca toţi păstorii să se adune într-o parte, separaţi de păstoriţe, şi ca ele să procedeze la fel, drept care cei mai puţini fură mulţumiţi, dar cei mai mulţi nu prea, cu deosebire împătimitul Marsilio, care o şi zărise pe neiubitoarea Belisa, la a cărei vedere se pierdu atât de rău cu firea şi rămase atât de încremenit, încât îşi dădură seama şi prietenii săi Orompo, Crisio şi Orfenio, care, văzându-l în ce stare era, se apropiară de el, şi Orompo îi zise:

— Fii tare, prietene Marsilio, fii tare, nu da prilej să-ţi iasă la iveală cu leşinul tău cât de puţin vitează îţi e inima; cine ştie dacă Cerul, făcându-i-se milă de suferinţa ta, n-a adus-o acuma prin părţile astea pe păstoriţa Belisa anume

ca să ţi-o vindece?

— Ba mai curând ca să-mi vină de hac, după câte cred – răspunse Marsilio –, va fi venit ea aici, căci de la soarta mea doar la aşa ceva sau la mai rău te poţi aştepta; voi face însă, Orompo, cum porunceşti, dacă în asemenea împrejurare grea raţiunea va fi fiind mai puternică asupra mea decât simţirea.

Şi astfel Marsilio îşi mai veni cumva în fire, după care, păstorii de o parte, iar păstoriţele de alta, aşa cum rânduise Telesio, o porniri către Valea Chiparoşilor, păstrând cu toţii o miraculoasă linişte[274], până ce Timbrio, uimit la vederea prospeţimii şi frumuseţii Tagului celui limpede, de-a lungul căruia mergeau, se întoarse către Elicio, care îi era alături, şi-i zise:

— Nu puţin mă minunează, Elicio, incomparabila frumuseţe a acestor maluri răcoroase, şi nu fără dreptate, căci pentru cine le-a văzut ca mine pe cele întinse ale renumitului Betis şi pe cele ce-nveşmântează şi-mpodobesc faimosul Ebru şi cunoscutul Pisuerga[275], iar în pământurile îndepărtate le-a străbătut pe cele ale sfântului Tibru şi pe cele plăcute ale Padului, vestit pentru prăbuşirea temerarului tânăr[276], fără a fi lipsit să se preumble pe cele umbroase ale domolului Sebeto, ar fi trebuit un mare prilej de minunare ca să mândemne a căuta şi altele.

— Nu cred că te abaţi atât de mult de la subiect în spusele tale, discernătorule Timbrio – răspunse Elicio –, încât să nu vezi cu ochii tăi cât eşti de îndreptăţit să

274 miraculoasă linişte: Vezi supra, p. 169, n. 135.

275 Pisuerga: Râu din Spania, izvorăşte din masivul Peña Labra, trece prin Aguilar del Campo şi Valladolid şi se varsă în Duero.

276 Aluzie la Faeton, fiul Soarelui (Helios), care, conducând imprudent şi plin de trufie carul tatălui său prea aproape de pământ, a fost fulgerat de Zeus, pentru a evita un incendiu devastator, frumosul tânăr prăbuşindu-se în apele Padului sau, după sursele mitologice, în râul Eridanos.

vorbeşti astfel; căci, fără îndoială, poţi fi încredinţat că farmecul şi prospeţimea malurilor acestui fluviu îl fac vădit şi cert superior tuturor celorlalte numite de tine, chiar dacă printre ele s-ar afla şi cele ale îndepărtatului Xanthos şi ale cunoscutului Amphrysos, ca şi îndrăgostitul Alfeu[277], deoarece el îşi poate revendica, după cum o dovedeşte experienţa, aproape în linie dreaptă, mai presus de cele mai multe dintre râurile acestea, un cer luminos şi limpede, care, cu o vastă mişcare şi-o vie strălucire, pare a invita la bucurie şi plăcere până şi inima cea mai străină de el. Şi dacă e adevărat că stelele şi soarele se întreţin, după cum zic unii, din apele acestea de jos[278], cred cu tărie că cele ale fluviului acestuia joacă un mare rol în a izvodi frumuseţea cerului care-l acoperă, ba chiar aş crede că Dumnezeu, tocmai pentru că se spune că sălăşluieşte în ceruri, îşi face locuinţă cel mai mult prin aceste părţi. Pământul ce-l îmbrăţişează, îmbrăcat în mii de podoabe, pare a fi în sărbătoare şi se bucură că are un dar atât de rar şi de plăcut; iar fluviul aurit, ca într-un schimb, întreţesându-se blând în îmbrăţişările gliei din juru-i, alcătuieşte parcă anume mii de intrări şi ieşiri ce umplu de miraculoasă desfătare ochii oricui îl priveşte, şi-aşa se face că, şi de s-ar întoarce de multe alte ori să-l privească, ochii nu lipsesc din pricina asta să găsească mereu într-însul motive de nouă plăcere şi nouă minunare. Aruncă-ţi,

277 Pe lângă fluviile şi râurile iberice, Timbrio le menţionează şi pe cele faimoase în Antichitate: Xanthos, cunoscut şi sub numele de Scamandru, curge pe lângă Troia, evocat fiind în Iliada; Amphrysos e un râu din Tesalia, cântat de Virgiliu şi Ovidiu, ca şi Alfeul (azi: Roufia), fluviu din Elida (vânătorul Alfeu, îndrăgostit de nimfa Aretuza, a urmărit-o până în insula Ortygia, unde ea a înduplecat-o pe Artemis/Diana să o metamorfozeze în izvor, Alfeu însuşi fiind preschimbat în fluviu („îndrăgostitul Alfeu”).

278 Această credinţă antică e consemnată şi de Plinius, Naturalis Historia, II, 9.

aşadar, ochii, vrednicule Timbrio, şi priveşte cum îi împodobesc malurile numeroasele sate şi bogatele conace durate de-a lungul lor. Aici vezi în orice anotimp cum râzătoarea primăvară colindă împreună cu frumoasa Venus în strai subţire şi drăgăstos, cu Zefirul, care o însoţeşte, precedaţi de maica Flora, care împrăştie cu mâini darnice fel şi fel de flori înmiresmate. Şi dibăcia locuitorilor săi a făcut şi ea atât de mult, încât natura, încorporată în artă, i-a devenit meşteră şi s-a contopit cu ea, din amândouă plămădindu-se o a treia natură[279], pe care nici nu ştiu cum s-o numesc. Despre grădinile sale grijuliu cultivate, în faţa cărora cele ale Hesperidelor şi a lui Alcinou[280] pot tăcea; despre pădurile dese, despre măslinii paşnici, dafinii verzi şi mirţii rotunjiţi; despre păşunile îmbelşugate, voioasele văi şi colinele înveşmântate, râurile şi izvoarele ce se găsesc pe malul acesta, nimeni să nu aştepte de la mine să spun mai multe decât că, dacă undeva pe pământ îşi au sălaşul Câmpiile Elizee, atunci aici şi-l au. Ce să zic despre iscusinţa roţilor înalte, prin a căror mişcare necontenită se scot apele din fluviul cel adânc şi se stropesc din belşug straturile aflate la mari depărtări? Să adăugăm la toate acestea prezenţa firească pe aceste maluri a celor mai frumoase şi discernătoare păstoriţe ce se pot găsi pe toată rotunjimea pământului, drept mărturie, pe lângă ceea ce ne arată experienţa şi ceea ce tu, Timbrio, ai văzut de când eşti pe-aici, fiind de ajuns s-o aducem, de pildă, pe

279 a treia natură: Natura care rezultă din îmbinarea frumuseţii spontane a firii cu acţiunea amelioratoare a omului, prin artificiu, într-o armonie greu de atins; conceptul era larg răspândit în Renaştere şi Baroc (Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 542, n. 8).

280 Hesperidele: Aegle, Eritie şi Hesperaretusa, fiice ale Nopţii, sălăşluind în Extremul Occident, vegheau asupra Grădinii Zeilor (la poalele Muntelui Atlas), unde creşteau merele de aur, furate mau târziu de Hercule; Alcinoos e amintit în Odiseea ca fericitul suveran al feacienilor.

păstoriţa aceea pe care-o vezi acolo, o, Timbrio.

Şi, zicând acestea, o arătă cu bâta pe Galateea şi, fără a mai zice altceva, îl lăsă pe Timbrio uimit la vederea discernământului şi-a cuvintelor cu care elogiase malurile Tagului şi frumuseţea Galateei. Şi, răspunzându-i că niciuna dintre spuse nu-i putea fi contrazisă, cu acestea şi cu altele îşi omorau plictisul drumului, până când, ajunşi în dreptul Văii Chiparoşilor, văzură că din ea ieşeau aproape tot atâţia păstori şi păstoriţe cât cei care mergeau cu dânşii. Se reuniră cu toţii şi cu paşi măsuraţi începură să intre în valea sacră, a cărei aşezare era atât de neobişnuită şi de minunată, încât chiar şi în cei ce o văzuseră de multe ori trezea nouă uimire şi plăcere. Într-un loc de pe malul Tagului se ridică pe patru laturi diferite şi opuse una alteia, patru coline[281] verzi şi paşnice, ca ziduri ocrotitoare ale unei frumoase văi pe care-o închid între ele, intrarea într-însa înlesnind-o prin alte patru locuri, şi aceleaşi coline se îngustează astfel încât alcătuiesc patru căi lungi şi domoale mărginite din toate părţile de chiparoşi înalţi şi infiniţi, dispuşi într-o asemenea ordine şi armonie, încât aceleaşi ramuri par a creşte şi într-unii, şi într-alţii, şi niciuna nu cutează a trece sau a o depăşi nici măcar cu un fir pe cealaltă. Spaţiul ce se află între un chiparos şi altul este închis şi ocupat de mii de trandafiri înmiresmaţi şi iasomii gingaşe, îndesite şi împletite aşa cum obişnuiesc să fie în îngrăditurile viilor bine păzite rugii spinoşi de muri şi cătinele înţepătoare. Ici-colo, prin aceste plăcute intrări, se văd curgând prin iarba verde şi măruntă pâraie străvezii şi răcoroase cu limpezi şi gustoase ape ce-şi au obârşia la poalele aceloraşi coline. Capătul şi sfârşitul acelor căi îl

281 patru coline: Planul în patrulater al acestei porţiuni a văii evocă imaginea unei biserici naturale, vezi L.E. Cox, The Pastoralism of Cervantes* „Galatea”, Ann Arbor, Xerox University Microfilms, 1974, apud Estrada-Berdoy, ed. cit., p. 543, n. 12.

constituie o amplă piaţă rotundă mărginită de coline şi chiparoşi, în mijlocul căreia se află o cişmea meşteşugită durată din marmură albă şi preţioasă, construită cu asemenea pricepere şi artificiu, încât nici cele arătoase din cunoscutul Tivoli[282] sau cele superbe din antica Trinacria[283] nu-i pot fi asemuite. Cu apa din această miraculoasă cişmea sunt udate şi hrănite ierburile proaspete din desfătătoarea piaţă. Şi ceea ce face locul acesta plăcut şi mai vrednic de preţuire şi veneraţie este împrejurarea de-a fi cruţat de boturile lacome ale mieluşeilor neprihăniţi şi-ale blândelor oi, ca şi de-ale oricărui alt soi de vite: el slujeşte doar păstrării şi tezaurizării cinstitelor oseminte ale unor faimoşi păstori care, prin hotărârea obştească a tuturor vieţuitorilor din preajma acelor maluri, sunt aleşi şi socotiţi vrednici de a merita să-şi aibă mormântul în valea aceea faimoasă. De-aceea, printre mulţii şi feluriţii copaci care creşteau în spatele chiparoşilor, pe întinderea şi-n spaţiul dintre ei şi poalele colinelor, se zăreau câteva morminte durate care din jasp, care din marmură, şi pe-ale căror pietre albe se citeau numele celor înmormântaţi în ele. Dar cel mai presus de toate strălucitor şi care atrăgea cel mai mult privirile tuturor a era cel al faimosului păstor Meliso şi care, izolat de celelalte, pe o latură a vastei pieţe, părea făcut din ardezii netede şi negre şi alabastru meşteşugit lucrat. Şi-n clipa când ochii săi îl priviră, întorcându-şi chipul către toată acea binevoitoare adunare, Telesio le spuse cu glas aşezat şi inflexiuni tânguitoare:

— Iată, vitejilor păstori, discernătoarelor şi

---

282 Tivoli: Oraş italian (lat. Tibur) la E de Roma, renumit prin grădinile sale cu jocuri de ape şi palate renumite (Villa d’Este, Villa Adriana etc.); cascade pe râul Anio sau Teverone.

283 antica Trinacria: Denumirea antică a Siciliei, derivată din existenţa celor trei promontorii ale insulei.

frumoaselor păstoriţe, iată, zic, tristul mormânt unde odihnesc cinstitele oseminte ale renumitului Meliso, onoare şi glorie a malurilor noastre. Începeţi, aşadar, a vă înălţa spre Cer smeritele inimi şi, cu simţiri curate, belşug de lacrimi şi suspinuri adânci, intonaţi sfintele imnuri şi rugăciunile cucernice şi rugaţi-l să binevoiască a primi în lăcaşu-i înstelat sufletul binecuvântat al trupului ce zace-aici.

Şi, zicând acestea, se apropie de un chiparos dintre aceia şi, tăind câteva ramuri, încropi din ele o ghirlandă funerară cu care-şi încununa albele tâmple venerabile, făcându-le şi celorlalţi semn să facă la fel, aşa încât, urmându-i pilda, în clipă se încununară toţi cu tristele ramuri; şi, călăuziţi de Telesio, se apropiară de mormânt, unde primul lucru pe care-l făcu Telesio fu să îngenuncheze şi să sărute piatra cea tare a mormântului. La fel făcură toţi, iar unii, înduioşaţi de amintirea lui Meliso, udau chiar cu lacrimile lor marmura albă pe care-o sărutau. După aceea, Telesio porunci să fie aprins focul sacru şi, numaidecât, de jur-împrejurul mormântului se înălţară numeroase, deşi mici, ruguri, pe care ardeau ramuri de chiparos; iar venerabilul Telesio, cu paşi gravi şi măsuraţi, începu să dea ocol focurilor şi să arunce-n toate cele aprinse câte puţină tămâie sfântă şi plăcut mirositoare, rostind ori de câte ori o presăra câte o scurtă şi pioasă rugăciune consacrată sufletului lui Meliso, la sfârşitul căreia îşi înălţa glasul tremurător şi toţi participanţii, cu accent trist şi pios, răspundeau: „Amin, amin”, de trei ori, făcând să răsune de acest sunet tânguitor colinele apropiate şi îndepărtatele văi. Şi crengile înalţilor chiparoşi şi-ale multor altor copaci de care valea era plină, atinse de suflul unui blând zefir, închipuiau şi alcătuiau un susur surd şi prea trist, aproape ca un semn că şi ele contribuiau la tristeţea funebrei jertfe.

De trei ori înconjură Telesio mormântul şi de trei ori rosti pioasele rugăciuni, şi de încă altele nouă se-auziră plângătoarele accente ale acelui „amin” repetat de către păstori. Odată încheiată ceremonia, bătrânul Telesio se rezemă de un chiparos înalt ce se ridica la căpătâiul mormântului lui Meliso şi, întorcându-şi chipul într-o parte şi-n alta, îi făcu pe toţi cei prezenţi să fie atenţi la ceea ce voia să spună, iar apoi, ridicând glasul atâta cât îi putu îngădui mulţimea anilor, cu o minunată elocvenţă începu să elogieze virtuţile lui Meliso, integritatea vieţii sale impecabile, altitudinea ingeniozităţii sale, fermitatea cugetului, plăcuta gravitate a conversaţiei şi excelenţa poeziei sale şi, mai presus de orice, marea grijă a inimii lui de a păstra şi respecta sfânta religie pe care o profesase, adăugând acestora alte şi la fel de remarcabile virtuţi ale lui Meliso, încât, chiar dacă păstorul n-ar fi fost cunoscut de toţi cei ce-l ascultau pe Telesio, doar din cele spuse de el ar fi fost gata să-l iubească de-ar fi trăit şi să-l venereze după ce murise. Bătrânul îşi încheie, aşadar, cuvântarea zicând:

— Dacă acolo unde-au ajuns, faimoşilor păstori, marile însuşiri ale lui Meliso şi acolo unde-ajunge dorinţa mea de a-l elogia ar ajunge şi micimea minţii mele mărginite şi dacă slabele şi puţinele puteri încă păstrate de atât de mulţii şi de osteniţii mei ani nu mi-ar tăia glasul şi suflarea, aţi vedea soarele ce ne luminează scăldându-se o dată şi încă o dată în marele Ocean înainte ca eu să pun capăt cuvântării mele începute; ci pentru că aşa ceva nu mai e îngăduit vârstei mele ofilite, înlocuiţi-mi voi lipsurile şi arătaţi-vă recunoştinţa rămăşiţelor reci ale lui Meliso, celebrându-le în moarte aşa cum vă obligă dragostea pe care el v-a purtat-o în viaţă. Şi cu toate că pe toţi în general ne atinge şi tuturor a ne revine această obligaţie, cei cărora cu deosebire le revine ea sunt faimoşii Tirsi şi

Damón, ca prieteni şi apropiaţi ai săi, drept care îi rog pe cât de stăruitor îmi stă în putinţă să răspundă acestei datorii înlocuind şi cântând ei, cu glas mai ferm şi mai sonor, tot ce nu i-a stat în putere celui plâns şi muncit al meu.

Telesio nu mai spuse altceva şi nici n-ar fi fost nevoie să mai spună pentru ca păstorii să se îndemne a face întocmai ceea ce erau rugaţi, întrucât pe loc, fără a replica nimic, Tirsi îşi scoase rebecul şi-i făcu semn lui Damón să facă aidoma, urmat apoi de Elicio şi Lauso şi de toţi păstorii care aveau instrumente, astfel că în scurt timp alcătuiră o muzică atât de tristă şi de plăcută, încât, chiar dacă desfăta urechile, îndemna inimile să dea semne de tristeţe prin lacrimi vărsate de ochi. Ei i se alătura dulcea armonie a multor păsărele felurit colorate ce săgetau văzduhul, şi hohote de plâns pe care păstoriţele, gata înduioşate şi mişcate de cuvântarea lui Telesio, dar şi de ce cântau păstorii, şi le smulgeau din când în când din frumoasele lor piepturi; şi astfel, sunetul tristei muzici, cel al voioasei armonii a sticleţilor, ciocârliilor şi privighetorilor şi cel amar al gemetelor profunde alcătuiau laolaltă un cântec pe mai mult voci atât de ciudat şi de sfâşietor, încât nicio limbă nu l-ar putea lăuda pe măsură. După o bucată de timp, toate instrumentele se opriră şi se auziră doar cele patru ale lui Tirsi, Damón, Elicio şi Lauso, care, apropiindu-se de mormântul lui Meliso, fiecare pe câte o latură a mormântului, dădură semne că voiau să cânte ceva, aşa încât fură întâmpinaţi într-o miraculoasă şi calmă linişte[284]; şi atunci faimosul Tirsi, cu vocea sa puternică, tristă şi sonoră, acompaniat de Elicio, Damón şi

284 ... linişte: Vezi supra, p. 169, n. 135 şi p. 342. Aici însă „miraculoasa şi calma linişte”, ca trăire umană şi spirituală, se instalează pe fondul sonor natural al ciripitului păsărilor, alt motiv acustic preferat în romanul pastoral, care o potenţează.

Lauso, începu să cânte astfel:

TIRSI

Cu jalnicul prilej ce-aici ne-adună,[285]

nu doar pe noi, ci şi întreg pământul, trist cânt, păstori, rostiţi-l împreună.

DAMÓN

Văzduhul sfarme, să-şi ridice-avântul până la cer suspinurile-amare, cu plâns pios şi cu cernit veşmântul.

ELICIO

Duios îmi fi-vor ochii de-o umoare scăldaţi, cât vie ţi-e memoria.

Meliso, – a faptelor cu faimă mare.

LAUSO

Meliso, demn de veşnică istoria, demn să te bucuri de plăcută viaţă în Cerul sfânt cu-nveşnicită gloria.

TIRSI

Cât mă ridic şi măreţiei faţă încerc să-i fac şi faptei slavă caut, cântaţi, păstori, cu-n piept mâhnită ceaţă.

DAMÓN

Cum pot, Meliso, vreau plângând s-aplaud prieteniaţi, cu jeliri, cu rugă, şi sfânt cădit de-odihnă nici să n-aud.

ELICIO

Prin moartea-ţi plânsului acum se-njugă preadulcea, vechea noastră bucurie şi-n dor duios mai ştie doar să fugă.

LAUSO

Acele zile, norocite ţie, când toţi ne bucuram de-a ta prezenţă, în triste nopţi s-au stins şi în urgie.

TIRSI

O, moarte ce cu iute violenţă din viaţa-i laşi un pumn doar de ţărână!

Cine-i ferit de trista-ţi iminentă?

---

285 Terţine în endecasilabi iambici rimaţi ca de obicei: aba / bcb / cdc etc.

DAMÓN

De când, o, moarte, ai lovit, hapsână, şi zidul ne-ai zdrobit de ocrotire, iarba-n poiană florile-şi amână.

ELICIO

Cu-acea durere-arzând în amintire binele-alung, de mai încerc vreunul, şi noi asprimi mă-ncearcă în jelire.

LAUSO

Ce poţi avea când dus îţi este bunul?

Când, fără a le voi, dai tot de rele?

Cum valul morţii-n linişte răzbunu-l?

TIRSI

Când oare-ntr-ale morţii lupte grele triumfă viaţa, când temuta vreme o înfruntară-armuri sau dure-oţele?

DAMÓN

Un vis ni-i viaţa, scurt răstimpu-i geme, e-o vrajă vană ce dispare-n clipă, chiar când părea mai fermă să ne cheme.

ELICIO

Zi ce-amurgeşte-abia când se-nfiripă şi îi urmează noaptea-ntunecoasă, cuprinsă-n umbre spaima când le ţipă.

LAUSO

Ci tu, păstor vestit, în norocoasă clipă-ai trecut din marea aceasta vană în dulcea sferă preamiraculoasă.

TIRSI

după ce-n stâna cea veneţiană i-ai dus porunci şi vrere cum îţi dete măreţ păstoru-n ţara vast hispană[286];

DAMÓN

---

286 măreţ păstor…: în 1539, Carol Quintul („măreţ păstoru-n ţara vast hispană”) îl numeşte pe Diego Hurtado de Mendoza ambasador, cu misiunea de a convinge Veneţia să rămână în Sfânta Ligă, alături de Papă şi de împărat. Acolo i-a cunoscut pe Pietro Bembo, Aretino şi alţi autori şi şi-a adunat o bibliotecă bogaţi Estrada-Berdoy, p. 552, n. 33).

Şi după ce-nduraşi, fără regrete, impasul[287] ce Fortuna trist l-aduse

Italiei şi Spaniei în spete;

ELICIO

şi după ce, în tihnele impuse, cu cele nouă vergure stând numa[288], atâta timp prezenţa ta apuse.

LAUSO

dar fără ca, din Răsărit, ca ciuma, oştiri să vină, – ori noi porniri franceze pe mintea-ţi calmă să-şi aştearnă bruma;

TIRSI

atunci vru Ceru-n creştet să-ţi aşeze de gheaţă braţul morţii furioase şi-n viaţa-ţi şi pe noi să ne reteze.

DAMÓN

Mai bună soarta ta atunci rămase, pe-a noastră vrând de-a pururi osândită mâhnitelor jeliri în plâns s-o lase.

ELICIO

Şi adunarea sacră a fost zărită a sfintelor de pe Parnas virgine, smulgându-şi trist cosiţa daurită.

LAUSO

L-a-nlăcrimat cumplitul caz pe cine pruncului orb îi e rival mai mare, şi şi-atunci a pregetat să mai lumine[289].

TIRSI

În lupte şi prin flăcări arzătoare mâhniţi teucrii-atât

---

287 „Impasul” la care se face aluzie este revolta Siennei împotriva Spaniei în 1552; pierderea acestei posesiuni i-a fost imputată şi lui Hurtado de Mendoza, care a căzut ulterior în dizgraţia lui Filip al II-lea, fiind obligat să se retragă la Granada („tihnele impuse”), după cum se vede numaidecât din intervenţia lui Elicio.

288 „Cele nouă vergure” („las nueve doncellas”) sunt cele nouă Muze de pe muntele Parnas. Se referă probabil la ultima perioadă de viaţă pe care Hurtado de Mendoza şi-a petrecut-o la Granada, începând din 1569, când a scris vasta naraţiune La guerra de Granada şi poezii.

289 E vorba de Soare sau Apolo.

nu se-ntristară de-a grecului perfid[290] cruntă-nşelare, cum plânseră şi trişti îl tot strigară păstorii pe Meliso, evocându-l când au aflat de moartea lui amară.

DAMÓN

Să-şi pună nu-i mai încercă nici gândul cununi de flori pe frunte, – nmiresmate, ci, cântecul de dragoste lăsându-l, cu chiparos funebru, apăsate de jale, tânguiri şi plâns adună, cântând doar bocete îngemănate.

ELICIO

Aşa că azi, când jalea iar răsună şi-amară amintirea-i se-nnoieşte, trist cânt, păstori, rostiţi-l împreună, căci la ceas greu ce jalea ne-o stârneşte piept s-ar de diamant ca plâns amarnic să nu se-abată-asupră-ţi omeneşte.

LAUSO

Ferm pieptul său şi cugetul preaharnic, în vitregii mereu cum arătat-a, de mii de guri cântat să-i fie darnic, cum şi-l avu şi Filis[291], când, ingrata, dispreţul şi-arătă, dar el rămase ca stânca neclintită-n valuri gata.

TIRSI

Să se repete tot ce el cântase, şi-i fie versurile pe de rost ştiute, ca mărturii de arta lui să lase.

DAMÓN

Prin ţări decât a noastră-altfel făcute limbuta faimă numele-i aclame cu paşi iuţiţi şi aripi desfăcute.

ELICIO

Şi castele-i, îndrăgostite flame pildă să-şi ia şi pieptul ce lasciv e şi-i gata-n jar mai mic să se destrame.

LAUSO

Ferice, tu, Meliso, ce-agresive pale-ai respins şi-ai

---

290 teucrii: Sunt troienii (vezi supra, p. 222, n. 166). Vicleanul grec e Ulise.

291 Această Filis trebuie să fi fost femeia plină de dispreţ căreia don Diego de Mendoza îi adresează o faimoasă „Scrisoare” în perioada izolării sale.

înfruntat Fortuna, trăieşti acum voios în lumi festive!

TIRSI

Puţin te supără şi-ţi e totuna când vezi ce josnicii lăsaşi pe lume, ce schimbătoare-s mult mai mult ca luna.

DAMÓN

Tu umilirea ţi-ai schimbat-o-n culme, în bine răul, moartea-n viaţa plină:

rămas-ai ferm, sperând că totu-altcum e.

ELICIO

Dintr-o cădere, nicidecum prea lină, cel drept până la urmă drept se scoală, ca tine-ajuns în ţara de lumină, şi din gâtlejuri mii şi vii, domoală, străbate vocea, care slava cântă, ecou al slavei, slavă-n cânt exală;

unde senina fată care-ncântă se vede şi din văzu-i se degustă desăvârşita, bună slavă sfântă.

Glasul meu slab o laudă augustă aspiră-a-i face şi, cum creşte dorul, mai mult, Meliso, teamai se-ngustă.

Căci ceea ce contemplu-acum în zborul minţiinălţate din divina-ţi minte şi în suprauman al tău odorul, pe-a mea o sperie să ia aminte, încât spre cer, cât simt săltarea pleoapei, mi-adun tăcut pe buze sacre-nvăţăminte.

LAUSO

Lăsându-ţi turma tu, trist plâns adape-i pe toţi cei ce se bucurau de tine, căci tu fiind departe, rău-aproape-i.

Din sapienţa ta-şi puteau obţine şi rusticii păstori ştiinţa-n clipă şi duhul şi-l sporeau cu noi lumine.

Dar a venit cu negândită pripă plecarea ta ce ne-a lăsat în jale, cu duh mai slab şi inimă-n risipă.

Ne consacram, trişti, pomenirii tale şi cum, trăind, ţi-am dat iubiri cununi, aşa şi-azi, mort, jeliri îţi dăm egale.

De-aceea, plâns cât tulbure răsună, trăgându-ne mereu în piept suflarea, trist cânt, păstori, rostiţi-i împreună.

Ajungă unde-ajunge supărarea, şi lacrimi revărsate,

şi suspinuri ce vântului i-ascut întrariparea.

Puţin vă rog, puţin pot cere-n chinuri;

ci voi nutriţi mai multă-n voi simţire decât săracă-mi limba dă tainuri.

Cum însă Phoebus pleacă şi din fire culoarea ia, intenebrând pământul, până la nou sperata răsărire, sfârşiţi-vă, păstori, acum, trist cântul.

Tirsi, cel care începuse a cânta trista şi dureroasa elegie, îi şi puse capăt, fără a-l pune o bună bucată de vreme şi lacrimilor toţi cei ce ascultaseră jeluitorul cântec. Atunci însă venerabilul Telesio le spuse: – De vreme ce ne-am împlinit în parte, bravilor şi chibzuiţilor păstori, obligaţia pe care o avem faţă de fericitul Meliso, opriţi-vă acum duioasele lacrimi şi potoliţi-vă suspinurile îndurerate, fiindcă nici cu unele, nici cu altele nu putem recâştiga pierderea pe care-o plângem; şi chiar dacă mâhnirea omenească nu poate să nu se arate cu prilejul evenimentelor vitrege, e nevoie totuşi să-i temperăm excesele manifestărilor cu ajutorul raţiunii ce-l însoţeşte pe discernător; şi cu toate că lacrimile şi suspinurile sunt semne ale iubirii pe care i-o purtăm celui plâns, mai de folos sufletelor pentru care le vărsăm sunt jertfele pioase şi rugăciunile cucernice făcute pentru ele, decât dacă şi toată Marea Oceană prefăcută-n lacrimi s-ar prelinge prin ochii întregii lumi. Şi din pricina asta ca şi pentru că se cuvine să le aducem o uşurare trupurilor noastre ostenite, fi-va bine ca, lăsând pe mâine ce ne rămâne de făcut, să vă cercetaţi deocamdată traistele şi să-ndepliniţi lucrul la care vă obligă natura.

Şi zicând asta, porunci ca toate păstoriţele să se strângă pe-o latură a văii, lângă mormântul lui Meliso, lăsând cu ele şase dintre cei mai vârstnici păstori ce se găseau acolo, iar ceilalţi, puţin mai la o parte, se adunară în alt loc, iar apoi, cu tot ce aduceau în traiste şi cu apa

cea limpede de la cişmeaua clară, îşi îndestulară nevoia obştească a foamei, sfârşind chiar la vremea când noaptea şi începuse a îmbrăca în aceeaşi culoare toate lucrurile cuprinse de orizontul nostru, iar luna strălucită îşi arăta chipul frumos şi clar în întreaga-i plinătate pe care-o are când mai bălaiul ei frate îi împărtăşeşte în mai mare măsură razele. Dar în scurt timp se stârni un vânt aprig, începură a se zări câţiva nori negri ce acopereau cumva lumina castei zeiţe, aruncând umbre pe pământ, semne după care păstorii din partea locului, maeştri în astrologia rustică, se aşteptau la o rupere de nori cu furtună, dar totul se sfârşi cu o noapte brună şi senină, iar ei, ca să se odihnească, se culcuşiră în iarba răcoroasă, mai toţi lăsându-şi ochii în voia somnului dulce şi întremător, afară de unii care se împărţiră în chip de santinele pentru paza păstoriţelor şi de câteva torţe rămase să ardă jur-împrejur mormântului lui Meliso. De îndată însă ce paşnica linişte se răspândi peste toată acea vale sacră, iar leneşul Morfeu[292] atinsese cu umedu-i ram tâmplele şi pleoapele celor prezenţi, în clipa când rătăcitoarele stele parcurseseră bună parte din crugul polului nostru, marcând cursurile ca de ceasornic ale nopţii, în acel moment, chiar din mormântul lui Meliso se ridică un mare foc miraculos, atât de strălucitor şi clar, încât toată valea întunecată se văzu scăldată în clipă într-o asemenea lumină de parcă soarele însuşi ar fi luminat-o, miracol subit la care păstorii ce rămăseseră de veghe lângă mormânt se prăbuşiră năuci la pământ, buimăciţi şi orbiţi de lumina focului străveziu, care avu un efect contrar asupra celor adormiţi, deoarece, loviţi de razele lui, somnul apăsător fugi de ei şi, chiar dacă destul de greu, îşi

292 Morfeu: Zeul somnului şi al viselor, figurat ca un tânăr corpolent şi înaripat, care poartă într-o mână o cupă şi-n cealaltă o floare de mac sau, ca în cazul de faţă, ramura cu care stropeşte cu lichidul din cupă.

deschiseră ochii însomnoraţi şi, văzând ciudăţenia luminii ce li se arăta, rămaseră tulburaţi şi uluiţi; şi astfel, care în picioare, care culcat şi care în genunchi, fiecare cu minunare şi spaimă privea focul cel limpede. Văzând toate acestea, Telesio îşi puse în clipă veşmintele sacre şi, însoţit de Elicio, Tirsi, Damón, Lauso şi alţi păstori curajoşi, prinse încetul cu încetul a se apropia de foc, având de gând ca, prin exorcisme îngăduite şi potrivite[293], să încerce a-l stinge sau a înţelege de unde purcedea strania vedenie ce li se arătase. Ajunşi însă lângă flăcările aprinse, văzură că ele se despicau în două şi în mijlocul lor se ivea o nimfă[294] atât de frumoasă şi de graţioasă, încât le stârni o

293 exorcisme îngăduite şi potrivite: Cervantes a modernizat şi plasat într-un context creştin elogierea lui Meliso. Dificultatea, de care s-au lovit şi alţi poeţi, era cum anume să inserezi un episod miraculos de sorginte păgână, în care valorile şi simbolurile umaniste să fie adaptate ramei catolice, fie şi litotizate, a întregului. Aşa se explică recursul la acele „lícitos y acomodados exorcismos”, spre deosebire de alţi autori de literatură pastorală, care, începând cu Sannazaro (Arcadia, Prosa IX) şi sfârşind cu Jorge de Montemayor (La Diana, V), făceau uz nereticent de procedee magice, fapt ce nu era însă pe gustul lui Cervantes, care-l critică pe acesta din urmă în episodul puricării bibliotecii lui don Quijote (DQ I, 6); Cervantes introduce o figură mitologică din Antichitate, dar în prezenţa preotului Telesio, care purifică ambianţa cu mijloacele licite ale creştinismului (vezi Estrada-Berdoy, p. 558, n. 52).

294 nimfă: Cuvântul apare aici pentru prima oară în Galateea, spre deosebire de alte romane pastorale, unde nimfele sunt prezente masiv, chiar în calitate de personaje. Ar fi încă o dovadă a încercării lui Cervantes de a umaniza genul în care debutează ca romancier. De altfel cuvântul nici nu are multe ocurenţe în opera lui Cervantes, iar Caliope, care-şi face aici apariţia, nici nu e o nimfă, ci una din cele nouă muze, fiice ale lui Zeus/Iupiter şi ale Mnemosinei, sub ocrotirea căreia se aflau, începând cu epoca alexandrină, poezia lirică şi elocinţa. Celelalte erau: Clio, muza istoriei; Erato, a poeziei erotice; Euterpe, a poeziei lirice şi a muzicii; Melpomene, a tragediei; Polimnia, a imnurilor; Talia, a comediei; Terpsihora, a dansului; Urania, a astronomiei. În ce o priveşte pe Caliope, Cervantes, care o califică uneori, în mod greşit, drept nimfă, o redefineşte implicit, făcând din ea, ca şi Góngora la un moment dat

mai mare uimire decât focul arzător. Se arăta îmbrăcată într-o bogată şi vaporoasă pânză de argint, adunată şi ridicată la brâu, aşa încât pulpele i se dezveleau pe jumătate, împodobite cu nişte coturni auriţi sau încălţări strânse, legate cu infinite şireturi din panglici de culori diferite; peste pânza de argint purta alt veşmânt de borangic verde şi delicat care, fluturat dintr-o parte-ntr-alta de o boare ce sufla blând, arăta peste orice închipuire; pe umeri i se revărsau cele mai lungi şi mai blonde plete văzute vreodată de ochi omeneşti şi peste ele, o ghirlandă împletită doar din laur verde; mâna ei dreaptă ţinea o ramură înaltă de palmier galben şi triumfător, iar stânga, alta de măslin verde şi paşnic, podoabe cu care apărea atât de frumoasă şi de admirabilă, încât nimeni din cei ce o priveau nu-şi mai putea dezlipi ochii de la ea, astfel încât, lepădându-şi teama dintâi, cu paşi neşovăitori se apropiară de foc, încredinţaţi că niciun rău nu le putea veni de la o vedenie atât de frumoasă. Şi în vreme ce toţi o priveau, după cum s-a spus, extaziaţi, frumoasa nimfă îşi deschise braţele într-o parte şi într-alta, făcând ca flăcările să se depărteze şi să se despice şi mai mult, pentru a face cu putinţă ca ea să fie şi mai bine văzută, iar apoi, ridicându-şi faţa senină, cu graţie şi gravitate nemaivăzută, începu a vorbi precum urmează:

— După urmările pe care le-a avut în inimile voastre vederea mea neprevăzută, discernătoare şi plăcută adunare, vă puteţi da seama că nu de duhuri rele a fost plăsmuită figura aceasta a mea ce vi se înfăţişează aici, deoarece unul din criteriile după care se cunoaşte dacă o vedenie este bună sau rea îl reprezintă urmările pe care le are în cugetul celui ce o vede, întrucât cea bună, chiar dacă produce în el uimire şi înfricoşare, înfricoşarea şi

(sonetul 230), o muză mai rustică (vezi, de pildă, infra, p. 398, strofa 108).

uimirea aceasta sunt amestecate cu o emoţie plăcută ce-l linişteşte şi-l mulţumeşte treptat, spre deosebire de ceea ce-i provoacă vedenia perversă, care înfricoşează, nelinişteşte, înspăimântă şi nu aduce siguranţă. Experienţa vă va întări adevărul acesta când mă veţi cunoaşte şi vă voi spune cine sunt şi ce prilej m-a făcut să vin în vizită la voi tocmai din îndepărtatul meu sălaş. Şi pentru că nu vreau să vă ţin atârnaţi prea mult de dorinţa pe care-o nutriţi de-a şti cine sunt, aflaţi, discernători păstori şi frumoase păstoriţe, că eu sunt una dintre cele nouă fecioare ce-şi au cunoscutul sălaş sortit lor pe înaltele şi sacrele culmi ale Parnasului. Numele meu e Caliope, slujba şi menirea mea sunt să ocrotesc şi să ajut spiritele divine, a căror îndeletnicire lăudabilă e să se ocupe cu minunata şi nicicând îndeajuns lăudata ştiinţă a poeziei[295]: eu l-am făcut să dobândească faimă veşnică pe anticul orb[296] de fel din Smirna, cetate doar prin el vestită; eu îl voi face pe mantovanul Titir[297] să trăiască în toate veacurile viitoare,

---

295 ştiinţă a poeziei: Conceptul a fost menţionat de Cervantes în dedicaţia către Ascanio Colonna (supra, p. 7), pentru ca aici, prin intervenţia Caliopei, să schiţeze o relaţie de fond între poeţi antici şi cei moderni, aleşi, cu unele excepţii, dintre cei încă activi pe la 1585. Autorii antici ciuţi erau pe toate buzele, iar dintre cei moderni, la fel de cunoscuţi în epocă, îi menţionează pe italienii Dante, Petrarca şi Ariosto, alături de spaniolii Juan Boscán (c. 1487/1492–1542), Garcilaso de la Vega (1501? —1536), Cristóbal de Castillejo (1491? —1550), Bartolomé de Torres Naharro (1485? —1524?), Francisco de Aldana (1537–1578) şi Hernando (sau Fernando) de Acuña (1518–1580?). Modelul poetic evocat în Galateea se defineşte pe fundalul unei duble tradiţii: cea reprezentată, pe de o parte, de scriitorii morţi înainte de 1585 şi, pe de alta, de cei în viaţă la această dată şi pe care-i va evoca muza Caliope în cântul ei. Predomină şcoala italienizantă şi lirica de tip cancioneril, adică cea consemnată în câteva importante şi influente antologii cunoscute sub numele de Cancioneros (Cantoniere).

296 anticul orb: Homer.

297 mantovanul Titir. Numele unui păstor din Bucolice, utilizat

până la sfârşitul vremurilor; şi cea datorită mie s-a ţinut seama din epoca trecută până în cea prezentă de scrierile pe cât de aspre, pe-atât de discernătoare ale străvechiului Ennius[298]. În sfârşit, eu l-am ocrotit pe Catul, eu i-am adus renumele lui Horaţiu, l-am înveşnicit pe Properţiu, şi tot eu sunt eu păstrez în faimă nemuritoare memoria cunoscutului Petrarca, şi tot eu l-am făcut să coboare în infernurile întunecoase şi să urce în cerurile clare pe faimosul Dante; eu l-am ajutat pe divinul Ariosto să ţească variata şi frumoasa pânză concepută de el; în patria voastră eu am legat o strânsă prietenie cu ascuţitul Boscán şi cu faimosul Garcilaso, cu doctul şi învăţatul Castillejo şi artificiosul Torres Naharro, de ale căror ingeniozităţi şi roade lor patria voastră s-a văzut îmbogăţită, şi eu mulţumită; eu i-am condus pana vestitului Aldana, şi eu însămi nu m-am clintit nicicând de lângă don Fernando de Acuña, şi tot eu mă mândresc cu apropiata prietenie şi conversaţiile pe care le-am avut cu binecuvântatul suflet al trupului ce zace în mormântul acesta şi a cărui pomenire celebrată de voi nu numai că i-au bucurat lui spiritul ce se şi preumblă prin tărâmul cel veşnic, ci m-a umplut pe mine de asemenea satisfacţie, încât, obligată fiindu-vă, am venit să vă mulţumesc pentru un obicei atât de lăudabil şi pios cum e cel practicat de voi; şi astfel, cu tot adevărul pe care-l puteţi aştepta de la virtutea mea, vă făgăduiesc, drept răsplată a binefacerii săvârşite de voi în cinstea rămăşiţelor dragului şi iubitului meu Meliso, să am întotdeauna grijă ca de pe malurile voastre să nu lipsească niciodată păstori care în ştiinţa voioasă[299] a poeziei să-i

---

metonimic pentru Virgiliu.

298 Ennius: Quintus Ennius (239–169 î.Hr.), poet latin, autorul unor tragedii, ca şi al epopeii Annales, toate păstrate fragmentar.

299 ştiinţa voioasă: Prin Caliope, Cervantes trimite la vechea concepţie provensală despre poezie ca artă, meşteşug şi ştiinţa a

întreacă pe toţi cei de pe celelalte maluri; de asemenea, vă voi ocroti mereu sfaturile şi vă voi călăuzi minţile, astfel încât să nu acordaţi niciodată un vot strâmb când veţi decide cine merită să fie îngropat în valea aceasta sacră, căci nu va fi bine ca de o cinste atât de rară şi de aparte, meritată doar de lebedele albe şi melodioase, să ajungă a se bucura corbii negri şi hârâitori. Şi astfel, cred că va fi bine să dau veşti despre unii bărbaţi renumiţi ce trăiesc în Spania voastră, iar alţii în îndepărtatele Indii supuse ei, şi cărora, dacă pe toţi sau pe vreunul dintre ei soarta cea bună îi va aduce să-şi încheie şirul zilelor pe malurile acestea, le veţi putea acorda fără dubii mormânt în locul acesta faimos. Totodată, vreau să vă înştiinţez să nu înţelegeţi că primii numiţi de mine sunt vrednici de mai mare cinste decât cei de pe urmă, deoarece în privinţa asta n-am de gând să institui nicio ordine. Şi cu toate că eu percep deosebirile dintre unii şi alţii, vreau să las indecisă declaraţia aceasta, pentru ca ingeniozităţile voastre, înţelegând diferenţa dintre ale lor, să aibă cu ce se îndeletnici, luându-le drept mărturie operele. Îi voi numi pe măsură ce-mi vor veni în minte, fără ca nimeni să poată spune că i-am făcut un hatâr dacă mi-am amintit mai înainte de el decât de altul, pentru că, după cum spun, discernătorilor păstori, vă las pe voi să le daţi după aceea locul ce vi se pare că după dreptate li se cuvine. Şi, pentru a vă face să fiţi atenţi la lunga-mi relatare fără a vă plictisi şi-a vă munci, o voi face astfel încât să nu-i regretaţi decât scurtimea.

Spunând acestea, frumoasa nimfă tăcu şi apucă apoi o harpă aflata lângă ea şi de nimeni văzută până atunci şi,

---

compunerii poeziei de dragoste (gai saber sau gaya scienza), aşa cum a fost ea statuată de trubaduri în secolul al XIV-lea (Leys d'amors). Vezi şi supra, p. 7, n. 8; p. 359, n. 293. Conceptul va fi reluat, cu larg ecou, dar în cu totul alt context filosofic, de Fr. Nietzsche, în cartea sa Gaya Scienza (Die fröhliche Wissenschaft, 1882).

după ce începu s-o instruneze, s-ar fi zis că cerul a început să se limpezească, iar luna, cu nouă şi neobişnuită strălucire, lumina pământul; copacii, în ciuda adierii unui blând zefir, îşi ţinură crengile nemişcate, şi ochii tuturor celor ce erau acolo nu cutezau să-şi coboare pleoapele pentru ca nu cumva, în scurta clipă înainte de a şi le ridica din nou, să se lipsească de slava de care se bucurau contemplând frumuseţea nimfei; ba chiar ar fi vrut ca toate cele cinci simţuri ale lor să li se prefacă doar în cel al auzului: cu atâta nepământeană îndemânare, cu asemenea dulceaţă, cu atâta suavitate instruna harpa frumoasa muză, care, după alte câteva scurte acorduri, cu cea mai sonoră voce din câte s-ar fi putut imagina, începu cu versurile următoare:

CÂNTUL CALIOPEI[300]

1 În sonul blând scos de-acordata-mi liră, păstorilor, fiţi toţi cu luare-aminte:

veţi auzi că-n glas toate-mi respiră surorile, în răsuflări preasfinte.

Vedea-veţi cum, surprinzător, vă miră, turnând extaz în suflete şi-n minte, când vă voi da de ştire pe pământ despre poeţi ce-au drept în Cer de cânt.

2 Gândesc să zic despre aceia doară cărora Parcă firul n-a rupt încă, despre acei ce vrednici sunt s-apară în locul cu însemnătate-adâncă şi-n ciuda timpului ce iute zboară, prin lăudabil lucru-vă, rămân că viază peste veac al lor renume, opera strălucită, bunul nume.

3 Şi cel ce după merit are dreptul la-naltă şi cinstită-ntâietate e-un don Alonso, şi-n el flori de-a dreptul dă sacru-Apolo în ştiinţa-a toate;

şi-n care strălucit i-aprinde pieptul şi Marte cu

300 Poemul este scris în octave în versuri iambice endecasilabice, rimate după schema tradiţională: abababcc. Voi numerota strofele, după modelul majorităţii ediţiilor curente, pentru a înlesni trimiterile.

avânturi peste poate, de Leiva-şi are patronim ilustru, pe sol italic şi hispanic lustru[301].

4 Altul, cu-acelaşi nume, cu Aràuc războaiele-a cântat şi brava Spanie, şi-n ţara unde vieţuieşte Glàuc[302]

trecând, simţi răscoală şi zâzanie;

nu glasul lui şi nu accentu-i ràuc[303], şi unul, şi-altul demne de citanie, ci el, Ercilla, merită statuie pe-acest tărâm frumos cum altul nu e[304].

5 Despre – un vestit don Juan de Silva[305]

veste vă dau, onoare-naltă meritând şi pentru că amic Phoebus îi este, ca şi pentru curaju-n el crescând.

Stă mărturie opera-i pe creste, ingeniozitatea-n file-arzând, neştiutorului îi dă lumină, iar pe savantul calp îl şi domină.

6 Sporească-n număr socoteala această acel cu care Ceru-aşa şi-o face, că-i suflă apolinic în fereastă, şi Marte pe pământ nu-i mai dă pace.

---

301 Alonso de Leiva (Martínez de Leiva, după R. Schevill şi A. Bonilla). Mort în expediţia Invincibilei Armada (1588), militar şi poet. Poeziile nu i s-au păstrat. L-a elogiat şi Juan Rufo în La Austriada, c. VII.

302 Glauc. Aici, gr. Glaucos, lat. Glaucus, pescar din cetatea Antedon (Beoţia), a devenit zeu marin după ce a mâncat o plantă semănată de Cronos. Numele îi e folosit aici pentru a reprezenta Pacificul din largul Araucaniei şi din necesităţi de rimă. La aceleaşi rime recurg şi eu, marcând accentuarea necesară.

303 rauc: Din lat. raucus, „aspru, hârâit, cavernos”; rauco era un cultism şi în spaniolă.

304 Don Alonso de Ercilla y Zúñiga (1533–1594), poet epic, autorul celui mai bun şi mai renumit poem epic spaniol inspirat de războiul din Chile împotriva poporului araucan: La Araucana (Madrid, 1578, 1589: ediţie completă, 1590). Cervantes îl laudă şi în DQ (I,6, pp. 72–73).

305 Juan de Silva: Probabil Juan de Silva, conte de Portalegre, ambasador al lui Filip al II-lea la curtea portugheză, iar apoi guvernator şi căpitan general al acestui regat. Mare senior şi poet ocazional pe care Cervantes îl va fi cunoscut cu prilejul demersurilor sale din Portugalia.

Egal el pe Homer scriind l-adastă şi-atât de sus e pana-i când nu tace, pe cât e-un adevăr de toţi ştiut că don Diego Osorio-n duh e-avut[306].

7 În câte chipuri faima vorbăreaţă poate cinsti pe-un cavaler ilustru, în tot atâtea-i dă valorii fată şi faptelor şi numelui său lustru.

Duhul său viu virtutea i-o dezgheaţă nu-n doar o limbă, ca, din lustru-n lustru, fără de-al vremii curs să se-nspăimânte, pe don Francisco de Mendoza-l cânte[307].

8 Măreţ don Diego de Sarmiento, – ilustru, şi Carvajal[308] faimos, tu, altă roadă din corul nost, şi Hipocrenei lustru[309], în ani flăcău, bătrân cu-a minţii nadă!

Din veac în veac trecând, din lustru-n lustru, în apele uitării făr' să cadă, zbura-va-ţi numele şi-opera pură din limbă-n limbă şi din gură-n gură.

9 Vreau să v-arăt, ca faptă suverană, la vârstă tânăr şi matur la minte, daruri, fineţe chiar supraumană, valoare, curtenie, port cuminte, apt a-şi rodi talentul şi-n toscană, şi-n limba lui să-l facă luat aminte, cum cel care-a

---

306 Diego de Osorio: E vorba probabil de Diego de Santisteban Osorio, poet epic din León, elogiat şi de Lope de Vega; a dat o continuare a Araucanei (vezi strofa 4) şi un poem despre războaiele din Malta şi căderea Rodosului (Madrid, 1599). (În cazul numelor spaniole, pentru a face economie de silabe, folosesc lectura în sinereză din original: Die-go, O-so-rio etc., Luis [monosilabic], dar şi Lu-is [bisilabic] etc.).

307 Mendoza: E vorba probabil de Francisco de Mendoza (1547–1623), amiral de Aragon din 1584 şi nepot al lui Diego Hurtado de Mendoza („Meliso"), vezi supra, n. 234; Cervantes îl va fi putut cunoaşte în Italia.

308 Probabil Diego de Sarmiento y Carvajal sau Diego de Carvajal, funcţionar superior în Perú (correo mayor), de la care n-au rămas decât trei poezii ocazionale.

309 corul nost[ru]: Corul Muzelor, din care face parte şi Caliope; Hipocrene e izvorul mitologic de pe muntele Helicon, consacrat lui Apolo şi Muzelor, pe care-l făcuse să iasă la suprafaţă calul Pegas, cu o lovitură de copită (de unde şi numele lui).

cântat familia d'Este[310]:

chiar don Gutierre Carvajal, el este[311].

10 Tu, don Luis de Vargas[312], cum văd eu, ai duh matur în verzi, puţine zile, încearcă a dobândi acel trofeu de la surorile-mi: că-l vrei, doar zi-le, căci eşti atât de-aproape de-apogeu, că şi triumfi şi-ai mii de căi utile, prin carte şi virtuţi, ca mândra-ţi faimă vie-a luci şi clară, căci nu-ngaimă.

11 Limpida vale-a Tagului, frumoasă, o-mpodobesc mii spirite divine ce epoca ne-o fac mai norocoasă ca evurile grece şi latine.

Un lucru doar să spun de ele-mi pasă:

că demne sunt de laude depline prin operele lor, şi-atât aşteaptă, cum ele către Cer şi azi ne-ndreaptă.

12 Ştiu doctori doi, vestiţi, şi amândoi stăpâni pe apolinicele arte, deosebiţi, prin vârstă doar, de noi, căci au de duh şi firi egale parte.

I-admiră cei prezenţi şi-absenţii-apoi şi tuturor a-asemeni li se-mparte ştiinţa lor profundă şi înaltă, ce-aproape-o lume-ntreagă o exaltă.

13 Şi numele ce mi-e mai la-ndemână ca pe cei doi să-i laud deopotrivă e Campuzano[313], doctorul, ce-ngână

---

310 Aluzie la Ariosto.

311 Nu se ştie cine e acest poet-soldat bilingv, Gutierre Carvajal, pe care Cervantes l-a cunoscut probabil în drumurile sale italiene.

312 Luis de Vargas Manrique, autorul unuia dintre sonetele dedicatorii. Poet cunoscut în epocă, foarte angajat în viaţa literară, dibaci deopotrivă în arme şi-n litere. Vezi supra, n.16. Aici se termină elogiul poeţilor-soldaţi.

313 Campuzano: Francisco de Campuzano, medic al casei regale, vestit şi ca poet; îl elogiază şi Lope de Vega (La Dorotea, IV, 2), şi Gálvez de Montalvo. Poezii de-ale lui se găsesc în El jardín espiritual, de Pedro Padilla (1585) şi în Cancionero-ul lui López Maldonado, drept care s-ar părea că era mai în vârstă decât Suárez de Sosa, care-i urmează. Cu el începe elogiul poeţilor de pe malurile Tagului.

faima lui Phoebus, altu-n recidivă, înalt ingeniu-i, peste ţărână, ne-arată o lume nouă şi festivă cu-atât mai excelentă ca tezaur, cu cât ştiinţele-s mai sus de aur.

14 E doctorul Suárez, ce alt nume de Sosa[314] are, cel ce îi urmează şi din meşteşugite limbi anume extrage tot ce-i bun şi tot ce-i rază.

Cine-n izvorul cel mai pur din lume setea ca el şi-o stinse, le-o calmează şi altora, cu doctul grec la loc sau cel ce a cântat troianul foc[315].

15 Despre doctorul Vaca[316] de-aş putea să-mi spun părerea, cred că v-aş surprinde pe toţi câţi ascultaţi cântarea mea:

prin carte, gust, virtute mult se-ntinde.

În corul sacru prima-a-l lăuda am fost chiar eu, pot, aşadar, pretinde numele să-i fac veşnic pe pământ cât cel din Delos[317] străluciva sfânt.

16 De faima v-ar putea-n urechi aduce despre – un ingenios minuni cu carul, concepte-alese ce vă pot seduce şi-nvăţături cum n-aţi avut habarul, lucruri ce-n simţuri doar se pot traduce, fără ca-n grai să li se afle harul, nu vă

---

314 Suárez de Sosa: Personaj neidentificat; s-ar putea să fie vorba de un anume Alonso Suárez, medic din Talavera, autor al unui tratat despre cai (Toledo, 1564), sau de un doctor Suárez de Sosa, cunoscător al limbilor clasice, după cum reiese din text, medic la curte, mort în 1610.

315 doctul grec Homer; cântăreţul focului troian sau al distrugerii Troiei este, desigur, Virgiliu.

316 doctorul Vaca: identificarea cea mai probabilă a fost făcută de J. B. Avalle-Arce (p. 428, n. 11), acest Vaca sau Baca ar fi un preot toledan, aproape necunoscut, pe care C A. De la Barrera (Catálogo… del teatro antiguo español, pp. 411–412, Madrid, 1860) îl menţionează ca autor dramatic de la finele secolului al XVI-lea şi începutul celui de-al XVII-lea.

317 cel din Delos: Apolo sau Soarele.

mai frământaţi ca să-l ghiciţi, licenţiatul Daza[318] e, să ştiţi.

17 Ale magistrului Garay[319] dulci opuri a-l lăuda pe el măi mult mă fac;

tu, Faimă, care-nvingi a vremii hopuri, eroic celebrează-l peste veac.

Prin el şi tu avea-vei faimă-n snopuri decât lui laude i-aduci în vrac, căci despre el vorbind, o să-ţi ascută o lume-ntreagă faima de limbută.

18 Acel talent ce pe-orice om întrece aspiră-acum la rang dumnezeiesc şi, depăşind castiliana, trece acum la vers eroic latinesc noul Homer, nou Mantovan cât zece, magistrul Córdoba[320]-i, demn şi firesc să poarte-n fericita Spanie faldă cât soarele-o lumină-ori mări o scaldă.

19 De tine, doctore Francisco Díaz[321], pot să-i asigur pe păstorii mei că, împăcaţi, în totul cum acia-s, se pot întrece-n proslăviri cât vrei.

Şi dacă-n urma lor cu mărturia-s, când meriţi tu tot ce-i mai sus să iei, e doar că timpu-i scurt şi cutezare n-am să-ţi plătesc tribut cum ţi-s datoare.

20 Luján[322], care cu meritată togă cinsteşti al tău şi-

---

318 licenţiatul Daza: Probabil Dionisio Daza Chacón (m. 1596), chirurg al lui Filip al II-lea, sau, mai probabil, Bernardino Daza Pinciano, traducător al emblemelor lui Alciati în 1549 (vezi ed. Sevilla-Rey, p. 379, n. 379).

319 Garay: Magistrul Francisco Garay, de fel din Soria; a studiat la Alcalá, iar la finele secolului era lăudat de Lope de Vega şi Vicente Espinel; a avut pseudonimul poetic de Fabio; poeziile îi sunt în mare măsură încă inedite, studierea lor fiind încă abia la început.

320 magistrul Córdoba: Identificat cu Juan de Córdoba, maestru şi prieten al lui Lope de Vega, care l-a elogiat în El laurel de Apolo (Laurul lui Apolo).

321 Francisco Díaz: Medic din Alcalá de Henares; Cervantes l-a frecventat şi a scris un sonet pentru preliminariile uneia din cărţile lui; a fost autorul unui Tratat despre bolile rinichilor, publicat la Madrid în 1588.

322 Luján: După Avalle-Arce (ed. cit., p. 430, n. 14) acest personaj

al celorlalţi pământul şi cu suava-ţi muză azi în vogă spre Cer sui faima-ţi cât e-n stare-avântul, viaţă-ţi voi da când moartea ţi-o abrogă, făcând ca-n iute zbor şi-uşor ca vântul faima talentului tău unic sol s-aibă de-aici pân’ la opusul pol.

21 înalt talent urcând valorii scara e un licenţiat ce vi-i amic şi de pe-acum îl ştiţi, Juan de Vergara[323], noroc şi-onoare-n veacu-ne nu mic.

Pe calea ce-a deschis-o, dreapta, clara, merg însămi eu şi minţii mi-o indic, şi unde-ajunge el s-ajung îmi place şi-al lui talent curat mă satisface.

22 Şi-alţii-a numi voiesc, pentru ca stimă şi preţ să aibă cântu-mi îndrăzneţ, şi vreau ca-n înălţarea lui sublimă s-ajungă, – aşa cum mi-l doresc, măreţ.

Şi-i unul ce m-obligă şi m-oprimă a-l proslăvi, cântând, la mare preţ cum despre alte genii osanale-s:

licenţiatu-Alonso de Morales[324].

23 Pe-anevoioasa coastă tot urcând, spre templul Faimei iute-o ia-nainte un tânăr inimos, ce, învingând anevoinţă cum nu-i mai fierbinte, sosi-va-atât de repede, că-n gând profetic Faima-n cânt va să-l alinte, şi-ntrezărind cununa, – i spune „ad-o”.

licenţiatu-Hernando Maldonado[325].

---

este doctorul Suárez de Luján, vreme îndelungată medic personal al arhiducelui Alberto de Austria, arhiepiscop de Toledo, apoi guvernator al Portugaliei şi al Flandrei începând din 1596. Nu se ştie nimic despre activitatea lui literară.

323 Licenţiatul Juan de Vergara, medic, chirurg şi poet din Segovia. R. Schevill şi A. Bonilla (Galatea, vol. II, p. 314) oferă o listă a poeziilor sale dintre 1575 şi 1602. Cervantes îl va elogia din nou în Călătorie la Parnas (IV, vv. 391–3). Cu el se încheie enumerarea medicilor poeţi.

324 Alonso de Morales: Personaj neidentificat cu certitudine, întrucât există mai mulţi autori cu acelaşi nume.

325 licenţiatul Hernando Maldonado: Nu există date suficiente pentru o identificare certa.

24 Savanta frunte cu cinstitul laur i-o veţi vedea aceluia ce-a fost

În arte şi-n ştiinţe harnic faur, încât o lume-l ştie pe de rost.

Veac norocos şi epocă de aur e cel ce-l merită, cum veacul nost:

ce veac, ce epocă-ţi mai e colega, de-l ai pe Marco-Antonio de la Vega[326]?

25 În amintire-mi vine-un Diego-acum pe care sigur de Mendoza-l cheamă[327]

şi cu istoria-i demn să-şi facă drum spre locul unde faimai se-nhamă.

Ştiinţa şi virtutea-i sunt altcum, încât un univers întreg l-aclamă, şi pe absenţi, şi pe prezenţi uimeşte, de-i sunt vecini sau depărtaţi, fireşte.

26 Un cunoscut înaltul Phoebus are, ce cunoscut?, ba un adevărat amic, cu care-a conversa e-n stare tot timpul, cum e-n toate învăţat.

Şi înadins îşi pune stăvilare, spre a nu-şi împărtăşi tot ce-i e dat:

Diego Durán[328], şi-n el durează-şi struna şi vor dura duh, merit, minte, – ntruna.

27 Au cine credeţi cu sonora-i voce că-şi cântă chinurile-mpărăteşte, cel în al cărui piept Phoebus, veloce, cu doctu-Orfeu şi cu Arion[329] tot creşte?

---

326 Marco Antonio de la Vega (? —înainte de 1622): A studiat teologia la Alcalá; Lope l-a lăudat de cel puţin patru ori.

327 Diego de Mendoza: Poet care nu trebuie confundat cu Diego Hurtado de Mendoza, alias Meliso, în amintirea căruia are loc comemorarea din Valea Chiparoşilor; e vorba probabil de căpitanul Diego de Mendoza de Barros, prezent cu două piese în Flores de poetas ilustres (Florilegiu de poeţi iluştri) de Pedro de Espinosa (1605).

328 Diego Durán: Diego González Durán, despre care nu au rămas niciun fel de date în afară de două poezii de circumstanţa.

329 Arion: Poet grec originar din Lesbos, renumit prin măiestria cu

Acela ce-Aurora s-o înfoce şi apusene locuri reuşeşte, ştiut fiind, iubit şi preţuit, e López Maldonado[330] cel vestit.

28 Au cine lăuda-v-ar dragi păstori, pe un păstor iubit şi cunoscut, mai bun decât cei buni de multe ori, ce prin poreclă-i Filida ştiut?

Ştiinţa, dibăcia, mari splendori, talentul rar şi preţul mult crescut lui Luis de Montalvo-i garantează[331]

glorii şi cinste cerul cât durează.

29 Iberul[332] sacru, cu-aurul de-acantă, iederă pururi verde şi-alb măslin împodobească-şi fruntea şi-n vibrantă cântare faima-i să răsune lin, şi într-atât valoarea i-o decantă, că Nilul rodnic intră în declin când Pedro de Liñán[333], subtil, cu pana, de Apolo-nsufleţit, îi dă coroana.

30 Talentul lui Alfonso de Valdés[334], înalt şi rar, să-l

---

care cânta la lira, activ în ultimul sfert al secolului al VIII-lea; celebru prin legenda potrivit căreia, ameninţat să fie ucis şi jefuit de marinari, la întoarcerea de la un concurs poetic din Sicilia, i-a înduplecat să-l mai lase să cânte o ultimă dată: cântecul său i-a fermecat pe delfinii care, după ce poetul s-a aruncat în valuri, l-au dus până la ţărm.

330 López Maldonado: Vezi supra, p. 13, n. 22.

331 Luis de Montalvo: Luis Gálvez de Montalvo, vezi supra, p.12, n. 8.

332 Ibero: Ebrul. Epitetul sacru, aici ca şi în alte părţi, referitor la râuri şi fluvii, se explică prin faptul că acestea, în mitologia greco-latină erau zeităţi. În Galateea au şi rolul de axe în jurul cărora sunt ordonaţi poeţii elogiaţi.

333 Pedro de Liñán: Pedro Liñán de Riaza (1556? —1607), poet toledan, nicidecum aragonez, cum l-a socotit însuşi Baltasar Gracián, deşi e evocat în legătură cu Ebrul. A fost foarte cunoscut la curte, se pare că a scris şi piese de teatru; spre sfârşitul vieţii a devenit capelan. S-a bucurat de elogii din partea lui Lope de Vega şi Baltasar Gracián (vezi Ascuţimea şi arta ingeniozităţii, trad. Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 1998, XXIX, p. 326; XLVIII, p. 442).

334 Alfonso de Valdés: După toate probabilităţile, e vorba de Alonso de Valdés, autor al unui „Prólogo en alabanza de la poesía” („Prolog întru lauda poeziei”) la volumul Diversas rimas de Vicente Espinel (1591), unde e prezentat ca gentilom la curte şi secretar al lui don Rodrigo de Mendoza. E poate acelaşi Valdés căruia Cervantes îi

cânt acum mămpinge, cum să vă spun, păstorilor, ci ies spunând că-ntrece-i pe cei mari şi-nvinge.

A arătat-o şi-o arată-ades în elegantu-i stil ce clar distinge cum vulnerat în el şi-arată pieptul şi cântă rău-amorului de-a dreptul.

31 Uimească-vă şi un talent ce-ascunde tot ce dorinţa izbuteşte-a cere, talent ce, chiar de pe pământ răspunde, din ceru-nalt ne vine să prospere, în pace-ori în război dacă pătrunde, prin ce citesc, şi văd, şi-ascult, plăcere vestitul Pedro de Padilla-mi face[335]

nouă mereu, mirabil şi dibace.

32 Gaspar Alfonso[336], tu, vestit, lucrezi, încât, aşa cum tinzi la nemurire, rişti lauda să nici nu mi-o mai vezi de-i să te laud după cum ţi-e-n fire.

Plantele rodnice, plăcute, verzi, ce-şi află-n sfântul munte propăşire, oferă toate laur în cunună şi doar pe tâmplele-ţi cinstiri adună.

33 De Cristóbal de Mesa[337] cert zvon port că-n stare-a vă cinsti sfinţita vale nu doar în viaţă este, ci şi mort, şi

---

adresează un elogiu şi în Călătorie la Parnas, II, v.231.

335 Pedro de Padilla, fray (c. 1550-după 1605), scriitor cu o abundentă producţie literară, atât în manieră profană, cât şi sacră. Prieten cu Cervantes (care-l menţionează în DQ I, 6, p. 72, doar cu titlul cărţii sale Tesoro de varias poesías, Madrid, 1580, reed. 1587), cu Laínez, Gálvez de Montalvo; cunoscut mai ales prin Eglogas pastoriles (1581), Romancero (1583) şi Jardín espiritual (1585). În 1585 a intrat în ordinul Carmeliţilor.

336 Gaspar Alfonso: Ar putea fi vorba de un licenţiat Gaspar Alonso, căruia Pedro Soto de Rojas (1584–1658) avea să-i consacre o elegie în El desengaño de amor Dezamăgirea iubirii, 1623); nu se ştie însă nimic despre scrierile sale.

337 Cristóbal de Mesa (1561–1633), autor cu stagii în Italia, a scris numeroase poeme epice în maniera lui Tasso începând din 1594. Cervantes îi cunoştea pesemne înclinaţiile epice, întrucât se referă aici la „versul său eroic”. A tradus din Virgiliu. Cervantes îl elogiază şi în Călătorie la Parnas, III, vv. 127–129.

cu temei i-aduceţi osanale.

Al versului eroic bun acord stilul său grav şi-nalt îi scot în cale renume-n nume şi, chiar de-ar tăcea, uitării eu şi faima nu l-am da.

34 Ştiţi ce podoabe şi comori v-aduce pe ţărmuri însuşi Pedro de Ribera[338], cinstiri pe merit daţi-i, neuituce, cum însămi fac eu, prima, – n toată era.

Virtutea-i, dulcea-i muză ne conduce la un subiect bogat ce atmosfera i-o umple faimei şi-altor mii de faime, oricât s-ar strădui cinstiri să-ngaime.

35 Tu, ce-a lui Lusus[339] fără-egal comoară la mal adus-ai, apelor bariera călcând-o-n rodnic fluviul, s-apără în albii de-aur[340] uluind şi era:

cu-aplauze şi cuviinţă rară, cum ţi se cad, Benito de Caldera[341], cu laur şi cu iederă-ţi făgădui a-ncununa talentu-ţi să mă strădui.

36 Acelui ce creştina poezie în slavă a dus-o şi-n atâta glorie, i-o-nalte faima şi-amintită fie de mine-asemeni pururi în memorie.

Din răsărit până-n apus să-nvie ştiinţa ca şi arta lui notorie, a marelui Francisco de Guzmán[342], lui Phoebus ucenic, lui Marte-oştean.

37 La căpitan Salcedo[343] evident e că mintea lui

---

338 Pedro de Ribera: Nu se ştie cine a fost acest personaj.

339 Lusus: însoţitor sau fiu al lui Bacchus şi întemeietor mitic al Lusitaniei (Portugalia de azi).

340 Fluviul cu albie de aur este, potrivit tradiţiei deja menţionate, Tagul.

341 Caldera: Poet portughez, de unde şi aluziile la Lusitania, Benito de Caldera a tradus în spaniolă Os Lusíadas (Lusiada) de Camóes (Alcalá, 1580).

342 Francisco de Guzmán: Identificat de R. Schevill şi A. Bonilla ca un căpitan sevilian, autor al unor scrieri moralizatoare publicate între 1557 şi 1576.

343 Salcedo: Juan de Salcedo Villandrando, căpitan şi poet stabilit în

divină se ridică în ascuţimi, sus, fără precedente, drum cum nici fantezia nu despică.

Dacă-l compar cu el, suficient e, căci orice altă asemuire-abdică la înălţimea lui, ori e scălâmbă de vrei să i-o aplici, sau chiar îl strâmbă.

38 Prin ascuţimea lui şi vasta-i minte.

Tomás de Gracián[344], dacă-mi daţi voie, e drept, de mine date, – aşezăminte să aibă-n valea voastră, cum la voi e;

virtutea şi valoarea lui aminte mi-aduc sus pus pe-o treaptă că la noi e cum cred că nu sunt mulţi să-l egaleze, la meritu-i puţini pot să viseze.

39 Acum, surori frumoase, dintr-odată.

Bautista de Vivar[345], da, vă exaltă cu-atâta cumpăt, artă – aşa curată, că, muze-oricât, uimirea vă tresaltă.

Nu va cânta dispreţul ce-l arată

Narcis lui Eco, biata, ce-o revoaltă, ci grijile, chiar ale lui, născute între nădejdi şi-uitări amar temute.

40 Frici moi, şi spaimă, şi terori de tot asupră-mi dau năvală-n astă clipă din pricină că văd, dar, vai, nu pot să-i dau spre onoruri cât mai sus aripă gravului Baltasar, ce peste tot ştiut e de Toledo[346], deşi-n pripă cred că a doctei pene-a lui zburare la cerul empireu îl duce-n zare.

Perú, de la care n-au rămas decât foarte puţine producţii poetice, tipărite la Lima în 1602 şi 1631.

344 Gracián: Tomás Gracián de Antisco sau Dantisco (1558–1621) cenzor, frate al lui Lucas Gracián, autorul aprobării Galateei, prieten şi cu Lope de Vega, care îi face de asemenea elogiul. Cervantes îl va menţiona şi mai târziu, în Călătorie la Parnas, VII, vv. 226–228.

345 Vivar. Juan Bautista de Vivar, cunoscut pentru abilităţile sale poetice de improvizator, a fost prieten şi cu Lope de Vega, care-i face şi el elogiul în Doroteea, IV, 2. Alte amănunte dă Avalle-Arce, ed. cit., p. 437, n. 2.

346 Baltasar de Toledo: Personaj neidentificat, în ciuda numeroaselor ipoteze lansate.

41 Din lung învăţ într-un talent se vede că-n anii verzi şi-n vârsta tinerească ştiinţa tot atât de bine şede ca-n alba vârstă coaptă, bătrânească.

A contrazice nu mă voi repede un adevăr atât de fără mască, şi mai cu seamă de-l auzi, colega, căci pentru tine-l spun, Lope de Vega[347].

42 Cu paşnicul măslin încununat în mintea mea acum se-nfăţişează sfânt Beţisul, de-a dreptul indignat, şi de uitarea mea se lamentează, îmi cere ca-n discursu-mi avântat să pun alesele talente-n vază care-i sălăşluiesc pe ţărmuri, şi acum spre ei, astfel, şi glasu-mi tare-ndrum[348].

43 Ce-i de făcut când, de la primii paşi, descopăr lucruri fel de fel, ciudate, alţi Pinzi noi, mii, şi mii de alţi Parnaşi, şi-n cor alte surori şi mai bogate, drept care-ţi vine baltă tot să laşi, şi mai ales, din pricini minunate, orişice son l-aud slujind drept Eco când numele rostit este Pacheco[349]?

44 Pacheco-i cel cu care Phoebus are prieteşug tot nou, vorbe-nţelepte, ca şi surorile-mi discernătoare, de când pe lume-a fost să se deştepte.

---

347 „Fenixul ingeniozităţilor”, Lope Félix de Vega Carpio (1562–1635), era o prezentă inconturnabilă în «Cântul Caliopei”. În 1585, el avea douăzeci şi cinci de ani, iar Cervantes, treizeci şi opt, de unde şi referirea la tinereţea lui Lope. În ciuda disensiunilor ulterioare, Cervantes îl va evoca şi în Călătorie la Parnas, II, vv. 388–390.

348 De aici începe elogierea poeţilor de pe malurile Betisului (Guadalquivirul de azi).

349 Pacheco: Francisco Pacheco (1535–1599), umanist, canonic al catedralei din Sevilla, prieten cu marele poet Fernando de Herrera; este primul dintre spiritele de pe malul Betisului şi pentru că, prin vârstă, era maestrul grupului sevilian şi în casa lui se reuneau deopotrivă scriitori şi artişti, pe care-i îndruma şi încuraja; din opera sa în limba spaniolă nu s-a păstrat aproape nimic. Nepotul său, pictorul cu acelaşi nume şi autor al unei cărţi de mare interes pentru istoria literară (Libro de descripción de verdaderos retratos de ilustres y memorables varones, Sevilla, 1599), a fost socrul marelui pictor Velázquez.

Eu una de atunci car în spinare pe neumblate căi, sucite-ori drepte, talentul şi-opurile lui ajunse pe culmi de-onoruri încă nepătrunse.

45 Ajuns-am într-un punct unde-orice-aş spune spre lauda divinului Herrera[350], van rodul ostenelii mi-ar apune, şi dacă l-aş urca-n a patra sfera[351].

Ci dacă vorba-mi şovăi să se-adune, operele lui şi faima-n toată era vor spune unul că-i Hernando-naltul, din Nil la Gange, dintr-un pol la altul.

46 De alt Fernando vreau să v-amintesc, ce Cangas[352] se numeşte, şi se miră de el pământul, şi prin el trăiesc ştiinţele, spre laur câte-aspiră.

Spre naltul Cer talente de-ndrăznesc să-nalţe ochii după ce-l priviră, la el doar să se uite, ca să vadă că-i cea mai susă şi subtilă-arcadă.

47 De don Cristóbal ce-are supranume şi de Villarroel[353], să fiţi convinşi că n-ar fi drept ca el şi-ale lui nume cu alţii-n râu-uitării de-ar fi-mpinşi.

Mintea-i uimească şi-a valorii culme şi cunoscut să fie de-orice inşi drept vârful cel mai nalt ce se-ntrezare din câte pe pământ sunt sau sub soare.

---

350 Herrera: Fernando (sau Hernando) Herrera (1534–1597), poet sevilian de o mare celebritate, supranumit El divino; a fost veritabilul şef al şcolii poetice seviliene, autor a numeroase canciones şi sonete de dragoste şi al unor piese de factură eroică; punte de legătură între lirica lui Garcilaso de la Vega şi poezia lui Góngora; s-a impus şi ca teoretician sever al poeziei, domeniu în care a cunoscut un mare răsunet.

351 a patra sfera: Era cea a soarelui sau a lui Febus Apolo.

352 Cangas: Fernando de Cangas (c. 1540-?) citat de poeţi contemporani precum Juan de la Cueva, Herrera sau Cristóbal de Mesa, altminteri complet uitat.

353 Cristóbal de Villarroel: Licenţiat, poet născut la Úbeda, nu i se cunosc decât câteva poeme encomiastice în frontispiciul operelor altor scriitori şi un sonet din Flores de poetas ilustres, antologia lui Espinosa.

48 Undele elocinţei vechi ce-n pieptul gravului Cicero
îşi au izvorul, ce pe-atenieni i-au mulţumit de-a dreptul şi
i-au adus lui Demostene-onorul;

şi minţile azi dispărute-n pieptul anilor duşi ce ne-au
ştiut şi corul, smerească-se-n ştiinţa-n veci divină a
magistrului Francisco de Medina[354].

49 Oricând, vestite Betis, poţi să-ntreci şi Mincio, şi
Arno, Tibrul şi-alte ape şi fruntea mulţumit ţi-o-nalţă-n
veci, şi curgi tot amplu-n cât pământ te-ncape, c-atâta
Cerul vru, ca să nu seci, cu slavă, faimă, cinste să te-adape
câte-ţi trudeşte-n malurile mândre

Baltasar del Alcázar[355] să reintre.

50 Pe-altu vedeţi, şi-n el este-ncifrată a sacrului
Apolo-nvăţătură, ce-n mintea altor mii de inşi turnată
vădeşte-n toţi preagrava lui statură, într-unul însă şi mai
bine-arată, şi-urcând atât, se-ntrece pe măsură, iar el,
licenţiat Mosquera[356], poate, ca un Apolo-n lume celebrat
e.

51 Nu se fereşte-acel bărbat prudent ce cu ştiinţă-şi
umple şi ornează curatul piept, să mai privească-atent
izvorul sfânt ce-n munte viu ni-i oază;

ci-n cursu-i nepereche şi-opulent îşi stinge setea, ca

---

354 Francisco de Medina (1544–1615), unul din cei mai apreciaţi umanişti ai şcolii seviliene, figurând în Libro de retratos, de Pacheco. E menţionat ca orator deoarece a predat la Jerez, Antequera şi Osuna. A fost în Italia şi a scris un cuvânt-înainte pentru preliminariile Adnotărilor la Garcilaso ale lui Herrera.

355 Baltasar del Alcazar (1530–1606), traducător al lui Horaţiu şi autor de epigrame spirituale care i-au adus supranumele de „Marţial al Sevillei”.

356 licenţiatul Mosquera: Cristóbal de Figueroa (sau de Moscoso) (1547–1610), poet sevilian, carieră literară şi militară; figurează în Libro de retratos, de Pacheco. Autor de opere militare (într-un comentariu la campania din Azore, din 1596, există un sonet laudativ al lui Cervantes) şi poetice.

apoi să-i vază şi lui clar nume lumea-n toată era:

doctoru-nalt Domingo de Becerra[357].

52 De Espinel faimosul multe-aş spune, ce-s mai presus de mintea omenească, ce-nvăţături în piept ştiu s-adune, ca-n apolinic sacru duh să crească;

mai mult nu poate limba-mi să-mpreune, c-ar fi decât mi-e gândul mult mai flască, şi-atât aş zice: că la Cer aspiră când pana-şi ia sau trece-apoi la liră[358].

53 Dac-a-i vedea egali vreţi s-aveţi şansa pe blondul Phoebus şi pe roşul Marte, priviţi-l, rog, pe marele Carranza[359]:

niciunul din cei doi nu-i stă departe.

Vedeţi că-n el prieteşug taman s-a prins în condei şi spadă, că-ntre arte şi dibăcii e-o strânsă legătură, şi arta şi ştiinţa-s pe măsură.

54 Luis Lázaro-Iranzo[360] are-o liră, ce mult mai acordată ca a mea e, şi-n sonu-i cânte cerul ce-i inspiră mai bun în el, virtutea în văpaie.

Cu Phoebus şi cu Marte-un drum aspiră să urce, – nehipuirii vrând să-i taie orice porniri terestre, şi întruna

---

357 Domingo de Becerra, preot sevilian, rob în Alger şi răscumpărat odată cu Cervantes. În 1585 publică la Valencia o versiune spaniolă a tratatului Il Galateo, de Giovanni della Casa.

358 Vicente Martínez y Espinel (1550–1624), celebru literat din Ronda, poet, dramaturg şi muzician, reputat mai cu seamă pentru romanul său picaresc Vida del escudero Marcos de Obregón (1618) şi pentru inventarea unei forme poetice botezate cu numele său, espinela (decastih trohaic octosilabic, rimat abbaaccddc). Se spune că el este cel care a introdus o a cincea coardă la chitară. Cervantes îi va face din nou elogiul în Călătorie la Parnas, II, vv.148–150.

359 Carranza: Jerónimo Sánchez de Carranza, sevilian. Celebrat ca bărbat nobil, cunoscător deopotrivă al armelor şi literelor. A dat o carte despre filosofia armelor, Libro… de la filosofía de las armas y su destreza, Sanlúcar de Barameda, 1582.

360 Lázaro Luis Iranzo sau, mai curent, Liranzo, militar şi poet, cunoscut doar prin câteva poeme incluse în publicaţiile altor autori.

va-nvinge el şi scrisa, şi Fortuna.

55 Baltasar de Escobar[361] ce-ornează-acuma
Tibrului malurile prea faimoase, despodobind prin lungă-absenţă numa pe-ale sacrului Betis, largi şi joase;
talent fertil, de-o călca iarăşi huma natală a dragii patrii, cu prisoase i-ofer cinstitelor şi june tâmple cinstiri şi lauri, drept e să se-ntâmple.

56 Ce titlu, ce onoruri, palme-ori laur i-a datorate lui Juan Sanz Zumeta, când de la ind la mauritanul maur nu-i muză cum doar lui îşi dă ştafeta?
Azi faima-aici mai nouă i-o restaur, spunându-vă, păstorilor, ce net a primit Apolo-orice cinstiri şi lustru l-ar face pe Zumeta[362] mai ilustru.

57 Daţi lui Juan de la Cuevas[363] cuvenitul loc, când prilej va fi, aici, în vale, păstorilor, că-l merită şi-admitu-l şi dulcea-i muză şi-ale minţii-i fale.
Ştiu de-al uitării veşnice-nmiitul asalt al vremii crude şi fatale că îi va fi cruţat întregul nume, lăsându-i doar un clar şi-nalt renume.

58 Păstorilor, de-l veţi vedea, cinstiţi-l pe-acel bărbat faimos ce-o să vi-l spun, şi-n grave şi dulci stihuri proslăviţi-l ca pe-unul ce prin ele-i tot mai bun.

---

361 Baltasar de Escobar. Poet apreciat de contemporani, deoarece numele lui figurează în Libro de retratos al lui Pacheco. Ni s-au păstrat însă de la el doar câteva poeme. Cervantes ştie că poetul era în Italia în timp ce el lucra la Galateea.

362 Juan Sanz de Zumeta sau Sáez de Zumeta (c. 1533-?): Pacheco îl include în Libro de retratos, fără elogii. De la acest poet sevilian s-au păstrat câteva poezii.

363 Juan de la Cuevas sau Juan de la Cueva, cum e cunoscut (1543–1612), renumit poet şi dramaturg sevilian; în 1582 i-a apărut un volum de poezii (Obras), iar producţia de dramaturg şi-a adunat-o în culegerea Comedias y tragedias, 1583. După apariţia Galateei a publicat şi alte opere.

Vivaldo-l cheamă, patronimu-i ştiţi-l, pe nume – Adam[364], şi-n el se suprapun un spirit ce-nflorit şi excelent e prea norocoasei ere-acum prezente.

59 Cum de-obicei de flori împestriţată şi somptuos bogată luna mai o ştim, după cum preadoctă şi-nzestrată este şi mintea lui don Juan Aguayo[365].

Şi chiar de-aş zăbovi încă o dată să-l laud iar, pot spune că-ncercai o cântare-acum, doar că şi-n alte dăţi vă voi uimi şi cu-alte calităţi.

60 Îi vreau lui Juan Gutiérrez Rufo-i[366] nume nu doar vestit, ci pururi în memorie, şi pe savant, şi pe naiv, precum e, să-i mire-ilustra, vasta lui istorie.

Să-i deie sacrul Betis bun renume cum stilu-i merită; şi deie-i glorie preaştiutorii; faimă ceru-i deie cum zboru-i nalt avântu-ar şti să-şi ieie.

61 Prin don Luis de Góngora[367] v-ofer un rar duh viu, cum altu-asemeni nu e;

---

364 Adam Vivaldo: Nu se ştie nimic altceva despre el decât că a fost un bancher sevilian, de origine genoveză, prieten cu Cervantes; de la el au rămas câteva sonete publicate de Avalle-Arce (pentru amănunte, vezi ed. cit., p. 442, n. 27). Claude Allaigre (trad. cit., vol. I, p. 1463) nu exclude posibilitatea unei legături cu personajul Vivaldo care apare în DQ, 1,13 şi urm.

365 Aguayo: Juan de Castilla y Aguayo (c. 1533-?), edil sau consilier municipal (veinticuatro) din Córdoba; a scris El perfecto regidor, Salamanca, 1586.

366 Rufo: Juan Gutiérrez Rufo sau, mai curent, Juan Rufo (1547? — 1625?), „juratul din Córdoba”, soldat sub comanda lui don Juan de Austria în războiul contra moriscilor, la Lepanto şi la Neapole. A scris poemul eroic La Austriada (1584), citat în DQ, I, 6, p. 72. E cunoscut mai ales prin Apoftegmele sale (Los seiscientos apotegmas, Toledo, 1596).

367 Góngora. Luis de Góngora y Argote (1561–1627), marele poet baroc originar din Córdoba, aflat pe atunci la începutul carierei sale. Cervantes, care la acea dată i-a putut cunoaşte poezia din manuscrise, îl va elogia din nou în Călătorie la Parnas, II, vv. 58–60.

mă bucur, cresc cu opera-i şi sper că nu doar eu, ci lumea-ntreagă-l suie.

Şi dacă, dragii mei, ceva vă cer e-nvăţătura-a-i fi în voi statuie prin laudele voastre, dar şi-n viaţă, gonind şi timp, şi moartea cea de gheaţă.

62 Laur încingă, iederă ca tetra, şi chiar stejar robust boltita frunte a lui Gonzal Cervantes Saavedra, că-i sunt datoare-n tot să mi-l descrunte.

El lui Apolo i-a sporit catedra, ne-arată Marte-n el curaj de frunte clocotitor, dar şi neabătut, fiind prin el iubit, dar şi temut[368].

63 Tu, ce lui Celidón[369], cu dulce plectru, în lume i-ai dus nume ca şi faimă, şi admirabil cizelatu-i metru spre laur şi triumf dorit te cheamă, puterea-ţi şi coroana şi un sceptru.

Gonzalo Gómez, căci, iubind, te-aclamă ceea ce, dându-ţi tot, ştie că meriţi domnia peste Helicon să ceri-ţi.

64 Tu, Dauro[370], râu de aur, faima-ţi şti-o, căci bine în lumină iar te pui, şi cu nou cursul tău, tu apa-ţi, vio, peste departele Hidaspe[371]-o sui, căci Gonzalo Mateo de Berrío[372]

---

368 Gonzalo Cervantes Saavedra: Omonim al marelui Cervantes, probabil rudă îndepărtată cu el. Acest soldat din Córdoba a luptat, ca şi el, pe galerele lui don Juan de Austria şi a murit înecat în Havana, în 1594. Din producţia sa literară s-au păstrat doar câteva versuri publicate în El perfecto regidor de Aguayo (vezi strofa 59).

369 Celidón: Trimitere metonimică la Gonzalo Gómez [de Laque], poet din Córdoba; Cervantes se referă la poemul său cavaleresc în patruzeci de cânturi, Libro primero de los famosos hechos del príncipe Celidón de Iberia (Alcalá, 1583).

370 Dauro: Numele poetic (citeşte Dau-ro) al râului Darro din provincia Granada, izvorăşte din munţii Harana şi se varsă în Genil. Menţionarea aurului provine dintr-o asociere fals etimologică.

371 Hidaspe: Râu din Asia, afluent al Indului, limită a cuceririlor lui Alexandru cel Mare. Aici e folosit ca expresie a depărtării.

372 Berrío: Gonzalo Mateo de Berrío (1554–1628?), poet din Granada, apreciat elogios şi de alţi câţiva mari autori contemporani, ca Lope de

cu duhu-i îţi sporeşte-onoarea grui, şi numele-ţi limbuta faimă-ncepe să ţi-l proclame peste munţi şi stepe.

65 Din verde laur faceţi-i corona, păstori, ca să cinstiţi o demnă frunte:

licenţiatul Soto Barahona[373], bun vorbitor şi învăţat de frunte, în sfânta undă chiar din Helicona, dac-ar pieri din sacru-izvor din munte, găsit ar putea fi, o, ciudat ceas, ca şi pe-nalte vârfuri din Parnas.

66 Pe-antarcticul tărâm[374] e cu putinţă să nemureşti talente suverane, căci de-au acolo-n bogăţii priinţă, şi minţi pe-acolo cresc supraumane.

O pot vădi cu mulţi, după voinţă, ci vreau doar doi s-aleg din multe vrane:

unul din Noua Spanie, Phoebus nou, cel'lalt e din Perú, soare erou.

67 Francisco, unul, de Terrazas[375], are un nume cunoscut la fel şi-aci, şi-acolo, şi o Hipocrene-apare din el, natalul cuib a-l noroci.

De-aceleaşi glorii-i celălalt în stare, căci a putut cu duh divin găsi în Arequipa primăverii sfera:

Vega, Espinel, Figueroa.

373 Barahona: Licenţiatul Luis Barahona de Soto (1548–1595), medic în Osuna, apoi în Archidona. A fost un mare poet, prieten cu Herrera şi foarte apreciat de Cervantes, care-l evocă şi în DQ, I, 6, p. 73, citându-i epopeea Las Lágrimas de Angélica (Lacrimile Angelicii, Granada, 1586), imitată după Orlando furioso de Ariosto, şi în Călătorie la Parnas, III, w. 358–360.

374 începe trecerea în revistă a scriitorilor latino-americani, pe care Cervantes îi tratează în acelaşi regim de valoare ca şi pe cei din metropolă.

375 Terrazas: Francisco de Terrazas (1525? 7l600?), poet „neohispan", după expresia lui Avalle-Arce, fiu de conchistador, este cel mai vechi poet mexican; de la el au rămas câteva poeme izolate şi fragmente dintr-un poem epic despre Hernán Cortés. Opera i-a fost editată în Mexic, în 1941.

este Diego Martínez de Ribera[376].

68 Aici, sub o ferice stea ieşit-a un fulger de lumină-atât de rar, că şi-o scânteie ce din ea sărit-a

Apusul Răsărit făcut-a iar.

Când îşi croi acea lumină-orbita, fu şi Picado, – Alonso[377], temerar;

frate cu mine şi cu Atena-ntruna[378], căci ne vedem în el ca-n copii, una.

69 Dar de-i să te slăvesc precum se cade, eşti, mare-Alonso de Estrada[379], demn să nu-ţi cântăm pripit, ca-n escapade, persoana, mintea, ci-n mai rar însemn.

Cu tine glia s-a umplut de roade ce Beţisului dă comori la-ndemn, dar inegal e schimbul, căci nu-i plată, cum creditu-i de-nalt, să-ţi fie dată.

70 Drept rar zălog pe-acest pământ ilustru, măreţ don Juan, de Cer ne-ai fost adus, de Ávalos slăvi şi de Ribera[380] lustru, cinste aici şi-aiurea cum alţi nu-s.

Ferice Spanie, unde peste-un lustru dovadă-ţi fi-vor opurile, sus, decât Natura darnică a fi poate în duh înalt şi-

---

376 Ribera: Diego Martínez de Ribera, despre care nu se ştie altceva decât că a trăit în Perú (Arequipa) şi tot acolo a murit pe la 1600.

377 Alonso: Alonso Picado, poet (m. 1616), instalat la Arequipa, apoi la Lima, general şi secretar ai marchizului don Francisco Pizarro. A avut o avere considerabilă. E cunoscut şi pentru disputa care l-a opus lui Sancho de Ribera (vezi Ribera, strofa 71) dintr-un motiv necunoscut. Despre producţia sa poetică nu se mai ştie nimic.

378 Caliope: Muza poeziei, este sora lui Apolo, care, ca fiu al lui Zeus/Iupiter e şi frate cu Pallas/Minerva; în sensul acesta, ca poet, şi Alonso Picado le este frate.

379 Estrada: Alonso de Estrada (1540–1610), născut la Sevilla, a plecat în Perú, unde a trăit la Moquegua. Opera poetică nu i s-a păstrat.

380 Ribera: Don Juan de Ávalos y Ribera, născut la Lima, fiu al conchistadorului Nicolás de Ribera cel Bătrân, botezat la 26 iunie 1553. A revenit în Spania, unde a rămas vreo cincisprezece ani (până în 1599) şi a devenit demnitar al ordinului de Calatrava; s-a întors la Lima în 1599 şi a murit în valea Pisco la 20 mai 1622.

aleasă spiţă-n toate.

71 Cel ce în dulcea-i tară mulţumit e.

Limara[381] cu-ape limpezi bucurându-l, vestitul mal, brizele răcorite cu vers divin înveselind de-a rândul, vină, şi veţi vedea drept socotite, brav în discernământu-i contemplându-l, că-i Sancho de Ribera[382]-n orice parte

Phoebus întâi şi nepereche Marte.

72 Şi-această vastă şi celebră vale, chiar Beţisului vrând să-i şi uzurpe un nou Homer, cui îi putem da-n cale cununi de nobil duh, întâiu-n urbe.

De graţii plămădit măsurii sale şi dăruit de Cer să nu se surpe:

ştiut, da, şi de Tagul vostru-acum e.

Pedro de Montesdoca[383] e-al său nume.

73 Oricât de sus dorinţele ar creşte, un Diego-ilustru de Aguilar[384] mai sus e, ca acvila regală se zăreşte, urcând unde nici gândul nu se duse.

Din mii şi mii, pana-i trofeu primeşte, căci alt condei în faţa ei răpus e;

de stil sau de valoarea-i lăudate.

Guánuco[385] spună, – aşa cum luminat e.

---

381 Limara sau Rimac, fluviu din Perú, în valea Limei.

382 Ribera: Sancho de Ribera, de fel din Lima (1545? —1591), fiu de conchistador; i se cunosc câteva poeme, celebritatea i-a adus-o însă în cea mai mare măsură conflictul cu Alonso Picado (vezi strofa 68). E considerat unul din promotorii teatrului de la Lima.

383 Montesdoca: Pedro de Montesdoca (m. 1626?), poet sevilian al cărui elogiu Cervantes îl reia în Călătorie la Parnas, IV, vv. 448–450. Din 1576 a trăit în Perú, unde a fost corregidor al oraşului Huánuco.

384 Aguilar. Diego de Aguilar y Córdoba (1550? —1613?), originar din Córdoba, a fost soldat, mai întâi în Spania, apoi în Perú; e autorul unui poem epic în proză, El Marañón, nepublicat în timpul vieţii sale. Patronimul „Aguilar* evocă acvila de unde şi intervenţia metaforei din versul al treilea.

385 Guánaco sau Huánaco este un oraş din Venezuela, care nu trebuie

74 Îmi amintesc de-un Gonzalo Fernández, mare-n oastea lui Phoebus căpitan, şi-azi de Sotomayor[386] lui noi ofrande-s la numele-i, unic erou taman.

Ştiinţa ca şi versurile-i tandre-s, uimind o lume de la an la an;

şi dacă el prin pană-atâta place, nu mai puţin faimos şi spada-l face.

75 Enrique, el, Garcés[387], ce peruanul regat îmbogăţeşte, căci prin rimă, subtil în duh şi ager cu toptanul, şi-a dus isprava sus, la vârf, sublimă, în dulce spaniolă pe toscanul măreţ trecându-l, cu-nnoită stimă, aşa că cine i-ar întrece arca, şi dac-ar învia-ntre noi Petrarca?

76 Rodrig Fernández de Pineda[388], – a cărui nemuritoare vână, uimitorul dar moştenit ce-n bună parte-i dărui să soarbă dându-i din ecvin izvorul[389], încât orişice-ar vrea nu poţi să-i nărui, atât îi e-n Apus de sus onorul, că poate şi aici să i se-mpartă cum merită şi duhu-i, şi-a lui artă.

77 Şi tu, ce Beţisul matern, dibaci, de pizmă-l umpli resentimentar, şi alte ceruri şi-alt pământ îţi faci martore

---

confundat cu localitatea omonimă din Peni (strofa 72).

386 Sotomayor. Din scrierile lui Gonzalo Fernández de Sotomayor nu se mai păstrează decât un sonet encomiastic făcut pentru El Marañón de Aguilar y Córdoba (vezi strofa 73). Omonimia parţială dintre numele lui şi cel al Marelui Căpitan, don Gonzalo Fernández de Córdoba (1453–1515), motivează apelativul din text

387 Garcés: Enrique Garcés, portughez, născut la Porto pe la 1530, s-a stabilit o vreme în Perú, dar s-a întors în Spania. A tradus din Camões şi Petrarca. Cervantes se referă la cartea Los sonetos y canciones del poeta Francisco Petrarcha, publicată abia în 1591, pe care el o va fi cunoscut însă într-o versiune manuscrisă

388 Pineda: despre Rodrigo Fernández de Pineda nu se ştie practic nimic; Avalle-Arce (ed. cit., p. 448, n. 6 şi 14) presupune că ar putea fi vorba de acel Rodrigo Fernández căruia Enrique Garcés (vezi strofa 75) îi consacră un sonet în preliminariile traducerii sale din Petrarca.

389 ecvin izvorul: Hipocrene sau, în traducere, „Izvorul calului”.

cântului ritmat că-ţi sar, te bucură că numele-ţi desfaci.

Juan de Mestanza[390], generos şi rar, şi-ntreaga lume-i de zvonirea-i plină cât ceru-al patrulea[391] mai dă lumină.

78 Tot ce-i suav şi într-o dulce vână zăreşti, sunt toate-ntr-unul, făr-ocol, cuprinse doar, şi-n son de muză-nfrână a mării zurbă, cursa lui Eol.

E Baltasar de Orena[392] şi stăpână îi este faima de la pol la pol, purtând uşor, şi-n Răsărit, şi Apus, cinstiri cum altele-n Parnas nici nu-s.

79 Dar pentru c-o fertilă plantă-aleasă[393]

e răsărită-acolo-n vârf, hai ad-o, deşi-n Tesalia-i oricând culeasă, plantă ce roadă bună a dat, toţi cread-o, ci tac, Fortuna las ce vrea să ţeasă, şi-anume spun don Pedro de Alvarado[394], ilustru şi prin spiritu-i la fel, divin în lume, alţi cum nu-s defel.

80 Tu ce cu o nouă muză îndrăzneaţă.

Cairasco[395], inimi cânţi în plină-aprindere, şi toana

---

390 Mestanza: În ciuda afirmaţiei lui Cervantes, Juan de Mestanza nu era sevilian, ci manceg, din Agudo. A trecut în Indii în 1555; în 1582 era procuror regal (fiscal) al Audienţei din Guatemala. A murit probabil înainte de 1614, dată la care Cervantes îi dedică un nou elogiu, postum, în Călătorie la Parnas VII, vv. 61–66.

391 ceru-al patrulea: După cum s-a mai spus, cerul Soarelui sau al lui Apolo.

392 Orena: Singura informaţie despre Baltasar de Orena este că a ocupat funcţia de magistrat municipal în Guatemala, la finele secolului al XVI-lea.

393 plantă-aleasă: e vorba de laur, consacrat lui Apolo, fertil, aşadar, în poezie.

394 Pedro de Alvarado este total necunoscut. Ipotezele adunate în jurul lui par neconvingătoare.

395 Cairasco: Bartolomé Cairasco de Figueroa (1538–1610), autor prolific de opere dramatice şi lirice; născut în insulele Canare, la Las Palmas, a fost proclamat de contemporani „prinţ al poeţilor canarieni”. Era renumit prin compoziţiile în esdrújulos (rime trisilabice sau proparoxitone), pe care şi Cervantes le foloseşte în strofa aceasta, iar în

gloatei care nu stă-n faţă când pe viteaz laşu-l ia prin surprindere, de-ai merge-aici din Gran Canaria, aţă, dornic şi-nflăcărat întru destindere, pentru valoarea-ţi şi de duh puterile, păstorii ţi-ar orna cu drag şederile.

81 Cine-i, bătrâne Tormes, cel ce neagă că ai putea şi Nilul a-l întrece, licenţiatul Vega[396] când, ca-n şagă, mai mult ca Titir[397] Mincio-n cânt îl trece?

Ştiu bine, Damián, duhu-ţi c-aleargă şi-ajunge unde celebrarea-i lege, căci ştiu din lungii-mi ani de-ndatorinţă ce-nalte ai virtute şi ştiinţă.

82 Chiar dacă tot talentu-n tot ce faci.

Francisco Sánchez[398], mi-ar fi acordat, greoi aş apărea şi prea stângaci, dac-a te lăuda m-aş fi-ncercat.

Celestul grai ar trebui să-mbraci ca singur drum pe care-argumentat elogiile tale pot să crească:

În grai uman e-o joacă nebunească[399].

83 Aparte lucruri şi-nnoite-n stil dau mărturii un spirit că bogat e, cum mii de grele probe-n ritm subtil pot învăţat şi preţuit s-arate că-i don Francisco de las Cuevas[400]: mi-l înfăţişează-n opuri lăudate, cât faima gura

---

traducere le respect. De semnalat ediţia Obras inéditas, I, Teatro, ed. Al. Cioranescu, Santa Cruz de Tenerife, 1957.

396 Vega: Damián de Vega, din Salamanca, de la care ni se păstrează doar o poezie ocazională. Cu el începe elogiul poeţilor de pe râul Tormes.

397 Titir. Aluzie la Virgiliu. Mincio (lat. Mincius) este un râu important din Lombardia, în N Italiei, afluent al Padului.

398 Sánchez: Francisco Sánchez de las Brozas (1523–1600), mare umanist, celebru profesor de greacă şi retorica la Salamanca, supranumit El Brocense, după localitatea sa natală (Las Brozas, Cáceres).

399 Claude Allaigre (trad. cit., vol. I, p. 1458, n .29) face observaţia judicioasă că, aici, Caliope îşi uită calitatea divină pe care şi-o va revendica din nou în strofa 85.

400 Cuevas: Francisco de las Cuevas y Silva (1550? —1621), jurisconsult, dramaturg, cu La tragedia de Narciso. Lăudat de

n-o să şi-o astupe şi cursa-i iute nu şi-o va-ntrerupe.

84 Aş vrea să-mi încunun dulcele cânt aici, păstorilor, şi lăudându-l pe-un spirit ce uimirii dă avânt şi v-ar putea răpi-n extaz cu rândul, în el rezum şi-adun tot ce-n încânt v-am arătat şi să v-arăt am gândul:

Fray Luis de León[401], vi-l semnalez, îl venerez, l-ador şi îl urmez.

85 Ce căi, ce chip, ce moduri temelia-s a lăudării-acelui mare nume, ca-n veacuri mii să dăinuie Matías de Zúñiga[402], cum are supranume?

Elogiile-mi lui şi melodia-s, căci eu deşi-s din Cer şi-om el acum e, cum duhu-i este-ntr-adevăr divin, e demn deşi mai mari cinstiri în cin.

86 Şi-acum vă-ntoarceţi iuţea cugetare către Pisuerga[403], malurile-acele vedea-veţi suma că o fac mai mare de mari talente onorate-n ele.

Şi nu doar ele, ci, strălucitoare, tăria unde ard aprinse stele se poate lăuda că-n ea i-adun pe-acei bărbaţi de care-aici vă spun.

87 Voi, Damasio de Frías[404], singur colo cinstiţi-vă, căci laude nu poate pesemne să v-aducă nici Apolo, ca nu

---

contemporanii săi (Lope, Rojas sau Gracián), este prezent în antologia Flores de poetas ilustres de Pedro Espinosa. Cervantes îl va menţiona din nou în Călătorie la Parnas, II, vv.286–288.

401 Fray Luis de León (1527–1591), unul din cei mai mari scriitori spanioli din secolul al XVI-lea, este pe drept cuvânt elogiat aici de Cervantes. Claude Allaigre sugerează că ar putea exista chiar o legătură între teoria numelui care-i subîntinde cartea sa Los nombres de Cristo (Numirile lui Cristos) şi „strategia onomastică” din Galateea.

402 Matías de Zúñiga: Nu există niciun fel de date despre acest poet salamantin.

403 Vezi supra, p. 342, n. 273.

404 Damasio de Frías: Poet din Valladolid (cu care Cervantes inaugurează elogierea poeţilor de pe malurile râului Pisuerga). L-a lăudat şi Vicente Espinel. Scrierile lui au rămas încă în bună parte inedite.

cumva neputincios s-arate.

Sunteţi pol sigur, îndrumând de-acolo ce drum s-aleagă cine vrea să cate pe marea-nvăţăturii bună cale, prielnic vânt şi port plutirii sale.

88 Andrés Sanz de Portillo[405], tu dă-mi mie suflul cu care Phoebus îţi împinge savanta pană, vasta-ţi fantezie, ca, lăudându-te, să pot învinge.

Ci necioplita-mi limbă de n-o ştie, oricât s-ar strădui, şi s-ar distinge, apară cineva cum mi-l doresc spre a-ţi lăuda ce simt şi ce zăresc.

89 Preafericite spirit ce-ai urcat mai sus decât Apolo îţi menise şi cu-a ta rază clar ne-ai luminat şi scos din drumul ce ne rătăcise;

chiar de pe-acum vederea mi-ai spălat şi-mi răscoleşti cu ea şi duh, şi vise, palme ţi-acord cu-avânt, la fel şi gloria, precum şi tu mi le-ai dat, doctor Soria[406].

90 De-s opurile-ţi bine preţuite, vestite Cantoral[407], în orice parte, iar să le laud, cred, nepotrivit e, de nu o fac în moduri noi şi arte.

Cu vorbe-alese şi prea şlefuite, cu duhul ce din Cer tot mi se-mparte, te-admir aici, te laud doar tăcut, şi-ajung unde vorbind n-aş fi putut.

91 Jerónimo Vaca-y de Quiñones[408], dacă-ţi aduc elogii – aşa târziu, iartă, uitări din neglijate zone-s şi scuze-acum ţi-aduc, cum bine ştiu.

---

405 Portillo: despre acest Andrés Sanz de Portillo nu se ştie mai nimic.

406 doctor Soria: Pedro Sanz de Soria (m. 1607), medic şi profesor de medicină la Valladolid, de la care n-au rămas decât unele poeme izolate. L-au elogiat, printre alţii, Lope de Vega şi Lomas Cantoral.

407 Cantoral: Jerónimo de Lomas Cantoral (c. 1541-c. 1600) este un bun poet din grupul de la Valladolid care-şi publicase în 1578 culegerea de Obras.

408 Jerónimo Vaca y de Quiñones sau Jerónimo Quiñones Vaca, avocat la Audienţa şi Cancelaria din Valladolid, poet ocazional, a murit la 19 martie 1595.

De azi încolo, clar, cum din amvon ies, în lumea largă, – n pieţe-ori în pustiu, voi face faima doar să te proclame şi-aici şi peste tot, în limpezi flame.

92 Tu, ţărm bogat şi verde, nu, funebru, de chiparoşi sau jnepeni trişti gătit, limpede, – adânce, preafaimoase Ebru, ci doar cu mirt şi laur înflorit, acum încerc să-l fac, cum pot, celebru şi laud binele de Cer menit ţărmurilor de-a lungu-ţi, căci pe ele poeţii abundă câte nu-s nici stele.

93 Doi martori spusa mea va sta să-nfrunte, luceferi doi, doi sori de poezie, cărora Cerul, darnic, nu le-ascunde nimic din artă şi din duh cât ştie.

Fragedă vârstă, gânduri mai cărunte, fel copt de-a fi, smerită fantezie veşnică-ţi fac, demnă laureola.

Lupercio Leonardo de Argensola[409].

94 Cu sfântă pizmă-n concurenţă sfântă mezinul harnic pare-se c-aspiră a-ntrece pe cel mare, căci se-avântă şi-ajunge unde ochii-abia se miră.

De-aceea-a scris şi mii de fapte cântă cu-atât de dulce şi-acordată liră, că el, Bartolomé, mezinul, speră tot ce şi lui Lupercio i se-oferă.

95 Dacă-nceput şi mijloace ai bune, atunci sfârşitul sigur excelent e, aşa că-n minte de pe-acum pot spune c-al tău te vanălţa, Cosme Paciente[410].

---

409 Argensola: Cu Lupercio Leonardo de Argensola (1559–1613) începe elogiul poeţilor care onorează fluviul Ebru. Fratele său, Bartolomé Leonardo de Argensola (1562–1631) a fost, ca şi el, secretar al regatului Aragonului, apoi secretar al viceregelui din regatul Neapolelui. Operele lor, Rimas, au fost publicate împreună la Zaragoza, în 1634. S-au bucurat de o mare celebritate, şi poemele lor continuă să fie editate şi în zilele noastre (de ex., ediţia J. M. Blecua, Madrid, Espasa-Calpe, Clásicos castellanos, nr. 173, 184 şi 185). Lui Bartolomé Leonardo, Cervantes îi mai face elogiul şi în Călătorie la Parnas VI, vv.280–285.

410 Pariente: De la acest Cosme Damián Pariente nu ne-au rămas decât un sonet şi o baladă (romance).

Poţi, aşadar, temeinic presupune că-ţi fi-va dată frunţii eminente cununa întru totul meritată de-atât talent şi viaţă nepătată.

96 În solitudini, doar cu cerul stând, trăieşti, măreţ Murillo[411], şi-arăţi clar, că te-nsoţesc, creştin cum eşti, pe rând, muze mai sfinte, mai bogate-n har.

Surorile-mi te-au fost crescut plăpând şi-acum, în schimb, ne-aduci şi nouă-n dar şi ne înveţi şi cântece divine, plăcute-n Cer, şi pe pământ lumine.

97 O, Turia[412], tu, ce iar, sonoră-n voce, îţi cânţi a fiilor tăi excelenţă[413], de vrei răspunsurile-mi reciproce ieşite nu din pizmă-ori concurenţă, vei auzi cum faima-ţi mai veloce va fi prin cei numiţi, şi-a lor prezenţă în duh, virtuţi, valoare mai bogată ca Indu-ori Gangele mi te arată.

98 Şi tu, don Juan Coloma[414], ca-n fântână, atâtea haruri ceru-n sân ţi-ascunse, că pizmele-mpotriva ta se-nfrână şi-n faimă-ai zămislit mii glasuri unse, ce de la Tag la Rinu-adânc îngână numele-ţi şi valoarea neajunse!

Conte de Elda, tu, preafericite, întrece Turia Padul, mai vestit e.

99 Cel cui îmbelşugat în piept îi plouă izvor prin el cu

---

411 Murillo: fray Diego Murillo sau Morillo (1555–1616), franciscan, autor de poeme religioase şi opere spirituale.

412 Turia: Fluviu din Spania, izvorăşte din Sierra de Albarracín, udă provinciile Teruel şi Valencia şi se varsă în Marea Mediterană. A se citi bisilabic: Tu-ria.

413 Caliope se referă la Canto del Turia din romanul pastoral Diana enamorada Diana îndrăgostită, 1564) de valencianul Gaspar Gâl Polo, în care fluviul ia cuvântul pentru a face elogiul poeţilor valencieni.

414 Coloma: Juan Coloma, conte de Elda, viceregе şi căpitan general al regatului Sardiniei, este autorul unui poem religios în terţine, Década de la Pasión de Nuestro Redemptor Jesú Cristo (Cagliari, 1567), urmat de altul, în octave endecasilabice, Cántico de su gloriosa resurrección (1576).

apă-n veci divină, şi cărui corul faclelor, tot nouă[415], ca unui domn, pe drept cuvântse-nclină, numele lui, ştiut nu numai nouă, ci-n lume etiopă şi-austrină[416], don Luis Garcerán[417] e, altul nu mi-i, maestru de Montesa, bine-al lumii.

100 Din plin îşi merită-n ilustra vale loc renumit, ştiut aşezământ, acel cui faima ţine-a-i scoate-n cale de geniu-i slăvit numele-n vânt.

Nu-i uite Cerul laudele sale, căci de la Cer îşi trage-ntregu-avânt:

slăvirea-mi, slabă, – a Cerului preced-o savantului Augusto Rebolledo[418].

101 Doctor Falcón[419], zborul atâta-ţi saltă, încât şi acvila o laşi în urmă, căci tu, cu har, abia în Cer faci haltă

---

415 nouă: Cu alte cuvinte, corul celor noua Muze.

416 austrină: Referire probabilă la regiunea occidentală, opusă deci Etiopiei, şi unde bate austrul (sp. Austro) „vânt nebulos şi umed” (Covarrubias).

417 Garcerán: Pedro Luis Garcerán de Borja, ultimul mare maestru al ordinului de Montesa, a fost, sub Filip al II-lea, viceregе şi căpitan general al fortăreţelor de la Tlemcen (Algeria), Tunis şi Oran. A murit la 20 manie 1592, fiind viceregе şi căpitan general al Principatului Cataloniei şi al comitatelor Roussillon şi Sardinia. S-a bucurat şi de un bun renume ca poet, dar nu ni s-a păstrat decât un singur poem de-al său.

418 Rebolledo: Alonso Girón de Rebolledo, autor al mai multor opere religioase: La Pasión de Nuestro Señor Jesu Cristo en quintillas, Valencia, 1563, sau Ochavario Sacramental, Valencia, 1572. Lăudat de Gâl Polo, Timoneda şi Baltasar Gracián, care-l citează în Ascuţimea şi arta ingeniozităţii, III, numindu-l „preaascuţit poet valencian”.

419 Falcón: Jaime Falcó, faimos geometru şi poet valencian; a publicat De quadratura circuli, Valencia, 1587, şi Operum poeticarum… libri quinque, Madrid, 1600, şi o culegere de Epigramata. Patronimul Falcón are la bază un substantiv comun, falcón, azi: halcón „şoim”, de unde şi comparaţia cu zborul acvilei; vezi în acest sens şi strofa 73. Baltasar Gracián îl numeşte „Marţialul din Valencia”, în Ascuţimea şi arta ingeniozităţii, trad. cit., XIX, p. 232 şi n. 283.

şi urci departe de mizera turmă.

De-aceea temerea pe drept mănvoaltă că lauda-mi, oricâtă-ar fi, nu-ţi curmă nemulţumirea, căci nu zi şi noapte limba şi glasu-mi să te cânte-s apte.

102 Dac-ar avea, cum are-n fapt Fortuna, a ei şi dulcea poezie-o roată mai lesne mişcătoare decât luna, ce nici n-a stat, nici nu va sta vr-odată, pe ea o stare neschimbată-ntruna doar lui *micer* Artieda[420] i-ar fi dată, şi-n loc suprem ar sta, şi nu-ntr-o doară, prin har, ştiinţe şi virtute rară.

103 Toate slăvirile-ţi ales conduse[421]

spre naltele ingenii, o, Gil Polo, le meriţi însuţi tu pe drept aduse, le dobândeşti şi le şi meriţi solo.

Fii sigur, speră neclintit că pus e şi ţie-n vale, – aici, un nou mausolo de către aceşti păstori, unde păzite cenuşile-ţi vor sta etern cinstite.

104 Cristóbal de Virués[422], de-atât se-avântă peste-ani puţini ştiinţa-ţi şi valoarea, talentul doar şi doar virtutea-ţi cântă, prin care lumii-i ocoleşti vâltoarea.

Gingaşă plantă ce prin neam ne-ncântă, voi face ca

---

420 Artieda: Andrés Rey de Artieda (1549–1613), jurist, poet şi militar valencian, a luat parte, ca şi Cervantes, la bătălia de la Lepanto. Titlul onorific de micer (cat. misser „senior”) era acordat în regatul Aragonului. A dat o bogată operă poetică şi teatrală, recoltând numeroase elogii ale contemporanilor. Cervantes îl rememorează şi în Călătorie la Parnas, III, vv. 77–78.

421 Se referă la „Cântul Turiei” din romanul pastoral Diana enamorada (1564, ed. de F. López Estrada, Castalia, Madrid, 1988) de Gaspar Gil Polo (1540? —1584), unde autorul atât de preţuit de Cervantes (vezi şi DQ I, 6, p. 71) reuneşte elogios spuma literaţilor valencieni, precedând astfel prezentul „Cânt al Caliopei”.

422 Cristóbal de Virués (1550–1614?), cunoscut poet şi dramaturg valencian care şi-a publicat operele abia după apariţia Galateei: poemul epic El Mont senate.1587, şi Obras trágicas y líricas, 1609. Ca şi Cervantes, a fost în Italia şi la Lepanto. Cervantes îi elogiază poemul în DQ, I, 6, p.73, şi îl citează în Călătorie la Parnas, III, vv. 55–57.

aici şi-aiurea, marea ta roadă a minţii, – atâta denălţată, ştiută a fi, la preţ şi admirată.

105 Dacă după talentul ce-l arată

Silvestre de Espinosa[423], mi s-ar cere să-l laud, voce mult mai adecvată ar trebui, timp, şi-n volum, putere.

Ci dac-a mea-i spre dânsul îndreptată, eu îi voi da răsplata-adevărată şi de la zeul Delosului pene, cum altele n-au fost la Hipocrene.

106 îl văd venind, ca pe-un Apolo, eu, dând frumuseţe lumii ce-l asistă, pe chipeşul savant Garci Romeu, demn a-mi şedea ca rozmarin pe listă.

Dacă fecioara clarului Peneu, pe care Ovid trecut-o-a-n revistă, mi l-ar vedea-n Tesalia umblând, în el, nu-n laur s-ar schimba curând[424].

107 Rupând tăcerea, sacra ferecare, văzduhu-l spintecă şi-n cer se-avântă a fratelui Pedro de Huiete[425], modulare, muză divină, – eroică şi sfântă[426], înţelepciunea

---

423 Nu avem nicio informaţie despre acest scriitor valencian. În ediţia lor, Schevill şi Bonilla (p. 235, n. 280) presupun că Cervantes l-a avut de fapt în vedere pe Nicolás de Espinosa, elogiat de Gâl Polo în „Canto de Turia” (vezi supra, strofa 103, n. 412).

424 E citat un anume Garcia Romeo (aşa cum figurează în text) sau Romero, patronim care, ca substantiv comun, înseamnă „busuioc”, de unde şi jocul conceptist din această strofă: fiica regelui Peneu, zeu fluvial, divinitate tutelară a văii Tempe din Tesalia, este Dafne; fermecat de frumuseţea ei, Apolo a urmărit-o, dar ea, implorându-şi părintele, a fost metamorfozată în laur. Vezi Ovidiu, Metamorfoze, I, vv. 475–565. Despre scriitorul menţionat nu se ştie însă nimic. (Menţionez că în text Romeo rimează cu veo şi Peneo, ceea ce mă autorizează şi pe mine să adopt deformarea numelui, aplicând-o la o succesiune rimică similară.)

425 Fray Pedro de Huete (bisilabic: Hue-te), călugăr ieronimit, intendent general al ordinului său la curte. S-au păstrat de la el câteva sonete.

426 Caliope e în impas deoarece, cu instrumentele stilului umil totuşi al eglogei, vrea să-i răpească lui Apolo prerogativele elogierii, în timp ce zeul, pentru a şi le exercita, ar avea nevoie de un stil înalt.

lui strălucitoare faima i-o va cânta, cum i-o şi cântă, chemând, ca lumea-ntreagă s-o uimească, drept martor opera-i atotdomnească.

108 E timpul să-mi sfârşesc discursul lung şi să-mi încep cea mai de sus ispravă ce-am întreprins cândva, şi-astfel s-ajung să isc şi-n blându-Apolo grea gâlceavă, vrând, necioplită, rustică, s-arunc doi sori Spania luminând-o-n slavă

(şi nu doar Spania, ci-ntreaga lume)

a-i lăuda, ci nu ştiu cum anume.

109 Sacra lui Phoebus, nobilă ştiinţă, curteanul şi matur discernământ, ani bine cheltuiţi şi socotinţă ce-ntemeiază-oricând sfătos cuvânt;

a minţii ascuţime, cunoştinţă în a găsi şi-a pune la pământ şi îndoieli, şi stăvili câte-apar, în sorii-aceştia doi învoalte-s doar.

110 Un epilog, păstorilor, voi pune prin ei, acum, la lunga mea cântare, şi-n cinstea lor, spre ei vreau să-mi răsune ce-aţi auzit, şi plata nici nu-i mare:

Ingenioşii toţi o plecăciune le sunt datori, şi-o cer cu încântare:

pământu-ntreg este-ncîncât să-i vadă şi să-i admire, că-s din ceruri mladă.

111 Ei doi vreau cântu-ntreg să mi-l încheie şi-o nouă admirare a-mi încinge;

şi de vă par pripită în idee, vi-i voi numi, şi cert vă voi învinge.

Prin ei m-avânt şi văd şi cerul ce e, de n-ar fi ei, ruşinea m-ar atinge:

Láinez unu-i, Figueroa altul, întru elogii-n veci le fie saltul[427].

---

427 Pedro Laínez (c. 1538–1584), bun prieten cu Cervantes, a murit la 26 martie 1584, în timp ce Galateea se culegea. Poet din şcoala petrarchistă, s-a bucurat de numeroase elogii în epocă; Cervantes l-a

Nici nu-şi terminase bine frumoasa nimfă ultimele măsuri ale desfătătorului său cânt, când flăcările, după ce tot timpul rămăseseră separate, se adunară la loc şi o închiseră în mijlocul lor, iar apoi, mistuindu-se încetul cu încetul, focul arzător şi discernătoarea muză dispărură din ochii tuturor a chiar la vremea când limpedea auroră se şi pregătea să-şi dezvăluiască obrajii proaspeţi şi trandafirii în cerul încăpător, dând semne voioase ale noii zile. Atunci, venerabilul Telesio se urcă pe mormântul lui Meliso şi, înconjurat de toată adunarea cea plăcută care se afla acolo, toţi acordându-i o atenţie încântată, începu, într-o tăcere neobişnuită, a le vorbi în felul acesta:

— Ceea ce, în timpul nopţii trecute, aţi văzut chiar aici şi cu ochii voştri, discernătorilor şi vitejilor păstori şi frumoaselor păstoriţe, v-a făcut pesemne să înţelegeţi cât de bine primit e de către Cer lăudabilul obicei pe care-l avem de a face asemenea jertfe şi cinstitoare pomeniri anuale pentru sufletele fericite ale trupurilor ce prin decretul vostru au meritat să-şi aibă mormântul în această vestită vale. Vă spun asta, dragi prieteni, pentru ca de-acum înainte cu şi mai mare însufleţire şi sârguinţă să puneţi în faptă o lucrare atât de sfântă şi de faimoasă, căci vedeţi despre cât de rare şi de înalte spirite ne-a înştiinţat frumoasa Caliope, vrednice toate fiind nu numai de ale voastre, ci de toate elogiile cu putinţă. Şi să nu credeţi că e mică plăcerea pe care mi-a făcut-o faptul de-a afla dintr-o atât de veridică relatare cât de mare e numărul ingeniozităţilor divine trăitoare astăzi în Spania noastră, fiindcă întotdeauna opinia tuturor naţiilor străine a fost şi

---

inclus în Galateea sub numele pastoral de Damón. Francisco de Figueroa (1530? —1589?), important poet din şcoala în care se încadra însuşi Cervantes. A călătorit în Italia şi a luat parte la încercarea de despresurare a Nicosiei (Cipru), cucerită în cele din urmă şi jefuită de turci la 9 septembrie 1570. Figurează în Galateea sub numele pastoral de Tirsi.

este că nu sunt multe, ci puţine spiritele ce se-arată aici la înălţime în ştiinţa poeziei, când de fapt lucrurile stau exact invers de cum li se pare lor, şi fiecare dintre cei enumeraţi de nimfă îl întrece şi pe cel mai ascuţit străin[428]; şi am avea dovezi clare în această privinţă, dacă în Spania noastră s-ar preţui poezia tot atâta cât este preţuită în alte provincii. Aşa însă, ingeniozităţile reputate şi ilustre afirmate la noi nu-şi împărtăşesc, din pricina puţinei preţuiri pe care le-o arată principii şi vulgul, decât propriilor lor înţelegeri înaltele şi neobişnuitele concepte, fără a îndrăzni să şi le facă publice în lume, iar după mine Cerul va fi rânduit lucrurile astfel deoarece nici lumea, nici secolul nostru nesăbuit nu merită să se bucure de bucate atât de savuroase pentru suflet. Cum mi se pare însă, păstorilor, că puţinul somn de astă-noapte şi lungile noastre ceremonii vă vor fi făcut să vă simţiţi destul de osteniţi şi dornici de odihnă, ar fi bine ca, după ce vom face puţinul ce mai lipseşte pentru a ne duce la bun sfârşit gândul, fiecare să se întoarcă la coliba lui sau în sat, întipărindu-vă în minte tot ce ne-a încredinţat muza.

Şi zicând acestea, se dădu jos de pe mormânt şi, încununându-se cu ramuri funerare proaspete, dădu ocol de încă trei ori rugului, toţi urmându-l şi însoţindu-l în

428 Conştiinţa spaniolilor despre desconsiderarea culturii lor în străinătate, mai cu seamă în Italia, era acută – remarcă aici Avalle-Arce (ed. cit., p. 459, n. 26), care citează şi exemple din epocă în acest sens. Se adaugă ceva mai jos şi constatarea amară a puţinei preţuiri arătate poeziei deopotrivă de către nobili şi vulg, alt minus cultural care agravează vechiul şi aproape permanent deschisul dosar al „problemei Spaniei”, pe fundalul unei necontenite autocritici care va culmina cu reflecţiile generaţiei de la 98 şi-şi va găsi reflexul în sfâşierea internă (inclusiv războaie civile) pe care a cunoscut-o Spania după războaiele antinapoleoniene şi care nu s-a stins nici în zilele noastre, în tot mai accentuata mişcare centrifugă de regionalisme (galician, basc, catalan), care tind să facă din „España” un marginal „estepaís” („ţaraasta”), fără identitate.

câteva rugăciuni cucernice pe care le rosti. După ce luară sfârşit acestea, înconjurat de toţi, îşi întoarse chipul grav într-o parte şi-ntr-alta şi, înclinându-şi capul, cu privirile pline de recunoştinţă şi dragoste, îşi luă rămas-bun de la toată adunarea, care, plecând unul printr-una, altul prin alta dintre cele patru ieşiri pe care le avea locul acela, se destrămă în scurt timp şi rămaseră numai cei din satul lui Aurelio, şi cu ei Timbrio, Silerio, Nísida şi Blanca, dimpreună cu faimoşii păstori Elicio, Tirsi, Damón, Lauso, Erastro, Daranio, Arsindo şi cei patru îndureraţi, Orompo, Marsilio, Crisio şi Orfenio, cu păstoriţele Galateea, Florisa, Silveria şi prietena ei Belisa, după care murea Marsilio. Când toţi aceştia se adunară, venerabilul Aurelio le spuse că ar fi bine să plece numaidecât din locul acela, ca să poată ajunge la timp spre a petrece siesta la pârâul Palmierilor, loc atât de potrivit în acest scop. Tuturor a li se păru nimerit ce spunea Aurelio, aşa că o porniră cu paşi domoli încotro le spusese el să o apuce. Cum însă vederea încântătoare a păstoriţei Belisa nu dădea pace sufletului lui Marsilio, acesta ar fi vrut, dacă ar fi putut şi i s-ar fi îngăduit, să se apropie de ea şi să-i spună câtă nedreptate îl făcea să îndure, dar ca să nu încalce cuviinţa impusă de cinstea Belisei, întristatul de el era mai amuţit decât ar fi avut nevoie dorinţa lui. Aceleaşi efecte şi accidente le producea iubirea şi-n sufletele îndrăgostiţilor Elicio şi Erastro şi fiecare în parte ar fi vrut să-i spună Galateei ceea ce îi era ştiut. Atunci, Aurelio spuse:

— Nu mi se pare cuviincios, păstorilor, să vă arătaţi atât de zgârciţi, încât să nu vreţi a răspunde şi a plăti datoria faţă de ciocârlii şi de privighetori, ca şi faţă de celelalte păsărele felurit colorate care printre copacii aceştia, cu neînvăţata şi minunata lor armonie, vă distrează şi vă înveselesc; luaţi-vă instrumentele, înălţaţi-vă glasurile sonore şi arătaţi-le că arta şi dibăcia voastră

într-ale muzicii le întrec pe cele naturale ale lor[429], şi cu asemenea distracţie vom simţi mai puţin anevoinţa drumului şi razele soarelui, căci se pare că ne şi ameninţă asprimea cu care vor lovi pământul în această după-amiază.

De puţin a fost nevoie pentru a i se da ascultare lui Aurelio, întrucât de îndată Erastro îşi însufleţi naiul şi Arsindo rebecul, iar Elicio, căruia i se dădu întâietate, începu să cânte în sunetul lor precum urmează[430]:

ELICIO

Lupt pentru ce nu se poate şi, de vreau să ies din luptă, n-am cărări sau drum lăsate;

viu sau în pieire-abruptă, pieptu-mi tot de dor purtat e.

Şi deşi ştiu că mijloc ori să-nving am, ori să mor, de dureri când mă sufoc îmi doresc mai arzător:

cred, când nu mai cred deloc.

Cerul, ce mă osândeşte linişte să nu mai am, generos îmi dăruieşte, când nădejde n-am un dram, certitudini că-s în cleşte.

Însă pieptul meu pe loc cum se-aprinde şi topit e de viu, amorosul foc, ştie doar cum răsplătit e:

cred când nu mai cred deloc.

Inconstanţă, îndoială, crez calp, sigură-nfricare, vrere de iubire goală nu clintesc amorul care tot statornic se înşală.

Zboară-al timpului soroc, fie-absenţă sau dispreţ, crească răul, tihna ioc, că, plătind acelaşi preţ, *cred când*

---

429 Aici se reformulează existenţa în raporturi variabile a celor doi poli ai esteticii renascentiste: arta (muzica instrumentală şi vocală) şi acustica spontană a naturii (cântecul păsărilor).

430 Urmează o serie de cinci poeme în aceeaşi formă: coplas reales (decastihuri) în hepta- şi octosilabi trohaici, cu reluarea ultimului vers la sfârşitul fiecărei strofe. Schema rimelor: ababacdcdc.

nu mai cred deloc.

Oare nu-i o nebunie şi sminteală gravă nu e a voi ce soarta ştie doar să-mi nege şi să-ncale şi când scrisa-mi rea-i să fie?

Frică mi-e în orice loc, nu-i plăcere care-mi place şi, când totu-i sub obroc, dragostea cu-atât m-atrage, *cred când nu mai cred deloc*.

A durerii-mi e cruzimea uneori atât de crudă, că-i iubirii pe mărimea şi, închipuirii-n ciudă, îşi mai domoleşte-asprimea.

Şi, nevolnic, sărăntoc, îi mai dau închipuirii alinare doar un smoc, cum şi inimii şi firii *crez când nu mai cred deloc*.

Mai ales acum când vin rele cu nemiluita, şi, ca parte s-am de chin, deşi-n toate-mi văd sfârşita ele-n viaţă mă mai ţin.

Dar de am un dram noroc şi în slavă viaţa-mi sui, pe al meu îl şi provoc că, şi mort, şi viu avui *crez când nu mai cred deloc*.

Lui Marsilio i se păru că ceea ce cântase Elicio i se potrivea şi lui atât de bine, încât vru să continue şi el aceeaşi idee, şi astfel, fără a mai aştepta să i-o altcineva înainte, în sunetul aceloraşi instrumente, începu a cânta precum urmează:

MARSILIO

Cât de lesne vântu-n stare e nădejdile să fure ce zidite-au fost, se pare, din credinţele impure câte-apar în fantazare!

Totul moare şi sfârşeşte:

şi speranţele-n iubire, şi ce timpul pregăteşte;

ci, îndrăgostit, s-ar ştire:

doar credinţa dăinuieşte.

Are-atâta forţă-n mine, că-n oricât de mult dispreţ şi ne-ncredere-n oricine, pururi îmi păstrează-un preţ ce

speranţa o susţine.

Şi, chiar dac-Amor sleieşte sterpul, mâniatul piept şi-ntr-atâta chinu-mi creşte, în al meu, cum nu m-aştept, *doar credinţa dăinuieşte*.

Ştii, Amor, că tu ce capeţi din credinţa mea tribut, şi-ncasându-l, nu mai scapeţi, căci ea moartea nu şi-a vrut, înviind mereu din fapte-ţi.

Şi ştii bine că descreşte slava şi norocu-mi tot cu cât furia ta creşte, ci în suflet, cum socot, *doar credinţa dăinuieşte*.

Dar o faptă e notorie şi-i oricum neîndoioasă, crezul că n-ajunge-n glorie, iar eu, dacă ea mă lasă, ce triumf s-am ori victorie?

Simţu-n cuget îmi păleşte de atâta chin cât vede;

binele-mi, tot, năpârleşte, şi-n dezastrul ce purcede *doar credinţa dăinuieşte*.

Cu un suspin adânc îşi puse capăt cântecului îndureratul Marsilio, şi numaidecât Erastro, dându-şi naiul, fără a mai zăbovi, începu a cânta precum urmează:

ERASTRO

În al răului meu chin şi în binele durerii, crezu-mi este-atât de plin, că de teamă nu mă sperii, de nădejde nu m-anin.

Nu mi-l frânge, nu mi-l ceartă suferinţa-mi ce nu iartă, nici că tot mai mult se-nsumă, nici că viaţa mi-o consumă *crezul viu*, *speranţa moartă*.

E-o minune-n răul meu doar fiindcă bietu-mi bine, chiar de-ar fi în apogeu, este-n van, tot rău-obţine premiul întâi mereu.

Faima, cu-a ei limbă spartă lumii vestea vrea să-mpartă că iubirea-mi neclintită mi-e în piept, ademenită *de crez viu*, *speranţa moartă*.

Crud dispreţul până-n miez şi umila-mi năzuire, când le simt, mănfricoşez într-atât, că de iubire a-ţi vorbi nu mai

cutez.

Văd mereu c-am doar deşartă spre nefericire poartă şi că mă sfârşesc treptat, căci nicicând nu ţi-a păsat *de crez viu, speranţă moartă*.

Nici închipuirea-mi rea şi nebună n-ar fi-n stare să mai creadă c-aş putea şi un bine oarecare s-am doar prin credinţa mea.

Păstoriţo, – i certă soartă pieptu-mi că n-o să-ţi împartă dragoste cum meriţi tu, căci mereu în el vezi, nu?, *crezul viu, speranţa moartă*.

Erastro tăcu şi, de îndată, însinguratul Crisio, în sunetul aceloraşi instrumente, începu să cânte precum urmează:

CRISIO

Dacă-n bine nu-i nădejde, nici în cel încrezător ce sucombă mişeleşte, hăituit în drum de-amor, plată-ori rod ce mai primeşte?

Nu ştiu cine sigur vine, dacă doar de-o toană plin e, plac să aibă, slăvi, noroc, făr-a şti că la soroc *nu-i crez crezul ce nu ţine*.

În mii de-ntâmplări ştiute, vezi, şi mai mult în iubire, temerari trufaşi cu sute biruind într-o clipire, dar la urmă-nvinşi tot iute.

Cel cuminte ştie bine că-ndurându-l doar, în fine, un triumi se recunoaşte, şi mai ştie, că-l şi paşte, *nu-i crez crezul ce nu ţine*.

La cel ce-a iubi doar vrea pentru pura lui plăcere îndoiala nu e grea că-n deşarta lui părere doar credinţa dârză-ar sta.

În restrişti şi în ruine crezu-mi ferm n-ar fi în mine:
binele chiar de-ar apune, însumi eu de el aş spune:
nu-i crez crezul ce nu ţine.

Toana şi uşurătatea unui nou îndrăgostit, plânsul şi fatalitatea nori de vară-s ce pripit îşi destramă-n zor

cetatea.

Nu-i iubire pânda-n sine, ci doar poftă şi venin e, nu-i iubire iubitoare, nu-i iubit cine nu moare, *nu-i crez crezul ce nu ţine*.

Le plăcu tuturor a ordinea respectată de păstori în cântecele lor şi aşteptau cu nerăbdare să înceapă Tirsi ori Damón, dar mai grăbit fu Damón deoarece, după ce isprăvi Crisio, chiar în sunetul rebecului său, cântă astfel:

DAMÓN

Mândru-ingrată Amarili, cine-a-nduioşa te poate, dacă te-ndârjiră toate a iubirii-mi dragi concilii şi credinţele-mi curate?

Păstoriţo, ştii că vie mi-e iubirea ce-ţi dedic, şi-ntr-atâta mă ridic, că, după cea-n Domnul, vie, *crez mi-e crezul ce-ţi port ţie*.

Şi atât de sus de urc iubind lucru muritor, mi-e în chin prea scump odor, încât sufletu-mi aburc în ţinut nemuritor.

De aceea clar mi-e mie că-n iubirea depărtată mor de moarte desfătată, şi-n iubire – un crez de-nvie, *crez mi-e crezul ce-ţi port ţie*.

Anii-atâţia cheltuiţi pe-amoroasele servicii, pentru n suflet sacrificii, şi-n credinţa-mi umilinţe, sunt destule, cred, indicii.

De-asta nici n-am să-ţi mai cer leac de boli ce mă sfâşie, dar de-ţi cer, vreau să se ştie.

Amarili, că profer *crez doar crezu-i ce-ţi port ţie*.

În al vieţii-mi uragan, calm n-am apucat vreodată, nici speranţa-adevărată ce credinţei e liman niciodată nu-mi fu dată.

De Amor şi de Fortună plângu-mă, dar nu mămbie răzbunări, căci totul mie, când speranţa nu-mi mai sună, *crez doar crezu-i ce-ţi port ţie*.

Cântecul lui Damón le întări lui Timbrio şi Silerio

buna părere pe care şi-o făuriseră despre ingeniozitatea neîntrecută a păstorilor ce se găseau acolo, şi încă mai mult când, convins de Tirsi şi Elicio, acum eliberatul şi dispreţuitorul Lauso, în sunetul flautului lui Arsindo, îşi dădu drumul glasului cu asemenea versuri:

LAUSO

Lanţul ţi l-a rupt dispreţul,[431]

calpe-Amor, şi în memorie el mi-a preschimbat în glorie al absenţei tale preţul.

De credinţa-mi zică-oricine că-i fugară, năzuroasă şi să creadă cum ce-i pasă în părerea-i despre mine.

Zică şi cum am uitat că de-un fir de păr subţire, care rupt şi de-un zefir e, crezul mi-a stat atârnat.

Zică şi că ipocrite lacrimi şi suspinuri fură, şi săgeţi nu-mi străbătură haina, de Amor ţintite.

Nu mă supăr nestatornic, fluşturatic de mă fac, doar să ştiu că nu mai trag cu grumajii-n jug nespornic.

Ştiu Silena cine este, firea i-o cunosc, ciudată, cum refuză şi te-mbată trăsăturile-i celeste.

Cu ciudata-i gravitate şi frumoşii ochi sfielnici, nu mă mir c-apar mişelnici toţi, cu vrerea lor, şi toate.

Asta, la prima vedere, dar apoi, când o vei şti, ca să n-o vezi, ai muri şi-ai da măi mult, de s-ar cere.

Ca din cer Silena mea e, îi spuneam adeseori, cu-ale nurilor comori ai fi zis că-n cer o stea e;

Însă-acum mai bine-aş spune şi-aş numi-o fără jenă[432]

falsă a mărilor sirenă, nu Silena-n ceruri bune.

Ba cu ochii, ba cu pana, ba aievea, ba în joacă, orbi

---

431 Poem în coplas castellanas de opt hepta- şi octosilabi trohaici. Schema rimelor abbacddc.

432 Versurile acestea oferă un argument în plus importanţei legăturii dintre semnificam şi semnificat în onomastica din Galateea. Silena, absenta ca personaj, e caracterizată prin nume ca o persoană care-i impune „tăcerea” lui Lauso, care nu-i dezvăluie identitatea, dar, pe de altă pane, face un joc de cuvinte între sugestia de senină şi sirenă.

şi-orbiţi amanţi să facă ştie fără număr, vana.

Ultimul mereu e primul, dar cel mai îndrăgostit pân' la urmă-i umilit cum pe primul îndrăgimu-l.

Ah, cu cât mai preţuită frumuseţea-ar fi Silenei, de mândrenia câmpenei şi de minte-ar fi-nsoţită!

Are şi discernământ, dar atât de prost l-aplică, de şi-l face-o funie mică, rău trufia-i sufocând.

Nu vorbesc ca un păţit, căci aş fi prea pătimaş, ci ca păcălit culpaş şi nemeritat jignit.

Patima nu mă orbeşte, ici dorinţa mea trunchiată, căci doar după judecată vorba-mi se călăuzeşte.

Multele-i şi varii toane, gândul ei prea schimbător îi preface tot cu zor pe amici în oşti duşmane.

Şi cum pe atâtea căi adversari aţâţi şi-adună, ori Silena nu e bună, ori sunt ei cu toţii răi.

Lauso îşi isprăvi cântecul şi, cu toate că îşi închipui că nimeni nu-l înţelegea, întrucât numele deghizat al Silenei nu era cunoscut, mai bine de trei dintre cei de faţă îl cunoscură şi chiar se mirară că modestia lui Lauso nu-l împiedicase să aducă atingere cuiva, cu deosebire păstoriţei deghizate, de care îl văzuseră atât de îndrăgostit. Dar în opinia lui Damón, care cunoştea felul de-a fi al Silenei şi cum se purtase ea cu prietenul său, Lauso, acesta era întru totul scuzabil, mirându-se însă de ceea ce trecuse sub tăcere. Lauso termină, după cum s-a spus, şi, întrucât Galateea aflase că Nísida avea o voce cum nu se mai întâlnise, ţinu, ca s-o îndatoreze, să cânte ea cea dintâi, drept care, înainte de-a începe alt păstor, îi făcu semn lui Arsindo să-şi ia flautul şi în sunetul acestuia cântă şi ea, cu vocea ei nemaiîntâlnită, precum urmează:

GALATEEA

Cu cât mai mult, poftind, iubirea cheamă[433]

---

433 Sonet în endecasilabi iambici. Schema rimelor în terţine: cde / dce.

sufletul cu plăceri şi aparenţe, cu-atât de ucigaşe incidenţe fuge acel ce-i ştie trista seamă.

Şi pieptul prins în amoroasa flamă, dar înarmat cu-onoare-n rezistenţe, nu-i păgubit prea mult de inclemenţe, focul şi-asprimea-i nu mi-l prea destramă.

Cruţată-i cine nu a fost iubită, şi nici iubit-a, de perfida limbă, ce, ascuţită, cinstea-i tâlhăreşte;

Iubind însă ori nu, de tot o-nghimpă, cum să-şi păzească viaţa hăituită aceea ce doar cinstea preţuieşte?

Se văzu limpede în cântecul Galateei că răspundea celui răutăcios al lui Lauso şi că nu avea nimic împotriva voinţelor libere, ci împotriva limbilor răutăcioase şi cugetelor rău intenţionate care, neobţinând ce vor, îşi prefac iubirea pe care şi-au arătat-o cândva în ură plină de răutate şi de dispreţ, aşa cum credea ea că era cazul lui Lauso, dar pesemne că ar fi ieşit din amăgirea asta dacă ar fi cunoscut buna înclinaţie a lui Lauso şi dacă n-ar fi ignorat-o pe cea rea a Silenei. De îndată ce termină de cântat, Galateea o rugă cu vorbe curtenitoare pe Nísida să facă la fel, iar aceasta, fiind pe-atât de politicoasă pe cât de frumoasă, nu se lăsă rugată şi, în sunetul naiului Florisei, cântă astfel:

NÍSIDA

Cu tot curaju-am stat în apărare[434]

spre a-nfrunta iubirii dur asaltul;

orgoliul mi-am ridicat, înaltul, ca să resping ofensa mult prea mare.

Ci artileria atât de tare a fost lovind, şi-atât de slab mi-e saltul, încât, fără a mă prinde-Amor ca pe-altul, văzui ce ne-ntrecută forţă are.

Valoare, cinste, sihăstrii, sfială, retrageri, muncă, inimă ursuză.

Amor în clipă cucereşte toate.

---

434 Aceeaşi schema rimelor în terţine şi în acest sonet: cde / dce.

Aşa că de înfrângerea fatală nu scapi şi niciun sfat nu-i să se-auză:

sunt martor vizual c-adevărat e.

Când Nísida isprăvi de cântat, umplându-i de admiraţie pe Galateea şi pe ceilalţi care-o ascultaseră, ajunseseră foarte aproape de locul unde hotărâseră să-şi petreacă siesta, dar în puţinul timp rămas şi-l găsi şi Belisa pentru a-i face pe plac Silveriei, care-o rugase să cânte ceva, aşa că, acompaniată de sunetul flautului lui Arsindo, cântă ceea ce urmează:

BELISA

Liberă, volnică vrere,[435]

drumul raţiunii ia-l, credit poate să ne-ofere;

lasă-amorul neleal, căci ofensator jungher e;

sufletul când se-mpovară şi iubirea-n spate-o cară, orişice îi e pe plac, chiar şi-n veninos chişleac zeamă de-oleandru-amară.

Nici pe toată cantitatea de averi ce şi-au crescut preţul ca şi calitatea, nu-i de dat, nici de vândut, scumpă nouă, libertatea[436].

Cine-ar fi dispus s-o piardă pentru o ceartă cese-ncoardă c-un îndrăgostit căpos, când nimic din ce-i frumos precum ea nu te dezmiardă?

De socoţi de ne-ndurat s-ar într-o-nchisoare strâmtă trupul de iubiri scăpat, sufletul au ce-o să simtă când e şi mai sfârtecat?

Dacă totuşi nu ai parte leac s-ar bolii grele-n parte prin răbdare, resemnare, vârstă, – nvăţuri sau valoare îl

---

435 Poem în coplas reales (decastihuri) în hepta- şi octosilabi trohaici. Schema rimelor: abababccddc.

436 Parafrazare a distihului final al versiunii unei fabule de Esop, Câinele şi lupul, datorate lui Gualterius Anglicus (secolul al XII-lea). Acesta e citat, ca un loc comun, în DQ I, „Prolog”, p. 12: „Non bene pro toto libertas venditur auro”.

avea-vei doar în moarte.

Fugă-mi, dar, temeinic gândul de atâta nebunie, fals norocul alungându-l;

vrerea mea stăpână fie, cugetu-mi cum vrea-ndrumându-l.

Gingaşu-mi grumaz petreacă slobod, roabă să nu-i facă jugului iubirii tihna, căci sub el se duce-odihna, iară libertatea pleacă.

Versurile nestânjenite ale păstoriţei pătrunseră în sufletul îndureratului Marsilio, arătându-i cât de puţină nădejde îi făgăduiau vorbele pentru ca faptele să-i devină mai blânde; cum însă fidelitatea cu care o iubea era atât de statornică, dovezile de libertate atât de vădite pe care le auzise nu izbutiseră a-l face să nu rămână la fel de lipsit de ea cum fusese şi până atunci. Într-acestea, drumul luă sfârşit la pârâul Palmierilor unde, chiar de n-ar fi avut de gând să poposească pentru a-şi petrece siesta, când ajunseră totuşi şi văzură acolo înlesnirea şi frumuseţea locului, fie şi numai asta i-ar fi silit să nu treacă mai departe. Odată sosiţi, aşadar, acolo, venerabilul Aurelio le porunci tuturor a să se aşeze lângă limpedele pârâu oglinditor ce curgea prin iarba măruntă, avându-şi obârşia la poalele unui foarte înalt şi bătrân palmier, de la care, pentru că pe toate malurile Tagului creşteau numai el şi încă unul alăturat, locul acela şi pârâul se numeau ale Palmierilor, şi, după ce se aşezară, mai degrabă cu bunăvoinţă şi simplitate decât cu bucate costisitoare, fură serviţi de păstorii lui Aurelio, setea astâmpărându-şi-o cu apele clare şi reci pe care li le îmbia pârâul cel limpede. Şi, după ce isprăviră masa frugală şi savuroasă, unii dintre păstori se despărţiră de ceilalţi şi se îndepărtară în căutarea unui loc retras şi umbros unde să-şi poată recâştiga ceasurile nedormite din noaptea trecută, rămânând doar cei din tovărăşia şi satul lui Aurelio,

împreună cu Timbrio, Silerio, Nísida şi Blanca, Tirsi şi Damón, cărora li se păru mai nimerit să se bucure de plăcuta conversaţie ce era de aşteptat acolo decât de oricare altă plăcere pe care le-o putea oferi somnul. Ghicindu-le, ba chiar cunoscându-le intenţia, Aurelio le spuse:

— Bine va fi, domnilor, ca noi, cei ce ne aflăm aici, dat fiind că n-am vrut să ne dăruim dulcelui somn, să nu pierdem prilejul de a ne folosi timpul răpit lui pentru ceva mai pe gustul nostru, şi ceea ce nu se va putea să nu ni-l împlinească este ca fiecare, cum se va pricepe mai bine, să-şi arate aici ascuţimea ingeniozităţii propunând câte o ghicitoare sau enigmă, la care va fi obligat să răspundă tovarăşul de lângă el, căci din petrecerea asta vom avea de câştigat două lucruri: unul, să ne petrecem cu mai puţin plictis ceasurile cât vom sta aici; celălalt, să nu ne mai ostenim atâta urechile ascultând tot timpul tânguiri de dragoste şi elegii amoroase[437].

Toţi fură numaidecât de acord cu voinţa lui Aurelio şi, fără a se muta din locul unde se aflau, primul care începu a întreba fu însuşi Aurelio, zicând astfel:

AURELIO
Cine-i oare-acel voinic[438]
ce şi-n răsărit şi-apus e cunoscut, vestit, unic?
E puternic, nesupus e uneori, dar şi slab, mic;
sănătate dă şi fură, vrea virtute, dar n-o-ndură, şi de

---

437 Concursurile de ghicitori, prezente în mai toate naraţiunile pastorale (Sannazaro, Montemayor, Gil Polo, Gálvez de Montalvo etc.), îşi pot avea originea în Egloga a III-a a lui Virgiliu (deşi acolo întrecerea dintre cei doi păstori, Menalca şi Dameta, constă în improvizaţii de „versuri alterne” sau „amebee”), dar şi Virgiliu îi e dator lui Teocrit şi Idilelor sale. Avalle-Arce citează şi o bibliografie interesantă despre enigme şi ghicitori în literatura epocii (ed. cit., p. 474, n. 10).

438 Decastihuri în hepta- şi octosilabi trohaici (coplas reales). Schema rimelor: ababaccddc.

multe ori mai tare cum în anii tineri pare e la bătrâneţea sură.

Schimbă-se-n ceva statornic prin prerogative stranii;

e de frig şi vipii dornic, şi-elocinţi şi spovedanii le-am uţeşte strâmb, nespornic.

Cu măsuri nepricepute, scurte, largi sau mult crescute, îşi măsoară trup şi nume şi-şi adună larg renume din mii brazde cunoscute.

Ne-narmat, pe-armat învinge, şi nu-i chip să nu-l învingă, iar cel ce spre el se-mpinge, sfiicios să nu-l atingă, prin neruşinări convinge.

Şi, să te tot miri, vezi laşi ce, la câmp şi la oraş, pe-un ostaş ca el, hârşit, îl atacă înzecit, dar pierd lupta în doi paşi.

Răspunsul la această întrebare îi reveni bătrânului Arsindo, care stătea lângă Aurelio; şi, după ce se gândi un pic ce putea însemna, îi spuse în cele din urmă:

— Pare-mi-se, Aurelio, că vârsta noastră ne sileşte să fim mai îndrăgostiţi de ceea ce înseamnă întrebarea ta decât de cea mai nurlie păstoriţă ce ne-ar putea ieşi în cale, deoarece, dacă nu mă-nşel, cel puternic şi cunoscut de care vorbeşti e vinul, şi lui i se potrivesc toate atributele pe care i le-ai dat.

— Adevăr grăieşti, Arsindo – răspunse Aurelio –, şi sunt gata să-mi mărturisesc regretul de a fi propus o întrebare ce a fost descâlcită cu atâta uşurinţă; spune-ţi-o însă tu pe-a ta, căci lângă tine se află cineva care va şti să ţi-o dezlege, oricât ar fi de încurcată.

— Bucuros – zise Arsindo.

O propuse apoi pe următoarea:

ARSINDO

Cine oare boiu-şi pierde[439]

---

439 Octostihuri în hepta- şi octosilabi trohaici (coplas castellanas). Schema rimelor: abbacddc.

când mai viu ar fi să-i fie, pentru ca la loc să-i vie iute-aprins, să se dezmierde?

Este oacheş din născare, şi apoi negru tăciune, roşu-n fine să se-adune, ochilor dând bucurare.

De decrete, legi, nu-i pasă, flăcărilor li-i amic, se strecoară-n pat când zic marii domni şi regi că-l lasă.

Mort, îşi zice că-i bărbat, viu, femeie se numeşte, ca o umbră se iveşte, şi la fire-i foc curat.

Alături de Arsindo stătea Damón, care, de cum îşi isprăvi cel dintâi de pus întrebarea, îi şi spuse:

— Mi se pare, Arsindo, că întrebarea ta nu e atât de obscură cum îi e înţelesul, căci, dacă nu o iau razna, tu zici că, mort, cărbunele se numeşte bărbat, iar aprins şi viu, jarişte, care este nume femeiesc, şi toate celelalte i se potrivesc în totul ca şi asta; şi, dacă te încearcă aceeaşi nemulţumire ca şi pe Aurelio din pricina uşurinţei cu care a fost dibuită întrebarea ta, vreau să-ţi ţin tovărăşie într-asta, pentru că Tirsi, căruia îi revine să-mi răspundă, ne va face egali.

Şi numaidecât şi-o spuse pe-a sa:

DAMÓN

Cine-i doamna cea fâşneaţă,[440]

elegantă şi-aranjată, temătoare şi-ndrăzneaţă, pudică, neruşinată, şi plăcută, şi dând greaţă?

De-s mai multe, ele-anume schimbă-şi femeiescul nume în bărbat; şi-i strictă lege că-nsoţite sunt de rege şi le ia oricine, – oricum e.

— Bine e, prietene Damón – zise imediat Tirsi ca stăruinţa să ţi se adeverească şi să rămâi cu aceeaşi nemulţumire ca Aurelio şi Arsindo, dacă o au într-adevăr, pentru că vreau să afli că ştiu ce se ascunde sub întrebarea ta, şi anume cartea de joc şi pachetul de cărţi.

Damón fu de acord cu spusa lui Tirsi, iar apoi Tirsi

440 Decastih, vezi supra, p. 414, n. 433.

propuse următoarea ghicitoare:

TIRSI

Cine-i ceea numai ochi,[441]

de la creştet la picioare, şi-uneori, cum grijă n-are, naşte grav de-amor deochi?

Vrăjmăşii calmează-ostile, făr-a-i merge rău, nici bine, şi, cu-atâţia ochi pe sine, nu-i prea vezi deloc pupile[442].

Nume de durere poartă ce se zice că-i mortală, vindecă şi-aduce boală, foc şi ger cu-amor să-mpartă.

Întrebarea lui Tirsi îl puse în încurcătură pe Elicio, pentru că lui îi venise rândul să răspundă, şi fu cât pe ce să se dea bătut, dar, după un scurt răstimp, izbuti să spună că era vorba despre o jaluzea, şi, după ce Tirsi fu de acord, Elicio întrebă următoarele:

ELICIO

E pâcloasă şi e clară,[443]

contradicţii are-o mie, adevăru-ascuns ni-l ştie tine, dar ni-l şi declară.

Dintr-o glumă-ades se naşte, alteori din fel de vise, harţe vrea mereu deschise, chiar de-s fleacuri şi-o cunoaşte.

Numele i-l ştie-oricine, chiar şi pruncii dând din mână;

multe sunt şi au stăpâni cum or fi şi cum le vine.

Nu-i bătrână să nu prindă pe-una dintre ele-n braţe;

par cu placul să te-nhaţe:

una-i suie, alta blândă.

Sunt savanţi ce nopţi veghează tot cercând să le

---

441 Catrene în hepta- şi octosilabi trohaici (redondillas), rimate: abba.

442 Sp. niña prilejuieşte un frecvent calambur prin cele două sensuri ale sale: „pupilă” şi „fată, copilă”. Rom. Pupilă oferă o posibilitate asemănătoare.

443 Octostihuri (coplas castellanas), vezi supra, p. 418, n. 437.

priceapă, alţii intră chiar la apă de ce le tot stau de pază.

Ba-s curioase, ba sunt proaste, uşuratice, profunde, ci de sunt sau sunt niciunde, ghici ghicitorile noastre.

Timbrio nu izbutea să ghicească ce anume însemna întrebarea lui Elicio şi începea să se simtă aproape ruşinat văzând că răspunsul său întârzia mai mult decât al oricărui altuia, dar nici aşa nu-i dibuia înţelesul, şi zăbovi atât de mult, încât Galateea, care venea după Nísida, zise:

— Dacă e-ngăduit să încălcăm ordinea stabilită şi să răspundă primul care ghiceşte, zic că eu una ştiu ce înseamnă enigma propusă şi sunt gata s-o dezvăluiesc, dacă îmi îngăduieşte domnul Timbrio.

— Fără îndoială, frumoasă Galateea – răspunse Timbrio recunosc că, pe cât îmi lipseşte mie, pe-atâta-ţi prisoseşte domniei tale ingeniozitatea de a lumina impasuri şi mai mari; dar, cu toate acestea, aş vrea să ai răbdare până ce Elicio are să o mai spună o dată şi, dacă nici de data asta nu o voi ghici, mi se va întări şi mai temeinic părerea pe care-o am despre ingeniozitatea mea şi cea a dumitale.

Elicio îşi mai spuse o dată întrebarea, iar Timbrio arătă numaidecât ce însemna, zicând:

— Din acelaşi motiv pentru care credeam că întrebarea ta e foarte grea, Elicio, mi se pare acum că se şi dezvăluie, deoarece ultimul vers ne pofteşte să-ţi spunem ghici ghicitorile noastre, aşa că-ţi răspund la ce-mi spui şi zic că întrebarea ta e ghici ciupercă ce-i. Şi să nu te miri că am zăbovit cu răspunsul, fiindcă mai mult m-aş mira eu de ingeniozitatea mea dacă aş fi răspuns mai iute, şi se va vedea cum este în puţina meşteşugire a întrebării mele, ce sună – aşa:

TIMBRIO

Cine-i cel ce, de nevoie,[444]

444 Urmează trei ghicitori în octosilabi trohaici (coplas castellanas).

vâră-şi picioarele-n ochi şi, fără vreun deochi, să tot cânte le dă voie?

Tare-i place să le scoaţă, chiar de-atunci când ţi le scoţi, nu doar să te-alini nu poţi, ci mai tare chin te-nhaţă.

Îi venise rândul Nísidei să răspundă la întrebarea lui Timbrio, dar nici ea, nici Galateea, care venea după dânsa, nu fură în stare a ghici, şi Orompo, văzând că păstoriţele îşi storceau în zadar creierii gândindu-se ce putea însemna, le spuse:

— Nu vă mai daţi de ceasul morţii, doamnelor, şi nu vă osteniţi nici minţile ca să ghiciţi enigma asta, fiindcă s-ar putea ca niciuna dintre voi să nu fi văzut în viaţa ei ce anume se ascunde sub întrebare, aşa că nu-i de mirare că nu o nimeriţi. Căci altminteri, suntem siguri că aţi fi dezlegat cu minţile voastre într-un răstimp şi mai scurt altele şi mai anevoioase, drept care, cu îngăduinţa voastră, vreau să-i răspund eu lui Timbrio şi să-i spun că întrebarea lui înseamnă un om cu fiare la picioare, căci atunci când acesta îşi scoate picioarele din ochii sau ochiurile acelea, cum vrea el să zică, o face fie ca să se elibereze, fie ca să fie dus la caznă: vedeţi, dar, păstoriţelor dacă nu aveam dreptate să-mi închipui că pesemne niciuna dintre voi n-aţi văzut niciodată-n viaţă nici temniţe, nici fiare.

— Eu una pot spune – zise Galateea – că niciodată n-am văzut vreun om întemniţat.

La fel spuseră Nísida şi Blanca, după care Nísida îşi propuse întrebarea după cum urmează:

NÍSIDA

Focul muscă, dumicatul rău pentru muşcat şi bine-i;

sânge nu pierde din vine-i, chiar cumplit de-i spintecatul.

Dar când rana-i prea adâncă şi e mâna nedibace, moare cel rănit în pace şi în moarte-i viaţa-i încă.

Puţin zăbovi Galateea până-i răspunse Nísidei, căci îi

spuse numaidecât:

— Ştiu bine că nu mă-nşel, frumoasă Nísida, dacă spun că niciunui lucru nu i se potriveşte enigma ta mai bine ca mucarniţei şi lumânării sau făcliei pe care o mucăreşte, şi dacă e adevărat, cum şi este, şi răspunsul meu îţi e pe plac, ascult-o acum pe-a mea, pe care sora ta are s-o dezlege cu un mai puţină uşurinţă decât eu pe-a ta.

Şi-şi puse întrebarea astfel:

GALATEEA

Prunci trei dintr-o mamă, – odată s-au născut, frumoşi de tot, şi-unul frate-era nepot unul, şi celălalt tată.

Şi tustrei, fără căinţă, mama-atât şi-o chinuiau, că pumni mii îi tot cărau, arătând, aşa, ştiinţă.[445]

---

445 Ghicitoarea sau enigma Galateei rămâne fără răspuns (aşa cum mai înainte rămăsese neîncheiat o vreme şi sonetul lui Timbrio, vezi supra, p. 287, n. 242). În niciuna din ediţiile consultate de mine nu se încearcă nici măcar schiţarea unei dezlegări, dar se atrage atenţia asupra faptului că „suspendarea acţiunii”, adică suspansul, e un procedeu curent în opera narativă a lui Cervantes. Observaţia e importantă şi poate fi – şi a şi fost – dezvoltata cu succes (vezi Avalle-Arce, ed. cit., p. 481, n. 14), fără a se pune însă punctul pe i, şi anume sugerarea unei soluţii a ghicitorii. Mai e însă un aspect pe care nu l-am găsit menţionat de niciunul dintre comentatorii accesibili mie: faptul că însăşi Galateea, ca roman, şi încă roman de debut, rămâne suspendată obsesiv peste întreaga viaţă şi operă ulterioară a lui Cervantes. Din această perspectivă, atât ghicitoarea propusă aici de Galateea însăşi, cât şi romanul propriu-zis, neîncheiat, repet, în care destinul rezervat Galateei, dar şi, subliniez, operei cu acelaşi nume, planează peste toate ca un secret dus cu sine în mormânt de autorul său, care totuşi i-a făgăduit de multe ori încheierea, ultima dată până şi pe patul de moarte, romanul acesta şi enigma propusă de eroina sa eponimă se preschimbă în două şarade existenţiale irezolvabile în litera lor, dar coincidente în spirit: vor urma enigmele lui DQ, taina fondatoare a Nuvelelor exemplare şi, în sfârşit, figura generică ascunsă în ţesătura atât de complicată a lui Persiles. „Cel care ştie” nu mai este, „cei care ştiu sau ar fi ţinuţi să ştie” nu mai au de unde obţine cheia minimală către adevărul ascuns sub parafraza şi perifrază ghicitorii (vezi Radu Niculescu, Bulgăre de aur în piele de taur. Ghicitori, „Ghicitoarea, spirit

Blanca stătea pe gânduri, întrebându-se ce anume putea însemna ghicitoarea Galateei, când văzură cum, aproape de locul unde stăteau, treceau în fugă doi păstori curajoşi, care, prin fuga lor nebunească, arătau că ceva de mare însemnătate îi făcea să-şi mişte paşii cu asemenea iuţeală, şi-n acelaşi timp auziră nişte strigăte de durere, ca ale unor inşi care cereau ajutor. Şi, surprinşi, se ridicară toţi în picioare şi-o porniră către partea de unde se auzeau strigătele şi, după câţiva paşi, ieşiră din locul acela desfătător şi se treziră pe malul Tagului răcoros – care curgea prin apropiere – şi, de cum văzură fluviul, privirii lor li se înfăţişă cel mai ciudat lucru pe care şi l-ar fi putut închipui, fiindcă văzură două păstoriţe, pare-se foarte graţioase, care, din toate puterile lor, îl trăgeau pe un păstor de poalele bundei pentru ca nefericitul să nu se înece, căci îşi avea trupul pe jumătate în apă, iar capul chiar sub apă, şi se zbătea şi dădea din picioare ca să scape de păstoriţele ce se împotriveau intenţiei sale deznădăjduite, ele fiind cât pe ce să-i dea drumul, pentru că nu-i puteau birui cu slabele lor puteri frenezia îndârjirii. Chiar atunci ajunseră însă cei doi păstori care alergaseră până acolo şi, apucându-l pe deznădăjduit, îl scoaseră din apă tocmai când ajungeau şi toţi ceilalţi, zguduiţi de ciudatul spectacol, cu atât mai mult când îşi dădură seama că păstorul care voia să se înece era Galercio, fratele lui Artidoro, iar păstoriţele erau Maurisa, sora lui, şi frumoasa Teolinda, şi, când le văzură pe Galateea şi pe Florisa, Teolinda, cu lacrimi în ochi, dădu fuga s-o îmbrăţişeze pe Galateea, zicând:

— Vai, Galateea, dulce prietenă şi stăpână a mea, cum şi-a ţinut nefericita aceasta cuvântul pe care ţi l-a dat

---

şi poezie”, Minerva, Bucureşti, 1975). Or, în jurul operei şi vieţii lui Cervantes, efortul „parafrastic”, critica onestă în acţiune, reprezintă construirea de enigme, nu dezlegarea lor.

ca să te revadă şi să-ţi dea veşti despre mulţumirea ei!

— Dacă ai avea parte de ea, Teolinda – răspunse Galateea m-aş bucura atâta cât ţi-o chezăşuieşte voinţa mea de a te sluji, bine cunoscută ţie, dar ochii tăi nu-ţi întăresc cuvintele şi nici ele nu mă mulţumesc într-atâta încât să-mi pot închipui bunul deznodământ al dorinţelor tale.

În timp ce avea loc acest schimb de cuvinte între Galateea şi Teolinda, Elicio şi Arsindo, cu ceilalţi păstori, îl dezbrăcaseră pe Galercio şi, când îi scoseseră bunda, la fel de udă ca toate hainele sale, din sân îi căzu o hârtie pe care Tirsi o ridică şi, despăturind-o, văzu că erau versuri, cum însă nu le putu citi, fiindcă erau ude, o puse pe o creangă înaltă ca să se usuce în bătaia soarelui. Pe Galercio îl înfăşurară într-o mantie a lui Arsindo, dar nefericitul tânăr era parcă năucit şi dus de pe lume, nescoţând niciun cuvânt, deşi Elicio îl întreba care era pricina ce-l adusese într-o asemenea fundătură, dar în locui răspunse sora lui, Maurisa, zicând:

— Ridicaţi-vă ochii, păstorilor, şi veţi vedea cine a dat prilej ca nefericitul meu frate să fie pus în împrejurări atât de ciudate şi deznădăjduite.

Auzind cele spuse de Maurisa, păstorii îşi ridicară ochii şi văzură în vârful unei stânci povârnite care cădea în fluviu o păstoriţă mândră şi bine făcută, care şedea chiar pe stâncă şi privea cu chip zâmbitor tot ce făceau păstorii, şi toţi o recunoscură numaidecât în ea pe Gelasia cea crudă.

— Neiubitoarea, ingrata aceea – urmă Maurisa –, ea este, domnilor vrăjmaşa de moarte a nefericitului meu frate, care, după cum toate malurile astea au ajuns s-o ştie, o îndrăgeşte, o iubeşte şi-o adoră, iar ea, în schimbul necurmatelor slujiri pe care i le-a adus mereu şi-al lacrimilor pe care le-a vărsat pentru dânsa, azi de

dimineaţă, cu cel mai sălbatic şi mai nepăsător dispreţ ce s-ar putea găsi vreodată în cruzime, i-a poruncit să plece din faţa ei şi, începând din clipa aceea, să nu se mai întoarcă nicicând la ea. Şi fratele meu a vrut să o asculte atât de neabătut, încât se străduia să-şi ia zilele ca să evite orice prilej de a-i mai încălca vreodată porunca, iar dacă, din fericire, păstorii aceştia nu ajungeau atât de repede, ar fi ajuns acum şi sfârşitul bucuriei mele, şi cel al zilelor fratelui meu îndurerat.

Cele spuse de Maurisa îi umplu de uimire pe toţi câţi o ascultară, şi încă şi mai uimiţi se simţiră văzând că nemiloasa Gelasia, fără a se clinti din locul unde şedea şi fără a-i păsa câtuşi de puţin de toată acea adunare ce-şi aţintea privirea asupra ei, îşi scoase din traistă cu neobişnuită graţie şi vioiciune dispreţuitoare un mic rebec şi, acordându-şi-l cu grijă, începu după câteva clipe să cânte astfel:

GELASIA

Cine-ar lăsa-n tăpşane verzi şi-umbroase proaspăta iarbă, recile izvoare?

Cine n-ar urmări făr-amânare bieţi iepuri sau mistreţi cu fălci colţoase?

Cine cu sonuri cald armonioase n-ar amuţi şi păsări din cântare?

Cine la ceas de-amiezi dogoritoare tihna nu şi-ar dori-n păduri stufoase, ca să urmeze jarişteа şi frica, mânii, zulii, turbări, morţi, osândire în calpu-amor ce torturează-o lume?

Doar câmpul mi-e iubirea, alt nimica, rozele lanţ mi-s, iasomii robire, liberă-s, libertatea doar mândrume.[446]

Gelasia cânta şi-n mişcarea şi ţinuta chipului îşi dezvăluia firea ostilă iubirii. Dar abia ajunsese la ultimul

446 Atât apariţia Gelasiei în vârful stâncii, cât şi discursul ei din acest sonet o prefigurează puternic pe Marcela din DQ 1,13–14.

vers al cântării sale, că se şi sculă de jos cu o nemaivăzută sprinteneală şi, de parcă ar fi fugit de ceva înspăimântător, începu să coboare în fugă de pe stâncă, lăsându-i pe păstori uimiţi de firea şi uluiţi de alergarea ei. Văzură însă numaidecât că o făcuse din pricină că-l zărise pe îndrăgostitul Lenio, care, cu pas întins, urca pe aceeaşi stâncă şi avea de gând să ajungă în locul unde se afla Gelasia; dar ea nu vru să-l aştepte pentru a nu-şi contrazice câtuşi de puţin cruzimea gândului. Lenio ajunse ostenit în vârful stâncii când Gelasia se şi afla la poalele ei şi, după ce văzu că nu-şi încetinea pasul, ci cu şi mai mare iuţeală şi-l zorea pe câmpia întinsă, cu sufletul la gură şi sleit de puteri, se aşeză în acelaşi loc unde stătuse Gelasia şi începu acolo cu vorbe disperate să-şi blesteme soarta şi ceasul când îşi ridicase privirea şi-o văzuse pe cruda păstoriţă Gelasia. Şi-n aceeaşi clipă, căindu-se parcă de ce spusese, reîncepea să-i binecuvânteze ochii şi să socotească de-a dreptul fericit şi bun prilejul care-l adusese în halul acela; şi apoi, stârnit şi împins de o pornire de furie, îşi azvârli cât colo bâta şi, scoţându-şi bunda, o încredinţă apelor Tagului celui limpede care curgea la poalele stâncii. Văzând acestea, păstorii ce-l priveau crezură fără urmă de îndoială că forţa patimii amoroase îl scotea din minţi, aşa că Elicio şi Erastro începură să urce pe stâncă pentru a-l împiedica să săvârşească vreo sminteală care i-ar fi costat mai scump, dar, cu toate că îi văzu venind, Lenio nu făcu altă mişcare decât să-şi scoată din desagă rebecul şi, cu o neaşteptată şi ciudată tihnă, se aşeză la loc şi, cu faţa întoarsă încotro fugea păstoriţa lui, cu glas blând şi însoţit de lacrimi, începu a cânta precum urmează:

LENIO

Crudo, cine te-alungă? Cin te-abate?[447]

447 Octavele lui Lenio se încheie cu un vers unic, 57, citat din Egloga I

Cine te-ndepărtează de iubire?

Picioarele cum de ţi-s aripate, că-n fugă-ntreci şi vântul în neştire?

De ce-mi dispreţuieşti credinţa-n toate şi joc îţi baţi de culmea de gândire?

De ce de mine fugi? De ce pleci oare?

La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

Oare-s atât de jos născut, ingrato, încât nu merit ochii să-ţi contemplu?

Sunt prea sărac? Zgârcit? Cinstea mi-am dat-o pe vicleşug de când ţi-i văd ca-n templu?

Firea dintâi nicicum nu mi-am schimbat-o.

Sufletu-mi nu atârnă, trist exemplu, de-un fir din părul tău? Vrei depărtare?

La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

Trufiei tale fie-nvăţătură când vezi voinţa-mi liberă-nrobită;

Vezi-mi trecută, – nfumurata gură în gând de dragoste replămădită.

Vezi că de Amor nici prin război sau ură nu-i nici cea mai aspritǎ viaţă-n veci feritǎ.

Opreşte-ţi pasul. Nu vezi cât mă doare?

La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

Văzutu-m-am cum tu mă vezi şi, – n fine, nu voi mai fi cel de odinioară:

forţa dorinţei într-atât mă ţine şi-atât iubesc, că pieptu-mi stă să moară.

Trofeu-l ai, cununa ţie-ţi vine fiindcă-Amor în ocna-i mă coboară;

tu m-ai robit, şi-s tot eu rău, îţi pare?

La plânsu-mi, tu, ca marmura mai tare!

În timp ce îndureratul păstor îşi intona lamentaţiile

---

a lui Garcilaso de la Vega, poetul atât de admirat de către Cervantes: „¡Oh, más dura que mármol a mis quejas!”

tânguitoare, ceilalţi păstori îl luau la rost pe Galercio pentru gândul lui necugetat, reproşându-i încercarea vrednică de damnaţie. Ci deznădăjduitul tânăr nu răspundea la nimic, ceea ce o umplea de nu puţină supărare pe Maurisa care credea că, de îndată ce avea să-l lase singur, avea să-şi ducă la îndeplinire gândul cel rău. Într-acestea, Galateea şi Florisa, trăgându-se mai la o parte cu Teolinda, o întrebară care era pricina întoarcerii sale şi dacă nu aflase din întâmplare ceva despre Artidoro al ei; la care ea răspunse plângând:

— Nu ştiu ce să vă spun, dragi prietene şi doamne, decât că Cerul a vrut să-l găsesc pe Artidoro doar ca să-l pierd pe de-a-ntregul, deoarece cată să ştiţi că sora mea, pidosnică şi trădătoare, ea, care a fost începutul nenorocirii mele, tot ea mi-a fost sfârşitul şi groparul mulţumirii, fiindcă, ştiind, când am ajuns cu Galercio şi Maurisa în satul lui, că Artidoro era pe un munte nu departe de-acolo cu turma sa, ea, fără a-mi spune nimic, a plecat în căutarea lui; l-a găsit şi, prefăcându-se a fi eu – căci numai spre paguba mea a rânduit Cerul să semănăm –, nu i-a fost greu să-l facă a crede că păstoriţa care-i arătase dispreţ în satul nostru era o soră de-a ei ce semăna leit cu ea; în sfârşit, i-a povestit că toate încercările făcute de mine şi culmile de durere prin care am trecut erau ale ei, şi cum rărunchii păstorului erau atât de înduioşaţi şi de îndrăgostiţi, şi mai puţin de i-ar fi spus trădătoarea de ea, tot ar fi crezut-o, cum s-a şi întâmplat, spre paguba mea în asemenea măsură, încât, fără a mai aştepta ca Fortuna să le mai pună vreo stavilă placului, în clipă i-a şi dat Leonardei mâna ca să-i fie soţ legiuit, închipuindu-şi că i-o dădea Teolindei. Vedeţi dar, păstoriţelor, unde-a ajuns fructul lacrimilor şi suspinurilor mele; vedeţi, dar, smulsă din rădăcini toată speranţa mea, şi ceea ce mă doare cel mai mult este că a făcut-o însăşi mâna care era cea mai

îndatorată s-o hrănească. Leonarda se bucură de Artidoro datorită înşelăciunii pe care v-am povestit-o şi, cu toate că el acum ştie, chiar şi dacă farsa nu i-o fi fost deloc pe plac, ascunde totul, ca un discernător ce e. Au ajuns curând în sat veştile căsătoriei lor şi, odată cu ele, sfârşitul bucuriei mele; s-a aflat şi viclenia surorii mele, care s-a dezvinovăţit cum că l-a văzut pe Galercio, pe care-l iubea atât de mult, el murind după păstoriţa Gelasia, şi astfel i s-a părut mai lesne să supună voinţei sale pe cea îndrăgostită a lui Artidoro decât pe cea deznădăjduită a lui Galercio şi că, de vreme ce ei doi erau aidoma la înfăţişare şi curtenie, se socotea fericită şi extrem de norocoasă împreună cu Artidoro. Aşa se dezvinovăţeşte, după cum am spus, vrăjmaşa slavei mele. Aşa încât, ca să n-o mai văd bucurându-se de cea care de drept mi se cuvenea mie, am părăsit satul şi prezenţa lui Artidoro şi, însoţită de cele mai triste închipuiri ce se pot închipui, veneam să vă dau veşti despre nefericirea mea în tovărăşia Maurisei, care a venit şi ea cu gândul de a vă povesti ce-a făcut Grisaldo după ce-a aflat de răpirea Rosaurei. Şi azi de dimineaţă, la răsăritul soarelui, am dat peste Galercio, care, cu vorbe duioase şi îndrăgostite, căuta s-o convingă pe Gelasia să-l iubească într-adevăr, dar ea, cu cel mai ciudat dispreţ şi sălbăticie ce se pot spune, i-a poruncit să dispară din faţa ei şi să nu cuteze a i se mai înfăţişa; iar nefericitul de păstor, copleşit de o poruncă atât de necruţătoare şi de o cruzime atât de nemaivăzută, a vrut să le fie ascultător, făcând ceea ce aţi şi văzut. Iată prin urmare tot ce m-a covârşit, dragile mele prietene, de când m-am despărţit de voi. Spuneţi şi voi acum dacă nu trebuie să plâng mai mult ca-nainte şi dacă nu aveţi un prilej şi mai bun spre a vă strădui să mă mângâiaţi, dacă suferinţa mea poate avea parte de mângâiere.

Altceva nu mai spuse Teolinda, fiindcă nesecatele

lacrimi ce-i umplură ochii şi suspinurile smulse din adâncul sufletului îi opriră limba să-şi îndeplinească rostul şi, cu toate că cele ale Galateei şi Florisei voiră să se arate experte şi elocvente în a o consola, munca lor avu puţine urmări. Şi în vreme ce păstoriţele schimbau vorbele acestea, apucă să se usuce hârtia pe care o scosese Tirsi de la sânul lui Galercio, aşa încât, dornic să o citească, acesta o luă şi văzu că zicea precum urmează:

GALERCIO CĂTRE GELASIA

Înger cu-omenesc profil[448]

furie cu chip de damă, rece şi fierbinte flamă unde sufletu-mi distil!

Uite ce sminteli înşir de neiubirea-ţi stârnite şi din suflet pritocite în mâhnit de vorbe-mi şir.

Nu scriu ca să te-mbunez, căci asprimea ta ciudată, nici cu rugi, nici înşelată, nici slujind-o n-o retez.

Ţi le scriu doar spre a-ţi da seama ce de nedreptăţi îmi faci şi prin ce urat haraci dai virtuţii tale vama.

Libertatea că ţi-o lauzi e firesc şi ai dreptate, dar să ştii că ei, în spate doar cruzimea-ţi stă, dar n-auzi.

Şi nu-i drept ce pui la cale:

să-ţi vrei, fără a fi jignită, viaţa-ţi liberă hrănită cu atâţia morţi şi jale.

Să nu crezi că-i dezonoare îndrăgită a fi de toţi, nici c-adăposti tu poţi în atât dispreţ onoare.

Ci, asprimea-ţi domolind răului pe care-l faci, cu puţin amor împaci, mai bun nume dobândind.

După marea ta cruzime, eşti de munţi, cred, zămislită sau din codri ţi-e ieşită firea-abraşă cum la nime, şi că-n ei îţi ai priinţa, prin coclauri şi prin văi unde nu-ntâlneşti flăcăi spre a-ţi stârni în piept dorinţa.

În hăţiş umbros cândva te-am întrezărit şezând:

---

448 Coplas castellanas (strofe de opt versuri), în hepta- şi octosilabi trohaici, rimaţi abbacddc.

„Statuă – mi-am zis în gând
— E din steiuri tare ea”.
Dar deşi mişcarea-ţi suie gândul mi l-a contrazis.
„Ce mai, firea ei – mi-am zis – e mai rea ca o statuie”.
Şi-ar fi bine ca de cremeni statuă să fii, căci poate doru-mi de Cer ascultat e ca femeii să te-ngemeni!
Căci Pigmalion[449] n-a fost rob atât statuii sale cum sunt eu fiinţei tale, tot fiind precum am fost.
Pentru rău şi pentru bine drept şi măsurat plăteşti chin la rău-mi ce-l primeşti, slavă la ce-i bun în mine.
După felul cum te porţi, adevărul mi-e vădit:
văzu-ţi viaţa mi-a trezit, dar cu firea-mi dai doar morţi.
Şi din pieptu-mi ce-ndrăzneşte tirul lui Amor să-nfrunte, jaru-oftatului şi-n munte poate-omătu-l mai topeşte.
Aibă plângerile-mi parte, ca şi veghea-mi ne-ntreruptă a simţi o clipă-n luptă vraja-ţi ce blândeţe-mparte.
Ştiu prea bine, îmi vei spune că m-am cam lungit, aşa-i, dar dorinţa de-mi scurtai, şi rugi scurte ţi-aş supune.
Ci văzând cum dai, spun sincer, rugile-mi când mi tendeasă, văd că prea puţin îţi pasă de mai mult ori mai puţin cer.
Dacă marea-asprime-a ta ţi-ar putea ponoase-aduce şi ţi-ar pune semn şi cruce slabi pentru a ne arăta, aş gândi, văzând cum eşti, şi nu cum se vede încă:
„Ţine minte, eşti de stâncă, şi ca stâncă-ai să sfârşeşti”.
Fie că eşti stâncă-au fier, marmură sau diamant, eu iubesc un fier, vibrant, şi o stâncă-ador şi cer.

---

449 Pigmalion: Trimitere la cunoscuta legendă potrivit căreia sculptorul Pigmalion a cioplit statuia unei femei atât de frumoase, încât, îndrăgostindu-se de ea, a înduplecat-o pe Venus să-i dea viaţă.

De eşti înger deghizat sau o iazmă într-un fort, pentr-un înger viu sunt mort, pentru iazmă, sunt damnat.

Lui Tirsi versurile lui Galercio i se părură mai bune decât firea Gelasiei şi, când vru să i le-arate lui Elicio, îl văzu atât de palid şi de schimbat la faţă, încât aducea cu un chip de mort. Se apropie de el şi, când vru să-l întrebe dacă-l chinuia vreo durere, nu fu nevoie să-i aştepte răspunsul pentru a-i înţelege pricina suferinţei, pentru că auzi numaidecât spunându-se cu glas tare printre toţi cei ce erau acolo că cei doi pastori care-l ajutaseră pe Galercio erau prieteni de-ai păstorului lusitan cu care venerabilul Aurelio se înţelesese să o mărite pe Galateea şi care veniseră să-l anunţe că de azi în trei zile norocosul păstor avea să vină la ei în sat pentru a încheia fericita căsătorie. Şi astfel Tirsi văzu numaidecât că aceste veşti aveau să pricinuiască noi şi mai grave tulburări decât pricinuiseră în sufletul lui Elicio, şi totuşi se apropie de el şi-i spuse:

— Caută acum, bunule prieten, să profiţi neapărat de discernământul pe care-l ai, căci în cea mai mare primejdie se arată inimile viteze, dar te asigur, deşi pe mine nu ştiu cine mă asigură, că treaba asta are să aibă un deznodământ mai bun decât crezi tu. Prefă-te că nu ştii nimic şi taci, căci, dacă vrerea Galateei nu se potriveşte pe deplin cu cea a tatălui ei, tu vei putea să ţi-o satisfaci pe-a ta slujindu-te de-ale noastre şi chiar de tot sprijinul pe care ţi-l pot oferi toţi păstorii ce hălăduiesc pe malurile acestea şi pe cele ale molcomului Henares, şi acest ajutor ţi-l ofer şi eu, căci îmi închipui prea bine că dorinţa mea de a te sluji, cunoscută fiind tuturor a, îi va sili să facă în aşa fel, încât ceea ce-ţi făgăduiesc aici să nu fie în gol.

Elicio rămase surprins văzând îndrăzneaţă şi neprefăcuta ofertă a lui Tirsi şi nu ştiu şi nici nu putu să-i răspundă altfel decât îmbrăţişându-l strâns şi spunându-i:

— Cerul să-ţi răsplătească, discernătorule Tirsi,

consolarea pe care mi-o îmbii, cu ajutorul căreia, precum şi cu voinţa Galateei, care, după cum socot, nu va fi în dezacord cu a noastră, socotesc să curmăm o jignire atât de vădită adusă tuturor malurilor acestora desţărându-se din cuprinsul lor rara frumuseţe a Galateei.

Şi după ce-l mai îmbrăţişă o dată, faţa sa îşi recăpătă culorile pierdute, nu însă şi cea a Galateei, pentru care aflarea soliei păstorilor căzu ca şi cum şi-ar fi aflat propria condamnare la moarte. Elicio observa totul şi nici Erastro n-o putea ascunde, iar discernătoarea Florisa cu atât mai puţin, după cum vestea nu fu nici pe placul tuturor celor ce se aflau acolo. La vremea aceea soarele începuse a-şi înclina cursa obişnuită, şi astfel, pentru aceste pricini, dar şi pentru a vedea dacă îndrăgostitul Lenio o urmase pe Gelasia, şi cum acolo nu mai era nimic de făcut, toată acea adunare, luându-i cu sine pe Galercio şi pe Maurisa, îşi îndrumă paşii către sat şi, ajungând în apropierea lui, Elicio şi Erastro rămaseră la ei în colibe, şi cu ei rămaseră şi Tirsi, Damón, Orompo, Crisio, Marsilio, Arsindo şi Orfenio, împreună cu alţi câţiva păstori; şi de la toţi, cu vorbe şi poftiri curtenitoare, îşi luară bun-rămas norocoşii Timbrio, Silerio, Nísida şi Blanca, spunându-le că a doua zi aveau de gând să plece către oraşul Toledo, unde călătoria lor avea să ia sfârşit, şi, îmbrăţişându-i pe toţi cei ce rămâneau cu Elicio, îşi văzură de drum cu Aurelio, împreună cu care mergeau Florisa, Teolinda şi Maurisa, ca şi trista Galateea, atât de supărată şi de îngândurată, încât, în pofida întregului ei discernământ, nu se putea abţine să nu-şi vădească nemaivăzuta-i nemulţumire; cu Daranio plecară soţia sa, Silveria, şi frumoasa Belisa. Se lăsă într-acestea întunericul, şi lui Elicio i se păru că şi toate drumurile mulţumirii i se întunecau şi, de n-ar fi trebuit să-şi arate chipul bine primitor oaspeţilor pe care-i primise în noaptea aceea la el în colibă, şi-ar fi petrecut-o

atât de chinuită, încât şi-ar fi pierdut nădejdea să mai vadă ziua. Aceeaşi suferinţă o îndura şi necăjitul Erastro, deşi cu mai multă alinare, deoarece, fără a-i păsa de nimeni, cu strigăte înalte şi cuvinte tânguitoare îşi blestema soarta şi hotărârea pripită a lui Aurelio.

Într-acestea, după ce păstorii îşi potoliseră foamea cu câteva bucate rustice şi unii se încredinţaseră braţelor somnului odihnitor, sosi la coliba lui Elicio frumoasa Maurisa şi, găsindu-l pe Elicio în uşa colibei, îl trase mai la o parte şi-i dădu o hârtie, spunându-i că era de la Galateea şi că trebuia să o citească numaidecât, căci, de vreme ce o adusese la ceasul acela, se înţelegea că tot cuprinsul îi era de mare însemnătate. Mirat de venirea Maurisei şi, încă mai mult, că ţinea în mână misiva păstoriţei sale, păstorul nu mai avu nicio clipă de linişte până nu o citi şi, intrând în colibă, la lumina unui ciot de pin răşinos, o citi, şi văzu că spunea astfel:

GALATEEA CĂTRE ELICIO

În hotărârea grăbită a tatălui meu stă şi cea luată de mine ca să-ţi scriu şi, din silnicia pe care mi-o face el, vine şi cea pe care mi-am făcut-o mie însemi până să fac acest pas. Îl ştii bine pe cel în care mă aflu, iar eu ştiu bine că aş vrea să mă văd într-unul mai bun ca să te pot răsplăti măcar pentru o parte din multul pe care cunosc că ţi-l datorez; dar dacă Cerul vrea să rămân cu datoria aceasta, plânge-te de el, nu de voinţa mea. Pe cea a tatălui meu aş vrea s-o schimb de-ar fi cu putinţă, văd însă că nu este, şi, ca atare, nici nu mai încerc. Dacă ţie îţi vine în minte vreun leac, cu condiţia să nu fie vorba de implorări, pune-l în faptă cu prudenţa la care te obligă reputaţia ta şi onoarea mea. Cel pe care mi-l dau drept soţ şi care mă va băga în pământ vine poimâine; îţi rămâne puţin timp ca să vezi ce-i de făcut, iar mie nu-mi va rămâne destul pentru căinţă. Mai mult nu spun, decât că Maurisa e credincioasă,

iar eu nefericită.

Neobişnuit de mult îl tulburară pe Elicio cuvintele din scrisoarea Galateei, părându-i-se o noutate însuşi faptul că-i scria, de vreme ce până atunci nu o făcuse niciodată, precum şi că-i poruncea să caute leac nedreptăţii ce i se făcea; dar, trecând peste toate acestea, nu se mai gândi decât cum avea să îndeplinească porunca ce i se dăduse, chiar dacă-n acest scop şi-ar fi riscat şi o mie de vieţi, de-ar fi avut atâtea. Şi cum nu găsi alt leac decât pe cel aşteptat de la prietenii săi, se încumetă să-i răspundă Galateei într-o scrisoare pe care i-o înmâna Maurisei şi care zicea astfel:

ELICIO CĂTRE GALATEEA

Dacă forţele puterii mele s-ar ridica la înălţimea dorinţei de a te sluji pe care-o nutresc, frumoasă Galateea, nici cele la care te supune tatăl tău şi nici cele mai mari din lume n-ar mai fi în stare să te ofenseze; dar, orice-ar fi, vei vedea acum, dacă nedreptatea va stărui, cum eu unul nu voi pregeta să-ţi împlinesc porunca pe calea cea mai potrivită împrejurărilor. Chezaşă să-ţi fie credinţa mea faţă de tine, aşa cum mi-o cunoşti, şi întâmpină cu tot curajul furtuna de-acum, încrezându-te în vremea bună ce va să vie; Cerul care te-a îndemnat să-ţi aminteşti de mine îmi va da curajul de-a arăta că merit cât de cât milostenia ce mi-ai făcut, căci, dacă e să-ţi dau ascultare, nici sfiala şi nici frica nu mă vor împiedica să pun în faptă ceea ce este pe placul tău, şi pentru al meu are atâta însemnătate. Mai mult nu spun acum, căci mai multe vei afla de la Maurisa, căreia i-am spus ce era nevoie;

şi, dacă nu vei fi de aceeaşi părere cu mine, să mi se dea de ştire înainte de-a fi trecut timpul şi, odată cu el, şi bunul prilej al norocului nostru, şi facă Cerul să ai parte de el după cum se poate şi după cum merită valoarea ta.

Dându-i scrisoarea Maurisei, după cum s-a spus, i-a

spus şi cum anume avea de gând să adune atâţia păstori câţi va putea şi că toţi împreună vor merge să vorbească cu tatăl Galateei, cerându-i stăruitor să binevoiască a nu desţăra de pe pajiştile acelea neasemuita-i frumuseţe; şi dacă atâta nu va fi de-ajuns, avea de gând să-i pună asemenea piedici şi să-i strecoare atâtea temeri păstorului lusitan, încât să spună chiar el că nu-l mai mulţumeşte înţelegerea făcută; iar dacă nici rugăminţile şi nici vicleniile n-ar fi de niciun folos, era hotărât să facă uz de forţă şi să o pună-n libertate pe Galateea, şi asta cu toată grija faţă de reputaţia ei, cum şi era de aşteptat din partea cuiva ce o iubea atât de mult. Cu această decizie plecă Maurisa, şi tot pe-aceasta o luară numaidecât şi păstorii care erau la Elicio după ce el îi înştiinţă despre gândurile sale şi le ceru ajutor şi sfat într-o treabă atât de anevoioasă. Tirsi şi Damón se oferiră de îndată să fie cei ce aveau să stea de vorbă cu tatăl Galateei. Lauso, Arsindo şi Erastro, împreună cu cei patru prieteni ai lor, Orompo, Marsilio, Crisio şi Orfenio, făgăduiră să-i caute şi să-i adune a doua zi pe prietenii lor şi să ducă la bun sfârşit cu ei orice le-ar porunci Elicio.

Mai toată noaptea aceea se scurse în discuţii despre ce era mai potrivit în acel caz şi în a lua act de toate şi, de dimineaţă, toţi păstorii plecară pentru a duce la îndeplinire cele făgăduite, afară de Tirsi şi Damón, care rămaseră cu Elicio. Şi în aceeaşi zi se întoarse şi Maurisa şi-i spuse lui Elicio că Galateea era hotărâtă să-i urmeze întru totul sfatul. Elicio se despărţi de ea cu noi făgăduinţe şi crezăminte şi, cu faţa plină de bucurie şi de nemaivăzut entuziasm, aştepta ziua următoare pentru a vedea bunul sau răul deznodământ pe care-l rezerva Fortuna încercării sale. Se făcu apoi noapte şi, retrăgându-se cu Damón şi Tirsi în colibă, şi-o petrecură aproape în întregime sondând şi apreciind dificultăţile ce se puteau ivi în

afacerea aceea dacă pe Aurelio nu aveau să-l convingă argumentele pe care Tirsi avea de gând să i le înfăţişeze. Elicio însă, pentru a le da răgaz păstorilor să se odihnească, ieşi din colibă şi se sui pe un pripor verde ce se înălţa în faţa ei, şi acolo, în fastul singurătăţii, îşi pritocea în memorie tot ce suferise din pricina Galateei şi ce se mai temea că încă va mai avea de îndurat, dacă Cerul nu-i va ocroti gândurile, şi, fără a-şi abandona închipuirile, în zvonul unui blând zefir ce sufla molcom, cu voce suavă şi înceată, începu să cânte astfel:

ELICIO

De marea-n clocot, cu abisuri grave, unde furtuna pururi stă la pândă, de-mi scutur viaţa de-aspra lor osândă şi cu noroc găsesc la ţărm zăbave, cu mâinile-amândouă, sus, în slave, smerit în suflet, cu simţire blândă, vreau ceru-a şti şi Amor că de izbândă aş mulţumi profund şi-aş spune ave.

Voi zice fericit că-s în suspinuri, şi plânsu-n lacrimi îmi va fi plăcere, răcoare focu-n care carnea-mi geme.

Voi spune-ale iubirii răni şi chinuri că-n suflet dulci mi-s, şi-n trup mângâiere, şi-ntru slujirea-i nu-i drum, ci extreme.[450]

Când îşi termină Elicio cântecul, prin porţile răsăritene începea să se dezvăluie proaspăta Auroră, cu

---

450 Această ultimă piesă poetică, pandant al piesei inaugurale ce-i aparţine tot lui (supra, pp. 1–16), cu alte cuvinte sonetul de faţă cântat de Elicio, personajul ale cărui strădanii îndrăgostite aveau pesemne să influenţeze necunoscuta soartă ulterioară a Galateei, închide, în mod cu totul curios şi semnificativ, încă o enigmă după cea a ghicitorii (supra, p. 423, n. 423): intonat în deplină singurătate, fără absolut niciun martor, el e înregistrat şi reprodus doar de naratorul suprem, martor prin excelenţă. E aici o simetrie muzicală secretă, de aceeaşi natură cu „taina care înalţă” Nuvelele exemplare sau cu caligrama (ceasul de nisip) ascunsă în structura de profunzime a lui Persiles, aşa cum le discut în introducerile la cele două opere.

frumoşii săi obraji felurit coloraţi, înveselind pământul, stropind cu mărgăritare ierburile şi zugrăvind pajiştile, şi dorita-i venire începură numaidecât a i-o saluta păsările guralive cu înmiite soiuri de cantilene armonioase. Elicio se ridică într-acestea şi-şi aruncă ochii asupra întinsei câmpii; descoperi nu departe de-acolo două cete de păstori, care, după cum i se păru, se îndreptau către coliba sa, şi acesta şi era adevărul, căci curând văzu că erau prietenii săi Arsindo şi Lauso, cu alţii pe care-i aduceau cu ei, iar ceilalţi, Orompo, Marsilio, Crisio şi Orfenio, cu cât mai mulţi prieteni izbutiseră să adune. Recunoscându-i, aşadar, Elicio coborî de pe costişă ca să le iasă în întâmpinare şi, când ei ajunseră lângă colibă, Tirsi şi Damón şi ieşiseră din ea şi o porneau în căutarea lui Elicio. Sosiră într-acestea toţi păstorii şi, cu bucurie pe chipuri, se salutară unii pe alţii. Iar apoi Lauso, adresându-i-se lui Elicio, îi spuse:

— După trupa pe care o aducem, poţi vedea, prietene Elicio, dacă începem să dovedim că ne ţinem de cuvântul ce ţi-am dat; toţi cei pe care-i vezi aici vin cu dorinţa de a te sluji, chiar dacă ar fi să-şi pună vieţile în primejdie. Ce trebuie este ca tu să nu ţi-o pui pe-a ta mai mult decât s-ar cuveni.

Elicio, cu cele mai bune cuvinte pe care le găsi, le mulţumi lui Lauso şi celorlalţi pentru bunăvoinţa arătată, iar apoi le povesti tot ce rămăsese stabilit să facă Tirsi şi Damón pentru a duce la bun sfârşit isprava aceea. Păstorilor li se păru nimerit ce spunea Elicio, şi astfel, fără a mai zăbovi, o porniră către sat, în fruntea lor mergând Tirsi şi Damón, urmaţi de toţi ceilalţi, ca la douăzeci de păstori, cei mai viteji şi mai chipeşi din câţi s-ar fi putut găsi pe toate malurile Tagului; şi toţi aveau de gând ca, dacă vorbele lui Tirsi nu-l hotărau pe Aurelio să facă ce i se cerea, să uzeze în locul lor de forţa şi să nu accepte ca

păstorului străin să-i fie încredinţată Galateea, ceea ce-l făcea atât de mulţumit pe Erastro, de parcă izbânda acelei încercări s-ar fi revărsat numai asupra lui, deoarece, decât s-o vadă pe Galateea plecată şi nemulţumită, socotea preferabil să o dobândească Elicio, cum îşi închipuia că aveau să stea lucrurile, de vreme ce Galateea urma să-i rămână atât de îndatorată acestuia.

Sfârşitul acestei poveşti şi istorii de iubire, cu cele întâmplate lui Galercio, Lenio şi Gelasia, Arsindo şi Maurisia, Grisaldo, Artandro şi Rosaura, Marsilio şi Belisa, şi cu alte păţanii ale păstorilor numiţi până aici, rămâne făgăduit pentru a doua parte a istoriei, care, dacă va fi primită cu sentimente binevoitoare, va cuteza să-şi facă în scurt timp apariţia pentru a fi văzută şi judecată de ochii şi mintea lumii[451].

SFÂRŞIT

Articol XVI.

ANEXĂ

POEZII DE FRANCISCO DE FIGUEROA MENŢIONATE ÎN *GALATEEA*

Următoarele trei piese poetice (două sonete şi un cântec sau canţonă) sunt menţionate parţial în textul *Galateei*, fiind atribuite personajului Tirsi, nume pastoral sub care se ascunde, după cum s-a menţionat, chiar Francisco de Figueroa. Le traduc integral în această Anexă, urmând textele din ediţia Estrada-Berdoy (pp. 651 – 654), care le reproduce la rându-i după: Francisco de Figueroa, *Poesía*, edición de M. López Suárez, Cátedra, Madrid, 1989. Ordinea lor este cea a citării în *Galateea*.

---

451 Promisiunea de a continua Galateea revine de câteva ori în operele lui Cervantes: DQ I, 6 (1605), p. 72; dedicaţia la volumul Ocho comedias y ocho entremeses (Opt piese de teatru şi opt intermedii 1615); prologul la DQ II (1615), p. 15; dedicaţia romanului postum Muncile lui Persiles şi ale Sigismundei (1616), trad. cit., p. 9.

1

XCV

Vai, din speranţe cad, cât de bogate, jos, la dorinţa cea mai trist sărmană cândva nutrită de un piept cu rană cum sângeră-ntr-al meu cât sfârtecat e!

Dar la credinţa-mi, la iubirea-mi, poate, ce Fiii ştie bine că nu-i vană, la chinul ce cumplită mi-e prigoană şi-n care traiu-mi duc în ciuda-a toate, la ele nu vreau mai plăcute premii decât ca Fiii ochii-un pic să-şi salte spre a descifra ce scris mi-e pe figură:

căci de-o priveşti aşa, – n culoarea vremii cum a tot fost, şi plânsă poate-ncalte, piatră-ngheţată vezi, dar mult mai dură.

2

XLVIII

Paloarea mea şi-adânca mea sfârşeală, mâncatul doar pe sponci, somn pe-apucate, lipsa de noimă-aproape-n tot şi-n toate, mers greu, dogită voce glacială, nesigur văz şi lungă zi egală pierdută doar în lamentări oftate, ai zice pricinile că-s aflate în drum mai vechi, bătut cu osteneală;

ci bine ştie-Amor că altă caznă m-aduse-aici, şi-o cauză mai gravă în loc de glorii chin doar îmi împarte.

El ştie, şi eu simt câtă năprasnă, ah, dac-ar şti şi Fiii, o, suavă durere, dulce chin, o, dulce moarte!

3

VIII

Iese-Aurora, rodnic din hlamidă roze-mpărţind suave, flori de-a valma în cer mii de culori stropind cu palma precum şi-n glia-avidă, când draga-mi şi preadulce păstoriţă, fapt zilei şi domniţă, nu fără şart şi artă, din casa-i veselă ieşi pe poartă.

De dalbu-i pas călcata iarba creşte şi-n măguri, văi şi-ntinsuri de câmpie, tot ce-i atins de mâna-i sidefie, pom, iarbă, înfloreşte;

şi dacă vântul încă aprig bate, de-o vede, – nduplecat e, şi ea, zorind, se-ndreaptă la Tibru, – n mal jilav şezând m-aşteaptă.

Pe cristalin grumazu-i slobod lasă pur aur stăpânit de-un văl subţire, ard cer, pământ şi fluviu-n iubire smerite-n faţa-i pasă.

Ea, din albastre roze-ori purpurine cele mai mândre ţine şi-apoi, din poala plină, într-o cunună iscusit le-mbină.

Vede-ntre timp că soarele, – aurora gonind-o, – nvecinata culme-o umple a muntelui de raze noi şi scump le dăruie tuturora;

ea arde, se-năspreşte, stă de pază, se sperie şi-oftează că-s în întârziere, ci-n toiul fricii prinde şi putere.

Eu, primprejur pitit şi-ntrezărind cum alte nu-s în soartă şi-n iubire minuni, şi din privire în ochii ei citind

(ei, scop şi-obârşii-ale dorinţei mele)

că-s tulburaţi de grele porniri mie duşmane, m-arăt în tremur lor, scot vorbe-avane:

„Cer, aur, fildeş, soare, nadă, viaţă a vieţii, – ai sufletulu-mi şi-ai vederii, curată frunte, îţi aduc puzderii jertfiri alese-n faţă, eben, nea, purpur, vrej de iasomie, rubin, perle, – ambră fie, trăiesc şi am suflare doar cât te văd şi văzu-ţi nu mă doare”.

Ridică-şi ochii, teama-n glas mi-alină şi, aţintindu-mă netulburată, făr-a clipi, se strânge-n mine toată, de gâtul meu se-anină şi, un răstimp pierdută, cu-arzătoare flacără iubitoare m-atinge mai-nainte şi-mi soarbe de pe buze-n val cuvinte.

Apoi începe-n dulce son şi tihnă

(când glas dă ea, stă vântul, râul tace):

„Dulce nădejde, tu, iubită pace, izvor, umbrar, odihnă la sete, foc şi osteneală-n suflet, tu, calm, senin răsuflet, ca ochii-n cap mai scumpă de nu-mi-e-a ta, azi viaţa-mi să se rumpă!”

Şi-aşa vorbind, nicicând în rotocoale de iederi sau de vită strâns nu fuse ca mine-un ulm de braţe-n juru-mi puse, pe jumătate goale, şi-ntrând aşa-n a dragostei livadă culesam floarea-n mladă cu roada fericită;

ştiţi soartă de păstor mai norocită?

Cântare, dac-ar vrea un ins a ştire ce-apoi noi doi gustarăm, de nu-i pizmaş, zi-i că ne bucurarăm de cât noroc şi slavă-s în iubire.

CUPRINS

Notă liminară V

Galateea ca prolog şi epilog cervantin / IX Bibliografie selectivă / XLI Cronologie sumară / XLVII Lista personajelor din *Galateea*/ LI

GALATEEA Certificat de preţ / 3 Dovadă de corectură / 3 Aprobare / 4 Privilegiu / 4 Dedicaţie / 7 Prolog / 9

Sonete introductive / 12 PRIMA CARTE A GALATEEI / 15 A DOUA CARTE A GALATEEI / 73 A TREIA CARTE A GALATEEI / 135 A PATRA CARTE A GALATEEI / 205 A CINCEA CARTE A GALATEEI / 275 A ŞASEA ŞI ULTIMA CARTE A GALATEEI / 341

Anexă / 441